

EN GÜZEL ÖRNEĞİN EN GÜZEL ÖRNEKLERİ

SAHÂBE İKLİMİ

4

82 İL 82 SAHÂBÎ

Muhammed Emin YILDIRIM

SIYER
YAYINLARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

 SiYER
YAYINLARI

Siyer Yayınları: 144
Siyer: 107

Eser Adı
Sahâbe İklimi - 4

Yazar
Muhammed Emin Yıldırım
m.eminsiyervakfi@hotmail.com

Editör
Muhammed Ali Alioğlu
muhammedali74@gmail.com

Son Okuma
Mehmet Emin Demir
Sercan Geyik

İç Tasarım
Mevlüt Sami Ertem

Kapak
Muhammed Onur Özçelikçi

Baskı
Gül Mat. Matbaacılık Yayıncılık San. Tic. A.Ş.
Maltepe Mah. Fazıl Paşa Cad. No:8/4
Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul • Tel.: 0212 577 79 77
Sertifika No: 34712

Cilt
Karacalar Cilt San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: 0212 445 97 37 - 38
1. Baskı: Temmuz 2019
ISBN: 978-605-7689-07-8

Bağlar Mh. 24. Sk. No: 10/A Güneşli Bağcılar/İstanbul
Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 • **Gsm:** (0554) 930 07 04
Sertifika No : 22574
www.siyeryayinlari.com | satis@siyeryayinlari.com

EN GÜZEL ÖRNEĞİN ﷺ
EN GÜZEL ÖRNEKLERİ ﷺ

SAHABE İKLİMİ

82 İL 82 SAHÂBÎ

Muhammed Emin YILDIRIM

Muhammed Emin Yıldırım

1973 yılında Erzurum-Horasan'da dünyaya geldi. İlkokulu bitirdikten sonra, orta ve lise eğitimi yıllarında bir yandan da medresede Arapça ve temel İslâmî ilimler alanlarında dersler almaya başladı. Ardından 1989'da İstanbul'a gelerek İslâmî ilimlerdeki eğitimine devam etti. 1999 ile 2004 yılları arasında Mısır'da Arapça ve İslâmî ilimleri de kapsayan eğitim çalışmalarında bulundu.

1995 yılından itibaren düzenli olarak haftalık dersler vermeye başladı. Bilâhare bu dersleri, Hikmet Vakfı'nda ve Hikmet Derneği'nde sürdürdü.

Ekim 2010'da İstanbul'un Eyüp semtinde tarihi Zekâi Dede Konağı'nda faaliyetlerine başlayan Siyer Araştırmaları Merkezi'nin kurulmasına öncülük etti. Her hafta cumartesi günleri düzenli olarak söz konusu merkezde "Siyer ve Sahâbe" konulu halka açık dersler vermektedir. Bu derslerin tamamı www.siyertv.com internet sitesinden yayınlanmaktadır.

Siyer alanında araştırma ve eğitim çalışmalarına devam eden Muhammed Emin Yıldırım, evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayınlanmış Eserleri

- İbadetin Beyni Dua (2002)
- İnsanî İlişkilerde İlâhî Ölçü (2004)
- Vahyi Hayata Taşımak (2005)
- Alemlere Rahmet Hz. Muhammed (sas) (2006)
- Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız? (2007)
- Dârü'l-Erkam, Vahyin Nüzûl Sürecinde Şahsiyet Eğitimi (2008)
- Hz. Peygamber'in (sas) Albümü (2010)
- Siyer Atlası (Tahkik ve Notlandırma) (2010)
- Efendimiz'i Sahâbe Gibi Sevmek (2011)
- Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice (2011)
- Efendimiz'in (sas) Havârisi ve İhlâs Abidesi Zübeyr b. Avvâm (2011)
- İnsanlığın Kurtuluşu Hac, Ömrün Bereketi Umre (2011)
- Yaşayan Şehit/Şehîdü'l-Hayy Talha b. Ubeydullah (2012)
- Ümmetin Emîni Ebû Ubeyde b. Cerrâh (2012)
- Arslan Pençesi, Hamâset Kahramanı/Sa'd b. Ebî Vakkâs (2013)
- Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler (2014)
- En Güzel Örneğin (sas) En Güzel Örnekleri (r.anhum) (2015)
- Suffa Meclisleri - Siyer Dersleri (2016)

- Neden ve Nasıl Siyer Öğrenmeliyiz ? (2018)
- Tarihi ve Sosyal Yapısıyla Siyer Coğrafyası (2018)
- Görev ve Yetkileri Açısından Hz. Peygamber (sas) (2018)
- Suffa Meclisleri -Sahâbe Dersleri (2018)
- Muhteşem Ahlâk-1 / Evlilik Ahlâkı (2019)

“Kişi sevdiki ile beraberdir”

*Nebevî beyanının bir gereği olarak bu dünyada sevmeye gayret eden,
ahirette de o en güzel örneklerle beraber olmayı umut eden tüm
Peygamber ve Sahâbe sevdalılarına ithaf olunur...*

DÖRDÜNCÜ CİLTTE ADI GEÇEN SAHÂBÎLER VE İLLER

- HZ. ABDULLAH B. SELÂM (ra) / 225 / Kastamonu
HZ. BİLÂL B. REBÂH (ra) / 201 / Denizli
HZ. CEBELE B. HÂRİSE (ra) / 289 / Ağrı
HZ. EBÛ HÜREYRE (ra) / 475 / Bilecik
HZ. EBÛ MİHCEN ES-SEKAFÎ (ra) / 429 / Artvin
HZ. HABBÂB B. ERET (ra) / 249 / Hakkari
HZ. HAMZA B. ABDÜLMUTTALİB (ra) / 61 / Ordu
HZ. KA'KÂ B. AMR (ra) / 135 / Şırnak
HZ. KÜLSÛM B. HİDM (ra) / 179 / Kırıkkale
HZ. MUÂZ B. CEBEL (ra) / 109 / Bitlis
HZ. NESİBE BİNT KÂ'B (r.anhâ) / 39 / Kırklareli
HZ. NU'MÂN B. BEŞİR (ra) / 451 / Bayburt
HZ. SA'D B. EBÎ VAKKÂS (ra) / 333 / Balıkesir
HZ. SA'D B. HAYSEME (ra) / 311 / Kars
HZ. SÂLİM B. ÜBEYD (ra) / 269 / Van
HZ. SÜMEYRA BİNT ÜBEYD (r.anhâ) / 17 / Tekirdağ
HZ. ŞİFÂ BİNT ABDULLAH (r.anhâ) / 405 / Sinop
HZ. ÜBEYDE B. HÂRİS (ra) / 87 / Çanakkale
HZ. ÜBEY B. KÂ'B (ra) / 155 / Yozgat
HZ. ÜMMÜ EYMEN (r.anhâ) / 385 / Bolu
HZ. ÜMMÜ SELEME (r.anhâ) / 361 / Iğdır

Şehidlerin Annesi
SÜMEYRA BİNT UBEYD

Radiyallahu Anhâ

Tekirdağ

كُلُّ مُصِيبَةٍ بَعْدَكَ جَلَّلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

Uhud günü çocuklarını ve eşini şehid veren Sümeýra validemiz Efendimiz'i (sas) sağ-salim görünce şöyle demişti: "Ey Allah'ın Resûlü! Senden sonra bütün musibetler bana çok hafif gelir."

(İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 54)

Sümeýra validemizin büyük oğlu Avf şehadet şerbetini içince şöyle demişti: "Beni şehid annesi kılan Rabbime hamdolsun."
Sümeýra bint Ubeyd (r.anhâ)

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579)

Adı: Afra bint Ubeyd

Anlamı: Ayın on üçüncü gecesi, beyaz toprak

Künyesi: Ümmü Sebatü's-Şüheda/Yedi Şehid Annesi

Lakabı: Sümeýra/ Meyvenin çağla hali

Baba Adı: Ubeyd b. Sa'lebe b. Seva

Anne Adı: Ruat bint Adıyy b. Muaz

Kabileleri: Ğanemoğulları/Benî Neccar/Hazrec

Doğum Yeri: Medine

Doğum Yılı: Tespit edilemedi.

İslam'a Girişi: Nübüvvetin 11. yılı

Sohbet Süresi: 11 yıl

Rivayeti: Tespit edilemedi.

Eşi/Eşleri: Hâris b. Rifaâ, Bükeyr b. Yaley

Vefat Yeri: Medine

Vefat Yılı: Tespit edilemedi.

Vefat Yaşı: Tespit edilemedi.

Şehidlerin Annesi SÜMEYRA BİNT UBEYD (Radiyahallahu Anhâ)

Sahâbenin rehberliğinde başlatılan yürüyüşün 62. durağı olan bu bölüme bizleri kavuşturan Rabbime sonsuz hamdler olsun.

Üsvetü'n-Hasene olan, hayatın her anının ve her alanının tartışılmaz rehberi olan Efendimize (sas) salât ve selam olsun.

O'nun (sas) mübarek ellerinde yetişen, yetiştikleri için de güzide bir nesil olan, bir Kur'ân cemaati olan, sünnetle yoğrulup en güzel kıvama kavuşan o bahtiyarlar topluluğuna milyonlarca selam olsun.

Onlar ki kıyamete kadar gelecek olan tüm mü'min ve mü'minelere tartışılmaz olarak rehberdirler, öncüdürler, modeldirler, örnektirler. Onların bu değer ve konumlarını takdir edip yollarını yol edinen tüm sahâbe sevdalılarına da selam olsun.

Hepimiz, sahâbe neslini biraz olsun tanımaya çalışmak, biraz daha onları yakından tanımak, onlarla tanışmak, hayatlarımızı onların rehberliği altında yeniden tesis ve inşa etmek amacındayız.

Rabbimiz bizleri bu yoldan, bu çabadan ve bu heyecandan mahrum bırakmasın, aziz dinine hizmet ettirerek bizlere şeref kazandırsın.

Sümeysra Validemiz Bize Neler Söyler?

Bu bölümde çok özel bir şahsiyete, bir güzel isme, bir hanım sahâbîye misafir olacağız. Misafiri olacağımız bu hanım sahâbî, Asr-ı Saâdet'in dünyaya ve insanlık tarihine hediye ettiği çok özel ve çok güzel bir mü'minedir. Hepimizin adını ve hayatını az ya da çok duyup bildiğimiz Sümeysra validemizi bu fasılda biraz daha yakından tanımaya çalışacağız, biraz daha onun dünyasından dünyalarımıza izler taşımaya gayret edeceğiz.

Hayat defterinin sayfalarını çevirmeden bu güzide sahâbî hanımın hayatından almamız gereken mesajları doğru tespit etmek adına: “O bize ne söyler, ne öğretir?” sorusunu sormak zorundayız. Bu soruyu sorar sormaz, biraz sonra size aktaracağımız, onun Uhud’da akıllara durgunluk veren halini eğer biliyorsanız söyleyeceğiniz ilk söz: “Hz. Sümeýra bize sevdâyı ve aşkı öğretir. Peygamber nasıl sevilir bunu gösterir. Sahâbece sevginin son noktası olan bir kamet ile: ‘Anam, babam, nefsim, neyim varsa her şeyim senin yoluna feda olsun ya Resûlullah!’ sözünün altı nasıl doldurulur?” bunu gösterir.

el-Hak doğrudur. Gerçekten Hz. Sümeýra’dan alınacak en önemli ders peygamber sevgisi, sevdası, aşkı dersidir. Zaten bunu biz de inşallah almaya çalışacağız. Ama bunun yanında Hz. Sümeýra’yı Sümeýra yapan, onu 14 asır sonrasına rehber ve öncü olarak getiren çok önemli hususlar da vardır. Eğer biz özellikleri doğru tespit edebilir ve onun bereketli hayatının üzerinden bunları ortaya koyabilirsek ondan alacağımız çok mühim mesajlar olacak ve o mesajların her biri ise hayatımızın bir alanını inşa edecektir. Zaten sahâbe ile bizim kurmamız gereken bağ da böyle olmalı değil midir? Onları birer ayna olarak kabul edip kendimizi o aynada görmeye çalışmak, eksikleri tamamlamak, yanlışları gidermek, aşırılıkları önlemek, daha güzelini elde etmeye gayret göstermek...

Kadın, Evlat, Muallime, Hanım ve Anne

Sahâbe neslinin en bariz özelliği, ideal kulluk çizgisini yakalamış olmaları ve yaşadıkları hayatın Allah (cc) tarafından onaylanmış olmalarıdır.^[1] Sümeýra annemiz de bize o bereketli hayatı ile beş farklı alanın en ideal halini öğretecektir. Nedir bu beş ideal hal?

1- *İdeal Bir Müslüman Kadın*

2- *İdeal Bir Müslüman Evlat*

3- *İdeal Bir Müslüman Muallime*

4- *İdeal Bir Müslüman Hanım/Eş*

5- *İdeal Bir Müslüman Anne*

Bugünün dünyasında da çok fazlaca ihtiyaç duyduğumuz beş alan bunlar: *Kadın, Evlat, Muallime, Hanım/Eş ve Anne...* Demek ki kadın-erkek olarak bizler, ideal bir Müslüman nasıl olur, sorusuna cevap bulmak için Hz. Sümeýra’nın mektebine müracaat edeceğiz.

İmanın sorumluluğu nasıl yerine getirilir, nasıl getirilmeli? Kelime-i Tevhid, Kelime-i Tayyibe bir insana nasıl vazifeler yükler? Bu hususlar, nasıl en ideal hali ile ortaya konabilir? Bunları öğreneceğiz.

İdeal bir evlat nasıl olur? Bu soruya cevap bulmak için onun mektebine müracaat edeceğiz. Onun babası ve annesi ile olan münasebeti, hele babasını cihada göndermesi, babasına olan sevgisi bir denge üzerine kurulduğu için: “Sevdiğimi daha çok sevdiğim dinim uğruna feda ederim.” arzusu Sümeýra mektebinin bize öğreteceği derslerden...

İdeal bir muallime nasıl olur? Bu soruya cevap bulmak için onun mektebine müracaat edeceğiz. Nasıl muallimelik yapılır, nasıl bir anda hem talebe hem muallime olunur? Nasıl ilim yukarıdan alınır, aşağıya verilir? Nasıl önce temsil edilir, sonra tebliğ edilir ve daha nice şeyleri öğreneceğiz.

İdeal bir eş, hanım nasıl olur? Bu soruya cevap bulmak için onun mektebine müracaat edeceğiz. Kocaya itaat, evin işlerine itina, çocuklara bakma ve yetiştirme, bunların hepsinin yanında kulluk adına da yürüme...

Bugün bakın bu dengeleri ihmal ediyoruz. Hayatın bir alanında bir şeyler yapınca diğer şeyleri unutarak ya da aksatarak işin içinden çıkılmaz bir hale meseleyi vardiıyoruz. Ama Sümeýra annemiz bize bunun da ideal halini öğretiyor.

Son olarak ideal bir anne nasıl olur? Bu soruya da cevap bulmak için onun mektebine müracaat edeceğiz. Annelik kadının en büyük vazifesidir, Allah'ın (cc) hanım kullarına yüklediği en büyük şereftir. Tabii anne olmak sadece çocuk doğurmak demek değildir. Niceleri vardır ki çocuksuzluk imtihanını omuzlamalarına rağmen annedirler, niceleri de vardır ki çocukları olmasına rağmen anne olamamışlardır. Unutmayalım, Allah (cc) cenneti kadının değil, annenin ayağının altına koymuştur.^[2] Cenneti ayağının altında taşıyan anne, elde ettiği bu büyük değere uygun bir şekilde davranmalı ve hiçbir şey onun anneliğini gölgelememelidir. İşte bunun nasıl olması gerektiğini de bize Sümeýra annemiz öğretir.

Demek ki Hz. Sümeýra'dan bu fasılda çok şey öğrenecek, çok şey duyacağız. Rabbim hakkı ile yansıtabilmeyi nasip eylesin. Hepimize anlayabilmeyi ve anladıklarımızı yaşayabilmeyi kolaylaştırsın. Öyleyse buyrun bu özel ve önemli İslâm hanımını biraz olsun tanımaya başlayalım.

Ailesi, Yakınları ve Çocukları

Asr-ı Saâdet'in yiğit hanımlarından biri olan Sümeýra validemizin asıl adı Afrâ bint Ubeyd'tir.^[3] Ama o daha çok Sümeýra ismiyle tanınır. Medinelidir,

Hazrec kabilesinden, Efendimizin (sas) babasının dayıları olan Neccâroğulları'ndandır.^[4] Neccâroğulları demek, ensar içerisinde Efendimize (sas) en yakın olan aile demektir ya, Sümeýra validemiz de bu yakınlığın avantajını sonuna kadar kullanmış biridir. Neccâroğulları dediğimiz zaman Yesrib'i Medine kılan Es'ad b. Zürâre'nin, İstanbul'un manevi fatihi Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin, Akabe Biatı'nın yiğitlerinden olan Umâre b. Hazm'ın, Bedir ashâbından olan Sürâka b. Kâ'b'ın, büyük fedakârlıkların sahibi olan Hârise b. Nu'mân'ın ve daha nice önemli ismin bu aileden olduğunu unutmamak gerekir.^[5]

Babası Ubeyd b. Sa'lebe, annesi de yine Neccâroğulları'ndan olan Ru'ât bint Adîyy b. Sevâd'dır.^[6] Annesi hakkında fazla bir malumat yoktur ancak babası Ubeyd b. Sa'lebe iman etmiş, Bedir Gazvesi'ne katılmış, arkasından Uhud'da yerini almış ve o gazve sırasında şehadet şerbetini içmiştir.^[7]

Hz. Sümeýra'nın doğum ve vefat tarihini bilmiyoruz, bildiğimiz bir şey var ki daha İslâm'ın mesajları Mekke'de yankılanmadan önce Neccâroğulları'ndan olan Hâris b. Rifâ/Rifâa^[8] ile evlenmiş,^[9] Allah bu evlilikten onlara üç tane erkek evlat vermiştir. İsimleri, Avf^[10], Muâz^[11] ve Muavviz^[12] olan bu gençler, anne ve babalarının yüz akı olmuşlardır. Bu yiğitler, ileride isimlerini unutturmamak üzere tarihin gıpta ile bakılacak sayfalarına yazdıracaklardır.

Muhabbet Marifet İle Olur!

Sümeýra validemiz, birçok Medineli gibi ya kendi ailesinden olan Es'ad b. Zürâre'nin vesilesi ile ya da Medine'ye bir Kur'ân muallimi olarak gelen Mus'ab b. Ümeyr'in vesilesi ile imanla tanışmış, daha Efendimiz'i (sas) görmeden ona âşık olmuştur. İman etmesinin üzerinden yaklaşık bir yıl geçince, Yesrib Medine olma yoluna girdiğinde Efendimiz de Medine'ye hicret etmiş, her Medineli gibi Sümeýra validemiz için de o günler bir düğün ve bayram olmuştur.^[13] O günlerde Sümeýra validemiz kendi kendine şöyle bir karar vermişti: *“Ben, Medineli olduğum için Efendimiz'in on üç yıllık Mekke hayatını bilmiyorum. İyisi mi, Efendimiz'in bu hayatına dair bilgileri Mekkeli hanımlardan öğreneyim. Ne kadar onu tanırsam o kadar onu severim.”* Sümeýra validemiz çok iyi anlamıştı ki: *“Muhabbet marifet ile olur.”* yani ancak tanıdıkça gerçek manada sevgi olur. Bunun üzerine, Sümeýra validemiz birkaç muhacir hanımın yanına gider ve onlarla şöyle bir anlaşma yapar: *“Ben her gün geleyim, sizlerin ev işlerini göreyim; bulaşık,*

çamaşır, temizlik ne ise... Siz de bana bu hizmetimin karşılığında Efendimiz'in (sas) Mekke hayatını anlatın. O'nun on üç yıllık hayatına dair ne biliyorsanız benimle paylaşın.”^[14]

Muhacir hanımlar bu teklifi kabul ederler. Sümeýra validemiz buna çok sevinir, her gün sabahın erken saatlerinde o anlaştığı evlere gider, yapılacak işleri yapar, ücreti yerine Efendimiz'in (sas) Mekke hayatına dair bilgileri alarak evine gelir. Evine gelir ama asıl işi evde başlar. Çünkü Sümeýra validemiz bir anne sorumluluğu ile öğrendiği bilgileri sadece kendinde saklamaz, o bilgileri evin sakinleri olan eşi ve çocukları ile paylaşır. Bu paylaşımda da bize bir rehberlik yapar. O ideal bir muallime, ideal bir eş ve ideal bir annedir ya, bunun gereklerini yerine getirerek evin sakinlerinin de kulluk yolunun en önemli azığı olan Peygamber sevgisi ve sevdası ile yetişmelerini sağlar.

Burada kullandığımız şu ifadeye dikkat edelim: “*Kulluk yolunun en önemli azığı: Peygamber sevgisi...*” Bu böyledir, bugün hayatlarımızda bu önemli husus istenilen düzeyde olmadığı için halimiz pek de arzu edilen seviyeye varamamaktadır. Biz Peygamber sevgisini halen nostaljik bir hadise olarak algılıyoruz. Peygamber sevgisini sadece bize bu dini ulaştıran o aziz insana, insanlığın onuru olan insana, o beşer ama beşere sultan olan o insana sadece bir vefa borcu olarak görüyoruz. Aksine Peygamber sevgisi imanî bir sorumluluktur,^[15] direkt bizim imanımız ile alakalı bir mevzudur^[16] ve hayatımızın Allah'ın (sas) istediği gibi inşa edilmesinin tartışılmaz en önemli alanıdır.^[17] Unutmayalım, Allah (cc) kendisine olan sevginin izharını Peygamber'e ittiba etmekten geçtiğini söylemiştir.^[18] İttiba ise ancak muhabbet ile mümkündür. Bundan dolayı bu konu üzerinde ısrar ve tekrar ile durulması gereken bir konudur.

Evin Sofrası, Evin Suffa'sı

Sümeýra validemiz, eşini ve çocuklarını karşısına alıp da bir vaaz edası ile bir ders havası ile onlarla konuşmazdı. Ya nasıl yapardı? Sofranın başında, yemek yerken hayatın doğal seyri içerisinde o bilgileri onlarla paylaşırdı.^[19] Çünkü Sümeýra validemiz çok iyi anlamıştı ki *evin sofrası, evin Suffa'sıdır*. Suffa, Efendimiz'in (sas) Medine'de tesis ettiği mektebinin adıdır. Orada ne yiğitler ne âlimler ne şehidler yetişmiştir. Sahâbe, Suffa'yı bir model olarak kavramış, her biri de evinde adeta Suffa'nın bir şubesini açmıştı. İşte evlerde açılan Suffalar, evlerde kurulan sofralardı. Sofranın başında, hayatın doğal

seyri içerisinde yapılan sohbetler, çok büyük insanların yetişmesine vesile oluyordu. Sohbet, sahâbeyi yetiştiren en önemli azıktı. Sohbet, sahâbeyi sahâbe yapan en önemli vesile idi. Sohbet, peygamberî bir gelenek, bir usûl idi. Sümeýra validemiz de bu geleneği uygulayan bir ana idi. Böyle olduğu için Efendimiz (sas), sahâbeye Suffa, dolayısıyla sofrada adabı ile alakalı mesajlar veriyor, onlar da gereklerini yerine getiriyorlardı.^[20]

Burada bir parantez açarak sözü bir daha kendi dünyamıza getirmek istiyorum. Çoğumuz anne veya babayız, bazı genç kardeşlerimiz var onlar ise bunun adayları... Bakın hepimizin ortak bir şikâyeti var: Çocuklarımıza namaz, Kur’ân eğitimi, kitap okuma gibi şeylerde söz geçiremememiz... Gerçekten zor bir zamanda yaşıyoruz, her gün biraz daha fazla evlerimiz işgal ediliyor, her gün ipler biraz daha fazla elimizden kayıp gidiyor. Dün problemimiz sadece oyundu, televizyonu ama bugün internet gibi bir imtihan ile de karşı karşıyayız. Çocuklarımızı bir saat yanımızda oturtamıyoruz, oturtsak ellerinden telefonları, tabletleri alamıyoruz. Çocuklar yüzlerimize bakmıyor, bizimle konuşurken bile parmakları ile o sanal âlemin içerisinde birçok işi yapıyorlar. Peki, ne olacak bizim halimiz? Oturup bu felaket tablolarını konuşmak ile dertlerimiz çözülecek mi? Elbette ki hayır. Öyleyse ne yapacağız? Yapacağımız şey belli: Sümeýra annemiz gibi yapacağız. Öncelikle İslâm’a karşı derin bir muhabbeti biz anne ve babalar olarak yüreklerimize tesis edeceğiz. Öyle söz ile falan değil, Sümeýraca iki sene üç sene başkalarının hizmetini yapıp karşılığında Peygamberimizin hayatını öğrenme aşkını duyacak kadar... Derin bir muhabbetten sonra iş hakkı ile temsiliyete geliyor. Temsil etmek, yani hal ile başkalarına tebliğ etmek...

Bunun için de Sümeýra annemiz bize çok güzel bir şey öğretti. Adeta hal dili ile dedi ki: *“Çocuk sizin söylediklerinizle değil, yaptıklarınızla şekilleniyor. Onun için oğlunuzu kızınızı alıp saatlerce ‘oğlum, kızım namaz, Kur’ân, tesettür, ahlak’ demenize gerek yok. Bunları yaşayın, hayatlarınızla gösterin tamamdır gerisi...”*

Mesela, namazı çocuklarına anlatmak isteyen bir anne ve baba, minareden eve uzanan ezan sesini duyar duymaz hayatında bir değişiklik oluyorsa hemen kalkıp abdeste koşuyorsa hemen seccade ile buluşuyorsa hemen oturuşunu düzelterip bir şekilde hayatını farklılaştırıyorsa çocuklara verilecek en güzel namaz vaazı budur. Bunu yaptıktan sonra bir de namaz sonraları evlatlarımıza dua ettikten sonra bir de halen olmamışsa geceleri onlar için kalkıp göz yaşı döktükten sonra Allah’ın (cc) izni ile biz evin içinde bize düşeni yerine getirmiş oluruz. Ondan sonrası çocuğu doğru bilgilendirme vesilelerinin

zorlanması ve çevre inşası oluşturmaktır. Bunları yaptıktan sonra gerisi Rabbimize kalmış bir şeydir.

Dikkat etmemiz gereken bir husus daha var: Çocuklar, anne ile babanın kendi aralarında konuştukları bilgileri çok merak ederler. Kendilerine direkt söylenen sözlerden ziyade, belli yaştaki çocuklar anne ve babanın konuştuklarını dinleme ve zihne kayıt etme gibi bir çabaya girerler. Eğer biz sofrada eşler olarak birbirlerimiz ile güzel şeyler konuşursak o konuştuğumuz her mesele çocuğun şahsiyetini geliştiren en önemli vesile oluyor ve çocuk onlarla şekilleniyor. Ebeveynler olarak buna çok dikkat etmeli ve bu imkânı sonuna kadar kullanmalıyız.

Dosta Dost, Düşmana Düşman

Yine dönelim Sümeýra validemizin hanesine. O evde her gün sofranın başında konuşulan mesele Efendimiz (sas) idi. Hâl böyle olunca, evin tüm sakinleri Efendimiz'e (sas) yürekten sevdalı insanlar olmuşlardı. Öyle ki görmedikleri hâlde Mekke'de Efendimiz'e (sas) sahip çıkan Ebû Talib'e karşı saygılı, Ebû Leheb'e ve Ebû Cehil'e karşı öfkeli olmuşlardı. Onlar çok iyi anlamışlardı ki seven, sevdiğinin sevdiklerini sever; sevdiğinin düşman olduklarına da düşman olur. Onlar da Efendimiz'i (sas) yürekten seven yiğitler olarak Efendimiz'in (sas) dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmuşlardı.

Günler böylece geçerken Hicret'in 2. yılında Medine sokaklarında Bilâl'in sesi Bedir için asker çağırırken duyuldu. Sümeýra'nın evinden üç yiğit de bu iş için meydana atıldı. Babaları Hâris b. Rifâa'nın Bedir'e gidip gitmediğini net bilmiyoruz ama dedeleri Ubeyd b. Sa'lebe ve o evin üç oğlu Avf, Muâz ve Muavviz, bazılarının yaşları küçük olmasına rağmen niceleri gibi parmaklarının ucuna basarak boylarını büyük göstermiş ve ordunun içerisine seçilmeyi başarmışlardı.^[21] Anneleri Sümeýra validemiz oğullarını yolcu ederken, bugün bizlerin dediği gibi: "Kendine iyi bak!" falan demiyor, tabiri caizse: "Resûlullah'a iyi bakın!" diyor. Sümeýra annemiz oğullarını yolcu ederken: *"Evlatlarım, gün Resûlullah'ın arkasında olma günüdür, gün imanı temsil etme günüdür, gün şehadete yürüme günüdür. Beni şimdiye kadar hiç mahcup etmediniz, hadi sizi göreyim."* diyerek gönderecektir. Bu üç kardeş, birbirlerinden habersiz annelerinden öğrendikleri peygamber sevdası ile Bedir'e doğru gelirlerken şöyle bir karar vermişlerdi: *"Biz Bedir'in meydanında Efendimiz'in (sas) düşmanı olan ve ona çok büyük zulümler yapan Ebû Cehil'i bulup onu öldüreceğiz!"*^[22]

Üç kardeş de birbirlerinden habersiz böyle bir karar almış ve yola koyulmuşlardı. Ancak ortada bir sorun vardı: Onlardan hiçbiri Ebû Cehil'i tanıımıyordu. Kendileri Medineli oldukları için Ebû Cehil'i hiç görmemişlerdi. Görmemelerine rağmen gerçek manada sevdikleri Efendimiz'in (sas) düşmanına karşı derin bir düşmanlık duyarak Bedir'in meydanına gelmişlerdi.

Bedir Meydanı'nda Üç Yiğit Kardeş

Bedir'e geldiklerinde Efendimiz (sas) büyük bir erkân-ı harb olarak ordusunu o meydana yerleştirmiş, iki ordu karşı karşıya gelmiş, parolalar belirlenmiş, diller: “*Ahad, ahad!*” ^[23] diye o parolayı haykırmış ve taraflar savaşın başlaması için karşılıklı beklemeye başlamışlardı. Tam bu anda Mekke tarafından bir ses yükselmişti. Sesin sahibi Utbe b. Rebîa idi. Utbe, Mekke'de imanın en büyük düşmanlarından biriydi. Yanına kardeşi Şeybe'yi ve oğlu Velid'i almış, savaş meydanının ortalarına doğru yürümüş: “İşte ben Utbe, işte kardeşim Şeybe ve işte oğlum Velid!... Hadi Ey Muhammed! Gönder bakalım önümüze üç kişiyi de gelip bizimle savaşsınlar!” dedi. Allah Resûlü (sas) döndü ve ordusunun içerisinde bulunan askerlere baktı, hepsi de ölümüne bu karşılaşma için can atıyorlardı. Ama o anda Sümeýra'nın Mektebi'nin talebeleri olan üç kardeş öne atıldı: Avf, Muâz ve Muavviz... ^[24] Efendimiz (sas) yürekleri Allah aşkı ve Peygamber sevdası ile yanan bu gençlere bakınca duygulandı, onlardan en küçük olan Muavviz'i ayırdı: “**Sen dur, sen gidemezsin!**” dedi. Onu ayırır ayırmaz başka bir sevda insanı olan Peygamber'in aşığı ve şairi yine ensardan olan Abdullah b. Revâha öne çıktı. Efendimiz (sas) bu yiğitlere müsaade etti ve ensarın bu üç yiğidi, Avf, Muâz ve Abdullah b. Revâha yürüdüler Bedir'in meydanına doğru. ^[25]

Utbe gelenlerin Medineli olduklarını anladı ve alaycı bir eda ile: “Siz kimlersiniz?” diye sordu. Ensarın yiğitleri isimlerini söylediler. Utbe, onları muhatap almadan Efendimiz'e (sas) seslenerek dedi ki: “Ey Muhammed! Biz buraya Medine'nin rençberleriyle/ çiftçileriyle savaşmaya gelmedik! Bize kendi kavmimizden, Kureyş'ten adamlar gönder!” Bunun üzerine Allah Resûlü, ensarın yiğitlerini geri çağırdı. Onlar üzülmekle geri döndüler. ^[26]

Efendimiz (sas) anlamıştı Utbe'nin derdini... Utbe b. Rebîa Benî Ümeýye'dendi, onu Bedir'in meydanına getiren şey ailesinin şerefi ve öteden beri devam eden Benî Hâşim ile olan mücadele idi. Efendimiz'in (sas) aile gibi bir derdi yoktu ama derdi asabiyet olan Utbe böyle bir talepte bulununca Efendimiz (sas) düşünmeden: “**Kum ya Hamza, kum ya Ali, kum ya**

Ubeyde!/Kalk ey Hamza, kalk ey Ali, kalk ey Ubeyde...” [27] dedi. Biri amca, diğeri amca Ebû Talib’in oğlu Ali, ötekisi ise diğeri amcası Hâris’in oğlu Ubeyde idi. Onlar yürüyeceklerdi, Bedir’in meydanına ve kendilerine yakışır bir mücadele ortaya koyacaklardı, işin neticesinde Hamza ile Ali rakiplerini öldürecek Ubeyde ise yaralanacak ve öylece şehadet şerbetini içecekti. [28]

Yiğitler Ebû Cehil’in Peşinde

O ilk karşılaşmanın arkasından savaş başlayacaktı. Kaynaklarımız savaşın bir yerinde Sümeýra mektebinin en büyük talebesi Avf b. Hâris için bir rivayet aktarırlar. Bedir’in kızıştığı bir anda Avf, Efendimiz’e (sas) doğru yaklaşıp ve der ki: *“Ya Resûlullah! Böyle bir ortamda hangi amel Rabbimizi daha çok sevindirir? Ne yapsam Rabbim benden hoşnut olur?”* Bir sevda talebesinin sorusu budur işte... Ne der Efendimiz? Der ki: **“Büyük bir coşku ile dal düşmanın arasına, elinden ne geliyorsa yap! Kılıcına, miğferine takılma! Bunu yaparsan Allah senden memnun olur!”** [29] Bu sözü duyunca durur mu Avf! Anında dalacak düşmanın arasına, savaşacak, savaşacak, okların hedefi olacak durmayacak, takati kesilecek kadar yorulacak yine durmayacak ve o anlarda bir aralık yolları kardeşleri ile kesişecek...

Yolların kesiştiği o anı Aşere-i Mübeşşere’nin yıldızı ve semahat kahramanı olan Abdurrahman b. Avf bizlere anlatacak. Başta İbn Hişâm’ın *es-Sire*’si olmak üzere birçok kaynaktan geçen tablo şöyledir: “Savaşın tam kızıştığı bir noktada o gençler verdikleri kararı yerine getirme adına Ebû Cehil’i aramaya koyulmuşlardı. İşte o anda, gençlerin ortancası olan Muâz, diğeri kardeşlerine belli ettirmemeye çalışarak Abdurrahman b. Avf’ın yanına gelmiş: *“Amca bana Ebû Cehil’i gösterir misin?”* demişti. Savaşın kızıştığı bir noktada Medineli bir gencin böyle bir iştîyakla Ebû Cehil’in peşine düşmesi Abdurrahman b. Avf’ı meraklandırmıştı. Abdurrahman b. Avf, Muâz’a: *“Ne yapacaksın sen Ebû Cehil’i?”* diye sormuştu. Muâz demişti ki: *“Amca, buraya gelmeden önce Rabbime söz verdim. Dedim ki, eğer Efendimiz beni Bedir’in askerleri içerisine dâhil ederse ben de Bedir’in meydanında Allah Resûlü’nün düşmanı olan Ebû Cehil’i bulup öldüreceğim. İşte ben bundan dolayı onu arıyorum.”* Abdurrahman b. Avf, Muâz’daki bu aşka, bu sevdaya hayran kalmıştı ve: *“Tamam, görürsem sana göstereceğim.”* demişti. Muâz, Abdurrahman b. Avf ’ın yanından biraz uzaklaşıncaya bu sefer küçük kardeşi Muavviz yine aynı soruyu sormak için

Abdurrahman b. Avf 'ın yanına yaklaşıyordu. O da aynı soruyu soruyor, Abdurrahman b. Avf ona da hayran hayran neden Ebû Cehil'i aradığını soruyor, Muavviz'den de aynı cevabı alıyordu. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf ona da aynı cevabı veriyor, gördüğünde göstereceğini söylüyordu. Abdurrahman b. Avf diyor ki: *“Bir de baktım, Ebû Cehil atının üzerinde, yanında adamları, başında kırmızı bir sarığı ile savaş meydanının ortasında duruyor. Elimi uzatarak: ‘Gençler! İşte aradığınız adam şu başında kırmızı sarık olan adam.’ dedim. Daha ben elimi aşağıya indirmemiştim ki o gençler küheylanlar gibi Ebû Cehil’in etrafını sardılar ve kılıçları ile onu atının üzerinden indirmeye çalıştılar.”*^[30]

İşte o anlarda Avf, Ebû Cehil'in oğlu İkrime'nin kılıcı ile şehid olur.^[31] Muâz'ın ise kolu büyük bir darbe alır^[32] ama Efendimiz'in (sas): *“Ümmetimin Firavunu”*^[33] dediği Ebû Cehil de o yiğitlerin kılıç darbeleri ile yere yıkılır. Bir anda Bedir'in meydanı yankılanmaya başlar: *“Ümmetin Firavun'u öldürüldü! Ebû Cehil öldürüldü!”* Gerçi Ebû Cehil daha ölmemişti ama kalkmamak üzere yere yığılmıştı. Allah Resûlü'ne (sas) âşık yüreklerin sahipleri olan bu iki delikanlı hemen Efendimiz'in (sas) yanına koştu, kanlı kılıçlarını Efendimiz'e göstererek: *“Ya Resûlullah! Senin düşmanını yere serdik! Ebû Cehil'i öldürdük!”* dediler.^[34]

Efendimiz (sas) meseleyi doğrulatma adına Abdullah b. Mes'ûd'u gönderdi. Abdullah b. Mes'ûd, savaşın meydanında Ebû Cehil'i son nefeslerini verirken buldu, o anda o küçük cüssesi ile Ebû Cehil'in koca karnının üzerine çıktı. 10 yıl önce Kâbe'nin avlusunda olanları ona hatırlatarak imanın izzetini ona haykırdı. Ebû Cehil küfründe samimi biriydi, bu samimiyetinden dolayı Allah Resûlü'nün (sas) hidayet duasının muhatabı olmuştu.^[35] Ölüm yolunda bile küfründen, inkârından ve kibrinden vazgeçmedi. Alaycı bir ifade ile Abdullah b. Mes'ûd'a dedi ki: *“Çobancık! Sen çok yüksek ve yalçın bir yere çıktın!”* İbn Mes'ûd bu sözlerle sadece gülümsedi. Sonra Ebû Cehil dedi ki: *“Savaşın neticesi ne oldu? Kim kazandı, kim kaybetti?”* Abdullah b. Mes'ûd: *“Allah, iman edenleri yüceltti, inkâr edenleri ise alçalttı.”* dedi.^[36] Sonra Abdullah b. Mes'ûd yere indi, kendi kılıcını bıraktı, Ebû Cehil'in kılıcını aldı ve kendi kılıcı ile Ebû Cehil'e bir darbe indirerek onu öldürdü. Kılıcını alarak Efendimiz'e (sas) gelip olanları anlattı. Allah Resûlü tekbir getirdi, mü'minler de tekbir getirdiler. Efendimiz (sas) bu sevinçten sonra Muâz ile Muavviz'i tebrik etti. Onlar için hayır dualarında bulundu.^[37]

Şehid Evinden Yeni Şehidler

Muâz ile Muavviz, abilerini şehid vermenin mutluluğunu yaşarlarken bir de verdikleri sözü yerine getirme mutluluklarını yaşamış ve Medine'ye varır varmaz yüreklerine böyle bir sevda tohumunu eken anneleri Sümeýra validemiz ile başlarından geçenleri paylaşmışlardı. Sümeýra validemiz de bu iki mutluluğu bir arada yaşamıştı. Hem oğullarının Ebû Cehil'i öldürmeleri hem büyük oğlu Avf'ın şehadet şerbetini içmesi onu da ziyadesi ile memnun etmişti. *“Beni şehid annesi kılan Rabbime hamdolsun.”* diyecekti.^[38] Bu dua, bu hamd ediş ne kadar içten bir şeydi ki daha sonra bu kervana doğurduğu her çocuğunu da dâhil edecekti.

Bedir'in arkasından Sümeýra validemizin evi daha başka bir ev olmuştu. Artık o evde Bedir konuşuluyor, Ebû Cehil nasıl yere serildi o konuşuluyor, ara ara ortam biraz hüzünlense de yine yüreklerde derin bir özlemle Avf ve onun şehadeti konuşuluyor...

Tarihler hicretin 3. yılına yaklaşınca Bedir'in üzerinden daha bir yıl geçmiş, Mekke büyük bir intikam arzusu ile üç bin kişilik bir ordu ile Medine'ye doğru yola koyulmuştu. Efendimiz (sas) sahâbe ile istişare etmiş, kendi görüşü şehrin içinde kalıp savunma savaşı yapmak olmasına rağmen özellikle gençlerin arzusunun meydan savaşı yönünde olduğu için onların görüşlerini kabul ederek Uhud Dağı'nın eteklerine yedi yüz askerini konuşlandırmıştı.^[39] O yedi yüz askerin içerisinde Sümeýra validemizin evinden dört insan vardı. Babası Ubeyd, eşi Hâris, Bedir'in gazileri olan iki oğlu Muâz ile Muavviz... Efendimiz'e (sas) yürekten bir sevda ile bağlanan İslâm'ın büyük analarından biri olan Sümeýra validemiz, yüreğindeki dört parçayı Uhud'un meydanına gönderirken onlara şöyle diyordu: *“Siz gidin Uhud'un meydanında canlarınızı verin ama Efendimiz'e bir şey olmasın. Eğer siz sağ olarak gelir de O'na bir şey olursa vallahi sizleri eve almam. Siz, Efendimiz'i koruma adına kendi canlarınızı O'na feda edeceksiniz.”*^[40]

Sümeýra validemizin evinden Uhud'un meydanına gelen dört yiğit zaten ashâbın tamamı gibi ölümüne bir sevda ile Efendimiz'e (sas) bağlanmışlardı. Ama Sümeýra validemiz özellikle bu konuda onları uyarıyor, bir ana olarak onlara vazifelerini bir kez daha hatırlatıyordu. Derken savaş başlıyor, Uhud'un ilk merhalesinde ikinci bir Bedir yaşanıyor, galibiyete an kala Ayneyn geçidindeki okçular kendilerine söylenen emri unutarak yerlerini terk ediyor ve Uhud'un ikinci merhalesinde İslâm ordusu darmadağın oluyordu. O

merhalede İslâm'ın aslanı Hz. Hamza devriliyor, şehadet aşığı Abdullah b. Cahş kılıçlar altında doğranıyor, ardından Enes b. Nadr: *“Muhammed'in öldüğü bir dünyada yaşamamanın ne anlamı var?”* [41] deyip ölümüne sevdanın gereğini yerine getiriyor ve o sırada Mus'ab b. Ümeyr, İbn Kamia tarafından Efendimiz'e (sas) benzetilerek kılıçlar altında parçalanıyordu. [42]

İşte o an Uhud bir ses ile yankılanıyordu. İbn Kamia, zalim kılıcı ile doğradığı Mus'ab'ı, Efendimiz zannederek: *“Muhammed öldü! Muhammed'i öldürdüm!”* diye bağıırıyordu. Bu ses bir anda Uhud'u sarsıyor, nice ellerden kılıçları düşürüyor, nice dizlerin ferlerini kesiyordu. Bu ses dalga dalga yayılarak Medine'ye kadar da ulaşlıyordu. Kulakları Uhud'dan gelecek bir habere kitlenen Medineli hanımlar bu ses ile adeta yıkılıyor, niceleri ne yapacağını şaşırıyordu. Bu haber karşısında sarsılan dağlardan biri de Sümevra validemiz oluyordu. Ama o bir anda haberin doğruluğunu öğrenmek için elinde ne varsa hepsini atarak Uhud'un meydanına doğru koşmaya başlıyordu. Uhud'un meydanına yaklaştığı bir anda, birileri Sümevra validemizi tanıyor: *“Sümevra! Bak şurada yatan baban Ubeyd'dir, o Allah yolunda şehid oldu.”* diyorlardı. Sümevra validemiz kanlar içerisindeki babasına yaklaşıyor: *“Allah babamın şehadetini kabul etsin. Siz bana Efendimiz'den bir haber verin! O nasıl? Ona bir şey oldu mu?”* diyordu. O ana kadar Efendimiz'den (sas) haberi olmayanlar onun ismini duyunca başlarını önlerine eğiyor ve hiçbir şey söylemiyorlardı. Sümevra validemiz, Efendimiz'den (sas) bir haber almak için aramaya devam ediyordu. Birileri yine Sümevra validemizi tanıyor, onu kocası Hâris'in kanlı bedeninin önüne getiriyor: *“Sümevra! Kocan Hâris şehid oldu.”* diyorlardı. Sümevra validemiz yine aynı metanetle: *“Allah şehadetini kabul etsin. Efendimiz'den bir haber var mı? Siz bana onu söyleyin.”* diyor ve aramaya devam ediyordu. Biraz sonra başka biri Sümevra validemizi iki oğlunun yattığı yere götürüyordu. O anda Sümevra validemiz, bir ana için en zor olan tablolardan biri ile baş başa kalıyordu. Bedir'in aslanları olan Muâz ile Muavviz orada kanlı bedenleri ile duruyorlardı. İnsanlar zannediyor ki Sümevra validemiz şimdi bir feryat ve figan ile ortalığı inletecek, bir ana şefkati ile yürekleri sızlatacak sözler söyleyecek. Ama o bir İslâm anasıydı. O Peygamber'e âşık bir yüreğin sahibi idi. O, Peygamber gerçek manada nasıl sevilir, bunu âleme gösterecek bir şahsiyetti. O anda Sümevra validemiz oğullarının kanlı bedenleri önünde duruyor: *“Evlatlarım, size de bu yakıştırdı. Size Allah yolunda ölmek yakıştırdı. Size verdiğim süt sizlere helal olsun ki siz, size yakışanı yerine getirdiniz.”* diyor ve gözündeki

yaşları silerek yine aynı soruyu soruyordu: “Efendimiz nasıl? O’ndan bir haber var mı?” Sümeýra validemiz, sorusuna cevap alamayınca aramaya devam ediyordu. Sümeýra validemiz, nice sonra Efendimiz’i (sas) yanında birkaç sahabî ile birlikte Uhud’un yamaçlarında gördü. Anında oraya doğru koştu, Efendimiz’in (sas) önünde durdu, cübbesinin uçlarını yaşlar ile ıslanan gözlerine sürdü ve âlemi kendine hayran bırakan şu cümleyi söyledi: “Küllü müsibetin ba’deke celelün Ya Resûlallah! /Sen ki hayattasın, senden sonra bütün musibetler bana çok hafif gelir Ya Resûlullah!”^[43]

Efendimiz’i (sas) Sümeýraca Sevmek...

Efendimiz’i (sas) Sümeýraca sevmek...

Efendimiz’i (sas) gerçek manada sevmek...

Sevginin ispatı olabilecek amelleri ortaya koymak...

Ne varsa hepsini sevdiğinin yoluna feda etmek...

“En-nebiyyü evlâ bi’l mü’minine min enfüsihim! Ve ezvacuhu ümmühatühüm/ Peygamber/Nebi mü’minlere kendi öz canlarından daha öncelikli ve daha evladır. O Nebi’nin hanımları ise müminlerin anneleridir.”^[44] ilahî fermanına uygun yaşamak, Allah’ın bu konuda istediğini yerine getirmek...

“Fedeke ebî ve ümmî ve nefsi/Anam, babam, nefsim sana feda olsun!” derken bu sözü havada bırakmadan gereği ne ise onu yerine getirmek...

İşte Bedir’de Avf’ı, Uhud’da Muâz ile Muavviz’i, kocası Hâris’i, babası Ubeyd’i feda etmenin ama benden bu kadar demeyip daha ötesini, daha fazlasını arzulamanın adıdır o.

Sümeýra validemiz kocası Hâris b. Rifa’nın Uhud’daki şehadetinden sonra Bükeyr b. Yaley el-Leysî isimli ensardan biri ile evlenir.^[45] Allah bu evlilikten de Sümeýra validemize Âkil, Âmir, Hâlid ve İyâs isimli dört erkek çocuk bahşeder.^[46] Adamaya, feda etmeye, kurban vermeye alışan Sümeýra validemiz bu dört oğlunu da Yemâme, Yermûk, Kâdisiye ve daha nice savaşlarda kurban vermişti.^[47] Böyle olunca da “Ümmü Seba’tü’ş-Şüheda/Yedi Şehid Anası”^[48] diye anılmış, ashâbın nicelerinin kendinden dua istediği biri haline gelmişti. Sümeýra validemizin aşkı ve sevdası kendisine böyle bir makam kazandırtmıştı. Bu nasıl bir heyecandır, bu nasıl bir aşktır, bu nasıl amelleri yeterli görüp ucb hastalığına kapılmama hassasiyetidir? Gerçekten anlamak çok ama çok zordur.

Şehid Ailelerine Verilen Büyük Müjde

İslâm tarihinin şanlı annelerinden biri de vefatı ile arşı titreten sahâbî olan Sa'd b. Muâz'ın annesi Kebşe bint Rafî'dir.^[49] Onun bize naklettiği bir rivayeti, burada hatırlayalım ta ki yedi şehid annesi olan Sümeýra validemizin ulaştığı makamını daha iyi anlayabilelim. Uhud'da, Efendimiz'in (sas) başına bir şeyler geldiğini duyup Uhud'a doğru koşan hanımlardan biri de odur. O biraz geç duymuş, duyar duymaz Uhud'a doğru koşarken artık savaş nihayete ermiş, Efendimiz (sas) sahâbe ile birlikte geri dönmeye başlamıştı. Sa'd b. Muâz, Efendimiz'in (sas) bineğinin önünde, onun (sas) atının zimamını tutmuş, o halde gelirlerken Sa'd telaşlı telaşlı annesinin kendilerine doğru geldiğini gördü. O anda Efendimiz'e (sas) dedi ki: *"Ya Resûlullah! Gelen annemdir, ona kardeşim Amr'ın şehid olduğunu sen söyler misin?"* Efendimiz (sas): **"Tamam!"** dedi.

Kebşe bint Rafî gelir, gözünde yaş: *"Ya Resûlullah! Senin şehid olduğunu duyduk, çok üzüldük ama hamdolsun hayattasın."* dedi. Efendimiz (sas) kendisinin hayatta olduğunu ama oğlunun şehid olduğunu ona söyledi. O anda Kebşe'nin sözü şu oldu: *"Sen ki hayattasın, ben artık hangi musibete üzülebilirim ki Ya Resûlullah? Hamd olsun Rabbime beni şehid annesi kıldı!"* dedi. Bu söz üzerine Efendimiz (sas) dedi ki: **"Ey Sa'd'ın Annesi! Ben sana bir müjde veriyorum, sen de git bu müjdeyi diğer şehid ailelerine ver. Onlara de ki, Efendimiz (sas) dedi ki: 'Hepiniz cennette şehid olan çocuklarınız ile beraber olacaksınız. Çünkü şehidler Allah katında aileleri için şefaati olacaklardır.'"**^[50] Efendimiz'in (sas) bu müjdesini duyunca Kebşe validemiz sevincinden ağlamaya başladı ve dedi ki: *"Ya Resûlullah! Artık kim üzülür bundan sonra, artık kim ağlar onların arkasından!"*

Allah Resûlü (sas), Kebşe validemizin bu sözlerinin ardından ona şöyle dua etti: **"Allah'ım! Kalplerindeki üzüntüyü gider! Musibetlerinin tesirini azalt. Şehidler geride bıraktıkları yakınlarına lütuflarla muamele et!"**^[51]

Ümmü Sa'd, Evs, Amr ve Sa'd isminde üç şehidin annesi idi. O canından üç parçayı vermişti^[52] ama Sümeýra annemiz yedi şehid annesi idi, onun fedakârlığı daha çok, daha büyük olduğu için alacağı mükâfat da o kadar büyük olacaktı. Allah (cc) onun mükâfatını daha da ziyadeleştirsın, bizi de onun yolunda daim ve kaim eylesin.

İdeal Duruşlardan Duruş Öğrenmek

Gelelim bu büyük İslâm hanımından alınması gereken mesajlara... Ne dedik en başta: O bize hayatın beş farklı alanında işin en ideal halini gösterir. Neydi bu beş ideal hal?

- 1- İdeal Bir Müslüman Kadın
- 2- İdeal Bir Müslüman Evlat
- 3- İdeal Bir Müslüman Muallime
- 4- İdeal Bir Müslüman Hanım/Eş
- 5- İdeal Bir Müslüman Anne

Şimdi bu beş alanın en ideal haline kavuşabilmenin yollarına dair mesajlara iyice dikkat edelim ve bu mesajları iyice anlayıp hayatlarımıza taşımaya çalışalım.

[1] “(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.” Tevbe 9/100.

“Onların Rabbleri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden razı olmuş, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O’na saygı gösterenler) içindir.” Beyyine 98/8.

[2] Muâviye b. Câhime’nin anlattığına göre; İbn Câhime Resûlullah’a gelir ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben gazveye (cihad) katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişare etmeye geldim” der. Resûlullah (sas): “**Annen var mı?**” diye sorar. “Evet” deyince, “**Öyleyse ondan ayrılma, zira cennet onun ayağının altındadır.**” buyurur. Nesâî, “Cihâd”, 6.

[3] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 193; İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 449.

[4] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 193; İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 449.

[5] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 557-570.

[6] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579; İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 449.

[7] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1214; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, III, 530.

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 317; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 605.

[9] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 449.

[10] Avf b. Hâris bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1388, 1389; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 297. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 566.

[11] Muâz b. Hâris, genç yaşında evlilikler yapmış, bu evliliklerinden 8 tane çocuğu olmuş ve soyu devam edegelmiştir. Onun hanımları ve çocukları şunlardır:

Ubeydullah: Annesi, Habîbe bint Kays b. Zeyd

Hâris, Avf, Selma, Remle: Bunların anneleri, Ümmü'l-Hâris bint Sebre b. Rifâ'a

İbrahim ve Âişe: Bu ikisinin anneleri, Ümmü Abdullah bint Nümeyr b. Amr

Sâre: Annesi, Ümmü Sâbit. Muâz b. Hâris bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1849; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 190-192; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 463-465; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 564, 565.

[12] Muavviz b. Hâris, Ümmü Yezîd bint Kays b. Ze'ûra ile evlenmiş, bu evlilikten *Rübeyyi* ve *Umeyre* isminde iki kızı olmuştur. Özellikle *Rübeyyi* bint Muavviz, İslâm tarihinde adından çokça bahsedilen bir hanımdır. O, Hudeybiye'ye katılır ve Resûlullah'a (sas) biat eder. Ondan sonra da çeşitli gazvelere dâhil olur; askerlere su taşıma, yaralıları tedavi etme ve Medine'ye intikallerini sağlama gibi hizmetlerde bulunur. Efendimizden (sas) bize 21 hadis nakleder. Muavviz b. Hâris bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1877; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 231; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 4; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 565.

[13] O ilk günü, Enes b. Mâlik şöyle tasvir ediyordu: "Resûlullah'ın (sas) Medine'ye teşrif ettiği gün sanki her şey onunla aydınlanmıştı." Berâ'da şöyle diyordu: "Resûlullah (sas) Medine'ye teşrif etti. Medinelilerin Resûlullah'ın (sas) gelişinden duydukları sevinci hiçbir şeyden duyduklarını görmedim. Hatta kadınların, çocukların ve cariyelerin sevinçten: "İşte Resûlullah geldi, İşte Resûlullah geldi." dediklerini işittim." İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.

[14] Muhammed Emin Yıldırım, *Efendimiz'i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, s.106.

[15] **"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez."** Tevbe 9/24.

[16] “Sizden biriniz ben kendisine babasından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha sevimli/sevgili olmadığı müddetçe gerçek anlamda iman etmiş olamaz.” Buhârî, “İmân”, 8; Müslim, “İmân”, 69.

[17] “Andolsun ki, Resûlullah sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.” Ahzab 33/21.

[18] “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” Âl-i İmrân 3/31.

[19] Yıldırım, *Efendimiz’i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, s.107.

[20] Hadis kitaplarımızda çokça yer alan bu nebevî mesajlardan birkaç tanesini burada paylaşmakla iktifa ediyoruz:

“Resûlullah’ın (sas) ashâbı dediler ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Biz yiyoruz, ancak bir türlü doymuyoruz (ne yapalım)?” Bunun üzerine, Resûlullah: “**Ayrı ayrı yemek yemenizden olmasın doymamanız?**” diye sordu. “Evet.” dediler. Resûlullah da: “**Öyleyse yemeğinizde toplanın (bir sofraya kurarak hep beraber yiyin), yemeğe Allah’ın ismini zikrederek başlayın. Böyle yaparsanız yemeğiniz, hakkınızda mübarek kılınır.**” Ebû Davûd, “Et’ime”, 14; İbn Mâce, “Et’ime”, 17; “**Yemeğin bereketi yemekten önce elleri, yemekten sonra da elleri ve ağzı yıkamaktır.**” Tirmizî, “Et’ime”, 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIX, 135-136; “**Şeytan muhakkak ki hassastır, cidden pek hassastır. Kendinizi ondan sakındırın. Kim elinde et kokusu olduğu halde geceler, sonra da kendisine bir fenalık ulaşırsa sakın ha nefsinden başkasını suçlamasın.**” Tirmizî, “Et’ime”, 46; Ebû Dâvûd, “Et’ime”, 53; “**Kişi evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan adamlarına: “Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz.” der. Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse şeytan adamlarına: “Geceyi geçirecek bir yer buldunuz.” der. O şahıs yemek yerken besmele çekmezse şeytan kendi adamlarına: “Hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz.” der.**” Müslim, “Eşribe”, 103; Ebû Davûd, “Et’ime”, 15; İbn Mâce, “Duâ”, 19.

[21] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 13.

[22] Yıldırım, *Efendimiz’i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, s.107.

[23] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 287; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 412.

[24] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 13.

[25] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; Beyhakî, *Delâil*, III, 72.

[26] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 13.

- [27] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 13, 14.
- [28] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 13, 14.
- [29] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 363.
- [30] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 372; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 565, 566; Buhârî, "Farzu'l-Humus", 18; "Meğâzî", 10; Müslim "Cihâd ve Siyer", 42.
- [31] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 566.
- [32] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 276.
- [33] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 376; VII, 278-280; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 436.
- [34] Beyhakî, *Delâil*, III, 84; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 433-434.
- [35] Resûlullah (sas) şöyle dua ediyordu: **"Ya Rabbi! İslâm'ı iki Ömer'den biri ile güçlendir!"** İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 306; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 372. Bu hadiste geçen "İki Ömer"den biri Hz. Ömer b. Hattâb, diğeri de onun dayısı olan ve asıl ismi Amr b. Hişâm olan Ebû Cehil'dir.
- [36] Beyhakî, *Delâil*, III, 84; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 433.
- [37] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 127.
- [38] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579.
- [39] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 68; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 36.
- [40] Yıldırım, *Efendimiz'i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, s.110, 111.
- [41] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 82; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 300.
- [42] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 127; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 175; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36, 37.
- [43] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 133.
- [44] Ahzab 33/6.
- [45] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579.
- [46] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579.
- [47] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579.
- [48] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2579.
- [49] Bkz. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 383; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 2619; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 241.
- [50] Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, II, 345; Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, IV, 229.
- [51] Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, II, 345; Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, IV, 229.
- [52] Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, II, 491.

❖ Sümeýra bint Ubeyd'in Hayatından Mesajlar ❖

❖ Hz. Sümeýra gibi ideal bir Müslüman kadın olmak istiyorsan iman hakikatlerini iyice kavramalı, sorumluluklarını tespit etmeli, ihlâs temelinde gayret ve çabalarını artırmalısın. Gerçek manada İslâm'ın kıymetini takdir et ki neleri gözden çıkarabileceğini tam olarak tespit edebilesin.

❖ Hz. Sümeýra gibi ideal bir Müslüman evlat olmak istiyorsan anne ve babanı Rabbinin istediği kadar sevmeli ve onlara itaatte kusur etmemelisin. Onların çok kıymetli birer hazine olduklarını ve cennete ulaşmanın en büyük vesilesinin onların rızası olduğunu unutma ki elinin altındaki bu nimetlerden gereğince faydalanabilesin.

❖ Hz. Sümeýra gibi ideal bir Müslüman muallime olmak istiyorsan ilmi elde edeceğin Suffalar ve kendine ilmi vererek bereketlendirecek talebeler edinmelisin. Öğrendiğin her hakikati önce yaşamak gibi bir arzun olsun ki rahmete ve mağfirete ulaşabilesin.

❖ Hz. Sümeýra gibi ideal bir Müslüman hanım/eş olmak istiyorsan çerçevesini Kur'ân'ın ve Sünnet'in çizdiği şekilde eşine itaat etmelisin. Evinin saâdetini ve huzurunu tesis etmede senden beklenen konumu hiçbir zaman unutma ki Peygamberinin övdüğü salihâ hanımlardan olabilesin.

❖ Hz. Sümeýra gibi ideal bir Müslüman anne olmak istiyorsan evladını talebe, evini medrese, sofranı ise Suffa'nın şubesi olarak inşa etmelisin. Çocukların ilk medreseleri evleri, ilk hocaları anneleridir. Bu hakikatin gereğini yerine getirmeye çalış ki sahâbe hasbiliğinde evlatların annesi olma saadetine erebilesin.

Şehidlerin Efendisi
HAMZA B. ABDÜLMUTTALİB

Radiyallahu Anhu

Ordu

إِنَّ أَفْضَلَ الْخَلْقِ يَوْمَ يَجْمَعُهُمُ اللَّهُ الرَّسُلُ وَأَفْضَلُ النَّاسِ بَعْدَ
الرَّسُلِ الشُّهَدَاءُ وَإِنَّ أَفْضَلَ الشُّهَدَاءِ حَمَزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

“Allah’ın insanları topladığı günde halkın en faziletlisi
peygamberlerdir. Onlardan sonra şehidler gelir.
Şehidler en faziletlisi ise Hamza’dır.”

(Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 212)

“Hamza b. Abdülmuttalib, Uhud günü Allah Resûlü’nün
önünde iki kılıçla birden savaşıyordu.
‘Ben Allah’ın aslanıyım!’ diyordu.”

Hz. Hamza (ra)

(İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 9)

Adı: Hamza b. Abdülmuttalib

Anlamı: Aslan, heybetli ve azametli olan

Künyesi: Ebû Yâ’la/ Yâ’la’nın babası

Lakabı: Esedullah/Allah’ın aslanı

Baba Adı: Abdülmuttalib b. Hâşim

Anne Adı: Hâle bint Üheyb

Kabilesi: Hâşimoğulları/Mekke

Doğum Yeri: Mekke

Doğum Yılı: N. Öncesi, 43/Milâdî, 567

İslâm’a Girişi: Nübüvvetin 6. yılı

Sohbet Süresi: 10 yıl

Rivayeti: 1

Savaşları: Bedir, Uhud, Ebva, Aşire, Beni Kaynuka, Hz. Hamza seriyyesi

Görevleri: Askerlik

Vefat Yeri: Uhud/Medine

Vefat Yılı: Hicrî, 11 Şevval 3 / Milâdî, 27 Mart 626

Vefat Yaşı: 60

Şehidlerin Efendisi HAMZA B. ABDÜLMUTTALİB (Radiyahallahu Anhu)

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, âlemlere rahmet olarak gönderilen kutlu Nebi'ye salât ve selam, âlemlerin en hayırlı nesli olan sahâbe nesline selam, hayatını biraz olsun anlamaya çalışacağımız Asr-ı Saâdet'in dev kametlerinden, büyük isimlerinden, önemli simalarından biri olan Hz. Hamza'ya selam ve onun yolunu yol edinmeye çalışan tüm kardeşlerimize de selam olsun.

82 İl 82 Sahâbî projesinin 64. programına/bölümüne ve Hz. Hamza'nın hayatının biraz olsun aktarılacağı fasla kavuşmanın heyecanı içerisindeyiz. Hz. Hamza demek çok kolay değil, biz de nasıl diyeceğiz tam olarak bilemiyoruz. Rabbimizin yardımı ile onu biraz olsun anlayabilmeyi ve sizlere yansıtabilmeyi umuyoruz.

Ordu'da, Hz. Hamza dememizin sebebini tahmin etmişsinizdir. Bir isim-müsemma ilişkisi kurarak, adı Ordu olan bu ilimizde, Asr-ı Saâdet'te ordu der demez akla gelen en önemli isimlerinden biri olan Hz. Hamza diyelim istedik. Giresun'da Safiyye annemizi anlatmıştık, Ordu'da da hemen yanı başında Hz. Safiyye'nin ana-baba bir kardeşi olan Hz. Hamza diyelim dedik. Rabbim hayırlarla anlatabilmeyi, o büyük kameti yansıtabilmeyi bizlere nasip etsin.

Hz. Hamza (ra) Demek

Hz. Hamza der demez, aklımıza onun değer ve kıymetini gösteren beş temel özellik gelir. Bunlar nelerdir?

1- *Ehü'n-Nebi*: O, Efendimiz'in (sas) kardeşidir. Hatırlanacağı üzere Hz. Hamza, Efendimiz'in (sas) hem Süveybe'den hem Halime annemizden yani

iki anneden de süt kardeşidir.^[53] Annesi Hâle bint Üheyb'den dolayı da Efendimiz'in (sas) teyze çocuğudur. Hâle, Âmine validemizin abisinin kızıdır dolayısıyla Âmine validemiz Hâle'nin halasıdır.^[54] Böyle olduğu için de Hz. Hamza sadece bir bağdan değil, birkaç farklı bağdan Efendimiz (sas) ile yakınlığı vardır. Bu bağların ona sağladığı muhabbet, ortaya çok farklı haller çıkartmıştır.

2- *Ammü'n-Nebi*: O, Efendimiz'in (sas) amcasıdır. Abdülmuttalib'in çocuklarındandır. Malum olduğu üzere Efendimiz'in (sas) 12 amcası, 6 halası vardır.^[55] Hz. Peygamber (sas) bu amcalarından bazıları ile görüşmüş, bazıları ile İslâm öncesi dönem birliktelikleri olmuş, dört amcası da İslâmî davete erişmiştir. Kimdir bunlar? Ebû Leheb, Ebû Talib, Abbâs ve Hamza. Bu dört amcadan ikisi iman etmiş, ne yazık ki ikisi de iman etmemiştir. İman etmeyenlerden biri olan Ebû Leheb, küfürde zirve olmuş, Kur'ân'da adı anılacak kadar işi ileriye götürmüş^[56] ve küfür yolunda da ölmüştür.^[57] Ama Ebû Talib iman etmemiş olsa bile İslâm öncesi dönemde de nübüvvet döneminde de Efendimiz'e (sas) hep sahip çıkan, arkasında olan bir amca olmuştur.^[58] İman eden amcalarından ilki Hz. Hamza'dır. Hz. Hamza'nın bu özelliği ile de farklı bir konum elde ettiği hiçbir zaman unutulmamalıdır. O, amcalardan ilk iman eden oluyor, böylece es-sâbikûne'l-evvelîn'den yani ilk saffı oluşturan bahtiyarlardan biri oluyordu. Önce Hamza, sonra Abbâs geliyor. Halalarına gelince, üçünün iman ettiği kesindir. Bunlar Safiyye, Âtike ve Ervâ'dır. Diğer üçünün ise iman edip etmedikleri ihtilâflıdır. Onlar ise Berre, Ümeyme ve Beyzâ'dır.^[59]

3- *Esedü Resûlillah*: O, Resûlullah'ın (sas) aslanıdır. Hep yeğeninin arkasındadır, olması gereken konumdadır, bulunduğu yerin hakkını verendir. O olduğu zaman kimseler Efendimiz'e (sas) bir şeyler yapamazdı. O yokken çok şey yaptılar ama o gelince hiç kimse buna cesaret edemedi. Böyle olduğu için aslanların aslanı olarak Resûlullah'ın (sas) aslanı şeklinde tarihe yazılmıştır.^[60]

4- *Esedullah*: O, Allah'ın (cc) aslanıdır. Allah'ın davası, kelimesi yücelsin diye elinden gelen her şeyi en güzel şekilde yapandır o. Efendimiz (sas), Hz. Hamza'nın aslan oluşunu şöyle beyan edecektir: **“Cebrail bana geldi ve Hamza'nın, Allah'ın ve Resûlü'nün aslanı olarak yazıldığını haber verdi.”**^[61] Böyle bir şerefe ermiştir Hz. Hamza. İnsanı sarsıyor gerçekten Esedullah ve Esedü Resûlillah demek.

5- *Seyyidü's-Şühedâ*: O, şehidlerin efendisidir. Böyle olduğunu beyan eden bizzat Efendimiz'dir.^[62] O kıyamete kadar gelecek tüm şehidlerin rehberi, önderi ve öncüsüdür. Hz. Hamza, imanlarına hayatlarını şahit kılan, en sonunda da hayat defterlerinin altını kanları ile imzalayan, yeryüzünün hangi coğrafyası olursa olsun Allah adına ve Allah namına hayatından vazgeçen tüm şehidlerin efendisi olarak haşır meydanına yürüyecektir. Bir kervan düşünün, kervanda adı Said^[63], Metin^[64], Seyyid^[65], Hasan^[66], Hüseyin^[67] vs. olanlar var. Milâdî 6. asırdan var, 21. asırdan var ama bu kervanın en başında aslanların aslanı Hamza var. Çünkü o Seyyidü's-Şühedâ, o şehidlerin efendisi... Rabbim o kutlu kervana dâhil olabilmeyi bizlere de nasip eylesin.

Doğumu, Gençliği ve İmana Doğru Yürüyüşü

Hz. Hamza, Abdülmuttalib'in oğlu olarak milâdî 567 yılında Mekke'de doğuyor.^[68] Bu tarihe göre Efendimiz'den (sas) 4 yaş büyüktür. Bazı rivayetlere göre ise 2 yaş büyüktür.^[69] Yaşları yakın olduğu için çocukluktan itibaren hep birbirleriyle münasebetleri olmuştur. Hz. Hamza'nın güçlü kuvvetli yapısı, heybetli ve korkusuz hali tüm Mekke'nin ondan çekinmesini sağlamıştır. Onun en bariz özelliği insanlarla pek haşır-neşir olmaması, günlerce çöllerde, Mekke dışında av ile uğraşması, aslan avcılığı yapması ve bu özelliği ile tanınmasıdır. 44-45 yaşlarına kadar Mekke, onu hep bu özelliği ile bilmiş, tanımıştır. O evinden ayrılır, günler süren yolculuklarla çöllere açılır, ta Yemen'e kadar uzanan yollara düşer, belki bir ay, belki üç ay sonra Mekke'ye gelir, bir müddet durur, bir daha aynı yolculuğu tekrar ederdi.^[70] Bu yolculukları Müslüman olduğu zaman azaldığını ve hemen hemen bittiğini görmekteyiz. Buradan bir noktaya gelebiliyoruz, demek ki Hz. Hamza o güne kadar içinde var olan sıkıntılara derman olsun diye böyle yapıyordu. O içindeki sıkıntıları gidermek için aylar süren yolculuklara çıkıyordu. Ama ne zaman ki derdine derman olabilecek asıl ilacı buldu, Rabbini buldu, Resûlü'nü buldu, iş bitti, bu sefer başka bir mücadele, başka bir gayret, başka bir avcılık ortaya çıktı.

Hz. Hamza bu haldeyken milâdî 610 yılında bir Kadir Gecesi'nde, yeğeni, teyzesinin oğlu ve süt kardeşi olan Muhammedü'l-Emin vahiy ile tanışmış, Cibril ona Hz. İsa'dan beri gelmeyen Allah'ın (cc) kelimelerini ulaştırmış böylece yeni bir süreç başlamıştı. O bir şeyler olduğunu duyuyor, yeğeninin yeni yeni şeyler söylediğini işitiyor ama hiç oralı olmuyordu. Aradan 3 yıl

geçtikten sonra Efendimiz (sas): “...***Yakın akrabalarını uyar!***”^[71] ayetine muhatap olunca bir davet tertip edip tüm amca, hala ve bunların çocuklarını çağırmış, onlara kendisinin peygamber olduğunu söylemiş ve bu yeni dine davet etmişti. Davette Hz. Hamza da Hz. Safiyye de diğer amca ve halaları ile birlikte vardılar. Ancak o gün 13 yaşlarında olan Ali’den başka Efendimiz’in (sas) davetine icabet eden olmamıştı.^[72] Ondan sonra da Hamza eski hayatına devam etmişti.

Süreç böyle giderken, nübüvvetin 6. yılının başları, Efendimiz (sas) Kâbe’de ya da Safa tepesine yakın bir yerde namaz kılarken Ebû Cehil Efendimiz’e (sas) hakaretler etmiş, alaya almış, yüzüne topraklar saçmıştı. Bu manzarayı gören Ebû Cehil’in cariyelerinden bir kadın, -bilmiyoruz belki de o günlerde Müslüman olan bir hanım- olan biteni daha yeni avdan dönen Hamza’ya anlatmıştı. Yeğenini çok seven, görüyorsunuz değil mi sevgi nelere kadirdir, o sevginin verdiği etki ile birden celallenmiş: “Nasıl benim yeğenime bunu yapar Ebû’l-Hakem! Şimdi o görür gününü!” diyerek elindeki yay ile Kâbe’ye doğru yürümüş ve Ebû Cehil’in karşısına geçer geçmez: “Sen misin yeğenime işkenceler, hakaretler eden?” diyerek o yay ile başına sertçe bir darbe indirmişti. Neye uğradığını şaşırان Ebû Cehil kendini toparlamış, o anda adamları ve Benî Mahzûm’un mensupları kılıçlarını çekmek için harekete geçmişler ama akıllı bir adam olan Ebû Cehil olacakları tahmin ettiği için: “Hayır bırakın Ebû Umâre^[73] haklı, biz onun yeğenine fazlaca hakaret ettik!” demiştir. Ebû Cehil’in böyle davranmasının sebebi, Hamza’yı, tabiri caizse yeğenine kaptırmamaktır. Onun için ortamın daha fazla gerginleşmesini istemediğinden dolayı böyle davranmıştır. Ama der ki: “Ey Ebû Umâre! Biliyor musun yeğenin neler söylüyor, bizim putlarımıza dil uzatıyor, kendinin peygamber olduğunu iddia ediyor, sihirli kelimelerle gençlerimizi kendine çekiyor!” Ebû Cehil, bu sözleri söyleyerek Hz. Hamza’yı yeğenine karşı kışkırtmak istiyordu. Ama o anda Hz. Hamza şunu diyecekti: “Ebû’l-Hakem! Bu sefer sana yay ile vurdum, eğer bir daha yeğenime karışırsan o zaman yay değil, kılıcım konuşur. Onun söylediklerine gelince, yeğenim ne söylüyorsa doğrudur, ben de onun söylediklerini tasdik ediyorum ve onun getirdiği dini kabul ediyorum.”^[74]

H. Hamza’nın Geliş

O anda orada bulunanlar neye uğradıklarını şaşırdılar, hiçbir şey söylemediler ve Hamza’nın kızgınlıkla böyle konuştuğunu zannederek dağıldılar. Hamza da oradan ayrıldı ve hemen yeğeninin yanına geldi.

Yürürken de yüreğinden fırtınalar kopuyordu: “Ben ne yaptım. Bilmediğim, tanımadığım bir dine girdiğimi söyledim.” diyordu kendi kendine. O halde biraz düşünceli, biraz sevinçli yeğeni Muhammed’in yanına gitti. “Muhammed! Senin intikamını Ebû Cehil’den aldım, ona şöyle şöyle yaptım, artık sana asla el süremeyecek!” dedi. Ama Efendimiz (sas) bu söylenenlere hiç tepki göstermedi. Bunun üzerine Hamza: “Benim yaptığımı sevinmedin mi?” diye sordu. Efendimiz: **“Beni sevindirecek olan intikamımı alman değil, asıl beni sevindirecek olan senin bana iman etmendir, iman etmedikten sonra yapacağın yardımın sana bir faydası yok ki.”** Hz. Hamza: “Nasıl iman edeceğim?” diye sordu. Efendimiz (sas) sevinçle ona iman cümlelerini söyledi, o anda Hz. Hamza da o cümleleri tekrar etti ve böylece o nurdan halkaya dâhil oldu.^[75] O gün için Efendimiz’in (sas) yüreği kabına sığmıyordu. Hamza, Müslüman olmuştu. Bir dağ Hamza, bir dev Hamza, bir derman Hamza... İslâm’ın böyle kametlere ihtiyacı vardı, hakkın ikâmesi Hamza yürekli adamların bilekleri ile olurdu. Hamzasız bu iş olmazdı, Hamzalar olmadığı için bakın bugün olmuyor, o gün Hamza geldiği için o iş olmuştu.

Artık Müslümanlar için bambaşka bir dönem başlamıştı. Dün Mekke sokaklarında korka korka yürüyen Müslümanlar, artık Hamza’mız var dercesine güvenle, cesaretle yürümeye başlamışlardı. Onun gelişi küfre büyük bir darbe, Müslümanlara ise büyük bir güven ve güç kaynağı olmuştu. Birkaç ay sonra bir dağ daha gelip o dağa kavuşacaktı, asıl bayram, o bayram olacaktı. Kimden bahsettiğimiz muhakkak anlaşılmıştır. Tabii ki Mekke’nin diğer bir aslanı olan Ömer’den bahsediyoruz. O, Dâru’n-Nedve’de alınan karar gereği Efendimiz’i (sas) öldürmek için yola koyulmuştu. Ama önce kız kardeşi Fatıma bint Hattâb’ın evine gitmek durumunda kalmış, orada duyduğu ayetler yüreğini imana açmış, sonra Dârü’l-Erkam’a gelip iman etmek için yani Hamza gibi dirilmek için yola düşmüştü. Dârü’l-Erkam’a gelip kapıyı çaldığında Bilâl kapıdaki Ömer olduğunu ve üzerinde kılıç olduğunu söyleyince o gün o evde bulunan 39 talebenin büyük bir kısmı korkudan titremeye başlamışlardı. O anda bir ses şöyle diyordu: “Açın kapıyı! O Ömer’se ben de Hamzayım! Hayra gelmişse hoş gelmiş, safa gelmiş; şerre gelmişse onun kılıcı varsa bizim de var, onun bileği varsa bizim de var!”^[76]

Cesaretine hayran olduğumuz Hz. Hamza işte böyle bir aslandı. O her daim, Peygamber’in arkasında ona destek olmuştur. Hem risalet davasında

hem de Allah'ın (cc) o yüce olan adını yüceltme adına Allah'ın aslanı olmuştur.

Hız. Ömer, Dârü'l-Erkam'ın kapısını çalınca içeri alınır, Peygamber'in huzuruna gelir, Efendimiz (sas) onun iki yakasını tutar, sertçe bir silkeler, arkasından Ömer'in dilinden şehadet cümlesi duyulur. O anda Dârü'l-Erkam tekbirlerle inler.^[77] Ömer de gelmiştir, Ömer de asıl olması gereken yere kavuşmuştur, Ömer de o altın halkaya dâhil olmuştur. Ömer, gelince öyle yerinde duracak biri değildir. Anında Efendimiz'e (sas) sözü şudur: "Ya Resûlullah! Onlar batıl biz hak değil miyiz?" Efendimiz: "Evet." der. "Onlar zelil biz aziz değil miyiz?" Efendimiz: "Evet." der. "Onlar zayıf biz imanlarımızla güçlü değil miyiz?" Efendimiz: "Evet." der. Sonra Ömer der ki: "O halde niye gizleniyoruz, çıkalım Mekke'nin sokaklarına ve haykıralım İslâm'ın mesajlarını..." Efendimiz (sas) daha iman eder etmez, iman adına bir bedel ödemek için bu sözleri söyleyen ve imanının heyecanını en üst düzeyde yaşayan Ömer'e diyecektir ki: **"Ömer, sen İbn Hattab değil, Ömerü'l-Farûk'sun. Allah senin elinle hak ile batılı en derin çizgilerle birbirlerinden ayıracaktır."**^[78] Bu müjdenin sonrasında Efendimiz (sas) şöyle bir Hamza'ya bakar, Hamza da Ömer'i destekler, bunun üzerine o gün orada kim varsa Ömer'in ve Hamza'nın arkasına dizilerek Kâbe'ye ibadet etmek için giderler.^[79] Böylece altı yıl boyunca devam eden davet süreci, bu adım ile farklı bir merhaleye dönüşmüş olur.

İki Dağın Arkasında Müslümanlar

Hız. Ömer'in Müslüman olduğunu bilmeyen Mekkeliler, bir anda önde Ömer'i arkada Müslümanları görünce Hız. Ömer'in hepsini tutuklamış getirdiğini zanneder. Ama ne zaman ki Ömer'in dilinden tekbir sesleri yankılanır Mekke'nin sokaklarında, işte o zaman işin rengi değişir. Olan olmuştur, dağ dağa kavuşmuş, insan insana kavuşmuş, aslan aslana kavuşmuştur: Hamza ve Ömer... Artık kim durabilir bu iki dağın karşısında? Onların gelişi ile küfre büyük bir darbe vurulur ama küfür başka yolları deneyerek İslâm'la mücadelesini devam ettirir. O günden sonra ambargolar, işkenceler, şantajlar, iftiralar, neler neler... Ama hepsine karşı direnen, hiçbir baskıya boyun eğmeyen Müslümanlar, o zorlu sınavları birer birer geçeceklerdi. Müslümanların o gün tüm bu sıkıntılarla baş etmelerinin en büyük etkeni neydi biliyor musunuz? İman ve imanî bir sorumluluk olarak kardeşlik... Bugün istenilen oranda bu iki şey hayatlarımızda olmadığı için

savruluyoruz, istikameti muhafaza edemiyoruz, küfrün oyunlarına karşı direnemiyoruz.

O günlerde Efendimiz (sas), Mekke’de olan bir avuç Müslüman’ı birbirlerine adeta zimmetlemişti, kardeş kılmıştı. Hz. Hamza’nın nasibi ise o günlerde daha düne kadar bir köle olan ama aslında çok kahraman biri olduğu için adeta bir aslan olan Zeyd b. Hârise idi.^[80] Arslan ancak başka bir arslanı tartabilirdi, bundan dolayı Efendimiz (sas), onları birbirlerine kardeş kılmıştı. Zeyd b. Hârise’nin nasıl Hz. Hamza gibi yiğit bir insan olduğunu Medine döneminde ta Mûte Savaşı’na kadar onlarca seriyyeye yaptığı başarılı komutanlıklarda görüyoruz.^[81]

Hz. Hamza, iman ettiği günden itibaren Mekke’de hep Efendimiz (sas) ile beraberdi. Çöllerin arslan avcısı artık hakikat avcısı olmaya başlamış, Efendimiz’in (sas) mübarek dudaklarından dökülen hakikatlere hayran olan biri olarak kendisine düşen işleri yapmaya başlamıştı. Nübüvvetin 13. yılına gelindiğinde Hz. Hamza da diğer Müslümanlar gibi Yesrib’e hicret edecekti. O günlerde evliydi. Hz. Abbâs ile bacanaktı, Velid b. Muğire ile bacanaktı, Cafer b. Ebî Talib ile bacanaktı, ileri de Efendimiz (sas) ile de Meymûne validemiz üzerinden bacanak olacaktı ama o günlere erişemeyecekti.^[82]

O günlerde Hz. Hamza, Hind bint Amr’ın kızı olan Selmâ bint Ümeys ile evliydi. Allah bu evlilikten Ümâme ismini alacak bir kız çocuğu onlara verecekti.^[83] Hatırlanacağı üzere, yıllar sonra hicretin 7. yılında Kaza umresi sırasında Hz. Ali’nin görüp tanıyacağı, alıp Resûlullah’a (sas) getireceği kız var ya, işte o.^[84] Sonra malum, Efendimiz (sas) Hamza’nın hatırası diye o kızı teyzesi Esmâ bint Ümeys’e emanet edecek, sonra kendi elleriyle onu Ümmü Seleme annemizin oğlu Seleme b. Ebî Seleme ile evlendirecekti.^[85] Hz. Hamza daha sonra Medine’de iki evlilik daha yapacak^[86], o evliliklerden de çocukları olacaktı ama soyu devam etmeyecekti.^[87]

İman Şehri Olan Medine’de

Hz. Hamza’nın iman yolunda ödediği bedelin büyüklüğünü şuradan da anlayabiliriz ki o, eşini ve 2-3 yaşlarındaki kızını arkasında bırakarak iman adına Yesrib’e hicret etmek durumunda kalacaktı. Mekke’de yaklaşık 7 yıl boyunca iman adına birçok sıkıntıya göğüs germiş, özellikle zayıf ve kimsesiz sahâbîlerin hamisi olmuş, sonrasında ise tek başına hicret etmişti. Yesrib’e gelince, Kubâ köyünde Külsüm b. Hidm’in ve Sa’d b. Hayseme’nin evinde misafir olarak kalacaktı. Mescid-i Nebvî inşa edilince, ensar-

muhacir kardeşlik meselesinde Hz. Hamza'nın nasibi, Kubâ Mescidi'nin sahibi olan Külsüm b. Hidm oluyordu.^[88] Yine Efendimiz (sas) bir İslâm toplumunun teşekkülünde en güçlü maya olarak kardeşliği esas alıyor ve neyi bina edecekse o temel üzerine bina ediyordu.

İslâm toplumu belli bir kıvama gelince cihad hareketleri başlıyordu. Cihad der demez bu iş kiminle başlamalıydı? Elbette ki Hz. Hamza ile... Öyle de oldu. Hz. Peygamber'in Medine (sas) döneminde 10 yıl sürecek olan askeri seferlerin ilki Hz. Hamza ile başladı. Kurulan istihbarat ağı ile gelen haber, Ebû Cehil'in bir kervan ile Şam'dan döndüğünü söylüyordu. Efendimiz (sas) Hz. Hamza'nın komutasında 30 kişilik bir birliği İslâm tarihinin ilk seriyyesi olarak yola çıkarıyor, tam çarpışmanın olacağı sırada iki tarafın da kıramayacağı bir aracının vesilesi^[89] ile çarpışma olmadan, Mekke tarafına bir göz dağı verilerek geri dönülüyordu.^[90]

O günden sonra da Hz. Hamza Medine'de, Bedir'e kadar tüm askeri seferlerin ya bizzat komutanı ya da tertipleycisi olarak yerini alıyordu.^[91] Onun işi oydu, böyle olduğu için de elinden gelen en güzel şeyi Allah (cc) yolunda kullanıyordu. Tarih onu asıl, Bedir'in meydanında yazacaktı.

Furkan Günü Olan Bedir'de

Tarihler, hicretin 2. yılını gösteriyordu. Şimdi Müslümanlar, büyük bir imtihan olan Bedir için Medine'den 160 km. uzaklıkta olan o yere doğru gideceklerdi. Bu savaşta ilk kez, iman ile inkâr, hak ile batıl, akide ile asabiyet Bedir'de karşı karşıya gelecekti. Bu zorlu ve çok önemli bir savaştı. Bu savaştan galip olarak Medine'ye dönmek, iman davasını çok ötelere taşıyacak; mağlup olmak ise davayı ciddi anlamda olumsuz şekilde etkileyecekti. Allah Resûlü, Bedir'e varmadan önce Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Ali b. Ebî Talib'i düşman hakkında bilgi toplamaları için önceden göndermişti. Bu yiğitler büyük bir başarıyla düşman askerlerinin su taşıyan görevlilerini ele geçirip Efendimiz'in (sas) yanına getirmişlerdi. Allah Resûlü (sas) bu görevlileri sorgulamış ve düşman hakkında gerekli bilgileri almıştı.^[92]

Bu gazvede Müslümanlar 313 askerden oluşuyordu.^[93] Bu 313 askerden sadece iki kişi atlı, 20'si ise develiydi. Karşılarında ise 950 kişiden oluşan bir müşrik ordusu, en az 200 süvari ve yüzlerce develeri olan askerler vardı.^[94] Düşman güçlü ve kalabalık, Müslümanlar ise az ve teçhizat olarak da zayıftılar. Allah Resûlü (sas) ordu komutanı olarak askerleri arasında

dolaşıyor, onlara taktikler veriyor, manevi olarak morallerini yükseltiyordu. Müslüman ordusunun iki süvarisinden biri Zübeyr b. Avvam, diğeri ise Miktad b. Amr'dı. Efendimiz (sas) bu zorlu meydanda yiğitlerini süzüyordu. Yiğitler, Bedir'in meydanında düşmanın ödünü koparacak heybetle dolaşıyordu.

Efendimiz (sas) ordusunu düzenledi. Sol kanattaki Muhacirlerin başına Hz. Ali'yi, ensarın başına Sad b. Muâz'ı, sağ kanattaki muhacirlerin başına da Zübeyr b. Avvam'ı yerleştirdi. Sancağı da Mus'ab b. Umeyr'in eline verdi. Hz. Hamza'yı ise piyadelerin komutanı olarak atadı. Efendimiz (sas) askerlerine şöyle bir baktı ve şunu dedi: **“Bugün melekler saf saf size yardıma gelecekler. Gelen meleklerin nişaneleri vardır. Siz de nişaneler edinin, size bakanlar da sizleri o nişanelerden tanısin.”**^[95] O anda her bir sahâbî kendine bir alamet, nişane belirledi. Hz. Hamza da yanında bir deve kuşu tüyü getirmişti. Onu miğferinden dışarıya doğru çıkarttı, zaten heybetli idi, bir de o alamet ona başka bir hava katmıştı. ^[96]

Derken iki ordu karşı karşıya gelmiş, parolalar belirlenmiş, diller *ahad ahad* diye hareket etmeye başlamış ve taraflar savaşın başlaması için karşılıklı beklemeye başlamışlardı. Tam bu anda Mekke tarafından bir ses yükselmişti. Sesin sahibi Utbe b. Rebia idi. Utbe, Mekke'de imanın en büyük düşmanlarından biriydi. Yanına oğlunu ve yeğenini almış, savaş meydanının önüne çıkmış: “İşte ben Utbe, işte kardeşim Şeybe ve işte oğlum Velid... Hadi Ey Muhammed! Gönder bakalım önümüze üç kişiyi de gelip bizimle savaşsınlar!” demişti. Allah Resûlü (sas) döndü ve ordusunun içerisinde bulunan askerlere baktı, hepsi de ölümüne bu karşılaşma için can atıyorlardı. O anda ensardan üç yiğit atıldı öne: “Biz Ya Resûlullah!” dediler, ne olur biz... Çıkanlar Sümeyra validemizin sevda mektebinde yetişen üç oğlu Avf b. Hâris, Muâz b. Hâris ve kardeşi Muavviz b. Hâris'ti. Efendimiz kardeşlerden en küçük olan Muavviz'i ayırdı, onun yerine Peygamber aşığı ve şairi Abdullah b. Revâha çıktı, onu kabul etti. ^[97] Böylece ensarın bu üç yiğidi yürüdü Bedir'in meydanına... Utbe gelenlerin Medineli olduklarını anladı ve: “Siz kimlersiniz?” diye sordu. Ensarın yiğitleri isimlerini söylediler. Utbe, Efendimiz'e (sas) seslenerek dedi ki: “Ey Muhammed! Biz buraya Medine'nin rençberleri/çiftçileri ile savaşmaya gelmedik! Bize kendi kavmimizden, Kureyş'ten adamlar gönder!” Allah Resûlü, ensar'ın yiğitlerini geri çağırdı. Efendimiz (sas) o anda Utbe'nin derdini anlamıştı, bundan dolayı Utbe'nin önüne kendisine kan bağı olarak en yakın olanları çıkarmalıydı. O, Ümeyyeoğulları'ndandı, derdi ise Hâşimoğullarından

birileri ile savaşıyordu çünkü onu o meydana getiren tek şey asabiyet, yani ailesinin şerefi idi. Bundan dolayı kardeşi ve oğlu ile öne çıkmış, Medineli savaşçıları kabul etmemişti. Bunun üzerine Efendimiz (sas), onların karşılıklarına en yakınlarından üç kişiyi çıkarmalıydı. O anda Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“Kum ya Hamza, kum ya Ali, kum ya Ubeyde!/Kalk Hamza, kalk Ali, kalk Ubeyde!”** ^[98] Biri amca, diğeri amca Ebû Talib’in oğlu Ali, ötekisi ise diğeri amca Hâris’in oğlu Ubeyde...

Aslanlar Yürüyor Meydana

Şimdi üç yiğit yürüyor Bedir’in meydanına. Ortada amca Hamza, sağda Ali, solda Ubeyde. Onlar düşmana karşı yürürlerken tüm Müslümanlar nefeslerini tutmuş, onları hayranlıkla seyrediyorlardı. Meleklerin bile hayran oldukları o tabloda Efendimiz de tüm Müslümanlar gibi heyecanla onlara bakıyor ve dua dua Rabbine yakarıyordu. Herkes nefeslerini tutmuş, bu vuruşmanın sonucunu beklemeye başlamıştı. Önce Hamza devirmişti Utbe’yi. ^[99] Tekbirlerle inlemişti Bedir. Sonra Ali, elindeki kılıç ile Velid’i adeta ikiye biçmişti. Yine tekbirler yükseliyordu Müslümanların tarafından. Şimdi Ubeyde, Şeybe’nin karşısında, Allah ve Resûlü adına kılıç sallıyordu. Ama düşman güçlüydü, Şeybe bir kılıç darbesi ile Ubeyde’yi yaralamıştı. Amca-yeğen o anki savaş kuralları içerisinde kendi rakiplerini öldürdükleri için diğerine de saldırma hakları vardı. Bu haklarını kullanarak kılıçlarını Utbe’nin başına indirdiler ve onu da orada öldürdüler. Geciken üçüncü tekbir de yankılanmıştı Bedir’de. ^[100]

Amca Hamza ve yeğen Ali, yaralı Ubeyde’yi kucaklamış getiriyorlardı. Ubeyde yaralıydı ve gözyaşları içerisindeydi, kendi haline değil başka bir şeye ağılıyordu. Allah Resûlü (sas) hemen çok sevdiği amcasının oğlunun yanına vardı. Ubeyde’nin ellerini tuttu, Ubeyde göz yaşları içerisinde: “Ya Resûlullah! Ben Ali gibi seni güldüremedim, seni sevindiremedim...” diyordu. Efendimiz (sas) ise: **“Hayır, ey Ubeyde! Sen kendi üzerine düşeni yaptın!”** deyip onu taltif ediyordu. Bu sefer Ubeyde: “Ya Resûlullah! Ben şimdi ölürsem, şehid olmayacak mıyım?” diye soruyordu. Efendimiz: **“Evet, sen şehidsin!”** diyordu. Bunun üzerine Ubeyde seviniyor ve sevincini dile getiren şiirler okuyordu. Ubeyde, yaralı yaralı Bedir’in sonucunu görecek ve dönüş yolunda Safrâ denen yerde şehid olarak vefat edecek ve oraya da defnedilecekti. ^[101]

Bu ilk çarpışmalardan sonra savaş başlıyor, Müslümanlar kendilerinden üç kat fazla olan düşman ordularının üzerine korkusuzca saldırıyorlardı. *“Ahad,*

ahad!” sesleri yeri göğü inletiyordu. O gün Hamza’nın karşısına kim çıkıyorsa onun kılıcından nasibini alıyordu. Adeta biçerdöver gibi küfrün önderlerini birer birer yere seriyordu. Bir tarafta o, diğer tarafta Ali... Öldürülen 70 müşriğin büyük bir kısmı bu iki kılıç sahibi tarafından cehenneme gönderilmişti. Bedir’in meydanında Hamza böyle bir kamet sergilemişti. ^[102]

Yanan İntikam Ateşi ve Yapılan Planlar

Hiz. Hamza’nın öldürdüğü Utbe, Ebû Süfyân’ın hanımı Hind’in babası idi. Şeybe amcası, Velid ise kardeşi idi. Sadece Benî Ümeyye’den öldürülenler bunlar değildi, daha niceleri vardı ve hepsi de ya Ali’nin kılıcı ile ya Hamza’nın kılıcı ile öldürülmüştü. ^[103] İşte bu Mekke’de özellikle Hamza’ya karşı derin bir öfke ve nefret ateşini yaktı. Bunun üzerine Hind: “Öyle bir şey yapmalıyım ki hem öldürülen yakınlarımla intikamını almalı hem de Muhammed’in yüreğini yakmalıyım!” diyordu. ^[104] Efendimiz’in (sas) yüreğini nerden yakacağını da çok iyi tespit ediyordu. Hamza’yı devirmek, o yüreği çok yakacaktı. Bunun üzerine Cübeyr b. Mut’im’in ^[105] kölesi olan ve çok iyi bir mızrak kullanıcısı olan Vahşî b. Harb’i bu iş için seçecek, ona özgürlüğü ve onlarca hediye vadedecek, tek istediği ise Hamza’yı öldürmek olacaktı.

Bedir’in arkasından, savaşa neden olan kervanın tüm kazancı bir havuzda toplanacak, bir savaş hazırlığına girişilecek, Vahşî de her gün Hamza’yı öldürmek için planlar yapacaktı. Derken Bedir’in arkasından bir yıl geçince 3000 kişilik büyük bir ordu ile Mekke, Medine’ye doğru yola çıkacaktı. Efendimiz (sas) hem istihbarat ağı ile hem amcası Hiz. Abbas’ın gönderdiği mektup ^[106] ile hazırlıklardan haberdar olunca o da ashâbı ile istişare etmeye başladı. “Ne yapalım, düşmanı nasıl karşılayalım?” şeklinde istişareler edildi. Sahâbede iki görüş öne çıkmıştı. Özellikle ensarın yaşlıları, Medine’de kalıp şehir savunması şeklinde bir savaş teklifi yapıyorlardı. Ama gençler, özellikle de Bedir’e katılmamış gençler, meydan savaşını arzuluyorlardı. Onların sayısı fazla idi. Hiz. Hamza da onlara destek oldu. Hatta Efendimiz’e (sas) dedi ki: “*Sana Kitab’ı indiren Allah adına yemin ederim ki, Ya Resûlullah! Şu kılıcımla Medine dışında Kureyşlilerle çarpışmadıkça yemek yemeyecek, oruç tutacağım.*” ^[107] Kaynaklarımız derler ki: “O gün günlerden cuma idi, Hamza oruçluydu. Ertesi gün yani

savaşın olacağı gün cumartesi idi, Hamza yine oruçlu idi ve Rabbine böyle yürüdü.”^[108]

İsrarlar çoğalınca Efendimiz (sas) onların teklifini kabul etti. O gece Efendimiz (sas) bir rüya görecek. Görülen rüya çok önemli mesajlar taşımaktaydı. Zaten rüya, Efendimiz’in (sas) beyanı ile: **“Nübüvvetin 46 cüzünden bir cüzdür!”**^[109] ve mü’min kullara bazen mübeşşirat-i İlahiyye, bazen ikaz-ı Rahmaniyye, bazen de iltifat-ı Rabbaniye’dir. Efendimiz’in (sas) gördüğü rüyada da ikaz-ı Rahmaniye cinsindendi ama kaderin önüne geçilmiyordu, olacak olacaktı. Ne görmüştü Efendimiz? Kendisini sağlam bir zırhın içerisinde görmüştü. Sonra birden elindeki kılıç çatlamış, hemen yanı başında bir sığır kurban edilmiş, ardından bir koç kesilmişti. Dehşetle uyanmıştı Efendimiz... Yanındakilere gördüğü rüyayı anlatmış, sonra kendi tabir etmişti: **“O sağlam zırh Medine’dir. Kılıcımın çatlaması nefsiime gelecek olan büyük bir musibet, yanımda bir sığırın kesilmesi ailemden çok sevdiğim birinin şehid edilmesi, koçun kesilmesi ise ashâbımdan bir grubun şehid edilmesidir.”**^[110] Allah, Peygamber’ine adeta olacakları göstermişti. Bu rüya duyulunca sahâbeden bazıları pişman olmuş: “Ya Resûlullah! Biz yanlışlıkla ısrarcı olduk, ne olur sen nasıl biliyorsan öyle yap!” demişlerdi. Ama Efendimiz (sas) çoktan zırhını giymiş: **“Bir Peygamber’e zırhını giydikten sonra Allah onunla düşmanları arasında hüküm verene dek çıkarması yakışmaz. Size emrettiklerime bakın ve ona uyun. Allah’ın adıyla hareket edin. Sabrettiğiniz sürece zafer sizindir.”** diyerek kararlılığını ortaya koymuştu. ^[111]

İmtihan Alanı Uhud

Cumartesi günü sabahın erken saatlerinde Efendimiz (sas) ashâbı ile yola çıkacakları anda, bir ara amcası Hamza ile göz göze geldiler. Efendimiz (sas) biraz farklı bir bakış ile baktı Hamza’ya. O anı gören Ebû Bekir, hemen Efendimiz’in (sas) yanına geldi: “Ya Resûlullah! Yoksa Hamza şehid mi olacak dedi?” Efendimiz’in (sas) gözleri doldu ve Ebû Bekir’e cevap bile veremedi. ^[112] Böylece İslâm ordusu Uhud’a doğru yola çıktı. Sayıları 1000 civarında idi. Yolun bir yerinde münafıkların lideri İbn Selûl 300 Medineliyi ikna ederek savaşa katılmamaya karar verip geriye döndü. ^[113] Amacı İslâm ordusunu moralmen çökertmekti ama Efendimiz (sas) arkaya bakmadan yürümeyi ilke edindiği için hiçbir şeye takılmadan yoluna devam etti ve Uhud Dağı’nın eteklerine geldi.

Büyük bir erkân-ı harp olarak ordusunu Uhud'un eteklerinde konuşlandırdı. Dağı arkasına aldı, kilit bir nokta olan Ayneyn tepesine 50 okçu yerleştirdi. Sağa, sola, ortaya kimlerin komuta edeceğini belirledi ve böylece savaş başladı. Uhud'un ilk merhalesi aynen bir Bedir gibiydi. Bir anda İslâm ordusu müşrikleri darmadağın etti, neye uğradıklarına şaşırdılar, kaçmaya başladılar, o anlarda okçular kendilerine verilen açık emri ihmal ettiler, komutanları Abdullah b. Cübeyr'in sözünü dinlemediler ve tepeyi terk ettiler. [114] Tepenin boşaltıldığı haberi Mekke ordusunun süvari komutanı Hâlid b. Velid'e ulaşınca sabahtan beridir o fırsatı kollayan Hâlid hemen harekete geçti ve İslâm ordusunu arkadan kuşatarak bir anda savaşın kaderini değiştirdi. İşte ne olduysa o anlarda oldu.

Dağ Devriliyor, Yürekler Dağlanıyor!

Uhud'un o dehşetli sahnelerinde Hz. Hamza, önünde Mekke'nin tanınmış savaşçılarından Sibâ b. Abdüluzâ ile savaşırken Vahşî avını bekleyen bir avcı gibi savaş meydanında Hz. Hamza'nın arkasında dolaşıyordu. Hz. Hamza, Sibâ'yı elindeki kılıç ile yere serip Müslümanları cesaretlendirmek için şöyle iki elini havaya kaldırıp: "Allahuekber!" dediğinde Vahşî tam sırtından Hamza'yı vurmuş ve Hz. Hamza Uhud'un meydanına bir "La" çizerek yıkılmıştı. Dağı taşı titreten bu manzara, o anda Müslümanları da sarsmış, Hamza'nın yıkılışı ile İslâm ordusu da dağılmıştı. Hamza varken olmayan şeyler, o yokken olmaya başlamıştı. Vahşî, avını yakalayan bir avcı gibi gelip Hz. Hamza'nın sırtına sapladığı mızrağı çekip almış, yetmemiş, efendilerinin isteği gereği Hamza'nın göğsünü yarmış, ciğerini söküp çıkarmıştı. Vahşî büyük bir iş başarmış, Hamza gibi bir dağ devirmişti. Hemen bunu geride haber bekleyen Ebû Süfyân'ın hanımı Hind'e ulaştırmıştı. Hind, büyük bir intikam arzusu ile Hamza'nın getirilen ciğerinden bir parça koparıp ağzına atmış biraz çiğnedikten sonra tükürmüştü. Böyle yapmasına rağmen yüreğindeki intikam ateşini söndürememiş, Vahşî'yi de alarak Hamza'nın bedeninin başına gitmiş, o günlerde Araplarda var olan kötü bir gelenek olan müsle [115] yaptırmış, Hz. Hamza'nın uzuvlarını birer birer kestirmişti. Gözleri, kulakları, burnu, dudakları, bedeni paramparça edilmiş ve o halde bırakılmıştı. [116]

Uhud bitince Efendimiz (sas) amcasını merak etmişti. Zaten hep aklı ondaydı, onu göremeyince sahâbeden Hâris b. Dimme'yi Hamza'dan haber getirmesi için gönderdi. Hâris gitti aradı aradı sonunda Hamza'nın paramparça edilmiş bedenini buldu. Hamza'nın o halinden öyle bir

etkilenmişti ki oturup ağlamaya başlamış: “Ben nasıl Resûlullah’a amcasının bu halde olduğunu söyleyebilirim?” demişti. Onun gelişi gecikince Efendimiz, Hz. Ali’yi gönderdi: **“Ali git bak, Hâris gelmedi, Hamza’ya ne oldu, bak haber getir bize.”**^[117] dedi. Hz. Ali gitti, Hâris’i Hamza’nın bedeninin başında ağlar buldu. Hz. Ali de o tabloyu görünce dayanamadı ama topladı kendisini. Hemen Efendimiz’e (sas) gelip durumu anlattı. Efendimiz (sas), o anlarda yaralı, kan-revan içerisinde hemen amcasına doğru koşmak istedi. Ali: “Ya Resûlullah! Gitmeseniz, Hamza hep aklınızda sabah evden çıkan Hamza olarak kalsa olmaz mı?” dedi. Efendimiz: **“Ali sen ne diyorsun? Ben nasıl amcamı görmem!”** diyerek o tarafa doğru koştu. Varıp amcasının bedeninin başında oturdu, bir taraftan hıçkırıklarla göz yaşları döktü, bir taraftan da: **“Ey amcam, ey Resûlullah’ın aslanı, ey Allah’ın aslanı, bana ne kadar zor seni bu halde görmek, sen ki benim arkamda en büyük destekçiydin. Sen ki şöyleydin, böyleydin...”** diyerek ağlıyordu. O anda bir beşer olarak Efendimiz (sas), yüreği yanan biri olarak: **“Sana bunu reva gören müşriklerden 70 kişiden bunun intikamını alacağım!”**^[118] diyordu. O da bir beşerdi, çok dokunmuştu bu hal ona. Ama sonra inen ya da daha önce inen ama Cibrail tarafından o anda bir kez daha Peygamberimize hatırlatılan Nahl Sûresi 126. ayet: **“Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın misliyle ceza verin. Eğer sabrederseniz şüphesiz ki bu sabrı kuşananlar için daha hayırlıdır.”**^[119] diyordu. Zaten Efendimiz (sas) de o anlık bir ruh hali ile bunu demiş, sonra ne amca katili Vahşî’ye ne de bu işi yaptıran Hind bint Utbe’ye bundan dolayı bir hesap sormamış, af yolunu tercih etmişti.^[120]

Zübeyr! Koş ve Anneni Durdur!

Efendimiz (sas), yüreği yaralı bir şekilde ordusunu toparlamaya, şehidlerin ve yaralıların tespit edilmesine çalışıyordu. O anda gözü uzaklardan gelen halası Safiyye’ye takıldı. Safiyye, bir aslan gibi cesetler arasında dolaşıyor, soruyor soruşturuyordu. Safiyye annemiz Uhud’un meydanında bu şekilde dolaşırken Hz. Ali, halası Safiyye’yi gördü. Safiyye hemen Ali’nin elini tuttu: “Ey Ali! Söyle ne oldu Efendimiz’e ve ne oldu amcan Hamza’ya?” Ali, gözyaşları içerisinde: “Ey halacığım! Efendimiz işte şu tepede hamdolsun iyidir ama amcam Hamza şehid oldu.” Safiyye validemiz, Efendimiz’in (sas) sağ oluşuna sevindi ama risalet davasının en gözde yiğidi olan kardeşi Hamza’nın şehid edilişine de çok üzüldü ve ağlamaya başladı. Safiyye validemiz gözyaşları içerisinde sordu: “Peki Ey Ali! Hamza’nın cesedi

nerede?” Ali işaret etti: “Şu az ileride duran askerlerin yanında...” Safiyye validemiz oraya doğru koşarken Efendimiz, Zübeyr’e dedi ki: **“Ey Zübeyr! Koş ve anneni durdur. Dayın Hamza’yı o halde görmesin!”** Zübeyr koştu, annesine yetişti ve: “Dur anne! Nereye gidiyorsun böyle?” dedi. Annesi dedi ki: “Kardeşim Hamza’yı bulmaya, elimde onun için getirdiğim parçalarla onu kefenlemeye gidiyorum.” Zübeyr: “Anne! Allah Resûlü senin şu an Hamza’yı görmeni istemiyor” dedi. Safiyye validemiz, durdu ve oğlu Zübeyr’e dönerek dedi ki: “Git Allah Resûlü’ne söyle haberim var kardeşim Hamza’nın başına gelenlerden, ona müste yapıldığını/organlarının kesilip çıkarıldığını biliyorum. Bize düşenin sabretmek olduğunu da biliyorum. Ama ben Hamza’yı kendi ellerimle kefenlemek istiyorum.” Zübeyr b. Avvam gitti ve annesinin söylediklerini Efendimiz’e (sas) aktardı. Allah Resûlü: **“O zaman bırakın gitsin.”** dedi. Safiyye validemiz, Hz. Hamza’nın paramparça edilmiş cesedinin başında oturdu, önce dilinden dökülen: **“İnna lillahi ve İnna İleyhi Raci’un/Şüphesiz biz Allah’tan geldik ve şüphesiz dönüşümüz O’nadır.”**^[121] ayeti döküldü, sonra ses titredi ve gözlerden yaşlar boşandı.^[122]

O tabloyu uzaktan seyreden Efendimiz de gözyaşlarına hâkim olamadı ve ağlamaya başladı. Ağlayan sadece Efendimiz değildi, ağlayan sadece Safiyye değildi, ağlayan sadece Zübeyr, Ali, Ebû Bekir, Ömer değildi. Tüm Medine ağlıyor, tüm Müslümanlar ağlıyor hatta tüm sema ehli ağlıyordu. Gözlerden yaşlar boşanıyor, kalpler acı içinde kavruluyor ama asla dillerden Allah’ın hoşnut olmayacağı tek bir söz dahi çıkmıyordu, çıkmazdı da...

Uhud, Aslanları Ağırıyor!

Tüm şehidler hazırlanmış defnedilecek, Efendimiz: **“Önce Hamza’nın cenaze namazını kılalım!”** diyerek sahâbeyi Hz. Hamza için arkasında saf bağlattı. Yine gözlerde yaş olarak namazı kılındı. Sonra diğer şehidler her biri getirildi, getirilen her şehid Hamza’nın önüne konuyor, Efendimiz (sas) o şehidin namazını kılıyordu. Sahâbe: “Hamza’yı defnedelim mi?” dediklerinde, Efendimiz: **“Hayır!”** diyor ve her gelenle birlikte ona da sanki bir kez daha namaz kılıyordu. Namazı kılınan her şehid bir başka şehid ile orada defnediliyordu. Böylece tüm şehidler defnedilmiş, geriye Hz. Hamza ve yeğeni Abdullah b. Cahş kalmıştı. Aynı kabre bu dayı-yeğen de defnedilecek ve böylece ebedi hayata yolcu edilecekti.^[123]

Sonra, gözlerde yaş, yüreklerde buruklukla insanlar Medine’ye dönmüşlerdi. Nasıl Medine’ye? Hamzasız Medine’ye... O gün Uhud’da 70

fidan devrilmişti. 70 şehid verilmişti.^[124] Şehidlerin çoğu ensardandı. Onlar Medineli oldukları için akrabaları çoktu, hepsi birbirine teselli veriyordu. Bir ara Efendimiz (sas) şöyle bir baktı Hamza'nın evine... Tüm ensarın evlerinin önünü kalabalıktı ama amcasının evinin önünde kimsecikler yoktu. Duygulandı Efendimiz (sas) ve dedi ki: **“Amcam Hamza'nın ağlayanı bile yok!”** Bu sözü ensar duyar da durur mu? Bu sözü ensarın liderlerinden Sa'd b. Muâz duyar da durur mu? Hemen hepsi evlerini, kendi acılarını ve taziyelerini terk edip Hamza'nın evinin önüne geldiler ve orada Hamza için gözyaşları döktüler. Efendimiz de oraya geldi ve halasına sarılarak ağlamaya başladı. Sonra da ensara evlerine dönmelerini istedi. ^[125]

O günden sonra Efendimiz'in (sas) uğrak yerlerinden biri olacaktı Uhud. Haftada bir, iki, bazen üç hatta dört gün oraya amcaı ve diğer şehidleri ziyarete gidecekti. Her gittiğinde duyulanacak, selam verecek, onlarla dertleşecek: **“Ne kadar isterdim Uhud günü sizlerle beraber şehid olup sizlerle beraber burada yatmayı...”**^[126] diyerek onların eriştikleri mevkiye hayran olacaktı.

Rabbim onların şehadetlerini kabul buyursun, bizi de onların yolundan ayırmasın.

Hız. Hamza'nın Katili Vahşî, Sahâbî Vahşî Oluyor!

Ebû Desme veya Ebû Harb künyesi ile bilinen^[127] Vahşî b. Harb, aslen Habeşistanlı olan bir köledir. Mekke'nin tanınmış ailelerinden olan Nevfeloğulları'na mensup Cübeyr b. Mut'im'in kölesidir. Uhud'a, Hind b.Utbe tarafından getirilmiş, Hız. Hamza'yı öldürmesi karşılığında hem özgürlüğüne hem maddi imkânlarla kavuşacağı kendisine vadedilmiştir. O da söyleneni yapmış ve Hız. Hamza'yı Uhud meydanında şehid etmişti.

Vahşî büyük bir iş başarmış, Hamza gibi bir dağı devirmiş, bunun karşılığında hem özgürlüğüne hem hediyelerine, bahşişlerine kavuşmuştu. Ama asıl Vahşî o günden sonra tutsak olmuştu. Vicdanı onu rahat bırakmamış, özgür olmasına rağmen köleliğin daha derin bir halini yüreğinde hissetmeye başlamıştı.

Vahşî b. Harb, Uhud'dan sonra tam 3 yıl, Hendek Gazvesi'nin olacağı günlere kadar vicdanının bu baskısına dayanmaya çalışmış, her seferinde içinden gelen sesi bastırmış, duymamaya çalışmıştı. Ama bunu bir türlü beceremeyince başka bir arayışa girmiş, o ruhî baskının bir neticesinde Hendek Gazvesi'ne yine müşriklerin safında katılmış, orada da günahını

ikiye katlamış, ensardan Tufeyl b. Nu'mân isimli bir sahâbîyi daha şehid etmiş ve vicdanını daha da yaralamıştı.^[128]

O günden sonra artık Vahşî için hayat yaşanmaz olmuştu. Elinde iki Müslüman'ın hem de onlardan biri Hamza gibi bir dağ olan Müslüman'ın kanı varken hayatı özgür ama yüreği tutsak bir halde yaşamaya çalışmıştı. Efendimiz (sas) hicretin 8. yılı fetih için Mekke'ye gittiğinde Vahşî, Efendimiz (sas) ile karşılaşmamak için Taif'e kaçmıştı. Efendimiz (sas) fetihten sonra Taif'e gidince bu sefer de Şam'a kaçmıştı. Ama Resûlullah (sas), o kadar işinin arasında onu unutmamış, kurtarma adına çırpınmış ve ona hitaben bir mektup yazarak bir elçi ile Şam'a göndermişti.

Efendimiz (sas) yazdığı mektupta onu imana davet etmiş ve şu ayeti ona iletmişti: ***“Yine onlar ki Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahının cezasını bulur!”***^[129]

Vahşî, bu mektubu alınca sevincinden ne yapacağını şaşırır. O mektubu öper, koklar, başına koyar ama ayakları Efendimiz'e (sas) doğru yürüyemez. O takati kendinde bulamaz. Bunun üzerine bir cevabî mektup yazar, der ki: “Ya Resûlullah! Sen beni İslâm'a davet ettin ama ben öyle bir günah işledim ki Allah beni asla affetmez. Ben senin gözünün nuru olan amcanı öldürdüm. Zina ettim, içki içtim, şirke düştüm, her türlü çirkinliği yaptım. Allah beni bu halde nasıl affetsin?”

Bu cevap Efendimiz'e (sas) ulaşınca Efendimiz (sas) ikinci bir mektup daha yazar. Bu mektubuna, Nisa Sûresi'nden bir ayet yazmıştır. O ayette Rabbimiz buyurur ki: ***“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse, büyük bir günah ile iftira etmiş olur.”***^[130]

İkinci mektup da Vahşî'ye ulaşınca onun için bir düğün bayramdır. Ama Vahşî yine yürümeye mecal bulamaz. Çünkü ayet, affın katı olmadığını, Allah'ın dilemesine bırakıldığını, böyle olunca da Allah'ın hiçbir zaman Hamza gibi birinin katilini bağışlamayacağını düşünür ve böyle bir mektup yazar. Efendimiz (sas) Vahşî'nin ikinci kez cevabını alınca bu sefer bir daha mektup yazar ve mektuba Zümer Sûresi'nden bir ayet yazar. Mektup Vahşî'ye ulaşınca o ayeti okur okumaz birden dirilir, ümit noktasında farklı bir havaya girer, “İşte şimdi oldu!” dercesine o ayet Vahşî'ye takat olur ve çıkar Medine'ye gider. Efendimiz'in (sas) önünde diz çöker, iman eder, gözyaşları içerisinde iki büklüm olur. Yazılan ayet şudur: ***“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!***

Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” [131]

Efendimiz (sas) onun imanını tebrik eder ve orada: “Anlat bakalım Vahşî, nasıl öldürdün Hamza’yı?” diye Uhud gününü ona sorar. Vahşî ağlaya ağlaya o manzarayı anlatır. Aradan tam 6 yıl geçmiştir ama Resûlullah (sas) sanki o gün olmuş gibi gözyaşı döker. O anda Efendimiz (sas) eğilir Vahşî’nin kulağına bir şeyler söyler, Vahşî de başını sallar. Ne söylemiştir Efendimiz? Demiştir ki: **“Ey Vahşî! Mümkünse bana fazla görünmemeye çalış! Çünkü seni her gördükçe amcam Hamza’yı hatırlar ve sana gereken şefkati gösteremeyebilirim. Böylece sen, talihsizliğe itilmiş, ben de vazifemi tam olarak yapmamış olurum.”**

Vahşî, bir sahâbî şuuru içinde Allah Resûlü’nün (sas) bu ricasına ve emrine asla muhalefet etmez. Daima Allah Resûlü’nden uzakta durur ve ona görünmemeye çalışır. Ancak, her dakika ve her saniyesi de Allah Resûlü’nden (sas) gelecek ikinci bir daveti beklemekle geçer. O, sürekli bir direğin arkasında oturur, Allah Resûlü’ne (sas) bakar, onun bakışını yakalamaya çalışır ve kendi kendine: “Acaba bir gün gelir de bana: ‘Artık görünebilirsin!’ der mi?” diye içinden geçirir. Ama o gün gelmeden Allah Resûlü (sas) vefat eder. Vahşî’nin o günden sonrası hep hüznü, hep sıkıntılıdır.

Vahşî bu haldeyken peygamberlik iddiası ile ortaya çıkan yalancı Müseyleme için bir sefer hazırlığı başlar. O da hemen bu ordu içerisinde yerini alır. Hz. Hamza’yı öldürdüğü mızrağını yanına alır ve Yemâme’ye gider. O zorlu harp, günlerce sürer. Öyle ki Müseyleme ve ordusu tam bir ölüm-kalım mücadelesi verir. O günlerin sonunda bir ara kaleden dışarı çıkıp kaçmak isteyen Müseyleme, nöbet bekleyen bir sahâbî tarafından görülür. Onu gören sahâbî, Vahşî’ye seslenir ve: “İşte Allah düşmanı gidiyor!” diye haykırır. Bunu duyan Vahşî hemen mızrağını eline alır ve aynen seneler önce Hz. Hamza’nın bağına sapladığı gibi bu defa da Müseyleme’nin bağına saplar. Onun attan düşüp yere yıkıldığını gören Hz. Nesibe ve oğlu Abdullah, Habib b. Zeyd’in intikamını almak için Müseyleme’nin başından aşağı kılıç darbelerini indirir, böylece yalancı Müseyleme orada öldürülür. Onun öldüğünü gören Hz. Vahşî secdeye kapanır ve gözyaşları içerisinde âdeta Allah Resûlü’nün ruhaniyatına hitaben: *“Artık görünebilir miyim, Yâ Resûlullah!”* der. [132]

İşte Vahşî’nin Hz. Hamza’nın katili iken Hz. Vahşî olma süreci böyle bir süreçtir. O kendi halini şöyle anlatır: *“Hamza’yı öldürmekle insanların en*

hayırlısının kanına girdim, Müseyleme'yi öldürmekle de insanların en kötüsünü ortadan kaldırdım!”^[133]

Hız. Hamza'nın Verdiği Mesajlar

Hız. Hamza'yı anlatmaya çalıştığımız bu bölümü bir Peygamber duası ile sonlandıralım. Bu duanın bu fasıldaki önemi şudur. Duayı bize nakleden Hız. Hamza'dır. Zaten onun Efendimiz'den (sas) bize naklettiği tek bir hadis vardır, o da budur. Efendimiz (sas) buyurmuşlardır ki: **“Allah'ım! İsm-i A'zam'ın -yani en büyük isminin- hürmetine, en büyük rızanı senden istiyorum!”** ^[134]

Biz de bu nebevî duaya gönülden âmin diyor ve çok iyi biliyoruz ki Allah'ın rızasını elde etmenin en önemli yolu, sahâbenin yolunu yol olarak edinmektir. Sahâbenin, hususen Hız. Hamza'nın yolunu yol edinmek için onun hayatının üzerinden hayatlarımıza bazı mesajları taşımak zorundayız. Dikkat ettiysek Hız. Hamza'nın bu kısa ama bereketli ömründe beş mekânın çok farklı yeri vardı:

1. Mekke
2. Dârü'l-Erkam
3. Hicret
4. Bedir
5. Uhud

Bu mekânlar, milâdî 6. asırda sadece o çağın Hamzalarının hayatında olup biten bir durum değil, bugün de halen varlığını devam ettiren mekânlardır. Önemli olan bu mekânlara uygun bir şekilde Hamzaca, Hamzavarî kametler ve duruşlar sergilemektir. İşte böyle davranmak için onun üzerinden alınan mesajlara iyice kulak verilmelidir.

Mevla bizleri can-ı gönülden kulak verenlerden eylesin ve selamlarımızı şehidlerin sertâcı olan Hız. Hamza'ya ulaştırsın.

Selam olsun Şehidlerin Efendisi olan Hamza'ya...

Selam olsun Allah'ın Arslanı Hamza'ya...

Selam olsun Resûlullah'ın Arslanı Hamza'ya...

Selam olsun Resûlullah'ın amcası Hamza'ya...

Selam olsun Resûlullah'ın süt kardeşi, teyzesinin oğlu Hamza'ya...

Ve selam olsun Hamza'nın yolundan gidip hayatlarını imanlarına şahit kılan tüm şehidlerimize ve şahitlerimize...

[53] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 401; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 67.

[54] Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 60, 61.

[55] Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 204.

[56] Tebbet 111/1-5.

[57] Bkz. Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 222-223.

[58] Bkz. Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 224-225.

[59] Bkz. Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 230-241.

[60] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 4.

[61] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 214.

[62] Hiz. Peygamber (sas) buyurur ki: **“Mahşer gününün en faziletlieleri peygamberlerdir. Peygamberlerden sonra en faziletli insanlar şehidlerdir ve şehidlerin en faziletlisi de Hamza b. Abdülmuttalib'dir.”** Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 212; **“Kıyamet günü ‘Şehidlerin Efendisi’ diye çağrılacak kişi Hamza b. Abdülmuttalib ve bir de zalim yönetici karşısına çıkarak ona iyiliği emredip kötülükten meneden ve bu yüzden o zalim tarafından öldürülen kimsedir.”**; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, IV, 238.

[63] Şeyh Said, 1865 yılında Elazığ'da doğmuş, 29 Haziran 1925 tarihinde, Şark İstiklal Mahkemesi tarafından Diyarbakır Dağkapı Meydanı'nda asılarak şehid edilmiştir.

[64] Metin Yüksel, 17 Temmuz 1958 tarihinde Bitlis'te dünyaya geldi. Son devrin önemli âlimlerinden Sadreddin Yüksel'in oğludur. 23 Şubat 1979 tarihinde, Cuma namazını kıldıktan hemen sonra Fatih Camii'nin avlusunda vurularak şehid edilmiştir.

[65] Seyyid Kutub, 9 Ekim 1906'da Mısır'ın Asyût vilâyetine bağlı Mûşâ köyünde doğmuş, 29 Ağustos 1966'da o günkü Mısır hükümeti tarafından idam edilmiş ve naaşı bilinmeyen bir yere gömülmüştür.

[66] Hasan el-Bennâ, 14 Ekim 1906 tarihinde Mısır'ın Buhayre vilâyetine bağlı Mahmûdiye kasabasında doğmuş, 12 Şubat 1949 Pazartesi akşamı evine dönerken otomobiline açılan yayılım ateşi sonucu ağır yaralanmış ve kaldırıldığı hastanede şehid olmuştur.

[67] Hüseyin Kurumahmutoğlu, 1962 yılında Trabzon Of'ta dünyaya geldi. 12 Eylül döneminde tutuklandı. 14 Temmuz 1987 günü koğuşunda sabah namazını eda ederken bir askerin arkadan kafasına dipçik vurması suretiyle şehid oldu.

[68] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 401; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 67.

[69] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 401; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 67.

- [70] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 67; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 424.
- [71] Şuarâ 26/214.
- [72] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 348; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 189.
- [73] Hz. Hamza, oğlu Umâre'den dolayı Ebû Umâre, diğer oğlu Ya'lâ'dan dolayı Ebû Ya'lâ künyesi ile künyelenmişti. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 67; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 4, 5.
- [74] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 387; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 5.
- [75] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 387; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 5; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 67.
- [76] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 308.
- [77] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 308.
- [78] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 150; Ebû Nu'aym, *Delâilü'n-Nübüvve*, s. 241.
- [79] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 308, 309.
- [80] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 401; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 6.
- [81] el-Mağlus, *Siyer Atlası*, s. 212-350.
- [82] Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 120, 121.
- [83] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 5.
- [84] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 5.
- [85] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 156.
- [86] Hz. Hamza'nın Medine'de evlendiği hanımlardan bir tanesi, Bint Mâlik b. Mülle, diğeri ise Havle bint Kays'tır. Bkz: İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 5.
- [87] Hz. Hamza'nın Selmâ bint Ümeys'ten olan kızı Ümâme dışında, Bint Mâlik b. Mülle'den Ya'lâ ve Âmir isminde iki oğlu, Havle bint Kays'tan ise Umâre isminde bir başka oğlu oldu. Ama bunların hiçbirinin soyu devam etmedi. Bkz: İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 5.
- [88] Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, I, 472.
- [89] O aracı, Mecdî b. Amr el-Cühenî'dir. Bkz: İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 238; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 2.
- [90] Bu ilk seriyyenin ismi, el-Îs seriyyesidir. Daha fazla bilgi için bkz: İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 238; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 2.
- [91] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 324-337; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 2-7.
- [92] Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 338-382; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 7-25.
- [93] İbn Sa'd'da, Müslümanların sayısı ile alakalı şöyle bir bilgi aktarılır: "Resûlullah'ın (sas) Bedir Savaşı'nda bulunan ashâbının sayısı 310 küsur idi. Kendilerinin, Calût'a karşı yapılan savaşta nehri geçen Tâlût'un ashâbının sayısı kadar olduklarını düşünüyorlardı. O gün onlarla beraber

mü'min olanlarının dışında nehri geçen olmamıştır.” İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 16.

[94] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 351; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 19.

[95] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 370.

[96] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 6.

[97] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; Beyhakî, *Delâil*, III, 72.

[98] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 13, 14.

[99] Bazı kaynaklarda Hz.Hamza’nın karşısına geçen Mekkelinin Utbe değil Şeybe olduğu belirtilir. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 21.

[100] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 21.

[101] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 54.

[102] Öldürülen müşriklerin kimler olduğu ve kimler tarafından öldürüldüğünü görmek için bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 465-473; İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s.149-151.

[103] Bedir’de Ümeyyeoğulları’ndan tam 10 kişi öldürülmüştü. Bunlar: Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Velid b. Utbe, Hanzala b. Ebî Süfyân, Hâris b. el-Hadramî, Âmir el-Hadramî, Umeyr b. Ebî Umeyr ile oğlu, Ubeyde b. Saîd b. Âs, Ukbe b. Ebî Muayt. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 465, 466.

[104] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 97.

[105] Cübeyr b. Mut’im, İslâm tarihinde adını çokça duyduğumuz Mut’im b. Adiyy’in oğludur. Nevfeloğulları’na mensuptur. Baba-oğul İslâm’a karşı düşmanca bir tavır takınmış ama babasının Taif dönüşü başta olmak üzere Hz. Peygamber’e (sas) birkaç kez iyilikleri dokunmuştur. Babası Mut’im, Bedir’de müşriklerin saflarında savaşıırken öldürülmüş, Cübeyr ise Hudeybiye antlaşmasından sonra iman edip çok güzel bir sahâbî olmuş ve Resûlullah’ın (sas) kutlu lisanından bize 60 hadis rivayet etmiştir. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 259; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 515-517; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 303-305.

[106] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 36.

[107] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 211.

[108] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 211.

[109] Buhârî, “Ta’bir”, 26; Müslim, “Rüya”, 8.

[110] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 86; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 37.

[111] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 88; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 38.

[112] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 210, 211.

[113] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 39.

[114] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 41.

[115] Câhiliye döneminin kötü adetlerinden biri olan müsle yapmayı, Hz. Peygamber (sas) tamamen yasaklamış, ne olursa olsun uygulanmaması konusunda mü'minleri uyarmıştır. **“Ben ona müsle yapmam, peygamber bile olsam Allah da beni aynı şekilde cezalandırır!”** Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 107.

[116] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 95, 96; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 7.

[117] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 127.

[118] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 128.

[119] Nahl 16/126.

[120] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 129.

[121] Bakara, 2/156.

[122] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 130; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 136; Beyhakî, *Delâil*, III, 286.

[123] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 131; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 7.

[124] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 180; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 42.

[125] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 132; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 15.

[126] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIII, 269-270; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 313.

[127] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 125.

[128] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî* II, 473.

[129] Furkân 25/68.

[130] Nisa 4/48.

[131] Zümer 39/53.

[132] Daha fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 2079, 2080; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 409, 410; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 124, 126; İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 425; İbn Asâkir, *Tarihu Medineti Dımaşk*, LXII, 410-417.

[133] İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 425; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 409.

[134] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 402; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 71.

❖ Hz. Hamza'nın Hayatından Mesajlar ❖

❖ Yaşadığın toplum Hz. Hamza'nın yaşadığı Câhiliye toplumuna benziyorsa çölleri kendine Hıralar edinmeli, varlık sancısını yüreğinde derinden hissetmelisin. Sancılarının şiddeti ne kadar çok olursa doğumların o kadar yakın olduğunu unutmamalısın.

❖ Allah'ın insana en büyük nimeti olan hidayet nuruna Hz. Hamza gibi erişersen imanını takviye edecek Dârü'l-Erkamlar edinmeli, Peygamber terbiyesinde kendini geliştirmelisin. Sohbetin, ruhun gıdası olduğunu bilmeli, kifayet miktarı ilmi kuşanmadan bu yolun yürünemeyeceğini unutmamalısın.

❖ Risalet davasının en önemli azıklarından biri olan hicrete Hz. Hamza gibi muhatap olursan “Eşim, aşım, evladım...” demeden “Davam!” deyip yola revan olmalısın. Yesribleri Medine kılmanın, çorak topraklara bereket taşımanın ve iman nurunu aleme yaymanın hicretlerden geçtiğini unutmamalısın.

❖ Kur'ân'ın Furkan günü diye isimlendirdiği Bedirlere Hz. Hamza gibi kavuşursan sağına soluna bakmadan meydana yürümeyi bilmelisin. Allah'ın sana bahsettiği nimetleri O'nun yolunda harcayarak elinle, bileğinle, kaleminle, ilminle, neyin varsa onunla şükrü eda edebileceğini unutmamalısın.

❖ En büyük imtihan sahalarından biri olan Uhud'a Hz. Hamza gibi gelersen sana verilen vazife ne ise onu yerine getirme adına çok dikkatli olmalısın. Okçular tepesinin sadece Medine'de olmadığını, Uhudların bitmediğini, Peygamberin emirlerinin hepsinin devam ettiğini unutmamalısın.

Bedir Şehidi
UBEYDE B. HÂRİS

Radiyallahu Anhu

Çanakkale

قُمْ يَا عَلِيُّ، قُمْ يَا حَمْزَةُ، قُمْ يَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْحَارِثِ

*Efendimiz Bedir günü: “Kalk Ey Ali! Kalk Ey Hamza!
Kalk Ey Ubeyde b. Hâris!” dedi.*

(Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 118)

“Ya Resûlullah! Hatırlıyor musun amcam Ebû Talib’i? Hani Kureyş, seni ondan istemişti de amcam onlara: ‘Biz onun çevresinde, bize çocuklarımızı unutturacak derecede çarpışıp yerlere serilmedikçe onu size teslim etmeyeceğiz!’ demişti ya, vallahi Ebû Talib şu an sağ olsaydı ve benim bu halimi görseydi benim o söze sadık kaldığımı söylerdi.”

Ubeyde b. Hâris (ra)

(İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, III, 548)

Adı: Ubeyde b. Hâris

Anlamı: Küçük kul

Künyesi: Ebû Muâviye/Muâviye’nin babası, Ebû Hâris/Hâris’in babası

Lakabı: Şehidü’l-Bedr/Bedir Şehidi

Baba Adı: Hâris b. Abdülmuttalib

Anne Adı: Süheyle bint Cündeb

Kabilesi: Haşimoğulları/Mekke

Doğum Yeri: Mekke

Doğum Yılı: N. Öncesi, 50/ Milâdî, 561

İslam’a Girişi: Nübüvvetin ilk günleri

Sohbet Süresi: 15 yıl

Rivayeti: Yok

Savaşları: Rabiğ Seriyyesi ve Bedir

Görevleri: Askerlik

Vefat Yeri: Safra Köyü/Bedir

Vefat Yılı: Hicrî, 2/ Milâdî 624

Vefat Yaşı: 63

Bedir Şehidi UBEYDE B. HÂRİS (Radiyahallahu Anhu)

Binlerce şehidin yanı başında bize bir şehidi anlatmayı nasip eden Rabbimize hamdolsun.

Başta şehidlerin ölmediğini, Rabbleri katında rızıklandırıldığını beyan eden Kur'ân ayeti^[135] olmak üzere tüm Kur'ân'ı bize ileten ve nasıl anlaşılması gerektiğini öğreten yolumuzun yegâne rehberi olan Efendimiz'e binlerce salât ve selam olsun.

Bir ömür şehadet sevdası ile yanan, dualarının başına şehadeti koyan, ona ulaşmak için cepheden cepheye koşan başta Ashâb-ı Kirâm efendilerimiz olmak üzere İslâm'ın tüm aziz şehidlerine binlerce kez selam olsun.

Bugün adına şehidler diyarı Çanakkale'de meclis kurulan Bedir'in ilk şehidi Ubeyde b. Hâris'e selam olsun.

Sahâbenin rehberliğindeki yürüyüşümüzün 65. durağı olan Çanakkale'de, Bedir'in şehidi olan Ubeyde b. Hâris'i anlamak, onun ruhaniyetinden istifade etmek, Allah katında rızıklanan o güzel insanın rızıklarından biraz olsun nasiplenmek için buradayız. Rabbim gerçek manada bizlere onu anlayabilmeyi/anlatabilmeyi nasip etsin, hepimize de kavramayı ve yaşamayı kolaylaştırsın.

Çanakkale Bedir'e Benzer mi?

Kur'ân şairi olan Mehmet Âkif (v. 27 Aralık 1936), çokça eleştirilere de maruz kalan dizelerinde Bedir ile Çanakkale savaşı arasında bağ kurar ve şöyle der:

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!

*Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüsun ki kanın kurtarıyor tevhidi
Bedr'in aslanları ancak bu kadar şanlı idi.* [\[136\]](#)

Bu dizeler ilk bakışta Bedir aslanlarının haşa küçültüldüğü gibi anlaşılıyor ve kıyasın yanlış yapıldığı zannediliyor. Hatta bazı hocalarımıza göre Merhum Âkif, yıllar sonra bu kısmı düzeltmiş: “*Bedr'in aslanları zira size tek rehber idi.*” şeklinde söylemiştir diyorlar. [\[137\]](#) Bilemiyoruz ama burada bir husus var ki gözden kaçırılmaması gerekir. O da şudur: Şiirin kendine özgü bir dili ve üslubu vardır, bazen bazı ifadeler çok mübalağalı olsa da orada bir hakikati ifade eder, altında çok önemli mesajlar iletir. Bizler Bedir Gazvesi'nin değer ve kıymetini tam anlamı ile takdir ettiğimiz zaman biraz daha meseleyi anlamış oluruz.

Öyleyse burada şöyle bir soru sormak durumundayız: Bedir'i, Efendimiz'in (sas) hayatında ayrıcalıklı kılan neydi? Malum olduğu üzere çok ayrıcalıklı bir savaştı Bedir. Nasıl olduğunu vahyin emin meleşi Cebrail'in dilinden öğreniyoruz. Bedir sonrası Cebrail (as) Efendimiz'e (sas) geliyor ve diyordu ki: “*Ya Resûlullah! Sizin nazarınızda Bedir'e katılanlar katılmayanlara göre nasıl üstün ise bizim nazarımızda da yani meleklerin içinde de aynıdır. Melekler bile Bedir'e katılanlar ve katılmayanlar diye ayrılır.*” [\[138\]](#) Neden peki?

Çünkü Bedir dalâlet ile hidâyetin, iman ile inkârın, akide ile asabiyetin, hak ile batılın, güzel ile çirkinin, samimiyet ile nifakın birbirinden en derin çizgilerle ayrıldığı bir savaştır. [\[139\]](#)

Çünkü Bedir, akidenin asabiyete ve yine akidenin ganimete karşı bir savaşıdır.

Çünkü Bedir, yaşamak için yaşayanların değil, yaşatmak için yaşayanların bir savaşıdır.

Çünkü Bedir din adına, ümmet adına neler yapılabileceğini gösteren bir savaştır.

Çünkü Bedir, izzetin elde edileceği ve küfür önderlerine zilletin tattırılacağı bir savaştır.

Çünkü Bedir bir varlık ve yokluk savaşıdır.

Ümmetin Bedirleri Biter mi?

Hal böyle olduğu için sadece Merhum Âkif değil, Âkif'e gelene kadar niceleri ümmetin varlık ve yokluk noktasına geldikleri anda, o

mücadelelerini Bedir diye, Furkân Savaşı diye isimlendirmişlerdir.

Mesela peygamberlik iddiası ile ortaya çıkan Müseylimetü'l-Kezzâb (ö.12/633) ile yapılan savaş olan Yemâme (12/633), ikinci bir Bedir'dir.

Yermük (15/636), Bizans ile yapılan o savaş, devrin diğer süper gücü olan Sâsânîlerle yapılan Kâdisiye (15/636) ikinci bir Bedir idi.

Yıllar sonra İzz b. Abdüsselâm'ın (v. 660/1262) Aynıcâlût'ta (25 Ramazan 658/3 Eylül 1260) Moğollara karşı verdiği mücadele bir Furkân Savaşı yani devrinin Bedir'i idi.

Şarkın en sevgili Sultanı olan Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin (v.589/1193) Kudüs'ü almak için Haçlılara karşı verdiği mücadelenin önemli bir ayağı olan Hitîn Savaşı (583/1187), ikinci bir Bedir idi.

Anadolu topraklarının işgale uğramaması adına 253.000 şehid verdiğimiz, nice kuzuların annelerinden ayrıldığı eli kınalı Mehmetçiklerin candan, canandan vazgeçtikleri Çanakkale, (3 Kasım 1914-9 Ocak 1916) ikinci bir Bedir idi.

Çok değil, birkaç sene önce Filistin Gazze'de (27 Aralık 2008-18 Ocak 2009) son yılların en acımasız saldırılarına karşı verilen mücadelenin adı da Furkân Savaşı idi yani Bedir idi.

Dolayısıyla ümmetin Bedirleri hiç bitmedi, bitmeyecek. İslâm ümmeti bugüne kadar birçok varlık ve yokluk mücadeleleri verdi, bugünden sonra da vermeye devam edecek. Burada asıl olan mücadele ne kadar şiddetli olursa olsun sergilenecek tavır, Bedir ashâbı gibi imanı temsil eden, Kur'ânî ahlakı kuşanan, düşmanla mücadele ederken bile ilkelerden asla taviz vermeyen bir duruş ile yürümektir. İşte bu duruşu öğrenmek için Bedir'in 313 yiğidinden biri olan ve o gün o meydanda şehid olacak 14 kişiden^[140] biri olan hem de şehidlerin ilki olan Ubeyde b. Hâris'i anlamak için biraz olsun gayret vereceğiz. Öyleyse buyrun, onun kısa ama bereketli iman yolculuğuna bir bakalım.

Amcaların İlki Hâris b. Abdülmuttalib

Ubeyde b. Hâris'i anlayabilmek için biraz daha gerilere gitmemiz gerekecek. Ne kadar gerilere?... Efendimiz'in (sas) doğumundan neredeyse 50-60 sene öncesine. Efendimiz'in (sas) dedesi Abdülmuttalib gördüğü bir rüya^[141] üzerine yüzyıllardır kayıp olan Zemzem'i bulmak için o günlerde 15-16 yaşlarında olan tek oğlu Hâris ile birlikte büyük bir gayret içerisine girerler. Hâris, babasının işareti ile günlerce kazı yapar ve bir gün Mekke onun sesi ile irkilir. Hâris: "Buldum, buldum!" diye haykırır. Bulunan

Zemzem değildir ama çok ciddi bir hazine bulunmuştur. Cürhümîler zamanında Zemzem'in çekilmesinden sonra: "Acaba biz Kâbe'ye hediye edilen hazineleri aldık diye mi Zemzem kayboldu?" diyerek aldıkları tüm hazineleri kuyunun üstüne koymuş, öylece kapatmışlardı. İşte Hâris'in bulunduğu bu hazinelerdi. Onun sesi ile irkilen Mekke, bir anda hazinelerin başına üşüşmüş ve kendilerinin de hak sahipleri olduğunu söylemişlerdi. Abdülmuttalib Mekkelilere itiraz etmiş, hazinenin ne kendisine ne de onlara ait olduğunu, tüm hazinenin Zemzem'in ve Kâbe'nin imarında kullanılacağını söylemişti. O anda Mekkeliler sinirlenmiş ve: "Ey Abdülmuttalib! Sen neyine güvenerek bize karşı geliyorsun. Bir sen bir de Hâris, ikiniz mi bizimle baş edeceksiniz?" demişlerdi. Bu söz Abdülmuttalib'in yüreğine o kadar dokunmuştu ki: "Allah'ım ne olurdu bana 10 tane erkek evladı verseydin, verseydin de gözü altın ve gümüşten başka bir şeyler görmeyen şu kara yüzlü adamlara karşı senin beytinin hazinelerini korusaydım. Eğer bana 10 tane erkek evlat verirsen birini senin yolunda kurban edeceğim!"^[142] demişti.

Allah (cc), yardım ediyordu o baba ve oğula. Hazine uzunca bir mücadeleden sonra ellerinde kalıyordu.^[143] Zemzem bulunuyor, dua kabul ediliyor ve Abdülmuttalib 10 erkek evladın sahibi oluyor, tarihe Hz. İsmail'den sonra ikinci bir kez kurban hadisesi de yazılıyordu. Efendimiz (sas) de tüm bunları bize özetlercesine: "Ben iki kurbanlık babanın oğluyum!"^[144] diyordu. Atası Hz. İsmail'e ve öz babası Abdullah'a nispeten böyle bir hakikati dillendiriyordu.

İşte bu Zemzem hadisenin en önemli kahramanı olan Hâris, şimdi hayatını biraz olsun tanımaya çalışacağımız Ubeyde'nin babası yani Efendimiz'in (sas) amcasıdır. Hâris'in 9 erkek, bir kız evladı olacaktı.^[145] Bu çocuklardan ikisi (Abdülmuttalib ve Ümeyye) hakkında fazlaca bilgimiz yok^[146] ama 7 erkek (Nevfel, Ebû Süfyân, Rebîa, Abdüşems/Abdullah, Ubeyde, Tufeyl, Husayn) ve bir kız (Ervâ), hepsi de ilerleyen süreçte Müslüman olacak, amcalarının oğlu olan Efendimiz'i (sas) tasdik edeceklerdi.^[147] Ubeyde b. Hâris'in annesi ise Süheyle bint Huzâî'dir. O da Hâris b. Abdülmuttalib gibi nübüvvete erişmeden vefat etmiştir.

Hâris'in Ailesinden İlk İman Eden

Ubeyde b. Hâris, Hâris ailesinin ilk iman edeni olarak tarihe geçecekti. Onun doğum tarihi milâdî 561'dir.^[148] Dolayısıyla Ubeyde, Efendimiz'den

(sas)10 yaş büyüktür. O iman ettiğinde 50 yaşlarında, Bedir’de şehadete yürüdüğünde 63 yaşlarında idi.^[149]

Hiz. Ubeyde’nin 50 yıllık Mekke hayatı, normal ve sıradan bir hayattır. Çok ahlaklı ve dürüst bir tüccardır ama İslâm öncesi birçok Kureyşli gibi o da putlara tapmakta, halkın genel dini düşüncesini paylaşmaktadır. Milâdî 610’da o büyük hadise yaşanınca Efendimiz (sas), imanın mesajlarını evine taşıdığına Hiz. Hatice, Hiz. Ali, Zeyd b. Hârise iman edince, arkasından ilk olma ayrıcalığını kimselere kaptırmayan Ebû Bekir, gelip o halkaya dâhil olduğunda bambaşka bir süreç başlıyordu. O günlerde daha Dârü’l-Erkam kurulmamış, daha İslâm daveti Efendimiz’in (sas) evinden yürütölmeye devam ediyordu. O ilk günlerde Hiz. Ebû Bekir, büyük bir tebliğ aşkı ile her gün birilerini o eve taşıyor ve iman adına adeta adamlar diriltiyor, adamlar doğuruyordu. O gün Hiz. Ebû Bekir, beş kişi ile Peygamber’in evinin kapısındadır. Kimdir bunlar? Osman b. Maz’ûn, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme b. Abdülesed, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Ubeyde b. Hâris... Beşi beraber gireceklerdi o manevi huzura ve iman edip çıkacaklardı. Böylece hepsi 14. Müslüman olma şerefine nail olacaklardı.^[150] İşte o beş kişiden biri de Efendimiz’in (sas) çok sevdiği, değer verdiği, kendinden 10 yaş büyük olduğu için ihtiram gösterdiği amcasının oğlu olan Ubeyde b. Hâris’ti.

Bu noktada bir hususa dikkatleri çekelim: Efendimiz (sas) bir insanın hidayetini, bir âlemin fethine denk görüyordu. Hayber günü Hiz. Ali’ye dediğı gibi: **“Bir insanın hidayete ermesi yüzlerce kızıl tüylü deveden^[151], -ya da bir diğeri rivayete göre- üzerinde güneşin doğup battığı tüm toprakların fethinden daha kıymetlidir.”^[152]** Bundan dolayı bir insanın hidayete ermesi Hiz. Peygamber’i (sas) inanılmaz bir şekilde sevindiriyor; bir insanın küfür üzere ölmesi de onu (sas) inanılmaz derecede üzüyordu. Efendimiz’in (sas) bu sevinç ve üzüntüsü eğer yakınlarından biri ile alakalı ise yani akrabalarından birinin iman etmesi ya da küfürde direnmesi hatta küfür üzere ölmesi onu (sas) çok ama çok derinden etkiliyordu. Mesela Hiz. Ali’nin iman edişini ve arkasından abisi Cafer’in imana yürüyüşünü, onların iman ile şereflenmelerinin Hiz. Peygamber’de oluşturduğu sevinci tasvir etmeye kelimeler yetmez. Efendimiz (sas) ne demişti Cafer b. Ebû Talib’e Habeşistan’dan döndüğünde? **“Vallahi, bilmiyorum, Hayber’in fethine mi sevineyim, Cafer’in gelişine mi?”^[153]** Efendimiz’in (sas) dünyasında böyleydi. Ama diğeri tarafta da Ebû Talib ile Abbâs’ın iman etmeyişlerini, sonrasında hatırlanacağı üzere Hiz. Abbâs iman edecek ama Ebû Talib tabiri caizse Efendimiz’in (sas) yüreğini yakarak gidecekti. İşte o gün ailesinin

büyüklerinden olan Ubeyde b. Hâris'in gelip iman etmesi Efendimiz (sas) için bir düğün, bir bayram olacaktı.

Mekke'de İman Yolunda Çekilenler

Ubeyde b. Hâris (ra) iman ettikten sonra Dârü'l-Erkam'ın en gözde isimlerinden biri oldu. Efendimiz (sas) Mekke'de İslâm toplumu köklü bir şekilde tesis edilsin diye kardeşlik müessesesini ta o günden başlatmıştı işletmeye. O gün birbirlerine destek olsunlar diye Müslümanları eşleştirmiş, kardeş kılmıştı. Ubeyde'nin Mekke'deki kardeşi kimdi biliyor musunuz? İleride Peygamber'in müezzini olacak olan Bilâl-i Habeşî...^[154] Hz. Ubeyde'nin Mekke'deki kardeşi o güzel sahâbî idi. İki kardeşin birbiri ile çok farklı bir bağı oluşmuştu.

Hz. Ubeyde'nin, Efendimiz (sas) ile arasında ayrı bir muhabbeti vardı, yaşça da biraz büyük olduğu için Efendimiz'in (sas) ara ara dertleştiği, konuştuğu birisiydi. O, 13 yıl boyunca Mekke'nin her türlü sıkıntısına göğüs gerdi, Şi'bü Ebî Talib'i en derin hali ile yaşadı. Amcası Ebû Talib'in vefatına o da gözyaşı döktü, Efendimiz'in (sas) Taif'te taşlandığını duyunca o taşlar kendine atılmış gibi üzüldü, Akabe'deki sürece şahit oldu ve işin neticesinde o, kardeşleri Tufeyl, Husayn ve arkadaşı Mistah b. Üsâse ile birlikte Yesrib'e hicret etti.^[155]

Onun hicret yurdundaki kısa ama bereketli hayatına geçmeden evlilikleri ve çocukları hakkında biraz bilgi verelim. Hz. Ubeyde, birkaç evlilik yapmış, bu evliliklerden altısı erkek, dördü kız olmak üzere on çocuğu olmuştur. Evlendiği hanımların kimler olduğu ile alakalı bilgiler kaynaklarımızda mevcut değildir. Sadece müminlerin annelerinden biri olarak bildiğimiz Zeyneb bint Huzeyme'nin adı geçer kaynaklarda. Bilindiği gibi Hz. Zeyneb ilk evliliğini Hz. Ubeyde'nin kardeşi Tufeyl b. Hâris ile yapmıştır. Ondan boşandıktan sonra Hz. Ubeyde ile evlenir. Hz. Ubeyde'nin de Bedir'de şehit olması üzerine Zeyneb bint Huzeyme önce Abdullah b. Cahş ile, o da Uhud'da şehit olunca Hz. Peygamber (sas) ile evlenmiştir. Müminlerin Annesi vasfını kazanmasına daha üç ay olmuşken de vefat etmiştir.^[156] Hz. Ubeyde'nin, Zeyneb bint Huzeyme'den çocuğu olmayacaktı. Annelerinin isimlerini bilmediğimiz çocuklarının ise isimleri şöyledir: Erkek olanlar Muâviye, Hâris, Avn, Münkiz, Muhammed ve İbrahim. Kızlar: Rayta, Hatice, Süheyla ve Safiyye. Çocuklarının daha sonraları soyu devam etmemiştir.^[157]

Hicret Yurdu Medine

Hiz. Ubeyde'nin, kardeşleri Tufeyl, Husayn ve arkadaşı Hiz. Mistah ile birlikte çok zorlu bir hicret yolculukları olmuştu. Nasıl zorlu olduğunu, İslâm yolunda ödenen bedelin ne kadar büyük olduğunu ve kardeşlik meselesinin sahâbenin dünyasında sadece sözden ibaret olmadığını biz başta İbn Sa'd'dın (v.230/845) *Tabakât*'ı olmak üzere birkaç kaynaktan şöyle okuyoruz: Üç kardeş ve arkadaşları Mistah anlaşıyorlar, ertesi sabah belirlenen mekânda buluşup Yesrib'e doğru yola çıkacaklar. O gece Mistah'ı yılan sokar. Bundan haberdar olan Ubeyde ve kardeşleri, arkadaşlarını o halde bırakıp gitmeyi vefalarına sığdıramazlar, sırtlarında taşıma pahasına yakalanıp başlarına iş gelme riskine ve hicretlerini sıkıntıya düşürme tehlikesine rağmen bir yere kadar gider onu alır getirirler, öylece bineklerine biner Yesrib'in zorlu yollarına koyulurlar.^[158] Dostluk, kardeşlik, vefa ister ya, Müslüman da vefalıdır ya, kendilerine yakışan bu olduğu için böyle davranırlar.

Selamette varırlar iman yurdu olan Yesrib'e. O ilk günler Abdurrahman b. Seleme el-Aclânî'ye misafir olurlar.^[159] Efendimiz (sas) Yesrib'i Medine kılmak için adım adım İslâm toplumunu teşkil ederken Ubeyde işin her adımında Resûlullah (sas) ile beraberdir. Efendimiz (sas) önce kendine menzil edinir, sonra Mescid inşa edilir, arkasından Mektep ve sonrasında Muâhât tesis edilir. Malum olduğu üzere muâhât, tarihte ikinci bir emsali olmayan Ensar-Muhacir kardeşliğidir.

Mescid-i Nebvî'nin inşaatı bitince İbn Sa'd'a göre 50 muhacir, 50 ensara;^[160] Makrîzî'ye (v.845/1442) göre 93 muhacir 93 ensara^[161] kardeş kılınır. Kardeşlik, İslâm toplumunun mayası ya, o olmazsa olmaz ya, esas o ya, tesis edilmezse Medineler kurulmaz ya, işte bundan dolayı Efendimiz (sas) kardeşliği imanî bir sorumluluk olarak ele alır, ciddi bir şekilde bu meselenin üzerinde durur ve "Kardeşlik farzdır!" dercesine bu işi tesis eder. Bu kardeşleştirmede Ubeyde b. Hâris'i kim ile kardeş kılacaktı? Bedir'in kahramanlarından olan ve çok güzel bir sahâbî olan, bir cihad ve şehadet sevdalısı Umeyr b. Humâm^[162] ile kardeş kılacaktı.^[163] Onlar birbirlerini kardeşliğin ötesinde bir sevgi ile sevecekler, her daim birbirlerine destek ve yardımcı olacaklardı."

Efendimiz (sas) kardeşlikten sonra Medine Vesikası'nı, ondan sonra Medine çarşısını ve son süreçte de İslâm toplumunu korumak için askeri adımları atacaktı. Askeri olarak atılan adımlardan ilki güçlü bir istihbarat teşkilatı kurmaktı. Efendimiz (sas) Hicret'in ilk aylarında Aşere-i Mübeşşere'den olan iki yiğidi bu işin başına geçirdi: Talha b. Ubeydullah ve

Saîd b. Zeyd^[164]... Bu iki yiğit, tabiri caizse bölge kuş uça Efendimiz'e (sas) o bilgileri getirmeye başladılar. Böylece askeri seferler de başladı.

Başlayan Askeri Seferler

Medine'de yapılan askeri seferlerin üzerinden bir değerlendirme yapalım: Hicretin 1. yılında yapılan ilk üç seriyye: Seyfü'l-Bahr, Râbiğ ve Harrâr seriyyelerindeki tüm askerler muhacirlerden oluşuyordu. Muhacirler içerisinde de özellikle Efendimiz'e (sas) soyca en yakın olanlar seçilmişti. Bu üç seriyyenin içerisinde de Ubeyde b. Hâris vardı. Seriyyelerden ilki olan Seyfü'l-Bahr'ın komutanı Hz. Hamza, ikinci sefer olan Râbiğ seferinin komutanı Ubeyde b. Hâris, üçüncü sefer olan Harrâr seferinin komutanı ise Sa'd b. Ebî Vakkas'tı.^[165] Görüldüğü üzere ilk üç seferin birine bir amca, diğerine bir amca oğlu, bir diğerine ise dayı oğlu komutanlık etmişti. Neden peki? Bunun iki temel sebebi var. Birincisi: Akabe'de ensardan Medine savunması için biat alınmıştı. Dolayısıyla ensarın Medine dışındaki seferlere çıkma gibi bir sorumlulukları yoktu. Böyle olduğu için Efendimiz (sas) onları hiç zorlamadı. İkincisi: Bu nokta bizim için daha önemli, Efendimiz (sas) işin bidayetinde bedel ödenecek alanlarda en yakınlarını kullanmayı tercih ediyordu. Zor işler yakınlarla yaptırılıyor, ganimetler ise diğerlerine dağıtılıyordu. Efendimiz'in (sas) sözlerinin yanındaki insanlara nasıl tesir ettiğini buradan daha iyi anlamaktayız. Adam kayırma yok, akrabaya ayrıcalık vermek yok, akrabalara dünyada cennet yaşatmak yok. Bilakis akrabalara bedel ödetmek var, terletmek var, maddi anlamda fedakârlık yapmalarını istemek var. İşte bundan dolayı Ubeyde b. Hâris de amca oğlu olarak en üst düzeyde bedel ödüyordu.

Onun komutan olduğu Rabiğ Seriyyesi, İslâm yolunda ilk ok atılan ve ilk olarak ok ile yara alınan seriyye olmuştu. Efendimiz (sas) bu askeri birliği gönderince kendi elleri ile onlara beyaz bir sancak vermişti. Bu sancağı Mistah b. Üsâse taşıyacaktı. Karşı taraf Ebû Süfyân'ın komutasında 200 kişi idi, Müslümanlar ise Ubeyde b. Hâris komutasında 60 kişiydi. Taraflar birbirlerine karşılıklı ok atmışlardı ve böylece İslâm yolunda ilk çatışma gerçekleşmişti.^[166]

Bedir Mektebi'nden Bir Ders: İstişare

Hicretin 2. yılına gelince, Efendimiz (sas) kurduğu istihbarat ağından Kureyş'in çok büyük bir kervan çıkarttığını duydu. Bu kervanı elde etmek

için 313 yiğidini arkasına alarak yola düştü. Medine’den 160 km. uzaklıkta olan Bedir’e geldiklerinde Ebû Süfyân kervanı başka bir yoldan geçirterek kaçmayı başarmıştı.

Kur’ân’ın “yevmü’l-furkân^[167]” dediği Bedir Gazvesi’ne çıkan 313 kişinin 74’ü muhacirlerden, 239 kişisi ise ensardan oluşuyordu.^[168] Ebû Süfyân, kervanı başarı ile Mekke’ye ulaştırınca hem Müslümanlar tarafından hem Kureyşliler tarafından bazıları geri dönme fikirlerini beyan etmişti. Efendimiz’in (sas) fikri ise madem buraya kadar geldik, madem Kureyş büyük bir ordu ile karşımızda, 13 yıllık Mekke hayatının o zorlu sürecinin bir bedelini onlara ödetmek ve özellikle Hicret sırasında mallarına ve mülklerine el koyan Mekke’ye yaptıklarının karşılığını biraz olsun tattırmak için onlarla savaşmak istiyordu.^[169] Ama yine de sahâbenin bu konudaki fikrini öğrenmek istiyor, özellikle de ensarın fikrini önemsiyor çünkü hem ordusunun üçte ikisi onlardan oluşuyordu hem de biraz önce belirttiğimiz gibi ensar Medine’de Efendimiz’i (sas) savunacaklarına dair Akabe’de söz vermişlerdi; Medine dışında değil. Bundan dolayı da Efendimiz (sas) tüm sahâbeyi topladı ve onlara savaş konusunda fikirlerini sordu.

İlk görüşünü beyan eden elbette Hz. Ebû Bekir oldu. O dedi ki: “Ya Resûlullah! Bizler sana inandık, sana teslim olduk. Ne dersen, nasıl bir karar alırsan savaşa savaş, dönmekse dönmek, bize düşen senin emrini yerine getirmektir.” Efendimiz (sas) her zaman Hz. Ebû Bekir’in sözünden hoşnut olurdu, o gün de söylenen bu sözlerden hoşnut oldu. Daha sonra yine sahâbeye görüşlerini sordu, bu sefer ayağa kalkan Efendimiz’in (sas) solunun adamı, söz sırasında ise ikinci adamı olan Hz. Ömer oldu. Hz. Ömer de dedi ki: “Ya Resûlullah! İşte kılıçlarımız, işte biz. Bizler hepimiz senin elindeki kılıç gibiyiz. Bizleri nasıl istersen öyle kullan ya bizleri çek ve savaş ya bizleri kınına sok ve geri dön, sen bilirsin. Her iki durumda da bizden en ufak bir itiraz duymayacaksın.” Efendimiz (sas) bu cevaptan da memnun oldu ama yine sahâbeye fikrini sormaya devam etti.^[170]

Bu sefer ayağa kalkan Mikdâd b. Amr oldu. Mikdâd ayağa kalktı ve dedi ki: “Ya Resûlullah! Allah sana ne emrediyorsa sen onu yap. Vallahi biz hep senin sağında, solunda, önünde ve arkanda olacağız. Biz asla Benî İsrail’in peygamberleri Musa’ya dedikleri gibi: **‘Ey Musa! Sen ve Rabbin gidin savaşın biz burada seni bekliyoruz.’**^[171] demeyeceğiz. Bizim sözümüz: “Ya Resûlullah sen git biz de arkandan gelelim, sen yürü biz de seninle beraber yürüyelim!”^[172] olacaktır. Efendimiz (sas), Mikdâd’ın bu sözüne de çok sevindi, ona hayır dualarında bulundu. Abdullah b. Mes’ûd bu olayı bize

naklederken diyor ki: “Mikdâd fikrini söyleyince Efendimiz (sas) o kadar memnun oldu ki vallahi ben kendi kendime dedim ki, keşke bu sözlerin sahibi ben olsaydım, keşke bu sözleri ben söyleseydim de Efendimiz’den o hayır dualarını ben alsaydım.”^[173]

Olayın devamında Efendimiz (sas) bir daha sahâbeye fikrini sordu. Allah Resûlü’nün (sas) burada ısrarla fikir sormasının maksadını ensarın yiğitlerinden, vefatı ile arşı titreten, meleklerin saf saf cenazesine iştirak ettikleri Sa’d b. Muâz anlamıştı. Bu sefer Sa’d ayağa kalktı ve söz istedi. Efendimiz (sas) müsaade etti, Sa’d dedi ki: “Ya Resûlullah! Herhalde sen ensarın bu konudaki fikrini öğrenmek istiyorsun.” Efendimiz (sas) mübarek başını evet anlamında salladı. Sa’d devam etti: “Ya Resûlullah! Bizler sana iman ettik, Akabe’de el uzatıp söz verdik. Ne yaparsan yap biz seninle beraberiz. Vallahi, ya Resûlullah, bize işaret etsen ve desen ki: ‘Dalın şu Kızıldeniz’e!’ bizden hiçbirisi geri durmayacak, arkalarına dahi bakmadan senin emrini yerine getirme adına denize dalacaktır. Yürü ya Resûlullah! Yürü bizi ancak arkada bulacaksın, yürü ve bizi Allah’ın bereketine ulaştır.”^[174]

Sa’d b. Muâz (ra) konuştuğu Efendimiz’in (sas) yüzünde güller açıyor, o mübarek veçhesi sevinçten pırıl pırıl parlıyordu. Efendimiz (sas) orada Sa’d’a bu büyük teslimiyetinden dolayı teşekkür etti ve ona da hayır dualarında bulundu.^[175] Böylece Bedir’in meydanına varıldı, Efendimiz (sas) gerekli istişareleri yaptıktan sonra askerlerini konuşlandırdı.

Bedir Meydanı Yiğitlere Zemin Oluyor

Allah Resûlü (sas), gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra çadırına çekildi ve ridası omuzlarından düşecek kadar ellerini semaya kaldırdı ve dua dua yakarmaya başladı. Efendimiz (sas) görenlerin içini yakacak bir şekilde şöyle dua ediyordu: **“Allah’ım! Bana vaadini/zaferini ulaştır. Allah’ım! Bana vaadini/zaferini erıştır. Eğer Sen iman ehlinde olan şu küçücük cemaati helak edersen yeryüzünde sana iman edecek hiç kimse kalmayacak!”** diyordu.^[176] Allah Resûlü (sas) adeta arşın saçaklarını koparırcasına sallıyor, en-Nasîr olan Allah’tan yolundaki bu mücadele için yardım istiyordu. Aziz dost Hz. Ebû Bekir çadırın girişinde Efendimiz’in (sas) bu yakarışlarını biraz seyrediyor, sonra daha fazla dayanamayarak: “Yeter ya Resûlullah! Allah sana kesinlikle yardım edecektir!”^[177] diyordu. Efendimiz (sas) bir müddet sonra çadırından çıkıyor, ilahî yardımın

geleceğinin müjdesini yüreğindeki coşku ile orada bulunan bazı sahâbîlere yansıtıyor ve böylece askerlerinin/yiğitlerinin yanına gidiyordu.

Derken iki ordu karşı karşıya geliyor, parolalar belirlenmiş, diller *ahad ahad* diye hareket etmeye başlamış ve taraflar savaşın başlaması için karşılıklı beklemeye başlamışlardı. Tam bu anda Mekke tarafından bir ses yükselmişti. Sesin sahibi Utbe b. Rebia idi. Utbe, Mekke’de imanın en büyük düşmanlarından biriydi. Yanına kardeşi ve oğlunu almış, savaş meydanının önüne çıkmış: “İşte ben Utbe, işte kardeşim Şeybe ve işte oğlum Velid... Hadi Ey Muhammed! Gönder bakalım önümüze üç kişiyi de gelip bizimle savaşsınlar!” demişti. Allah Resûlü (sas) döndü ve ordusunun içerisinde bulunan askerlere baktı, hepsi de ölümüne bu karşılaşma için can atıyorlardı. O anda ensardan üç yiğit atıldı öne: “Biz Ya Resûlullah!” dediler, ne olur biz... Meydana atılan yiğitler Sümeýra validemizin sevda mektebinde yetişen üç oğlu: Avf b. Hâris, Muâz b. Hâris ve kardeşi Muavviz b. Hâris’ti. Efendimiz (sas) kardeşlerden en küçük olan Muavviz’i ayırdı, onun yerine Peygamber aşığı ve şairi Abdullah b. Revâha çıktı, onu kabul etti. Böylece ensarın bu üç yiğidi yürüdü Bedir’in meydanına.^[178]

Utbe b. Rebia gelenlerin Medineli olduklarını anladı ve: “Siz kimlersiniz?” diye sordu. Ensarın yiğitleri isimlerini söylediler. Utbe, Efendimiz’e (sas) seslenerek dedi ki: “Ey Muhammed! Biz buraya Medine’nin rençberleri/çiftçileri ile savaşmaya gelmedik! Bize kendi kavmimizden, Kureyş’ten adamlar gönder!” Allah Resûlü, ensarın yiğitlerini geri çağırdı. Efendimiz (sas) o anda Utbe’nin derdini anlamıştı bundan dolayı Utbe’nin önüne kendisine kan bağı olarak en yakın olanları çıkarmalıydı. O, Ümeýyeoğulları’ndandı, derdi ise Haşimoğullarından birileri ile savaşmaktı çünkü onu o meydana getiren tek şey asabiyet ve ailesinin şerefi idi. Bundan dolayı kardeşi ve oğlu ile öne çıkmış, Medineli savaşçıları kabul etmemişti. Bunun üzerine Efendimiz (sas), onların karşılıklarına en yakınlarından üç kişiyi çıkarmalıydı. O anda Efendimiz (sas) buyurdular ki: “**Kum ya Hamza! Kum ya Ali! Kum ya Ubeyde!/Kalk ey Hamza! Kalk ey Ali, Kalk ey Ubeyde...**”^[179] Biri amca, diğeri amca Ebû Talib’in oğlu Ali, ötekisi ise diğeri amca Hâris’in oğlu Ubeyde. Hamza o günlerde 59, Ali o günlerde 25, Ubeyde o günlerde 63 yaşlarında idi.

Şimdi üç yiğit yürüyor Bedir’in meydanına. Ortada amca Hamza, sağda Ali, solda Ubeyde... Onlar düşmana karşı yürürlerken tüm Müslümanlar nefeslerini tutmuş, olacakları büyük bir merak ile bekliyorlardı. Meleklerin bile hayran oldukları o tabloda Efendimiz (sas) de tüm Müslümanlar gibi

heyecanla onlara bakıyor ve dua dua Rabbisine yakarıyordu. Herkes nefeslerini tutmuş, bu vuruşmanın sonucunu beklemeye başlamıştı. Önce Hamza devirmişti Utbe'yi... Tekbirlerle inlemişti Bedir... Sonra Ali, elindeki kılıç ile Velid'i adeta ikiye biçmişti. Yine tekbirler yükseliyordu Müslümanların tarafından... Şimdi Ubeyde, Şeybe'nin karşısında, Allah ve Resûlü adına kılıç sallıyordu. Ama düşman güçlüydü, Şeybe bir kılıç darbesi ile Ubeyde'yi ayağından yaralamıştı. Ubeyde de Şeybe'ye güçlü bir darbe indirmişti. Amca-yeğen o anki savaş kuralları içerisinde kendi rakiplerini öldürdükleri için diğerine de saldırma hakları vardı. Bu haklarını kullanarak kılıçlarını Şeybe'nin başına indirdiler ve onu da orada öldürdüler. Geciken üçüncü tekbir de yankılanmıştı Bedir'de. [\[180\]](#)

Ben Şehid Sayılır Mıyım?

Amca Hamza ve yeğen Ali, yaralı Ubeyde'yi kucaklamış getiriyorlardı. Ubeyde yaralıydı ve ağlıyordu. Sadece kendi haline değil başka bir şeye de ağlıyordu. Allah Resûlü (sas) hemen çok sevdiği amcasının oğlunun yanına vardı, Ubeyde'nin ellerini tuttu, Ubeyde göz yaşları içerisinde: “Ya Resûlullah! Ben Ali gibi seni güldüremedim, seni sevindiremedim...” diyordu. Efendimiz ise: **“Hayır, ey Ubeyde! Sen kendi üzerine düşeni yaptın.”** deyip onu taltif ediyordu. Efendimiz (sas) o anlarda mübarek yanağını Ubeyde'nin yanağına yaslamış, öylece durmuştu. O anda Ubeyde dedi ki: “Ya Resûlullah! Hatırlıyor musun amcam Ebû Talib'i? Hani Kureyş seni amcamdan istemişti de amcam onlara: ‘Biz onun çevresinde, bize çocuklarımızı unutturacak derecede çarpışıp yerlere serilmedikçe onu size teslim etmeyeceğiz!’ demişti ya, vallahi, Ebû Talib şu an sağ olsaydı ve benim bu halimi görseydi benim o söze sadık kaldığımı söylerdi.” Ubeyde bu sözleri söyleyince Efendimiz (sas) göz yaşlarını tutamadı ve ağlamaya başladı. [\[181\]](#)

Bu sefer Ubeyde: “Ya Resûlullah! Ben şimdi ölürsem savaşın içinde değil de burada ölmüş olacağımdan şehid sayılma bahtiyarlığından mahrum mu kalacağım?” diye soruyordu. Efendimiz (sas): **“Hayır, Allah sana ölümü nasip ederse üzülme, sen şehidsin! Ben de buna şahidim.”** diyordu. Bunun üzerine Ubeyde sevindi ve sevincini dile getiren şiirler okudu. [\[182\]](#) Şiirinin bir yerinde dedi ki:

*“Ne mutlu o kişiye ki hayatının sonucunda,
Bulur şanlı Nebi'yi kendisinin başucunda!”* [\[183\]](#)

Ondan sonrada Ubeyde, yaralı yaralı Bedir'in sonucunu beklemeye başladı.

Kardeş Kardeşe Kavuşacak!

Bu ilk çarpışmalardan sonra savaş başlıyor, Müslümanlar kendilerinden üç kat fazla olan düşman ordularının üzerine korkusuzca saldırıyordu. *Ahad Ahad* nidaları yeri göğü inletiyordu. O anlarda Efendimiz'in (sas) şöyle dediği duyuldu: **"Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bugün kim düşman karşısında kaçmadan sabır ve sebat gösterir ve sevabını Allah'tan umarak savaşırsa mutlaka Allah ona cenneti verir. Öyleyse durmayın ve genişliği yerler ve gökler kadar olan cennete kavuşmak için savaşın!"**^[184] Efendimiz'in (sas) bu sözlerini duyan bir sahâbî, kim olduğuna birazdan şahit olacağız, dedi ki: "Ya Resûlullah! Cennet gerçekten yerler ve gökler genişliğinde mi?" Efendimiz (sas): **"Evet"** dedi. O sahâbî: "Peh, peh!" dedi. "Demek ki benimle cennet arasında sadece Bedir'in şu meydanı var! Artık kim tutar beni!" Efendimiz (sas) o sahâbîye dedi ki: **"Neden böyle dedin, neden peh, peh dedin?"** Sahâbî dedi ki: "Ya Resûlullah! Cennet ehlinde olmayı umduğum için!" Efendimiz (sas) dedi ki: **"İnşallah sen onlardan olacaksın."** O anda bu sahâbî efendimiz çok acıkmıştı, heybesinden iki üç tane hurma çıkarttı. Onlardan bir tanesini ağzına attı, çiğnemeye başladı. Sonra, elindeki hurmaları atarak: *"Vallahi! Artık bu hurmaları yiyecek kadar bile bekleyemem. Cennet beni davet ederken asıl hayat orada duruyorken ben burada oyalanamam!"* dedi ve savaş meydanına daldı. Kahramanca savaştıktan sonra şehadet şerbetini içti.^[185] Kimdi bu kahraman sahâbî? Bu yiğit insan Umeyr b. Humâm'dı, yani Hz. Ubeyde'nin ensar kardeşi idi. Ubeyde'nin kardeşinin hali işte böyle idi. Umeyr b. Humâm'ın şehadet haberi yaralı Ubeyde'ye ulaştırıldı. Denildi ki: "Ey Ubeyde! Kardeşin Umeyr b. Humâm şehid oldu. Senin o çok sevdiğin kardeşin cennete uzandı." Ubeyde göz yaşlarını tutamadı: *"Kardeşim! Sen ne yiğit adamsın ki bana verdiğin sözü tuttun ve benimle beraber Bedir'de şehid olarak ebedi âleme göçtün. Sen gittin, ben de inşallah arkadan geliyorum! Rabbime sonsuz hamdler olsun ki bizi birbirimizden ayırmadı."*^[186] dedi. Yiğitler böyleydi, onları sevindiren tek şey Allah yolunda tadacakları ölümlerin en güzeli olan şehadetti.

Şehidlerin Kokusu

Bedir böylece nihayete erdi. Efendimiz (sas), sahâbe ile Medine'ye doğru yola çıktı. Savaşın olduğu yere çok yakın bir yer olan Safrâ denen mekâna gelince Ubeyde b. Hâris orada vefat etti. Efendimiz (sas) hemen orada bir kabir kazılmasını istedi. Kabir kazıldı, Efendimiz (sas) kendi elleriyle amcasının oğlunu kabre yerleştirdi ve orada ebedi âleme doğru yolcu etti. [\[187\]](#)

Yıllar sonra Peygamberimiz (sas) ashâbıyla bir sefer dönüşü Safrâ mevkiinden geçiyorlardı. O anda askerlerden biri: “Yâ Resûlullah, çok güzel bir koku duyuyorum, acaba nedir?” diye sordu. Peygamberimiz (sas): **“Burada Ebû Muâviye'nin [\[188\]](#) kabri vardır. Bu, onun kabrinden yayılan kokudur. Şehidlerin kendine özgü bir kokuları vardır, siz de onu hissettiniz!”** buyurdu. [\[189\]](#)

Nasıl Dersler Almalıyız?

Allah (cc) başta Ubeyde b. Hâris olmak üzere İslâm'ın tüm aziz şehidlerinin yollarından bizi ayırmasın, onların kokusunu hissedebilecek amellerin sahibi kılsın, attıkları adımları takip edebilmeyi, tesis ettikleri o güzel kervanı devam ettirebilmeyi nasip etsin. Bize de ölümlerin en güzeli olan şehadeti ikram etsin. Ubeyde b. Hâris'in iman yolunda geçirdiği 15 yıllık hayatı bize çok ama çok şey öğretti. Dikkat ettiyseniz o, bize:

*İman yolunda mücadeleyi
Risalet davası yolunda hicreti kuşanma adımını
Ölümlerin en güzeli olan şehadete ulaşma arzusunu
Amcasının oğlu olan Hz. Peygamber'e nasıl bir sevgi duyulması gerektiğini
Ne yaparsa yapsın amellerini çok görmeme hassasiyetini...*

Ve daha nice güzellikleri anlattı ve öğretti.

Biz de bunlar üzerinden bazı mesajlar alabiliriz. Ancak bunlar üzerinden değil de biraz önce size aktardığımız bir tablo üzerinden bazı mesajlar vermek istiyoruz. O tablo, hicret yolculuğuna çıkacakları zaman arkadaşları Mistah b. Üsâse'ye karşı gösterdikleri kardeşlik hukukundan kaynaklanan vefa meselesidir. O günkü şartlar içerisinde gizli hicret ediliyordu, sabah bir noktada buluşulacak ve yola revan olunacaktı. Ama kader-i ilahi o gece Mistah'ı bir yılan sokacaktı. Böyle olunca sabah belirlenen vakitte, belirlenen yere gidemeyecekti. Hz. Ubeyde ve iki kardeşi, çıkıp

gidebilirlerdi, gitselerdi de kınanmazlardı. Ancak imandan öğrendikleri kardeşlik hukuku onları yürütmedi. Onlar bir yolunu buldular, Mistah'ın yanına geldiler, onu sırtlarına aldılar, kim bilir ne kadar taşıdılar ve yaralı yaralı kardeşlerini ta Medine'ye vardırıdılar.^[190] Sahâbeyi sahâbe yapan da buydu zaten. Onlar kardeşliği sözde değil, hayatta yaşattıkları için bambaşka bir hava estiriyorlardı. Bugünün dünyasında en fazla ihmal ettiğimiz mesele de bu kardeşlik meselesi değil midir? Biz halen bunun bir iman meselesi olduğunu anlamadık, anlayamadık. Halen: **“Mü'minlerin ancak ve ancak kardeş olabilecekleri...”**^[191] ilahî fermanını tam anlamıyla öğrenemedik. Halen bu konuda bizden beklenen tavrın ne olduğunu kavrayamadık. İşte bu vesile ile Hz. Ubeyde'nin üzerinden kardeşlik noktasında bazı mesajları iyice almalı ve gereğini yerine getirmeliyiz. Ne diyordu Efendimiz (sas): **“Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız!”**^[192] Mevla hepimizi imanî bir sorumluluk olan kardeşlik meselesini anlayanlardan ve gereklerini yerine getirenlerden eylesin.

^[135] “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde Rableri katında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehid kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.” Âl-i İmrân 3/169, 170.

^[136] Mehmet Âkif Ersoy, *Safahât*, s. 386.

^[137] Bkz: <http://www.gencdoku.com/muslumanlar-birbiriyle-ingilizce-degil-arapca-konusmali-2091.html>.

^[138] Buhârî, “Megâzî”, 11.

^[139] Kur'ân-ı Kerim, Bedir'e, “Yevmü'l-Furkân/Furkân Günü” diyor: **“Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir Savaşı'nda) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resûlü'ne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.”** Enfâl 8/41.

^[140] Bedir'de şehid olan 14 sahâbîden altısı muhacilerden, sekizi ensardandır. Muhacirler: Ubeyde b. Hâris, Umeyr b. Ebî Vakkas,

Züşşimâleyn b. Abdi Amr, Âkıl b. Bükeyr, Mihca' (Hz. Ömer'in azadlısı), Safvân b. Beyzâ. Ensar: Sa'd b. Hayseme, Mübeşşir b. Abdü'l-Münzir, Yezîd b. Hâris, Umeyr b. Humam, Râfi b. Muallâ, Hârise b. Sürâka, Avf b. Hâris, Muavviz b. Hâris. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 464; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 13, 14.

[141] Rüyanın ayrıntılarını görmek için bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 196, 197; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 95-97.

[142] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 206.

[143] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Tarihi ve Sosyal Yapısıyla Siyer Coğrafyası*, s. 41-45.

[144] Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 604, 609.

[145] Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s.206, 207.

[146] Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s.206, 207.

[147] Bkz. Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 246-261.

[148] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 547; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 141; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 55.

[149] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 547; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 141; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 55.

[150] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 461.

[151] Buhârî, "Meğâzî", 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVII, 477.

[152] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, I, 315, 332; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 469.

[153] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 35.

[154] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 265.

[155] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 53.

[156] Bkz. Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s.108, 109.

[157] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 53; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, IV, 400.

[158] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 53.

[159] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 53.

[160] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 238.

[161] Makrîzî, *İmtau'l-Esmâ*, I, 69.

[162] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1375, 1376; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 278; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 279; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 635.

[163] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 54.

[164] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 20-21; Yıldırım, *Yaşayan Şehid Talha b. Ubeydullah*, s. 48, 49.

[165] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 319-330; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 2, 3.

- [166] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 319; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 2, 3.
- [167] Enfâl 8/41.
- [168] el-Mes'ûdî, *et-Tenbih*, s. 204; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 17.
- [169] Belâziirî, *Ensabü'l-Eşrâf*, I, 293.
- [170] Taberî, *Tarih*, II, 273; Beyhakî, *Delâil*, III, 34.
- [171] Mâide 5/24.
- [172] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 267; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 120.
- [173] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 247.
- [174] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 267; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 120.
- [175] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 247; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 262.
- [176] Buhârî, *Meğâzî*, 4; Müslim, *Cihâd*, 58; Ebû Davûd, *Cihâd*, 131.
- [177] Buhârî, *Meğâzî*, 4; Müslim, *Cihâd*, 58; Ebû Davûd, *Cihâd*, 131.
- [178] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; Beyhakî, *Delâil*, III, 72.
- [179] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 13, 14.
- [180] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 360; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 21.
- [181] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548.
- [182] Şiirin tamamını görmek için bkz: Taberî, *Tarih*, II, 279; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 125.
- [183] Taberî, *Tarih*, II, 279; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 125.
- [184] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1375, 1376; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 278.
- [185] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1375, 1376; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 278; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 279; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 635.
- [186] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1375, 1376; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 278.
- [187] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 141.
- [188] Ubeyde b. Hâris'in oğullarından dolayı kullanılan iki künyesi vardı. Bunlardan biri *Ebû Muâviye*, diğer ise *Ebû Hâris*'ti. İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 141.
- [189] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 141.
- [190] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 548; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 53.
- [191] **“Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin ve Allah'tan sakının. Umulur ki merhamet olunursunuz.”** Hucurât 49/10.
- [192] Müslim, “İmân”, 93-94; İbn Mâce, “Sünnet”, 9.

❦ Ubeyde b. Hâris'in Hayatından Mesajlar

■ Ey: “Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.”^[193] diyen Peygamber'in Ümmeti! Halen sevginin farz olduğunu, Allah'ın rızasının ondan geçtiğini, Resûlû'nün hoşnutluğunun onda bulunduğunu, tesis edilmediği zaman gücün ve kuvvetin dağılacağını, rahmetin ve mağfiretin gelmeyeceğini anlamadın mı?

■ Ey: “Müslüman, Müslüman'ı başına gelen musibette terk etmez, onu zalimin zulmüne de bırakmaz.”^[194] diyen Peygamber'in Ümmeti! Halen, kardeşliğin en önemli azığının vefa olduğunu, en küçük meselelerde dostlarını harcayanların yarın sahipsiz kalacaklarını, bir acı kahvenin kırk yıl hatırı olduğunu anlamadın mı?

■ Ey: “Kim bir Müslüman'ın dünya darlığını giderip de sevindirirse Allah da kıyamet gününde onun sıkıntısını giderip mutlu eder.”^[195] diyen Peygamber'in Ümmeti! Halen fedakârlık olmadan kardeşliğin olmayacağını, laf ile peynir gemisinin yürümeyeceğini, gönlün sevgisinin elin vergisi ile belli olacağını anlamadın mı?

■ Ey: “Kişi, kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe kâmil manada mü'min olamaz.”^[196] diyen Peygamber'in Ümmeti! Halen beklentisiz olmadan cennetin kazanılamayacağını, “Balık bilmezse Halık bilir.” ilkesi ile hareket edilmesi gerektiğini, hizmetin burada ama ücretin orada olduğu hakikatini anlamadın mı?

■ Ey: “Kim bu dünyada Müslüman kardeşinin ayıbını örterse Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.”^[197] diyen Peygamber'in Ümmeti! Halen müsamahayı kuşanıp bir yanlış yüzünden on doğruyu sileceğine, bir doğrunun hatrına on yanlış görmemenin asıl saâdet olduğunu anlamadın mı?

^[193] Müslim, “İmân”, 93-94; İbn Mâce, “Sünnet”, 9.

^[194] Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, “Birr”, 58, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 463.

^[195] Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, “Birr”, 58, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 463.

^[196] Buhârî, “İmân”, 7; Müslim, “İmân”, 71, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XX, 193.

[\[197\]](#) Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, “Birr”, 58, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 463.

Âlimlerin İmamı
MUÂZ B. CEBEL

Radiyallahu Anhu

Bitlis

... وَأَعْلَمُهُمْ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ ...

“...Ümmetimden helali ve haramı en iyi bilen Muâz b. Cebel’dir...”

(Tirmizî, “Menâkıb”,105)

“Cehennem (Sırat) köprüsünü geride bırakmadıkça müminin kalbi huzur bulmaz, korkusu tamamen bitmez.”

Muâz b. Cebel (ra)

(Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 127)

Adı: Muâz b. Cebel

Anlamı: Saygı duyulan, korunan

Künyesi: Ebû Abdurrahman/Abdurrahman’ın Babası

Lakabı: İmamü’l-Ülema/Âlimlerin İmamı

Baba Adı: Cebel b. Amr b. Evs

Anne Adı: Hind bint Sehl b. Cüheyne

Kabilesi: Udeyoğulları/Hazrec

Doğum Yeri: Medine

Doğum Yılı: N. Öncesi, 7/ Milâdî, 603

İslâm’a Girişi: Nübüvvetin 12. yılı

Sohbet Süresi: 11 yıl

Rivayeti: 157

Savaşları: Dimeşk fethi, Ecnâdeyn, Amvâs vs.

Görevleri: Katiplik, elçilik ve haznedarlık

Vefat Yeri: Ağvârüşşimâliyye/Ürdün

Vefat Yılı: Hicrî, 17/ Milâdî, 638

Vefat Yaşı: 35

Âlimlerin İmamı
MUÂZ B. CEBEL
(Radiyahallahu Anhu)

Her adımında farklı bir tarihi kokuyu hissettiğimiz bu güzel beldeye, ilim, irfan, hikmet ve ahlak adına çok farklı iklimlerin estiği Bitlis'e bizleri kavuşturan Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

Efendimiz'e (sas) iman edip onun vefatının üzerinden altı yıl geçmeden bu topraklara iman tohumunu ekmek için arkalarına bakmadan yola çıkan, önden giden atlıları yetiştiren o muallim-i evvel ve muallim-i ekber olan iki cihan serverine salât ve selam olsun.

O kutlu Nebi'nin mübarek ellerinde yetişen, elli yıl içerisinde üç kıtaya İslâm'ın mesajlarını duyuran, adını bilip bilmediğimiz tüm Ashâb-ı Kirâm efendilerimize selam olsun.

Bugün adına meclis kurulan âlimlerin âlimi, büyük insan, büyük fakîh, güzel sahâbî ve bir ilim abidesi olan Muâz b. Cebel'e selam olsun.

Bitlis der demez akla gelen ilk şey elbette ilimdir. Bu topraklar o kadar bereketlidir ki burada Mevlânâ İdrîsilerin^[198], Arvasilerin^[199], Küfrevilerin^[200], Nursîlerin^[201] Tağîlerin^[202], Gavs-ı Hizanların^[203] ve daha nicelerinin maddi anlamda torunlarını, manevi anlamda miraslarını devam ettiren ehl-i ilmi görmek mümkündür. Bundan dolayı selam olsun Bitlis'e, atıfet olsun, rahmet olsun, mağfiret olsun, bereket olsun.

Bitlis'te Sahâbe İzleri

Sahâbenin ciddi bir şekilde ayak izlerinin bulunduğu bir yerdir *Bitlis*, *Ahlat*, *Adilcevaz*, *Hizan*... Bu bölge sahâbe ordusunun şereflendirdiği bir yer olduğu için daha Efendimiz'in (sas) vefatının üzerinden altı yıl geçmeden en az yarısı sahâbeden müteşekkil orduların gelip gittikleri yerler olmuş,

böylece birçok güzel insanın ayak izlerine, hatıralarına ve mesajlarına şahitlik etmiştir. Bundan dolayı daha detaylı araştırmalar yapılarak bölgede var olan kabir, makam ve türbelerin tespiti ve tarihi konusunda gayretler ortaya koymak ve bu meselenin üzerinde ciddi bir şekilde durmak gerekir.

Biz Bitlis'te 82 İl 82 Sahâbî projesinin 66. programı kapsamında “Âlimlerin Âlimi M'âz b. Cebel” serlevhasıyla yıldızlardan bir yıldız olan Muâz b. Cebel'i anlatmaya/anlamaya çalışacağız. Neden Bitlis'te “Alemdar” diye bilinen ve Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin kardeşi olduğu iddia edilen Feyzullah el-Ensârî^[204] değil de Muâz b. Cebel'i anlamaya çalışacağız? Çünkü Feyzullah el-Ensârî hakkında sahâbe ve tabakât kitaplarında hiçbir bilgiye rastlamıyoruz. Ancak araştırmaları yalnızca yazılı tarihi kaynaklar çerçevesinde sınırlandırmak doğru değildir. Bu konuda daha köklü araştırmalar ortaya koyarak arkeolojik kazılar, tarihi değeri olan vesikalar, mezar taşları ve kitabeler çerçevesinde bazı araştırmalar yapmak gerekir. Şimdilik bunlar olmadığı için biz Muâz b. Cebel'i gündem edeceğiz.

Muâz b. Cebel'in Bitlis için seçilmesinin iki temel sebebi var: Biri, Ahlat'ta onun oğlu Abdurrahman'a^[205] nispet edilen bir türbe var. Bundan dolayı istedik ki Abdurrahman b. Cebel'in adının olduğu bir yerde babası Muâz b. Cebel (ra) anılsın. Diğer husus ise şudur: Ne kadar iftihar edilse azdır, Bitlis ve özellikle Norşin ilim adına, irfan adına çok önemli isimler, âlimler, arifler yetiştirmiştir; halen de yetiştirmeye devam etmektedir. Yüzlerce âlim yetiştiren bu topraklarda bir âlim sahâbî anlatılmalıydı hem de öyle bir âlim sahâbî anlatılmalıydı ki o âlimlerin âlimi, fakîhlerin fakîhi, muhaddislerin muhaddisi, müfessirlerin müfessiri olmalıydı. Bu vasıflara sahip olan sahâbî Muâz b. Cebel olduğu için biz de Bitlis için onu seçtik. Allah (cc) hakkıyla tanıyabilmeyi ve cihana bıraktığı mesajları kavrayabilmeyi hepimize nasip eylesin.

İnanılmaz Bir Bereket

Sahâbe hakkında en az bilgisi olan birisi bile Muâz b. Cebel'in adını çokça duymuştur. Onun çok derin bir ilmî şahsiyet olduğunu bilmeyen yoktur. Hele biraz olsun ilimle uğraşanlar, hangi fıkıh kitabını açsalar hangi tefsir kitabına baksalar hangi hadis kitabını okusalar hangi siyer ve meğazi kaynağına baksalar hangi zühd ve tasavvuf kitabını okusalar hangi kelam ve akaid kitabının sayfalarını çevirseler onlarca kez Muâz b. Cebel'in adını okuyacak, görecek, onunla alakalı bir hatıra rast gelecek, onun rivayet ettiği bir hadisi işitecek, yani bir şekilde onun ismi ile karşılaşacaktır. Peki, böyle bir

konumu elde etmiş, böyle bir ilme erişmiş, âlimlerin âlimi olmuş, defaatle Hz. Peygamber'in (sas) övgüsüne mazhar olmuş, Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in iştiyakla ve saygıyla adından bahsettikleri biri olmuş Muâz b. Cebel (ra) acaba kaç yıllık bir ömrün sahibidir?

Kaynaklarımızda Muâz, Muâz diye sürekli onun adını okudukça zannederiz ki 60, 70, 80 yıllık bir hayatın sahibidir. Hayır, Hz. Muâz'ın doğum tarihi Miladi 603'tür, yani nübüvvetten 7 yıl önce doğmuştur. 18 yaşında iman etmiştir. 22 yaşında *Bedir* ashâbından olmuştur. 28 yaşında *Yemen*'e kadı olarak gönderilmiştir. 35 yaşında milâdî 638'de, *Ürdün*'de Amvâs Tâûnu^[206] diye bilinen veba salgınında şehid olarak bu dünyadan gitmiştir.^[207] Allah aşkına bu nasıl bir berekettir? Sadece ve sadece 35 yıllık bir hayatın sahibi olacaksın ama İslâm ilim tarihinin en önemli simalarından biri olacaksın, adını tarihe altın harflerle yazdıracaksın, kıyamete kadar gelecek olan tüm âlimlere ise rehberlik ve imamlık yapacaksın.

İşte Muâz b. Cebel dediğimiz zaman böyle bir kamet demiş oluruz. Allah'ın ömrüne, ilmine, attığı adımlarına bereket ihsan ettiği bir rehber demiş oluruz. Burada şöyle bir soru sormak zorundayız: Muâz b. Cebel ne yaptı ki binlerce sahâbîye nasip olmayan bu bereket ona nasip oldu? Allah'ın (cc) ona bu ikramda bulunmasının elbette bazı sebepleri olmalıydı. Biz bu sebeplerin neler olduğunu onun kısa ama bereketli hayatına baktığımızda görüyoruz. Muâz b. Cebel'i (ra) bu konuma taşıyan, şahsiyetinin anahtarları olan şu beş temel kavramdır: *İman*, *İhsan*, *İstikamet*, *İstikrar* ve *İstiğna*.

Bu beş temel kavramın Hz. Muâz'ın hayatında nasıl karşılık bulduğuna kısaca bir bakalım.

1. İman

İman, işin temelidir. Temelde sağlam ve selim bir iman olacak ki onun üzerine diğerleri inşa edebilirsiniz. Muâz b. Cebel, 18 yaşlarında bir delikanlı iken Es'ad b. Zürâre'nin vesilesiyle imanla tanıştı.^[208] Sonra bir iman muallimi olan Mus'ab b. Umeyr'in en baş talebelerinden biri oldu.^[209] Adım adım Mus'ab'ı takip etti. Ondan öğrendiği her Kur'ân ayeti ile sadece bilgisini değil, imanını arttırdı. Öğrendiği ayet, ona bunu bir bilgi olarak zihninde tutup haşa bilgiçlik yapması için değil, amel etmesi için olduğundan her ayet Hz. Muâz'a yepyeni bir seviye kazandırttı. Bakın onun iman ettiği ilk günlere dair halini bize nasıl anlatıyor kaynaklarımız:

Hız. Muâz, İkinci Akabe Biati'na katılıp^[210] orada Efendimiz'e (sas) el uzatıp söz verdikten sonra Yesrib'e döner dönmez iman adına bir şeyler yapmak zorunda olduğunu anlıyor. Ne yapacaktı Muâz? 18 yaşında bir delikanlı... Düşündü düşündü, aklına sadece İbrahimvarî bir iş geldi. Akranları ile bir grup kurdu, geceleri Yesrib'te kimin evinde bir put varsa o adamın düşünmesini sağlayacak bir şeyler yapma adına o putları insanların gözünden düşürecek, onları gülünç duruma sokacak işler yaptı. Mesela bir gün gitti, bir adamın putunu ters çevirdi. Adam gelip o hali görünce sinirlendi, bağırıp çağırmaya başladı. Tam o esnada Muâz b. Cebel sanki oradan yeni geçiyormuş gibi geçti ve öncesinde hayret ediyormuş gibi davrandı. Sonra kendi kendine konuşuyormuş gibi yapıp: "Ya bu put kendini bile düzeltemiyor, bizi nasıl düzeltecek?" diye sözler söyledi. Bu sözleri duyan put sahiplerinin zihinlerinde şimşekler çakmaya başlar ve birtakım sorgulamalara girerlerdi.^[211]

Mesela bir gün ileride ismini çokça duyacağımız büyük sahâbî Amr b. Cemûh'un^[212] putunu götürüp helâyâ atmıştı. Amr b. Cemûh, önce bu hadiseye çok kızmış, adeta çıldırmıştı. Akabinde bazı şeyleri düşünmeye başlamış, sorgulamış, sonrasın da imanı merak etmiş, daha sonrasında o da Muâz'ın eliyle iman şerbetini içmişti.^[213]

İşte Muâz böyle biriydi. O, adeta tüm gençlere: "Gençler iman davası gençlerin bir davasıdır ve sizin davanızdır. Elimden bir şey gelmez diyemezsin, elleriniz varsa o ellerinizden çok iş gelir. Hadi öyleyse o işleri yapmak için harekete geçin!" diyecektir. Ara ara gençleri toplayacak ve onlara aynen Abdullah b. Revâha'nın dediğini diyecekti:

اَجْلِسْ بِنَا نُؤْمِنُ سَاعَةً /İclis binâ nu'min sâaten/ *Gel bir müddet oturup iman edelim.*"^[214]

Bu müthiş bir sözdür, hele bu sözü Muâz gibi bir sahâbînin dilinden duymak daha farklı bir şey olsa gerek. Ne demek bu? Onlar -hâşâ- iman etmemişler miydi ki bu sözü söylesinler? Ya da bu söz, bugün bizlerin *tecdidi iman* dediği ve sadece lafızlarda kalan bir durumun aynısı mıdır? Hani camiilerimizde imamlarımız cemaate yaptırır ya: "Haydi aşk ile söyleyin!" deyip kelime-i şهادeti vurgulu bir şekilde söylemek ile mi sınırlıdır? Hayır ne *tecdidi iman* budur ne de Hız. Muâz'ın: "*Gel bir saat, bir müddet oturup iman edelim.*" sözünün anlamı budur. Ya nedir? Bu söz imanı takviye etmek demektir. Bu söz, imanın canlılığını her an ve her daim sağlayabilmektir. Bu söz, insanı Allah'a bağlayan sıraları, vesileleri ve bağları her an onarmak ve

sağlamlaştırmaktır. Bu söz, imanın hakikatlerini hiç unutmamaktır. İşte Mu'âz b. Cebel'in (ra) hayatındaki bereketin birinci kodu olan iman böyledir.

2. İhsan

İhsanın ne olduğunu Efenimiz (sas) meşhur Cibril hadisinde^[215] açıklamıştı. İhsan: **“Allah'ı görüyormuşçasına O'na kulluk etmek, O'na ibadet etmektir. Sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor.”**^[216] Ne demekmiş ihsan? Her an Allah (cc) ile beraber olmak, O'nu şah damarından daha yakın bilmek, O'nun zimmeti altında yaşamak, atılan her adımı söylenen her sözü yapılan her eylemi sadece ve sadece O'nun rızası için yapmak, O'ndan gayri ne varsa hepsini silip atmak... İhlâs da zaten bu değil mi? Zaten ihsan, ihlâsı ortaya çıkaran en önemli vesiledir. İhsan şuuru istenilen düzeyde olursa bir insanın tek bir kaygısı olur, o kaygı da: “Allah ne der?” kaygısıdır. Eğer ihsan olmazsa onun yerine: “Şu ne der, filan ne der, falan ne der?” olur, bu hal bir başlarsa orada ne ihsandan ne de ihlâstan bahsedilebilir. İşte Muâz b. Cebel, hayatının tamamında Allah ne der kaygısı ile yaşamış büyük bir sahâbî idi.

Muâz b. Cebel, bazen çocuklarından bir kısmına diyordu ki: *“Oğlum! İnsanlarla az, Rabbinle çok konuş. Belki o zaman kalbin Rabbini görür.”*^[217] Bu ne müthiş bir sözdür. Bu sözü insan ilk duyduğunda gerçekten sarsılıyor, içini bir titreme kaplıyor. Ne demek kalbin Rabbimizi görmesi? İşte ihsan bu zaten. Allah'ı görüyormuşçasına O'na yakın olmak, O bize yakın da bizim de O'na yakın olmamız için ciddi bir şekilde gayret vermek... Bunun yolu neymiş? Dili değil, kalbi çok çalıştırmakmış. Dili çok çalışanın kalbi çok çalışabilir mi? Dili susturmak lazım ki kalp konuşsun, kalp duysun.

3. İstikamet

İstikamet, Allah'ın (cc) bir emridir. Hz. Peygamber'in (sas) saçlarını ağartan, belini büken bir emirdir. **“Festakim kema ümirt/ Emrolunduğun gibi dostdoğru ol...”**^[218] yani “istikamet üzere ol! Savrulma, nokta kadar menfaatin için virgül kadar eğilme! Ona buna yaranmak için şunu bunu elde etmek için hak bildiğin şeyi söylemekten çekinme! Evet, yerine ve zamanına dikkat et ama hiçbir zaman istikametten ayrılma!”

Çünkü istikamet, elif gibi başı dik durmaktır. İstikamet, Allah'tan gayri hiçbir şey için bu baş eğilmez demektir. İşte Muâz b. Cebel (ra) tam da böyle biriydi. Hiç kimseye eyvallah etmedi. Yeri geldi, Hz. Ömer gibi birisiyle

bile tartıştı, hak bildiği şeyi savundu. Onun tek derdi: “*Hakkın hatrı âlîdir, hiçbir hatıra feda edilmez.*” ilkesini korumaktı. O, böyle yaşadı, bunu ta’lim etti ve bu hakikati telkin ederek gitti.

4. İstikrar

İstikrar ise istikamette ısrarcı olmaktır. Özellikle Muâz b. Cebel’in ilim noktasında elde ettiği seviyenin altında yatan değerdir istikrar. Bakın bugünün dünyasında kaybettiğimiz en önemli değer bu olduğu için içimizde ilim adına ağırlık oluşturabilecek âlimler, fakîhler, müfessirler, muhaddisler yetişmiyor. şu an gençlerimizin çoğu ilim hırslısı değil, ilim heveslisi. Çok güzel duygularla, hedeflerle ilme başlıyor ama hayatta istikrar olmayınca en ufak bir şeyle, en basit bir imtihan ile karşılaştığında hemen vazgeçiyor, karar değiştiriyor, hayal kırıklıkları yaşıyor ve anında başka şeylere tenezzül ediyor. Ama âlimlerin âlimi, ilim tahsilinde en önemli vasıflardan birinin istikrar olduğunu bize hayatı ile öğretiyor.

5. İstiğna

İstiğna nedir? Yine bir ilim talibinin olmazsa olmaz vasfıdır. İstiğna gönül zenginliği, elindeki ile yetinip başkasına el açmamak, Allah’tan gayri hiç kimseden hiçbir şey istememek, kimselerden bir şey beklememek, temennisiz olabilmektir. Muâz b. Cebel’i Muâz yapan en önemli vasıflardan biri budur. Hz. Muâz, istiğnayı çok iyi anlamış biri olarak alınının teri ile geçimini devam ettirdi ve kimselere el açmadan hayatını sonlandırdı.

Onun bu halini anlayabileceğimiz bir örneğe kulak verelim: Bir gün Muâz b. Cebel^[219], Allah Resûlü’nün (sas) huzuruna girer, Efendimiz (sas) çok sevdiği bu genç sahâbîyi görünce sevinir ve ellerini ona doğru uzatır. Ama Muâz b. Cebel, ellerini Efendimiz’e (sas) doğru uzatmakta tereddüt eder. Efendimiz (sas) bu tereddüttün sebebini sorunca Muâz şöyle der: “Ya Resûlullah! Tarla bahçe işlerinde çalışmaktan ellerim nasır tuttu. Sizin ellerinizi incitmek istemediğimden ellerimi size uzatmadım.” Efendimiz (sas): “**Uzat ey Muâz, uzat o ellerini!**” der, sonra o ellerin nasır bağlayan avuç içlerini öper ve der ki: “**Bu el Allah ve Resûlü’nün sevdiği eldir. Bu ele cehennem azabı dokunmayacaktır.**”^[220]

İşte Efendimiz’in (sas) çalışan ellere, başkalarına el açmayan ellerin sahibi olanlara, alın teri ile elinin emeği ile gözünün nuru ile evlerine helal lokma

götürme adına çırpınanlara, istiğna halini kendine ilke edinenlere karşı tavrı böyledir.

Muâz b. Cebel, bu beş kavramı hayatında temsil eden ve bizlere de çok önemli dersler ve mesajlar veren biridir. Rabbim bu büyük rehberin yolundan bizleri ayırmasın.

Onun kısa ama bereketli hayatının tamamını burada anlatabilmek mümkün değildir. Hal böyle olunca biz Muâz b. Cebel'in o güzel hayatını beş ana başlık altında toparlamaya çalışacağız. İstiyoruz ki o bu büyük sahâbîyi biraz olsun tanıyabilelim ve biraz olsun onun elde ettiği o kıymetli seviyeden seviye kazanabilelim.

Nedir bu beş ana başlık?

Birincisi: Efendimiz'in (sas) Dünyasında Muâz (ra)

İkincisi: Ebû Bekir'in Dünyasında Muâz(ra)

Üçüncüsü: Ömer'in Dünyasında Muâz (ra)

Dördüncüsü: Sahâbenin Dünyasında Muâz (ra)

Beşincisi: Ümmetin Dünyasında Muâz (ra)

Bu beş alanı anladığımız zaman, Muâz b. Cebel'i biraz olsun anlamış olacağız. Öyleyse buyrun birincisinden başlayalım.

Efendimiz'in (sas) Dünyasında Muâz (ra)

Efendimiz'in (sas) dünyasında her bir sahâbînin farklı bir yeri vardı. Muâz b. Cebel'in yeri de bir başka idi. Efendimiz (sas) Medine'ye hicret edip gelince Musab b. Umeyr gerek Zeyd b. Sâbit için gerek Muâz b. Cebel için Efendimiz'e (sas) tabiri caizse raporlar vermişti. Allah Resûlü (sas) de çok geçmeden Muâz'daki cevheri fark etti ve onu Suffa'nın en gözde talebelerinden ve genç yaşına rağmen hemen hocalarından biri olarak istihdam etti. Bir gün onun hakkında Efendimiz (sas) şöyle buyuracaktır: **“Muâz b. Cebel kıyamet gününde, bir ok atımı mesafe ile insanların/ âlimlerin önünden gelecektir.”**^[221] Yani tüm âlimlerin imamı olarak, onların önünde haşır meydanına gelir. İşte Muâz b. Cebel'in, Allah Resûlü'nün yanında değeri böyledir. Yine Efendimiz (sas) onun ilminin seviyesini bir gün şöyle beyan edecekti: **“Ümmetimin içinde helal ve haramı en iyi bilen Muâz b. Cebel'dir.”**^[222] O ilimde böyle bir seviye yakaladığı için Efendimiz (sas) onun bu halini bu şekilde resmetmiştir.

Efendimiz'in (sas) Muâz b. Cebel ile hatıraları çoktur. Âlimlerin âlimi olan Muâz, Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından tam 157 tane hadis duymuş ve bunları bize nakletmiştir.^[223] Onun rivayet ettiği hadislerin büyük bir kısmı Efendimiz (sas) ile yaşadıkları bazı hatıralardır. Bu hadislerin hepsine değinmek mümkün değildir ama özellikle Efendimiz'in (sas) dünyasında Muâz'ın değerini anlayabileceğimiz dört örneği burada aktarmamız yerinde olacaktır.

Birincisi: Bir gün Efendimiz (sas) ile Muâz b. Cebel beraberce yürüyorlar, o anda Muâz diyor ki: “Ya Resûlullah! Cenneti kazanmanın yollarını söyler misin?” Efendimiz (sas) bu sorudan memnun oluyor, âlim sahâbîsinin bu merak dolu sorusunu şöyle cevaplıyor: “**Ey Muâz! Allah’a ve ahiret gününe iman edersen namazını dosdoğru kıalarsan ibadetlerini sadece Allah’a hasredip ondan başkasına ibadet etmezsen ve bu dediklerime ölüm sana gelinceye kadar devam edersen cenneti kazanırsın.**”^[224] Dikkat edilirse Efendimiz'in (sas) bu beyanı, önceki satırlarda zikredilen *iman, ihsan, istikamet, istikrar* ve *istiğnaya* işaret etmektedir.

Muâz b. Cebel başını tasdik edercesine salladı ve bir müddet sessizlik oldu. Sonra Efendimiz (sas) dedi ki: “**Ey Muâz! Bu işin (bu dinin) sana başını, direğini ve zirvesini haber vereyim mi?**” İfadelere dikkat edelim: Efendimiz (sas) İslâm'ın başını, direğini ve zirve halini söyleyecek. Tabii Muâz b. Cebel (ra) bizden daha fazla heyecanlanıyor ve diyor ki: “Anam, babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü, söyle!” Efendimiz (sas) buyuruyor ki: “**Bu işin başı Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun hiçbir ortağının bulunmadığına, Muhammed'in ise O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet etmendir. Bu işin direği namazı dosdoğru kılman ve zekâtı eksiksiz olarak vermendir. Bu işin zirvesi ise Allah yolunda cihad etmendir.**”^[225]

İkincisi: Müslim'de Muâz b. Cebel'in kendi aktardığı rivayetten okuyoruz. Muâz (ra) diyor ki:

“Peygamber Efendimiz'in (sas) devesinin terkisinde idim. Onunla aramızda semerin arka kâşından başka bir şey yoktu. Bana: ‘**Yâ Muâz!**’dedi. Ben: ‘Lebbeyk yâ Resûlullah!’ dedim. Sonra biraz yürüdü ve yine: ‘**Yâ Muâz!**’ dedi. Ben: ‘Lebbeyk yâ Resûlullah!’ dedim. Sonra biraz yürüdü ve tekrar: ‘**Yâ Muâz!**’ buyurdu. Ben yine: ‘Lebbeyk yâ Resûlullah!’ dedim. ‘**Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin?**’ diye sordu. Ben: ‘Allah ve Resûlü daha iyi bilir.’ dedim. ‘**Gerçekten Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na ibadet etmeleri ve kendisine hiçbir şeyi ortak**

koşmamalarıdır.’ buyurdu. Sonra biraz daha yürüdü ve yine: **‘Yâ Muâz!’** dedi. **‘Lebbeyk yâ Resûlullah!’** dedim. **‘Bunu yaptıkları takdirde kulların, Allah üzerinde hakkı nedir bilir misin?’** dedi. Ben de: **‘Allah ve Resûlü daha iyi bilir.’** dedim. **‘Onlara azap etmemesidir.’** buyurdu.”^[226] Muâz b. Cebel, böyle bir müjde karşısında çok sevindi ve: **“Ya Resûlullah! Bu çok büyük bir müjde, bu haberi insanlara söyleyeyim mi?”** Efendimiz (sas): **“Hayır müjdeleme, yoksa insanlar hayır işlerinde tembellik yaparlar.”**^[227] dedi.

Muâz b. Cebel, bu bilgiyi kaç sene kendinde sakladı, vefatını yakın bu güzel müjde kendisi ile beraber mezarda kaybolmasın diye yanındakilere aktardı.

Üçüncüsü: Efendimiz (sas) bir gün: **“Ey Muâz! Bu gece nasıl sabahladın?”** diye sormuştu. Muâz b. Cebel bu soruya şöyle bir cevap vermişti: **“Ey Allah’ın Resûlü! Allah’a hamdolsun O’na iman etmiş biri olarak sabahladım.”** Bunun üzerine Efendimiz: **“Ey Muâz! Her sözün bir delili olması lazımdır. Senin bu sözünün doğruluğuna delilin nedir?”** diye sordu. Muâz b. Cebel dedi ki: **“Ey Allah’ın Resûlü! Ben, gecedен gündüze çıktığım zaman bir daha akşamı beklemem. Akşam olduğu zaman da sabaha kadar yaşayacağımı hiç ümit etmem. Bir adım attığım zaman, ikinci adımımı atacağımı sanmam. Her insanın bir eceli olduğunu bilirim. Ecelinin saati geldiği zaman o anda ecelinin ona yetiyeceğini de bilirim. Bütün insanlar mahşer meydanında toplanacaklardır. Onlardan kimisi peygamberi ile beraberdir. Kimisi de kimi sevip takip etmişse onunla beraber olacaktır. Ben ise her an cehennemdeki insanların azaplarını ve cennetteki insanların nimetlerini görüyor gibiyim.”** Muâz konuştuğu Efendimiz’in (sas) mübarek yüzündeki tebessümler artıyordu. En sonunda Efendimiz (sas) dedi ki: **“Ey Muâz! Sakın bu halinden geri durma ve hep bu hal üzere sabahla.”**^[228]

Dördüncüsü: Bu hepimizin defaatle okuduğu ve bildiği bir tablodur. Hicretin 9. yılında Yemen hükümdarı, İslâm’a girdiklerini açıklamak ve halkına İslâm’ı öğretecek bir muallim istemek üzere Medine’ye elçiler göndermişti. Elçiler Medine’ye gelip taleplerini ilettiklerinde ilim, edep, nezaket ve her türlü güzelliğin kaynağı Efendimiz (sas) ashâbına dönerek: **“İçinizden hanginiz Yemen’e gider?”** diye buyurdu. Hz. Ebû Bekir (ra) **“Ben giderim Ya Resûlullah!”** diye ayağa kalktı. Efendimiz (sas) hiçbir şey söylemedi, bir müddet sessizlikten sonra tekrar: **“Hanginiz Yemen’e gider?”** diye sordu. Bu sefer Hz. Ömer (ra): **“Ben giderim Ya Resûlullah!”** dedi. Hz. Peygamber (sas) Ömer’e de bir şey demedi ve biraz sonra tekrar:

“İçinizden Yemen’e kim gider?” diye buyurdu. Bu son söyleyişinde Muâz b. Cebel (ra) ayağa kalktı ve: **“Ya Resûlullah! Ben giderim.”** dedi. Resûl-i Ekrem (sas) bu sözden çok ama çok memnun oldu ve: **“Ey Muâz, bu vazife senindir!”** buyurdu. [229]

Sefer günü gelince Sevgili Peygamberimiz Muâz b. Cebel’i yolcu etmek için geldi. Onu uğurlarken bir müddet beraber yürüdüler ve vedalaşma anı gelince Efendimiz (sas): **“Ey Muâz! Belki sen bu seneden sonra beni bir daha göremeyeceksin. Belki dönüşünde beni değil, mescidimi ve kabrimi ziyaret edeceksin.”** dedi. Bu sözleri Muâz duyunca, zaten ayrılıktan dolayı kalbi mahzundur, hemen ağlamaya başladı. Efendimiz (sas) onu teselli etti. Sonra ona şöyle bir soru sordu: **“Ey Muâz! Yemen’e gidiyorsun, orada sana bir dava getirilirse ne ile hükmedersin?”** Muâz b. Cebel (ra): **“Allah’ın kitabı ile.”** diye cevap verdi. Efendimiz (sas): **“Ya onda cevabını açıkça bulamazsan?”** diye sordu. Muâz: **“Peygamber’in sünneti ile.”** diye cevap verdi. Efendimiz (sas): **“Ya onda da bulamazsan?”** diye sordu. Bu sefer Muâz b. Cebel: **“Kendim ictihad eder, anladığımla hükmederim.”** diye cevap verdi. Efendimiz (sas) bu cevaptan o kadar memnun oldu ki o anda şunu söyledi: **“Allah’ın Resûlü’nü memnun edecek şekilde, Allah Resûlü’nün elçisini muvaffak kıldığı için O’na sonsuz hamdler olsun.”** [230] Sözüün sonunda Efendimiz (sas) Muâz’a sarılır, vedalaşırlar, o anda Efendimiz (sas) Muâz’a şöyle dua eder: **“Allah seni her türlü musibetlerden, insanların ve cinlerin şerrinden muhafaza eylesin!”** [231]

İşte Efendimiz’in (sas) dünyasında Muâz böyleydi. Allah Resûlü (sas), Muâz’ı Yemen’e gönderirken onlara hitaben yazdığı mektupta şöyle diyordu: **“Ben ehlimden hayırlı olan birini, onların en bilgelisini ve en dindarını size gönderdim.”** [232]

Gelelim İslâm’ın ilk halifesi, ikinin ikincisi, mağaranın arkadaşı, sırların sırdaşı, yolların yoldaşı, sadakat abidesi Hz. Ebû Bekir’in dünyasından Muâz’ı anlamaya...

H. Ebû Bekir’in Dünyasında Mu’âz (ra)

Muâz b. Cebel, Hz. Peygamber’in (sas) kendisine verdiği Yemen’deki kadılık görevini tamamlayıp Medine’ye döndüğünde Efendimiz’in (sas) dediği gibi olmuş, Efendimiz (sas) vefat etmiş, o da ancak kabrini ziyaret etmişti. Gözyaşları içerisinde Hücre-i Saâdet’in önüne geldiğinde yüreğinde derin bir acı ancak görevini tam olarak yerine getirmenin huzuru ile o

buluşmayı gerçekleştirmişti. Gelir gelmez Hz. Ebû Bekir’e biat etmiş, onun vereceği görevlere hazır olduğunu söylemişti.

Hilafeti günlerinde Hz. Ebû Bekir, Muâz b. Cebel’i yanında tutuyor, ona bazı fıkhi meseleleri soruyordu. Bir müddet sonra Muâz b. Cebel, Şam cephesine cihad için gitmek istedi. Bu fikrini de Hz. Ebû Bekir’e söyleyince Hz. Ömer buna karşı çıktı. Bu olayı İbn Sa’d, *Tabakât*’ta şöyle anlatır:

Muâz b. Cebel Şam’a gittiğinde Hz. Ömer şöyle dedi: “Gidişi Medine ve ahalisinde fıkhıta ve onlara fetva verdiği konularda boşluk bıraktı. Bu konuda insanların kendisine olan ihtiyaçlarından dolayı onu burada bırakması için Ebû Bekir’le (ra) konuşmuştum ancak o bu teklifimi reddederek: “*Bir yöne yönelmiş ve şehadetin peşinde olan bir adamı alıkoyamam.*” demişti. Ona: “Vallahi, kişiye şehadet nasip edilmişse adam kendi evinde yatağında memleketinden ayrılmadan da buna nail olabilir.” dedim. Ama ikna edemedim. Bunun üzerine Muâz b. Cebel, Ebû Bekir’in izni ile gitti. ^[233] O giderken Ebû Bekir arkasından gözyaşı döküyor: “*Ey Genç! Sen hem bir fakîhsin hem bir ilim erbabısın hem de cihad ve şehadet aşığısın!*” ^[234] diyordu.

İşte Hz. Ebû Bekir’in dünyasında da Muâz b. Cebel böyle bir yerde duruyordu.

Hız. Ömer’in Dünyasında Mu’âz (ra)

Hız. Ömer’in dünyasında gerçekten Muâz b. Cebel’in çok farklı bir yeri vardı. Mesela bir gün hutbede Hız. Ömer insanlara bir şeyler anlatıyor, sonra sözünü şöyle tamamlıyordu: “*Kim fıkihla alakalı sorulara sormak istiyorsa Muâz b. Cebel’e gitsin.*” ^[235] Hız. Ömer’in dünyasında budur işte...

Hız. Ömer’in dünyasında Muâz’ın yerini anlamamız açısından başka bir örnek de şudur: Hız. Ömer, bir gün devrinin ileri gelenleri ile oturmuş sohbet ederken bir ara cemaate der ki: “Kim bir temennide bulunmak ister? Kim Allah’tan ne ister?” Bu söz üzerine biri der ki: “Ya Emire’l-Mü’minin! İsterim ki bu oda dolusu kadar altınım olsun. Ben de onları Allah yolunda infak edeyim ve bu infakın mutluluğunu yüreğimde hissedeyim.” Hız. Ömer bu cevaptan hoşnut olur: “*Ceyyid, ceyyid/güzel, güzel.*” der. Sorusunu bir daha tekrarlar. Bunun üzerine bir başkası söz alır ve der ki: “Ya Emire’l-Mü’minin! Ben de isterdim ki bu oda dolusu kadar atım olsun, onları İslâm mücahidlerine vereyim, onlar da o atlarla cihada çıksınlar. Ben de onlara bakarak bu hayra vesile olduğum için sevineyim.” Hız. Ömer bu sözden de memnun olur: “*Ceyyid, ceyyid/güzel, güzel.*” der ama üçüncü kez sorusunu

tekrar eder. Soru tekrar edilince cemaat anlar ki Ömer'in duymak istedikleri biraz başka şeylerdir. Bunun üzerine biri der ki: "Ey Ömer! Biz diyeceğimizi dedik, şimdi sıra sende. Sen söyle bakalım, sen ne temenni edersin?" Hz. Ömer der ki: *"Ben de isterdim ki bu oda dolusu Muâz b. Cebel gibi Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim gibi Ebû Ubeyde b. Cerrâh gibi Huzeyfe b. Yemân gibi adamlarım olsun. Ben de onlarla beraber Allah'ın kelimesini yüceltme adına cihad meydanlarına çıkayım, onlarla beraber cihad edeyim."* [236] Hz. Ömer, bu sözleriyle meselenin temelini öğretiyor. Mesele adam meselesidir, mesele Muâz gibi adamlardan olma meselesidir. Bu sözde de Hz. Ömer'in örnek olarak verdiği üç isimden birinin Hz. Muâz olması gerçekten çok manidardır.

Hz. Ömer, yaralanıp yatağa düştüğünde Müslümanlar ona kendisinden sonra halife olacak ismi belirlemelerini isterler. Hz. Ömer onlara hep: "Hayır" der ve: "Şimdiye kadar yükünüzü bana taşıttınız, şimdi de öldükten sonra da mı bana yük taşıtacaksınız?" diyerek kabul etmez. Israrlar çoğalınca bir ara şöyle diyecektir: "Eğer Muâz b. Cebel yaşasaydı onu benden sonra halife olarak tavsiye ederdim. Rabbim onu benden sorsaydı şöyle derdim: Ya Rabbî! Peygamber'inin şöyle dediğini işittim: **'Âlimler kıyamet gününde toplandıkları zaman, Muâz b. Cebel bir ok atımı kadar onların önünde olacaktır.'** İşte bundan dolayı, ben Muâz'ı size tavsiye ederdim."

 [237]

Hz. Ömer'in dünyasında Muâz b. Cebel böyledir. Hz. Ömer, Muâz'ın vefat haberini duyunca: *"Analar Muâz gibisini doğurmamıştır. Eğer o olmasaydı Ömer kaç kez helak olurdu!"* [238] diyecektir.

Sahâbenin Dünyasında Mu'âz (ra)

Ashâb-ı Kirâm efendilerimizin kendi aralarında da Muâz b. Cebel'in ayrı bir yeri vardı. Bu konuda da çok şey söylenir. Burada birkaç örnek ile konuyu değerlendirelim.

Bilindiği üzere Muâz b. Cebel, ensardandır. [239] Medinelidir, Hazreclidir, Udey veyahut meşhur olan ifade ile Benî Selime kabilesinin Cüşemoğullarındandır. [240] Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettikten sonra, ensar-muhacir kardeşliğinde, Muâz'ı kiminle kardeş kıldı biliyor musunuz? Kardeşi onun gibi âlim, arif, muhaddis, müfessir, fakîh biri olmalıydı. Ancak böyle biri Muâz'ın kardeşi olabilirdi, öyle de oldu. Efendimiz (sas) Muâz'ı, Abdullah b. Mes'ûd'a kardeş kıldı. [241] Artık buradan anlayalım iki sahâbînin de ilmini... Abdullah b. Mes'ûd (ra) ensar kardeşi olan Muâz b.

Cebel için bir gün şöyle diyecekti: “Biz onu hep Hz. İbrahim’e benzetirdik. Aynen İbrahim gibi tek başına bir ümmetti o. İnsanlara hayrı ve iyiliği öğretir, Allah’a ve Resûlü’ne kayıtsız şartsız itaat ederdi.”^[242]

Hadis rivayetinde Abdullah b. Amr’ın yerini bilmeyen yoktur. O, şu iki isimden rivayet ederken şöyle diyordu: “*Bize Âkileyn’den (العقلين) rivayet olundu!*” Akıleyn/İki Akıl sahibi. Merak ediyor insanlar ve soruyor: “Ey Abdullah! Âkileyn kimlerdir?” Diyordu ki: “*Kim olacak! Biri âlimlerin imamı Muâz b. Cebel, diğeri ise ümmetin hakîmi (hikmet sahibi) olan Ebu’d-Derdâ’dır.*”^[243]

Dımaşk’ın kadısı ve meşhur muhaddis, tâbiîn neslinin önemli ismi Ebû İdrîs el-Havlânî (v.80/699) rivayet ediyor, diyor ki: “Şam mescidine girdim. Orada ön dişleri parlayan bir genç vardı. Çevresinde insanlar halka olmuştu. İnsanlar bir konuda görüş ayrılığına düştükleri zaman konuyu ona soruyorlar ve onun görüşünü alıyorlardı. Onun kim olduğunu merak ettim ve sordum. “Bu Muâz b. Cebel’dir.” dediler. Ertesi gün öğlen sıcağında çıktım, [Mescide gittiğimde] onun benden erken yola çıktığını ve namaz kıldığını gördüm. Namazını bitirmesi için bekledim. Sonra yüzü tarafından kendisine doğru geldim. Selâm verdim ve: “Allah’a yemin olsun ki ben seni Allah için seviyorum.” dedim. O: “Allah!” dedi. Ben: “Allah!” dedim. O: “Allah!” dedi. Ben: “Allah!” dedim. Sonra sert bir şekilde beni gömleğimden tuttu. Beni kendine doğru çekti ve: “Sana müjdelersun. Allah Resûlü’nün (sas) şöyle dediğini işittim: **‘Şamı Yüce Allah buyurdu ki: ‘Benim rızam için birbirlerini sevenlere, benim rızam için karşılıklı oturup sohbet edenlere, benim rızam için birbirlerine hediye verenlere ve benim rızam için birbirlerini ziyaret edenlere rahmetim vacib oldu.’**”^[244]

Sahâbenin dünyasında Mu’âz b. Cebel’in yerini görmek için farklı bir tablo daha zikrederim: İslâm’dan önceki yıllarda Medine’de var olan iki büyük kabile Evs ile Hazrec kavga halinde idiler. Aralarında büyük bir çekişme vardı. İslâm onları da birbirlerine kardeş kıldı. Ancak İslâm’dan sonra da bu insanlar rekabetlerini devam ettirdiler. Bu sefer şerde, kötülükte, haksızlıkta değil hayırda, güzellikte, salih işlerde rekabet ettiler, birbirleriyle hayır adına yarıştılar. Bir gün Medine’de oturmuş ensarın bu çocukları, bir kısmı Evsli, bir kısmı Hazrecli konuşuyorlar. Hazrecli olan genç diyor ki: “Biz öyle bir kabileyiz ki içimizden Resûlullah (sas) hayatta iken kendilerini övüp tasdiklediği dört tane adamımız, adam gibi adamımız, Kur’ân muallimimiz var: *Ebû Zeyd, Zeyd b. Sâbit, Übeyy b. Kâ’b ve Muâz b. Cebel* bizdendir. Var mı sizin böyle adamlarınız?” İsimlere dikkat edelim, Hazrecli gencin

söylediği ne kadar doğru bir sözdür. Hakikaten Kur’ân muallimleri hep onlardandır ve bu dört isim Hazrec için gerçekten bir iftihar vesilesidir. Bu dört isim Resûlullah (sas) hayatta iken Kur’ân hafızı olmuş, Efendimiz (sas) de onların okuyuşlarını tasdik etmişti. İşte bu dört isimden biridir Muâz b. Cebel...

Bu sözlerin ardından ayağa Evsli bir genç kalkar ve der ki: “Evet, vallahi haklısınız. Biz Evsliler bir tane bile böyle bir Kur’ân muallimi çıkaramadık. Ama var mı sizin meleklerin yıkadığı sahâbî olan *Hanzala b. Ebî Amr*’ınız? Var mı sizin cesedini arıların koruduğu sahâbî olan *Asım b. Sâbit*’iniz? Var mı şehadeti, şahitliği Resûlullah (sas) tarafından iki kişiye denk sayılan *Huzeyme b. Sâbit*’iniz? Var mı vefatı ile arşı titreten *Sa’d b. Muâz*’ınız?”^[245]

Bu sözler karşısında Hazrecliler hiçbir şey diyemez, tebessümler yüzlerde belirir, herkes adını andığı bu isimler için hayır dualarında bulunur. İşte sahâbenin dünyasında da Muâz böyle idi. Gelelim son fasla, o neydi? Ümmetin Dünyasında Muâz...

Ümmetin Dünyasında Mu’âz (ra)

Ebû Nu’aym, *Hilyesi*’nde ümmet nazarında Muâz b. Cebel’in (ra) değerini ifade etmek için şöyle bir ifade kullanır: “*Fakîhlerin imamı, âlimlerin tükenmeyen hazinesi Muâz b. Cebel...*”^[246] Gerçekten de böyledir, 1400 senedir böyle oldu, dünya devam ettikçe de böyle olacak ve ümmet, âlimlerin dolayısıyla ümmetin tamamının tükenmeyen hazinesi olan Muâz’ın hayatından hep ilham almaya devam edecektir. Şu an biz de onun hayatını okuyarak ilham almaya devam ediyoruz. Allah (cc) bizi bu bereketli pınardan mahrum etmesin.

Onun yaşadığı hayat, rivayetleri, fetvaları ve hatıralarının yanında kaynaklara giren sözleri de ümmete rehberlik yapmaya devam ediyor. O sözlerden birkaç tanesini sadece burada aktaracağız.

İlimde zirve bir yerde duran Muâz b. Cebel (ra) tüm ilim yolcularına şöyle bir tavsiyede bulunuyor:

“İlim öğrenin. Çünkü ilmin Allah için öğrenilmesi haşyeti (Allah’tan korkmayı) sağlar. İlim tahsil etmek ibadettir. İlim öğrenmek tesbih gibidir. Onun peşinde koşmak cihaddır. Bilmeyene ilim öğretmek sadakadır. Onu sahibine vermek Allah’a yaklaşımdır. İlim, helal ve haramı öğreten işaretlerdir. Cennetliklere ışıktır. Yalnızken arkadaşdır. Gurbette tanıdıktır, yalnızken sohbet arkadaşdır. Bolluk ve darlıkta rehberdir. Düşmanlara karşı silahtır. Dostların yanında süstür. Allah, milletleri onunla yükseltir.

Onları hayırda lider ve önder yapar. Onların eserlerinden alınır, onların davranışlarına uyulur, ilim sahiplerinin görüşlerine başvurulur. Melekler bile onlara gıpta ederler. Kanatlarıyla onları bürürler. Bütün yaratıklar, balıklar, kuşlar, sürüngenler, kuru-yaş her şey onlar için istiğfar ederler. Çünkü ilim kalpleri cehaletten, gözleri karanlıktan kurtarır. İlimle iyilerin derecesine, dünya ve ahirette en yüksek mevkiye ulaşılır. İlim vasıtasıyla yakîne ulaşılır, helal ve haram birbirinden ayırt edilir. İlim, amel edenlerin önderidir, amel ona uyar. Mutlu olanlar ondan ilham alırlar; mutsuzlar da ondan yoksun kalırlar.”[247]

Muâz b. Cebel (ra) bir gün yanındakilere şöyle diyecekti: “Sizden sonra öyle fitneler çıkacak ki mal ve zenginlik artacak. Mü'min, münafık, küçük, büyük, kırmızı, siyah herkes Kur'ân'ı okuyacak. Biri çıkıp şöyle diyecek: 'Ben Kur'ân'ı insanlara okuyorum ama niye kimse beni dinlemiyor? Onlara yeni bir şeyler söylesem (bid'at çıkarsam) belki o zaman beni dinlerler.' (Ve böyle yapacak, ama siz asla böyle yapmayın.) Bid'atten kesinlikle sakının. Dinin özünde olmayıp yeni çıkarılan her şey sapıklıktır. Sizi bid'atçıların sapıklıklarından da sakındırıyorum. Şeytan, istediği insana saptırıcı bir kelimeyi söyletebilir. Münafık da doğru söz söyleyebilir. Siz hak olana yönelin, onun üzerinde nur vardır.” Oradakilerden biri şu soruyu sordu: “Allah yardımcımız olsun Ey Muâz! Biz bilgili bir kimsenin, saptırıcı sözler söylediğini nasıl anlayabiliriz?” Muâz b. Cebel bu soruya şöyle cevap verdi: “Hak olmayan sözler, sizin garibinize gider. Yadırgadığınız o sözler: 'Bu da ne oluyor?' dediğiniz sözlerdir. Bunlar sizi o adamdan geri çevirmesin! Belki o adam tekrar hakka dönebilir. İlim ve iman, kıyamete kadar değerlerini sürdürecektir. Onları arayan, bulur.”[248]

Muâz b. Cebel bir gün oğluna şöyle bir tavsiyede bulunacaktı: “Yavrucuğum! Kıldığın her namazı, veda eden ve bir daha dönmeyecek birinin namazı gibi kıl. Yavrucuğum! Şunu iyi bil ki mü'min, birini yaptığı, birini de sonraya bıraktığı iki iyilik arasında ölür.”[249]

“Öğrenmek istediğinizi öğrenin. Ancak amel etmediğiniz sürece, Allah ilminizden dolayı size hiçbir şey vermeyecektir.”[250]

“Âhir zamanda günahkâr kurrallar (Kur'ân okuyanlar), ahlaksız idareciler, güvenildiği halde ihanet eden itibar sahipleri, halka çok farklı alanlarda zulümler yapan zalimler ve yalancı komutanlar çoğalacaktır.”[251]

Vefatı

Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Amvâs taûnuna tutulunca Mu'âz b. Cebel'i yerine vekil olarak tayin etti. Ebû Ubeyde'nin hastalığı şiddetlenince insanlar Muâz'a: "Allah'a dua et, üzerimizden bu belayı kaldırsın." dediler. Muâz: "Bu bir belâ değil. Peygamberinizin (sas) daveti, sizden önceki salih insanların ölümü ve Allah'ın içinizden bazılarına mahsus kıldığı bir şehidliktir. Ey İnsanlar! Dört şey vardır ki onlardan bir şeyin yetişip kişiyi ansızın yakalamamasına kimin gücü yetiyorsa o şey yetişip o kişiyi yakalayamaz." dedi. İnsanlar: "Onlar nedir?" diye sordu. Muâz b. Cebel dedi ki: "Birincisi, öyle bir zaman gelecek ki o zamanda bâtil hâkim olacak. İkincisi, o zamanda bir kişi sabahleyin bir din üzere olacak, akşama başka bir din üzere olacak. Adam: "Allah'a yemin olsun ki ben ne üzere olduğumu bilmiyorum." diyecek. Üçüncüsü, basiret üzere yaşamayacak ve basiret üzere ölmeyecek. Dördüncüsü, bir kişiye, -Allah'ın kızdığı yalanı söylemesi için- Allah'ın malından verilecektir."

Bunları söyledikten sonra Muâz b. Cebel şöyle dua etti: "Allah'ım! Muâz'ın ailesine bu rahmetten yeterli nasibi ver." Bu duanın üzerinden çok geçmeden iki oğlu taûn hastalığına yakalandı. Mu'âz onlara: "Kendinizi nasıl buluyorsunuz?" diye sordu. Onlar şu ayetle karşılık verdiler: "Ey babamız! **'O hak, Rabbindendir. Sakın şüpheyi düşenlerden olma.'**" [252] dediler. Muâz da onlara: "İnşallah siz de beni sabredenlerden bulacaksınız." dedi. Sonra, iki hanımı taûn hastalığına yakalanıp onlar da vefat ettiler. Daha sonra taûn hastalığı kendisini başparmağından yakaladı. Ağzıyla ona dokunarak şöyle demeye başladı: "Allah'ım! O küçüktür. Onun hakkında bana hayır ve bereket ver. Çünkü sen küçük şeylere de hayır ve bereket verensin." [253]

Hastalığı iyice ağırlaşp yatağa düşünce şöyle dua etti Muâz b. Cebel: "Allah'ım! Bir ömür senden korkarak yaşadım, haşyet üzere olmaya çalıştım. Ama şimdi senden ümitliyim. Sen de bilirsin ki ben, dünyanın ne akan nehirlerine ne salınan ağaçlarına takıldım. Sadece istediğim senin affına ve mağfiretine nail olmaktır. Beni affın ile ve mağfiretin ile karşıla!" [254]

Muâz b. Cebel (ra) vebanın verdiği ızdırap ile ara ara bayılıyor, sonra kendine geliyordu. O anlarda diyordu ki: "Ya Rabbi! İster boğazımı sık, ister nefesimi bitir, ister canımı al. İzzetinin hakkı için ben seni seviyorum." [255] Bu sözlerin ardından gözlerini bu hayata yumuyor, kısa ama bereketli hayatını böylece noktalıyordu.

Bu faslı Muâz b. Cebel'in (ra) Efendimiz'den (sas) öğrendiği bir dua ile bitirelim. Efendimiz (sas) bir gün Muâz'ın ellerinden tuttu ve ona dedi ki:

“Ey Muâz! Vallahi seni çok seviyorum.” Bu sözü duyar duymaz, Muâz b. Cebel, bambaşka bir hale girmişti. Dili tutulmuş ve hiçbir şey söyleyememişti. O anda Efendimiz (sas) sözlerine şöyle devam etmişti: **“Ey Muâz! Sana bir dua öğreteceğim, sen bu duayı her namazın arkasından yapmayı sakın ihmal etme!”** Muâz biraz olsun kendini toparlamış ve: “Evet.” diyebilmişti. Efendimiz (sas) buyurmuşlar ki:

اللَّهُمَّ اعْنِي عَلَيَّ ذِكْرَكَ وَشُكْرَكَ وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ

Allahümme einnî al’â zikrike ve şükrike ve husni ibâdetike.

“Allah’ım! Seni anmak, sana şükretmek, sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et.” [256]

Bizim de son sözümüz bu duamız olsun...

[198] İdrîs-i Bitlisî’nin doğum tarihi net olarak bilinmese de vefatı 926/1520’dir. Bitlis’te dünyaya gelmiştir. Önemli bir âlim, şair, hattat ve siyaset adamıdır. Yavuz Sultan Selim’in hizmetinde bulunmuş, onun şark politikasında danışmanlık yapmış ve 1514 yılında gerçekleştirilen İran seferine ve Çaldıran Savaşı’na katılmıştır. Hayatının son demlerini İstanbul’da ilmî çalışmalar yaparak geçirmiştir. O yıllarda Kanûnî Sultan Süleyman’a şark seferi hususunda tavsiyelerde bulunmuştur. İstanbul’da vefat etmiş ve Eyüp Mezarlığı’na defnedilmiştir. Geriye birçok eser bırakmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Abdülkadir Özcan, “İdrîs-i Bitlisî”, *DİA*, XXI, 485-488.

[199] Abdülhakim Arvâsî, 1865 yılında Van’ın Başkale kazasında doğdu. Babası Seyyid Mustafa Efendi’dir. Soyu anne tarafından Abdülkadir-i Geylânî’ye ulaşır. Hülâgû, Bağdat’ı istilâ ettiğinde (1258) Musul’a hicret eden ataları daha sonra Urfa ve Bitlis’e, oradan da Mısır’a gitmişlerdir. Ailenin büyük oğlu Molla Muhammed bir süre sonra Van’a gelip şehrin güneyinde yüksek dağlar arasında bir köy kurmuş, bu köyde büyük bir dergâh ve iki katlı bir camii inşa ederek oraya Arvas adını vermişti. Kadirî tarikatına mensup olarak faaliyet gösteren ve “Arvas seyyidleri” diye tanınan aile, altı yüz elli yıl varlığını devam ettirerek bugüne ulaşmıştır. Necip Fazıl Kısakürek’in de intisap ettiği Abdülhakim Arvâsî, 27 Kasım 1943’te Ankara’da vefat etmiştir. Kabri Ankara’da Bağlum Mezarlığı’ndadır. Bkz. Nihat Azamat, “Abdülhakim Arvâsî”, *DİA*, I, 211, 212.

[200] Pîr-i Küfrevî diye tanınan Bitlisli Muhammed Küfrevî, Siirt'in bugünkü adı Şirvan olan Küfre köyünde 1775'te dünyaya geldi. 1898'de Bitlis'te vefat etti. Türbesi Bitlis'te halkın yoğun ziyaret ettikleri bir mekândır. Torunu Merhum Cesim Küfrevî şöyle demektedir: “Dedem yüz yirmi üç yaşlarında vefat etmiş. Sultan Abdülhamid Han, Bitlis'te dedeme türbe yaptırmak için İtalyan mimarlar getirtmiş. Türbenin yapılışı sırasında Üstad Bediüzzaman, ‘Muhammed Küfrevî benim üstadımdır, onun türbesine ben de taş taşıyacağım’ diyerek, arkasına konan bir taşı türbeye kadar götürmüş...” Bkz. <http://www.evliyalar.net/pir-muhammed-kufrevi-k-s/>

[201] Bediüzzaman Said Nursî, 1878'de Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Nurs köyünde dünyaya geldi. Babası yörede sûfî olarak tanınan Mirza, annesi Nûriye Hanım'dır. 20. yüzyıla damgasını vuran bir iman hareketinin mimarıdır. Zorlu dönemlerde yaptığı hizmetlerin yanında geriye çok büyük bir ilmî miras bırakmıştır. 82 yıllık ömrüne ne çileler ne mücadeleler sığdırmıştır. Hayatını şöyle özetlemektedir: “*Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, memleket mahkemelerinde, memleket hapisanelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı. Divan-ı harplerde bir cânî gibi muamele gördüm, bir serseri gibi memleket memleket sürgüne yollandım. Memleket zindanlarında aylarca ihtilâttan menedildim. Defalarca zehirlendim. Türlü türlü hakaretlere mâruz kaldım...*” Ağır hasta olduğu halde kendi isteğiyle Emirdağ'dan Urfa'ya götürüldü ve 23 Mart 1960 tarihinde vefat etti. Urfa'daki mezarına halkın yoğun ilgisi dolayısıyla endişelenen dönemin askerî yönetimi tarafından naaşı bilinmeyen bir yere nakledildi.

[202] Şeyh Abdurrahmân Tâgî hazretleri 1831 senesinde Şirvân'da doğdu. Babası, Molla Mahmûd Efendi, annesi Seyyid Molla Muhammed Efendi'nin kızı Meyâsin Hanım'dır. Binlerce talebe yetiştirip büyük bir manevi hizmet yapmıştır. 1886 yılında 55 yaşlarında iken Norşin'de vefat etmiştir. Türbesi Norşin'de insanların yoğun gidip geldikleri bir ziyaret mahallidir.

[203] Gavs-ı Hizanî veya Gavsü'l- Âzam diye bilinen Şeyh Sıbgatullah Arvasi'nin doğum tarihi bilinmemektedir. 1870 yılında Bitlis'in Hizan ilçesinin Gayda köyünde vefat etmiştir. Çok büyük hizmetleri olmuş, binlerce talebe yetiştirmiştir.

[204] Bitlislilerin “Alemdar Baba” dedikleri Feyzullah el-Ensârî, iddia edildiğine göre Mihmandar-ı Nebi olan Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin küçük kardeşi olduğu söylenir. İslâm ordularının Anadolu'ya gelişleri sırasında ordunun sancağını taşıdığı için ona Alemdar denmiş. O seferler sırasında

şehid düşmüş. Ancak bu bilgileri hiçbir tarihi kaynakta göremiyoruz. Özellikle Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin böyle bir kardeşi olduğuna dair herhangi bir bilgi bulamıyoruz. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 460; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 122; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 10; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 559.

[205] Kaynaklarımızda Muâz b. Cebel'in Ümmü Amr bint Hâlid isimli hanımdan Ümmü Abdullah isminde bir kızı, ismi zikredilmeyen bir hanımdan da iki oğlu olduğu belirtilir. Oğullarından birinin adı Abdurrahman diğzerinin adı ise bilinmemektedir. Muâz b. Cebel bu oğlundan dolayı Ebû Abdurrahman künyesini almıştır. Abdurrahman b. Muâz'ın, babası ile beraber veba salgını sırasında vefat ettiği söylenir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1427, 1428; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 393; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651.

[206] Amvâs Tâûnu ya da Tâûnu Amvâs, İslâm tarihinde ortaya çıkmış ilk büyük veba salgınıdır. Amvâs, Kudüs ile Remle arasında ve Kudüs'ün 33 km. kuzeybatısında, denizden 375 m. yükseklikteki bir tepenin eteklerinde kurulmuş bir şehirdir. Bu şehir hicrî 13 (634) yılında Ecnâdeyn zaferinden sonra Amr b. Âs tarafından fethedilmiş ve İslâm ordusu için karargâh olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hz. Ömer devrinde orada büyük bir veba salgını çıkmış (18/639) ve oradan Suriye'nin çeşitli yerlerine yayılmıştır. Tâûnu Amvâs adıyla meşhur olan bu salgının sonucunda başta Suriye orduları başkumandanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh olmak üzere Muâz b. Cebel, Şürahbîl b. Hasene, Süheyl b. Amr, Fadl b. Abbas ve Yezîd b. Ebî Süfyân gibi birçok sahâbî dâhil 25.000'e yakın insan vefat etmiştir. Bkz. Mustafa Fayda, "Amvâs" *DİA*, III, 100.

[207] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 658.

[208] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651.

[209] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651.

[210] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651.

[211] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651.

[212] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1321, 1322; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 194-196; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 253-255; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 423-427.

[213] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 424, 425.

[214] Buhârî, "İmân", 1.

- [215] Buhârî, “İmân”, 37; Müslim, “İmân”, 1, 5; Tirmizî, “İmân”, 4.
- [216] Buhârî, “İmân”, 37; Müslim, “İmân”, 1, 5; Tirmizî, “İmân”, 4.
- [217] Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Ğuşeyriyye*, I, 248.
- [218] Hûd 11/112.
- [219] Bazı rivayetlerde bu tablonun kahramanı Sa'd b. Muâz (ra) olarak anlatılır. Bkz. Ebû Dâvûd, “Buyû”, 1; Tirmizî, “Buyû”, 4.
- [220] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 405, 416.
- [221] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 351.
- [222] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 654.
- [223] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 259.
- [224] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI, 344, 345; Tirmizî, “İmân”, 8.
- [225] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI, 344, 345; Tirmizî, “İmân”, 8.
- [226] Müslim, “İmân”, 53; Buhârî, “İlim”, 49; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI, 319.
- [227] Müslim, “İmân”, 10.
- [228] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 242.
- [229] Bazı rivayetlerden Hz. Muâz'ın en az iki kere Yemen'e gidip geldiğini çıkarabiliyoruz. Bu gidip gelmelerin birinde yaşanan bir hatırayı İbn Sa'd şöyle aktarır: “Resûlullah (sas), Muâz b. Cebel'i Yemen'e göndermişti. Döndüğünde elinde gümüş sikkeden bir yüzük vardı. Üzerinde “Muhammedün Resûlullah” yazılıydı. Resûlullah (sas): **‘Bu yüzük nedir?’** dedi. Muâz: ‘Ya Resûlullah! İnsanlara mektup gönderiyordum. Mektuptan bazı şeylerin çıkarılmasından ya da ilave edilmesinden endişe ettim. Bu yüzden bir yüzük (mühür) yaptırđım. Mektubu onunla mühürlüyordum.’ dedi. Resûlullah (sas): **‘Onun yazısı nedir?’** diye sordu. Muâz: ‘Muhammedün Resûlullah’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas): **‘Muâz’ın her şeyi hatta yüzüğü bile iman etmiştir.’** dedi. Sonra yüzüğü aldı ve parmağına taktı.” İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 460, 461.
- [230] Ebû Dâvûd, “Akziyye”, 11; Tirmizî, “Ahkâm”, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXVI, 382.
- [231] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1849.
- [232] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 652.
- [233] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 352.
- [234] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 352.
- [235] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 352.
- [236] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 252.
- [237] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 658.

[238] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 352.

[239] Muâz b. Cebel'in babası, Cebel b. Amr b. Evs, annesi, Hind bint Sehl'dir. Anne-baba bir, Hz.Peygamber'e biat eden hanımlardan olan Sa'be bint Cebel isminde bir kız kardeşi vardır. Bedir ashâbından olan Abdullah b. el-Ced b. Kays isminde bir de anne bir erkek kardeşi daha vardır. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 187; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651.

[240] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1847; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 190; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651.

[241] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 651; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 187.

[242] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 352.

[243] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 354.

[244] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 654, 655.

[245] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 84; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 86, 87.

[246] Ebû Nu'aym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 230; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1848.

[247] eş-Şâmî, *Tehzîbu Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 188.

[248] Ebû Nu'aym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 232.

[249] Ebû Nu'aym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 236.

[250] Ebû Nu'aym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 236.

[251] Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, s. 173.

[252] Bakara 2/149.

[253] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 656, 657.

[254] Gazzâlî, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, VI, 115.

[255] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 657.

[256] Ebû Dâvûd, "Salat", 359; Nesâî, "Sehv", 60.

❦ Muâz b. Cebel'in Hayatından Mesajlar ❦

❦ İman kulluğun temeli, esası ve ilk basamağıdır. Muâz b. Cebel gibi iman hakikatlerini öğrenmeli, her an takviye etmeli, amel ile beslemeli ve vazifelerini yerine getirmelisin. Hakiki imanı elde edenin asla yerinde duramayacağını bil ki imanın hakkını ödeyebilesin.

❦ İhsan, Allah'ı görüyormuşçasına O'na kulluk etmek, ibadet etmektir. Muâz b. Cebel gibi ihsanı istenilen düzeyde hayatında tesis etmeli, Allah ne der kaygını diğer her kaygının önüne almalı, ondan gayrisine hayatında yer vermemelisin. İhsan şuurunun altını ciddiyet ve mesuliyet duygusu ile doldur ki kulluğun özü olan ihlâsı elde edebilesin.

❦ İstikamet: “Festakim kema umirt/Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” diyen Rabbinin bir emridir. Muâz b. Cebel gibi bu emri doğru anlamalı, hayatında hâkim kılmalı, namazın dışında hiçbir yerde, hiçbir kimseye boyun eğmemelisin. Varmak istediğin hedefini iyice tespit et ki savrulmayasın, satmayasın, satın alınamayasın, böylece dindik olarak Rabbine yürüyebilesin.

❦ İstikrar, hak yolunda sabit kadem durup ısrar ve tekrar ile hakikat adına çırpınmaktır. Muâz b. Cebel gibi hakikate kilitlenip Allah'ın kitabında, Resûlü'nün sünnetinde ve bunları doğru anlayan alimlerin rehberliğinde adım atmalısın. Haddini aşıp “Bana göre...” diyerek kuruntular üzerinden konuşma ki mahcup olmayasın, felakete sürüklenmeyesin.

❦ İstiğna gönül zenginliğidir, Allah'tan başkasına el açmamak, bir şeyler istememek ve beklememektir. Muâz b. Cebel gibi ilim yolunda yürüsen bile kimselere yaslanmamalı, dinden konuşmalı ama dinden geçinmemelisin. Kanaati kendine en büyük zenginlik olarak belirle ki altının, gümüşün, kadifenin, ipeğin kulu değil Allah'ın kulu olarak kalabilesin.

İkinci Halid
KA'KÂ B. AMR

Radiyallahu Anhu

Şırnak

لِصَوْتِ الْقَعَقَاعِ فِي الْجَيْشِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ رَجُلٍ

Hız. Ebû Bekir şöyle buyurdu: “Ordu içerisinde Ka’kâ’nın sesinin olması bin kişinin olmasından daha hayırlıdır.”

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623)

Ka’ka’ b. Amr, Herîr gecesı askerler arasında dolaşıp onlara: “Bir saat sonra kimler karşılarındakilere hücum ederse zafer onların olacaktır. Bir saat bekleyip arkasından hamlenizi yapın ve sabırlı olun çünkü zafer sabırla birlikteadır.” diyordu.

Ka’kâ b. Amr (ra)

(İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 441)

Adı: Ka’kâ b. Amr

Anlamı: Takırdamak, ses çıkarmak

Künyesi: Tespit edilemedi.

Lakabı: Tespit edilmedi.

Baba Adı: Amr b. Mâlik

Anne Adı: Tespit edilemedi.

Kabilesi: Temimoğulları/ Suudi Arabistan

Doğum Yeri: Temimoğulları yurdu

Doğum Yılı: Tespit edilemedi.

İslam’a Girişi: Hicrî, 10

Sohbet Süresi: 1 yıl

Rivayeti: Yok.

Savaşları: Bûzâha, Kâdisiye, Yermûk, Cemel, Cezire vs.

Görevleri: Komutanlık, elçilik

Vefat Yeri: Tespit edilemedi.

Vefat Yılı: Hicrî, 40/Milâdî, 660

Vefat Yaşı: Tespit edilemedi.

İkinci Halid
KA'KÂ B. AMR
(Radiyahallahu Anhu)

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, O'nun âlemlere rahmet olarak gönderdiği Kutlu Peygamberi Efendimiz'e salât ve selam, o Peygamber'in mübarek ellerinde yetişen yüz bini aşkın tüm sahâbe-i kirâm efendilerimize selam, bu fasılda hayatını biraz olsun tanımaya çalışacağımız Ka'kâ b. Amr'a selam, o güzel insanların yollarını yol edinme aşkı ve iştiyakı ile hareket eden tüm sahâbe sevdalılarına da selam olsun.

Selam olsun bu güzel topraklara...

Selam olsun Kur'ân'da adı anılan^[257] Hz. Nûh tufanından sonra mü'minleri taşıyan o gemiye zemin olan Cûdî Dağı'nı^[258] sinesinde saklayan bu güzel beldeye.

Selam olsun Şehr-i Nûh diye tarihte anılan, insanlığın ikinci kez yeryüzünde hayat imkânı bulduğu, Hz. Nûh'tan beri tarihe konu olan bu bereketli mekânlara.^[259]

Selam olsun Hz. Ömer'in hilafet günlerinde bu topraklara iman tohumunu ekmek için evlerinden, eşlerinden, aşılarından, sevdiklerinden vazgeçip hidayet nurunu buralara taşıyan yiğitlere.

Selam olsun İyâd b. Ğanem'e, Safvân b. Muattal'a, Furât b. Hayyân'a, Habib b. Mesleme'ye, Abdullah b. İtbân'a, Hâşim b. Utbe'ye, Ka'kâ b. Amr'a ve adını bilip bilmediğimiz ama bu topraklarda ayak izleri olan sahâbe ve tabiînden oluşan 6000 İslâm mücahidine.

Selam olsun fetihten sonra Hz. Ömer tarafından buraya vali olarak atanan ve görevi sırasında bölge halkının yüreğini İslâm'a ısıdıran Saîd b. Âmir'e ve onun vefatının arkasından o zorlu göreve getirilen ve o işi hakkıyla yapan Ümeyr b. Sa'd el-Ensârî'ye.^[260]

Selam olsun o günden bugüne binlerce âlim, arif, âbid, mücahid, muvahhid yetiştiren bu güzel beldeye.

Selam olsun bu bölgenin insanı olan tabiînin büyüklerinden Halife Ömer b. Abdülazîz (v. 101/720) tarafından Cizre'ye kâdı olarak tayin edilen Meymûn b. Mihrân'a^[261] (v. 117/735).

Selam olsun büyük âlim, mütefekkir, şair, peygamber aşığı ve sevdalısı, yetiştirdiği yüzlerce talebesi ile o bölgeyi bir ilim havzası haline getiren Melâ-yi Cizîrî'ye^[262] (v. 1050/1640).

Selam olsun bir fizik, matematik dahisi olan, yazdığı kitaplar halen üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan ve yaptığı aletler kendinden sonrakilere hep ilham kaynağı olan büyük âlim İsmail Ebû'l-İzz el-Cezerî'ye^[263] (v. XII-XIII. Yüzyıl).

Selam olsun bizlerin elinden düşürmediği önemli bir sahâbe kaynağı olan *Üsdü'l-Ğabe*'nin müellifi, *el-Kâmil fi't-Târîh* isimli muhteşem bir tarih kitabının sahibi İbnü'l-Esîr İzzeddin el-Cezerî'ye^[264] (v. 630/1233).

Selam olsun adını daha sayamadığımız binlerce büyük kamete, büyük insanlara...

İşte Şırnak'ta konuşmak böyle bir şeydir. Sadece buranın değer ve kıymetini dakikalarca anlatabiliriz. Allah (cc) bu topraklara böyle bir bereket ihsan etmiş. İnşallah hepimiz bu güzel toprakların değer ve kıymetini biliriz, burada var olan sahâbenin ektiği iman tohumlarının farkına varırız, bize düşen sorumluluk ne ise bunu yerine getirme adına gayret içerisinde oluruz.

Neden Şırnak'ta Ka'kâ b. Amr?

82 İl 82 *Sahâbî* diyerek yola çıkıldı. Rabbimize ne kadar hamd etsek azdır, projenin 67. programında bizi Şırnak'a ve Ka'kâ b. Amr'ın sofrasına kavuşturdu. Şırnak'ta Ka'kâ b. Amr'ın anlatılma sebebi bellidir, hatırlanacağı üzere Hz. Ka'kâ bu topraklara gelen İslâm ordusu içerisinde yer alan bir komutandır. Yani Hz. Ka'kâ'nın bu topraklarda ayak izleri vardır. Burada secde için alnını yere koymuş, buraya sesini, sedasını bırakmış ve burada birçok hatıra yaşamıştır. Allah'ın (cc) o yüce olan adını ve kelimesini burada yüceltmıştır. Madem buraya imanın mesajlarını getiren isimlerden bir tanesi odur, o halde bize düşen bu büyük hayra vefa göstermektir, bize iman nurunu taşıyan isimleri unutmamaktır, bize bu büyük iyiliği yapanları her daim hayır ile anmaktır.

Hız. Ali'nin bir sözü var ya, ara ara bu sözü hatırlamalı ve bu önemli sözü biraz daha farklı bir noktaya çekmeli ve onun üzerinden bir muhasebe yapılmalıdır. Der ki ilim şehrinin kapısı olan^[265] Hız. Ali: “*Bana bir harf öğretinin kırk yıl kölesi olurum!*” El-hak bu söz doğrudur. Çünkü ilim, insanı Allah'a (cc) ulaştıran en önemli vasıttır. Bundan dolayı bir harf öğrendiğimiz insana kırk yıl köle olmak yaraşır. Tabii burada kullanılan köle ifadesi mecazen kullanılmış bir ifadedir. Manası ise: “*Bana ilim adına küçücük bir katkısı olan insana hizmet ederim, onu unutmam, onu her daim vefa ile anarım!*” demektir. Peki, bize ilim öğreten böyle bir karşılığa layık ise ya bize imanı öğreten, İslâm'ı öğreten, ihsanı öğreten, hidâyet nuruna kavuşturan, bizi karanlıklardan aydınlıklara taşıyan iman çiftçilerine karşı tavrımız nasıl olmalıdır? Bir harfi öğrete ne 40 yıl köle olunur da bir *Lâ ilahe illallâh* cümlesini bize öğrete ne değil 40 yıl, 400 yıl, 4000 yıl köle olunmaz mı? Allah (cc) hepsinden ebeden razı olsun. Eğer Hız. Ömer zamanında Ebû Ubeyde b. Cerrâh ile başlayan Anadolu fetihleri olmasaydı eğer biz İyâd b. Ğanem'in adalet dağıtan o sesine muhatap olmasaydık eğer biz Hâlid b. Velid'in atının nallarının sesini duymasaydık eğer biz Furât b. Hayyân'ın, Ka'kâ b. Amr'ın tekbir getiren o güzel sedalarını bu topraklarda işitmeseydik Allah aşkına halimiz nice olurdu? Kimimiz Zerdüş, kimimiz Mazdek, kimimiz Hıristiyan, kimimiz Mecûsi, kimimiz putperest olarak ölür gider, ebedi hayatı hüsrân olanlardan olurduk.

Allah (cc) sizden ebeden razı olsun ey Peygamber sancağını buralara kadar getiren yiğit insanlar! Size canlarımız feda olsun, kurban olalım size ve sizi yetiştiren o aziz Peygamber'e! Eğer sizde o cihad aşkı olmasaydı eğer sizde o tebliğ sevdası olmasaydı eğer sizde bizim gibi yıkılası viranede evlad-u iyal var deyip evlatlarınıza, işlerinize takılsaydınız ve bu topraklara gelmeseydiniz halimiz perişân olurdu. Ama siz takılmadınız hiçbir şeye, Mekke ve Medine gibi iki aziz şehri bile terk ettiniz, mezarlarımız bile oralarda olmasın dediniz, varsın bedenlerimiz bu dünyada Efendimiz'den uzak olsun, yeter ki onun adı cihana yayılsın, yeter ki onun ismi mahrum yüreklere serpilsin, yeter ki onun nâm-ı celîli ölü toprakları diriltsin dediniz ve buralara geldiniz, hoş geldiniz, safalar getirdiniz, ne iyi ettiniz de geldiniz... Allah (cc) sizlerin bu emeklerinin karşılığını katbekat versin, bizi de sizlerin yolundan ayırmasın inşallah.

İkinci Bir Hâlid, İkinci Bir İyâd

Bu fasılda hayatına şahit olacağımız isim olan Ka'kâ b. Amr (ra) çok farklı ve çok özel bir isimdir. O gerçekten İslâm tarihinin adını altın harflerle sayfalarına yazdığı kahraman bir sahâbîdir. Belki bizler onu çok iyi tanımıyoruz ama onu tanıyan bu sayılanlardan daha ötesini onun hakkında söyler. Onu sadece dostları yani Müslümanlar değil düşmanları da fazilet ve kahramanlıklarını ikrar etmek durumunda kalır.

Bugün şanlı İslâm Medeniyeti, 6. asırdan 21. asra gelmişse o medeniyetin diriltten mesajları 14 asır büyüyerek devam edip bu zamana kadar ulaşmışsa bugün “Müslüman’ım!” diyenlerin sayısı 2 milyara yaklaşmışsa yani dünya nüfusunun neredeyse üçte birine ulaşmışsa bunun altında o günün yiğitlerinin imzaları vardır. İşte Ka'kâ b. Amr, o imzayı en sağlam şekilde atanlardan birisidir. Ka'kâ b. Amr'ın nasıl biri olduğunu anlamamız için başta serlevha olarak edindiğimiz cümlenin sahibi olan Hz. Hâlid olmak üzere bazı sahâbî efendilerimizle bir kıyas yapmamız gerekecektir. Şöyle ki o, Allah'ın (cc) kelimesini ötelere taşıma noktasında *İkinci bir Hâlid*'dir. Hâlid b. Velid'in, Resûlullah'ın (sas) ifadesi ile *Seyfullah/Allah'ın kılıcı* [266] olduğunu ve İslâm tarihinde yerinin ne kadar önemli olduğunu da biliyoruz. Onun cihad meydanlarındaki halini, Müslümanları nasıl zaferden zafere ulaştırdığını, komutanlığını, askerleri idare ve sevk etmedeki başarılarını da biliyoruz. İşte tüm bu bilgilerimizin üzerinden diyoruz ki Ka'kâ b. Amr, tam bir *İkinci bir Hâlid*'dir. Yine Ka'kâ b. Amr, 30 yıl boyunca aldığı yüzlerce vazifede her işi büyük bir emniyet içerisinde yapan ümmetin emini olan Ebû Ubeyde b. Cerrâh gibi *İkinci bir Ebû Ubeyde*'dir. Elinin altından ne ganimetler ne makamlar ne mevkiiler geçmiştir. Ama onun adı hiçbir yolsuzluğa, hiçbir usulsüzlüğe karışmamıştır. Nasıl Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a: “*Dünya hepimizi değiştirdi ama seni asla değiştirmede.*” [267] dediyse aynı bu söz Ka'kâ b. Amr için de geçerlidir, o dünyaların değiştiremediği, dünyalar onu değiştiremediği için kendisi dünyaları değiştiren büyük bir insan, bir emniyet kahramanıdır.

O, Müslüman olduğu günden itibaren yüreğinde derin bir cihad aşkı taşıyan *İkinci bir İyâd b. Ğanem*'dir. Onun aynen Hz. İyâd gibi öyle bir cihad aşkı vardır ki tarih onun yüzlerce savaşını, mücadelesini kaydetmiştir. Cihad meydanlarındaki her hali bilinir de ama tarih ne evliliğini ne çocuklarını, ne işini, ne hayatının başka bir sayfasını kaydedememiştir. Ka'kâ b. Amr'ın işi gücü cepheden cepheye koşmak, İyâd gibi kalelerin kapılarını zorlamak, ezandan mahrum olan topraklara ezan-ı Muhammediye'yi kavuşturmadır.

O, küfrün, batılın, karanlığın üzerine inen bir aslan pençesi olan *İkinci bir Sa'd b. Ebî Vakkas*'tır. Küfrün ele başlarının korkulu rüyasıdır. "Gelen Ka'kâ mıdır? Ordunun komutanı Temîmli delikanlı mıdır? O varsa halimiz yamandır!" diye düşmanı aciz bırakan çok ama çok büyük bir komutandır. İslâm tarihinde Sa'd b. Ebî Vakkas'ın bu manada değerini bilmeyen yok gibidir, inanın bu özellikleriyle Ka'kâ aynen Sa'd gibidir.

O, şehadeti dualarının başına koyan ve her daim bunu arzulayan, bundan dolayı da Efendimiz (sas) tarafından *Şehidü'l-Hayy/Yaşayan Şehid*^[268] diye isimlendirilen *İkinci bir Talha b. Ubeydullah* gibidir. Şehadet sevdası ölümü öldürmektir. Şehadet arzusu ölümden korkmamaktır. Başkaları hayatı nasıl bir şevk ile istiyorlarsa aynı şevk ile ölümü istemektir. Zaten sonunu düşünen, ölümden korkan nasıl kahraman olabilir ki? İşte Ka'kâ tam böyle biridir, aynen Hz. Talha gibi şehadet sevdası yüreğinde hep olan birisidir.

Hucurât Sûresi'nin Nazîli

Bu kadar güzel vasıfları olan bir sahâbîyi tüm özellikleri ile anlatmak mümkün mü? Elbette kolay değil. Ka'kâ b. Amr'ın Efendimiz (sas) ile beraberliği fazla yoktur. O, Efendimiz (sas) ile hiçbir savaşa katılmamış, fazlaca hatıralar yaşamamış, vefatından çok kısa bir zaman önce Medine'ye gelip iman edip sahâbî olma şerefine nail olmuştur.^[269] O, Arapların meşhur kabilesi olan Temîmoğulları'ndandır.^[270] Temîmoğulları^[271] savaşçılıkları ile bilinen böyle oldukları için de biraz sert mizaçları olan insanlardır. Hatırlanacağı üzere Hucurât Sûresi'nin ilk 4 ayetinin (2-5 ayetleri) sebeb-i nüzûlü Temîmoğulları'nın ileri gelenleridir.

İçlerinde Uyeyne b. Hısn'ın ve Akra b. Hâbis'in de bulunduğu 70 kişilik bir heyet Medine'ye Efendimiz (sas) ile görüşmek için gelir, vakit öğle vakti olduğu için Efendimiz (sas) evindedir. Ama sabredemeyen bu bedevî liderler Efendimiz'in (sas) evinin kapısına kadar gelir ve bağıra çağıra: "Ey Muhammed! Çık dışarı yanımıza gel!" falan derler. İşte bu hadise üzerine iner ayetler^[272] ve: "**Seslerinizi Peygamber'in sesinin üzerine çıkarmayın.**" der. Kapının önünde öyle bağırıp çağırmayın, der. Siz Müslüman'sınız, Müslüman her hali ile örnek adam demektir. Bağırarak, çağırmak, nezaketsiz davranmak, kabalık yapmak size yakışmaz, der. Tabii bu heyet daha yeni İslâm'ın bu nezih mesajı ile tanışacaktır.^[273] O günden sonra daha farklı bir ahlakları olacaktır. İşte ahlaki güzelleşecek olan isimlerden bir tanesidir Ka'kâ b. Amr.

Ka'kâ b. Amr, Medine'ye gelerek iman ettikten sonra bir müddet orada kalır, o günler içerisinde İbn Hacer'in (v.852/1449) bize naklettiğine göre Efendimiz (sas) ile bir hatırası olur. Yaşadığı bu hatıra tam da mizacına uygundur. Ka'kâ b. Amr, bir gün Resûlullah'ın (sas) yanına girer ve cihad için izin ister. Efendimiz (sas) Ka'kâ'ya der ki: **“Cihad için izin istiyorsun da sen onun için ne hazırladın?”** Ka'kâ der ki: “Allah ve Resûlü'ne itaati ve bir de üzerinde savaş yapabileceğim atımı!” Bu cevaptan Efendimiz (sas) memnun olur ve buyurur ki: “İşte bunlar oldu mu asıl gayeye, amaca ulaşılır!”^[274] *İtaat ve hazırlık...* Bu ikisi oldu mu artık cihad için ne engel olabilir ki?

Ka'kâ b. Amr, o günden sonra bir de Efendimiz'in (sas) vefat hadisesine şahit olur Medine'de... Tüm sahâbe gibi o da en derin üzüntüleri yüreğinde taşır ve Medine'nin o en hüznü anlarını bize kendi lisanı ile anlatır.^[275] Onun o gün şahit olduğu ve çok şaşırarak anlattığı bir hadise de sahâbenin daha Hz. Peygamber'in (sas) mübarek bedenini toprağa emanet etmeden yeni halifenin seçilmesi adına ortaya koydukları gayrettir. O günlerde çoğu sahâbîyi tanımayan Ka'kâ b. Amr, mescidin bir köşesinde oturup Resûlullah (sas) için gözyaşı dökerken, sonraları Ebû Ubeyde b. Cerrâh olduğunu öğreneceği o büyük insanın gelip Benî Saide sakifesinde olanları Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e haber vermeleri, onların da oraya gitmeleri ve arkasından ümmetin halifesi olarak Hz. Ebû Bekir'in seçilmesini bize anlatır.^[276]

Hız. Ebû Bekir'in halife olması ile birlikte yepyeni bir süreç başlar Hız. Ka'kâ için... O günler Hicret'in 11. yılıdır. Bir binecektir atına Hız. Ka'kâ tam 30 yıl bir daha atından inmeyecek, nerede nasıl öldüğünü bile tarih kayıt etmeyecek ama onlarca belki yüzlerce savaşta, hadisede, mücadelede yer alacaktı. Tabi Hız. Ka'kâ'nın bu kadar geniş ve bereketli olan hayatındaki her tabloyu anlatmak mümkün değildir. Bundan dolayı biz beş başlık altında bazı hadiseleri kısaca anlatmaya çalışacağız. Nedir bu beş başlık?

- 1- *Yermûk Meydanında Hız. Ka'kâ*
- 2- *Kâdisiye Savaşı'nda Hız. Ka'kâ*
- 3- *Hız. Osman'ın Şehadetinde Hız. Ka'kâ*
- 4- *Cemel ve Sıffîn'da Hız. Ka'kâ*
- 5- *El-Cezîre Fethi'nde Hız. Ka'kâ*

Yermûk Meydanında Hız. Ka'kâ

Yermûk Muharebesi, İslâm tarihinde çok önemli bir hadisedir. Bu savaşın neticesi ile Bizans'ın kapıları İslâm ordularına açılmış, Suriye'den Anadolu'ya, Ürdün'den Filistin'e birçok coğrafyaya imanının mesajları ulaştırılmıştır. Çok önemli olduğu için Hz. Ebû Bekir'in hilafetinin son demlerinde olan bu savaş “İkinci Bir Bedir” diye isimlendirilmiş ve o gün hayatta olan sahâbîlerin büyük bir kısmı -ki sayının 1000 olduğu söylenir- 100 tanesi Bedir ashâbı olmak üzere 1000 sahâbî, 24.000 kişilik bu ordunun içerisine dâhil olmuş ve bu savaşa katılmıştır.^[277]

O günlerde İslâm orduları beş, altı cephede savaş veriyordu. İrtidat hareketleri bastırılınca Hz. Ebû Bekir (ra) İslâm askerlerini hiç durdurmadan cepheden cepheye göndermiş ve ciddi savaşlar verilmiş, neticesinde de çok önemli başarılar elde edilmişti. İslâm'ın bu yiğitleri görev alanları olan cephelerde cihad vazifelerini yerine getirirlerken Hâlid b. Velid, Irak cephesinde büyük başarılar elde etmiş ve o ara görevini yerine getirme mutluluğu ile hac yapmak için Mekke'nin yolunu tutmuştu. Tam bu arada Bizans birer birer elindeki toprakları Müslümanlara bırakmanın acısı ile çok büyük bir ordu teşkil edip İslâm ordularını yurtlarından sürüp çıkarmayı planlamış, bu amaçla da 240.000 kişilik bir ordu tertipleyen Heraklius, Müslümanları mağlup etmenin yollarını aramaya başlamıştı. Özellikle Şam cephesinde yaşanan bu hareketlilikten diğer cephe komutanları da haberdar oldular ve hepsi bir cephede toplandılar. İslâm orduları Şam cephesinde toplanınca Amr b. Âs gelişmelerden halife Hz. Ebû Bekir'i haberdar etti ve takviye birlikler istedi. Hz. Ebû Bekir önce İkrime b. Ebî Cehil'i 6000 kişilik bir ordu ile oraya gönderdi ve Hâlid'e hemen haber ulaştırarak bir an önce bu cepheye dönmesini emretti. İkrime de Hâlid de söyleneni yerine getirerek Şam cephesine ulaştılar. Arkasından Hz. Ebû Bekir, o günlerde Medine'de olan Ka'k'â b. Amr'ı bir grup İslâm askeri ile Hâlid b. Velid'e ulaşması için gönderdi.^[278] Gönderirken de bir mektup yazdı. Ne diyordu sadıkların/sıddıkların sertacı olan Hz. Ebû Bekir mektubunda? Onun yazdığı bir cümle, Ka'kâ b. Amr'ın değerini anlamamız açısından çok önemlidir. Hz. Ebû Bekir diyordu ki: “*Ey Hâlid! Sana öyle bir asker gönderiyorum ki o sesin ordunun içerisinde olması bin kişiye bedeldir. O bin kişiye bedel olan Ka'kâ b. Amr'dır. Ka'kâ'nın içinde bulunduğu ordu asla yenilmez!*”^[279]

İşte Hz. Ebû Bekir'in nazarında Ka'kâ b. Amr'ın değeri böyledir. Bin kişiye bedel asker... Tabii Hâlid b. Velid bu mektubu alınca o güne kadar çok iyi tanımadığı bu insanı, Halife'nin tavsiyesi gereği Yermûk'ta süvari birliğinin başına geçirir. O savaştan sonra Hâlid, Ka'kâ b. Amr'ı çok iyi

taniyacak ve onun hakkında şu sözü söyleyecekti: “*Askerlerimin içinde senin gibi bir asker olduğu için Rabbime sonsuz hamdler ediyorum.*”^[280] Neden Hâlid b. Velid böyle diyecekti? Çünkü Ka’kâ b. Amr o günlerde Yermûk meydanında destan üstüne destan yazacak ve savaşın Müslümanlar lehine neticelenmesi noktasında ciddi bir katkısı olacaktı.^[281] Onun cesaret ve kahramanlığının ne düzeyde olduğunu şuradan daha iyi anlayabiliriz: Yermûk’ta, İslâm askerleri çekindikleri ve korktukları her yere Ka’kâ b. Amr’ı teklif ederler, o da kendisine teklif edilen her görevi hiç itiraz etmeden kabul eder ve o görevi başarı ile tamamlayıp ordu içerisine dönerdi.^[282]

Kâdisiye Savaşı’nda Hz. Ka’kâ

Kâdisiye savaşı da Yermûk gibi İslâm tarihinde önemli bir savaştır. Yermûk, Suriye ve Anadolu topraklarının anahtarı, Kâdisiye ise İran ve Azerbaycan topraklarının anahtarı olmuştur. Yermûk, Roma medeniyetinin; Kâdisiye, Sâsânî medeniyetinin İslâm medeniyeti karşısında diz çöküşüdür. Tabii yüzlerce önemli isim bu iki savaşta kilit rol oynamıştır, Ka’kâ b. Amr da bunlardan biridir.

O günlerde Halife Hz. Ömer’dir. Hz. Ömer sahâbe ile istişare ederek Sâsânîlerle mücadele etmesi için bir arslan pençesi olan Sa’d b. Ebî Vakkas’ı orduların komutanı olarak atayacaktır.^[283] Sa’d b. Ebî Vakkas, zorlu bir yolculuktan sonra İslâm ordusu ile beraber İran topraklarının kapısı sayılan Kâdisiye’ye ulaşacak ve orada konaklayacaklardır. O günlerde İran, taht kavgalarını biraz sonlandırmış ve başlarına Yezdicerd isimli bir kralı geçirmişlerdi. Hz. Ömer, bu savaşın zor bir savaş olacağını çok iyi bildiğı için diğerk cephelelerdeki İslâm askerlerini de oraya doğru sevk etti ve hepsi Hz. Sa’d’ın komutasında birleşti. Böylelikle İslâm ordusunun sayısı 30.000 veya 36.000 civarında oldu.^[284] Sa’d b. Ebî Vakkas’ın yanı başında olan isimlerden bir tanesi de Ka’kâ b. Amr idi.

İslâm ordusu Kâdisiye’de gelip konaklayınca Hz. Sa’d, Hz. Ömer’in emri gereğı savaştan önce işi barış yolu ile halletme adına karşı tarafın komutanı Rüstem-i Zâl’a elçi gönderdi. Giden elçi olumlu bir cevap ile dönmeyince durum Hz. Ömer’e bildirildi. Hz. Ömer bu sefer Hz. Sa’d’a askerleri içerisinde güçlü, kuvvetli ve vakarlı olanlardan bir heyet belirleyip onları Sasanî İmparatorluğu’nun Kralı Yezdicerd’e göndermesini istedi. Sa’d b. Ebî Vakkas, hemen Hz. Ömer’in emrini yerine getirdi ve Nu’mân b. Mukarrin

başkanlığında on dört kişilik bir heyet seçti. Bu heyetin içerisinde yer alan bir delikanlı vardı ki o delikanlı Ka'kâ b. Amr'ın kardeşi Asım b. Amr'dı. [285] Bu genç insan üzerinden biz bu ailenin nasıl bir aile olduğunu daha iyi öğreneceğiz.

Seçilen bu heyet önce Rüstem-i Zâl'ın yanına gitti ve kral ile görüşme taleplerini ilettiler. Rüstem de bu talebi krala ilettiler ve kralın kabul etmesi ile İslâm ordularının heyeti kralın sarayına gitti. Sâsânî kralı heyeti huzuruna kabul etti. Yezdicerd, karşısında büyük bir vakar ile duran bu heyete niçin geldiklerini sorduğunda heyetin sözcüsü Num'ân b. Mukarrin söz aldı ve geliş amaçlarını şöyle anlattı: *“Biz sizi kula kul olmaktan kurtarıp Allah'a kul etmeye geldik. Gel bu dini kabul et, dinde kardeşimiz ol. Eğer bunu kabul etmezsen kavmin ile aramızdan çekil, onların kabul etmesine engel olma! Eğer bunu da kabul etmezsen aramızda hakem olacak olan sadece kılıçtır, yani savaşacağız.”* dedi. Bu cesaretle söylenen sözler Yezdicerd'i adeta çıldırttı. Büyük Sâsânî hükümdarına hem de sarayında söylenecek sözler değildi bunlar. Bir anda Yezdicerd ayağa kalktı ve dedi ki: *“Bu ne cüret, bu ne cesaret, siz kendinizi ne zannediyorsunuz? Eğer elçileri öldürmek halkın nazarında kötü karşılanmamış olsaydı bu sözlerinizden ötürü hepimizi şimdi kılıçtan geçirmiştik. Siz Araplar benim tanıdığım en barbar, en şakî bir milletsiniz. Siz değil miydiniz birbirinizi yiyen, siz değil miydiniz kabile kabile birbirinize giren, siz değil miydiniz kız çocuklarınızı diri diri toprağa gömen, birbirinizin mallarını talan eden, başkalarının kervanlarını vurarak yaşayan? Biz sizinle konuşmaya bile tenezzül etmez, sizi topraklarımıza bile almazdık. Uç beylerimize emreder, onlar da sizi ellerindeki asanın ucu ile idare ederlerdi. Ben biliyorum, sizin oralarda sık sık kıtlık olur, kıtlık olunca çevreye saldırmaya başlarsınız. Ne oldu yine kıtlık başladı da aç mı kaldınız ki bizim topraklarımıza geldiniz?”* Bu hakaretvari sözleri söyledikten sonra kral yanındaki adamlara dönüyor, diyor ki: *“Bunlar aç kaldıkları için buralara gelmişler. Götürün bunları, sorun en soyluları kimse onlara birer elbise verin, sonra birer çuval yiyecek doldurup sırtlarına verin ve geldikleri yere gönderin.”* [286]

Bu sözler üzerine Nu'mân b. Mukarrin bir daha söz alıyor: *“Ey Melik! Vallahi biz senin dediğin gibi bir topluluktuk. Ama daha sonra Allah bize içimizden bir elçi gönderdi. O elçi bizi kula kul olmaktan, taşlardan topraklardan kendi ellerimizle yaptığımız putlara tapmaktan, kız çocuklarımızı diri diri toprağa gömmekten kurtardı. Biz Allah'ın önünde eğilmeyi ondan öğrendik, Allah'ın karşısında eğildiğimiz günden itibaren*

başka hiçbir şeyin önünde eğilmedik. Vallahi bizler şu an sizler dünyayı ne kadar seviyorsanız, ondan kat ve kat daha fazla ahireti ve ölümü seviyoruz. Sen bu sözlerimi savaş meydanına çıkınca anlayacaksın ama gel, yapma! Müslüman ol ve dinde kardeşimiz ol!”

Kral, bu sözler üzerine iyice sinirlendi ve bu sefer Müslümanlara bir ceza vermek için: “Sizin en soylunuz kim?” diye sordu. 14 kişilik o heyette Nu’mân b. Mukarrin, Büsr b. Ebû Rühm, Hanzala b. Rebî, Muğîre b. Şu’be, Musenna b. Hârise ve Ka’kâ’nın kardeşi Asım b. Amr gibi çok önemli isimler vardı. Kafilenin en genç olanı Asım b. Amr’dı. O, Sâsânî kralının “En soylunuz kim?” sorusundan anladı ki ya öldürecek ya da bir ceza verecek. Kafilenin büyüklerine bir şey olmasın diye hemen bir adım öne çıktı, Abdullah/Allah’a kul olmanın sorumluluğu ile sağına soluna bakmadan: “Ben bu heyetin en soylu olanıyım!” diyerek öne atıldı. Kral, hemen adamlarına emir verdi: “Bu adamların iyilikten anladıkları yok, zaten bedevi adam iyilikten ne anlar! Bir çuval alın, içini toprak doldurun, sonra o çuvalı bu gencin sırtına verin, bunları da arkasına dizin ve şehirde dolaştırın. Biraz da halkımız Arapların düştükleri bu hali görsünler, görsünler de neşeleri açılsın!” dedi.^[287]

Denilen yapıldı. Bir çuval toprak Asım b. Amr’ın sırtına yüklendi, diğer Müslümanlar onun arkasında şehirde dolaştırılarak alay edildi. Sonra Müslümanlar İslâm ordugâhına gitmek için yola koyuldular. Ancak Asım b. Amr, sırtındaki çuvalı indirmiyordu. Kafilenin başkanı Nu’mân, içi toprak dolu olan çuvalı indirmesini istemesine rağmen Asım indirmiyordu. O çuvalı İran topraklarından Kâdisiye’ye kadar atının sırtında taşıdı. Kimse Asım’ın ne düşündüğünü bilmiyordu. Müslümanlar Kâdisiye’ye doğru yaklaştıklarında Nu’mân ve beraberindekiler olanları komutan Sa’d b. Ebî Vakkas’a anlatmak için ona doğru yürüdüklerinde Asım atının üzerindeki çuvala yüksek bir tepenin üzerine çıktı, oradan çuvalın içerisindeki toprağı yere doğru boşalttı, boşatırken şunu haykırıyordu: “*Ey İslâm’ın Mücahidleri! Ey Müslümanlar! Size İran’ın, Pers İmparatorluğu’nun ilk toprağını ben getirdim, gerisini kılıçlarınızla siz alacaksınız.*”^[288] Bir anda Kâdisiye’nin meydanını tekbirler ile inletti. Asım b. Amr’ın bu sözleri İslâm mücahidlerini büyük bir aşka ve şevke getirdi. Ka’kâ b. Amr, kardeşinin yaptığı bu davranıştan çok memnun olmuştu. Gidip hemen ona sarıldı ve onu tebrik etti.^[289]

Böylece savaş başladı, o meydanda yiğitler kendilerine yakışan bir kamet ortaya koydular ve neticede savaş kazanıldı. Kâdisiye Savaşı’nda Ka’kâ b. Amr’ın yaptığı kahramanlıklar o kadar çoktur ki sayfalarca yazsak ve

aktarsak bitiremeyiz. Malum olduğu üzere komutan Sa'd b. Ebî Vakkas, Hz. Ömer'in emri gereği savaşın tüm safhalarını satır satır kaleme aldırıp bir mektup ile Medine'ye gönderecek, Medine'de Hz. Ömer'in huzurunda bu savaşın her merhalesi okununca Halife heyecanlanacak ve orada üç-beş isme özel dua edecekti. İşte o duaları kazanan isimlerden birisidir Ka'kâ b. Amr. Ne yazmıştı Sa'd b. Ebî Vakkas? Diyordu ki: *“Ben Ka'kâ b. Amr gibisini görmedim. O öyle bir savaşıyordu ki hepimizi kendisine hayran bırakıyordu. Savaşın bir gününde tam düşmana 30 hamle yaptı ve her hamlesinde de karşı tarafın komutanlarından birini öldürdü.”* [290] Hz. Ömer bu satırları okudukça ona hayran oluyor ve hayır dualarında bulunuyordu.

Hız. Osman'ın Şehadetinde Hız. Ka'kâ

Hız. Ömer'in şehadetinden sonra İslâm ümmetinin 3. halifesi olarak Müslümanların başına geçen Zinnûreyn lakaplı Hız. Osman'ın 12 yıllık uzun bir hilafet dönemi olmuştur. Bu 12 yıllık dönemin son 6 yılı ümmet için çok zorlu yıllardır. Özellikle Benî Ümeyye'nin İslâm devletinin kilit noktalarında yer alması ile yavaş yavaş fitnelerin yayılmaya başlanması, işin neticesinde asilerin Medine'de halife Hız. Osman'ın evini kuşatmasına işi vardırımtı. O günlerde Medine'de olan Ka'kâ b. Amr, bazı konularda Hız. Osman'ın icraatlarını eleştirse de asla ona karşı bir tavır içerisinde olmamış, asiler Hız. Osman'ın evini kuşatır kuşatmaz Halife'nin huzuruna çıkmış ve şunu demişti: *“Ey Mü'minlerin Emiri! Ben ve benim sözümü dinleyen ne kadar adamım varsa hepimiz senin emrindeyiz. Bize sadece emir ver, müsaade et, bu asileri sürüp Medine'den çıkaralım.”* [291] Hız. Osman, samimiyetle söylenen bu sözler karşısında şunu söyleyecekti: *“Peygamber şehrinde kan dökülmesine asla müsaade etmeyeceğim ey Ka'kâ! Asilerin işi benimle, onlar beni öldürseler bile ben Müslümanları birbirlerinin karşısına geçirtmeyeceğim!”* [292] İşte Hız. Ka'kâ b. Amr'ın tavrı ve işte Hız. Osman hassasiyeti...

Neticenin ne olduğu malum, asiler o günlerde Hız. Osman'ı 82 yaşlarında Kur'an'ın başında şehid edeceklerdi ve öylece duracaklardı. [293] Hız. Osman'ın şehadetinden sonra Halife seçilen Hız. Ali'ye ilk biat edenlerden biri de Hız. Ka'kâ olacaktı. [294]

Cemel ve Sıffın'da Hız. Ka'kâ

Hız. Ali hilafet görevini üstelenince hadiseler durulmayacak ve arka arkaya çok acı tablolar yaşanacaktı. Bir kardeş kavgası olan Cemel’de de hilafet ile saltanatın kavgası olan Sıffîn’da da Hız. Ka’kâ hep haklı taraf olan Hız. Ali’nin yanında yer almıştı. Ancak o, bu fırtınalı günlerin hepsinde en zorlu zaman dilimleri içerisinde bile fitne ateşini söndürmeye çalışmıştı. Tabiri caizse adeta kendini parçalamıştı. Taraflar arasında arabulucu olmaya çalışmış, laf götürüp getirmemiş, laf götürüp getirenleri dinlememiş, elinden geldiğince fitne ateşini söndürmek için gayret etmişti.^[295]

Cemel vakasında Hız. Ali, öncesinde ne kadar gayret ettiyse bir türlü barış ortamını sağlayamamıştı. Savaşın başlayacağı günün gecesinde Hız. Ali adeta kendini parçalıyor, böyle bir savaşın kimin ekmeğine yağ süreceğini çok iyi bildiği için savaşın olmaması için bir taraftan elçiler gönderiyor, bir taraftan gözyaşları içerisinde dua ediyordu. Hız. Ali en son bir elçi daha göndermeyi istedi. Öyle bir elçi göndermeliydi ki bu işin nerelere varacağını taraflara iyice anlatmalı ve bu konuda dirayetle meseleyi izah etmeliydi. Biraz düşündü Hız. Ali ve kararını verdi. Kimi gönderecekti? Evet, Ka’kâ b. Amr’ı!...

Hız. Ka’kâ’ya gerekli şeyleri söyledikten sonra onu karşı tarafa gönderdi. Ka’kâ b. Amr tanınan ve sevilen biriydi. Oraya gitti ve oldukça etkili bir konuşma yaptı orada. Başta Hız. Âişe olmak üzere Hız. Talha, Hız. Zübeyr ve daha nicelerini Hız. Ali’nin haklılığına inandırdı. Bir anda köpüren fitne ateşi sönmeye yüz tuttu. Coşan duygular sakinleşmeye başladı ve insanlar olayları selim akıl ile düşünmeye başladılar. Konuşmaların sonunda sabah namazı vakti anlaşma yapıp bu işi burada bitirmek istediklerini iki taraf da birbirlerine beyan ettiler. Ka’kâ b. Amr, büyük bir sevinç ile Hız. Ali’ye geldi ve müjde verdi. Hız. Ali bu müjdeye öyle bir sevindi ki günlerdir ağlayan gözleri bir anda gülmeye başladı. Ama bu sevinç fazla sürmeyecekti. Çünkü Müslümanların birliğinden, ittihadından korkan ve bundan rahatsız olanlar vardı. Dün de vardı, bugün de var. Müslümanların tek bir bayrak altında toplanmalarını istemeyen, vahdete kavuşmalarını arzu etmeyen çevreler hep olagelmıştır. Müslümanların bu hale ermeleri her zaman birilerini rahatsız etmiştir. Çünkü birlikten kuvvet doğar ve kuvvet fitne ateşlerini söndürür, birilerinin planlarını bozardı. İşte ne olduysa o gece oldu. Müslümanları birbirlerine kırdırmaya ramak kalmışken böyle bir anlaşmanın yapılması fitnecilerin tüm planlarını alt üst edecekti. Hem Hız. Âişe’nin ordusunda hem de Hız. Ali’nin ordusunda yer alan bazı fitneciler bir araya geldi ve anlaşmayı yaptırmamak için planlar yapmaya başladı. Fitneciler diyordu ki:

“Bu tarihi fırsat bir daha elimize geçmeyebilir, bunun için bu fırsatı iyi değerlendirmek zorundayız.” Planlar yapıldı, iki ordu içerisinde 500 kişilik bir grup seçildi. Bu grup gece iki tarafın askerlerine baskın yapıp çadırları yakacaklar, iki taraf da birbirlerini anlaşılmaya riayet etmemekle suçlayacak ve böylelikle sulh ortamı bitip çatışmalar başlayacaktı. Öyle de oldu... Sabah nasıl olsa anlaşma yapılacak diye rahat rahat uyuyan askerler bir anda saldırı ile karşı karşıya kaldılar, neye uğradıklarını şaşırarak askerler savaştan başka yol kalmadığını söylemeye başladılar. Böylece bir kardeş kavgası olan Cemel başladı ve içerisinde Hz. Talha ve Hz. Zübeyr’in de olduğu binlerce Müslüman’ın kanının akmasına sebep oldu.^[296]

Savaşın görünürde galibi Hz. Ali idi. Hz. Ali’ye savaşı kazandık diye haber getirdiklerinde ne diyordu o büyük insan biliyor musunuz? “*Bu savaşın galibi biz değiliz. Bu savaşın galibi bu fitne ateşini yakanlardır.*”^[297] Gerçekten de böyleydi. Tutuşturulan o fitne ateşinin Sıffin’da, arkasından Nehveran’da, onun arkasından Kerbela’da nelere mal olduğunu tarih birer birer kaydedecekti. Tarih o günlerde fitne ateşini yakanları da kaydetmişti, o ateşi bir Müslüman hassasiyeti ile söndürmeye çalışanları da kaydetmişti. İşte biz gerek Cemel’de gerek Sıffin’da gerekse ondan sonraki süreçlerde hep Ka’kâ b. Amr’ı fitne ateşini söndürenler içerisinde görmekteyiz. Rabbim bizlere de böyle olmayı nasip etsin.

El-Cezîre Fethi’nde Hz. Ka’kâ

el-Cezîre, Anadolu’nun bir kısmını içine alan Dicle ile Fırat arasında kalan “Yukarı Mezopotamya” olarak da adlandırılan bölgeye Ortaçağ İslâm coğrafyacılarının verdiği bir isimdir.^[298] İslâm orduları hicretin 17. yılından itibaren bu bölgeye girmeye başlamış, 10 yıl içerisinde de Anadolu’nun büyük bir kısmına İslâm’ın mesajlarını ulaştırmışlardır. İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil* isimli tarihinde buraların fethini çok detaylı bir şekilde bize anlatır.^[299] O ve diğer tarihçilerin verdiği bilgilere göre Hicret’in 17. yılında Hz. Ömer’in emri ile İyâd b. Ğanem Anadolu topraklarındaki fethi başlatır. O günlerde Ka’kâ b. Amr, Irak cephesindedir. Hz. Ömer, cephe komutanı Sa’d b. Ebî Vakkas’a bir mektup göndererek Ka’kâ b. Amr’ın 4000 kişilik bir ordu ile el-Cezîre bölgesine gönderilmesini emreder.^[300] Mektubu alır almaz Sa’d söyleneni yapar. Ka’kâ ve emrindeki askerler oraya gidip İyâd b. Ğanem’e kavuşunca, el-Cezîre’nin fethi daha süratli bir şekilde gerçekleşir.^[301] Daha sonra birçok yer sulh yolu ile İslâmlaşır. Bölge halkı gelen İslâm askerlerini

çok güzel karşılar ve büyük bir kısmı Müslümanlarla tanışır tanışmaz iman eder. Neden peki? Burada şu hususa daha dikkatleri çekmek gerekir: İslâm orduları el-Cezîre topraklarına geldikleri zaman bölgede çoğunlukla Kürtçe konuşuluyordu. Bazı yerlerde az da olsa Arapça konuşanlar vardı, bir de Süryanice gibi bazı mahalli lisanlar vardı. Peki, İslâm orduları Kürtçe bilmiyor, bölge halkı Arapça anlamıyor, nasıl anlaştılar ki İslâm'ı tanıdılar ve Müslüman oldular? Bu sorunun cevabı çok önemlidir. Nasıl oldu biliyor musunuz? İslâm askerleri dillerinden ziyade halleriyle tebliğ ettiler. Onlar İslâm'ı öyle bir yaşıyorlardı ki bakanlar zaten hayran oluyordu. Bir de İslâm'ın güzelliklerini yansıtan, adalet anlayışlarını ortaya koyan sedaları, ibadetlerine olan düşkünlükleri, hak, hukuk meselesindeki titizlikleri eklenince o temsiliyetler yürekler fethediyordu.

Bir örnek olması açısından İyâd b. Ğanem'in bölge insanı ile yaptığı anlaşma metnine neler yazdığına bakmamız yeterlidir. O metinde deniliyordu ki: *“Cizye vergisini ödedikleri sürece canları, malları, aileleri, şehirleri ve değirmenleri emniyette olacaktır. Mevcut kiliselerine el sürülmeyecek ama yeni kilise inşâ edilmeyecek, istedikleri gibi ibadetlerini yapacaklar ancak bunu açıkça yapıp insanları etkilemeyeceklerdir. Evleri asla işgal edilmeyecek. Yolunu bulamayanlara rehberlik edilecek. Yol ve köprüleri tamir edilecek. Müslümanlara karşı iyi niyet sahibi olunacak. Şayet Müslümanlara hıyanet eder ve anlaşma şartlarına riayet etmezlerse himaye görmeyecekler.”*^[302]

O dönemin içerisinde bu şartların ne anlama geldiğine dikkat ettiğimizde daha iyi anlarız nasıl bir etki oluşturduğunu. Böylece yürekler fethedildi ve İslâm orduları el-Cezîre topraklarına imanın tohumunu ekti. Nasıl bir tohum ektilerse 14 asırdır neler gördü neler geçirdi bu topraklar, başlarına gelmeyen kalmadı, ne zulümler, haksızlıklar gördüler ama elhamdüllillah yine de dimdik ayakta kaldılar ve imanlarını muhafaza ettiler. Tohumu eken sahâbe olunca elbette meyvesi böyle olacaktı. Rabbim tohumu ekenlerden de zayi etmeyenlerden de bu tohuma sahip çıkanlardan da ebeden razı olsun.

Ka'kâ b. Amr Bize Ne Söyler?

Ka'kâ b. Amr, hicretin 40. yılına kadar yaşar ve bizim için meçhul olan bir yerde vefat eder.^[303] Allah ona rahmet eylesin, kendisinden ebeden razı olsun. Biz neler almalıyız onun bereketli hayatından? Alınması gereken mesajlarla sözlerimizi noktalayalım.

Bölümün başında Ka’kâ b. Amr’ı beş sahâbî efendimiz ile kıyasladık ve onun ikinci bir Hâlid b. Velid, ikinci bir Ebû Ubeyde b. Cerrâh, ikinci bir İyâd b. Ğanem, ikinci bir Sa’d b. Ebî Vakkas ve ikinci bir Talha b. Ubeydullah olduğunu ifade ettik. Aslında bu beş sahâbî efendimizden âlem çok şey öğrendi de özellikle şu beş temel ahlakı vasfı öğrendi:

1. *Hâlid b. Velid’den Galibiyet Ahlakı*
2. *Ebû Ubeyde b. Cerrâh’tan Emniyet Ahlakı*
3. *İyâd b. Ğanem’den Cihad Ahlakı*
4. *Sa’d b. Ebî Vakkas’tan Hamiyet Ahlakı*
5. *Talha b. Ubeydullah’tan Şehadet Ahlakı*

Ka’kâ b. Amr’da bunların hepsi vardı. Biz de olması için onun hayatının üzerinden çıkardığımız mesajlara iyice kulak vermeli, anlamalı, kavramalı ve hayatlarımıza taşımalıyız.

[257] “*Ey arz, suyunu yut ve ey gök -suyunu- tut! denildi. Su azaldı, iş bitirildi. Gemi Cûdî üzerine oturdu...*” Hûd 11/44.

[258] Cûdî Dağı’nın nerede olduğu meselesi kaynaklarımızda epey tartışılmış ve farklı farklı yerler söylenmiştir. Bu konuda özellikle iki dağ öne çıkmaktadır. Bunlardan biri Arabistan yarımadasında yer alan ve Tay kabilesinin yerleşme alanında bulunan dağdır. Diğeri ise Şırnak’ta bulunan Cûdî Dağı’dır. Bütün tefsir kitaplarında kaydedilen ve İbn Abbâs, Kâ’b b. Ahbâr gibi sahâbîlerden nakledilen rivayetlere göre geminin indiği dağ, Cûdî diye bilinen, Cezîre’de (Dicle ile Fırat arasında) Musul yakınlarında bulunan dağdır. Bkz. Hikmet Tanyu, “Cûdî Dağı”, *DİA*, VIII, 79, 80.

[259] Hz. Nûh’un (as) gemisi Cûdî Dağı’na ulaşır sular çekilince, gemidekiler o bölgeyi yerleşim yeri olarak edindiler ve insanlık ikinci kez oradan neşet edip yayıldı. Bundan dolayı da Şırnak’ın ismi halk arasında Şehr-i Nûh şeklinde yaygınlaştı.

[260] el-Cezîre bölgesine atanan bu iki valinin yaptıkları bazı işleri görmek için bkz. Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, s. 204, 205.

[261] Bkz. Halit Ünal, “Meymûn b. Mihrân”, *DİA*, XXIX, 506.

[262] Bkz. M. Sait Özervarlı, “Molla Cezerî”, *DİA*, XXX, 241-243.

[263] Bkz. Sadettin Ökten, “Cezerî, İsmâil b. Rezzâz”, *DİA*, VII, 505, 506.

[264] Bkz. Abdülkerim Özaydın, “İbnü’l-Esîr, İzzeddin”, *DİA*, XXI, 26, 27.

[265] Hz. Ali için bu ifadeyi kullanan bizzat Hz. Peygamber’dir. Buyurur ki: “**Ben ilim şehriyim, Ali ise kapısıdır.**” Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 137-

138; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, I, 415.

[266] “Hâlid b. Velid, Allah’ın kılıçlarından bir kılıçtır. Allah’ın müşrikler üzerine sıyırdığı/çektığı bir kılıçtır.” Ebû Nu’aym el-İsfahânî, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*, II, 927.

[267] İbn Asâkîr, *Tarihu Medineti Dımaşk*, VII, 165.

[268] “Yeryüzünde yaşayan bir şehid görmek isteyen Talha b. Ubeydullah’a baksın.” Tirmizî, “Menâkıb”, 81; İbn Mâce, “Sünnet”, 11; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 424.

[269] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, IV, 390; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 345.

[270] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, IV, 390; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 345.

[271] Bkz. İrfan Aycan, “Temîm (Benî Temîm)”, *DİA*, XL, 418, 419.

[272] Bu hadise üzerine inen ayetler şunlardır: **“Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber’in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi Peygamber’e yüksek sesle bağırmayın. Yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir. Allah’ın elçisinin huzurunda seslerini kısıyanlar, şüphesiz Allah’ın kalplerini takvâ ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır. (Resûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağırانların çoğu akli ermez kimselerdir. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”** Hucurât, 49/2-5.

[273] Vâhidî, *Esbâbü’n-Nüzûl*, s. 385-390.

[274] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.

[275] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.

[276] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.

[277] Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, s. 158.

[278] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.

[279] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.

[280] Taberî, *Târîh*, IV, 212.

[281] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.

[282] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.

[283] Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, s. 291.

[284] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 66-69; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 392.

[285] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 971; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 334.

[286] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 72; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 396.

- [287] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 72; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 396.
- [288] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 73; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 397.
- [289] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 73; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 397.
- [290] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623.
- [291] Taberî, *Târîh*, IV, 220, 221.
- [292] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 38, 39.
- [293] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 308, 309; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 48.
- [294] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 365.
- [295] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 382, 383; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 96, 97.
- [296] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 385, 386; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 96, 97.
- [297] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 121.
- [298] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 214; İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, I, 207.
- [299] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 464-470.
- [300] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 200; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 464.
- [301] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 200; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 468, 469.
- [302] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 202, 203.
- [303] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1623, 1624; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 390; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 345.

❖ Ka'kâ b. Amr'ın Hayatından Mesajlar ❖

❖ Galibiyet Allah'ın sana bir ikramı, bir lütfudur. Asla bunu kendinden bilme! “Ben kazandım, ben başardım, benimle oldu, ben olmasaydım olmazdı!” deme! Her galibiyet elde ettiğinde zihnine tesbihi, kalbine haşyeti, diline istiğfarı koy ki Allah'ın rahmetine erebilesin.

❖ Emniyet, insanların senin elinden ve dilinden emin olmalarıdır. İmanın kemal hali, bütün bir varlığa bu güveni yansıtmaktır. İman ettiğin Peygamberin önce el-Emin, sonra er-Resûl olmuştur. Sen de bunu hayatının yegâne esası kıl ki âleme imanı temsil edebilesin.

❖ Cihad, insan ile İslâm arasındaki her türlü engeli kaldırmaktır. Öldürmek değil diriltmek; yok etmek değil var etmektir. Bunu kendine bir aşk olarak edin ki durmadan, engellere takılmadan, çelmelere aldırmadan mahrum yüreklere hidayetin nurunu taşıyabilesin.

❖ Hamiyet, hakikati hakikate yakışır bir biçimde savunma duygusudur. Hakikat, el-Hak olan Allah'ın mutlak doğrusudur ve bir tanedir. Öyle ise “Hakkın hatırı âlîdir, hiçbir hatra feda edilmez.” ilkesini yüreğine iyice yerleştir ki sarsılmadan son ana kadar yürüyebilesin.

❖ Şehadet ölümünün en güzeli, hedeflerin en yücesidir. Hayatı imana şahit kılmak, ömür sayfalarının sonunu da bir düğün ile nihayete erdirmektir. Allah'tan her daim bu nimeti iste, hayatını da şehid gibi yaşa ki o kutlu kervana katılabilesin.

**Allah'ın Seçtiği Muallim
ÜBEY B. KÂ'B**

Radiyallahu Anhu

Yozgat

إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ. {لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا} .
قَالَ: سَمَّانِي؟ قَالَ: (نَعَمْ). فَبَكَى

Efendimiz Übey'e dedi ki: "Allah bana Beyyine Sûresi'ni sana okumamı emir buyurdu." Übey dedi ki: "Adımı andı mı?" Efendimiz: "Evet" dedi.
Bunun üzerine Übey sevincinden ağlamaya başladı.

(Buhârî, "Menakibü'l-Ensar", 16)

"Hak sana kimden gelirse gelsin kabul et, bu kişi sana uzak ve sevmediğin biri de olsa. Batıl sana kimden gelire gelsin reddet, bu kişi sana yakın ve sevdiğin biri de olsa. Arkadaşlarını takvalarına göre seç, yaşayan kimseye de ancak ölü olan kişinin imreneceği konularda gıpta et."

Übey b. Kâ'b (ra)

(Ebû Nu'aym, Hilyetü'l-Evliya, IX, 121)

Adı: Übey b. Kâ'b

Anlamı: Yılmaz, sağlam, yıkılmaz

Künyesi: Ebü'l-Münzir/ Münzir'in babası

Lakabı: Seyyidü'l-Kurrâ/Kur'ân okuyucularının efendisi

Baba Adı: Ka'b b. Kays b. Ubeyd

Anne Adı: Süheyle bint Neccar

Kabilesi: Neccâroğulları/Hazrec

Doğum Yeri: Medine

Doğum Yılı: Tespit edilemedi.

İslam'a Girişi: Nübüvvetin 12. yılı

Sohbet Süresi: 11 yıl

Rivayeti: 164

Savaşları: Bedir, Uhud, Hendek, vs.

Görevleri: Zekât Memurluğu, Muallimlik, Katiplik

Vefat Yeri: Bakî Kabristanlığı/ Medine
Vefat Yılı: Hicrî, 35/ Milâdî, 656
Vefat Yaşı: Tespit edilemedi.

Allah'ın Seçtiği Muallim ÜBEY B. KÂ'B (Radiyahallahu Anhu)

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, O'nun âlemlere rahmet olarak gönderdiği iki cihan serveri Efendimiz'e salât ve selam, o Nebi'nin mübarek ellerinde yetişen adını bilip bilmediğimiz bütün sahâbe-i kirâm efendilerimize selam, o sahâbe içerisinde çok farklı bir konumu ve değeri olan ve bu bölümde biraz olsun tanımaya çalışacağımız Übey b. Kâ'b'a selam, o ve onun gibi olan tüm nübüvvet medresesinin talebelerinin arkasından yürümeye çalışan herkese de selam olsun, atıfet olsun, rahmet olsun, nimet olsun, bereket olsun, mağfiret olsun...

Köklerimiz olan sahâbe neslinin her bir ferdi bizler için çok ama çok önemlidir. İnsanlık, Kur'ân-ı Hakîm'e onların vesilesi ile ulaştığı, Sünnet dediğimiz Müslüman'ın olmazsa olmazı olan hayat tarzını onlardan öğrendiği için kilit nesil olan o bahtiyarlar topluluğunun her bir ferdi bizler için farklı bir ehemmiyet taşımaktadır ve onların her birinin küçük bir hatırası dahi bizim için çok mühimdir.

İşin ehemmiyeti böyle iken bir de bahse konu olan büyük bir sahâbî olursa Efendimiz'in (sas) dünyasında farklı bir değer ve konum taşırsa bugün elimizdeki mevcut ilmi kitaplar içerisinde adı, şanı çokça yer alıyorsa o sahâbînin ehemmiyeti daha da artmaktadır.

Neden Yozgat'ta Übey b. Kâ'b?

Bu fasılda misafiri olacağımız Übey b. Kâ'b işte böyle bir sahâbîdir. O, bugün isimlerini bildiğimiz 10.000 sahâbî içerisinde hayatlarına dair az çok bazı bilgilere vakıf olduğumuz 2000 sahâbî içerisinde, hayatlarını çok iyi bildiğimiz 1000 sahâbî içerisinde -ki bunlar hadis naklinde isimleri geçen

sahâbîlerdir- ^[304] hem değer hem konum hem seviye hem ilim noktasında çok farklı bir hali vardır. Bunun nasıl olduğunu biraz sonra hayatına dair bazı tabloları okuduğumuzda daha iyi anlayacağız.

Peki, neden Yozgat'ın nasibi bu büyük sahâbî efendimiz oldu? Bunun sebebi nedir? İki temel sebebi var. Birincisi: Yozgat, Kur'ân eğitiminin en üst düzeyde yapıldığı vilayetlerimizden biridir. Ta Osmanlı'dan ^[305] bu tarafa Kur'ân talimi, kıraat ve hıfz noktasında Yozgat'ın önemli bir yeri olmuştur. İşte bundan dolayı biz de istedik ki Kur'ân eğitime önem veren bu güzel vilayette, Asr-ı Saâdet'te Kur'ân denilince akla gelen ilk isimlerden birini anlatalım. İkinci sebep ise şu oldu: Übey b. Kâ'b'ın, Muhacir kardeşi Aşere-i Mübeşşere'nin önemli simalarından Talha b. Ubeydullah'tır. ^[306] Hz. Talha'yı Sivas'ta anlatmıştık, hemen yanı başında Hz. Übey'yi de anlatalım ki Ensar-Muhacir kardeşlikleri devam etsin istedik, inşallah isabet kayıt etmişizdir. İnşallah burada onların anılması ile rahmete ve mağfirete erişeceğizdir.

Hani Efendimiz (sas): **“Salihlerin anıldığı meclislere rahmet yağar.”** ^[307] diyor ya, işte biz de o salihlerden bir salihî anarak inşallah rahmete muhatap olmaya çalışacağız. Rabbim gerçek manada bize onu anlatabilmeyi, aktarabilmeyi, sizlere de anlayabilmeyi, hepimize de anladıklarımızla yaşayabilmeyi nasip eylesin.

Allah'ın (cc) Seçtiği Muallim

Hiz. Übey b. Kâ'b'ı, çok farklı bir serlevha ile anlatmaya çalışacağız. Serlevhamız: *“Allah'ın Seçtiği Muallim”* olacak. Resûlullah'ın (sas) değil, Allah'ın (cc) seçtiği. İnsanı sarsacak bir ifade bu. Allah (cc) deyince insan şöyle bir titriyor, dehşete kapılıyor, sarsılıyor. Çünkü yaratılanın yaratan hakkında konuşması çok da kolay değildir, kolay olmamalıdır da. Hal böyle olunca bu tarz ifadeler rastgele asla kullanılmamalıdır. Öyleyse biz neden bu ifadeyi kullanıyoruz? Biz değil, Allah (cc) adına konuşan ve bu konuşmaya tek yetkisi olan Efendimiz (sas) kullanıyor, o kullandığı için biz kullanabiliyoruz.

Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere onlarca kaynağımızda 10 yıl fasılasız Efendimiz'in (sas) hizmetinde bulunan Enes b. Mâlik'ten şöyle bir rivayet aktarılır:

Efendimiz (sas) bir gün Mescid-i Nebevî'ye girdi, Übey b. Kâ'b'ı buldu ve ona: **“Allah bana, sana Lem yekünillezi'yi”** ^[308] (Beyyine Sûresi) ^[309]

okumamı emretti.” dedi. Hz. Übey: [hiç beklemediği bu sözleri duyunca:] *“Ya Resûlullah! Rabbim beni mi söyledi?”* dedi. Efendimiz (sas): **“Evet!”** dedi. Übey daha da heyecanlandı: *“Ya Resûlullah! Rabbim benim adımı söyleyerek mi sana söyle dedi?”* diye sordu. Resûlullah: **“Evet, Rabbim hem senin adını hem senin nesebini anarak, git söyle dedi!”** Übey artık söyleyecek hiçbir söz bulamadı ve sevincinden çocuklar gibi ağlamaya başladı. ^[310] Allah Resûlü (sas) de duygulandı ve şu ayeti okudu: **“... Allah’ın faziletiyle, rahmetiyle sevinsinler. Bu başkalarının topladığı mallardan daha hayırlıdır.”**^[311]

Übey b. Kâ'b (ra) böyle bir mükâfat ve müjdeden dolayı sevincinden ağlamasın da kim ağlasın? Âlemlerin Rabbi olan Allah (cc) binlerce kişi içinden, onlarca Kur'ân muallimi içerisinde Hz. Übey'i seçmiş ve peygamberine: *“Git Beyyine Sûresi’ni ona öğret, o okusun!”* demişti. Bir insanın elde edeceği bundan daha büyük bir şeref, daha büyük bir ödül olabilir miydi? Efendimiz (sas) daha sonra Hz. Übey’e Beyyine Sûresi’ni okudu. O okudukça Übey gözyaşları içerisinde Efendimiz’i (sas) dinledi. O zamana kadar çok kez Efendimiz’den (sas) Kur'ân dinlemişti ama o gün çok ama çok farklı idi çünkü okunan o sûre direkt kendisine okunuyordu ve bunu emreden Rabbimizdi.

Buna benzer bir rivayeti İbn Sa’d (v.230/845) bize şöyle aktarır: “Resûlullah’a (sas), **“Yaratan Rabbinin adıyla oku!”**^[312] (ayetleri) inince^[313] Resûlullah (sas) Übey b. Kâ'b’ın yanına gelerek ona: **“Cibrîl bana senin yanına gelip bu sûreyi (benden) alıp ezberlemeni istedi.”** dedi. Übey b. Kâ'b: *“Ey Allah’ın Resûlü! Allah benim ismimi andı mı?”* dedi. Resûlullah (sas) ona: **“Evet!”** dedi.”^[314]

Neden Übey b. Kâ'b böyle bir şerefe nail olmuştu? Neden başkası değil de o? Nedenini net olarak bilemiyoruz. Ancak herhalde nedeni Hz. Übey’in özelliklerinde ve vasıflarında saklıdır. Peki, nedir Übey’in özellikleri ve vasıfları? Çok şey söylenir bu konuda ama biz özellikle onun beş temel hususiyetine dikkatleri çekeceğiz.

1- Übey b. Kâ'b, ensarın Abdullah b. Mes'ûd'udur.

Bu benzetmeye dikkat edelim, o zaman daha iyi anlayacağız Hz. Übey’in konum ve değerini. Abdullah b. Mes'ûd’un ashâb içerisindeki değer ve kıymetini bilmeyenimiz yoktur.^[315] O, Kur'ân'ı en iyi bilen, en iyi okuyan, en iyi anlayan ve en iyi yaşayan biridir. Übey b. Kâ'b da aynen böyledir. Hatta

Efendimiz'in (sas) lisanı ile: **“Ümmetimin içerisinde Kur'ân okumayı en iyi bilen Übey b. Ka'b'tır.”**^[316] Bundan dolayı Efendimiz'in (sas) lisanı ile hem *“Seyyidü'l-Kurrâ/Kâriilerin efendisi”*^[317] hem de *“Seyyidü'l-Ensar/Ensarın efendisi”*^[318] Kur'ân'ı bu kadar iyi bildiği için *“Allah'ın seçtiği bir muallim”* olma ödölüne muhatap olmuş olabilir. Yani Kur'ân'la bu şerefe nail olmuş olabilir. Bu özelliğinden dolayı Abdullah b. Amr (ra) insanlara şöyle diyordu: **“Resûlullah Kur'ân'ı şu dört kişiden alın buyurmuştur: ‘Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Kâ'b, Muâz b. Cebel ve Ebû Huzeyfe!’**^[319] Übey b. Kâ'b'ın adı Kur'ân kıraatinde o kadar meşhur olmuştu ki sonraları ona insanlar: *“Şemsü'l-Kurrâ/Kâriilerin Güneşi”*^[320] diyeceklerdi.

2- Übey b. Kâ'b, Efendimiz'den (sas) defaatle dua kazanmış birisidir.

Sahâbenin değer ve kıymetini anlayacağımız en önemli vesilelerden bir tanesi de budur. Bahse konu olan sahâbînin Efendimiz'den (sas) bir dua, özel bir lakab, özel bir taltif veya takdir alıp-almadığına bakılır, buna göre de o sahabî hakkında bir değerlendirmede bulunulur. Hz. Übey'in bu manada Efendimiz (sas) ile münasebetlerine baktığımızda bir kez değil, defaatle bu şerefe nail olduğunu görmekteyiz. Bir örnek vermek gerekirse bir gün Efendimiz (sas), ona şöyle bir soru sormuştur: **“Ey Übey! Kur'ân'ın değer bakımından en ağır ve en muazzam ayeti hangisidir?”** Übey, her zamanki edeple: *“Allah ve Resûlü daha iyi bilir.”* demiştir. Efendimiz (sas) bir daha soruyu tekrar etmiş ve ondan bir cevap duymak istemiştir. Bu konuda Efendimiz'in (sas) ısrar ettiğini görünce Hz. Übey demiştir ki: *“Kur'ân'ın en muazzam ayeti Ayete'l-Kürsi'dir.”* Malum olduğu üzere Bakara Sûresi'nin 255. ayeti olan o muhteşem ayet Efendimiz'in (sas) dünyasında da çok farklı bir yerdedir ve o (sas) ümmetine her daim bu sûreyi okumayı tavsiye etmiştir. Bu cevap karşısında Efendimiz (sas) oldukça memnun olmuş, mübarek ellerini Übey'in göğsünün üzerine koymuş ve demişti ki: **“Ey Ebû Münzir!”**^[321] **Allah ilmini sana mübarek kılsın ve ondan seni nasiplendirsın.”**^[322] Hem ilminin bereketine hem de salih amellerinin devamlılığına dair yapılmış bir dua idi bu. Peygamber duası bu. Varın siz düşünün gerisini...

3- Übey b. Kâ'b, vahyin emin meleği Cebrail'in sedasına bizzat şahit olmuş birisidir.

Übey b. Kâ'b, bir gün Mescid-i Nebevî'ye gider. Amacı o gün nafile ibadetlerle, dua, vird ve zikir/tesbih ile gününü geçirmektir. Mescidin bir köşesinde oturup biraz tefekkür ederken bazı sesler duyar. Dikkat kesilir, sesin nereden geldiği belli değildir ama çok önemli ve güzel ifadelerle bir dua edilmektedir. O duayı o anda orada ezberler, ses kesilince de doğruca Efendimiz'in (sas) yanına gelir, başından geçenleri anlatır. Der ki: “*Ya Resûlullah! Mecsîde gelmişim, bir müddet sonra bazı sesler duydum. Dikkat ettim, o sesin sahibi şöyle bir dua okudu. Ben de bu duayı ezberledim. Kimdi o sesin sahibi?*” Efendimiz (sas) Übey'i dinledikten sonra dedi ki: “**O sesin sahibi Cebrail'di, sana ve senin aracılığınla bu ümmete o duayı öğretmek istedi.**”^[323] Bu büyük şeref yine Hz. Übey'e nasip olmuştu. Bu duanın ne olduğunu da yine onun nakli ile biliyoruz. Cebrail'in (as) öğrettiği dua şudur: “**Allah'ım! Hatalarımı mağfiret eyle! İsteyerek ve istemeyerek yaptığım bütün günahlarımı affeyle! Lütfettiğin nimetlerin bereketinden beni mahrum eyleme! Mahrum ettiğin şeylerle de beni imtihan etme!**”^[324]

4- Übey b. Ka'b, Suffa Mektebi'nin bir talebesi olarak ilmin nesep bağıını hep canlı tutmuş birisidir.

İlmin nesep bağı nedir? Yukarıdan ilmi aldığı hocalar, aşağıda ilmi verdiği talebelerdir. Efendimiz (sas) onun ilimdeki derinliğini fark edince onu Suffa'da diğer sahâbîlere muallim kılmıştı. O, Efendimiz'in (sas) talebesi, diğer bazı sahâbenin ise hocası idi. Bugün ilim yönü itibari ile aklımıza gelen nice büyükler hep onun elinden geçmişti. Örneğin: *Tercümânü'l-Kur'ân* olan Abdullah b. Abbâs, Ümmetin Hakîmi olan Ebu'd-Derdâ, İstanbul'un manevi fatihi Ebû Eyyüb el-Ensârî ve daha niceleri... Tabiînin büyük imamlarından Mesrûk b. Ecda (v.63/683), gördüğü sahâbîler içerisinde Übey b. Kâ'b'ı çokça fetva veren altı sahâbî arasında saymıştır.^[325] O altı sahâbîden Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali, muhacir Übey b. Kâ'b, Muâz b. Cebel ve Zeyd b. Sâbit ise ensardandır.^[326] Hal böyle olunca Übey b. Kâ'b, büyük bir ilmin sahibi olarak birçok talebe yetiştirmiş, ilmin nesebini koruyarak kendinden sonraki dönemlere, bildiklerini talebelerinin aracılığı ile yansıtmıştır. Onun rahlesi vefat anına kadar hep açıktı ve hep etrafında talebe vardı, ne zaman kapandı o zaman Hz. Übey de vefat etti.

5- Übey b. Kâ'b, sadece Kur'ân'ı güzel okuyan biri değil, ona âşık olan ve onu yaşayan yani hafız olduğu gibi muhafız olan birisidir.

Bu nokta da çok önemlidir. Ne yazık ki bizler, Kur'ân hafızı yetiştirdiğimiz kadar Kur'ân muhafızı yetiştiremiyoruz. Böyle olduğu için Kur'ân'a yakışır hayatlar ve temsil makamının hakkını ödeyen yiğitler aramızda az oluyor. Kaynaklarımızda geçen Hz. Übey'in Kur'ân-ı Kerim'in tarifi ile alakalı bir cümlesi vardır. Bu tarif üzerinden onun nasıl bir Kur'ân anlayışına sahip olduğunu anlayabiliriz. Bu sözü üzerinden de nasıl bir duruşun sahibi olduğunu ortaya koyabiliriz. Übey b. Kâ'b diyor ki: *“Kur'ân en mükemmel kanun/yasa, en mükemmel hali gösteren ameller manzumesi, ibret ve örneği ile en mükemmel numuneleri içinde barındıran bir kaynak ve tüm âlemi irşat etmeye kâfi bir sermayedir.”*^[327] Büyüklerin sözleri de böyle büyük oluyor. Mükemmel, yani kemalâtın en zirve hali olan Kur'ân, bu özellikleri ile başka bir şeye ihtiyaç bırakmadan kıyamete kadar gelecek tüm insanlığa hatta sadece insanlığa değil tüm varlık âlemine yetecek bir ilahî kaynaktır. Bu sözün sahibi olan Hz. Übey nasıl Kur'ân muhafızı olmuştur, şimdi birazdan bunu daha iyi anlayacağız.

Burada Übey b. Kâ'b'ın Kur'ân ile olan münasebetini görebileceğimiz son bir örnek verelim. *Tercümânü'l-Kur'ân* olan İbn Abbâs (ra) der ki: “Resûlullah'ın (sas) ashâbından muhacir ve ensarın büyükleriyle oturur, kalkardım. Onlardan Resûlullah'ın (sas) gazvelerini ve bu konuda inen ayetleri sorardım. Yanına gittiklerimin hepsi Resûlullah'a (sas) yakınlığımdan dolayı gelişime sevinmişlerdir. Bir gün Übey b. Ka'b'tan Medine'de inen Kur'ân'ı (ayetleri) sormaya başladım. Kendisi ilimde derinleşen kimselerdendi. Bana: ‘Yirmi yedi sûre Medine’de indi. Diğerleri ise Mekke’de indi.’ dedi.”^[328]

Bu bilgiler ışığında şimdi gelin bu büyük insanı biraz olsun tanımaya çalışalım.

Ailesi, İman Edişi ve İman Üzere Yaşadığı Hayatı

Übey b. Kâ'b, ensarın Hazrec kabilesinden, Neccâroğulları'nın alt kolu olan Hudeyleoğulları ailesindendir.^[329] Babası Kâ'b b. Kays b. Ubeyd, annesi yine Neccâroğulları'na mensup Suheyle bint Esved b. Harâm'dır.^[330] Annesi meşhur sahâbî Ebû Talha b. Sehl'in halasıdır. Dolayısıyla Übey b. Kâ'b, Ebû Talha'nın dayısının oğludur.

Doğum tarihini bilmiyoruz. Ama bildiğimiz bir hakikat var ki kendini İslâm öncesi dönemde de çok iyi yetiştirmiş, Medine’de okuma-yazma bilen 12 insandan^[331] biri olmuş, ilme meraklı olan, her daim büyük bir merakla hakikati arayan birisi olmuştur.^[332] O daha önceler bir Yahudi’nin yanında Tevrat’ı mütalaa etmiş, sonra gidip bir Hristiyan rahip bulup onun yanında İncil metinlerini okumuştur.^[333] Hal böyle olunca Ehl-i Kitab’a ait çok şeyler öğrenmişti. Okuma-yazma^[334] bilmenin avantajı ile o gün için ulaşılabilecek birçok bilgiye ulaşmış, onlardan elde ettiği ön bilgilerle gelecek son peygambere dair bazı şeyler öğrenmişti.

Ailesine gelince Übey b. Kâ’b, iki evlilik yapmış ve bu evliliklerinden beş oğlu, bir de kızı olmuştur. Devs kabilesinden Ümmü’t-Tufeyl bint et-Tufeyl ile yaptığı evlilikten *Tufeyl ve Muhammed* isimlerinde çocukları olmuş, Habîbe bint Sehl’den ise *Abdullah, Rebî, Hazm ve Ümmü Amr* adlı çocukları dünyaya gelmiştir.^[335]

Nübüvvetin 12. yılında Es’ad b. Zürâre’nin çabaları ile o günkü adı Yesrib olan Medine’de imanın mesajları duyulmaya başlayınca en çok ilgi gösteren isimlerden birisi de o olmuştur. Ama onun iman edişi Hz. Mus’ab’ın vesilesi ile olacaktı. Hz. Mus’ab, Yesrib’e gelince bir iman hamlesi başlatmış, birçok insanı hidayete taşımıştı. Bu bahtiyarlardan birisi de Übey b. Kâ’b olmuştur. Hz. Mus’ab ile tanışıp ondan bazı mesajları duyunca daha önce var olan bilgilerinin sayesinde de söylenenlerin hakikat olduğuna inanmış, hemen orada iman etmişti.^[336]

Aradan bir müddet geçtikten sonra Hz. Mus’ab ile birlikte Akabe yollarına düşmüş, ikinci Akabe Biatı’nda yer almış, Efendimiz’i (sas) görme şerefine nail olmuş, görünce âşık olanlardan biri olmuş, Yesrib’e döner dönmez onun yolunu gözleyenlerden birisi de o olmuştur. Efendimiz (sas), Yesrib’e hicret edip Külsüm b. Hidm’in evine misafir olup oradan Neccâroğulları mahallesine gidip kendine kalacak *Menzil*, Müslümanların toparlanacağı *Mecsid* ve ilim öğrenecekleri *Mekteb*’i inşa edince sıra *Muâhât*’a gelmişti. Yani ensar-muhacir kardeşliğine. Bu kardeş kılmada daha önceden de dediğimiz gibi Hz. Übey’in nasibi büyük sahâbî Talha b. Ubeydullah olmuştur.^[337]

Suffa Mektebi’nin inşası tamamlanınca artık orada büyük bir medeniyetin temelleri atılmaya başlanmış; ilim, irfan, hikmet, takva adına çok önemli adımlar atılmıştı. Suffa’nın en gözde talebelerinden ve hocalarından olan Hz. Übey’in o günlerde Efendimiz (sas) ile hatıraları oldukça fazladır. O,

Efendimiz (sas) ile beraber başta Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke Fethi olmak üzere tüm gazve ve seferlere katılmış, bazı seriyyelerde de özel görevler almış, Hendek Gazvesi sırasında da ciddi bir şekilde yaralanmıştı. ^[338]

Burada tüm hatıraları zikretmemiz elbette ki mümkün değildir. Ancak bazı hatıralar var ki onları anlatmazsak Hz. Übey'in hayatının yazıldığı sayfalar yarım kalır. Bundan dolayı şöyle bir yol takip edeceğiz: Bilindiği üzere Hz. Übey'in İslâm tarihinde en önemli konumu, onun muallim oluşudur. Nasıl Allah (cc) tarafından seçildiğini biraz önce gördük. Neden seçildiğini anlayabilmemiz içinde ideal bir muallimin olmazsa olmaz vasıflarını yine onun üzerinden göreceğiz.

İdeal bir muallimde temsiliyet dışında bazı önemli vasıflar kesinlikle olmalıdır. Temsiliyeti ayrı değerlendirmemizin sebebi, temsiliyetin hepsinin öncesinde olması gerektiğindendir. Öncelikle ideal bir muallim, inandığı değerleri yaşayarak temsil etmeli, sonra da şu vasıfları kuşanmalıdır:

- Emniyet
- Liyakat
- Sadakat
- Adalet
- Sebat

Bu beş temel vasfın Hz. Übey'in hayatında nasıl olduğunu anlamamız için gelin örnekler ışığında onun hayatına şöyle bir bakalım...

Emniyet

Übey b. Kâ'b'ın Kur'ân'ı çok iyi bildiğini söyledik. Kur'ân'ı nasıl iyi bildiğini, onun Efendimiz (sas) tarafından vahiy kâtibi olarak seçilmesinden de görüyoruz. Vahiy kâtipliği çok ama çok önemli bir vazifedir. Bu vazifeye seçilen şerefli sahâbîler sadece okuma-yazma bildikleri için seçilmezlerdi. Bugün kaynaklarımızda adları geçen 40 vahiy kâtibi ^[339] olarak görev yapan sahâbî efendilerimizin hayatlarına baktığınız zaman bu meseleyi biraz daha iyi anlamış olursunuz. Onlar, vahyin emin meleşti tarafından emin elçi olan Efendimiz'e (sas) getirilen Allah'ın kelamını emin bir şekilde kayıt altına alan emin elçilerdi. Dolayısıyla vahiy kâtipliği emniyet kavramı ile sıkı bir bağı olan bir vazifedir. Hz. Übey de emin olan bir kâtip olarak, ideal bir muallim olarak 10 yıl boyunca bu vazifeyi yerine getirmişti. Efendimiz'den

sonraki 22 yıllık hayatında da tarih onu hep emniyet üzere kaydetmiş, ondan hep böyle bahsetmiştir. Onun diğer vahiy kâtiplerinden ayrı bir özelliği daha vardı. Efendimiz (sas) ne zaman özel bir mektup yazdırmak istese onu çağırır yazdırır;^[340] ne zaman ona özel bir mektup gelirse yine onu çağırır okuturdu.^[341] O, Resûlullah'ın (sas) kendisine yazdırdığı mektupların sonuna: “Übey b. Kâ'b tarafından yazılmıştır.” cümlesini eklemek suretiyle kâtiplerin mektuplara imza atma geleneğini başlatmıştır.^[342] Ayrıca Hz. Ömer'in Kudüs Antlaşması'nı ona yazdırmasında da onun emniyetinin özel bir yeri vardır. İşte bütün bu söylenenler Hz. Übey'in nasıl bir emniyet insanı olduğunu anlamamız açısından önemlidir.

Liyakat

Liyakat, yaptığı işe insanın ehil olup olmadığını gösteren en önemli vasıftır. Üzülererek söyleyelim ki şu zeminde en fazla ihmal ettiğimiz bir sorumluluktur. Bugün bazı işlere, makamlara, mevkiilere gelen ve getirilen insanlar gerçekten ne kadar oralara ehiller ve ne kadar liyakat sahibiler, bunun iyi muhasebesi yapılmalıdır. Başkasının muhasebesinden de ziyade, hepimiz şu an hayatın içerisinde belli yerlerdeyiz. Biz kendi muhasebemizi yapmalı, gerçekten bulunduğumuz konumlara ne kadar layığız, ne kadar liyakat sahibiyiz, o konumların hakkını ne kadar yerine getiriyoruz, ciddi bir şekilde gözden geçirmeliyiz.

Übey b. Kâ'b (ra) bir muallim olarak elde ettiği konumların hakkını nasıl yerine getiriyor? Bir örnek üzerinden anlamaya çalışalım. Efendimiz (sas) bir sabah namazında ashâba namaz kıldırıldığı anda, nasıl olmuşsa bir ayeti atlamıştır. Übey, bunu hemen fark ederek namazın bitiminde Efendimiz'in (sas) huzuruna geldi ve dedi ki: “Ya Resûlullah! Okuduğunuz sûrede falanca ayet nesh mi oldu ki okumadınız?” Efendimiz (sas) tebessüm etti ve dedi ki: **“Hayır, nesh olmadı, ben unuttum. Ama kendi kendime dedim ki o ayeti atladığımı bilse bilse Übey bilir. Elhamdulillah bunda da yanılmadım.”**^[343] Görüyorsunuz değil mi liyakati? İşinin hakkını veriyor, işi ona emanet edene güven veriyor, bulunduğu konumun gereğini yerine getirme adına böyle bir liyakat ortaya koyuyor.

Onun işindeki liyakatini, Kur'ân'ın mushaf olarak toparlanması sürecinde de görüyoruz. Gerek Hz. Ebû Bekir döneminde Kur'ân sahifelerinin bir araya getirilmesi işinde gerekse Hz. Osman döneminde Kur'ân'ın çoğaltılması meselesinde Zeyd b. Sâbit'in hemen yanı başındaki isim olur.^[344] Bu zor ve

mesuliyetli işe o gün ashâbın büyükleri onu seçerlerken: “*Vallahi! Übey bu işe layıktır. Bu işin en liyakatli adamı odur.*” diyerek onu önermişlerdi.^[345] Hz. Übey de bu zor görevde inanılmaz bir çaba ortaya koymuş ve o gün için hayatta olan tüm ashâbın memnun ve razı olacağı bir onay sistemi ile bu işi neticelendirmişti.^[346] Übey’in o heyete seçilmesi, onun nasıl bir liyakatte olduğunu anlamamız açısından önemlidir.

Bu konuda bir başka örnek vermek gerekirse şunu söyleyebiliriz: Hicret’in 14. yılı, Hz. Ömer’in hilafet günlerinde Hz. Ömer, o güne kadar münferiden kılınan teravih namazlarını cemaatle bir imamın arkasında kıldırma kararını alır.^[347] Bilindiği gibi Teravih, Ramazan gecelerinin en güzel ibadetlerinden biridir. Efendimiz (sas) Hicret’in 2. yılında oruçla birlikte bu güzel ibadeti Müslümanlara göstermiş, birkaç gün de Mescid’de bunu eda etmiş, onu gören sahâbî de bu ibadeti yerine getirme adına hemen onun arkasında seferber olmuş, Rahmet Peygamberi de farz olur endişesi ile yani ümmetine olan rahmetinin göstergesi olarak evinde kılmaya başlamıştı.^[348] O günden Hicret’in 14. yılına kadar sahâbe kendi başına münferiden bu ibadeti yerine getirmeye çalışmıştı. Ama Hz. Ömer kendi döneminde: “Artık Resûlullah hayatta yok, kimse bunu farz olarak anlamaz, bundan dolayı biz bir imamın arkasında bu namazı kılarak daha düzenli, daha güzel ve daha istifadeli bir şekilde yapalım.” demiştir.^[349] Bu görüşünü sahâbe ile paylaşınca sahâbeden de olumlu bir cevap gelince insanlara bu namazı kıldırarak ehil ve liyakat sahibi biri erkeklere, diğeri kadınlara iki imam ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Hz. Ömer hiç düşünmeden bu iki ismin kimler olduğunu söyledi. Kimlerdi o isimler? Kadınların imamı Süleyman b. Ebî Hasme, erkeklerin imamı Allah’ın seçtiği muallim olan Übey b. Kâ’b’tı. Hz. Ömer hemen ona haber gönderdi ve onu Mescid-i Nebevî’nin erkekler için ilk teravih imamı olarak görevlendirdi.^[350] Übey b. Kâ’b (ra) bu güzel vazifeyi hemen kabul etti ama Hz. Ömer’den bir istediği vardı. Diyordu ki: “*Ey Emire’l-Mü’minin! Ramazan’ın ilk 20 günü namazı kıldırayım ama son 10 günü bana müsaade et. Ben son 10 gün Efendimiz’den (sas) gördüğüm şekli ile kendi halimde itikâf yapayım ve insanlarla fazla münasebet kurmayayım.*”^[351] Hz. Ömer onun bu istediğini kabul edecek ve Übey b. Kâ’b böylece o vazifesini yerine getirecekti. İşte liyakat onun hayatında böyle bir noktada duruyordu.

Sadakât

Muallimliğin olmazsa olmaz vasıflarından bir tanesi de sadakattir. Sadakat için de Hz. Übey b. Kâ'b'ın hayatından çok örnekler verilir. Biz burada hem anlatması hem anlaşılması çok zor olan bir örnek ile meseleye bir pencere açalım. Aktaracağımız bu rivayeti başta İbn Mâce ve Beyhakî olmak üzere daha nice hadis imamımız kitaplarında naklederler. Bazı hadis kitaplarımızda aynı olay Ubâde b. Sâmit için de aktarılır.^[352] Mümkündür, iki sahâbî için de böyle bir hadise yaşanmış olabilir. Ancak biz bu olayı bize bizzat aktaran olayın faili olan Übey b. Kâ'b'ın başından geçen bir rivayet olarak ele alacağız. Diyor ki Übey b. Kâ'b: “Ben *Ashâb-ı Suffa*’da olan bazı kardeşlerime Kur’ân okumasını ve yazı yazmasını öğretirken bu talebelerimden biri^[353] bir gün bana bir yay hediye etmişti. Çok güzel bir yaydı. Hediyesini kabul ettim. Kendi kendime dedim ki: ‘Öyle çok kıymetli bir mal değildir bu. Hem ben onunla cihada katılır, Allah yolunda ok atarım.’ Bunu dedim ama yine de içime bir sıkıntı düştü. ‘Acaba bu hediye almamakla iyi mi yaptım, kötü mü yaptım?’ diye. Dayanamadım, birkaç gün sonra Efendimiz’in (sas) huzuruna gittim ve ona başımdan geçeni anlattım. Bir anda Efendimiz’in (sas) yüzünün rengi değişti, ben kızdığını anladım, o anda dedi ki: **‘Eğer boynuna ateşten bir halka takmayı arzu edersen onu kabul et.’** Bu sert uyarıyı duyar duymaz koştum eve yayı aldım ve sahibine iade ettim. Bir daha da ilim tedrisatında bana verilen hediyeleri asla kabul etmedim.”^[354]

Talim/egitim karşılığında para ve bedel istememiş, karşı taraf kendi arzusu ve isteği ile Kur’ân öğretmenine bir hediye almış. Böyle masumane bir tavra Efendimiz (sas) sizce neden bu kadar sert bir cevap vermiş olabilir? Kaldı ki Efendimiz (sas) değil miydi onlarca hadisinde bize hediyeleşmeyi tavsiye eden? O (sas) değil miydi: **“Hediyeleşin, çünkü hediye sevgiyi artırır, kalpteki kötü hisleri giderir.”**^[355] diyen. O değil miydi: **“Hediyeleşin, birbirinizi sevin/sevginiz artsın.”**^[356] diyen. Yine o (sas) değil miydi: **“Birbirinize yiyecek hediye edin. Bu, rızkınızda genişlik hâsıl eder.”**^[357] diyen. Peki öyleyse neden Hz. Übey’e bu kadar sert bir karşılık vermiştir?

Evet, Efendimiz (sas) hediyeleşmeyi ümmetine tavsiye etmiştir ancak aynı Peygamber (sas) bazı konumda olanlara bunu yasaklamıştır. Mesela O (sas) buyurmuşlardır ki: **“İhsanı yani hediyeleşmeyi sıla-i rahme vesile olduğu müddetçe kabul edin. Dine karşı bir rüşvete dönüşünce sakın hediye kabul etmeyin.”**^[358] Yine demiştir ki: **“Emûrin hediye alması haramdır. Kadının rüşvet alması küfürdür.”**^[359] Bakın Efendimiz (sas) yine ne

demıştır: “Umeraya (yani emir sahiplerine) verilen hediyeler hırsızlıktır.”^[360] Ve yine buyurmuştur ki: “İmama yani yöneticiye hediye, devlet malını yağmalamaktır.”^[361]

Bu beyanları ile Efendimiz (sas) önceki beyanlarını dengeledi ya da daha doğru bir ifade ile hediyeleşmenin çerçevesini, sınırlarını belirledi. Konuma uygun bir şekilde meselenin hükmünü beyan etti. Burada Übey b. Kâ'b'a söylenmek istenen neydi? Yani bir Kur'ân öğretmeni öğrencisinin hediyesini kabul etse ya da bugün ücret karşılığında maaş ile bu vazifesini yerine getirirse haram mı işlemiş olur? Elbette ki hayır. Hatırlanacağı üzere Hz. Ömer devrinde gerek Medine'deki kütaplarda gerek Basra ve Kûfe'de kurulan mekteplerde Kur'ân öğretmenlerinin *Beytü'l-Mal*'den maaş aldıklarına şahit olmaktayız.^[362] Peki, burada Efendimiz'in (sas) Übey b. Kâ'b'a söylediği bu sert ifadeyi nasıl anlayacağız?

Meseleyi anlayabilmemiz için İmam Rabbanî'nin *Mektubat*'ında geçen bir sözünü burada yine hatırlamamız gerekecek... İmâm Rabbânî (v. 1034/1624) der ki: “*Hasenatü'l-ebrar seyiyetü'l-mukarrebîn...*” yani “*Ebrarın Haseneleri, Mukarreblerin Seyyileridir.*”^[363] Daha da anlaşılır kılalım: “*İyilerin bazı güzellikleri, bazı sevapları Allah'a yakın olan bazıları için günah sayılabilir.*” Ne demek bu? Bazı şeyler vardır ki yapılması helaldir ancak bazı kametlere yani bazı konum ve makamda bulunanlara o helaller ile amel etmeleri şık değildir, yakışmamaktadır. Allah (cc) tarafından seçilmiş bir muallim olan Übey b. Kâ'b büyük bir sadakatle tâlim sahasında yaptığı hizmetinin karşılığını sadece ve sadece Allah'tan beklemeli, bu iş karşılığında hediye bile kabul etmemeliydi. Sadakati zedeleyecek hiçbir şeye asla müsaade etmeyerek kıyamete kadar gelecek tüm muallimlere bu işin beklentisizlik üzerine kurulduğunu hayatı ile göstermeliydi. İşte onun yaptığı bundan başka bir şey değildi.

Adalet

Bir muallimde olmazsa olmaz vasıflardan bir tanesi de adalettir. *Adalet, herkese eşit davranmak değil hak edene hak ettiği kadar hakkını vermektir.* Übey b. Kâ'b, ideal bir muallim olarak adaleti hayatının esası kılmış biriydi. Onun insanlar içerisindeki adaleti, muallim olarak talebelerine adaleti, bazı vazifeleri yerine getirirken bu konudaki hassasiyeti gerçekten çok mühim mesajlar içermektedir. Hz. Übey'in adalet anlayışını anlayabileceğimiz biri Resûlullah (sas) ile yaşanan bir hatıra, diğeri ise talebelerine verdiği bir nasihatı olan iki rivayete şahit olalım. Birinci rivayeti bize Ahmed b.

Hanbel, *Müsned*'inden aktarıyor. Hadiseyi bizzat bize nakleden kendisidir, diyor ki:

Resûlullah (sas), *Belî*, *Uzre* ve *Benî Sa'd b. Huzeym* kabilelerinin zekâtlarını toplamak üzere beni gönderdi. Onların zekâtlarını topladım. Nihayet onlardan sonuncu adamın yanına vardım. Gittiğim adamlardan evi ve köyü Medine'ye yakın olanı bu olduğu için onu sona bırakmışım. O adama kendimi tanıttım ve bütün malını bir araya toplamasını istedim, adam da söylediğimi yaptı ve bana bütün malını bir araya topladı. Adamın mallarına baktım, zekâta konu olan malın sadece iki yaşına yeni girmiş dişi bir deve olduğunu tespit ettim ve ona söyledim. Adama sadece bunu alacağımı belirttim. Mal sahibi seçtiğim deveyi beğenmedi ve: “Bunun sütü de yok, yük taşımak için de elverişli de değil. Allah'a yemin ederim ki senden önce zekât toplamaya gelen ne Resûlullah'a (sas) ve ne de onun elçisine malımdan sütü olmayan ve yük taşımaya da elverişli olmayan bir deveyi vermedim. İşte şurada genç, semiz, sütü olan dişi bir deve var, onu al!” dedi. Ben ona: “Bana emredilmeyen şeyi asla almam. Resûlullah (sas) bana ne dediyse nasıl öğrettiyse adaletle ben ona göre hüküm verir ve ancak onu alırım.” dedim. Ben böyle dedikçe adam ısrar etti. Baktım olacak gibi değil, adama dedim ki: “İşte Resûlullah (sas) sana yakın, istersen gel beraber gidelim, bana söylediklerini kendisine anlattırsın. Şayet o kabul ederse eder, etmezse reddeder!” dedim. Adam: “Bunu yapacağım!” dedi ve benimle çıktı, bana vermek istediği deveyi de yanına aldı. Beraberce Resûlullah'ın (sas) yanına geldik. Huzur-u Nebi'ye gelince adam dedi ki: “Yâ Resûlullah, malımın zekâtını almak için elçin geldi. Malımı topladım. O, sütü olmayan ve yük taşımaya da elverişli olmayan henüz iki yaşına girmiş bir deveyi seçti. Ben kendisine alması için genç, semiz bir dişi deve gösterdim, almaktan imtina etti. Bunun üzerine ihtilafa düştük. Hadiseyi sana arz etmeye geldik. İşte o deveyi de getirdim, onu benden al ya Resûlullah!” Peygamber Efendimiz (sas) benim nasıl hüküm verdiğimi duyunca beni takdir etti ve dedi ki: **“Senin üzerine borç olan Übey b. Kâ'b'ın ayırdığı devedir. Sen kendi rızanla daha iyisini vermek istersen onu da verebilirsin, biz de kabul ederiz ve Allah bundan dolayı sana ayrıca mükâfat verir.”** buyurdu. Adam: “Ben de bu maksatla onu getirdim, buyur al yâ Resûlullah!” dedi. Hz. Peygamber (sas) devenin alınmasını emretti ve malının bereketlenmesi için o adama dua etti. [\[364\]](#)

İşte buradaki hassasiyetten siz anlayın Hz. Übey'in adalet anlayışını. İkinci rivayete geçmeden bir hususa dikkatleri çekelim. Adaletin tesisi için

hepimizin gözden kaçırdığı bir husus, bir özellik var. Nedir bu husus? *Boş şeylerden yüz çevirmek, insanı alakadar etmeyen işlerle uğraşmamak, her işte olayım gibi bir düşünce ile hareket etmemektir.* Bunun adaletle ne alakası var diye aklımıza gelebilir. Ama çok ciddi irtibatı var. Mesela, boş işlerle uğraşan aslî işlerini aksatır. Kendi ile alakası olmayan işlere bulaşan asıl yapması gerekeni ihmal eder. Her işte olmalıyım diyerek bir çabaya giren, asıl yapması gerekene hayatında yer bulmaz ve bunların hepsi de zulme, adaletsizliğe kapı açar. Hz. Übey, talebelerine hep bunu tavsiye ediyor. Ne zaman bir tavsiye isteseler ilk söylediği şey: *“Boş işlerden yüz çevir!”* oluyor. ^[365]

Bir gün şöyle diyecektir o büyük insan: *“Mü’min dört vasfından belli olur: Belâ ve musibete uğradığında sabreder. Nimet ve ikrama mazhar olduğunda şükreder. Konuştuğu zaman doğru konuşur. Hükmettiği zaman adaletle riayet eder. Yine mü’min beş nur arasında dolaşır durur. Allah’ın ‘nur üstüne nur’ dediği budur: Mü’minin sözü nurdur, ameli nurdur, girişi nurdur, çıkışı nurdur ve kıyamet günü varacağı yer nurdur. Ancak kâfir beş karanlık arasında döner, durur: Onun sözü karanlık, ameli karanlık, girişi karanlık, çıkışı karanlık ve kıyamette varacağı yer karanlıktır.”* ^[366]

Sebat

İdeal bir muallimde bulunması gereken son vasıf sebatır, yani sabrı kuşanıp direnerek Allah’ın (cc) rahmetine, teveccühüne mazhar olmaktır. Bu vasıf da hepimize malum olduğu üzere çok ama çok önemlidir. Sebat Hz. Übey’in hayatında nasıldır, bunu anlayabileceğimiz bir örneğe şahit olalım. Ebû Saîd el-Hudrî rivayet ediyor:

Adamın biri bir gün Resûlullah’a şöyle bir soru sordu: “Ya Resûlullah! Bazen hastalıklara düşer oluyoruz. Bu hastalıklara sabreder, sebat gösterirsek bundan dolayı bize bir ecir var mı?” Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“Olmaz mı! Çektiğiniz bütün hastalıklar sizlerin günahlarınızın kefaretidir.”** O mecliste bulunan Übey b. Kâ’b bu sefer şöyle bir soru sordu: “Ya Resûlullah! Ya hastalıklarımız çok basitse önemsiz bir şeyse yine ecir var mı?” Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“Veleve parmağımıza bir diken batması ya da ondan biraz fazlası olsun yine ecir var!”** ^[367] Bu, büyük bir müjdeydi sahâbe için... Bu müjdenin Hz. Übey’in hayatına nasıl etki ettiğine gelince çok acayip bir şey görüyoruz. O, sıtma hastalığına müpteladır. Bir ömür bu hastalık altında kıvranmış durmuştur. O bazen sıtma nöbetleri fazlalaşınca ellerini dua için açar ve şöyle derdi: *“Allah’ım! Senin*

peygamberin çekilen bütün hastalıkların günahlara kefarete olduğunu söyledi. Bundan dolayı benim senden istediğim, yakalandığım şu sıtma hastalığını hac, umre, cihad ve cemaatle namaza katılmaktan beni alıkoymaması şartı ile benden uzaklaştırmamandır.” [368]

Vefatına Kadar Devam Eden Çizgi: İlim

Doğum tarihini net olarak bilmediğimiz Übey b. Kâ'b, ihtilaflar olsa da [369] hicretin 30. yılında Medine’de vefat edecekti. [370] O gerek Efendimiz (sas) ile beraber geçirdiği 10 yıllık hayatında gerek O’ndan sonraki 25 yıllık hayatında hep ilim üzere yürümüştür. Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından bize 164 tane hadis rivayet etmiştir. [371] Onun nasıl bir ilim çizgisi izlediğini, muallimliğini ne zamana kadar devam ettirdiğini şu rivayetten daha iyi anlayacağız: İbn Sa’d (v.230/845), *Tabakât*’ında, Cündeb b. Abdullah el-Beceli’den aktarır. Diyor ki:

İlim tahsil etmek için Medine’ye gittim. Allah Resûlü’nün (sas) mescidine girdim. Baktım, orada insanlar çeşitli halkalar oluşturup birbirlerinden hadis rivayet ediyorlardı. Halkalara devam etmeye başladım. Sanki yolculuktan gelmiş, üzerinde iki elbisesi olan ve beti-benzi sararmış bir zatın halkasına dâhil oldum. Onu şöyle derken işittim: “Kâbe’nin Rabbine yemin olsun ki Ukde ashâbı [372] helak oldu fakat ben onlara üzülmüyorum.” Zannediyorum bu sözü defalarca söyledi. Adamın yanına gidip oturdum. Olan biten her şeyi anlattı. Sonra kalkıp gitti. O gittikten sonra: “Bu zat kimdir?” diye sordum. “Bu zat Müslümanların efendisi Übey b. Kâ'b’tır.” dediler. Kalkıp arkasından onu takip ettim. Evine gitti. Bir de baktım ki eski bir ev, eski bir görüntü, her şeyden elini eteğini çekmiş zahid bir adam var karşımda. Kendisine selâm verdim. O da benim selâmımı aldı. Sonra bana: “Sen kimlerdensin?” diye sordu. Ben: “İrak ahalisindenim.” dedim. Übey b. Kâ'b: “Çok soru soran bir halk!” dedi. Böyle söylediği zaman öfkelen dim. Übey b. Kâ'b’ın önünde diz çöktüm, ellerimi kaldırdım. Yüzümü kibleye dönüp şöyle dedim: “Allah’ım! Onları sana şikâyet ediyorum. Biz ilim tahsili için paramızı harcıyoruz, bedenlerimizi yoruyoruz, yüklerimizi taşıyıp duruyoruz. Fakat ne zaman biz onlara kavuşsak bizi asık suratlar karşılıyor ve bize olmadık sözler söylüyorlar.” Bu duam üzerine Übey ağladı ve beni razı etmeye çalıştı. Sonra: “Yazıklar olsun sana! Ben buradan gitmiyorum ki! Ben buradan gitmiyorum ki!” dedi. Sonra şöyle dua etti: “Allah’ım! Ben sana söz veriyorum. Eğer beni cuma gününe kadar yaşatırsan hiçbir kınayıcının

kınamasından korkmadan Allah Resûlü'nden (sas) işittiklerimi söyleyeceğim.” Sonra ondan ayrılıp cuma gününü beklemeye başladım. Perşembe günü olduğu zaman bazı ihtiyaçlarımı görmek üzere çarşıya çıktım. Bir de baktım ki sokaklar insanlara dar geliyor. Hangi sokağa girsem orada insanlarla karşılaşabilirdim. “İnsanların hali ne böyle?” diye sordum. “Galiba sen yabancısın.” dediler. “Evet.” dedim. “Müslümanların efendisi Übey b. Kâ'b vefat etti.” dediler. Cündeb dedi ki: Sonra Irak'ta Ebû Musa ile karşılaştım ve Übey'in durumunu ona anlattım. “Çok yazık, keşke sen onun sözlerini bize ulaştırıncaya kadar yaşasaydı.” dedi. [373]

Übey b. Kâ'b o duayı nasıl bir ruh hali ile yapmışsa Allah (cc) ona o birkaç günlük zaman diliminde sağlık ve afiyet vermiş, o bildiği her şeyi o gün için etrafında olan talebelere anlatmış, sonra da cuma günü vefat etmişti. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırarak onu Bakî' Kabristanlığı'na defnetmişti. [374]

Allah kendisinden ebeden razı olsun ve rahmet eylesin.

Bize Neler Söyler?

Übey b. Kâ'b'ın (ra), Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından 164 tane hadis naklettiğini belirtmiştik. Bunlardan iki tanesini aktararak konuyu tamamlayalım.

Birincisi: Efendimiz (sas) buyururlar ki: **“Allah, bana şöyle buyurdu: ‘Gerçek din, Allah katında her türlü haksızlıktan ve batıldan uzak olan İslâm dinidir. Yahudilik ve Hristiyanlık değildir. Bu din üzerine olan bir kimse ne hayır işlerse hiç boşa gitmez. Mutlaka karşılığını görür.’** Resûlullah (sas) sonra sözüne şöyle devam etti: **‘Âdemoğlu’nun bir vadi dolusu malı olsa bir ikincisini ister. İki vadi dolusu malı olsa bir üçüncüsünü de ister. Âdemoğlu’nun gözünü topraktan başka bir şey doyurmaz. Allah Teâlâ ise tevbe edenin tevbesini kabul eder.’** [375]

İkincisi: Ebû'l-Münzîr Übey b. Kâ'b (ra) kendisi anlatıyor, diyor ki:

Bir adam vardı -ki ben mescide ondan daha uzakta oturan bir başkasını tanımıyorum- bu kişi cemaatle namazı hiç kaçırmazdı. Kendisine: “Bir eşek alsan da hava karanlık ve sıcak olduğunda ona binsen!” dediler. Adam şöyle cevap verdi: “Evimin, mescidin yanı başında olması beni hiç de memnun etmez. Çünkü ben mescide gidiş ve evime dönüşümün adıma (ecir olarak) yazılmasını diliyorum.” Bunun üzerine Resûlullah (sas) ona: **“Bunların hepsinin sevabını Allah, senin için derleyip topladı.”** buyurdu. Aynı hadisin

bir başka rivayetinde Hz. Peygamber: “Allah’tan beklediğin sana verilmiştir.” buyurdu. [376]

Birinci hadisin temel mesajı dünya ile irtibatın nasıl olması gerektiği yönünde, ikinci hadisin temel mesajı ise cemaatle namazın ehemmiyetinin iyice kavranması yönündedir. Mevlâ, bu önemli mesajları duyanlardan eylesin.

Sınırlı sayfalar içerisinde olsa bile Übey b. Kâ’b’ın hayatından çok önemli mesajlar ve değerler öğrendik. Bilhassa ideal bir muallimin hayatında olması gereken 5 temel kavramın neler olduğuna şahit olduk. İdeal bir muallim olabilmek aslında ideal bir muallime, talebe olmaktan geçer. Bunu unutmadan bu kavramlar üzerinden bazı mesajlar ortaya koymak istiyoruz. Neydi o kavramlar?

1- Emniyet

2- Liyakat

3- Sadakat

4- Adalet

5- Sebat

Bu kavramlar üzerinden ortaya koyduğumuz mesajlara iyice dikkat edelim ve elimizden geldiğince hayatlarımıza taşıyalım ki hasret kaldığımız ve hayalini her daim kurduğumuz o güzel zamanlara ve zeminlere erişebilelim. Rabbimiz en yakın zamanda bizleri o seviyelere vardsın.

[304] Bu sahâbîlerin kimler olduğunu görmek için bkz. İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 257-297.

[305] Bkz. Yunus Koç, “Yozgat”, *DİA*, XLIII, 561, 562.

[306] İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 243; İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 73.

[307] Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 210; Ebû Nu’aym el-İsfahânî, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 342.

[308] Hz. Peygamber (sas) sûreleri bazen ilk ayetleri ile bazen özel isimlerle bazen başka bir şekilde anardı. Bkz. Süyûtî, *el-Itkân*, I, 139, 140.

[309] İmam Kurtubî, özellikle Beyyine Sûresi’nin seçilmesini şöyle yorumlamaktadır: “Bu sûrenin hassaten zikredilmesi kısa olmakla beraber, ihtiva ettiği tevhid, risalet, ihlâs, suhuf, peygamberlere indirilen kitaplar, namaz, zekât, kıyamet, ehl-i cennet ve ehl-i cehennemden anlatılmasından dolaydır.” Ahmed Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, II, 1716.

[310] Buhârî, “Tefsir”, 98; Müslim, “Müsâfirûn”, 245, 246; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 328; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 345; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, III, 239.

[311] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 345; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 169.

[312] Alak 96/1-5.

[313] Malum olduğu üzere bu ayetler, ilk inen ayetlerdi ve Mekke’de nâzil olmuştu. Burada ilk inişi değil, sonradan hatırlatılışı olarak anlamak gerekiyor.

[314] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 345.

[315] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, II, 137-164.

[316] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 345.

[317] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 20.

[318] İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 169.

[319] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 356.

[320] Muhammed Emin Yıldırım, *Suffa Meclisleri Kur’ân Dersleri*, s. 188.

[321] *Ebû Münzir*, Übey b. Kâ’b’ın en bilinen künyesidir. Bir de onun oğlu Tufeyl’den dolayı *Ebû Tufeyl* şeklinde bir künyesi daha vardır. İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 169; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 162.

[322] Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, III, 238; Ebû Nu’aym el-İsfahânî, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 250.

[323] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 77, 203.

[324] Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, XVIIIV, 336.

[325] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 20.

[326] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 356.

[327] Ebû Nu’aym el-İsfahânî, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 253.

[328] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 377.

[329] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 20; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 169; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 571.

[330] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 20; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 169, 170; İbn Abdilberr, I, 162, 163; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 571.

[331] Belâzürî, bu 12 ismin şunlar olduğunu söylemektedir: “Sa’d b. Ubade, Münzir b. Amr, Übey b. Kâ’b, Zeyd b. Sâbit, Râfi b. Mâlik, Üseyd b. Hudayr, Ma’n b. Adıyy, Beşîr b. Sa’d, Sa’d b. Rebî, Evs b. Havelî, Abdullah b. Übey b. Selül ve Hanzala b. Rebî.” Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, 541, 542.

[332] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 571; Belâzürî, *Fütûhu’l-Büldân*, 541.

[333] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 571; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 169.

[334] Übey b. Kâ'b'ın İslâm öncesi dönemde okuma-yazma bilmesi ile alakalı Muhammed b. Sa'd şöyle der: “Übey, İslâm'dan önce câhiliye döneminde de yazıyordu. Bu dönemde Araplar arasında yazma işi yaygın değildi. Ubey, İslâm geldikten sonra Hz. Peygamber'in vahyini yazmaya başladı.” İbn Manzûr, *Muhtasar Târîhu Dımaşk*, II, 331.

[335] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 571.

[336] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 169; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 571.

[337] İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 243; İbn Habîb, *el-Muhabbar*, s. 73.

[338] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 20; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 169, 170; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 162, 163; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 571.

[339] Vahiy kâtiplerinin kimler olduğunu görmek için bkz. Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, I, 266, 267; A'zamî, *Küttabü'n-Nebi*, s. 40-55.

[340] Örneğin peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseylime'ye yazdırılan mektubu, Übey b. Kâ'b yazmıştır. Bkz. Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 103.

[341] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 571, 572; Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, 541.

[342] Muhammed Hamîdullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, s. 152, 153, 162, 238, 239.

[343] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 77, 204.

[344] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 576.

[345] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 572.

[346] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 576.

[347] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 325.

[348] Buhârî, “Teheccüd”, 5; Müslim, “Müsâfirûn”, 177.

[349] İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere*, II, 713.

[350] Buhârî, “Terâvih”, 1.

[351] Ebû Dâvûd, “Salât”, 338.

[352] Ebû Dâvûd, “İcare”, 37.

[353] Bu sahâbînin Tufeyl b. Amr olduğu söylenir. el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, I, 231.

[354] İbn Mâce, “Ticârât”, 8; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI, 125-126; Ebû Nu'aym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, VI, 86.

[355] Tirmizî, “Velâ”, 6.

[356] İmam Mâlik, *Muvattâ*, II, 908; Münavî, *Feyzü'l-Kadîr*, III, 271.

[357] el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, VI, 110.

[358] el-Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, V, 238.

[359] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, IV, 252; el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, VI, 112.

[360] İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, IV, 252; el-Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV, 151.

[361] el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, VI, 111.

[362] Mâverdî, *Ahkâm-ı Sultâniye*, I, 399.

[363] İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbat*, I, 164.

[364] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 201, 202; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4.

[365] “Seni ilgilendirmeyen şeylerle uğraşma! Düşmanından uzak dur, dostunla da mesafeni iyi ayarla!” el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl*, XVI, 222-223.

[366] Ebû Nu'aym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 254.

[367] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 277; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 21.

[368] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 277; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 21.

[369] Übey b. Kâ'b'ın, hicrî 22. yılda Hz. Ömer'in hilafet günlerinde vefat ettiğini ve Hz. Ömer'in onun vefat haberini duyduğunda: “Bugün Müslümanların seyyidi/efendisi vefat etti!” dediği rivayet edilir. Ancak, onun Hz. Osman döneminde vefat ettiği yönündeki rivayetler daha doğrudur. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 21; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 170; İbn Abdilberr, I, 164; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 576.

[370] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 21; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 170; İbn Abdilberr, I, 164; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 576.

[371] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.259.

[372] “Ukde ashâbı” büyük ihtimalle “hadis rivayetinde işi karıştıranlar” anlamındadır. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 575.

[373] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 575, 576.

[374] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 21; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 170; İbn Abdilberr, I, 164; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 576.

[375] Tirmizî, “Menâkıb”, 138.

[376] Müslim, “Mesâcid”, 278; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXV, 141, 140; Ebû Dâvûd, “Salât”, 49.

❖ Übey b. Kâ'b'ın Hayatından Mesajlar ❖

❖ Emniyet, peygamberlerin en temel vasfı, onlara iman edenlerin olmazsa olmaz özelliğidir. Elinden ve dilinden insanlar emin olduğu müddetçe sen gerçek manada iman etmiş olabilirsin. Sadece söz ile değil hayatın ile emniyeti yaşadığın topluma yansıt ki el-Emin olan Muallim'e (sas) hakkıyla talebe olabilesin.

❖ Liyakat, sana emanet edilen değerlere karşı kendini sahip değil emanetçi olarak görmek, kendinden daha ehil birini görünce ona yerini vermendir. Bulunduğun yerin ve konumun hakkını ödeyebilmek ehliyeti işin esası kılmaştır. Ehliyet ve liyakat her daim hayatının en önemli esasları olsun ki el-Emin olan Muallim'e (sas) hakkıyla talebe olabilesin.

❖ Sadakat, her şart ve durumda doğruluğu kuşanmak, istikametten ve istikrardan yüz çevirmemektir. Doğruluk insanı cennete; yalan ise cehenneme ulaştırır. Mü'min her türlü günahı işlese de yalan en son düşeceği çukurdur. Bu hakikatleri hiçbir zaman unutmak ki el-Emin olan Muallim'e (sas) hakkıyla talebe olabilesin.

❖ Adalet, herkese eşit davranmak değil hak edene hakkını vermektir. Senin ve sevdiklerinin aleyhine, düşmanlarının ise lehine bile olsa asla yüz çevrilmemesi gereken çok mühim bir sorumluluktur. Her daim hakkın hatrını alî tutmalı ve hiçbir hatra onu feda etmemelisin ki el-Emin olan Muallim'e (sas) hakkıyla talebe olabilesin.

❖ Sebat, zorlu kulluk yolunun en önemli azığı, selamete erebilmenin en önemli vesilesidir. Hak davanın muarızları çok, yolları dikenli, düşmanları kavî, dostları vefasız, imtihanları ağır olur. Ne ile karşılaşırısan karşılaş, heybende istenilen düzeyde sebat olsun ki el-Emin olan Muallim'e (sas) hakkıyla talebe olabilesin.

**Takva Mescidi'nin Sahibi
KÜLSÛM B. HİDM**

Radiyallahu Anhu

Kırıkkale

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ
أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي
نَارٍ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yerin kenarına kurup onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”

(Tevbe, 9/109)

“Ya Resûlullah! Benim arsamın yanında Amr b. Avfoğulları’na ait küçük bir bahçe var -hurma kurutma alanı olarak kullanılıyor orası- Ebû Huzeyfe’nin azatlısı Sâlim orayı mescid edinmiş, orada bize namaz kıldırıyor ama ben istiyorum ki bu arsamı Allah yolunda infak edip burayı mescid haline getireyim, olur mu?”

Külsûm b. Hidm (ra)

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 10)

Adı: Külsûm b. Hidm

Anlamı: Yuvarlak, dolgun yüzlü

Künyesi: Ebû Kays/ Kays’ın babası

Lakabı: Sahibü’l-Mescidü’l-Kubâ/Kubâ Mescidi’nin sahibi

Baba Adı: Hidm b. İmrü’l-Kays b. Hâris

Anne Adı: Tespit edilemedi.

Kabile: Amr b. Avfoğulları/Evs

Doğum Yeri: Medine

Doğum Yılı: Tespit edilemedi.

İslam’a Girişi: Nübüvvetin 13. yılı

Sohbet Süresi: 1 yıl

Rivayeti: Yok.

Savaşları: Yok.

Görevleri: Yok.

Vefat Yeri: Medine

Vefat Yılı: Hicrî, 1/ Milâdî 623

Vefat Yaşı: 100'e yakın

Takva Mescidi'nin Sahibi KÜLSÛM B. HİDM (Radiyahallahu Anhu)

82 İl 82 Sahâbî projesinin 69. programına bizleri kavuşturan Rabbimize sonsuz hamdler olsun. Bu fasılda “*Takva Mescidi'nin Sahibi*” serlevhasında pek tanımadığımız ama yaptığı büyük infakı çok iyi bildiğimiz bir isme, bir sahâbî efendimize misafir olacağız. İnşallah o bizi kabul buyurur, onun rahle-i tedrisatına oturma şerefine nail olur, gereken istifadeyi sağlayarak bu satırları okuduktan sonra heybemizi doldurmuş olarak ayrılırız. Rabbim bana hakikatini anlayabilmeyi, yazabilmeyi ve gerçek manada anlatabilmeyi, bu büyük kameti büyüklüğüne yakışır bir sadakatle size yansıtabilmeyi nasip etsin, size de hakikatten başka bir şey dinlememeyi, hepimize de anladıklarımızı yaşayabilmeyi kolaylaştırsın.

Uzun Bir Ömür, Kısa Ama Bereketli Bir İman Hayatı

Kulluk için yaratılan insan bir ömür Allah'ın (cc) sınırlarını belirlediği çerçevede kulluğunu yerine getirmeye çalışır, neticesinde mükâfat yurdu olan cenneti ve cennet içerisindeki en büyük cennet olan Rabbinin rızasını kazanır. Bazı insanlar bir ömür mücadele ile bunu ancak kazanabilirler. Mesela Allah, insana 60, 70, 80, 90 yıllık bir ömür verir, o zat ömrü boyunca namaz kılar, zekâtını verir, oruçlarını tutar, iyiliği emreder, kötülükten sakındırır, elinden geldiğince haram ve helal sınırlarına riayet eder, iş başa düşünce cihada katılır, şunu yapar, bunu yapar ve neticesinde de yaptıklarını Allah için yapmışsa karşılığını cennet olarak alır. Ama bazıları da vardır ki samimi bir şekilde iman eder, sonra imanının sorumluluğunu yerine getirir, ondan sonraki ömrü çok az olur, belki bir saat, belki on saat, belki on gün belki yüz gün ancak yaşar ne bir cihada katılır ne uzun yıllar süren bir ibadet hayatı

olur, ne çok çok infakta bulunma imkânına erer ama o insan da övülecek bir şekilde Rabbine yürür, cenneti kazananlardan olur. Buradan bir hakikati öğreniyoruz: Cennet için öyle uzun soluklu bir ömre, yürüyüşe gerek yok. Samimiyetle iman yolunda olduktan sonra Allah (cc) insanın yaptığı bir iyiliği, bin iyilik gibi görüyor ve karşılığını da böyle veriyor. Bunun en güzel örneklerinden bir tanesidir bu fasılda misafiri olduğumuz Külsûm b. Hidm.

Düşünün bir kere, yaşı 100'e merdiven dayamış biri, 100 yıllık ömründe sadece 1 yıl namaz kılmış, bir yıl putlardan yüz çevirmiş, hiç Ramazan orucu tutmamış, zekât vermemiş, Allah yolunda bir cihada, savaşa katılmamış, helal haram sayılan birçok sınıra riayet etmeden yaşamış ama gün gelmiş iman etmiş, imanın mutluluğuna ermiş, o gün atılması gereken en güzel adımı atmış ve kıyamete kadar devam edecek bir sadaka-i câriyenin sahibi olarak gök kubbenin altına hoş bir seda bırakarak gitmiş. Onun o hoş sedası daha sonra koca bir medeniyetin oluşmasına zemin olmuştu. Böyle olduğu için istedik ki bu güzel memleketin tam ortasında yer alan bir ilimiz olan Kırıkkale'de, Asr-ı Saâdet'in kalbi sayılan Kubâ Mescidi'nin yapılmasına vesile olan o büyük sahâbîyi gündem edelim.

İşte Külsûm b. Hidm böyle biridir. Allah ondan ebeden razı olsun. O gerçekten kısa ama bereketli hayatı ile bize çok şeyler söyleyerek gitmiştir. Bize düşen onun cihana bıraktığı bu derin izleri kavrayabilmek, anlayabilmek ve bu güzelliğin aynısını üretebilmektir.

Külsûm b. Hidm (ra) der demez aklımıza neler gelir?

1. O, Ebû Eyyüb el-Ensârî gibi Mihmandâr-ı Nebî'dir.
2. O, Erkam b. Ebî'l-Erkam gibi evi ile tarihe geçen bir bahtiyardır.
3. O, Hz. Ebû Bekir gibi kıyamete kadar amel defterini kapatmayacak olan çok büyük bir infak kahramanıdır.
4. O, Hz. Hamza gibi büyük bir dağa ensar kardeş olan bir yiğittir.
5. O, Es'ad b. Zürâre gibi Yesrib'i Medineleştiren ama gül devrini görmeden/göremeden Rabbine yürüyen, önden giden atlılardan biridir.

İşte Külsûm b. Hidm demek budur. O kısacık iman yürüyüşüne bunların hepsini sığdıran önemli bir isim, önemli bir sahâbîdir. Gelin bu büyük insanı biraz olsun yakından tanımaya çalışalım.

Nasıl Bir Aile? Nasıl Bir Kabile?

Külsûm b. Hidm, Medinelidir. Evs kabilesinin bilinen meşhur ailelerden Amr b. Avfoğulları'ndandır.^[377] Evs kabilesinin beş ana kolu vardır,^[378] onlardan en kalabalık olan Amr b. Avfoğullarıdır, Külsûm b. Hidm de onlardandır. Bu kabileye mensup onlarca sahâbî biliyoruz. Mesela, hayatı bir destan olan ve Asr-ı Saâdet'in ilk öğrenci evinin sahibi olan Sa'd b. Hayseme^[379] bu kabileden, Uhud'da okçular tepesindeki 50 okçunun komutanı olan ve 40 arkadaşı tepeyi terk etmesine rağmen 10 arkadaşı ile tepeyi terk etmeyip şehadete yürüyen Abdullah b. Cübeyr^[380] bu kabileden, Bedir'in arslanlarından olan Hilal b. Ümeyye'nin^[381] annesi Üneyse bint Hidm bu kabiledendir.^[382]

Tabii hep iyi isimler yok bu kabilede. Ebû Afek isminde dönemin medya ayağını oluşturan küfür üzere olan şairler de var. O da Külsûm b. Hidm ile aynı kabiledendir. Yaşı da aynen onun gibi hatta ondan daha büyük, 120 yaşlarında falan olduğu söylenmektedir.^[383] Ebû Afek, Efendimiz'i (sas) ve Müslümanları hicveden şiirler okuyor, insanları İslâm'a karşı soğutuyordu. Efendimiz (sas) bu zat hakkında olumsuz kanaatini belli edince aynı kabileden olan Sâlim b. Umeyr, bir gece onun evine baskın düzenleyecek ve evinin bahçesinde onu öldürecekti.^[384] Yine bir fitne gayesi ile yapılan Mescid-i Dırâr'ın^[385] yeri de bu kabilenin mahallesindeydi ve bu nifak planının içerisinde de bu kabileden birkaç şahıs vardı.^[386]

Külsûm b. Hidm'in evliliklerine ve çocuklarına gelince, bu konuda kaynaklarımızda fazla bir bilgi yoktur. Sadece annelerinin kim olduğu belli olmayan Kays isminde bir oğlundan, Umeyre isminde ise bir kızıdan bahsedilir. Oğlu hakkında hiçbir bilgi verilmezken kızı Umeyre'nin Müslüman olduğu, Resûlullah'a (sas) biat ettiği ve Utbe b. Uveyym b. Sâ'ide ile evlendiği aktarılır.^[387]

Gözler Kutlu Kafilenin Yollarında

Külsûm b. Hidm'in doğum tarihini bilmiyoruz ancak vefat ettiği zaman yaşının 100'ü aşkın olduğu söylenir.^[388] O yaşlı ve bilge bir zat olarak ailesinin ve kabilesinin büyüğü şeklinde kabul edilir, saygı ve ihtiram gösterilir, onun dedikleri yerine getirilirdi.^[389] 100 yıllık bu uzun ömründe o da diğer Evs kabilesinin mensupları gibi şirk üzere yaşamış, Yahudilerin telkinleri üzerine hayatını idame ettirmişti. Ne zaman ki saâdetli insan Es'ad b. Zûrâre imanın nurunu Yesrib'e taşımış, arkasından zor davanın sadık temsilcisi Mus'ab b. Umeyr gelmiş, hakikati onlara duyurmuş, nübüvvetin 13.

yılında Efendimiz'in (sas) hicretinin üç-dört ay öncesinde Külsûm b. Hidm ve ailesinin büyük bir kısmı iman etmişti.^[390] Onlar iman edip Mus'ab'ın vesilesiyle hidayet nuruyla tanışınca hiç görmedikleri Hz. Peygamber'e (sas) kavuşmanın heyecanını yaşamaya başlamışlardı. Özellikle Külsûm b. Hidm de birçokları gibi görmeden Efendimiz'e (sas) âşık olmuş, çok derin bir muhabbet içini kaplamış, artık nasıl bir sevgi yüreğinde oluşmuş idiyse Allah (cc) onun bu sevgisine çok farklı bir mükâfat verecekti.

Akabe biatları olmuş, Müslümanlar kabileler halinde Yesrib'e hicret etmeye başlamış, Mekke'de sadece hicrete güç yetiremeyen zayıf Müslümanlar ile Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali ve birkaç sahâbî aileleri ile birlikte kalmışlardı.^[391] Daha sonra belirlenen vakitte Efendimiz (sas) de sadık dostu Hz. Ebû Bekir ile birlikte yola çıkmıştı. Efendimiz'in (sas) hicret için yola çıktığı Yesrib'te duyulunca müthiş bir heyecan ile herkes o kutlu kafilenin yolunu gözlemeye başladı. Tüm Yesrib'te büyük bir heyecan vardı ama en fazla heyecan Kubâ köyünde idi. O köy, Yesrib'in hemen girişinde idi, Külsûm b. Hidm'in köyü idi. O günlerde herkes oraya gelir ve orada Efendimiz'in (sas) yolunu gözlerdi.

Efendimiz (sas), nübüvvetin 13. yılı 27 Safer'de (10 Eylül 622, Cuma) Mekke'den çıkmış, 3 gün 3 gece Sevr'de kalmış, 1 Rebiülevvel'de de (13 Eylül 622, Pazartesi) yola revan olmuştu.^[392] O günler Mekke-Medine arası 8-9 günde alındığı için tüm Yesribliler yolculuğun 8. gününden itibaren sabahın erken saatlerinde Kubâ'ya gelir, akşamın geç saatlerine kadar o yolcuların yolunu gözler, gelmeyince evlerine çekilirlerdi. Tam 3 gün böyle geçmişti. Onlar, Efendimiz'in (sas) Sevr'de 3 gün kaldığını bilmedikleri için gecikmelerinden dolayı içlerini biraz endişe ve korku kaplamıştı. Yesrib halkı böyle iken günler 8 Rebiülevvel Pazartesi gününe (20 Eylül 622) gelmişti. O gün de sabahın erken saatlerinden itibaren tüm Medine yine Kubâ'ya dökülmüştü, yollar gözleniyordu. Tam öğle sıcağına kadar beklenmiş, kimseler görünmeyince yavaş yavaş insanlar evlerine çekilmek için harekete geçmişlerdi. İşte tam o anda bir Yahudi'nin sesi duyuldu: “*Ey Kayleoğulları!*”^[393] *Beklediğiniz yolcu geliyor, beklediğiniz yolcu geliyor!*” diye bağırmaya başlamıştı.^[394]

Bu sesi duyan Medineliler yollara döküldüler ve Efendimiz'i (sas) karşılamak için büyük bir coşku ile ona doğru koştular. “*Talae'l-Bedru aleynâ, Min seniyyati'l-Vedâ/Ay doğdu üzerimize, Vedâ Tepeciğinden*”^[395] diyerek Veda Tepesi'nde görünen âlemlere rahmet olarak gönderilen kutlu

Nebi'yi karşılamak için gelen kafilenin önüne doğru gittiler. Gidenlerden birisi de Külsûm b. Hidm idi.

Kutlu Misafirler Kubâ Köyünde

Kafile dört kişiden oluşuyordu. Efendimiz (sas), Hz. Ebû Bekir, yol rehberi Abdullah b. Uraykıt^[396] ve yolda Müslüman olup sarığını Hz. Peygamber'e bayrak yapan Büreyde b. Husayb.^[397] Dört kişilik kafile önde Büreyde, arkasında yol rehberi, onun arkasında Hz. Ebû Bekir ve en arkada ise Efendimiz (sas) olarak yürüyorlardı. İnsanlar koşup kafilenin önüne geldiklerinde Efendimiz'i (sas) tanımadıkları için Hz. Ebû Bekir'in etrafında yoğunlaştılar. Bu tabloya Efendimiz (sas) müdahale etmedi: "O değil, benim." falan da demedi. Gerçek bir rehber olduğu için öyle basit şeylerle uğraşmazdı. Hz. Ebû Bekir de utanıyordu, o da utancından bir şeyler diyemiyordu. O anda güneş biraz Efendimiz'i (sas) rahatsız edince Hz. Ebû Bekir cübbesini çıkarttı, ona gölgelik yaptı. İnsanlar bu tabloyu görünce Efendimiz'in kim olduğunu anladılar.^[398] Böylece bu kutlu kafile büyük bir sevgi ve coşku ile Kubâ köyüne geldiler. Allah Resûlü'nün (sas) etrafında pervane olan o insanlara ilk sözü, tavsiyesi ise şu olmuştu: **"Ey insanlar! Selamı yayınız, yemek yediriniz, akrabalara sıla-i rahimde bulununuz ve insanlar uykuda iken namaz kılınız. (İşte) O zaman cennete gireceksiniz."**^[399]

Köye gelince, Kubâ köyünün en saygın ismi Külsûm b. Hidm olduğu için Efendimiz'i (sas) evine o davet etmiş, Efendimiz de onun davetine icabet etmiş, kimseler de kırılmamıştı bu davete. Efendimiz'den (sas) önce de bu büyük insan muhacirlere yüreğini ve evini açmıştı. İçlerinde Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın, Mikdâd b. Amr'ın, Habbâb b. Eret'in, Süheyl ve Safvân b. Beydâ'nın, Abdullah b. Mahreme'nin ve daha nicelerinin olduğu kalabalık bir grup onun evinde misafir olmuştu.^[400] O da her gelene elinden geldiğince yardımcı olmuş ve bu konuda hiçbir şeyden geri durmamıştı. Herhalde Külsûm b. Hidm'in, Efendimiz'i (sas) misafir etme şerefine nail olmasının altında ve arkasından Kubâ Mescidi'nin yapımına vesile olmasının altında samimiyetle muhacir Müslümanlara yardımcı olma adımı yatmaktadır. O büyüklenmemiş, yaşını bahane etmemiş, kendisi ailesinin reisi olduğu için ona buna bu işi havale etmemiş, onlarca muhaciri misafir etme işini üstlenmiş ve bunu da büyük bir samimiyetle yaptığı için Allah (cc) ona bu iki büyük ikramı nasip etmiştir.

Efendimiz (sas) o eve gelmiş, Külsûm b. Hidm o aziz misafirin rahat etmesi için adeta etrafında bir pervane gibi dönmeye başlamış, elinden geldiğince Efendimiz'e ve Hz. Ebû Bekir'e ikram ve ihtiramda bulunmuştu. Külsûm b. Hidm kendisi o yaşına rağmen Efendimiz'in (sas) hizmetini yapıyor, kölesi Necih ise Hz. Ebû Bekir'in hizmetini görüyordu. Hatta o anlara dair kaynaklarımızda güzel bir hatıra aktarılır. Külsûm b. Hidm, kölesi Necih'e seslenir ve Hz. Ebû Bekir'in hizmetini görmesini ona söyler. Efendimiz (sas) de o anda şöyle bir şaka yapar: **“Ebû Bekir hadi iyisin yine, kurtardın, kurtuldun!”**^[401] Nedir kastı Efendimiz'in? Necih “kurtaran” demektir ya, Efendimiz (sas) kölenin isminden dolayı Hz. Ebû Bekir'e böyle bir şaka yapmıştır.

Takva Üzere Kurulan Mescid

O gün Efendimiz (sas) biraz dinlendikten sonra ertesi gün Külsûm b. Hidm, o nasipli insan, o büyük insan, o büyük tüccar evinin hemen bitişiğindeki arsayı Allah (cc) yolunda infak etmek istediğini beyan etti. Külsûm b. Hidm der ki: “Ya Resûlullah! Benim arsamın yanında Amr b. Avfoğulları'na ait küçük bir bahçe var -hurma kurutma alanı olarak kullanılıyor orası- Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim orayı mescid edinmiş, orada bize namaz kıldırıyor^[402] ama ben istiyorum ki bu arsamı Allah yolunda infak edip burayı mescid haline getireyim, olur mu?”^[403] Efendimiz (sas) zaten böyle bir vesile arıyor çünkü İslâm toplumunun kalbi mesciddir, camiidir, o olmazsa hiçbir şey olmayacaktır. Bunun üzerine Efendimiz (sas): **“Olur tabii, haydi gidip taş getirin hemen bu hayra başlayalım.”** diye sahâbeye emir verir.^[404] Ashâb gider, Medine'nin harrelerinden/kayalıklarından taşlar getirirler. O ara Efendimiz (sas) eline bir çubuk alır ve mübarek elleri ile Kubâ Mescidi'nin temellerini çizer. Şuradan şuraya der, temeller kazılır. Temele ilk taşı Efendimiz (sas) koyar. Sonra Ebû Bekir koysun, der. O koyar. Sonra Ömer koysun, der. O koyar ve sonra diğerleri koyarlar. Efendimiz (sas) kendisi bizzat bu mescidin temellerinde çalışır. Mescid bir iki günde biter. Öyle bugünün mescidlerine benzemez tabii... Çok basit bir yapıdır, çatısı falan da yoktur. Hurma lifleri ile üstleri kapatılmıştır.^[405] Bu yapı, Es'ad b. Zürâre'nin ve Sa'd b. Muâz'ın evlerinin hizmetini saymazsak Medine'de yapılmış ilk mescittir.^[406] Onları evdir ama bu yapı mescid olarak inşa edilen ilk mesciddir. İşte bu mescid Tevbe Sûresi'nin 109. ayetinde^[407] anlatılan: **“Takva üzere inşa edilen, tesis edilen”** mesciddir.

Kur'ân'ın övdüğü, taltif ettiği yerdir. Kıyamete kadar gelecek olan tüm mescidlerin anası, öncüsü ve rehberi olan mesciddir.

Kubâ Mescidi'nin böyle bir konumu olduğu için Efendimiz (sas) bu mescide çok önem vermiş, insanların ayakları oradan kesilmesin diye orada kılınan namazların sevabının çokluğuna dikkat çekmiş, hayatı boyunca da bazen pazartesi bazen de cumartesi günleri eğer Medine'de ise oraya gidip namaz kılmıştır.^[408] Yine Efendimiz (sas) oraya gidip iki rekât namaz kılmanın bir umre sevabı olduğunu söylemiştir.^[409] Efendimiz'in (sas) bu teşvik ve taltifini sahâbe o kadar doğru anlamışlardı ki onlar da bu mescidden ayaklarını hiç kesmemişlerdir.

Hiz. Ömer döneminden şöyle bir hatıra okuyoruz kaynaklarımızda: Hilafet günlerinde bir gün Kubâ Mescidi'ni ziyaret eder o büyük insan. Bakar ki kimsecikler yok mescidde, hemen halkı toplatır ve onlara şöyle der: “Ey İnsanlar! Burası Resûlullah'ın kendi elleriyle yaptığı bir mesciddir, burası Kur'ân'ın takva üzere kurulan yer olduğunu söylediği mesciddir, burası Resûlullah'ın vefat edene kadar ziyaret ettiği ve edilmesini tavsiye ettiği bir mesciddir. Siz nasıl olur burayı sahihsiz bırakırsınız? Burayı nasıl cemaatsiz bırakırsınız? Bundan sonra buraya daha fazla sahip çıkacaksınız! Vallahi, eğer Kubâ kıyıda (uzakta) bir yer olsaydı, develerle ona yolculuk yapardık.”^[410] Hiz. Ömer'in bu uyarısından sonra insanlar daha fazla Kubâ Mescidi'ne önem vermeye başlarlar. Öyle ki ta bugünlere kadar o mescid hep şendir, cemaati çoktur, bereketi fazladır.

Büyük Tüccar'ın Büyük Ticareti

Neden Külsûm b. Hidm'e büyük bir tüccar dediğimiz şimdi daha iyi anlaşıldı mı? Nasıl bir ticaret yapmış görüyoruz değil mi? Külsûm b. Hidm bu güzel ticareti ile dünya var oldukça orada kılınan her namazdan, her ibadetten sahibinden hiçbir şey eksilmeden hanesine sevaplar yazdıracak ve amel defterini hiç kapatmayacaktır.

Tabii, Mescid-i Kubâ sadece bir namaz kılma yeri değildi. Orası da bir mektepti. Aynen Suffa Mektebi gibi. Nicelerinin yetişmesine vesile olan bir mektepti orası. Halen bile umre zamanlarında oraya gitseniz şöyle avlusunda çocuklar görürsünüz, talebeler görürsünüz, adeta Asr-ı Saâdet'in kokusunu orada hissedersiniz.

Efendimiz'in (sas) Kubâ'da kaldığı günlerde orada bir Suffa daha oluştu. Özellikle bekâr sahâbîlerin bir kısmı yeni yapılan o küçük mescidde kalmaya başladılar ama orası çok da müsait değildi. Mescidin hemen yanı başında

hatta evinin bir kapısı mescide açılan Sa'd b. Hayseme, Efendimiz'e geldi: "Ya Resûlullah! Ben bekâr bir adamım, evim ise müsaittir. Zaten Hz. Hamza, Zeyd b. Hârise ve birkaç Müslüman benim misafirimdir ama evimde halen yer var. Söyleyin ihtiyacı olanlara gelip bizim evimizde kalabilirler." Efendimiz (sas): "**Tamam.**" dedi ve ihtiyacı olanı Sa'd'ın evine gönderdi. [411] Burası "Dârü'l-Uzzâb" veya "Beytü'l-Uzzâb"[412] yani "Bekârlar evi" diye isimlendirilmişti. Şöyle bir şey desek daha doğru olacak: Medine'nin ilk talebe evi, ilk öğrenci evi burası idi. Ev müsait olduğu için Efendimiz (sas) de akşamları o eve gider, sahâbe ile o evde sohbet ederdi. Kubâ'dan ayrıldıktan sonra da o ev yaklaşık bir buçuk sene hep bir sohbet evi olarak kullanılacaktı. [413]

Efendimiz (sas), Külsûm b. Hidm'in evinde 4 gün 4 gece kalır. Oradan ayrıldığında tarihler 12 Rebiülevvel'dir, (24 Eylül 622) günlerden cumadır. Bazı rivayetlere göre bu müddet daha fazladır. Mesela İmam Buhârî'ye (v.256/870) göre 14 gündür. [414] Ancak biz bazı hadiseleri dikkate aldığımızda 4 gün 4 gecenin daha doğru olduğunu görüyoruz. İbn Hişâm'ın (v.218/833) rivayeti böyledir, biz de bunu esas almaktayız. [415] Bu kısa müddet zarfında Efendimiz (sas) ile Külsûm b. Hidm'in bazı hatıraları olur. Bunlardan bir iki tanesini paylaşalım.

Sevginin ve Samimiyetin Yoğurduğu Cemaat

Efendimiz (sas), Külsûm b. Hidm'in evinde iken Suheyb-i Rûmî zorlu bir yolculukla gelip Efendimiz'e (sas) kavuşmuştu. O sırf hicretten geri kalmama adına bütün mal varlığını Mekkelilere bırakarak gelmişti. Onun yaptığı bu ticaret Efendimiz (sas) tarafından duyulunca bundan çok memnun olmuş: "**Ebû Yahya'nın ticareti kâr etti, Ebû Yahya'nın ticareti kâr etti!**" demiş [416], onun bu büyük ticaretinin üzerine Bakara Sûresi'nin 207. ayetinin [417] indiğinin müjdesini vermişti. [418]

Suheyb-i Rûmî (ra) yolda gelirken hem çok acıkmış hem de gözlerinden rahatsızlanmıştı. Böyle bir halde iken gelip Külsûm b. Hidm'in evinde Efendimiz (sas) ile buluşunca Efendimiz onu muhabbetle karşılamış ve yanına oturtmuştu. Bu sırada Efendimiz'in (sas) yanında Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer de bulunuyordu. Ev sahibi olan Külsûm b. Hidm, misafirlerine Ümmü Cırzan diye anılan taze yapraklı yaş hurmadan ikram etti. Süheyb yoldan gelmiş, biraz da aç olduğu için o hurmalardan yemeye başladı. O anda Hz. Ömer (ra): "Yâ Resûlullah! Suheyb'i görmüyor musun? Hem gözüm

ağrıyor diyor hem hurmaları götürüyor!” dedi. Efendimiz (sas) bu söze tebessüm etti ve O da Suheyb’e takılarak: **“Hem gözüm ağrıyor diyorsun hem de hurmaları yiyorsun öyle mi Suheyb?”** buyurunca Suheyb (ra) bu sözün altında kalmadan diyordu ki: *“Ya Resûlullah! Ben hurmaları gözümün ağrımayan tarafıyla yiyorum!”*^[419] Bu söz, orada bulunanlar tarafından tebessüm ile karşılanıyordu. Bu rivayetin üzerinden de siz Peygamberimiz (sas) ile arkadaşlarının nasıl bir iletişim kurduklarını anlayabilirsiniz. Onlar, birbirlerine şaka yapan, çok rahat bir şekilde birbirlerinin yanında konuşan, soğuk ve resmi değil sıcak ve samimi bir iletişim kuran bir cemaat idiler. Böyle olduğu için o cemaatin en önemli iki azığı sevgi ve samimiyet olmuştu.

Efendimiz’in (sas), Külsûm b. Hidm’in evinde olduğu günler bir olay daha yaşanır. Bir gece Yahudiler, Efendimiz’i (sas) rahatsız etmek, Mekke’den gelen Müslümanlara gözdağı vermek için Külsûm b. Hidm’in evini taşlarlar. Dört bir taraftan sarılan ev bir anda taş yağmuruna tutulur. O anlarda ev sahibi Külsûm b. Hidm, adeta kendini canlı bir kalkan olarak Efendimiz’in (sas) önüne atar ve ona bir zarar gelmemesi için çırpınır durur. Bir müddet taşlamaya devam eden Yahudiler, sonra çekilip giderler. Külsûm b. Hidm de misafirlerine bir şey olmadığı için sevinir ama olan hadiseden dolayı da çok üzülür.^[420]

Efendimiz (sas) 4. günün sonunda gitmek istediğini Külsûm b. Hidm’e söylediği zaman yüz yıllık yaşlı bir çınar olan o büyük insan çocuk gibi ağlamaya başlar: “Neden ya Resûlullah! Bizim ev sahipliliğimizden memnun kalmadınız mı? Neden bizi terk ediyorsunuz? Burada kalsanız, ne isterseniz nasıl isterseniz öyle olsun.” der. “Dediğinizi yaparız, ne olur bizi terk etmeyin.” der.^[421] Efendimiz (sas) Külsûm b. Hidm’i teskin eder, gitmesi gerektiğini söyler ve bu kararın kendi inisiyatifi değil Rabbinin emri olduğunu belirtir. Bunu söyleyince artık yapacak bir şey yoktur. Ama Külsûm b. Hidm yüreğinde derin bir hüznün olduğu halde Efendimiz’i (sas) yolcu edecektir.

İlk Cuma Namazı ve İlk Hutbesi

O aziz misafirler, 12 Rebiülevvel Cuma sabahı Neccâroğulları mahallesine gitmek üzere hareket ederler. O sabah Efendimiz (sas) baba tarafından dayıları olan Neccâroğulları’nın adamları ile birlikte Kubâ’dan ayrıldı. Yaklaşık 4 saat boyunca Efendimiz (sas) ancak 350 metre yol alabildi.^[422] Neden peki Resûlullah (sas) 10 dakikalık yolu 4 saatte ancak yürüyebildi? Sebebi şu: Bütün Medine yollara dökülmüş, büyük bir sevinç gösterisi var ve hemen hemen herkes Efendimiz’in (sas) devesinin yularını tutuyor, o büyük

şerefe nail olmak için Allah Resûlü'nü (sas) evlerine davet ediyordu ama Efendimiz (sas) nazıkçe bu davetleri geri çeviriyor, şimdi gitmesi gerektiğini söylüyordu.

Kubâ köyü sakinleri Efendimiz'in (sas) Yesrib'e doğru gideceğini biliyorlardı. Onların oradaki davetlerinin sebebi Efendimiz'i (sas) kalıcı olarak misafir etmekten ziyade sadece Allah Resûlü'nün (sas) evlerini şereflendirme, belki o ev halkına bir dua kazandırma amacı taşımaktaydı.

Allah Resûlü (sas) o gün Külsûm b. Hidm'in evinden çıkar, bir yerlere uğramadan kalabalığın içerisinde ancak 350 metre yol alabilir ve Sâlim b. Avfoğulları'nın bulunduğu yere gelir. Buraya geldiğinde vakit öğle olmuştur. Günlerden cuma olduğu için Efendimiz müsait olan bu bahçede namaz kılma kararı alır. Bu Medine'de Efendimiz'in (sas) kılacağı ve kıldıracağı ilk cuma namazıdır.^[423] Yesribliler yaklaşık 3 senedir cuma namazı kılmaya başlamışlardı. Önce Es'ad b. Zürâre'nin imamlığında, sonra Mus'ab b. Umeyr, en sonda Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim'in imamlığında kılınmışlardı.^[424] Ama şimdi bu cuma namazını ilk kez imamların imamı olan Efendimiz'in (sas) arkasında kılacaklar, ilk kez onun mübarek dudaklarından süzülüp gelen hutbeyi dinleyeceklerdi.

Bütün Medine büyük bir heyecan içerisinde bu namazı beklemektedirler. Daha ortada ezan yok, ezan aylar sonra bir daha susmamak üzere Medine'den cihana yayılacak. Hazırlıklar tamamlanır, Efendimiz (sas) orada yüksekçe bir yere çıkar ve ilk hutbesini irad etmeye başlar. Ne demiştir Efendimiz (sas) bu ilk hutbesinde? Neleri sizce o kutsî cemaatin nazarına vermiştir? O kadar önemli bir şey ki bu... Sadece Siyer'in içerisinde bu tabloyu biz anlasak inanın şimdi zihinlerimizde yerlerine oturmayan nice taş yerli yerince oturacak ve bizleri de bambaşka bir iklime sokacaktır. Ne demiştir o ilk hutbesinde Efendimiz (sas)? Şöyle o zemini bir hatırlayalım:

13 yıl doğduğu topraklar olan Mekke'de çalmadık kapı bırakmamış, en yakınlarının birçokları bile halen onun getirdiği mesajlara karşı mesafeli durmuş.

53 yıllık hayatını geride bıraktığı o toprakları terk etmek zorunda kalmış.

Allah, onun mesajlarının zemin bulmasına ne Mekke'de ne Taif'te imkân vermemiş.

Yesrib'e gelmiş, kendi öz vatanından canını dahi zor kurtararak geldiği Yesrib'te büyük bir ihtiram ve ikram görmüş.

Şimdi binlerce Yesriblinin karşısında, onlarca muhacirin karşısında böyle bir zeminde bir hutbe irad edecek.

Ne diyebilir Efendimiz (sas)? Mesela çekilen sıkıntıların neticesinin, böyle güzel bir neticenin elde edildiğini söyleyebilir. Davanın Allah davası, risaletin davası olduğunu söyler ve Allah'ın kendi davasına sahip çıktığını hatırlatabilir. Mekkelilere göndermeler yapar: “Siz miydiniz bu işe sahip çıkmayanlar? Gelin ve Yesriblileri görün!” diye onlara biraz hava atabilir. Yesriblilere döner, onları biraz övebilir, taltif edebilir. Ya da işin daha yeni başladığını onlara hatırlatır, onlara sorumluluklarını ya da bundan sonra yapmaları gerekenleri onların nazarına verebilir. Bu saydığımız konulardan hangisi üzerinde dursaydı Efendimiz (sas) makama göre bir makal geliştirmiş olurdu yani makama uygun bir söz söylerdi? Ama bunların hiçbirini gündem etmedi, hiç kimselerin aklına gelmeyecek bir mesele üzerinde durdu. Neydi o mesele biliyor musunuz? *Niyetin selimiyeti...* Evet, Efendimiz (sas) selim niyetin öneminden bahsetti. Efendimiz (sav) niyetin selim olması gerektiğinden, selim niyeti elde etmenin köklerinin neler olduğundan bahisler açtı. Peki, niyet nasıl selim olur? İnsan ancak bakışlarını dünyadan ukbaya çevirirse niyet selim bir hale kavuşur. Ukbaya yönelik yaşamaya çalışması, ne yaparsa yapsın kişinin Allah için yapması, niyetine başka bir mülahaza karıştırmaması ve samimiyetle sorumluluklarını yerine getirmesi ile ancak mümkün olabilir. Bunun adı neydi bizim literatürümüzde? İhlâstı değil mi? İşte Efendimiz'in (sas) ilk hutbesinde nazara verdiği mesajlar bunlardan oluşuyordu.

Bakın ne diyordu iki cihan serveri: **“Ey İnsanlar! Kendiniz için, ahiretiniz adına istikbalinize yatırım yapın. Yarın bu yaptıklarınızın hepsinin hesabını vereceksiniz.”**^[425] Söz böyle başlıyor ve böyle de bitiyor... İki hutbede de temel konu ihlâstır.^[426] İşin başı ihlâs olduğu için sözün başında da Efendimiz (sas) ihlâs demiştir. Namazlar kılınmış, hutbeler dillendirilmiş ve dinlenmiştir ve şimdi vakit yol alma vaktidir. Efendimiz (sas) de o coşkulu cemaati ile yola devam edecekti. O anda Sâlim b. Avf kabilesinin adamları başlarında İtbân b. Mâlik ve Abbas b. Ubâde olmak üzere Efendimiz'in (sas) yanına geldiler ve ona misafirleri olmalarını teklif ettiler.^[427] Israrlar çoğalınca Efendimiz (sas) o gün onlarcasına söyleyeceği bir sözü orada bir daha söyleyecekti: **“Devemi bırakın, o memurdur, Allah'tan emir almıştır, nereye çökeceğini ona Allah söylemiştir.”**^[428] Bu sözleri duyanlar anında ısrardan vazgeçiyorlardı. Çünkü artık iş Efendimiz'in (sas) tercihi olmaktan çıkmış Allah'ın emri olmaya dönüşmüştü. Allah'ın (cc) emrine ise kim karşı gelebilirdi ki? Medine'de Efendimiz'in (sas) kıldırıldığı bu ilk cuma namazının yeri şu an bilinmektedir. İlk olarak Ömer

b.Abdülazîz (v.101/720) burası unutulmasın diye küçük bir mescit yaptırmıştı.^[429] Yapılan o mescidin yapıları değişse de mesajı hep canlı kalmış ve bugünlere kadar gelmiştir.

İlk Adımlar, İlk Heyecanlar

Efendimiz (sas) Sâlim b. Avfoğulları'nın mahallesinden Neccâroğulları mahallesine ancak ikinci vakti ulaşabilmişti. Nerden geçse o kutlu kabile ensar hemen devenin yularını tutuyor: “Ya Resûlullah! Ne olur bize gel, bizim misafirimiz ol, bizim yanımızda kal!” diyorlardı. Ensarın bu içten ve samimi davetine Efendimiz (sas) hep aynı cevabı veriyordu: **“Devemi bırakın, o memurdur. Allah’tan emir almıştır, nereye çökeceğini ona Allah söylemiştir.”**^[430] Bu sözleri duyanlar ısrardan vazgeçiyordu ama duymayanlar ısrara devam ediyordu.

Derken kutlu kabile Neccâroğulları mahallesine vardı, şimdi herkes merakla Hz. Peygamber'in devesi Kasvâ'nın nereye çökeceğini bekliyorlardı. Kasvâ'nın önü açıldı. Efendimiz (sas) devesinin üstündeydi, devesi yürüdü, yürüdü ve bir hurma kurutma harmanının önüne çöktü. Efendimiz (sas) devesinin üstünden indi. Kâsvâ bir daha hareket etti, biraz ileriye bir eve doğru yürüdü sanki Efendimiz'e (sas) o ev içinde bir mesaj veriyordu. Bir daha geri döndü ve ilk çöktüğü yere yeniden çöktü ve o anda da garip sesler çıkardı. Bunun üzerine Efendimiz (sas) diyordu ki: **“Devemin ilk çöktüğü yer mescidimizin yeri olacak, buraya en yakın olan ev de konaklayacağımız ev olacaktır.”**^[431]

Devenin çöktüğü yer Sehl ve Süheyl adlı iki yetim çocuğa aitti. Bu yetimlerin velisi Es'ad b. Zûrâre idi. Yaşları 15-16 olan bu delikanlılar o kadar sevinmişlerdi ki bu hadiseye hemen koşup Resûlullah'ın (sas) yanına: “Ya Resûlullah! Biz o tarlamızı mescid yapılması için vakfediyoruz!” diyeceklerdi.^[432] Ama Efendimiz (sas) bunu kabul etmeyecek ancak satın alınarak bu işin olacağını onlara söyleyecekti. Neden peki? Yine âleme bir ahlak öğretiyordu Efendimiz. Birkaç gün önce Külsûm b. Hidm, evinin önündeki arsayı infak etmiş, Efendimiz (sas) o infakı kabul etmişti. Ama şimdi iki delikanlı Kasvâ'nın üzerine çöktüğü arsalarını infak etmek istiyordu. Efendimiz (sas) ise kabul etmiyordu. Neden? Neden olduğunu bizzat Efendimiz (sas) söylüyordu. Diyordu ki: **“Arsaya biz talip olduk, onun için bedeli ne ise ödeyip alacağız.”**^[433] Bu sözleri Hz. Ebû Bekir duyunca hemen öne atıldı bu işte de ilk olma ayrıcalığını kimselere

kaptırmadan Es'ad b. Zûrâre ile bu arsanın bedeli konusunda pazarlık yapmaya başladı, işin sonunda 10 dinara arsa satın alınmış oldu. Bu 10 dinarı da Hz. Ebû Bekir ödedi.^[434] Hz. Ebû Bekir'in yapmış olduğu ticareti görüyor musunuz? Yatırımı görüyor musunuz? Aynen Külsûm b. Hidm gibi akıllı tüccar, gerçek kârın nereden geleceğini bilen bir adam ve hayırlarda ilk olmayı kimselere kaptırmayan bir yiğit...

Efendimiz'in (sas) devesi Kasvâ oraya çöker çökmez Ebû Eyyüb el-Ensârî, Allah Resûlü'nün (sas) eşyalarını evine taşımıştı bile. Çünkü Kasvâ'nın yürüdüğü ev onun eviydi, Mescid için alınan arsaya en yakın ev de onun eviydi. O büyük insan, Hz. Peygamber'e 6 ya da 7 ay mihmendarlık yaparak tarihe geçecek ve yıllar sonra Anadolu toprakları şereflendirerek bu toprakların insanına da mihmendarlık yapacaktı.^[435] Bizim ev sahibimiz de odur değil mi? Çünkü o bizden önce İstanbul'u şereflendirmişti.

Mescid, Mektep, Muâhât

Efendimiz (sas) Mescid'in yeri belli olunca aynen Kubâ Mescidi'nde olduğu gibi planını kendi çizdi: **“Buradan buraya mescidimiz, burası benim kalacağım yer, burası Suffa ashâbının yeri, şurası da develerin bağlanacağı alan...”** diyerek dört ana bölümü işaret etti. Bunun üzerine kollar sıvandı ve iş başladı. Neredeyse bir veya bir buçuk ay mescidin yapılacağı arsanın temizlenmesi sürdü. Çünkü arsanın üzerinde ciddi bir çöp, arka tarafında eskiden kalma on-on beş mezar ve bakımsız bir halde olan ağaçlar falan vardı. Arsanın hazır hale gelmesinden sonra taşlar, kerpiçler, keresteler hazırlandı, temel kazıldı ve temele ilk taşı koyan Efendimiz (sas) oldu. Sonra Ebû Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra Ali ve diğerleri...^[436]

Büyük bir gayret ve çaba ile mescid yapılmaya başlandı. Efendimiz (sas) ilk günden inşaat tamamlanana kadar bilfiil bu inşaatla çalıştı. Bu inşaat sürerken -ki yaklaşık sekiz aylık bir zamandır-^[437] aslında görünürde inşa edilen bir mescid olsa bile neticede inşa edilen kıyamete kadar sürecek olan İslâm Medeniyeti idi. Orada İslâm Medeniyeti'nin temelleri atılmıştı. Mescid bitince sıra medeniyetin oluşmasında önemli bir yeri olan İslâm toplumunun mayası olan kardeşliğe gelmişti. Efendimiz (sas) Enes b. Mâlik'i göndererek tüm muhacir ve ensarı ya Mescid'e^[438] ya da Enes'in annesi Ümmü Süleym'in evine^[439] davet etmesini istemişti. Enes b. Mâlik gitmiş, kimi görmüşse çağırmıştı. O gün orada Efendimiz (sas) İbn Sa'd'a

(v.230/845) göre 50 muhaciri 50 ensara^[440]; Makrîzî'ye (v.845/1442) göre 93 muhaciri 93 ensara kardeş kılacaktı.^[441]

Kardeşlik İslâm toplumunun mayası ya, o olmazsa olmaz ya, o tesis edilmezse Medineler kurulmaz ya, işte bundan dolayı Efendimiz (sas) kardeşliği imanî bir sorumluluk olarak ele alıyor ve: **“Kardeşlik farzdır!”** dercesine bu işi tesis ediyordu. İsimler sayıyordu ikişer ikişer:

*“Ey Ebû Bekir! Senin kardeşin Hârice b. Zeyd
Ey Ömer! Senin kardeşin Itbân b. Mâlik
Ey Osman! Senin kardeşin Evs b. Sâbit
Ey Talha! Senin kardeşin Übey b. Kâ'b
Ey Zübeyr! Senin kardeşin Kâ'b b. Mâlik
Ey Abdurrahman! Senin kardeşin Sa'd b. Rebî
Ey Sa'd b. Ebî Vakkas! Senin kardeşin Sa'd b. Muâz
Ey Ebû Ubeyde! Senin kardeşin Muhammed b. Mesleme ...”*^[442]

Söylenen her isim hem muhacirleri hem ensarı oldukça heyecanlandırıyordu. Birden Efendimiz'in (sas) mübarek dudaklarından: **“Ey amcam Hamza! Senin kardeşin...”** diye bir cümle çıktı. Ensarın birçoğu: “Ah keşke Resûlullah'ın amcası bizim nasibimiz olsa!” diye içlerinden geçirdikleri bir anda Efendimiz (sas) cümlesini tamamladı. **“Senin kardeşin Külsûm b. Hidm!”**^[443] O anda yaşı 100'ü aşkın Külsûm, tabiri caizse bir delikanlı gibi sevincinden tekbir getirdi ve nasibi Allah'ın ve Resûlü'nün aslanı olan Hamza olduğu için Allah'a hamdetti. Sadece siz bu kardeşlik meselesinde bile onun nasibinin Hz. Hamza'nın olması üzerinden Efendimiz'in (sas) nazarında Hz. Külsûm'ün değerini anlayabilirsiniz.

Vefatı ve Bıraktığı Mirasları

O günden sonra Külsûm b. Hidm bu kardeşlik hukukunu yerine getirmeye çalıştı. Ancak bu güzel günler çok fazla devam etmeyecek ve Külsûm b. Hidm hicretin ilk yıllarında vefat edecekti. O ilk günlerde arka arkaya iki vefat hadisesi Efendimiz'i (sas) çok üzecekti. İşte onlardan biri Kubâ Mescidi'nin sahibi Külsûm b. Hidm, diğeri ise saadetli sahâbî Es'ad b. Zürrâre idi.^[444] Efendimiz (sas) Külsûm b. Hidm'in vefat haberini duyunca koşa koşa Kubâ köyüne gelecek, cenaze namazını kıldırarak, ona çokça dua edecek ve Kubâ Mescidi'nin yakınlarına onu defnedecekti.^[445] Allah ondan ebeden razı olsun, bizleri de onun yolundan ayırmasın.

Gelelim Külsûm b. Hidm'in hayatının üzerinden alacağımız mesajlara ya da bir diğer ifade ile onun bize bıraktığı miraslara. Dikkat ettiniz mi, bu büyük insanın hayatını anlatırken beş farklı sahâbî ile onu kıyaslayarak sözlerimize başlamıştık. Demıştik ki:

1. O, Ebû Eyyüb el-Ensârî gibi Mihmandâr-ı Nebî'dir.
2. O, Erkam b. Ebî'l-Erkam gibi evi ile tarihe geçen bir bahtiyardır.
3. O, Hz. Ebû Bekir gibi kıyamete kadar amel defterini kapatmayacak olan çok büyük bir infak kahramanıdır.
4. O, Hz. Hamza gibi büyük bir dağa ensar kardeş olan bir yiğittir.
5. O, Es'ad b. Zürâre gibi Yesrib'i Medineleştiren ama gül devrini görmeden/göremeden Rabbine yürüyen, önden giden atlılardan biridir.

Bu özellikler üzerinden mesajları almaya çalışacağız. Rabbimiz hepimizi gerçek manada anlayanlardan etsin.

[377] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1699; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 467; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 384; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 690.

[378] Medine'nin iki önemli Arap kabilesi, aynı babanın oğulları (Hârise b. Sa'lebe) olan Evs ile Hazrec'ti. Evs kabilesinin soyu oğlu Mâlik'in Amr (Nebî), Avf, İmruülkays, Cüşem ve Mürre adlı beş çocuğundan çeşitli kollara ayrılarak çoğalmıştır. Bkz. Hüseyin Algül, "Evs", *DİA*, XI, 541.

[379] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 702, 703; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 429, 430; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 155; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 554, 555.

[380] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1019; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 194; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 14; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 547, 548.

[381] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 2053; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 380, 381; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 103; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 365, 366.

[382] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 381.

[383] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 553.

[384] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 552, 553.

[385] Mescid-i Dırâr, Medine'de münafıkların Müslümanlara zarar vermek amacıyla Kubâ Mescidi'nin karşısına yaptırdıkları daha sonra Hz. Peygamber (sas) tarafından yıktırılan mescittir. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 233.

[386] Nifak çıkartmak için yapılan bu mescidin yapımına 12 kişinin katıldığı söylenir. Bunların kimler olduğunu görmek için bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 234.

[387] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 365.

[388] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 467; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 384.

[389] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 467; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 384.

[390] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1699; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 690.

[391] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 87.

[392] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 160; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221; el-Mağlus, *Siyer Atlası*, 425.

[393] Evs ile Hazrec, Hârise b. Sa'lebe'nin iki oğlu idiler. Onların anneleri Kayle bint Cefne'ydi. Araplar arasında annelerine nispeten anıldıkları için Benî Kayle diye çağrılırlardı. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 160; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.

[394] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 160; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.

[395] Makrîzî, *İmtaü'l-Esmâ*, I, 117; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 297, 298.

[396] *Abdullah b. Uraykit el-Leysî ed-Dîlî*, Dîloğulları'nın Abd b. Adî koluna mensup bir yol rehberi idi. O günlerde müşrik olan Abdullah b. Uraykit'in sonrasında Müslüman olduğuna dair hiçbir bilgi kaynaklarımızda mevcut değildir. Müşrik olmasına rağmen emin, sadık ve liyakatli biri olduğu için Hz. Peygamber (sas) zorlu hicret yolunu onun rehberliği ile yürümüştür. Bkz. el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kummâl*, I, 190; es-Safedî, *el-Vâfî bi'l-Vefâyât*, I, 66.

[397] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 160; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.

[398] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 160; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.

[399] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 223.

[400] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 690, 691.

[401] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1992; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 468.

[402] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 96.

[403] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 10; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere*, I, 40, 41.

[404] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 10; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere*, I, 40, 41.

[405] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIV, 317-318.

[406] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 162; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 468.

[407] **“Binasını Allah korkusu (takva üzere tesis eden) ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”** Tevbe 9/109.

[408] Bu konuda Abdullah b. Ömer (ra) şöyle demektedir: “Resûlullah (sas) her cumartesi günü Kûba mescidini binekli ve yaya olarak ziyaret ederdi ve içinde iki rekât namaz kılardı.” Buhârî, “Fazlu’s-Salât”, 3, 4; “İ’tisam”, 16; Müslim, “Hacc”, 516.

[409] “Kim evinde güzel bir şekilde abdest alır, sonra Kûba Mescidi’ne gelir ve orada namaz kılsa onun için umre sevâbı vardır.” İbn Mâce, “İkâme”, 197; Nesâî, “Mesâcid”, 9.

[410] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 252.

[411] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 161; İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 221.

[412] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 161; İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 221.

[413] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 161; İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 221.

[414] Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensar”, 46.

[415] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 161.

[416] Ebû Nu’aym el-İsfahânî, *Hilyetu’l-Evliyâ ve Tabakâtu’l-Asfiyâ*, I, 151.

[417] **“İnsanlardan öyleleri de vardır ki Allah’ın rızasını elde etmek için candan ve maldan vazgeçerler/nefislerini satarlar. Allah da böyle kullarına karşı çok merhametlidir.”** Bakara 2/207.

[418] Kurtubî, *el-Camiu li Ahkami’l-Kur’ân*, III, 20.

[419] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 259.

[420] Ya’kûbî, *Târîhu’l-Ya’kûbî*, II, 41.

[421] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 163; İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 225.

[422] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 162, 163; İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 224.

[423] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 163; İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 224.

[424] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 96.

[425] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 171.

[426] Kaynaklarda aktarılan hutbelerden iki tanesi şu şekildedir:

“Ey İnsanlar! Kendiniz için, ahiretiniz adına istikbalinize yatırım yapın. Yarın bu yaptıklarınızın hepsinin hesabını vereceksiniz. Elbette bilirsiniz ki her biriniz ölecek ve davarını çobansız bırakacaktır! Sonra Rabbi ona tercümansız, perdedarsız olarak: ‘Sana Resûlüm gelip emirlerimi tebliğ etmedi mi? Ben sana mal verdim, ihsanda bulundum. Sen kendin için [âhiret azığı olarak] ne gönderdin?’ buyuracak... O da sağına soluna bakacak, hiçbir şey göremeyecek! Sonra önüne bakacak. Önünde de cehennemden başka bir şey göremeyecek! Öyle ise yarım hurma ile de olsa cehennemden kendisini korumaya gücü yeten kimse hemen o hayrı işlesin! Onu bulamayan da güzel bir sözle kendisini korumaya çalışsın.

Çünkü bir iyiliğe on mislinden yedi yüz misline kadar sevap verilir! Selam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri üzerinize olsun!" Diğer bir hutbe de şöyledir: "Allah'a hamd olsun! Allah'a hamd eder ve O'ndan yardım dilerim. Nefislerimizin şerlerinden ve kötü amellerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın doğru yola ilettiğini hiç kimse saptıramaz! Saptırdığını da hiç kimse doğru yola iletemez! Şehadet ederim ki: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! O birdir, O'nun şerîki yoktur! Sözlerin en güzeli, Yüce Allah'ın Kitabı'dır. Allah kimin kalbini Kur'ân'la süsler ve onu küfürden sonra İslâmiyet'e girdirir, o da Kur'ân'ı insanların sözlerine tercih ederse işte o kimse felah bulmuş, kurtulmuştur. Doğrusu, Kitabullah sözlerin en güzeli, en belâgatlısıdır. Allah'ın sevdiğini seviniz! Allah'ı candan gönülden seviniz! Allah'ın kalamından, zikrinden usanmayınız! Allah'ın kalamından kalbinize kasvet ve darlık gelmesin! Çünkü Allah'ın kelâmı, her şeyin üstününü ayırıp seçer, amellerin hayırlısını, kulların seçkinlerini, kıssaların iyisini zikreder. Helal ve haram olan her şeyi beyan eyler. Artık Allah'a ibadet ediniz ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayınız. O'ndan gereği gibi sakınınız. Dilinizle söylediğiniz güzel sözlerinizle Allah'ı tasdik ve ikrar ediniz. Allah'ın ihsan ettiği rahmetle aranızda birbirinizi seviniz. Muhakkak biliniz ki: Allah, ahdinin bozulmasına gazab eder. Selam olsun sizlere!" İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 171; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 214.

[427] Semhûdî, *Vefâü'l-Vefâ*, I, 199.

[428] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 163; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 225.

[429] Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Sâlim b. Avf", *DİA*, XXXVI, 48.

[430] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 164; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 225.

[431] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 164; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 225.

[432] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 227.

[433] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 227.

[434] İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 196.

[435] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 164; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 225.

[436] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 165; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 227.

[437] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 165; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 227.

[438] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 176.

[439] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 226.

[440] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 226.

[441] Makrîzî, *İmtaü'l-Esmâ*, I, 69.

[442] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 176, 177.

[443] İbn Habib, *el-Muhabbar*, s.70.

[444] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 679; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 37.

[445] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1699; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 467; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 384; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 690.

❖ Külsûm b. Hidm'in Hayatından Mesajlar

❖ Vefat eden Peygamber'in bedenidir, O'nun (sas) getirdiği mesajlar son güne kadar ruhu gibi diridir. Hanende O'nun (sas) sözleri, halleri, sireti, canlı bir şekilde okunsun ki sen de Kutlu Nebi'nin ruhuna mihmandârlık yapabilesin.

❖ Dârü'l-Erkam'ın ve Suffa'nın aynısını kurmak mümkün değildir ancak bu iki Peygamber mektebinin şubesi olmak imkan dâhilindedir. Hanende Hz. Peygamber'in talim ve terbiye usulüne uygun adımlar at ki 14 asır sonra gelsen bile sahâbenin iklimine girebilesin.

❖ Miras bırakılan ilim, salih evlat, insanların istifade ettiği herhangi bir hayır senin amel defterinin kıyamete kadar açık kalmasını sağlayan vesilelerdir. ^[446] Ne yap yap bunlardan birine sahip ol ki sen toprağın altında olsan bile kalemleri lehine çalıştırabilesin.

❖ Allah'ın Kur'ân'da bir vaadidir: Temiz temize, tayyib tayyibe nasip olacaktır. ^[447] Öyleyse hayatının güzelce bir muhasebesini yap, tüm noksanları tamamlama ve aşırılıkları giderme adına gayret içerisine gir ki Hamza yürekli adamlara kardeş kılınabilesin.

❖ Beklentisizlik risalet davasının en temel ilkelerinden biridir. Ekeceksin toprağa tohumu ama asla mahsul hesabına girmeyeceksin. Bu önemli ilkeyi hayatına hakim kıl ki senden önce bu zorlu yollarda yürüyen büyüklerin ayak izlerine izini kavuşturabilesin.

^[446] “İnsanoğlu öldüğü zaman, bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat.” Müslim, “Vasiyyet”, 14; Ebû Dâvûd, “Vasâya”, 14; Tirmizî, “Ahkâm”, 36.

^[447] “Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu sonuncular, (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar. Kendileri için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.” Nûr 24/26.

Müezzinlerin Efendisi
BİLÂL B. REBÂH

Radiyallahu Anhu

Denizli

يَا بِلَالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ
دَفَّ نَعْلَيْكَ [أي تحريك نعليك] بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ

“Ey Bilâl, söyle bana! İslâm’da senin için yararı
en çok umulan hangi ameli işledin ki bu gece ben
senin cennette pabuçlarının sesini duydum?”

(Buhârî, “Teheccüd”, 17)

“Biz Habeşli iki köleyiz. Yolumuzu sapıtmıştık,
Allah bize hidâyet nasip etti. Köleydik,
Allah bizi azat etti.”
Bilâl b. Rebâh (ra)

(İbn Sa’d, Tabakât, III, 269)

Adı: Bilâl b. Rebâh

Anlamı: Islak, ıslatan, boğazı ıslatan sıvı

Künyesi: Ebû Abdullah/Abdullah’ın Babası

Lakabı: Seyyidü’l-Müezzin/Müezzinlerin Efendisi

Baba Adı: Rebâh Ebû Bilâl

Anne Adı: Hamâme Ümmü Bilâl

Kabilesi: Habeşli

Doğum Yeri: Mekke

Doğum Yılı: N. Öncesi, 30/ Milâdî, 580

İslâm’a Girişi: Nübüvvetin ilk günleri

Sohbet Süresi: 23 yıl

Rivayeti: 44

Savaşları: Bedir, Uhud, Hendek vs.

Görevleri: Müezzinlik ve özel koruma

Vefat Yeri: Şam/Suriye

Vefat Yılı: Hicrî, 20/ Milâdî, 640

Vefat Yaşı: 60

Müezzinlerin Efendisi BİLÂL B. REBÂH (Radiyahallahu Anhu)

Bizleri 82 İl 82 Sahâbî projesinin 70. programına ve İslâm tarihinin, Asr-ı Saâdet'in en önemli isimlerinden biri olan Hz. Bilâl'in meclisine kavuşturan Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

Âlemlere Rahmet olarak gönderilen, hateme'n-nebiyyîn olan, peygamberlik ailesinin son mührü olan, üsvetü'n-hasene olan, en güzel örnek, en ideal model, hayatın her anının ve her alanının tartışılmaz rehberi olan, varlığı aydınlatan sirace'n-münîr olan, iki cihan serveri, gönüllere safa, Hz. Muhammed Mustafa'ya (sas) binlerce kez salât ve selâm olsun.

O'nun (sas) mübarek ellerinde yetişen, insanlığa gerçek manada "Allah'a nasıl kul olunur?" bunu gösteren, yaşadıkları hayatla Allah'ı kendilerinden razı eden, kendileri de Allah'tan razı olan, adları Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Mus'ab, Hatice, Nesibe olan ve her biri hayatın farklı alanlarında bize rehber ve öncü olan tüm Ashâb-ı Kirâm efendilerimize selam olsun.

Bu fasılda biraz olsun hayatını anlamaya çalışacağımız Hz. Bilâl efendimize, o güzel insana, ezan deyince akla ilk gelen o zata, o peygamber mescidinin müezzini ve kıyamete kadar gelecek tüm müezzinlerin imamı, piri olan o siyah inciye, o güzeller güzeline selam olsun.

Hz. Bilâl'in ve onun gibi diğer tüm nebevî medresenin talebeleri olan sahâbe efendilerimizin hayatlarını öğrenmeye çalışan tüm kardeşlerimize de selam olsun, atıfet olsun, rahmet, mağfiret olsun, nimet ve bereket olsun.

Neden Denizli'de Hz. Bilâl?

Horozu ile meşhur bir vilayetimizde kesinlikle Hz. Bilâl anlatılmalıydı. Çünkü Efendimiz (sas) horoz için: **"O, bizim müezziniyizdir."** buyurmuştur.

Zeyd İbn Hâlid el-Cühenî'nin bize naklettiğine göre Resûlullah (sas) bir gün şöyle buyurmuştu: **“Horoza sövmeyiniz. Çünkü o namaz için sizi uyandırır.”**^[448] Yine Efendimiz (sas) başka bir beyanında ise: **“Horozun öttüğünü işittiğiniz vakit Allah'tan lütfunu ihsan etmesini isteyiniz çünkü o bir melek görmüştür. Eşeğin anırmasını işittiğiniz vakit de şeytandan Allah'a sığınınız çünkü o bir şeytan görmüştür.”**^[449] buyurmuştur.

Horozu Müslümanların müezzini olarak gören Efendimiz (sas) bir gün Hz. Bilâl ile horozu birbirleriyle de ilişkilendirecektir. Bilâl-i Habeşî bir gün Allah Resûlü'nün (sas) yanındayken: “Bir işim var...” diye müsaade istedi. Efendimiz (sas), Bilâl'e: **“Ne işin var?”** diye sordu. Bilâl: “Ya Resûlullah! Pazardan bir horoz almıştım, onu keseceğim!” dedi. Efendimiz (sas) orada herkesi tebessüm ettirecek bir cümleyi söyledi: **“Ey Bilâl! Bir müezzin başka bir müezzini kurban eder mi/keser mi?”** Bu söz oradakilerin gülüşmelerine sebep olmuştu.

İşte bu sebeplerden dolayı istedik ki *82 İl 82 Sahâbî* projesinde horozu ile yani doğal müezzinleri ile meşhur olan bir ilimizde, müezzin deyince akla gelen ilk isim olan Hz. Bilâl-i Habeşî'yi anlatalım. Rabbim gerçek manada anlatabilmeyi, anlayabilmeyi, hepimize kavradıklarımızı yaşayabilmeyi nasip etsin.

Müezzinlerin Efendisi Bize Neleri Hatırlatır?

Hz. Bilâl der demez aklımıza ilk gelen şey ezandır. O bizzat Resûlullah (sas) tarafından: “Seyyidü'l-Müezzin^[450]/Müezzinlerin Efendisi”^[451] diye isimlendirilmiş, tam 10 yıl Peygamber mescidinin üç müezzininden^[452] biri, hem de en baş müezzini olmuş, beş vakit ezanlar onun sedası ile Medine'de duyurulmuş, nice önemli hadise onun sesi ve sedası ile Müslümanlara ulaştırılmıştı. Diğer iki müezzinin kim olduklarına gelince malum olduğu üzere biri Abese Sûresi'nin naziline sebep olan Abdullah b. Ümmü Mektûm^[453], diğeri ise bizzat Peygamberimiz (sas) tarafından seçilip^[454] o makama erdirilen Ebû Mahzûre'dir. ^[455]

Hz. Bilâl'in müezzinlik meselesindeki yerine ve konumuna değineceğiz ancak öncesinde Hz. Bilâl der demez aklımıza gelmesi gereken bazı hususlara dikkatleri çekmeliyiz.

Hz. Bilâl'in doğum tarihi nübüvvet öncesi 30, yani milâdî 580; vefat tarihi ise hicrî 20, milâdî 641'dir.^[456] Dolayısıyla Hz. Bilâl, milâdî olarak 61 yıllık bir hayatın sahibidir. Yarıısı Câhiliye yarıısı İslâm üzere geçen 61 yıllık

bir hayat onun hayatı. Bu hayatı şöyle bir gözden geçirdiğimizde önümüze çıkan tablo şudur:

- Câhiliye insanı köleleştiren bir sistem; İslâm insana değerler kazandıran bir sistemdir.
- Câhiliye kavmiyetçilik ve ırkçılık üzerine kurulan bir sistem; İslâm takva ve kulluk üzerine kurulan bir sistemdir.
- Câhiliye insanların derilerinin rengi ile uğraşan bir sistem; İslâm o derilerin rengini Allah'ın boyası olarak gören bir sistemdir.
- Câhiliye insanların konuştuğu dillerle ilgilenen ve ona göre değer tanzim eden bir sistem; İslâm o dilleri Allah'ın ayetleri olarak gören bir sistemdir.
- Câhiliye insanları köleleştiren, kula kul yapan bir sistem; İslâm insanları özgürleştiren, Allah'a kul yaparak gerçek manada özgürlüğün kullukta olduğunu öğreten bir sistemdir.

Tüm bunların ne demek olduğunu anlayacağımız bir örneğe şahit olalım. Bir gün Medine'de Hz. Ebû Zer ile Bilâl-i Habeşî arasında bir mesele hakkında tartışma olur, sonra bu tartışma biraz uzayınca Ebû Zer (ra) sinirlenir ve Bilâl'e: "Uskut yebne's-sevda/Sus, ey siyah kadının oğlu!" der. Hz.Bilâl bu söze çok kırılır. Ebû Zer'e hiçbir şey demez, hemen her derdinin dermanı olan Allah Resûlü'ne gider: "Ya Resûlullah! Ebû Zer ile aramızda şöyle bir tartışma çıktı ve Ebû Zer bana: 'Sus, ey siyah kadının oğlu!' dedi." der. Allah Resûlü, rahmet peygamberi gadaplandı, sinirlenince mübarek alnındaki damar şişerdi ya yine o damar şişer ve: **"Bana çabuk Ebû Zer'i çağırın!"** der. Ebû Zer huzura gelir, Allah Resûlü kızgın bir ses tonu ile der ki: **"Ey Ebû Zer! Sen halen Câhiliye'nin kokusunu üzerinden atmıdın mı? Bilâl'e söylediğin bu sözden ötürü senden Câhiliye'nin kokusu geliyor."** [\[457\]](#)

Efendimiz'in (sas) Hz.Ebû Zer'in söylediği o söze karşı bu denli bir tepki göstermesi, olan bir hadise üzerinden Câhiliye ile İslâm arasındaki farkı ortaya koymasına sebep olmuştu. Hz. Ebû Zer, Resûlullah'ın (sas) o uyarılarını işitince hemen söylediği sözün yanlışlığını anlamıştır. O anda Efendimiz'in (sas) huzurunda hiçbir şey söyleyemedi. Boynunu büktü, suçunu kabul ettiğini hali ile beyan etti ama Bilâl'den özür dilemeliydi, özrü de sahâbîce olmalıydı. Orada hiçbir şey demedi. Çıktılar huzur-u risaletten. Ebû Zer, Bilâl'in evine gitti. Başını Bilâl'in evinin eşiğine koydu: "Vallahi, ey Bilâl! Eğer ayağımı Allah Resûlü'nü gadaba getiren, o sözü söyleyen şu ağza

basmazsan başımı eşiğinden kaldırmam!” dedi. Bilâl sahâbîce yapılan bu özürden hoşnut olmuştu: “Tamam, seni affettim, kalk!” dedi. Ebû Zer: “Hayır, ayağını ağzıma koymayana kadar kalkmayacağım.” diyordu. Bilâl, Ebû Zer’in kararlılığını görünce ayağını yavaşça Ebû Zer’in ağzının üzerine koydu. Ebû Zer öylece kalktı ve iki dost birbirlerine sarılıp kucaklaşıp helalleştiler.^[458] Bu Ebû Zer’ce bir özürdü, o bize hatadan nasıl dönüleceğini de anlatmış oldu.

Görüldüğü üzere Hz. Bilâl-i Habeşî’nin üzerinden biz İslâm’ın insana kazandırdığı değer ve kıymeti de çok iyi anlamış olacağız. O bize kulluğun ne büyük şeref olduğunu öğretecek ve Abdullah olmanın, Allah’a kul olmanın başka hiçbir şeye kul olmayacağı hakikatini öğretecek, İslâm’ın insanlığa takdim ettiği sistemde bütün bir insanlığın Allah katında bir tarağın dişleri gibi eşit olduğunu,^[459] üstünlüğün sadece ve sadece takvada,^[460] kullukta olduğunu öğretecek ve daha nice şeyler öğretecek...

İman ve Yolunda Ödenen Bedeller

Öyleyse gelin Hz. Bilâl’in hayatına şöyle bir göz atalım, sonra onun müezziniğine sözü getirerek o bereketli hayatından hayatlarımıza bereket olsun diye izler taşımaya çalışalım. Onun milâdî 580 yılında doğduğunu söylemiştik. Aslen Habeşistanlı^[461] olan ailesi, yıllar önce Mekke’ye köle olarak gelmiş, babası Rebâh vefat edince annesi Hamâme^[462] ile birlikte Cumuhoğulları’nın kölesi olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir.^[463] Adını daha sonra İslâm tarihinde çokça duyacağımız Ümeyye b. Halef’in köleleri olan bu anne ve oğulun efendilerine hizmette kusur etmeyişleri, söylenen her işi güzelce yapmaları, emin ve güvenilir olmaları onların sevilmelerine sebep olmuştu. Hz. Bilâl yirmi küsurlu yaşlara gelince efendisi tarafından kervanlarla Şam’a, Busra’ya gönderilmeye başlanmış hatta o yolculuklarda Hz. Ebû Bekir ile bazı hatıraları olmuştur.^[464] Onun hayatı Mekke’de böyle geçerken yaşı otuzlara dayandığı bir zamanda Mekke’nin ve insanlığın en mühim hadisesi olan vahyin nüzulü başlamış, Abdülmuttalib’in yetimi son peygamber seçilmiş ve ona Cibril-i Emin, ilahî kelamın ayetlerini ulaştırmaya başlamıştı.

O ilk günlerde daha bir elin parmaklarını geçmeyen insanlar iman etmişken Hz. Ebû Bekir, ticari yolculukları sırasında ahlakına şahit olduğu Habeşli köle Bilâl’i de bu büyük hadiseden haberdar etmek istemişti. Neden peki? Çünkü o yolculuklar sırasında Bilâl-i Habeşî yüreğindeki fırtınaları hep anlatmış, Hz. Ebû Bekir’den bu manada yardım istemişti. O sinesinde bir

boşluğun olduğunu fark ediyor ama bunun ne ile dolacağını bilmiyordu. Hz. Ebû Bekir, o boşluğun ne ile dolacağını öğrenmiş biri olarak ilk günlerde soluğu Bilâl'in yanında alıyor ve ona bu yeni dinden ve seçilen son peygamberden bahisler açıyor, işin neticesinde de o siyah inciyi aydınlatmak için Efendimiz'in (sas) huzuruna vandırıyor, böylece Hz. Bilâl gelip iman ediyordu. ^[465]

Yaşı otuzlara dayanmış olan Bilâl-i Habeşî'nin iman eder etmez hayatında değişiklikler oluyordu. Çünkü iman insanı insan ederdi, belki de kâinata sultan ederdi. Hakiki imanı elde eden de kâinata meydan okurdu. Gerçekten böyleydi. İman edip de onu belli etmemek, sadece yüreğe hapsetmek, sadece belli mekânlarla sınırlamak öyle kolay değildi. Hz. Bilâl de bir müddet saklayabildi. Efendisi onda bazı değişiklikleri fark ediyordu ama ne olduğunu anlayamıyordu ve o ilk günlerde artık Bilâl iman ettiğini, Muhammed'i (sas) peygamber olarak, İslâm'ı din olarak kabul ettiğini beyan ediyordu. O günleri bize resmeden tabîînin meşhur ulemasından Mücâhid (v.103/721) diyordu ki: *“Mekke’de Müslümanlığını ilk olarak açığa vuran şu yedi kişiydi: Resûlullah, Ebû Bekir, Habbab, Bilâl, Sümeyye, Yasir ve Ammâr.”* ^[466] Dikkat edildiği üzere yedi kişiden beşi aslen Mekkeli değil, onlar köle veya mevâli. Böyle olduğu için de en büyük işkencelere, sıkıntılara bu 5 kişi uğradı, iman etmenin bedelini çok ağır şartlar altında ödediler ve en sonunda Yâsir ile Sümeyye şehid edildiler. ^[467]

Zaten Mücâhid sözünü şöyle devam ettirir: *“Allah Resûlü’nün (sas) amcası, Ebû Bekir’i ise kabilesi (kendilerine müşriklerin ilişmesine) mâni oldu. Diğerleri ise alınıp kendilerine demir zırhlar giydirildikten sonra güneşin kızgın sıcaklığına maruz bırakıldı. Sonunda (bu işkence tahammül sınırlarını aşınca) onların dayanma gücü kalmadı ve istediklerini onlara verdiler. Bilâl hariç bunlardan her biri aşiretine içinde su bulunan ve üzerinde mahkûm öldürülen derilerle geldi. Onlar da bu şahısları onun içine atıp kenarlarından [tutup] taşıdılar. Akşam olunca Ebû Cehil geldi, Sümeyye’ye sövüp saydı ve çirkin sözler söyledi. Sonra (mızrak ya da oku) ona saplayıp öldürdü. Böylece Sümeyye İslâm uğruna şehid edilen ilk şehid oldu. Bilâl bu muamelelerin dışındaydı. Zira nefsi ona Allah yolunda değersiz görünüyordu. Nihayet onu [hayattan] bıktırdılar. Onun boynuna bir ip geçirip sonra da çocuklarına Mekke’nin iki sarp dağı arasında (onu sürüklemek suretiyle) şiddetli bir şekilde eziyet etmelerini emrettiler. (Bütün bu işkencelere rağmen) Bilâl : ‘(Allah) birdir, birdir!’ deyip duruyordu.”* ^[468]

Mekke'den Yükselen Seda: Ahad, Ahad!

Hız. Bilâl, iman ettiğini açığa vurduğu günden itibaren fasılasız 5 yıl akıl almaz işkencelere maruz kaldı. Mekke'nin kızgın güneşinin altında bırakıldı, çöl kumlarının üzerine yatırıldı, üzerine koca koca kayalar bırakıldı, boynuna ip bağlanarak Mekke sokaklarında gezdirildi, günlerce aç ve susuz olarak bırakıldı ve daha neler neler yapıldı^[469] ama her seferinde Bilâl'in dudaklarından dökülen kelime: “*Ahad, Ahad!/Allah birdir, Allah birdir!*”^[470] oldu.

Bu nasıl bir imandır, nasıl bir imanda sebatır, gerçekten anlayabilmek zordur. O işkencelerin binde biri kime yapılsa çok farklı hallere girecek olanların böyle bir imanı anlayabilmesi kolay değildir. Ama Hız. Bilâl hakiki imana ermiş biri olarak sabır ve sebat ile her gün şartları ağırlaşan işkencelere katlanıyor, her gün uğradığı sıkıntılarla, işkencelerle biraz daha kıvama geliyor, her gün biraz daha sesini gürleştirecek: “*Ahad, Ahad!*” diyordu. Mekkeliler ise bu kelimeyi duyunca adeta çılgına dönüyordu. Çünkü Bilâl'in her *Ahad* deyişi onların sisteminin çatırdadığını gösteriyordu. Belki kızgın kumların üstünde olan oydu, işkencelere uğrayan oydu, görünürde güçlü olanlar Mekkelilerdi ama Bilâl *Ahad* dedikçe onlar korkuya kapılıyor, adeta onlara: “Bu nasıl bir din ki mensuplarına bu kadar bedel ödetmesine rağmen halen korkusuzca konuşturabiliyor? Bu nasıl din ki mensupları ölümü onun için göze alıyor? Bu nasıl din ki ölümü öldürüyor, ölüme güle oynaya gidiyor?” dedirtiyordu.

Hız. Bilâl kayaların altında onlara ders veren bir edası ile işkencelere böyle katlanıyordu. Şimdi ders verme sırası Hız. Ebû Bekir'de idi. Hız. Ebû Bekir nasıl bir ders verecekti Mekkelilere... O günlerin birinde yine Ümeyye b. Halef, Mekke'nin diğer ekâbir takımı ile Bilâl'e işkence ediyorlardı. İnen her kamçı sesi bir sesin daha duyulmasına neden oluyordu. O ses: “*Ahad, Ahad!*” diyordu. O anda Hız. Ebû Bekir, Ümeyye'nin yanına yaklaştı ve: “Ey Ümeyye! Bilâl'i bana satmaz mısın?” dedi. İşkence yapmaktan yorulmuş olan Ümeyye bu teklifi kabul etti. “Ne kadar?” diye sordu Ebû Bekir. Ümeyye: “Yedi Ukiyye^[471] altın” dedi. Ebû Bekir hemen saydı, altınları verdi ve Bilâl'i o halden kurtardı. Ümeyye altınları alırken yaptığı alışverişin ne kadar kârlı olduğunu beyan etme adına: “İki ukiyye etmeyen bir köleyi Ebû Bekir'e yedi ukiyyeye sattım. Eğer Ebû Bekir benimle pazarlık etseydi onu daha ucuza verirdim ama onu kandırdım.” dedi. Bu söz Hız. Ebû Bekir'e ulaştınca dedi ki: “*Eğer Ümeyye benden yedi ukiyye değil yetmiş ukiyye*

isteseydi ben yine de Bilâl'i kurtarmak için verirdim. Onun değeri altın ile biçilemeyecek kadar kıymetlidir.” [472]

İşte bakış açılarındaki fark böyledir. Birinin gözünde Bilâl sadece siyahî bir köle, bir diğerrinin gözünde Bilâl altınlarla tartılmayacak kadar değerli bir hazine... Onun azat edildiğini duyunca Efendimiz (sas) o kadar memnun olacak ki o anda Hz. Ebû Bekir'e hayır dualarında bulunacaktı. [473] Hz. Ömer yıllar sonra şöyle bir söz söyleyecekti: “Ebû Bekir bizim efendimizdir, o diğerr bir efendimiz olan Bilâl'i alıp azat etmiştir.” [474] İslâm'dan önce Ömer, Bilâl ile konuşmaya bile tenezzül etmezdi ama İslâm'dan sonra Ömer, Bilâl'e : “Bizim seyyidimizdir/efendimizdir.” diyecekti.

O günden sonra Hz. Bilâl'in Mekke'deki yedi-sekiz yıllık hayatı hep Resûlullah'ın (sas) yanı başında, Dârü'l-Erkam'da, Ebû Bekir'in evinin önünde sabır ve sebat üzeredir. O günler Efendimiz (sas) Bilâl'i amcasının oğlu olan ve Bedir'de şehid olacak olan Ubeyde b. Hâris'e kardeş kılmış, [475] tabiri caizse adeta Bilâl'i ona zimmetlemişti.

İman Yurdu Medine'de Başlayan Yeni Hayatlar

Nübüvvetin 13. yılı Yesrib bağrını imana açınca tüm Müslümanlar oraya hicret etmişti. Edenlerden birisi de Hz. Bilâl'di. O da gitmişti gitmesine ama yıllardır Mekke'ye alışan biri olarak Medine'ye pek alışmamış, havasından etkilenmiş, hasta yatağa düşmüş, Mekke'ye olan özlemlerini şiirler okuyarak dile getirmişti. [476] Efendimiz (sas) Muhacirlerdeki bu hali görünce ellerini açmış: “**Allah'ım! Bize Mekke'yi nasıl sevdirdinse Medine'yi de öyle sevdirdir!**” [477] diye dua etmiştir. O duanın bir neticesi ile muhacir Müslümanlar Medine'yi sevmeye hem de Mekke'den daha fazla sevmeye başlamıştı.

Efendimiz (sas) Medine'ye gelir gelmez mescidini inşa etmiş, arkasından ensar-muhacir kardeşliğini gerçekleştirmiştir. Hz. Bilâl'in nasibine düşen isim ise Ebû Rüveyha künyeli Abdullah b. Abdurrahman el-Has'amî'dir. [478] Efendimiz (sas) bedenen simsiyah olan birini bedenen bembeyaz olan birine; bir Habeşliyi bir Medineliye; bir muhaciri bir ensara kardeş kılıyordu. Öyle bir kardeşlikleri olacaktı ki onların dillere destan... Birbirleri için gözlerini kırpmadan ölüme yürüyecek kadar seveceklerdi birbirlerini. Bu kardeş kılınma hadisesinin üzerinden tam 20 yıl geçmiş, Hz. Bilâl Şam'da o günlerde. Hz. Ömer bütün Müslümanları kurduğu divanlara kayıt ettiriyor. Hz. Bilâl'e de haber gönderiyor: “*Seni nereye, hangi kabileye ait divana*

yazdırayım?” diye. Cevap nasıl geliyor biliyor musunuz? “Ömer beni kardeşimden ayırma ve beni Has’amî’lerin divanına yaz!” ^[479] İşte onun kardeşliği...

O günden sonra Hz. Bilâl tam 10 yıl adeta adım adım Resûlullah’ı (sas) takip eden birisidir. Tüm gazvelerde o vardır, tüm seferlerde o vardır, yüzlerce hadisede o vardır, yüzlerce hatıranın içerisinde onun adı vardır. Bedir’de, Uhud’da, Hendek’te, Hudeybiye’de, Hayber’de, Mekke Fethi’nde, Tebûk’ta, Veda Haccı’nda ve daha nice hadisede... ^[480]

Hz. Bilâl Bedir’de

Hicretin 2. yılı Efendimiz (sas) her zamanki gibi Bilâl’den insanları Bedir için davet etmesini istiyor. Bilâl’in sesi duyulmaya başlanınca insanlar anında *Buyûtu’s-Sukyâ* denilen yerde toplanıyor ve 313 kişi olarak Medine’den 160 km. uzaklıkta olan Bedir’e doğru yola çıkıyorlar. ^[481] İslâm askerleri gelip Bedir’de konaklayıp savaş düzeni alınca Efendimiz (sas) Bilâl’i çağırıyor: “**Bilâl! Bugün bu meydanda parolamız ne olacak biliyor musun?**” diye soruyor. Bilâl: “*Allah ve Resûlü daha iyi bilir!*” diyor. Efendimiz: “**Parolamız, 13 yıl Mekke’de senin ve diğer Müslümanların dilinden düşmeyen ve her söylediğinizde Mekkelileri adeta çılgına çevirdiğini kelime olan ‘Ahad, Ahad’ olacak.**” ^[482] Bu sözleri Hz. Bilâl duyunca duyulanıyor, gözler yaşıyor, kalbi heyecan doluyor ve *Ahad, Ahad* kelimesi bir kez daha dillerin terennüm ettiği bir söz oluyor.

O gün o meydanda o parola Müslümanların heyecan ve imanlarını artıran; müşriklerin ise korku ve endişelerini ziyadeleştiren bir slogan oluyor. Bedir başlıyor, o gün o meydanda, Kur’ân’ın *yevmü’l-furkân* ^[483] dediği o meydanda Müslümanlar destan üzerine destan yazıyor. O anlara dair bir hadiseyi bize Aşere-i Mübeşşere’den olan Abdurrahman b. Avf anlatıyor, diyor ki: “Bedir’in sonlarına doğruydı, artık yavaş yavaş çatışmalar sona eriyor, insanlar ganimetlerini topluyorlardı. Ben de bazı zırhlar kucağıma almış çadırlara doğru gidiyordum. Baktım arkadan bir ses bana: ‘Ey Abduavf/Ey Avf’ın kulu!’ ^[484] diye sesleniyor, sesin sahibini tanıdım ama dönüp bakmadım. Çünkü ben Avf’ın kulu değil, Rahman’ın kuluydum. Derken aynı ses Mekke’deki sözünü hatırladı ve bana: ‘Ey İlah’ın kulu!’ dedi, bu sefer döndüm. Baktım ki Mekke’nin soylu adamı ve benim arkadaşım Ümeyye b. Halef ve oğlu birkaç ensârî Müslüman’ın arasında çaresizce duruyor. Gittim yanlarına, Ümeyye bana dedi ki: ‘Ey İlah’ın kulu! Size bol

bol süt verecek develer lazım değil mi?’ -Bu söz ile kastı esir olarak alınmak ve sonra fidiye karşılığı serbest kalmaktı- Ben de: ‘Sen de oğlun da benim esirlerimsiniz ve size ben eman veriyorum.’ dedim. Bunun  zerine Abdurrahman b. Avf, Ümeyye ve oğlunu yanına alarak çadırlara doğru yürümeye başladılar. Tam o esnada Bilâl Mekke’deki efendisini gördü ve: ‘Ey Allah’ın düşmanı sabahtan beridir seni arıyorum, işte şimdi buldum!’ dedi. Abdurrahman, Bilâl’e dedi ki: ‘Ey Bilâl! Ben onlara eman verdim, sakın onlara ilişme...’ Bilâl dedi ki: ‘Ben eman falan dinlemem, ya o ya ben... Ya o ölecek ya ben  leceğim. Eğer o yaşarsa hayat bana haram olsun.’ Bu sözlerin ardından Hz. Bilâl başladı haykırmaya: ‘Ey Müslümanlar! Gelin Allah’ın düşmanı burada, Ümeyye b. Halef burada!’ Bir anda Müslümanlar sesin geldiği yere doğru yöneldiler. Bir kargaşa oldu o mekânda ve Bilâl kılıcını çektiği gibi küfrün elebaşı olan Ümeyye b. Halef’i orada yere serdi. Ammâr b. Yâsir ise Ümeyye’nin oğlunu öldürdü. Bilâl yıllarca kendine her türlü zulmü reva gören, Mekke’de kızgın taşlar altında saatlerce kendisine işkence eden küfrün başını şimdi Bedir’de yere seriyordu. Onu öldürdükten sonra Hz. Bilâl hemen Allah Resûlü’ne (sas) koştu ve olanları anlattı, Efendimiz dedi ki: **“Mü’min kullarını yücelten, düşmanlarını alçaltan Allah’a hamdolsun!”**^[485]

 manın Verdiği  zg ven

Bedir’den sonra da her tabloda Hz. Bilâl’in bir hatrasını görmek mümkündür.  zerinde düşünüp ibret alacağımız bir tabloya şahit olalım. Hz. Bilâl’in Hâlid adında bir erkek, Gufre adında bir kız kardeşi vardır.^[486] Bir gün erkek kardeş Hâlid ile birlikte aslen Yemenli olan bir ailenin kızlarına gider talip olurlar. Hz. Bilâl, kızları isterken: “ şte ben Peygamber’in m ezziniyim, Peygamberimiz benim hakkımda şöyle buyurdu, böyle buyurdu, beni Eb  Bekir’e sorabilirsiniz...” falan demiyor, büyük bir özgüvenle diyor ki: *“Benim ismim Bilâl, bu da kardeşim Hâlid.  kimiz de Habeşli k lelerdik. Yıllarca sapıklık/dalâlet içinde yaşadık. Sonra Allah bize hidayet nasip etti.  zg rl ğ m ze kavuştuk, Allah bizi azad ettirdi. şimdi iki tane sıradan Müslüman olarak sizin kızlarınıza talibiz, verirseniz Allah’a hamdolsun deriz, vermezseniz ‘Allah büyüktür’ der ve kısmetimizi başka yerde ararız.”*^[487] Kızların babası, bu samimi sözlerden o kadar hoşlanır ki kızlarını bu iki sa  b ye verir. Bu rivayet üzerinden çok önemli mesajlar almamız lazım. Hz. Bilâl’in bu özgüveni, kendi şahsına karşı değil

iman ettiği değerlere idi. Bundan dolayı sadece Müslümanlığını nazara vererek halini ortaya koymuştu.

Hız. Bilâl'in Medine'deki hayatında Resûlullah'ın (sas) özel hizmeti mi yapılacak, namaz kılınca önüne sÛtre mi konacak, seferler sırasında eşyaları mı taşınacak, gündüzleri ona gölgelik mi yapılacak, geceleri çadırının önünde nöbet mi tutulacak, yemek mi hazırlanacak, beytü'l-mal işlerine mi bakılacak, birilerine bir şeyler mi verilecek, gelen elçi ve davetliler mi görüştürülecek, yani onlarca işte hep Hız. Bilâl olacak ve her işin hakkını vererek Resûlullah'tan (sas) defaatle takdir, taltif, dua ve müjdelere alacaktı. [488] Onun bu özelliklerini ve Efendimiz (sas) ile geçirdiği bu hatıraları biz onlarca sayfada ancak anlatabiliriz. İyisi mi biz bu kadar ile yetinelim, asıl Hız. Bilâl der demez aklımıza gelen en önemli özelliği olan ezan okuması, müezzin oluşu, müezzinlerin piri, rehberi, önderi ve örneği oluşu meselesine gelelim.

Hız. Bilâl ve Ezan

Hız. Bilâl ve ezan dersek çok ama çok şey hatıralarda şekillenir. Çünkü onun 10 yıl boyunca Medine'de okuduğu her bir ezanın kendine özgü bir hatırası, kendine özgü bir güzelliği vardır. Hız. Bilâl'in her bir ezanında başka bir tat, başka bir iklim, üzerinde durup tefekkür edilecek başka bir hal vardır. Hatırlanacağı üzere Efendimiz (sas) Medine'de ara, ara: **“Erihnâ bihâ ya Bilâl! Ey Bilâl (hadi bir ezan oku da) bizi rahatlat!”** [489] demiş, o da hemen o gür sedası ile ezanı Medine'nin semasına bırakmış, böylece onlarca kez ezan okumuştur. Bir sabah namazında: *“Es-salâtu hayrun mine'n-nevm/namaz uykudan hayırlıdır”* demiş, bu söz Efendimiz'in (sas) çok hoşuna gitmiş ve şöyle demişti: **“Ey Bilâl! Bu ne güzel söz! Sabah ezanlarını okuduğunda bunu devamlı söyle!”** Böylece o günden sonra o cümle sabah ezanlarına dâhil edilmişti. [490]

Hız. Bilâl'in okuduğu o ezanlar hadis, tarih ve menakıb kitaplarından birer birer ortaya çıkarılmalı, okuduğu ezanlarla alakalı hatıralar alt alta toplanmalı ve daha detaylı bir şekilde onun ezan ile olan bağları mesajları ile beraber incelenmelidir. Biz burada onun okuduğu her ezanı elbette anlatamayacağız. Ama en azından onun hayatında çok özel yerleri olan beş tane ezanını nazarlara verelim. O beş ezan hangileridir?

1- İlk Ezanı

2- Fetih Ezanı

3- Veda Ezanı

4- Şam Ezanı

5- Son Ezanı

Gelin bu ezanların neler olduklarına hatıraları ile birlikte bir bakalım.

1- İlk Ezanı

Mescid-i Nebevî'nin inşasından sonra Müslümanların nasıl namaza çağrılacakları konusu istişare edilirken herkes bir görüş beyan etmiş ama Efendimiz (sas) bu görüşlerden memnun olmamıştı. Çünkü söylenen şeyler genelde diğer din mensuplarının yaptıklarının taklidi idi. Efendimiz (sas) asla onların taklit edilmesini istemezdi. Bundan dolayı ne çan çalınmasına ne boru çalınmasına ne ateş yakılmasına dair teklifleri kabul etmedi. İnsanlar evlerine dağıldılar. O gece ensardan Abdullah b. Zeyd^[491] bir rüya görmüş, rüyasında bir zat ona ezanı ve kameti öğretmişti. Sabah olunca Abdullah b. Zeyd büyük bir heyecan ile Efendimiz'e (sas) bu rüyasını anlatmıştı. Aynı gece Hz. Ömer de böyle bir rüya görmüş, o da gelip heyecanla Efendimiz'e (sas) rüyasını anlatmıştı. Efendimiz (sas) bu rüyaları dinler dinlemez Bilâl'i çağırtmış ve ona ezanı öğreterek o ilk ezanı ona okutmuştu.^[492]

Biz bu rivayet üzerinden meseleyi daha iyi kavrama adına iki tane soru sormalıyız. Nedir bu sorular? Birincisi: Yüzlerce sahâbînin içerisinde neden Allah bu rüyayı Abdullah b. Zeyd'e ve Hz. Ömer'e nasip etmiştir? Bunun hikmeti neydi? İkincisi: Rüyayı gören Abdullah, onun sesi de çok güzel, başka sesi güzel olan sahâbîler de var Abdullah b. Mes'ûd gibi Abdullah b. Ümmü Mektûm gibi Übeyy b. Kâ'b gibi. Sesi çok gür olan sahâbîler de var Sâbit b. Kays gibi. Neden onlara değil de Arap olmayan Arapça harfleri de tam olarak çıkaramayan Habeşli Bilâl'e bu ilk ezanı okutmuştur?

Birinci sorunun cevabı şu: O gece ezan meselesinde kim daha fazla ızdırap çekti ve bu işi kendine dert edindiyse Allah rüyayı ona gösterdi. Abdullah b. Zeyd böyle bir halde olduğu için Rabbimiz bu şerefi ona bahsetti ve onu tarihe: “Sâhibü'l-Ezan”^[493] diye kaydettirdi.

İkinci soruya gelince Hz. Bilâl'in müezzin olarak seçilmesi ne sesinin güzel olmasından ne de sadece gür olmasından dolayı idi. Hz. Bilâl, bir köle olarak başladığı iman yolunda bir insanın takatlerini zorlayacak düzeyde bir sebat ve bir direniş ortaya koymuştu. O böyle olmasına rağmen yıllarca Mekke'de efendilerinin her türlü baskılarına rağmen Allah'ın birliğini, büyüklüğünü “Ahad, Ahad!” diyerek âleme duyurdu. Bilâl'in o duruşu nicelerinin yüreklerindeki İslâm'ın derinleşmesine, nicelerinin yüreklerine

de İslâm'ın tohumunun ekilmesine vesile oldu. Eğer o gün Bilâl bu tavrı ortaya koymasaydı İslâm düşmanları kim bilir neler yapacaktı? O gün Bilâl o tavrı gösterdiği için geline süreçte İslâm'a mensup olanlarının sayısı artmıştı. Efendimiz (sas), Hz. Bilâl'in çektiklerini hiç unutmadı. Onun el-Ahad ve el-Vahid için olan sadakatine ve vefasına Medine'nin o ilk günlerinde sadakat ve vefa gösterildi. Başkalarının yaptığı gibi bedeli zayıflar ödesin, kaymağını başkaları yesin değil bedeli ödeyen vefa görsün ilkesi ile ilk ezan ona okutuldu. O ilk ezandan sonra da artık Müslümanlar hep onun sesi ve sedası ile Mescid-i Nebevî'nin yolunu tuttu.

Bir müddet sonra bazıları Hz. Bilâl'i Efendimiz'e (sas) şikâyet ettiler, dediler ki: “Ya Resûlullah! Bilâl Arap olmadığı için bazı harfleri bizim gibi çıkaramıyor hatta şin harfini hiç söyleyemiyor. ‘Eşhedü’ diyeceğine ‘Eshedü’ diyor, onun yerine başka birini atasanız olmaz mı?” Ne dedi Efendimiz (sas) bu söz üzerine: **“Hayır, Biz Bilâl'in eshedüsünü, eşhedü olarak kabul ettik!”**^[494] Neden? Dedik ya vefaya vefa gerekir, işte bundan dolayı Efendimiz (sas) 10 yıl boyunca ezanları hep ona okutacaktır.

2- Fetih Ezanı

Hicretin 8. yılı Efendimiz (sas) 10 bin askerle Mekke kapılarında... Kâbe'ye giriliyor, Efendimiz'in (sas) dilinde o ana kadar Nasr Sûresi var, zafer ahlakını âleme öğretircesine bir mahviyet ve bir tevazu var. Sonra Efendimiz (sas) Kâbe'nin önüne geliyor, elinde asa dilinde: **“Hak geldi batıl zail oldu, muhakkak batıl zail olmaya mahkûmdur.”**^[495] ayeti... Aynen atası İbrahim gibi putları deviriyor. Kâbe'nin etrafındakiler temizleniyor, sıra içindekilere geliyor. Efendimiz (sas) Kâbe'nin içine Hz. Ali ve Hz. Bilâl ile giriyor. Çok büyük bir mesaj var orada. Ali aileden biri; Bilâl köle olanlardan biri. Câhiliye döneminde Bilâl'in Kâbe'ye girmesi mümkün mü? Ne demek istiyor Efendimiz (sas) bu adımı ile: **“İslâm insanı insan eder, işte böyle bir seviye kazandırır!”**

Kâbe tüm putlardan temizlenir, o anda Efendimiz (sas) Kâbe'nin içinde namaz kılar. O namazı bize anlatan da Bilâl (ra) olur.^[496] Hz. Bilâl'in, Efendimiz'den (sas) bize naklettiği hadis sayısı 44 tanedir.^[497] Bunlardan iki tanesi Buhârî'de, diğerleri ise diğer hadis kitaplarında nakledilmektedir. Buhârî'nin naklettiği iki hadisten biri işte o namazı anlattığı rivayettir, diğeri ise Hz. Bilâl'in cennetle müjdelendiği rivayettir. Hz. Bilâl (ra) diyor ki: “Efendimiz (sas) bir sabah namazı sonrası cemaate döndü ve dedi ki: **‘Ey Bilâl! Bu gece rüyamda cenneti gördüm. Ben yürürken önümde yürüyen**

birinin ayak seslerini işittim. Sordum Cebrail’e: ‘Bu ayak sesleri kimin?’ diye. Cebrail dedi ki: ‘Ya Resûlullah! O ayak sesleri Bilâl’indir.’ Böylece uyandım. Söyle bakalım, ne yaptın ki Allah bana böyle bir rüya göstererek senin cennetteki konumundan beni haberdar eyledi?”^[498] Hz.Bilâl bu sözleri duyunca konuşmaya takati kalmadı: “Bir özelliğim yok. Arkadaşlarım nasılsa ben de öyleyim!” dedi. Ama Efendimiz (sas) ısrar etti: **“Hayır, vardır bir özellik. Olmazsa Allah niye sadece sana bu ikramda bulunsun?”**^[499] İsrarlar çoğalınca Bilâl dedi ki: “Ya Resûlullah! Benim olsa olsa şu özelliğim vardır: Hiçbir zaman abdestsiz gezmey, her abdest aldığımda da şükür olsun diye iki rekât nafîle namaz kılarım. Bundan başka da bir özelliğim, farklılığım yok.” dedi. Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“İşte budur, işte sana cenneti kazandırtan amel budur!”**^[500]

Tekrar o büyük fetih gününe dönersek Efendimiz (sas) namazını kılınca dışarı çıktı ve Bilâl’e: “Haydi Bilâl! Bize bir ezan oku!” dedi. İşte okunacak olan o ezan fetih ezanı idi ve o Kâbe’nin damında yani üstünde okunacaktı. Hz. Bilâl Kâbe’nin üstüne çıktı, başladı ezan okumaya: “Allahu Ekber, Allahu Ekber...” Ezanın o güzel cümlelerini okurken Hz. Bilâl gözyaşlarını tutamadı ve başladı ağlamaya... O ağlıyor, Resûlullah ağlıyor, ezanı işiten tüm Müslümanlar ağlıyordu.^[501]

O anlarda Hz. Bilâl’in Mekke sokaklarında çektikleri aklına geliyor. Ne işkenceler, ne baskılar... “Ama bir gün gelecek ben ezanı Kâbe’nin damında okuyacağım!” gibi bir hedefi yoktur onun o günler. Tek bir hedefi vardı: İmanını muhafaza etmek. Beklenti yok, dünyevi hesap yok, intikam arzusu yok. Tek bir şey var ki o da imanını muhafaza etmek. Beklentsiz olduğu için Allah ona böyle büyük bir karşılık veriyordu. Hz. Bilâl ezanı okurken o gün daha iman kalplerine yerleşmemiş olan Mekkelilerden bazıları çılgına dönmüştü. İslâm’ın insana kazandırdığı bu değeri anlamıyor, birileri: “İyi ki babam bu günleri görmeden öldü!” diyor; başka biri: “Muhammed başkasını bulamadı mı Kâbe’nin üzerine çıkaracak?” diyor; bir başkası: “Vay halimize, Habeşli siyah bir köle Kâbe’nin üzerinde!” diyor^[502] ve daha neler neler söylüyorlar, nasıl zillate düştüklerini ifade ediyorlardı. İşte o fetih ezanı İslâm’ın izzetini küfrün ise zilletini; Müslümanların aziz oluşunu kâfirlerin ise zelil oluşunu; İslâm’ın mensuplarına nasıl değer verdiğini bundan mahrum olanların ise hâlâ nelere takıldıklarını gösteren en güzel örnekti, o ezanı okuma şerefi de Hz. Bilâl’in olmuştu.

3- Veda Ezanı

Hız. Bilâl'in Medine'de 10 yıl fasılasız Hız. Peygamber'in (sas) arkasında oluşu ve her namaz için ezanı okuduktan sonra Efendimiz'in (sas) çıkacağı kapıyı görecek bir yerde oturuşu, Efendimiz (sas) hanesinden çıkınca hemen ayağa kalkışı ve kamet getiriş i artık herkesin çok aşına olduğu bir manzara idi. Gerçi son üç gün on yedi vakit namaz Hız. Ebû Bekir'in imametinde kılınmış tı^[503] ancak Resûlullah'ın (sas) halen odasında olduğunu bilmek Müslümanları rahatlatıyor, bir yönüyle varlığı ile teskin oluyorlardı. Ama Rebiülevvel ayının 12. günü olunca o gün günlerden pazartesidir, Efendimiz'in (sas) hanesinde biraz sevinç vardır çünkü Resûlullah (sas) o gün biraz daha iyidir. Günlerdir evine gitmeyen Hız. Ebû Bekir, Efendimiz'in (sas) iyi olduğunu görünce izin isteyip evine gidecektir. Daha o yolda iken Âişe annemizin sesi duyulacak ve Resûlullah'ın (sas) Refik-i A'lâ'ya yürüdüğü nün haberi verilecekti. Efendimiz (sas) Rabbine yürümüş, Âişe annemizin göğsüne başını koyarak ruhunu teslim etmişti.^[504] O halin sahâbede nasıl tesir uyandırdığını, nasıl çaresiz bıraktığını anlatmak mümkün değildir. Hız. Ömer yıkılmış, Hız. Osman çaresiz, Hız. Ali yetim kalmış, Hız. Fâtıma gözyaşlarına boğulmuş, Hız. Bilâl olduğu yere yığılmış, hiçbir şey söyleyemeden öylece kalakalmış tı. Nice sonra Ebû Bekir'in sesi ile insanlar kendilerine gelmişti. O gün bir dağ gibi yerinde sabitkadem duran ve hakikati haykıran Ebû Bekir diyordu ki: ***“Ey insanlar! Her ölümlü canlı gibi Muhammed de ölmüş tür. Her kim Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki o ölmüş tür. Her kim Allah'a tapıyorsa bilsin ki o mutlak hayydır, bakidir/diridir ve kalıcıdır.”***^[505] Bu ses ile Müslümanlar biraz olsun kendilerine geliyordu. O anlarda vakit öğle vaktine dayanmış tı. İnsanlar Bilâl'in sesini bekliyorlardı. Ama Bilâl'de ezan okuyacak hal kalmamış tı. İnsanlar ısrar edince Bilâl ayağa kalktı ve ezan okumaya başladı: “Allahu Ekber Allahu Ekber, Allahu Ekber Allahu Ekber, Eşhedu en lâ ilahe illallah Eşhedu en la ilahe illallah, Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah...” deyince kelimeler Bilâl'in boğazında düğümlendi ve gözyaşlarına boğuldu. Ne yaptıysa ezanı tamamlayamadı. O Bilâl'in Medine'de okuduğu veda ezanı olacaktı. Bir daha da Medine'de ezan okumaya mecali kalmayacaktı.^[506]

Hız. Bilâl için artık hayat çok farklı idi. Medine'de yürüyemiyor, Mescid'e gelemiyor, Efendimiz'in (sas) kabri şerifinin önünden geçemiyordu. Her an, her kametin arkasından onun odasından çıkacağını bekliyordu. Böyle bir ruh haline daha fazla dayanamayarak Halife Hız. Ebû Bekir'in huzuruna çıkıyordu. Hız. Bilâl, Hız. Ebû Bekir'e diyordu ki: “Ey Allah Resûl'ün nün Halifesi! Sen de iyi biliyorsun ki Resûlullah buyurdu ki: **‘Allah yolunda**

cihaddan daha faziletli bir amel yoktur.’^[507] Eğer müsaade edersen ben de cihad için Şam cephesine gitmek istiyorum.” Hz. Bilâl’in bu sözü üzerine Hz. Ebû Bekir gözyaşlarına boğuldu ve: “Ey Bilâl! Sen gidersen bizim ezanımızı kim okuyacak?” dedi. Bilâl de duygulandı, dedi ki: “Ey Ebû Bekir! Ben artık ezan okuyamam, burada olsam da okuyamam. Eğer sen beni o ilk günlerde Allah için alıp azat ettiysen şimdi beni bırak ben Şam’a gideyim. Yok eğer kendin için azat ettiysen o zaman ben burada kalayım.” Hz. Ebû Bekir: “Elbette ben seni Allah için azat ettim!” diyerek ona izin verdi. Bunun üzerine Bilâl-i Habeşî Şam’a doğru yola çıktı ve oradaki cihad hareketlerine katıldı.^[508]

4- Şam Ezanı

Hz. Bilâl’in Şam’da olduğu günlerde halife Hz. Ömer’dir. Hz. Ömer bir gün Şam’a ziyarete gelecektir. Bilâl, karşısında Hz. Ömer’i görünce sevinecek, onunla biraz olsun teskin olacaktı. Orada insanlar Hz. Bilâl’e bir ezan okuması için ısrarda bulunacaklardı. Israr edenlerden biri de Hz. Ömer olunca Bilâl onu kırmayacak ve ilk kez Şam’da ezan okuyacaktı. Onun “Allahu Ekber, Allahu Ekber!” sedası duyulunca insanlar sesin sahibinin Seyyidü’l-Müezzin olan Bilâl olduğunu öğrendiklerinde Mescid’e akın edecekler ama Bilâl gözyaşları içerisinde ancak bitirecek, Resûlullah’sız bir ezan okumak onun yüreğine çok ama çok ağır gelecektir. O gün Şam tarihi günlerinden birini yaşayacak, Hz. Bilâl de yıllar sonra bir ezan ancak okuyabilecekti.^[509]

O anları, Hz. Ömer’in mevlası Eslem şöyle anlatır: “Bilâl-i Habeşî ezan okumaya başlayınca onu duyan herkes gözyaşlarına boğuldu. İnsanların o günkü gibi çok ağladığı bir başka gün görmedim. O gün Şam’da bulunup da onun sesini duyan herkes daha önce onun sesini duymadığı halde: ‘Bu Bilâl-i Habeşî’nin ezanıdır.’ dedi ve mescide koştu.”^[510]

5- Son Ezanı

Bilâl-i Habeşî hayatını geçirdiği Şam’da iken bir gece rüyasında Peygamber Efendimiz’i (sas) görmüştü. Peygamberimiz (sas) rüyada ona: **“Beni ziyaret etmeyecek misin yâ Bilâl!”** diyordu. Bunun üzerine hemen Medine yollarına düşmüştü. Medine-i Münevvere’ye gelince doğruca Peygamberimizin kabri şerifine gidip Ravza-i Mutahhara’ya vardı ve hasret gidererek ziyaret etti. Resûlullah (sas) ile geçirdiği günleri hatırlayıp hasret

ve muhabbet gözyaşları dökerek uzun müddet ağladı. Bu sırada Peygamber efendimizin torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin onu görüp boynuna sarıldı. Bilâl-i Habeşî'nin Medine'ye bu gelişinde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin bir ezan okuması için ona çok ısrar ettiler. Bilâl-i Habeşî bu ısrara dayanamayarak bir gün sabah namazı vaktinde ezan okumaya başladı. Peygamberimizin mescidinden Bilâl-i Habeşî'nin sesiyle yükselen ezanı duyan Ashâb-ı Kirâm yerlerinden fırlayıp kadın, erkek, çoluk, çocuk hep sokaklara dökülmüştü. Hepsi Resûlullah (sas) ile yaşadıkları saâdetli günleri Bilâl-i Habeşî'nin okuduğu ezan sedalarıyla hatırlayıp ağlaşmıştı. Fakat Bilâl-i Habeşî ezanda “Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah” derken Peygamber Efendimizin mübârek ismi geçince yine dayanamadı ve ağlamaya başladı. Ezanı tamamlamak için kendini zorladı, yine gözyaşlarını tutamadı. Böylece ağlaya ağlaya ezanı bitirdi.^[511] O gün Ashâb-ı Kirâm sanki Resûlullah'ın (sas) bulunduğu günlerden bir gün yaşadı. Peygamberimize olan hasretleri ve derin muhabbetleriyle ağlaşıp o günleri yâd ettiler. Bu ezan Bilâl-i Habeşî'nin okuduğu son ezan oldu. Birkaç gün Medine'de kaldıktan sonra Şam'a döndü. Fakat yolda çok hastalanıp evine güçlüklerle varabildi. Eve varınca yatağa düştü.

Vefatı ve Âleme Bıraktığı Mesajları

Artık vefat edeceğini anlamıştı Hz. Bilâl. Ölümün ızdırabını çektikçe yanı başındaki hanımı teessüründen “Ah! Ne acı!” diyordu. O böyle dedikçe Hz. Bilâl: “Oh! Ne tatlı!” diye karşılık veriyordu. Hevlaniye kabilesine mensup olan vefakâr eşi Hind, bir müddet sonra Bilâl'in (ra) gözlerini kapattı ve başını göğsünün üzerine koydu ve o anda ağlayarak şöyle dedi: “Eyvah, ne kadar acı!” Hanımının bu sözüne Hz. Bilâl şöyle karşılık verdi: “*Hayır, aksine ne mutlu bana! Yarın kavuşuyorum dostlarıma: Muhammed ve ashâbına!*”^[512]

Bu sözler Hz. Bilâl'in son sözleri oluyor ve Şam'da milâdî olarak 61, hicrî olarak 63 yaşlarında^[513] dostlarına doğru ve en yüce dost olan Rabbine doğru yürüyordu. Allah kendisinden ebeden razı olsun, bizi onun yolundan ayırmasın...

Hz. Bilâl'in hayatının bir kısmını anlattığımız bu fasılda, onun o bereketli hayatının üzerinden çok ama çok önemli mesajlar alabiliriz. Bir an düşünelim, neden Hz. Bilâl'in elde ettiği o büyük şerefe başka biri değil de o sahip oldu? Bugün sahâbe hakkında en az bilgisi olan birine onlar hakkında bir soru sorsanız inanın Aşere-i Mübeşşere'nin isimlerini sayamaz ama

ezanın Hz. Bilâl ile olan alakasını bilir ve bunu söyler. Kıyamete kadar gelecek olan tüm müezzinler kendilerini ona nispet ederler. Mesela Endonezya’da müezzinlere direkt Bilâl denir. Bazı İslâm ülkelerinde ise müezzinler “*Bilâl-i Gayri Habeşî/ Habeşli olmayan Bilâl*” şeklinde isimlendirilir. Amerika’daki bazı zenci Müslümanlar da kendilerine “Bilâlîler” mânasında “The Bilâlians” derler. Ayrıca bu isimle bir de gazete çıkarmaktadırlar.^[514] Neden bu şeref Hz. Bilâl’e nasip olmuştur? Nedeni konusunda çok şey söylenebilir ama biz en önemli sebeplerinin şunlar olduğunu düşünüyoruz:

1- O, imanın değer ve kıymetini çok iyi kavramış, marifeti içselleştirmiş bir şahsiyettir.

2- O, Hz. Peygamber’i (sas) derin bir muhabbet ile sevmiş, gerçek sevginin nasıl olması gerektiğini âleme göstermiş bir yiğittir.

3- O, İslâm’dan başka hiçbir yerde izzeti aramamış, asıl izzetin adresinin İslâm olduğunu bilen ve buna göre hareket eden bir bahtiyardır.

4- O, elde ettiği makamları ve mevkileri asla bir övünme aracı kılmamış, büyük bir mahviyet ile yaşayan bir zâhid ve âbiddir.

5- O, müezzinlerin piri olarak kıyamete kadar gelecek olan tüm meslektaşlarına bu işin nasıl olacağını hayatı ile gösteren bir temsiliyet kahramanıdır.

Yani onun hayatının beş önemli kodudur: *Marifet, Muhabbet, İzzet, Mahviyet ve Teslimiyet...* Şimdi bu beş kavram üzerinden biz de mesajları alalım, alalım ki Hz. Bilâl’in bıraktığı miraslara sahip çıkabilelim. Onun mirasını zayi edenlerden değil, sadıkane bir şekilde temsil edenlerden olabilelim. Mevla bunu hepimize nasip eylesin.

[448] Ebû Dâvûd, “Edeb”, 114; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXVIII, 263.

[449] Buhârî, “Bed’ü’l-halk”, 15; Müslim, “Zıkr”, 82; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 115; Tirmizî, “Daavât”, 58.

[450] “*Seyyidü’l-Müezzin/Müezzinlerin Efendisi*” ifadesinin yanında, Hz. Peygamber (sas) birçok hadisinde hem müezzinleri hem de o müezzinlerin piri ve imamı olan Bilâl-i Habeşî’yi övmüştür. O hadislerden bazıları şöyledir: “**Bilâl, kıyamet günü altın ve yakutla bezeli bir binek üzerinde elinde bir sancak ile gelir. Müezzinler, cennete girinceye kadar sancağın altında onu takip ederler.**” “Peygamberlerden ve şehidlerden sonra

cennet elbisesini ilk giyecek kişi Bilâl-i Habeşî ve salih müezzinlerdir.” İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarîhi Dimeşk*, V, 260.

[451] Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebîr*, V, 209; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, III, 215.

[452] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 266.

[453] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1313, 1314; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, IV, 251, 252; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, III, 119; İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 229-238.

[454] Ebû Mahzûre, ezan ile alay ederken nasıl Resûlullah (sas) tarafından müezzin seçildiğini kendisi şöyle anlatıyor: “Nebi (sas), Huneyn Savaşı’ndan geri döndüğünde onlara yetişmek üzere çıkan on kişiden biriydim. Onların namaz için ezan okuduklarını işittim. Biz de alaylı ezan okumaya koyulduk. Bunun üzerine Nebi (sas): **‘Bu insanlar arasından güzel sesli bir insanın ezan okumasını duydum.’** dedi ve bizi çağırdı. Resûlullah (sas), bize tek tek ezan okuttu ve ben onların sonuncusuydum. Ezan okuduğum zaman bana: **‘Yanma gel!’** dedi ve beni önüne oturttu, kâkülümü okşadı. Üç defa mübarek olsun diye dua etti, daha sonra bana: **‘Git, Beytü’l-Harâm’ın yanında ezan oku!’** dedi. Ben de ona: ‘Ey Allah’ın Elçisi! Bu nasıl olur?’ dedim. Resûlullah (sas), sizin okuduğunuz gibi bana ilk ezanı şöyle öğretti: Allahu Ekber, Allahu Ekber...” İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 115.

[455] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2353; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VI, 273, 274; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, IV, 313, 315; İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 115-122.

[456] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 418; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 271.

[457] Buhârî, “İmân”, 22; “Edeb”, 44; Müslim, “Eymân”, 38; Kastalânî, *İrşadü’s-Sârî*, I, 115.

[458] Buhârî, “İmân”, 22; “Edeb”, 44; Müslim, “Eymân”, 38; Kastalânî, *İrşadü’s-Sârî*, I, 115.

[459] **“İnsanlar bir tarağın dişleri gibi eşittir. Allah Azze ve Celle’ye karşı takva dışında kimsenin kimseye üstünlüğü yoktur.”** Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, IV, 301.

[460] **“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O’na karşı en takvalı olanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.”** Hucurât 49/13.

[461] Hz. Peygamber (sas), Hz.Bilâl'in Habeşlilerin imanda ilki olduğunu söylemiştir: **“Bilâl (fazilet yarışında) Habeşlilerin birincisidir.”** İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263.

[462] Hz. Bilâl'in annesi Hamâme, ilk günlerde oğlu ile birlikte iman etmiş, işkencelere maruz kalmış, sonrasında hicret etmiş ve iman yolunda ömür sürmüş bir hanımdır. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2471; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 71; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 374.

[463] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263.

[464] İbn Manzûr, *Muhtasaru Tarihi Dımeşk*, XIII, 39.

[465] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 415; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263.

[466] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 264.

[467] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, 160, Beyhakî, *Delâil*, II, 282; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 151; X, 286.

[468] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263, 264.

[469] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 415; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263.

[470] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 415; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263.

[471] Ukiyye, eski bir ağırlık ölçü birimidir. 1 ukiyye, 40 dirhemdir. Bkz. Muhammed Necmuddîn el-Kürdî, *Şer'î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri*, s. 61, 62.

[472] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 430; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263, 264.

[473] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 263, 264.

[474] Buhârî, “Fedâilü Ashâbi'n-Nebî”, 23; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 264.

[475] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 265.

[476] Hz. Bilâl okuduğu şiirde şöyle diyordu:

“Mekke vadisinde etrafımı izhir ve celil otları sararak bir gece olsun geceler miyim?

Bir gün gelip de Ukaz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım?

Mekke'nin Şâme ve Tufeyl dağları acaba bana bir kere daha görünürler mi?

Ya Rab! Şeybe b. Rebia'ya, Ümeyye b. Halef'e gazap eyle!

Bunlar, zulmederek bizi ana yurtlarımızdan çıkardılar.” Buhârî, “Fedâilu Medine”, 12; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 316.

[477] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 316.

[478] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 265.

[479] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 178; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 265.

[480] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 415, 416; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 259; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 271.

[481] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 345; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 8.

[482] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 371; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 274.

[483] Enfâl 8/41.

[484] İslâm'dan önce Abdurrahman b. Avf'ın ismi Abduavf'dı. Müslüman olduğunda Hz. Peygamber onun adını Abdurrahman diye değiştirmişti. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1182; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 475, 476; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 387; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 136.

[485] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 367, 368.

[486] İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 502.

[487] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 269.

[488] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 415, 416; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 259; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 271.

[489] Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I, 388, 389.

[490] İbn Mâce, "Ezân", 716; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I, 354, 355; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 236.

[491] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1051; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 248; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 45; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 607, 608.

[492] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 180, 181; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 234, 235.

[493] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 348.

[494] İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 312.

[495] İsra 17/81.

[496] Abdullah b. Ömer (ra) diyor ki: "Fetih günü Resûlullah (sas) Kâbe'nin içine girdi. Ben hemen oraya doğru gittim ve Bilâl'i Kâbe'nin iki kapısının arasında ayakta buldum ve ona sordum: 'Resûlullah Kâbe'nin içinde namaz kıldı mı?' Bilâl: 'Evet, kapıdan giren kimsenin sol tarafına düşen iki direk arasında iki rekât namaz kıldı, sonra dışarıya çıktı ve Kâbe'nin yüzü -kapısı- karşısında (yâni Makam-ı İbrahim'de) yine iki rekât namaz kıldı!' dedi." Buhârî, "Salât", 30; Müslim, "Hac", 388, 389.

[497] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 260.

[498] Buhârî, "Teheccüd", 17; Müslim, "Fedâilüs's-Sahâbe", 108.

[499] Buhârî, "Teheccüd", 17; Müslim, "Fedâilüs's-Sahâbe", 108.

[500] Buhârî, "Teheccüd", 17; Müslim, "Fedâilüs's-Sahâbe", 108.

[501] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 266; Süheylî, *Ravzü'l-Ünüf*, IV, 175.

[502] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 846; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 254.

[503] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 406, 407; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 227, 228.

- [504] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 410, 411; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 264, 265.
- [505] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 412; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 270.
- [506] Ahmed Halil Cum'a, *Ricâ'lun Mübeşşerûne bi'l-Cenne*, s.309-310.
- [507] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 417; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 268.
- [508] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 269.
- [509] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 417; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 102.
- [510] İbn Manzûr, *Muhtasar*, VII, 198.
- [511] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 417, 418; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 260.
- [512] Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye*, I, 499.
- [513] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 187; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 418; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 271.
- [514] Mustafa Fayda, "Bilâl-i Habeşî", *DİA*, VI, 153.

❖ Bilâl b. Rebâh'ın Hayatından Mesajlar ❖

❖ Marifet, imanın ilk basamağı; tasdik, ikrar ve amelin hemen öncesidir. İman hakikatlerini iyice öğrenmeli, neler olduklarını iyice kavramalı ve içselleştirmelisin ki hakiki imanı elde edip kâinata meydan okuyabilesin.

❖ Muhabbet, kulluk yolunun en önemli azığı, olmazsa olmaz esasıdır. İmanın bir hakkı olarak Allah'ı, Allah'ın bir hakkı olarak Resûlullah'ı, Resûlullah'ın bir hakkı olarak sahâbeyi gerçek bir sevgi ile sevmelisin ki rahmete ve berekete erişebilesin.

❖ İzzet, Müslüman'ın vazgeçilmez bir özelliği, imanının ona sağladığı şereflerin en kıymetlisidir. İzzetin kaynağının Allah, Resûlü ve mü'minler olduğunu unutma ki bu büyük değeri doğru yerlerde arayabilesin.

❖ Mahviyet, küçüklüğünü bilip gurura kapılmamak, acziyetini unutmadan elde ettiğin her türlü ikramı Allah'tan bilmektir. Mü'minler içerisinde görünme arzusuna kapılmanın, kibirlenmenin, büyüklenmenin ve kendini bir şeyler zannetmenin şeytan telkinleri olduğunu hatırlardan çıkarma ki kaymayasın, düşmeyesin, heva ve heveslerine yenilmeyesin.

❖ Temsiliyet, bulunduğun makamın hakkını vermek; söz ile değil hal ile tebliğ edebilmektir. Konuşanın çok, yaşayanın az olduğu şu toplumda Hz. Bilâl gibi İslâm'ı şanına yakışır bir biçimde yaşamaya gayret et ki aradan yüz yıllar geçse bile kapına gelenleri diriltebilesin.

Pazarlıksız İman
ABDULLAH B. SELÂM

Radiyallahu Anhu

Kastamonu

مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ [ص] يَقُولُ لِأَحَدٍ يَمْشِي
عَلَى الْأَرْضِ: {إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ}

Sa'd b. Ebi Vakkas diyor ki: "Yeryüzünde (o güne kadar) yürüyen hiç kimse için (Resûlullah'ın) 'O cennet ehliindendir!' dediğini işitmedim."

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1063)

Abdullah b. Selam odun destesi taşıyarak çarşıdan geçti ve kendisine: "Allah seni zengin kılmadı mı?" diye soranlara: "Evet ancak ben kibrimi kırmak istiyorum. Ben Resûlullah (sas) şöyle buyururken işittim: 'Kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan kimse cennete giremez.'"

Abdullah b. Selâm (ra)

(Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV, 62)

Adı: Abdullah b. Selâm

Anlamı: Allah'ın Kulu

Künyesi: Ebû Yusuf/Yusuf'un babası

Lakabı: Abâdile-i Seb'a/Yedi Abdullah'tan Biri

Baba Adı: Selâm b. el-Hâris

Anne Adı: Tespit edilemedi.

Kabilesi: Kaynukaoğulları

Doğum Yeri: Medine

Doğum Yılı: N. Öncesi, 21/Milâdî, 589

İslam'a Girişi: Hicretin 1. yılı

Sohbet Süresi: 10 yıl

Rivayeti: 13

Savaşları: Uhud, Benî Nadr, Benî Kurayza, Kudüs, Nihavend, vs.

Görevleri: Muallimlik

Vefat Yeri: Medine

Vefat Yılı: Hicrî, 43/ Milâdî, 664

Vefat Yaşı: 75

Pazarlıksız İman
ABDULLAH B. SELÂM
(*Radiyallahu Anhu*)

Rabbimize binlerce kez hamdolsun ki bizi kendisine kul olarak var etti ve varlığından haberdar etti. Bugün binlerce, milyonlarca insan var ama O'nun (cc) varlığından haberdar değil. Biz ne kadar şükretsek azdır: İman nimetine, Kur'ân nimetine, namaz nimetine, Efendimiz nimetine, sahâbe nimetine ve daha nice şeylere... Bu nimetlerin şükrünü eda etmek için buradayız, kulluğumuzu hatırlamak için buradayız, kulluğumuzu yerine getirmek için ve bu işin en ideal halini ortaya koyan öncü neslin rehberliğini öğrenmek için buradayız. Bu dert ile 82 *İl* 82 *Sahâbî* dedik ve Rabbime sonsuz hamdler olsun projenin 71. programına eriştik, veliler diyarı Kastamonu'da Abdullah b. Selâm'ın sofrasına kavuştuk. Mevlâ hepimize bu sofradan hakkı ile istifade etmeyi nasip eylesin, bizi bu meclisten eli boş olarak döndürmesin.

Veliler Diyarı Kastamonu

Kastamonu veliler diyarı olarak bilindiği için başta Şeyh Şâbân-ı Velî (v. 976/1569) ^[515] Hazretleri olmak üzere Müfessir Alaeddin Hazretleri (v. 1228/1813), ^[516] Şeyh Mehmet Efendi Hazretleri (v. 1068/1662), ^[517] Abdulfettah-ı Veli hazretleri (v. 671/1273) ^[518] ve daha onlarca büyük insanı sinesinde sakladığı için istedik ki burada veliliğin yani Allah'a yakın ve dost olmanın en önemli vasfı olan teslimiyeti, Asr-ı Saâdet'ten iyice öğrenebileceğimiz bir isim gündem edilsin.

Mesele teslimiyet olunca sahâbe içerisinde birçok isim sayılabilir çünkü onların her biri birer teslimiyet kahramanıdır. Ancak özellikle Abdullah b. Selâm'ın seçilmesi, onun bu alanda çok daha farklı bir noktada durmasından kaynaklanmaktadır. Hal böyle olunca veliler diyarı Kastamonu'da velilerin

en önemli vasfı olan teslimiyeti hayatının esası kılan, bu özelliği ile de pazarlıksız ve beklentisiz bir imanın sahibi olan Abdullah b. Selâm seçildi. Onun bereketli hayatına geçmeden önce kaybettiğimizde önemli bir değer olan teslimiyetin üzerinde biraz durmamız gerekmektedir.

Hakiki Hürriyet Teslimiyet

Teslimiyet, hakiki bir hürriyet yani özgürlüktür.

Teslimiyet, bir Müslüman'ın olmazsa olmaz bir vasfıdır.

Teslimiyet, imanın en önemli göstergesidir.

Teslimiyet, muttaki olmanın en büyük tezahhürüdür.

Teslimiyet, Rabbimizin bizden istediği bir yükümlülüktür.

Teslimiyet, kayıtsız ve şartsız bir şekilde Allah'a boyun eğmektir.

Teslimiyet, koşulsuz ve pazarlıksız bir şekilde Allah'ın emirlerini kabul etmektir.

Teslimiyet, zorlasa ve acıtsa bile istenilen her şeyi eksiksiz gereğini yerine getirmektir.

Teslimiyet, sadece eli, dili, kolu yani bedeni değil arzu ve istekleri bile ikna edip kalbi itminana erdirmektir. [\[519\]](#)

Teslimiyet, bedeli ne olursa olsun hiçbir bahaneye sarılmadan Allah öncelikli yaşamaktır.

Teslimiyet, Allah'ın veli kullarının hayatlarından hiç çıkarmadıkları bir esas kavramdır.

Teslimiyet, sahâbeyi sahâbe yapan, onları Allah'tan razı Allah'ın da onlardan razı olmasını sağlayan, cenneti kazandıran, dünyadan cennete uzanmalarına sebep olan en önemli ameldir.

Eğer sahâbe neslinin teslimiyetleri olmasa idi onlar rehber ve öncü olmazlardı. Teslimiyetleri olmasa idi her adımları ile destan olan o büyük işlere imza atamazlardı. Teslimiyetleri olmasa idi karşılık bekleyerek ve pazarlık yaparak bu yola revan olurlardı. Acabalar, şüpheler, tereddütler bir kurt gibi yüreklerini yer bitirir ve akıllarını kemirip mahvederdi. Ama onlar Müslüman oldular ve teslim oldular. Hiçbir şekilde Allah'ın sözüne, Resûl'ün sözüne, kendilerinden olan emir sahiplerinin sözüne şüphe karıştırmadılar. *Önlerindeki Peygamber onlara yürü dedi, onlar arkalarına bakmadan yürüdüler. Dur dedi, onlar acıtsa da durdular. Yat dedi, onlar kalkmak için değil şehid olmak için yattılar. Öl dedi, onlar da gözlerini kırpmadan öldüler.*

Eğer sahâbede teslimiyet istenilen düzeyde olmasa idi tarih ne *Sıddık* lakabını alan Ebû Bekir'i ne *Farûk* lakabını alan Ömer'i ne *Zinnureyn* lakabını alan Osman'ı ne *Murtaza* lakabını alan Ali'yi ne de diğerlerini yazacaktı.

Eğer sahâbede teslimiyet istenilen düzeyde olmasa idi tarih vefatı ile arşı titreten Sa'd Muâz'ın o takatleri zorlayan sözünü yazar mıydı? O Sa'd ki Bedir günü ensarın savaş konusunda ne düşündüğünü öğrenmek isteyen Efendimiz'e: *"Ya Resûlullah! Eğer bize şu Kızıldeniz'e dalın desen biz ensar arkamıza bakmadan o denizin içerisine dalıveririz! Yürü Ya Resûlullah! Yürü bizi ancak arkanda bulacaksın, yürü ve bizi Allah'ın bereketine ulaştır!"*^[520] diyecekti.

Eğer sahâbede teslimiyet istenilen düzeyde olmasa idi tarih Arap olmamasına rağmen Fars olmamasına rağmen Rûm olmamasına rağmen Habeşli olmamasına rağmen *Mü'minu Benî İsrail* olan yani Benî İsrail'in mü'mini olan *Şahidü'n-Benî İsrail*/Benî İsrail'in şahidi olan Abdullah b. Selâm'ı yazmayacaktı.

Bu iki önemli ifadeyi unutmayalım: Abdullah b. Selâm'ın hem Benî İsrail'in mü'mini hem şahidi olmasını... Gelin buradan Kur'ân'ın bize anlattığı önemli bir kıssayı önce hatırlayalım, sonra Abdullah b. Selâm'ın hayatına bir daha dönelim.

Sihirbazların Pazarlıksız İmanları

Başta A'raf ve Tâhâ Sûresi olmak üzere Kur'ân birkaç yerde bize Firavun ve sihirbazları arasında geçen hadiseyi anlatır.^[521] İnsan bu ayetlerin üzerinde biraz tefekkür edince aslında sihirbazların ne kadar önemli bir adım attığını ne kadar mühim bir teslimiyet örneği ortaya koyduğunu daha iyi anlar. Hatırlayalım o tabloları:

Firavun'un sarayında Allah tarafından yetiştirilmiş Musa'ya Firavun inanmaz ve onun söyledikleri toplum üzerinde etki göstermeye başlayınca da telaşlanır, onu küçük düşürmek için bir oyun tertipler. Halkına vermek istediği mesaj şudur: "Kendisini peygamber, Allah'ın elçisi diye takdim eden Musa aslında kötü bir sihirbazdır. İşte benim sarayımın sihirbazları onun sihirlerinden daha güzellerini ortaya koymaktadır." Bu maksatla ülkesinin en kabiliyetli sihirbazlarını getirir. Onlara: "Yapacağınızın en güzelini ortaya koyun!" der. Onlar: "Peki biz Musa'yı küçük düşürürsek bize ne var?" diye sorduklarında Firavun şu var bu var, demez; büyük bir vaat ile der ki: *"Siz benim yakınlarımdan olacaksınız!"*^[522] Yani sarayımın sayılı isimlerinden

olacak, artık istediğinizi sorgusuz sualsiz elde edeceksiniz, der. Dünyalık adına verilebilecek en üst noktayı Firavun, sihirbazlara böylelikle vadeder. Derken büyük bir merasim düzenlenir, halk toplanır ve o sihirbazlar göz yanılta bazı sihirlerini ortaya koyarlar. Sonra Musa elindeki asayı Allah'ın izni ile atar, asa koca bir yılanı dönüşür ve onların sihir yaptığı malzemeleri yutar. Sihrin ne demek olduğunu çok iyi bilen sihirbazlar orada secde ederler: *“Biz de inandık Musa'nın ve Harun'un Rabbi olan âlemlerin Rabbine!”*^[523] derler. Çünkü onlar çok iyi görmüşlerdi ki Musa'nın yaptığı sihir falan değil bir mucize idi. Sihirbazların iman etmesine sinirlenen Firavun: *“Ben size izin vermeden mi iman ettiniz?”* diyecek ve tehditler savuracaktı. *“Sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sizi şöyle yapacağım, böyle yapacağım!”*^[524] diyecekti. Bu tehditlerin hiçbirine aldırmayan sihirbazlar ne kaybettiklerine yanacak ne de başlarına geleceklerden korkacak; büyük bir teslimiyet örneği ortaya koyacaklardı.^[525]

Kur'ân'ın anlattığı bu büyük teslimiyet tablosunun üzerinden neredeyse 2000 yıl geçecek, yer Mısır değil Medine olacak, Musa'nın (as) yerini Efendimiz (sas) alacak, sihirbazların yerini Abdullah b. Selâm alacak, Firavun'un yerini Medine'deki Yahudiler alacak ve aynı teslimiyet, aynı pazarlıksız iman yeniden bir kez daha ortaya konacaktı. Abdullah b. Selâm da ne kaybettiklerine yanacak ne de başına geleceklerden korkacak; büyük bir teslimiyet ile iman edecek ve o günün Benî İsrail'inin mü'mini ve şahidi olarak tarihe geçecekti. Öyle bir teslimiyet ortaya koyacaktı ki 1500 sene sonra bizlere bile bu alanda rehber ve öncü olacak, “Eğer teslimiyet olmazsa iman tam anlamıyla kıvama gelmeyecek.” diyecek, “Eğer en küçük bir pazarlık içinde olursa kâmil manada iman kalbe yerleşmez.” diyecek ve tüm Müslümanlara bu işin önem ve gerekliliğini öğretecekti. Öyleyse buyrun bir teslimiyet kahramanı olan ve pazarlıksız imana çok güzel bir örnek olan Abdullah b. Selâm'ın hayatına şöyle bir bakalım...

Âlim Bir Babanın Âlim Oğlu

Asıl adı Husayn b. Selâm. Hüseyin değil yani sin ile değil sad ile (الحسين)... Efendimiz'in (sas) isim konusundaki hassasiyetini hatırlarsak manası ve çağrışımı güzel olmayan isimleri Efendimiz (sas) anında değiştirmiştir. Erkek ise çoğu zaman Abdullah ve Abdurrahman,^[526] kız ise çoğu zaman Zeyn ve Cemile isimlerini vermiştir.^[527] Husayn isminin de manasında biraz kibir ve

büyüklenme anlamı vardır erişilemez, ulaşamaz gibi. Bundan dolayı Efendimiz (sas) onun adını Abdullah diye değiştirmiştir.^[528]

İşte İslâm'dan sonraki adı ile Abdullah, İslâm'dan önceki adı ile Husayn b. Selâm b. el-Hâris olan o büyük insan Medine'nin üç büyük Yahudi kabilesinden biri olan Benî Kaynuka'dandır.^[529] Malum olduğu üzere Medine'de üç Yahudi kabilesi vardı: Benî Nadir, Benî Kaynuka ve Benî Kurayza. Benî Nadir tarımla, Benî Kaynuka kuyumculuk, altın, para işleri ile Benî Kurayza ise deri işletmeciliği ile uğraşırdı.^[530] Sayıları Arapların neredeyse yarısı kadardı ama Medine onların elinde idi. Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettikten sonra onların hepsi ile tarihe Medine Vesikası diye geçen ve dünyanın ilk yazılı anayasa metni olan önemli bir antlaşma metni üzerinde belli şartlar dâhilinde anlaşmış ama onlar bu antlaşmanın gereklerini yerine getirmeyip ihanet etmeye başlayınca Hicret'in 2. senesi Benî Kaynuka ile, Hicret'in 4. senesi Benî Nadir ile, Hicret'in 5. senesi Benî Kurayza ile savaşmak zorunda kalmış ve bunların hepsini sürüp Medine'den çıkartmıştı.^[531]

Abdullah b. Selâm'ın baba tarafından soyu Hz. Yusuf'a dayanırdı. Efendimiz (sas) Hz. Yûsuf'un (as) ismini ne zaman duysa: **“Kerim ibnü'l-Kerim ibnü'l-Kerim... ”**^[532] derdi. Kerim oğlu kerim oğlu kerim oğlu kerim... Neden böyle derdi? Çünkü Hz. Yûsuf'un babası Hz. Yakûb, Hz. Yakûb'un babası Hz. İshak, Hz. İshak'ın babası Hz. İbrahim... Her biri bir başka güzel, her biri bir başka kerim... Efendimiz (sas) bundan dolayı Abdullah b. Selâm'ı ne zaman görse Hz. Yûsuf (as) ile ilişkilendirir ve kerim oluşuna dikkat çekerdi. Yıllar sonra Abdullah b. Selâm'ın bir erkek çocuğu olunca -zaten iki oğlu olmuştur- Efendimiz'e (sas) getirildiğinde adını hiç düşünmeden atalarının adı olan Hz. Yûsuf'un (as) adını vererek Yûsuf diyecekti. Bundan dolayı da Ebû Yûsuf künyesi ile anılacaktı. Diğer oğluna ise Abdullah b. Selâm, Efendimiz'in (sas) adını yani Muhammed adını verecekti.^[533]

Abdullah b. Selâm ve babası Selâm b. el-Hâris, Medine'de tüm Yahudilerin saygı gösterdiği, itibar ettiği, sözlerine değer verdiği iki âlimdi. Büyük ve saygın bir âlim olan Selâm b. el- Hâris, oğlu Abdullah'ı öyle bir yetiştirmişti ki oğlu babasını ilimde geçmiş, Yahudilerin yanında sadece Medineli Yahudiler değil Hayber, Teyma ve Fedek Yahudilerinin yanında bile çok önemli bir yer edinmişti. Kendisi o halini şöyle anlatıyor: *“Ben Tevrat'ı ve tefsîrini babamdan okumuş, öğrenmiştim. Bir gün âhir zamanda gelecek olan Peygamberin sıfatları, alâmetleri ve yapacağı işleri bana*

anlattı ve: ‘Eğer o Harun evlâdından gelecek olursa ona tabi olurum, yoksa tabi olmam!’ dedi ve Resûlullah’ın (sas) Medine’ye gelişinden önce öldü.” [534]

Tüm Tevrat metinlerini ezberleyen, tefsirlerini çok iyi bilen Abdullah b. Selâm böyle bir halde iken nübüvvetin güneşi Mekke’de doğmuştu. O gelecek son nebinin vasıflarını çok iyi biliyordu çünkü tahrif olsa bile mevcut metinlerde son nebiye ait vasıfların bazıları korunmuştu. Abdullah, Mekke’de peygamberlik iddiasında bulunan zat ile alakalı şeyleri duyunca kulak kabartır, duyduğu her şey ilgisini çeker ve söylenen şeylerin doğru olmasına hayret ederdi. 13 yıllık zorlu sürecin sonunda Yesrib bağrını imana açtığında Abdullah da merakla bekleyenler arasında idi. Bakın kendisi o günleri nasıl anlatıyor iyice dinleyelim ve biraz önce aktardığımız sihirbazlar kıssası ile kıyas edelim, bakalım arada fark var mı?

Bu Yüz Yalancı Yüzü Değil!

Abdullah b. Selâm diyor ki: “Resûlullah’ın Yesrib’e geleceğini duyduğumda çok heyecanlanmış, onun gerçekten peygamber olup olmadığını anlamak için aklımda üç soru belirlemiştim. Yanına giderek o sorularımı soracak, aldığım cevaba göre de ya onun bir peygamber olduğunu ya da bir yalancı olduğunu söyleyecektim. Resûlullah, Amr b. Avfoğulları’nın mahallesine gelince -ki burası Kubâ Mescidi’nin inşa edileceği Külsüm b. Hidm’in mahallesidir- hemen onunla görüşmek için koştum. Resûlullah’ı uzaktan görür görmez daha sorularımı sormadan, onunla tek bir kelime etmeden: ‘*Ha za Resûlullah/Bu Allah’ın Resûlü’dür!*’ dedim. Bu sözümü duyan yanımdaki akrabalarım ve arkadaşlarımdan biri: ‘Ey Abdullah! Hani sorular soracaktın da aldığın cevaplar karşısında onun peygamber veya yalancı olduğunu söyleyecektin?’ dediklerinde onlara verdiğim cevap şu olacaktı: ‘*Ya büneyye! Haza vechün leyse bi vechi’l-kezzâb/Ey yavrucuğum! Bu yüz yalancı yüzü değil!*’ [535]

Abdullah b. Selâm’ın Efendimiz’e (sas) soracağı o üç sorunun ne olduğunu daha sonra biz yine onun naklinden öğreniyoruz. Bir müddet sonra Abdullah o soruları sormuş, Efendimiz de gaybî olan o üç soruya da Allah’ın izni ve inayeti ile cevap vermiştir. Nedir o üç soru?

- 1- Kiyamet alametlerinin ilki ne olacaktır?
- 2- Cennetliklerin cennette yiyecekleri ilk yiyecek nedir?
- 3- Çocuğun anne veya babasına benzemesinin nedeni nedir?

Efendimiz (sas) bu üç soruya şöyle cevap vermiştir:

- 1- Kıyamet alametlerinin ilki insanları doğudan batıya sürecektir.
- 2- Cennetliklerin cennette yiyecekleri ilk yiyecek balık ciğerinin sarkmış olan fazlasıdır. (Havyar)
- 3- Çocuğun anne ve babasına benzemesinin nedeni ise kimin suyu önce rahme kavuşursa benzeme ona göre olacaktır.^[536]

Hiz. Musa'nın elindeki mucizeyi görüp iman eden sihirbazlarla Efendimiz'in (sas) yüzünü görüp o yüzdeki derinliği, imanın güzelliğinin dışa yansımaları, doğruluğun gözle sirayet eden tesirini görüp iman eden Abdullah b. Selâm arasında ne fark var... Sihirbazlarla Abdullah b. Selâm'ın ortak yönü hiçbir şeye takılmadan anında imanın bir gereği olan teslimiyeti ortaya koymalarıdır. Sihirbazlar kendi alanlarını çok iyi biliyor, Hiz. Musa'nın elinde yılanı dönuşen asanın bir sihir değıl mucize olduğunu hemen fark ediyor ve iman ediyorlardı. Abdullah b. Selâm da elde ettiğı ilimle gelecek son nebinin birçok özelliğini biliyor, yine de emin olmak için bir peygamberden başka kimselerin bilemeyeceğı soruları kafasında sormak için belirliyor ama Resûlullah'ı (sas) görür görmez O'nu tasdik ediyordu. Burada bir nokta daha dikkatimizi çekmeli o da sohbet-i risaletin tesirinin ne kadar güçlü olduğudur. Hani bazen diyorlar ya: "Bir kez Efendimiz'i (sas) görmekle ne olur?" Ne olduğu işte ortadadır.

Başka bir rivayette Abdullah b. Selâm, Müslüman oluşunu şöyle anlatır: "Resûlullah'ın (sas) Mekke'de nübüvvetini ilân ettiğini işittiğim vakit onun sıfatlarını, ismini ve geleceğı vakti biliyordum. Bu sebeple onu gözleyip duruyordum. Resûlullah'ın (sas) Medine yakınında Kubâ denilen yerdeki Amr b. Avfoğulları'nın evinde misafir olduğunu birinden öğreninceye kadar bu hâlimi Yahudilerden saklayıp sustum. Bir gün ben kendi bahçemde hurma ağacımın üzerinde uğraşıp yaş hurma toplarken Nadiroğulları'ndan birisinin: 'Bugün, Arapların adamı geldi!' diye bağırdığını duydum. Beni bir titreme tuttu. Hemen 'Allahu Ekber!' diyerek tekbir getirdim. O anda halam Hâlîde bint el-Hâris,^[537] hurma ağacının altında oturuyordu. Kendisi çok yaşlı bir kadındı. Tekbirimi işitince: 'Allah seni umduğuna kavuşturmasını, elini boşa çıkarsın! Vallahi sen Musa b. İmrân'ın geleceğini işitmiş olsaydın bundan fazla sevinmezdin!' diyerek bana çıkıştı. Ona dedim ki: 'Ey hala! O (sas) vallahi Musa b. İmrân'ın kardeşidir ve onun gibi bir peygamberdir. Onun dinindedir ve onun gönderildiğı tevhid dini ile gönderilmiştir.' Bunun üzerine

halam bana: ‘Ey kardeşimin oğlu! Yoksa o kıyâmete yakın gönderileceği bize bildirilen Peygamber midir?’ dedi. ‘Evet!’ dedim. ‘Öyleyse sevinmekte haklısın.’ dedi.”^[538]

Devam ediyor İbn Selâm: “Resûlullah (sas) Medine’ye hicret ettiği zaman halk etrafına toplandı. ‘Resûlullah geldi!’ denilince onu görmek için hemen halkın arasına karıştım. Onu görür görmez hemen anında kendi kendime dedim ki: ‘*Onun yüzü yalancı bir yüz olamaz!*’”^[539]

Bu iki rivayetin hangisi doğru olursa olsun fark etmez, ikisinin de nasıl bir teslimiyet ihtiva ettiği ortadadır. O ilk buluşmada Abdullah b. Selâm kendisini Efendimiz’e (sas) tanıştırdı. Efendimiz (sas) onun adını ya Es’ad b. Zürâre’den ya Mus’ab b. Umeyr’den duymuştu. Yahudiler nezdinde değerini çok iyi biliyordu. Dedik ya, Efendimiz (sas) Husayn olan adını o ilk karşılaşmada Abdullah olarak değiştirmişti. Abdullah b. Selâm, bu isim değiştirme meselesini şöyle rivayet ediyor: “Resûlullah ismimi sordu. Ben: ‘Husayn b. Selâm’ dedim. **‘Hayır, senin adın bundan böyle Abdullah b. Selâm’dır.’** buyurdu. Ben de: ‘Evet Ya Resûlullah! Bundan sonra benim ismim Abdullah b. Selâm’dır. Seni hak ile gönderen Zât’a yemin ederim ki bugünden sonra başka bir ismim olmayacaktır.’ dedim.”^[540] O günden sonra bir kez olsun kendisine Husayn dedirtmemiş, Husayn diyenlere karşılık vermemiş, kendisini hep Abdullah diye anmıştır.

Yahudilerin Genel Karakteri

Abdullah b. Selâm, Medine’de bulunan 15 meşhur âlimden biriydi. Müteşeddid olan ve en bariz özellikleri asabiyet ve ırkçılık olan Yahudilerden hatırlanacağı üzere çok azı iman etmişti. Asılları Yahudi olup da Asr-ı Saâdet’te iman edenlerin sayısı bir elin parmaklarının sayısını geçmezdi. Peygamber hanesine iki Yahudi asıllı gelin girmesine rağmen onlar peygamber Araplardan geldi diye iman etmemiş, kendi soylarından olmadığı için bile bile hakikati gizlemişlerdi. Malum annelerimizden Safiyye^[541] ve Reyhâne^[542] validelerimiz Yahudi asıllı idiler. Bu annelerimizin ailelerinden bazıları iman etti ve birkaç Yahudi daha Müslüman oldu ama diğerleri ise inkârda direndi. Geri kalanlar ya çeşitli gazvelerde öldürülmüş ya sürgün edilmişlerdi. Buradan çok önemli bir mesaj almamız gerekir: İslâm’da insanın önceki mensubiyetinin, dininin, kabilesinin, kavminin hiçbir önemi yoktur. İman etmişse bizim kardeşimizdir. Geçmişini sorgulamak mü’minin

yapacağı iş değildir. Mensubiyetine göre muamele Müslümanların değil Yahudilerin işidir.

Abdullah b. Selâm, Yahudilerin genel karakteristik özelliklerini Efendimiz'e (sas) göstermek, onlarla mücadele ederken nelere dikkat edilmesi gerektiğini ortaya koymak istiyordu. Bunun için iman ettiği ilk günler Efendimiz'e (sas) dedi ki: "Yâ Resûlallah! Yahudiler, insanı hayrete düşürecek kadar yalan söyleyen, asılsız isnad ve iftiralar eden zalim bir millettir. Eğer sen benim ahlakımı ve her hâlimi onlardan sorup öğrenmeden önce onlar benim Müslüman olduğumu duyup öğrenirlerse muhakkak sizin yanınızda bana akla gelmeyen iftirada bulunurlar! İyisi mi siz önce beni onlardan sorun! Sonra ben onlar içerisinde imanımı açıklayayım!" dedi. Efendimiz (sas) de onun söylediğini kabul etti. Böylece Abdullah b. Selâm evin bir tarafına saklandı. Onun peşinden bir grup Yahudi ileri gelenleri içeri girdi. Bu esnada Resûlullah (sas) Yahudilere: **"Sizin milletinizden ve dininizden olan Husayn b. Selâm ve babası nasıl adamlardır?"** diye sordu. Yahudiler de: "O bizim en yüksek âlimimiz ve en büyük âlimimizin de oğludur. İbn Selâm bizim en hayırlımız ve en hayırlımızın da oğludur. En efendimiz ve en efendimizin oğludur." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sas) Yahudilere: **"Eğer o Müslüman olduysa siz buna ne dersiniz?"** diye sordu. Yahudiler: "Allah onu böyle bir şeyden korusun! O asla Müslüman olmaz!" diye karşılık verdiler. O sırada Abdullah b. Selâm (ra) saklandığı yerden çıkıp: "Ey Yahudi topluluğu Allah'tan korkunuz! Size geleni kabul ediniz. Allah'a yemin ederim, siz de bilirsiniz ki elinizdeki Tevrat'ta isminin ve sıfatlarının yazılı olduğunu gördüğünüz Allah'ın Resûlü budur. Ben şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed (sas) O'nun kulu ve resûlüdür." diyerek imanını izhar etti. Bunun üzerine biraz önce ona ve babasına methiye dizen Yahudiler, o anda ve o mecliste: "Sen bizim en kötümüzsün ve en kötümüzün oğlusun! En hayırsızımızsın ve en hayırsızımızın oğlusun!" diyerek çeşitli kusurlar ve iftiralarda bulunarak Abdullah b. Selâm'ı kötülediler. Abdullah b. Selâm: "Zaten korktuğum bu idi. Yâ Resûlullah! Ben onların zalim, yalancı, kötülük yapan, iftiracı bir millet olduğunu size haber vermemiş miydim? İşte dediğim ortaya çıktı!" dedi. Resûlullah Yahudilere: **"Birinci şehâdetiniz bize kâfidir, ikincisi ise lüzumsuzdur."** buyurdu. ^[543]

İşte mantık böyle bir mantık. Çok iyi anlayalım bu mantığı ve üzülererek söyleyelim ki bu mantık şu an kendini Ümmet-i Muhammed'den sayan bizlerin içerisinde de oldukça fazla bir düzeyde var. Mesela, adam dün bizim

derneğimizde idi vakfımızda idi cemaatimizde idi. Dün bize onu sorduklarında göklere çıkarıyorduk şöyle iyidir şöyle âlimdir diyorduk; bugün bir mülâhaza ile yollarını ayırdı başka bir kulvara geçti hemen adamı yerden yere vuruyoruz, kötülüklerini saya saya bitiremiyoruz.

Bu tavrın bir de şöyle bir yüzü daha var: Falanca cemaat bir iş yapmış o işi yerden yere vuruyoruz. Aradan birkaç sene geçiyor aynı işi biz yapıyoruz bu sefer yaptığımız o işi öve öve bitiremiyoruz. Ne oldu, ne değişti? Filancalar bizimle ise iyi, falanca işi biz yaparsak iyi; bizimle değilse kötü, bizim dışımızda yapılmışsa kötüdür. Bu mantık Yahudi mantığıdır. Bu mantığa Allah da düşmandır, Resûlü de düşmandır. Gerçek manada iman ehlinde olan mü'minler de düşmandır.

Ayetler Onun Vesilesi ile İniyor!

Abdullah b. Selâm iman eder etmez işe koyuldu. Çünkü o çok iyi anlamıştı ki iman edip yatmak olmaz, iman eden adamın koşması gerekir. İbn Selâm ilk gün koşmaya başladı, hemen evine döndü. Ailesini ve akrabalarını İslâmiyet'e davet etti. İçlerinde halası Hâlîde bint el-Hâris'in de bulunduğu akrabalarından bazılarını imana taşıdı.^[544]

Onun îmân etmesi Yahudileri çok kızdırdı. Bunun için kendisini sıkıştırmaya başladılar. Hatta Yahudi âlimlerden bazıları: *"Araplardan peygamber çıkmaz, senin adamın hükümdardır."*^[545] diyerek Abdullah b. Selâm'ı İslâmiyet'ten vazgeçirmeye kalkıştırlarsa da muvaffak olamadılar.

Kendisi ile birlikte kardeşi Sa'lebe b. Selâm, Yahudi âlimlerden Sa'lebe b. Sa'ye, Üseyd b. Sa'ye, Esed b. Ubeyd ve bazı Yahudiler samimi olarak Müslüman oldular.^[546] Fakat bazı Yahudi âlimleri: "Muhammed'e yalnız bizim şerhlerimiz, kötülerimiz inandı. Eğer onlar hayırlılarımızdan olsalardı atalarının dinini bırakmazlardı." dediler. Bunun üzerine inen^[547] âyet-i kerîmelerde şöyle buyruldu: ***"Onların (Ehl-i Kitab'ın) hepsi bir değildir. Ehl-i Kitab'ın içinde bir cemaat vardır ki onlar gece vakitlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar. Allah'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. Hayır işlerinde de birbirleriyle yarış yaparlar. İşte onlar sâlihlerdendirler."***^[548]

Abdullah b. Selâm'ın (ra) îmân ettiğine ve faziletine Kur'ân-ı Kerîm'in bu iki âyet-i kerîmesinin (Âl-i İmrân, 3/113- 114) şehâdet ettiğini müfessirler ifade etmektedirler.^[549] Ayrıca Ra'd Sûresi 43. ayette^[550] ve Ahkâf Sûresi 10. ayette^[551] Allahü Teâlâ onu müşriklere karşı şahit göstermektedir. Daha

önce belirttiğimiz *Şahidün Benî İsrail/İsrailoğulları'nın Şahidi* ifadesi, görüldüğü üzere kaynağı Kur'ân olan bir ifadedir.

Abdullah b. Selâm hakkında inen ayetler bir, iki tane değildir. Bugün hangi tefsir kitabına baksanız hangi sebeb-i nüzûl kitabına baksanız birçok ayetin nüzûlü meselesinde onun adını görürsünüz. Yaptığımız genel bir araştırmada - belki derinlemesine yapılsa daha farklı bir tablo çıkabilir- tam 21 ayetin nüzûlünde Abdullah b. Selâm'ın doğrudan ilgisini gördük. Bakara 14; Âl-i İmrân 75, 93, 111, 113; Nisa 136; Maide 55; En'âm 20 ve diğerleri...

Bu ayetlerden birkaç tanesinin sebeb-i nüzûllerine burada değinelim. Tercümanü'l-Kur'ân olan İbn Abbas'ın nakline göre: “Kureyş'ten bir adam Abdullah b. Selâm'a 1200 Ukiyye^[552] altınını emanet olarak bırakmıştı. Bir müddet sonra o Kureyşli gelip emanetini geri istediğinde Abdullah b. Selâm emaneti tastamam o adama geri vermişti. Başka bir Kureyşli ise Yahudi alimlerinden Finhâs b. Azûrâ'ya bir dinar emanet etmişti. Bir müddet sonra o Kureyşli dinarını geri istediğinde Finhâs inkâr etti ve: ‘Sen bana dinar falan vermedin.’ dedi. Bunun üzerine Âl-i İmrân Sûresi'nin 75. ayeti nazil oldu. ^[553] Rabbimiz buyurdu ki: ***‘Ehl-i Kitab’dan öylesi vardır ki ona yüklerle mal emanet bıraksan onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki ona bir dinar emanet bıraksan tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez. Bu da onların: ‘Ümmîlere karşı yaptıklarımızdan dolayı bize vebal yoktur.’ demelerindendir. Allah adına bile bile yalan söylüyorlar.’***^[554] Bu ayet ile İbn Selâm'ın emanete riayet edişi Kur'ân tarafından böylece tasdik edilmiş oldu.^[555]

Kimsesi Kalmayanın Kimsesi Kimdir?

Yine Câbir b. Abdullah'ın ve İbn Abbas'ın ortak nakillerine göre Abdullah b. Selâm Müslüman olduktan sonra tüm Yahudiler ona düşman olmuşlardı. Onun evi de Yahudilerin mahallesinde idi. Öyle bir hale gelmişti ki komşuları selâmı sabahı kesmiş, akrabaları ilişkilerini askıya almış, yolda onu gören yolunu değiştiriyor yüzünü çeviriyor ve onu tam bir tecride tabi tutuyorlardı. Aynen Mekkeli Müslümanların Şib-i Ebî Talib'te maruz kaldıkları muameleye tabi tutulmuştu. Bu halden bayağı bunalan Abdullah b. Selâm, halini Efendimiz'e arz ederek: “Ya Resûlullah! İman ettik ne bir dostumuz kaldı ne bir akrabamız!” dedi. Bunun üzerine Maide 55 ve 56. ayetleri nâzil oldu.^[556] Rabbimiz dedi ki: ***“Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resûlü'dür, iman edenlerdir. Onlar ki Allah'ın emirlerine***

boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler. Kim Allah'ı, Resûlü'nü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın taraftarlarıdır." [557]

Nüzûl sebeplerinde Abdullah b. Selâm'ın adının ilişkilendirildiği ayetlerden son bir tanesini daha burada aktaralım. Kendisi bizzat bize naklediyor, diyor ki: "Biz ashâbtan bazıları ile oturuyorduk ve şu meseleyi konuşuyorduk: 'Keşke hangi amelin Allah katında daha makbul olduğunu bilsek de onu yapıp Rabbimizi memnun ve hoşnut etsek!' Biz bu meseleyi tartışırken Saf Sûresi'nin ilk 4 ayetinin nazil olduğunu duyduk. [558] Rabbimiz o ayetlerde diyordu ki:

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ. كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ. إِنَّ اللَّهَ
يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُورٌ.

"Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı tesbih eder. O üstündür, hikmet sahibidir. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşımları sever." [559]

Cennetlik Bir Adam

Abdullah b. Selâm Müslüman olunca imana, Kur'ân-ı Kerîm'e işte böyle dört elle sarıldı ve Peygamber Efendimiz'i bir gölge gibi takip etmeye başladı. Uhud Gazvesi'ne ve ondan sonraki tüm gazvelere katıldı. Efendimiz (sas) Yahudilerle mücadelede ondan epey istifade etti. O da bu konuda elinden gelen her şeyi en güzel bir biçimde yaptı. [560]

Efendimiz (sas) ondan öyle razıydı ki iki üç kez farklı olay ve hadiseler üzerine onu cennetle müjdeledi. Mesela bir defasında Peygamber Efendimiz onun hakkında: **"Cennetlik bir adama bakmak kimin hoşuna giderse Abdullah b. Selâm'a baksın."** [561] buyurdu.

Bu sözü Efendimiz (sas) beyan edince kendisi de cennetle müjdelenmiş bir sahâbî olan Sa'd b. Ebî Vakkas şöyle diyecekti: "Yeryüzünde o güne kadar yürüyen hiç kimse için Resûlullah'ın 'Cennet ehliendir.' dediğini işitmedim!" [562] Bu sözden anladığımız iki husus var. Birincisi: O günden

sonra Efendimiz (sas) başka sahâbîleri de cennetle müjdelemiştir. İkincisi: Öncesinde de belki müjdelemiş ama Sa'd b. Ebî Vakkas duymamıştır.

Sa'd b. Ebî Vakkas'ın (ra) rivayet ettiği başka bir hadise daha var. Diyor ki Sa'd: "Efendimiz (sas) ile beraber bir grup sahâbî yemek yiyorduk. Aklınıza gelen sahâbîlerin birçoğu oradaydı. Hepimiz yemekten yiyip doyunca bir miktar yemek arttı. Efendimiz (sas) dedi ki: **'O artan yemeği bir köşeye ayırın. Birazdan şu vadiden cennetlik bir adam gelecek. Ona ikram edersiniz, o yesin!'**" Sa'd diyor ki: "Ben gelirken kardeşim Ümeyr b. Ebî Vakkas abdest almak için geride kalmıştı. Kendi kendime dedim ki: 'Ümeyr hadi çık gel, gel de bu müjdenin sahibi ol!' Biraz bekledik, baktık ötelerden biri geliyor, yaklaştıkça anladık ki gelen Abdullah b. Selâm'dır. Ona hem yemeği ikram ettik hem de Efendimiz'in (sas) verdiği müjdeyi söyledik."^[563]

Yine başka bir rivâyette Muhammed b. Kâ'b diyor ki: "Resûl-i Ekrem bir defa: **"Şu kapıdan ilk girecek olan cennet ehlerinden (cennetliklerden) biridir!"** buyurdu. Biraz sonra Abdullah b. Selâm içeri girdi. Ashâb-ı Kirâm, Resûlullah'ın (sas) bu müjdeli haberini kendisine bildirdi ve hangi ameli ile bu dereceye kavuştuğunu sordu. Hz. Abdullah: *"Ben zayıf bir kimseyim. Benim en kuvvetli ümidim kalb selâmeti yani kimseye karşı içimde kötülük beslemem ve boş sözleri terk etmemdir. Bundan başka (beni kurtaracağından ümitli olduğum) bir amelim (işim) yoktur."* ^[564] dedi.

Hep Hakikatin Arkasında

Abdullah b. Selâm'ın halini bize gösteren bir rüyası geçer kaynaklarımızda. Bizzat kendisi anlatır. Der ki: "Hz. Peygamber (sas) zamanında bir rüya görmüş^[565] ve hemen gidip Resûlullah'a anlatmışım. Dedim ki: 'Ey Allah'ın Resûlü, rüyamda kendimi büyük bir bahçe içerisinde gördüm. O bahçenin tam orta bir yerinde demirden bir direk vardı. Bu direğin bir ucu yerde bir ucu gökte gibiydi. Direğin en üstünde ise tutacak bir kulp ve bir çember vardı. O anda biri bana: 'Haydi bu direğe çık!' dedi. Ben dedim ki: 'Nasıl çıkayım o kadar yüksek bir direğe? Ona çıkmaya gücüm yetmez!' Bunun üzerine yanıma biri geldi, sırtımdaki elbiselerimin bazılarını çıkarttı ve beni tutup o direğin üstüne doğru fırlattı. Bunun üzerine direğin tam tepesine kadar çıktım. Kulpu tuttum. Bana: 'Halkayı iyi tut, bırakma!' diye tenbih etti. Böylece direğin kulpunu sıkıca tuttum, o halde iken uyandım." Sözlerinin devamında Abdullah b. Selâm diyor ki: "Resûlullah'a (sas) rüyayı anlattım, dinledikten sonra buyurdular ki: **'Gördüğün o bahçe İslâm dinidir. Direk de İslâm dininin direği olan tevhiddir. O kulp da çok**

sağlam olan imândır. Sen ölünceye kadar İslâm dini üzerine yaşayacaksın ve inşallah cennetlik olacaksın!”^[566]

Dedik ya Abdullah b. Selâm Yahudilerle mücadelesinde hep Efendimiz’in (sas) yanında idi. Bir defasında Yahudiler Tevrat’taki recm âyetini Resûlullah’tan (sas) saklamaya çalışmışlardı. Fakat Abdullah b. Selâm (ra) bu âyeti bizzat Resûlullah’a (sas) bildirerek onların yalanlarını ortaya çıkardı. Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor, diyor ki: “Medine’de birtakım Yahudi topluluğu Resûlullah’a (sas) gelerek içlerinden evli bir erkek ile evli bir kadının zina ettiğini anlatılar ve: ‘Bunlara hangi hükmü ve cezayı verirsiniz?’ dediler. Resûlullah (sas) da: **‘Bu konuda siz hükmün ne olduğunu Tevrat’tan okumuyor musunuz?’** diye sordu. Onlar: ‘Okuyoruz, kitabımızda zina edenlerin herkese teşhir edilmesi gerektiğini ve bunların değnek ile dövülmesi gerektiği yazılıdır!’ dediler. Abdullah b. Selâm Yahudilere: *‘Siz yalan söylüyorsunuz! Tevrat’ta recm âyeti vardır!’* dedi. Bunun üzerine Tevrat’ı getirip açtılar. Yahudilerden birisi elini recm âyetinin üzerine koyarak bundan önceki ve sonraki âyetleri okumaya başladı. Abdullah b. Selâm ona: ‘Elini kaldır.’ dedi. O da elini kaldırıncaya recm âyeti görüldü. O zaman Yahudiler: ‘Ey Muhammed! Abdullah b. Selâm doğru söyledi, Tevrat’ta hakikaten recm âyeti vardır!’ dediler. Bunun üzerine Resûlullah da bunların (zina yapanların) recm edilmeleri (taşlanarak öldürülmeleri) hükmünü verdi.”^[567]

Abdullah b. Selâm, nefsinin kötü huylardan ve isteklerden tamamen temizleyip terbiye etmek için çalışırdı. Kendisi zengin olduğu halde bazen Medine çarşısında sırtında bir yük odunla dolaştığı görülürdü. Yine bir gün onu bu halde görenler kendisine: “Çocukların ve hizmetçilerin var, onlar senin bu kadar işini göremiyorlar mı?” diye sorduklarında Hz. Abdullah: “Evet var ve bu işimi yaparlar fakat ben kendimi terbiye etmek istedim. ‘Acaba bu işi yapmak nefsimi ağır gelecek mi?’ diye düşündüm. Eğer bende kibir varsa ondan kurtulmak istiyorum. Çünkü ben Resûlullah’ın (sas) şöyle buyurduğunu işittim: **‘Kalbinde hardal tanesi kadar kibir (büyüklenme) bulunan kimse cennete giremeyecektir!’**”^[568] cevabını verdi.

Halifeler Döneminde

Abdullah b. Selâm, Peygamber Efendimiz’in (sas) Veda Haccı’nda bulunmuş, Hz. Ebû Bekir devrinde mürtedlerle yapılan savaşlara katılmıştır.^[569] Hz. Ömer devrinde ise onun yanından bir an olsun ayrılmamıştır. O kadar büyük ilmine rağmen Medine’de oturmamış, Hz. Ömer devrinde başta

Kudüs, Ürdün olmak üzere Şam bölgesinde birçok cihad seferine katılmıştır. [570] Sâsânî İmparatorluğu'nun sonunu getiren Nihâvend Savaşı'na katılmıştır hatta bu savaş sırasında bütün şartlarını zorlayarak askerlerin arasına katılmıştır. Abdullah b. Selâm, bu savaşa katılmak için şöyle diyordu: “Şayet ben yetişirsem ve bineğim de olmazsa beni taşıyıp götürün, nihayet iki saf arasına koyun!” Yani “ tarafların önünde” demek istiyordu. [571] Abdullah b. Selâm büyük ihtimalle bu savaş sırasında biraz hastaydı. Ama buna rağmen cihaddan geri kalmamak için diyordu ki: “Ne olur beni bu savaşa yetiştirin. Olur ki bu savaşa yetişir de gücüm olmazsa beni bir tabutla taşıyıp iki safın arasına koyun!” [572] Hz. Osman zamanında Medine’de kalmış, onun müşavere heyeti (danışma kurulu) arasına girmişti. Hz. Osman, kendisine isyan edenler evini kuşattıkları zaman Hz. Abdullah’a haber göndererek durumu bildirdi: “Bu halde benim ne yapmamı tavsiye edersin, senin fikrin nedir?” diye sordu. O da Hz. Osman’ın yanına gidip selâm verdi. Hz. Osman, o gece gördüğü rüyayı anlattı: “Kardeşim, bu gece rüyamda şu pencereden Resûl-i Ekrem’i gördüm, bana: **‘Ey Osman, seni sardılar, öyle mi?’** diye sordu. Ben de: ‘Evet, öyle Yâ Resûlullah!’ dedim. Resûl-i Ekrem: **“Seni susuz bıraktılar öyle mi?”** diye sordu. Ben de: ‘Evet öyle.’ dedim. Bunun üzerine bana bir bardak su verdi ve içtim. Hatta soğukluğunu göğsümde duyarcasına suya kandım. Sonra bana: **‘İstersen seni onlara galip getirelim, istersen iftarı bizim yanımızda yap.’** buyurdu. Ben de iftarı Resûlullah’ın yanında yapmayı tercih ettim.” [573] Hz. Abdullah, Hz. Osman’a: “Sakin ol, sakın ol! Bu senin haklı olduğunu gösterir, ispat eder!” cevabını verdi. Sonra Hz. Osman: “Niçin geldin ey Abdullah b. Selâm?” diye sordu. O da: “Burada şehid oluncaya kadar veya Allahu Teâlâ seni kurtarıncaya kadar durmak için geldim. Bana kalırsa bunlar seni mutlaka şehîd edecekler. Eğer şehîd ederlerse bu senin için hayırlı, onlar için fena olur!” dedi. Hz. Osman, ona: “Benim senden istediğim, dışarıya onların karşısına çıktığın zaman Allahu Teâlâ’dan senin sebebinle onları iyiliğe sevk edip kötülüklerine mâni olmandır.” [574] dedi.

Bundan sonra Hz. Abdullah (ra), Mısırlı âsilere karşı onları ikna edici bir konuşma yaptı. Ama asileri ikna edemedi. Hz. Osman rüyasında Resûlullah’ı (sas) gördüğü gün şehîd oldu. Abdullah b. Selâm’ın, Hz. Osman’a karşı derin bir muhabbeti vardı. Onun vefatından sonra asiler Hz. Ali’nin saflarına karışınca o muhabbetten dolayı Hz. Ali’ye biat etmedi. Hz. Ali Medine’den çıkıp gideceği sırada yaşlı gözlerle Ali’nin karşısında geçti ve ona dedi ki: *“Ey Ali! Resûlullah’ın minberinden ayrılma! Eğer onu bırakıp gidersen*

vallahi bir daha o minberi ne sen görebilirsin ne biz Resûlullah'ın günlerinde olduğu gibi görebiliriz!" Hz. Ali: "Gitmem lazım!" dedi. Birileri Abdullah b. Selâm hakkında ileri geri konuştuklarında Hz. Ali dedi ki: "O bizden olan iyi bir adamdır!"^[575]

İlimde Zirve Bir Sahâbî

Abdullah b. Selâm, sahâbe içerisinde yine ilmi ile öne çıkan bir isimdir. Yahudi iken âlim olan İbn Selâm, Müslüman olunca da ilimde derinleşti ve gerçekten Müslümanlar arasında da itibar gören biri oldu. Onun ilimde nasıl bir noktaya geldiğini en iyi şu rivayet aktarır:

Hicret'in 18. yılında Suriye taraflarında ortaya çıkan veba hastalığına yakalanan ashâbın âlim sahâbîlerinden Muâz b. Cebel (ra) vefat edeceği sıralarda, başucunda ağlayan Yezîd b. Amîre es-Seksekî isimli talebesine "Niye ağlıyorsun?" diye sormuştu. Yezîd b. Amîre: "Ben dünya için ağlamıyorum. İlmi senden öğrenmekteydim, bunu kaybedeceğime üzülüyorum!" cevabını verince, Muâz b. Cebel (ra): "İlim benim vefatımla kaybolmaz. Benden sonra ilmi şu dört kişiden öğren: Abdullah b. Mes'ûd'dan, Abdullah b. Selâm'dan, Selmân-ı Fârisî'den ve Ebû'd-Derda'dan..."^[576] buyurdu. Muâz b. Cebel'in (ra) böyle söylemesinin sebebi, Abdullah b. Selâm'ın Resûlullah (sas) hayattayken kendisinin yanından ayrılmayıp sık sık sorular sorarak ilimde derinleşmesi ve daha sonra bu ilmi muhafaza etmesidir.

Abdullah b. Selâm (ra) Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından tekrarları ile 25, tekrarsız 13 tane hadis rivayet etmiştir.^[577] O hadislerden bir tanesini burada aktaralım. Bu aktaracağımız hadis, İbn Selâm'ın Efendimiz'den duyduğu ilk hadistir. Duyup da vurulduğu, etkilendiği ve bunu da açıkça söylediği bir rivayettir. Diyor ki: "Resûlullah Medine'ye ilk geldiği günler etrafında toplanan insanlara İslâmiyet'i anlatıyor, nasihatler veriyordu. Burada Resûlullah'tan işittiğim ilk hadîs-i şerîf şudur: **'Selâmı aranızda yayınız, insanlara yemek yediriniz, akrabalarınızla bağlarınızı koparmayınız ve insanlar uykuda iken siz namaz kılınız. Böylece cennete selâmetle giriniz.'**"^[578]

Hadisin mesajı gayet nettir. Cennetin dört anahtarından bahsetti Efendimiz (sas): Selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabalarınızla bağlarınızı koruyunuz, gece namazı kılınız. Yaparsanız bunları selâmetle varacağınız menzil cennettir... Rabbim hepimize nasip etsin.

Vefatı ve Bıraktığı Mesajları

Bir teslimiyet kahramanı olan Abdullah b. Selâm epey uzun bir ömür sürecek, Hicrî 43, Milâdî 663 yılında Medine’de 75 yaşlarında iken vefat edecektir.^[579] Vefat edeceği sırada vasiyeti şu olacaktır: “*Beni Osman’ın yakınlarına defnedin!*” Öyle de olacak, yakınları onu Bakî’ Kabristanlığı’nda Hz. Osman’ın yakınlarına defnedeceklerdir.^[580] Bir gün yolumuz düşerse Bakî’ Kabristanlığı’na, Hz. Osman’ın kabrinin yakınlarına geldiğimizde bir selâm da o teslimiyet kahramanına verelim, onu da selâmlamayı unutmayalım.

Bu faslı, Abdullah b. Selâm’ın hayatı üzerinden alacağımız mesajlarla nihayete erdireceğiz. Ancak biz bu mesajları bir yönü ile Kastamonuluların hemşerisi olan büyük bir teslimiyet kahramanı ve 20. asrın pazarlıksız iman deyince akla gelen ilk isimlerden biri olan Üstad Bediüzzaman Said Nursi’nin (v.1960) bir sözü üzerinden verelim. Malum olduğu üzere Üstad hazretleri ilk olarak Kastamonu’ya 1910 yılında ziyaret maksatlı geliyor. Kısa bir ziyaretin ardından Üstad’ın ikinci gelişi 1936 yılında oluyor. Yaklaşık yedi yıl kalacağı Kastamonu hayatının başlayacağı o dönem Üstad Kastamonu nüfusuna alınır, artık o resmen de orali olur.^[581]

İşte bir yönü ile Kastamonuluların hemşerisi olan o büyük kamet, konumuzla da alakalı olarak şöyle demektedir: “*İman tevhidi, tevhid teslimi, teslim tevekkülü, tevekkül ise saâdet-i dareyni iktizâ eder.*”^[582] yani: “İman tevhidi, tevhid teslim olmayı, teslim olmak Allah’a tevekkülü, bütün bunlar olunca da iki cihan saâdetini sahibine kazandırır.” Böyleyse eğer biz de Abdullah b. Selâm’ın o bereketli hayatının üzerinden çıkarılan mesajları çok iyi dinlemeli, muhasebesini yapmalı, hayatlarımıza taşımalı, sonuna kadar da muhafaza etmek için gayret vermeliyiz. Mevla bu bilinci hepimize nasip eylesin.

^[515] Şeyh Şâbân-ı Velî Hazretleri, Halvetiyye-Şâbâniyye tarikatının kurucusu olarak bilinir. Kastamonu’nun Taşköprü ilçesinde dünyaya gelmiş, uzun bir ilim ve irşad yolculuğunun ardından 18 Zilkade 976/4 Mayıs 1569’da yine Kastamonu’da vefat etmiştir. Hayatı bkz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, “Şâbân-ı Velî”, *DİA*, XXXVIII, 208-210.

^[516] Müfessir Alaeddin Hazretleri aslen Buharalı olan, bir hac yolculuğu sırasında Kastamonu’ya gelen ve orada yıllarca ilim ile iştilal edip yüzlerce

talebe yetiştiren büyük bir âlimdir. Hayatı bkz. <http://www.evliyalar.net/mufessir-alaeddin-efendi/>

[517] Şeyh Mehmet Efendi Hazretleri, Şeyh Şâbân-ı Velî hazretlerinin icazetli talebelerinden olup yıllarca ilim ve irşad ile uğraşan bir âlimdir. Hayatı bkz. <http://www.evliyalar.net/seyh-mehmet-efendi-kastamonu/>

[518] Abdulfettah-ı Veli Hazretleri, Abdulkadir-i Geylânî hazretlerinin torunudur. O da yıllarca Kastamonu’yu ve civar yerleri ilim ve irşad ile aydınlatan âlimlerden biridir. Hayatı bkz. <http://www.evliyalar.net/abdulfettah-veli/>

[519] Bu tespitlerin hepsi Kur’ân’dan bir ayete veya bir hadise dayanmaktadır. Ancak hepsinin dayanaklarına burada yer vermek zordur. Çok önemli bir ifade olduğu için sadece yukarıdaki ifadenin dayanaklarını vermekle iktifa ediyoruz.

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” Nisa 4/65.

Abdullah b. Amr (ra) naklediyor: “Resûlullah (sas) bir gün şöyle buyurdu: ‘Sizden hiçbiriniz arzularını/hevâsını benim getirdiğim mesajlara uydurmadıkça yani tabi kılmadıkça kâmil manada iman etmiş olamaz.’” Beğavî, *Mesâbîhu’s-Sünne*, I 160.

[520] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 349; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 120.

[521] A’raf 8/103-130; Tâhâ 20/56-72; Şuâra 26/16-51.

[522] A’raf 8/114.

[523] A’raf 8/121, 122.

[524] A’raf 8/123, 124.

[525] **“Sihirbazlar: ‘Biz zaten Rabbimize döneceğiz. Sen sadece Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde onlara inandığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver, Müslüman olarak canımızı al!’ dediler.”** A’raf 8/125, 126.

[526] Ebû Dâvûd, “Edeb”, 69.

[527] Buhârî, “Edeb”, 108; Müslim, “Âdâb”, 17.

[528] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1062; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, III, 265; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 54; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 401, 402.

[529] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1062; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, III, 265; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 54; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 401, 402.

[530] Yıldırım, *Asr-ı Saâdet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbiler*, s. 39.

[531] İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 65-69; 268-270; 321-350; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 26-28; 57-59; 76-79.

[532] Buhârî, "Enbiyâ", 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 523.

[533] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1062; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 265.

[534] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 404.

[535] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1062; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 54.

[536] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 404, 405.

[537] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2479; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 80; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 378.

[538] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 190, 191.

[539] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 191; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 407.

[540] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1062; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 265.

[541] Safiyye validemiz, Benî Nadir'den Huyey b. Ahtab'ın kızı idi. Bkz. Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 118, 119.

[542] Reyhâne validemiz, Benî Nadir'den Zeyd b. Amr b. Hunâfe'nin kızı idi. Bkz. Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 122, 123.

[543] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 191, 192; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 405-407.

[544] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 192.

[545] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 235.

[546] Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, II, 296.

[547] Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s. 118-119.

[548] Âl-i İmrân 3/113- 114.

[549] Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, IV, 333, 334.

[550] **"Kâfir olanlar: 'Sen resûl olarak gönderilmiş bir kimse değilsin!' derler. De ki: 'Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olanlar yeter.'" Ra'd 13/43.**

[551] **"De ki: Hiç düşündünüz mü, şayet bu Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz İsrailoğulları'ndan bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamış (haksızlık etmiş) olmaz mısınız? Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez." Ahkâf 46/10.**

[552] Ukiyye, eski bir ağırlık ölçü birimidir. 1 ukiyye, 40 dirhem'dir. Bkz. Muhammed Necmuddîn el-Kürdî, *Şer'î Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri*, s. 61, 62.

[553] Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, VI, 406; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, IV, 248.

[554] Âl-i İmrân 3/75.

[555] Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, VI, 406; Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, IV, 248.

[556] Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI, 288.

[557] Maide 5/55, 56.

[558] Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVII, 296; Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s. 305.

[559] Saf 61/1-4.

[560] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1062; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 265; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 54; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 401-408.

[561] Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 150; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXIX, 207, 208.

[562] Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 147; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1063.

[563] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 409.

[564] İbn Receb, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem*, I, 316.

[565] Müslim'in ve İbn Sa'd'ın Hareşe b. el-Hur'dan aktardığı bir başka rivayet şu şekildedir: "Medine'ye geldim ve Peygamber'in (sas) mescidinde bir grup ihtiyarın yanına oturdum. Derken esasına dayana dayana bir ihtiyar geldi. Adamın biri: 'Bu cennet ehlinden bir adamdır.' dedi. İhtiyar, bir direğin arkasında ayağa kalktı ve iki rekât namaz kıldı. Ona doğru yöneldim. Namazını bitirince: 'Şunlar senin cennet ehlinden olduğunu iddia ediyorlar.' dedim. O da: 'Cennet Allah'ındır. Dilediğini oraya dâhil eder. Ben Allah Resûlü (sas) hayatta iken bir rüya gördüm. Sanki bana gelen bir adam gördüm. Adam ayrılıp gitti ve beni de büyük bir yola soktu. Ben o yolda yürürken birden sol tarafımdan karşıma bir yol çıktı. O yola girmeye niyetlenince adam bana: 'Sen o yolun yolcusu değilsin!' dedi. Sonra sağ tarafımdan karşıma bir yol çıktı. Ben de o yola girdim. Sonunda kaygan bir dağa geldim. Adam elimden tutup beni götürdü. Birden kendimi dağın zirvesinde buldum. Ancak [ayakta] sabit duramıyor ve bir şeye tutunamıyordum. Bir de ne göreyim! Demirden bir direk! En tepesinde altından bir kulp! Adam elimden tuttu ve beni attı. Böylece kulpu tuttum. Adam bana 'Kulpa tutun!' dedi. Bu rüyamı Allah Resûlü'ne (sas) anlattım. 'Hayırlı bir rüya görmüşsün!' dedi ve devam etti: '**O büyük yol mahşerdir. Sol tarafından karşıma çıkan yol cehennem ehlinin yoludur. Sen cehennem ehlinden değilsin. Sağ tarafından karşıma çıkan yol ise cennet ehlinin yoludur. Kaygan dağ, şehidlerin evidir. Tutunduğun kulp İslâm kulpudur. Ölünceye kadar ona tutun!**' Ve ben cennet ehlinden olmayı ümit ediyorum.'

İşte bu zat, Abdullah b. Selâm'dı." Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 150; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 411.

[566] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 410; Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 148.

[567] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 275, 276.

[568] Müslim, "İmân", 148; Tirmizî, "Birr", 61; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 54.

[569] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 266.

[570] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 266; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 411.

[571] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 411.

[572] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 54.

[573] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 266.

[574] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 266.

[575] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1063.

[576] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 357.

[577] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 262.

[578] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 402; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 266.

[579] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1063; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 266; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 413.

[580] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 266.

[581] Üstad'ın Kastamonu hayatına dair bazı hatıra ve bilgileri görmek için bkz. Bediüzzaman Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 343-489.

[582] Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler*, s. 421.

❦ Abdullah b. Selâm'ın Hayatından Mesajlar

❦ İman, Allah'tan başka hiçbir şeye Allah gibi tazim etmemek, O'nu gerçek manada birlemek, O'ndan gayri ne varsa hepsine 'La/Hayır' diyebilmektir. İman hakikatlerini öğrenmeli, onları iyice kavramalı, her an yüreğinde ve aklında canlı olarak tutmalısın ki son güne kadar tevhidi muhafaza edebilesin.

❦ Tevhid, uluhiyette, ubudiyette ve rububiyette Allah'ı birlemektir. Uluhiyet: Allah'tan başka ilah yoktur. Ubudiyet: Allah'tan başka ibadet edilecek yoktur. Rububiyet: Allah'tan başka hüküm koyacak yoktur. Bu temel hakikatleri iyice anlamalı ve gereğini yerine getirmelisin ki gerçek manada muvahhidlerden olabilesin.

❦ Teslim, bu aziz dinin mensuplarından istediği en temel esastır. Kulluk adına sana söylenen her söze: "Semi'nâ ve ata'nâ/İşittik ve itaat ettik." demendir. Yüreğinde şüphe adına ne varsa hepsini izale etmeli, değerlerine karşı ciddiyetle güven duymalısın ki senden önce bu yolda yürüyen teslimiyet kahramanlarının kervanına katılabilesin.

❦ Tevekkül, kadere rıza göstermek, gelen her şeye hoş geldin demek, bütün işleri Allah'a ısmarlamaktır. Sebepler dairesinde yapılabilecekleri yaptıktan sonra: "Hoştur bana senden gelen, ya gonca gül, yahut diken. Ya hayattır yahut kefen. Nârın da hoş, nurun da hoş, kahrın da hoş, lütfun da hoş..." diyebilmendir. Bu duruşu ortaya koyabilecek dirayeti kuşan ki övülen mütevekkillerden sayılabilesin.

❦ Saâdet-i Dareyn, iki cihan saâdetini bir arada kazanmaktır. Bunun yolu ise cenneti yüreğinde taşımaktır. Eğer cenneti yüreğinde taşırsan düşmanların sana ne yapabilir ki? Hapsedilmen halvet, sürgün edilmen hicret, öldürülmen ise şehadettir. Hiçbir beklentiye ve pazarlığa girmeden iman etmeli ve sorumluluklarını yerine getirmelisin ki bu güzelliği tadabilecek seviyeyi elde edebilesin.

Sarsılmaz Bir Dağ
HABBÂB B. ERET

Radiyallahu Anhu

Hakkari

رَحِمَ اللَّهُ خَبَّابًا أَسْلَمَ رَاغِبًا وَهَاجَرَ طَائِعًا، وَعَاشَ مُجَاهِدًا،
وَابْتَلَى فِي جِسْمِهِ، وَلَنْ يَضِيعَ اللَّهُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا

Hız. Ali, Sıffın Savaşı'ndan dönerken Habbab'ın kabri başında durmuş ve şöyle demişti: "Allah Habbab'a rahmet eylesin. Halis bir Müslüman oldu, iman adına hicret etti, mücahid olarak yaşadı. Bedeni ile imtihan olundu. Allah salih amel işleyenlerin yaptıklarını zayı etmeyecektir."

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473)

Cârise b. Mudarrib dedi ki: "Habbab b. Eret'in yanına girdik, kendisine dağlama yapıyordu. O: "Benim karşılaştığım musibetlerle karşılaşan başka biri var mı bilmiyorum. Resûlullah zamanında bir dirhem bile bulamazdık şimdi ise evimde kırk bin dirhem var. Eğer Resûlullah ölümü temenni etmekten menetmeseydi ölümü temenni ederdim." dedi.

Habbâb b. Eret (ra)

(Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 144)

Adı: Habbâb b. Eret

Anlamı: Çokça seven, dost olan

Künyesi: Ebû Abdullah / Abdullah'ın Babası

Lakabı: Tespit edilemedi.

Baba Adı: Eret b. Cendele

Anne Adı: Tespit edilemedi.

Kabilesi: Temimoğulları/Irak

Doğum Yeri: Irak

Doğum Yılı: N. Öncesi, 24/Milâdî, 586

İslam'a Girişi: Nübüvvetin ilk günleri

Sohbet Süresi: 23 yıl

Rivayeti: 32

Savaşları: Bedir, Uhud, Hendek, vs.

Görevleri: Birkaç komutanlık

Vefat Yeri: Kûfe/İrak

Vefat Yılı: Hicrî, 37/ Milâdî, 658

Vefat Yaşı: 72

Sarsılmaz Bir Dağ HABBÂB B. ERET (Radiyahallahu Anhu)

Bizleri 82 İl 82 Sahâbî projesinin 72. durağına kavuşturan Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Efendimiz’e salât ve selam olsun.

O kutlu Nebi’nin mübarek ellerinde yetişen tüm Ashâb-ı Kirâm efendilerimize selam olsun.

Bu fasılda bir güzel memlekette, sevdiğimiz ve hasret duyduğumuz bu güzel topraklarda hayatını biraz olsun anlamaya çalışacağımız büyük sahâbî Habbâb b. Eret’e selam olsun.

Yüreğinde o peygamber mektebinin talebeleri olan sahâbe efendilerimize sevgi biriktiren, onların yollarını yol, davalarını dava, dertlerini dert edinmeye çalışan tüm sevdalı kardeşlerimize de selam olsun.

Bu proje içerisinde ilk günlerin ilk mü’minlerinden biri olan Habbâb b. Eret (ra) muhakkak anlatılmalıydı. Habbâb b. Eret’in olmadığı bir sahâbe yürüyüşü eksik olurdu. Hal böyle olunca bu büyük kamet, uygun bir ilde anlatılmak için seçilmeliydi. Nerede Habbâb b. Eret’in meclisi kurulsun dedik? Neticede Sümbül Dağı’nın^[583] eteklerinde, “*Sarsılmaz Bir Dağ*” diyerek tabiri caizse bir dağı başka bir dağla buluşturarak Sümbül Dağı’nın arkasındaki coğrafyada ayak izleri bulunan ve şu anda Kûfe’de medfun olan Habbâb b. Eret’i Hakkari’de anlatalım istedik. Rabbimiz bu büyük insanı, bu büyük dağı gerçek manada anlatabilmeyi bizlere nasip eylesin, hepimizin fehmini/anlayışını, kavrayışını ziyadeleştirsın, bu fasıldan hayatlarımıza yön verecek izler taşıyabilmeyi kolaylaştırsın.

Muhlis, Muhacir, Mücahid, Mahzun ve Merzuk

Habbâb b. Eret'in (ra) hayat defterinin sayfalarını en sonundan başlatalım ve onun vefatına bir şahit olalım. Neden böyle yapalım? Çünkü onun vefatında bulunan, naaşının üzerine gözyaşı dökən, adeta gözündeki yaş ile onu yıkayan bir büyük insanın sözünün üzerinden Hz. Habbâb'ın nasıl biri olduğunu öğrenerek yola revan olacağız.

Tarihler hicrî 37'yi, milâdî 658'i gösteriyorken Hz. Habbâb vefat ediyor. Nasıl vefat ettiğine faslın sonunda değineceğiz. O günlerde yaşı milâdî olarak 72^[584] olan o büyük insan, dünyaya gözlerini kapayıp ahirete doğru açtığına dertli bir sine onun hemen yanı başındadır. O dertli sine, bir kardeş kavgası olan Cemel'i her acısı ile yaşamış, arkasından imamet ile saltanatın kavgası olan Sıffîn'de daha fazla acılara gark olmuş, Sıffîn'den Kûfe'ye doğru dönerken Hz. Habbâb'ın vefat ettiğinin haberini almış, evine varmadan gelip Habbâb'ın naaşı başında durmuştu. Kimden bahsettiğimiz muhakkak anlaşılmıştır: İlim şehrinin kapısından, Risalet davasının Harun'undan, hicret gecesinin kurbanından, Bedir meydanının kahramanından, Peygamber evinin damadından, Fâtıma'nın yiğidinden, Hasan ile Hüseyin'in babasından, Aliyü'l-Murtezâ'dan, Haydar-ı Kerrar'dan bahsetmekteyiz...

Geliyor Hz. Ali, Habbâb b. Eret'in cenazesinin önüne oturuyor. Gözünden yaşlar akıyor Habbâb'ın üzerine ve dilinden şu cümleler dökülüyor: “Allah, Habbâb'a rahmet eylesin. Halis bir Müslüman oldu. İman adına hicret etti, mücahid olarak yaşadı. (Hüzünlü kardeşim) Bedeni ile çok ağır imtihanlar ödedi. Allah salih amel işleyenlerin yaptıklarını zayi etmeyeceği için ona da rızkıdan verecektir.” ^[585]

Habbâb b. Eret'i çok ama çok iyi tanıyan birinin sözleridir bunlar... Ne dedi Hz. Ali?

- O, ihlâsı hayatının esası kılmış bir *muhlistir*.
- O, hicreti kaderi bilmiş, iman adına yollara düşmüş bir *muhaçirdir*.
- O, cihadı bir sevda edinmiş, yaşamak için değil yaşatmak için atına binip bir ömür: “Davam, davam!” diye çırpınan bir *mücahiddir*.
- O, bedeni ile çok ağır imtihanlar ödemiş, kalbi kırık, umudu büyük, imanı sarsılmaz bir dağ gibi olan ve hüznünü kendine azık edinen bir *mahzundur*.
- O, Allah'ın kendi hakkındaki kaderine rıza gösteren, beklentisiz olan, böyle olduğu için de iki cihanda da rızıklandırılan bir *merzuktur*.

Bazen kitaplar okurken önemli gördüğümüz yerlere mim (م) işareti koyarız. İşte Habbâb b. Eret'in hayat kitabının mimleri bunlar, hayat yürüyüşünün en

önemli kavramları bunlar. Nelerdi, bir daha zikrederim: *Muhlis, Muhacir, Mücahid, Mahzun ve Merzuk...*

Nasıl Bir Merzuk?

Bu kavramların Hz. Habbâb'ın hayatında nasıl yer aldığını şimdi göreceğiz. Sadece burada *merzuk* kavramına dikkatleri bir çekelim. Hz. Habbâb'ın ahirette nasıl mükâfatlarla rızıklandırılacağını Allah bilir, yaşadığı dönem zarfında nasıl rızıklandırıldığına ise ilerleyen sayfalarda şahit olacağız. Asıl şimdi bu noktada bizim söyleyeceğimiz şu ki: Hz. Habbâb halen rızıklandırılıyor ve istifade etmek isteyen o rızıklarından paylar veriyor. Dikkat edelim, onun vefatının üzerinden tam 14 asır geçmiş. Bu kadarlık bir süre zarfında kaç kez Hz. Habbâb anlatılmış, kaç kez Müslümanlar kendilerine onu ilham kaynağı olarak edinmiş, kaç kişi onun adından, hayatından ve sarsılmaz bir dağ gibi olan imanından nasıl mü'min olunacağını öğrenmeye çalışmıştır. Bu manadaki her türlü gayret ona rızık olarak dönmüştür. Kapanmayan bir amel defterinin sahibi olarak melekler onun hanesine sürekli rızık/sevap yazıp durmuştur.

Görüldüğü üzere 14 asır sonra Hakkâri'de onun adına bir meclis kurulmuş, yine o rızıklandırılmaya devam etmiştir. Bundan sonra dünya ne kadar devam edecek bilmiyoruz ama 24 asır olsa 54 asır olsa fark etmez, o rızıklanmaya ve rızıklandırmaya devam edecektir. Bizim bu noktada duamız şu olsun ki: Rabbim bizi de rızıklandırsın, bizi de geride böyle güzel hoş sedalar bırakarak gidenlerden eylesin. Bu temennilerle gelin Hz. Habbâb'ın hayat defterinin sayfalarını beraberce bir çevirelim.

Maharetli Bir Köle

Hz. Habbâb'ın doğum tarihi milâdî 586'dır. Yani nübüvvetten 24 yıl önce doğmuştur.^[586] Benî Temîm kabilesine mensuptur.^[587] Onun kabilesi Araplar içerisinde çok meşhur ve güçlü bir kabiledir.^[588] O kabile Ka'kâ b. Amr'ın, Asım b. Amr'ın ve daha nicelerinin kabilesidir. Nasıl olmuşsa o kabilenin içerisindeyken Irak taraflarında esir olarak alınıyor ve Mekke'ye köle olarak satılıyor. Onu Mekke'de sünnetçiliği ile meşhur Ümmü Enmâr isimli kadın satın alıyor.^[589] Hatırlanacağı üzere Araplarda kız çocukları da sünnet ediliyor. İşte bu kadın bu işi yapanlardan biri. Ümmü Enmâr, Habbâb'ı satın aldıktan bir müddet sonra nasıl bir hazineyi elde ettiğini fark ediyor. Habbâb b. Eret sıradan bir köle değildir. Hani derler ya on parmağında on hüner var,

aynen öyle biridir. Okuma-yazma bilir, iyi kılıç kullanır, güzel ok atar, hepsinden önemlisi demircilikten anlar ve ilme, irfana, hikmete vakıf biridir. Böyle olduğu için çok kısa zamanda Mekke’de tanınır, bilinen biri haline gelir, bedelini ödeyerek özgürlüğünü elde eder ve birçok Mekkelinin işini gören bir konum kazanır. ^[590] Kendisine Mekke’de bir demirci dükkânı açar, orada demiri işleyerek her türlü malzeme yapar. Bu kabiliyeti sayesinde Mekke’nin ileri gelenlerinin dükkânına gidip geldiği biri olur. Onun 20’li yaşlardaki hali böyledir, Mekke’de demircilik yapmaktadır ve sevilen biridir. ^[591]

Habbâb b. Eret’in bu özelliği, Mekke’nin zengin ve soylu delikanlısı olan Mus’ab b. Umeyr ile arkadaş olmalarına vesile olur. Hatırlanacağı üzere Hz. Mus’ab’ın yüreğine iman tohumunu eken de Hz. Habbâb olacaktı. O sahneyi bir hatırlayalım. O günler Mus’ab’ın yüreğinde fırtınalar kopmaktadır. Biraz dolaşayım derken Mekke sokaklarında Habbâb’ın dükkanına doğru gitme fikri aklına gelir ve oraya doğru yürür. Habbâb, Mus’ab’ın kendine doğru geldiğini görünce bir anda heyecanlanır, onun gibi birini İslâm’la buluşturmanın hesaplarını yapmaya başlar. Habbâb bu duygular içerisinde iken daha doğrusu yüreğinde bu yangın, bu aşk varken Mus’ab yanına gelir. Habbâb, o kadar kendini Mus’ab’ın hidayeti meselesine kaptırmıştı ki o anda kızgın bir demiri eli ile tutmuş, o demirin elini yakma acısını bile hissetmemişti. Mus’ab, Habbâb’ın elindeki o kızgın demiri görünce şaşırmış: “*Ey Habbâb! Yanmıyor musun!*” demişti. Habbâb: “*İçimdeki ateş yüreğimi yakarken, elimdeki ateşi bedenim hissetmiyor!*” diye cevap vermişti. Mus’ab daha da şaşırmıştı. Çünkü birkaç gündür onun da yüreği yanıyordu. Böylece bir sohbet ortamı oluşmuş, Habbâb yeni öğrendiği İslâm’ın hakikatlerine dair şeyleri ona anlatmaya başlamıştı. Habbâb bir demirci mahareti ile o güne kadar eliyle dövdüğü demirleri bırakmış, sanki Mus’ab’ın yüreğini eline almış, şimdi Mus’ab’ın yüreğini Efendimiz’den (sas) öğrendiği ilahî kelamın mesajları ile dövmeye ve yoğurmaya başlamıştı. İşin neticesinde Mus’ab Müslüman olmaya karar vermiş, sonra soluğu Dârü’l-Erkam’da almış, huzur-u Nebi’de imanını ikrar etmişti. ^[592]

İman Edişi ve Arkasından Gelen İmtihanlar

Hz. Habbâb (ra) 24 yaşlarına gelince tarihler milâdî 610’dur. O büyük hadise yaşanmış, Cibril-i Emin Muhammedü’l-Emin’e en büyük emniyetin ve güvenin kaynağı olan ilahî kelamın ilk ayetlerini ulaştırmış ve böylece bir iman mücadelesi başlamıştı. Bu mücadelenin ilk günlerinde Hz. Habbâb,

iman şerbetini Hz. Ebû Bekir'in vesilesi ile içmişti.^[593] Artık o bir mü'mindi. İmanının bedelini ödemeye hazır, ihlâsı ve ihsanı kendine en büyük şuur edinmiş bir muvahhid idi. Bir müddet imanını gizleyebildi ama hakiki imanı elde eden yerinde duramayacağı için o da duramadı ve imanını ikrar etti. Mekke'de o ilk günler Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'den sonra imanlarını açıklayan beş isim sayılır, bunlar: Ammâr, Yâsir, Sümeyye, Bilâl ve Habbâb'tı.^[594] Mekkeli olmayan bu beş isim imanlarını açıkladıktan sonra başlarına gelmeyen kalmamıştı. Yâsir ve Sümeyye İslâm'ın ilk şehid ailesi olacaktı. Ammâr, Bilâl ve Habbâb iman yolundaki direnişin tabiri caizse sembol isimleri olacaktı.

Ümmü Enmâr, azatlı kölesi Habbâb'a bir insanın takatinin kaldıramayacağı işkenceler yaptıracaktı. Onu kızgın kumların üzerine yatırıp saatlerce güneşin altında bırakacaktı. Odunlar yaktırıp içinde taşlar kızartıp o taşların üzerine sırt üstü uzatıp adeta diri diri yakacaktı. Günlerce aç, susuz bırakacaktı.^[595] Neler neler yapmışlarsa da Habbâb inkâr adına bir adım atmamıştı. Ama o günlerin acısı artık nasıl bir noktaya geldiyse bir gün Efendimiz'in (sas) yanına gidecekti. O hatırayı kendi lisanından okuyacağız. Burada bir bilgi aktaralım: O büyük insan Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından bize tam 32 tane hadis rivayet etmektedir.^[596] Bu hadislerden tekrarsız bir şekilde beş tanesi İmam Buhârî'nin *Sahih*'inde geçmektedir. Hz. Habbâb'ın İmam Buhârî'de geçen hadislerinin biri öğle ve ikinci namazlarında Efendimiz'in (sas) kıraati ile alakalı,^[597] diğeri ise biraz sonra size aktaracağımız hadis, geri kalanları ise yine yeri geldikçe paylaşacağımız rivayetlerdir.

Bir Büyük Uyarı ve Bir Büyük Müjde

Hadisi Hz. Habbâb'ın lisanından okuyoruz. Diyor ki: “Nübüvvetin o ilk günlerinde Mekkelilerin bize yaptıkları işkenceler dayanılmaz bir boyuta geldiğinde mahzun mahzun Kâbe'ye doğru gitmiştim. Kâbe'nin yanına geldiğimde Efendimiz (sas) hırkasını başının altına yastık yapmış bir halde dinleniyordu. Yanına vardım, selam verdim ve dedim ki: ‘Ya Resûllullah! Bizim için Allah’a dua etsen de Allah bizlere bir çıkış yolu gösterse bize yardım için bir kapı açsa olmaz mı?’ Benim bu sözümün üzerine Efendimiz'in (sas) rengi değişti, biraz da sinirlendi ve o halde dedi ki: **“Size ne oluyor ki bana böyle bir taleple geliyorsunuz? Sizden önce yaşayan mü'minlerin başlarına öyle musibetler gelirdi ki yine de onlar sabrederlerdi.”**^[598] Onlardan biri tutuklanır, kazılan bir çukura diri diri

gömülürdü. Başka biri testere ile başından ikiye ayrılırdı. Tırnakları etlerinden demirlerle çekilirdi. Bu kadar ağır işkenceler görmelerine rağmen yine de onlar dinlerinden dönmezdi. Allah'ın adına yemin ederim ki Allah nurunu tamamlayacaktır. Öyle günlere şahit olacaksınız ki bir kadın tek başına hiçbir şeyden çekinmeden San'a'dan Hadramut'a kadar emniyet içerisinde yolculuk edecektir. Ama siz acele ediyorsunuz!” [599]

Hz. Habbâb bu sözler karşısında Efendimiz'e (sas) hiçbir şey diyemeden huzurdan ayrılıyordu ve o günden sonra artık sabır onun en büyük azığı oluyordu. Burada Efendimiz'in (sas) bu sözleri üzerine çok şeyler söylenir. Ancak biz sadece iki noktaya dikkatlerinizi çekeceğiz:

Birincisi: Efendimiz'in (sas): **“Size ne oluyor ki bana böyle bir taleple geliyorsunuz?”** dediği insan 3-4 senedir işkenceler altında inleyen bir insan... Çekmediği cefa, görmediği eza kalmamış ve bir beşer olarak son noktaya geldiği için Efendimiz'den (sas) dua istemiş ama Efendimiz'in (sas) cevabı bu olmuş. Bu neyin işaretidir? Bu dava zor ve büyük bir davadır, öyleyse mensuplarının başına ne gelirse gelsin sabrı ve sebatı kuşanmalı, asla geri adım atılmamalıdır. Kendinden önce bu davanın mensuplarının neler çektiklerini iyice öğrenmeli, işin kaderinin bu olduğunu unutmamalı ve ona göre hareket etmelidir.

İkincisi: Çekilen sıkıntılar, görülen baskılar bir gün sona erecek, güzel günler gelecek, bu günler geçecek öyleyse eğer taşlar altında inlesen kamçılar altında haykırsan kızgın kumların üstünde yansan yine de yüreğinde çok derin bir ümit taşımalsın ve bu ümittten hiçbir zaman geri durmamalsın.

Bu sözler bizlere de çok ama çok önemli mesajlar vermektedir: *Hak davanın muarızları çok olur. Hiçbir zaman unutulmamalı ki bu davanın yolları uzun ve dikenlidir. Düşmanları güçlü ve hilelidir. Dostları cahil ve vefasızdır. Böyle bir davanın adamı olmak çok ama çok zordur. Ne olursa olsun Müslüman'a düşen davasına sadık kalmasıdır.* Hz. Habbâb o sadıkların sertacıdır.

Âs b. Vâil ile İmtihani

Hz. Habbâb'ın çektiği sıkıntılar sadece bedenen değildir. O, maddi anlamda da işkencelere tabi tutulmuş, bu manada çok ağır imtihanlar geçirmiştir. Mesela Mekke'nin soyluları gider ona kılıç kalkan ne ise siparişi verir, günler süren yorucu uğraşlarla Habbâb onların siparişlerini yapar, iş paranın alınmasına gelince: “Muhammed'i inkâr et, paranı öyle verelim!” diyerek onu başka bir imtihanla karşı karşıya bırakırlardı. Ama her seferinde

Habîb sarsılmaz bir dağ gibi dağdan bir adam gibi dimdik onların karşısında durur, onları kendisine hayran bırakırdı.

Birçok hadis ve sebep-i nüzûl kitabında Meryem Sûresi'nin 77-80. ayetlerinin böyle bir hadise üzerine indiği söylenir.^[600] Hadise şudur: Mekke'nin en soylu isimlerinden biri olan Âs b. Vâil, demirci olan Habîb b. Eret'ten özel birkaç kılıç yapmasını ister. Habîb'ı epey yorarak o kılıçları yaptırır. Günler sürer kılıçların yapımı. Adamın derdi başka olduğu için her gün Habîb'a gider "Şurası böyle olsun, burası şöyle olmasın, burası olmamış..." gibi mülâhazalarını söyler ve işin neticesinde kılıçlar yapılır. İş paranın ödenmesine gelince Âs b. Vâil: "Muhammed'i inkâr etmedikçe asla sana para ödemeyeceğim!" der. Sarsılmaz bir dağ olan Habîb, bu hadise üzerine de sarsılmaz ve der ki: *"Sen ölsen bir daha dirilsen yine beni Muhammed'e karşı sadık biri olarak göreceksin. Ben asla onu ve getirdiklerini inkâr etmeyeceğim."* Bu sözlerle karşı Âs b. Vâil şöyle diyecektir: "Madem ölüp dirileceğiz o halde kıyamet günü gel beni bul, o gün benim malım ve evlatlarım çok olacak, sen ne istersen o gün öderim."^[601] Âs b. Vâil'in sözünün maksadı anlaşılıyor değil mi? Alay ediyor kendince, ölümü ve ölümden sonrasında dirilmeyi basite alıyor ve kıyamet günü gel öderim, diyor. Habîb artık bir şey demiyor ve onu Allah'a havale ediyor. Allah'a havale ettiği için Allah konuşuyor, Rabbimiz diyor ki: ***"Âyetlerimizi inkâr eden ve: 'Muhakkak surette bana mal ve evlât verilecek.' diyen adamı gördün mü? O gaybı mı bildi yoksa Allah'ın katından bir söz mü aldı? Kesinlikle hayır! Biz onun söylediğini yazacağız ve azabını uzattıkça uzatacağız. Onun dediğine biz vâris oluruz, (malı ve evlâdı bize kalır) kendisi de bize yapayalnız gelir."***^[602]

İşte Rabbimiz cevap verirse böyle verir. Bu ayetler nazil olunca Hz. Habîb'ın nasıl bir sevinç içerisinde olduğunu artık siz tahayyül edin.

Bir Güzel Muallim

Habîb'ın Mekke'de çok önemli bir konumu vardı. Okuma yazma bildiği için Efendimiz (sas) tarafından Dârü'l-Erkam'ın muallimlerinden biri olarak belirlenmişti. Efendimiz (sas) özellikle onu Allah'ın ayetlerini öğretmesi için Müslümanlıklarını gizli tutan bazı isimlerin evine gönderirdi. Habîb da gider o evde evin sakinlerine yeni inen ayetleri okur, bazen o günün mevcut yazı malzemelerinden birine ayetleri yazar, onlara bırakır, böylece Allah'ın ayetlerini ulaştırırdı. Efendimiz'in (sas), Habîb'ı evlerine muallim olarak gönderdiği bir aile de Saîd b. Zeyd ve hanımı Fâtıma bint

Hattab idi. Hatırlanacağı üzere bu aile Hz. Ömer'in kız kardeşi ve amcasının oğlunun ailesiydi. Efendimiz (sas), Hz. Ömer'i çok iyi tanıdığı için bu ailenin Dârü'l-Erkam'a gelmesini istemez, Ömer'in hışmına uğramamaları için Habbâb'ı o eve gönderirdi. Zaten böyle bir sürecin sonrasında Hz. Ömer, Müslüman oluyordu. O günlerde Hz. Ömer, Dâru'n-Nedve'de alınan karar gereği kılıcını kuşanır, nerde olduğunu bilmediği ama duyduğu üzere Safa Tepesi'ndeki bir evde Efendimiz'i (sas) aramaya doğru yola çıkar. Yolda akrabalarından Nu'aym b. Abdullah^[603] onu görür. Nu'aym, Ömer'in hiddetli halinden bir şeyler olduğunu anlar. Müslüman olan Nu'aym, Hz. Ömer'e nereye gittiğini sorar. Aldığı cevap üzerine Efendimiz'i (sas) korumak için hedefi değiştirir ve o ana kadar bilmediği bir şeyi ona söyler. "Sen Muhammed'in peşine düşeceğine önce enişten ve kız kardeşine bak!" der ve onların Müslüman olduklarını söyler. Hz. Ömer ilk kez duyduğu bu bilgiyi doğrulamak için hemen kız kardeşi Fâtıma bint Hattab'ın ve eniştesi ayrıca amcasının oğlu olan Saîd b. Zeyd'in evine doğru yönelir. Eve yaklaştığında içeriden bazı sesler geldiğini duyar. O anda da Habbâb b. Eret, o evin sakinlerine yeni nazil olan Kur'ân ayetlerini okumaktadır. Hz. Ömer hiddetle kapıyı çalar ve içeriye girer. Habbâb evin bir köşesine saklanır, okunan ayetleri ortadan kaldırır. Hz. Ömer ne okuduklarını sorar ve Müslüman olup olmadıklarını sorgular. Önce eniştesine, sonra kız kardeşine bir tokat patlatır. Kız kardeşinin ağzından süzülen kan bir anda Ömer'i sakinleştirir ve o anda okunan ayetlerin ne olduğunu sorar. Ayetler Tâhâ Suresi'nin ilk ayetleridir. O huzurda okunur ve Ömer imana doğru yürümeye başlar. Meraklı sözlerini duyunca Habbâb gizlendiği yerden çıkar ve: "Vallahi, ey Ömer! Ben Resûllullah'ın senin için dua ettiğini işittim. O birkaç gün önce: 'Allah'ım! İki Ömer'den biri ^[604] ile bu dini güçlendir!' diye dua etti." demesi üzerine Ömer daha da yumuşar: "Muhammed bana dua mı etti?" der. Habbâb: "Evet!" deyince Efendimiz'in (sas) yerini sorar, Habbâb ona tarif eder ve Ömer dirilmek için Erkam'ın evinin yolunu tutar ve işin neticesinde imana ulaşır.^[605] İşte Habbâb b. Eret'in Mekke'de böyle önemli bir konumu da olmuştur.

Zorlu Mekke Günleri ve Gelen Hicret

Habbâb b. Eret'in 13 yıllık Mekke hayatı hep mücadele, sabır, sebat, gayret ve bedeller ödeyerek geçmiştir. İşkenceler altında geçen 13 yıllık bir hayat, ne ile karşılaşırsa karşılaşsın sarsılmaz bir dağ gibi sabit kadem duran bir iman... Allah kendisinden ebeden razı olsun. O işkenceler altında inlerken

Efendimiz (sas) ara ara onu ziyarete gider, onun halini görünce çok üzülür, yanında bir şey belli etmez, ona sabır telkin eder ama arkasından ona dua eder: **“Allah’ım! Habbâb’a yardım et!”**^[606] derdi.

Ona türlü türlü işkenceler yapan Ümmü Enmâr, bir müddet sonra amansız bir hastalığa yakalanır. Ne yaparlarsa şifa bulamazlar, o zaman o günkü tabipler dağlama tedavisi önerirler. Bunun üzerine o nasıl Habbâb b. Eret’e işkenceler yapmışsa aynen öyle yaparak tedavi olmaya çalışır ama hiçbir şey fayda vermez ve acılar içerisinde ölüp gider.^[607] Habbâb bunu gözleri ile gördüğü için Allah’a hamd eder. O kendisine işkence yapanlardan birinin de (Ümmü Enmâr’ın oğlu Sibâ b. Abdüluzzâ) Uhud günü öldürülmesine şahit olacaktı. Bu mutluluğu kendisine tattırdığı için de Cenab-ı Hakk’a dua dua yakaracaktı. 13 yılın sonunda Hz. Habbâb da birçok Mekkeli gibi Yesrib’e hicret ediyor, Kûba’da Külsüm b. Hidm’in evinde misafir olarak kalıyordu.^[608] Efendimiz (sas) oraya geldiğinde Habbâb da orada Efendimiz’i (sas) karşılıyordu. Sonra Mescid-i Nebevi’nin inşaatında çalışıyor, arkasından ensar-muhacir kardeşliğine o da şahit oluyordu. O gün o meydanda onun nasibi Cebr b. Atûk oluyordu.^[609] Birbirlerini çok seven bu iki kardeş aynı künyeyi taşıyorlardı. İkisi de Ebû Abdullah diye bilinirdi.^[610] İkisi de Bedir dâhil Efendimiz’in (sas) bütün gazve ve seferlerinde yerlerini almışlardı. Efendimiz (sas) Mekke’nin fethinde Cebr b. Atûk’e^[611] kendi kabilesinin sancağını taşıtmış, ikisinden de memnun olduğunu beyan etmişti.^[612]

Habbâb b. Eret, Medine’de Efendimiz’i (sas) adeta bir gölge gibi takip etmiş, onunla beraber birçok yerde bulunmuş ve birçok hatıranın içinde yer almıştı. Mesela Bedir Gazvesi’nde 313 kişiden biri olarak yer almış ve Efendimiz’in (sas) savaşın öncesindeki gece neler yaşadığını bize nakletmiştir. Habbâb b. Eret’in oğlu Abdullah babasından duyduğu bu haberi bize naklediyor. Bu rivayet, Nesâî’de ve Tirmizî’de geçmektedir. Diyor ki Habbâb b. Eret: “Bedir gecesi, gece boyunca Resûllullah (sas) ibadet halinde idi. Fecir vaktine kadar onun namaz kılışını izledim. Hz. Peygamber (sas) fecirle birlikte namazını bitirip selâm verince dedim ki: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Anam babam size feda olsun! Bu gece öyle bir namaz kıldınız ki daha önce bu şekilde namaz kıldığınızı hiç görmedim.’ Resûllullah (sas) benim bu sözüme şöyle karşılık verdi: **‘Evet, kıldığım bu namaz ümit ve korku namazıdır. Ben bu gece Rabbinden üç şey istedim. Bunlardan ikisini verdi, birini vermedi. Rabbinden, bizleri geçmiş ümmetleri helâk ettiği gibi helâk etmemesini** (bir başka rivayette: Ümmetimi kıtlıkla helâk

etmemesini) **istedim, bana bunu verdi. Rabbimden, düşmanlarımızı bize galip yapmamasını istedim, bunu da verdi. Rabbimden, aramıza ayrılık ve tefrika sokmamasını istedim, bunu vermedi.”** [\[613\]](#)

Uhud günü bir dağ olan Hz. Hamza’nın yıkılışını hemen yanı başında olan Hz. Habbâb bize anlatacaktır. Savaşın kızıştığı bir anda Sibâ b. Abdüluzzâ isimli Mekkeli, Hz. Hamza’nın karşısına geçecekti. Sibâ, Habbâb’a Mekke’de işkenceler yapan Ümmü Enmâr’ın oğlu idi ve o da Habbâb’a çok işkenceler yapmıştı. O günleri hatırlamıştı, gördüğü hakaret ve işkenceler birer birer zihninde canlanmıştı. O anlarda çok geçmeden Hz. Hamza onu yere sermiş, Habbâb’ın intikamını almıştı. Ellerini havaya doğru kaldırıp tekbir getirdiği bir sırada Vahşi’nin talihsiz mızrağı Hamza’yı yere devirmişti. O tabloların hepsine şahit olan Hz. Habbâb, bu hadiseyi bizlere nakledecekti. [\[614\]](#)

O günden sonra da Resûllullah (sas) ile birçok gazveye iştirak edecek ve Efendimiz (sas) onun her halinden memnun bir şekilde ondan ayrılacaktı.

Halifeler Döneminde

Habbâb b. Eret (ra) Hz. Ebû Bekir günlerinde de o fırtınalı ve zor dönemlerde de yine bir dağ gibi sabit kadem duracaktı. Hz. Ömer döneminde biz onu birçok yerin fethinde görüyoruz. Bir mücahid olarak bir cepheden farklı bir cepheye koşacak ve ilerleyen yaşına aldırmadan genç Müslümanlara hep örnek olacaktı. [\[615\]](#) Onunla Hz. Ömer arasında hatıralar çoktur, onlardan birini burada aktaralım.

Hilafet günlerinde Hz. Ömer (ra), genç Müslümanları toplamış, onlara İslâm’ın bugünlere nasıl geldiğini anlatıyordu. O anda meclise Hz. Habbâb girdi. Hz. Ömer bir halife, koca İslâm devletinin başkanı hemen ayağa kalktı ve Habbâb’ı karşılayarak elinden tutup yanı başına oturttu. Otururken de şöyle dedi: “*Bu makama oturmaya üç kişi layıktır. Onlardan ilki Bilâl, ikincisi Ammâr, üçüncüsü ise sensin!*” Sonra Hz. Ömer, Hz. Habbâb’a şöyle dedi: “*Ey Habbâb! Mekke’de müşriklerin sana neler yaptığını anlatır mısın? Anlat da gençler İslâm’ın bugünlere nasıl geldiğini iyice anlasınlar.*” Birçok sahâbî gibi amellerini pek anlatmak istemezdi Hz. Habbâb, bundan dolayı bir şey demedi. Hz. Ömer ısrar etti. O ısrar edince Hz. Habbâb ayağa kalktı ve sırtını açtı. O sırtını açınca insanlar dehşete düştü. Çünkü Hz. Habbâb’ın sırtı yıllar önce gördüğü işkencelerin, yumurta büyüklüğünde şişmiş yanıkların ve yaraların izleri ile doluydu. Hz. Ömer bu manzarayı ilk kez görüyordu. Hemen eğildi, bir öpücük kondurdu Habbâb’ın

sırtına ve dedi ki: “Gençler, işte İslâm size bu yiğitlerin sırtı ile ulaştı!” Sonra Habbâb, Hz. Ömer’e dedi ki: “Gerçi sen beni Ammâr’ın ve Bilâl’in arkasına koydun ama onlar bir müddet işkence görüp kurtuldular ben ise yıllar yılı bu işkenceleri tattım. Ammâr’ın annesi ve babası şehid olunca işkenceleri bitti. Bilâl’i Ebû Bekir satın alınca işkencesi bitti ama benimki hiç bitmeden devam etti.” Bu söz duyguların çözülmesine sebep oldu. Hz. Ömer Habbâb’a sarılarak gözyaşı döktü.^[616] O anlarda risalet davası için ödenen bedeller, Allah adına çekilen sıkıntılar, kimselerden beklenti içerisinde olmayan yiğitler hatırlandı ve hayırlarla yâd edildiler.

Hz. Ömer’in hilafet günlerinde Hz. Habbâb cihad meydanlarına çıkacaktır ve bir daha Medine’ye dönemeyecektir. Yıllar yılı Şam ve Irak cephesinde Allah’ın kelimesi yücelsin diye gayret içerisinde olacaktır. Hz. Osman’ın hilafet günlerinde de aynı duruşu sergileyecek, Hz. Ali’nin fırtınalı günlerine şahit olacak, o günlerin hepsini Kûfe’de geçirecektir. O hep Hz. Ali’nin yanındadır. Cemel’de, öncesinde ve sonrasında. Sıffın günü de yaşına aldırmadan Hz. Ali’ye gitmek isteyecek ama hastalık onun yakasını bırakmayacaktır. Habbâb b. Eret’in oğlu Abdullah b. Habbâb da babasından sonra Hz. Ali’nin yanında yer alacak ve bir gün Medine’ye doğru gitmek için hamile hanımı ile yola revan olunca cehaletin gözlerini kararttığı Haricilerin saldırısına uğrayacak, kendisi de hanımı da şehid edilecekti.^[617]

Bir Hayırlı Adım

Hz. Habbâb’ın Kûfe’de başlattığı bir gelenekten bahsedelim. Bu hayırlı adım, yıllar sonra birçok İslâm beldesinin özellikle Selçuklu ve Osmanlı medeniyetinin uyguladığı bir gelenek olacaktı. Neydi bu gelenek biliyor musunuz? *Sadaka taşı geleneği*.^[618] Sadaka taşı şehrin bazı yerlerine konur, yardım sahibi getirir oranın içine koyar yardımını, ihtiyaç sahibi de gider oradan ihtiyacını giderecek kadarını alırdı. Böylece sadaka veren sadaka alanı görmez, ihtiyaç sahibi rencide olmaz, imkân sahibi verdiği yardımdan dolayı gurura kapılmaz, Efendimiz’in (sas) dediği gibi de: “**Sağ elin verdiği sol el görmez.**”^[619] idi. İşte yüzyıllarca devam eden bu geleneğin ilk temsilcisi sayılır Hz. Habbâb b. Eret. O Kûfe’de olduğu yıllar evinin bir odası vardı, o odanın kapısı dışarı bakardı. Yardım için ayırdığı paraları o odanın bir rafına koyan Hz. Habbâb, insanlara haber salar: “*Kimin ne ihtiyacı varsa girsin ve o odadan alsın.*” derdi. Bu hale alışan Kûfe’nin fakir-fukarası, o odaya gelir ihtiyaçları için gerekli olan yardımı kimselere

boyun eğmeden alır giderdi.^[620] Şimdi kameralar eşliğinde ihtiyaç sahiplerine yardıma gidenlerin kulakları çınlasın. İnsan onurunu ayaklar altına alan bir yardım şekli İslâm'ın sadaka ve infak anlayışına uymayan davranışlardır. İnşallah Hz. Habbâb'ın bu adımı bizlere de örnek olsun.

Kûfe'de hali vakti biraz yerinde olduğu ve insanlara böyle yardımlarda bulunduğu yaşamının son demlerinde yine mahzundur o büyük insan. Bir gün bir sofranın başında hıçkırıklarla ağlamaya başlar. Yanındakiler neden ağladığını sorduklarında cevap şöyle olur: “Bizler Allah Resûlü (sas) ile beraber sadece Allah'ın rızasını umarak Allah yolunda hicret ettik. Bizim mükâfatımızı vermek Allah'a vacip oldu. Bizden bir kısmı mükâfatından hiçbir şey yemeden göçüp gitti. Mus'ab b. Umeyr ve Hamza onlardan biriydiler. Uhud günü o ikisi de şehid olmuştu. Onlar için kefen olabilecek bir parça pars derisinden başka bir şey bulunamadı. O parçayı onların başına koyuyorduk ayakları dışarıda kalıyordu; ayaklarına koyuyorduk başları dışarıda kalıyordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) bize: **‘Baş kısımlarını örtün, ayaklarının üzerine izhir bitkisinden koyun!’** dedi. Biz de öyle yaptık. Onlar öyle Rabblerine giderken bakın dünya bize güldü, biz ise nimetler içerisinde dolaşıp duruyoruz. Ne dinarım ne de dirhemim yok iken kendimi Allah Resûlü (sas) ile beraber bulmuştum. [Şimdi ise] evimin bir köşesinde sandığın içinde tam tamına 40.000 dirhemim var. İyiliklerimizin karşılığının dünya hayatımızda peşin olarak verilmiş olmasından korkuyorum. Korkuyorum ki mükâfatlarımızı burada alıyor, ahirete bir şeyler bırakmıyoruz!”^[621] Endişeyi görüyor musunuz? Mahzunluğunu anlıyor musunuz?

Vefat Ederken Verdiği Önemli Dersler

Kays İbn Ebî Hâzîm (v.97/715 [?]) anlatıyor, diyor ki: “Duydum ki Habbâb b. Eret çok hastalanmış ben de onu ziyarete gittim. Hastalığı oldukça ağırdı. Acı çektiği her halinden belliydi. Beni görünce dedi ki: ‘Eğer Resûllullah (sas) ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı ben şu an ölüm için dua ederdim. Ama O yasakladığı için ben sabırdan başka yol bulamıyorum.’ dedi. Bir müddet sonra yanına iyi bir kumaştan kefen getirdiler. Habbâb sordu: ‘Bu nedir?’ diye. ‘Senin kefenindir.’ dediler. O anda Habbâb gözyaşlarına boğuldu: ‘Mus'ab sen neredesin, ben nerdeyim!’ dedi. ‘Sen ot bulamadın kefen yapmaya, bunlar bana en iyi kumaştan kefen getirmişler.’ dedi. O kefeni kabul etmedi, onun yerine daha ucuz bir kefen getirtti.”^[622]

Habbâb zor adımların sahibi biri... Her sözü ile bizi başka diyarlara savuran bir yiğit o...

Şimdi bir vasiyet dinleyeceğiz. Bu vasiyet bir başka vasiyettir. Gerçekten insanı çok ama çok fazla etkileyecek bir vasiyettir. Bu vasiyeti anladığımızda hepimiz bir kez daha sahâbenin büyüklüğünü ikrar edecek, onların nasıl bir ufuk ile hareket ettiklerine şahit olacağız.

Bu çağın insanları olarak bize sorulsa: “Vefat ettiğinizde sizi nereye defnedelim?” diye, biraz yüreğinde Mekke ve Medine sevdası olanlar oraları isteyecek; o sevdadan mahrum olanlar ise köylerinde, şehirlerinde defnolunmak isteyecek hatta bunun için vasiyetlerde bulunacaklardır. Mesela buna biz İstanbul’da çok şahit oluyoruz. Bir kardeşimizin bir yakını vefat ediyor, soruyoruz nereye defnedeceksiniz, diye. Cevap belli: “Babam, annem vasiyet ettiler köye defnedilmek için, köye götürüyoruz.” Tabii bunda yadırganacak bir durum yok ancak Hz. Habbâb başka bir ufuk bize gösteriyor, başka bir emeli nazarımıza veriyor. Son anlarını yaşarken çocuklarına diyor ki: *“Evlatlarım, beni Kûfe’nin şehir mezarlığına gömmeyin. Götürebildiğiniz kadar karşı tepelerde uzak yerlere götürün ve beni oraya tek başıma defnedin.”* Çocukları merakla soruyorlar: “Neden baba? Burada bir sürü Müslüman’ın içinde defnolunmak varken sen neden böyle bir talepte bulunuyorsun?” Cevap geliyor: *“Evlatlarım, eğer beni orada tek başıma ezanın olmadığı bir yerde defnederseniz bizden sonra gelen nesiller, orada bir sahâbî kabri var diye gidip gelirler, ziyaret ederler, mezarlarını oraya defnetmek için gayret ederler böylece o topraklar da ezana kavuşmuş olur.”* [623]

Hassasiyeti görüyor musunuz? Akıllarına, aşklarına, sevdalarına ve davalarına kurban olduklarımız bir ömür i’lâ-yi kelimetullah için gayret göstermişler bitmemiş, şimdi bir de mezarları ile hizmet ediyorlar. Vallahi halen hizmetlerini devam ettiriyorlar. Onlar bizim yeraltı zenginliklerimiz... Petrol, şu, bu ne ki? Asıl zenginlikler onlar. Bir yerlerde varlarsa hizmetleri halen devam ediyor. Halen toprağın altında, toprağın üstündekilerden daha fazla imar etmeye devam ediyorlar.

İşte sahâbenin aşkı ve ufku böyledir. Bu aşk ve bu emel onları yollara düşürdü ve dünyanın dört bir tarafına onların eliyle iman nurunu ulaştırdı. Aynı ruh olduğu için Ebû Eyyüb el-Ensârî 93 yaşında Kostantiniye’ye geldiği zaman vefat edeceği anlar: *“Beni götürün surların içlerine doğru, ne kadar içlere doğru beni defnederseniz edin. Siz böyle yaparsanız sizden sonra gelecek olanlar burada sahâbeden biri var diye gelecek ve o toprakları*

İslâmlaştıracaklardır.” ^[624] demişti. Gerçekten de böyle oldu. İstanbul’da, Kıbrıs’ta, Akdeniz adalarında, Anadolu’nun dört bir tarafında o ilkler, es-Sâbıkunu’l-Evvelîn’den olanlar, o önden giden atlılar hep böyle davrandı. Allah hepsinden ebeden razı olsun ve bizleri onların miraslarını anlayıp kavrayıp bugünün dünyasında diriltenlerden kılsın.

Hayatı Bize Neler Söyledi?

Hz. Ali’nin sözünün üzerinden Habbâb b. Eret’in hayatının kodları sayılabilecek önemli kavramları öğrenmiştik. Neydi bunlar bir daha hatırlayalım:

- O, ihlâsı hayatının esası kılmış bir *muhlistir*.
- O, hicreti kaderi bilmiş, iman adına yollara düşmüş bir *muhacirdir*.
- O, cihadı bir sevda edinmiş, yaşamak için değil yaşatmak için atına binip bir ömür “Davam, davam!” diye çırpınan bir *mücahiddir*.
- O, bedeni ile çok ağır imtihanlar ödemiş; kalbi kırık, umudu büyük, imanı sarsılmaz bir dağ gibi olan ve hüznünü kendine azık edinen bir *mahzundur*.
- O, Allah’ın kendi hakkındaki kaderine rıza gösteren, beklentisiz olan, böyle olduğu için de iki cihanda da rızıklandırılan bir *merzuktur*.

Demek ki biz de bu çağın muhlislerinden, muhacirlerinden, mücahidlerinden, mahzunlarından ve merzuklarından olursak Allah’ın izni ile Hz. Habbâb’ın ruhunu diriltmiş olur, onun bıraktığı mirasa sahip çıkmış ve onu yeniden üretmiş oluruz. Mevla hepimizi bu şuura erdiresin ve bu şuur gölgesinde yaşayan bahtiyarlardan eylesin.

^[583] Sömbül Dağı, Hakkâri şehir merkezinden görünen ve Türkiye’nin volkanik kökenli olmayan en yüksek dağlarından biridir. 3467 metre yüksekliğinde olan bu dağ, tırmanılması mümkün olan ve çok güzel manzaralara zemin olan bir dağdır. Bkz. <http://cografya.gen.tr/tr/hakkari/fiziki.html>

^[584] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 150; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 22; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 186.

^[585] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 148.

^[586] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 150; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 22; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 186.

[587] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 147; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 21; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 182.

[588] Bkz. İrfan Aycan, "Benî Temîm", *DİA*, XL, 418, 419.

[589] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 147; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 21; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 183.

[590] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 147; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 21; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 183.

[591] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 147; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 21; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 183.

[592] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 127-128; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1841; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 175-176; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 36-37.

[593] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 147.

[594] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 147.

[595] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 147; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III 21; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 183.

[596] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 261.

[597] Bu hadis şu şekildedir: "Ebî Ma'mer den; Habbâb b. Eret'e dedim ki: 'Resûlullah (sas) öğle ile ikindi namazlarında Kur'ân okur muydu?' diye sordum. 'Evet' dedi. Biz, 'bunu nereden bildin?' diye sorduğumuzda: 'Sakalının oynamasından!' dedi. Buhârî, "Ezân", 97.

[598] Hz. Peygamber (sas) Kur'ân'ın verdiği bilgiler üzerinden bu sözleri söylüyor. O'nun sözlerinin Kur'ânî dayanağı şu ayettir: **"(Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara yoksulluk ve sıkıntı öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki nihayet Peygamber ve beraberindeki müminler: 'Allah'ın yardımı ne zaman!' dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır."** Bakara 2/214.

[599] Buhârî, "Menâkıb", 25; "İkrâh", 1.

[600] Buhârî, "Tefsirü'l-Kur'ân", 19; Müslim, "Sıfatü'l-Münâfikîn", 35, 36; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 183.

[601] Buhârî, "Tefsirü'l-Kur'ân", 19; Müslim, "Sıfatü'l-Münâfikîn", 35, 36; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 183.

[602] Meryem 19/77-80.

[603] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 2009, 2010; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 326, 327; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 69, 70.

[604] Hz. Peygamber (sas) o günlerde şöyle dua ediyordu: "Allah'ım! İki Ömer'den (Ömer b. Hattab ve Amr b. Hişâm/ Ebû Cehil) biri ile Sen İslâm'ı

aziz kıl, güçlendir.” Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IX, 506; Hâkim, *Müstedrek*, III, 89.

[605] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 458, 459; İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 85-86; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 308-309.

[606] İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 148.

[607] Belâzüri, *Ensâbü’l-Eşrâf*, I, 179; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 148.

[608] İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 148; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 185.

[609] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 148; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 21; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 185.

[610] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 473; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 147; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 21; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 183.

[611] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 253; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 507, 508; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 302, 303.

[612] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 253; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, I, 507, 508; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 302, 303.

[613] Tirmizî, “Fiten”, 13; Nesâî, “Kıyamü’l-leyl”, 16.

[614] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 183.

[615] İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 148.

[616] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 184.

[617] Taberî, *Târih*, V, 81, 82.

[618] Bkz. Hakkı Acun, “Taş”, *DİA*, XL, 143.

[619] Bilinen bir hadis içerisinde geçen bir cümledir. Hadis şu şekildedir: **“Başka bir gölgenin bulunmadığı kıyâmet gününde Allah Teâla, yedi sınıf insanı arşının gölgesinde barındıracaktır:**

- Adil devlet başkanı,
- Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,
- Kalbi mescidlere bağlı Müslüman,
- Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılımları da Allah için olan iki insan,
- Güzel ve mevkii sahibi bir kadının beraber olma isteğine: “Ben Allah’tan korkarım” diye yaklaşmayan yiğit,
- Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,
- Tenhada Allah’ı anıp gözyaşı döken kişi.” Buhârî, “Ezan”, 36; “Zekât”, 16; Müslim, “Zekât”, 91; Tirmizî, “Zühd”, 44.

[620] Halid Muhammed Halid, *Yeryüzü Yıldızları*, s. 178.

[621] Buhârî, “Cenâ’iz”, 27; “Menâkıbü’l-ensar”, 45: Müslim, “Cenâ’iz”, 44; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 184.

[622] Buhârî, “Merdâ”, 19; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 184.

[623] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 186.

[624] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 558, 559; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, IV, 54.

❦ Habbâb b. Eret'in Hayatından Mesajlar ❦

❦ İhlâs, kulluğun özü ve esasıdır. Yapılan her işi Allah için yapmak ve O'ndan gayri ne varsa hepsini yürekten, akıldan ve zihinden silip atmaktır. Amellere değer katan ve Allah katında makbul olmasını sağlayan en önemli vesilenin niyetin selimiyeti olduğunu unutma ki çağın muhlislerinden olabilesin.

❦ Hicret, risalet davasının mensuplarının bir kaderidir. Hayatında hicreti yaşamamış hiçbir peygamber ve onların varisleri yoktur. Buna hazır olmalı, dünyada her an yolculukta olduğunu unutmamalı, sadece mekân ile de değil gûnahtan sevaba yürüyüşün bile hicret olduğunu bilmelisin ki çağın muhacirlerinden olabilesin.

❦ Cihad, İslâm ile insan arasındaki engelleri kaldırmaktır. İmandan mahrum yüreklere o nuru taşımaktır. Bir âdemi hidayete ulaştırmanın bir âlemi fethetmek olduğunu unutmamalı, her gün bu aşk ve sevdâ ile yanmalı, kurtulma derdi olduğu için kurtarma adına çırpınmalısın ki gıpta ile bakılan çağın mücahidlerinden olabilesin.

❦ Hüzün: “Ben hüzünlerin peygamberiyim ve hüzün benim ayrılmaz arkadaşımdır.” diyen Efendimiz'in, hayatından hiç çıkarmadığı bir haldir. Yaşamak için yaşamak değil yaşatmak için yaşamak olan isâr ruhunu her daim yüreğinde canlı tutmalısın ki gözyaşını derdine derman edinen çağın mahzunlarından olabilesin.

❦ Rızık, Rezzak olan Allah'ın senin hakkında takdir ettiği nimetlerdir. Sayılmayacak kadar çok olan bu ilahi bahşişlerin sadece bu dünyadan ibaret olmadığını bilmelisin. Öldükten sonra bile amel defterinin işlemesini ve cennette de rızıkların artarak devam etmesini istiyorsan kulluk adına gerekli adımları atmalısın ki çağın merzuklarından olabilesin.

Kur'ân'ın Yücelttiği Sahâbî
SÂLİM B. ÜBEYD

Radiyallahu Anhu

Van

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَ فِيْ اُمَّتِيْ مِثْلَكَ

“Allah’a hamd olsun ki ümmetimin içinde senin gibi güzel (Kur’ân) okuyan birini var etti.”

(Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 165)

Yemâme günü muhâcirlerin sancağı Sâlim Mevla Ebû Huzeyfe’nin elinde idi. Ondan önce ise Abdullah b. Hafs b. Gânim’in elinde idi. Abdullah şehid edilince Sâlim’e: “Bizim önümüzden giderken sana bir zarar gelmesinden korkuyor musun?” diye sordular. Sâlim: “O takdirde ben Kur’ân’ bilen bir kişi olmama rağmen çok kötü birisi olurum!” diye cevap verdi.

Sâlim b. Übeyd (ra)

(İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 334)

Adı: Sâlim b. Übeyd

Anlamı: Korkusuz, kusursuz ve sağlıklı

Künyesi: Mevla Ebû Huzeyfe

Lakabı: İmamü’l-Muhacirin / Muhacirlerin İmamı

Baba Adı: Ubeyd b. Rebîa

Anne Adı: Tespit edilmedi.

Kabilesi: Abdüşemsoğulları’nın azatlısı

Doğum Yeri: İstahr-Kirmanşah/İran

Doğum Yılı: N. Öncesi, 20-25 / Milâdî, 585, 590 (?)

İslam’a Girişi: Nübüvvetin ilk günleri

Sohbet Süresi: 23 yıl

Rivayeti: 2

Savaşları: Bedir, Uhud, Hendek, Yemâme vs.

Görevleri: İmamlık, bayraktarlık

Vefat Yeri: Yemâme/ Suudi Arabistan

Vefat Yılı: Hicrî, 12/ Milâdî, 633

Vefat Yaşı: 43 veya 48 (?)

Kur'ân'ın Yücelttiği Sahâbî
SÂLİM B. ÜBEYD
(Radiyahallahu Anhu)

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz'e salât ve selam, âlemlere en ideal muallimler olarak takdim edilen rıza makamının sahipleri olan Ashâb-ı Kirâm efendilerimize selam, onların içinden bir yiğit olan Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe'ye selam, onun adına kurulmuş bu meclise uzaktan yakından iştirak eden siz kardeşlerime de selam olsun...

Bu güzel memlekette böyle güzel bir ortamda 82 İl 82 Sahâbî projesinin de 73. programında bizleri toplayan Rabbimize ne kadar hamd etsek azdır. Rabbim verdiği nimetlere hakkı ile şükür edebilmeyi bizlere nasip eylesin.

Her ilde anlatılacak sahâbîler belirlenirken bazı hususlara dikkat edilerek belirlendi. Van'ın nasibi ise Hz. Sâlim oldu. Sebebi ise onun doğduğu İran coğrafyasına en yakın illerimizden bir tanesi burası olduğu için dedik ki Hz. Sâlim, Van'ın sahabîsi olsun. Bilen bilir de bilmeyenler de bugün öğrenecek, gerçekten çok ama çok büyük bir nasiptir Van için onun seçilmesi. Çünkü o, aynen Selmân-ı Farisî gibi Arap olmamasına rağmen imanı, ihsan şuuru, ihlâsı, takvası, ilmi, irfanı ve ameli ile nicelerini geride bırakıp Ashâb-ı Kirâm içerisinde çok farklı bir konum elde etmiş biridir. Şimdi onun hayat defterinin sayfalarını şöyle bir araladığımızda nasıl biri olduğunu daha iyi göreceğiz. Rabbim bana gerçek manada anlatabilmeyi, daha doğru bir ifade ile yansıtabilmeyi, size de anlayabilmeyi, hepimize de onun verdiği mesajlar gölgesinde yaşayabilmeyi nasip eylesin.

Kur'ân İle Yücelmek

Hız. Sâlim'in hayat defterinin sayfalarını çevirmeden önemli bir noktaya dikkatleri çekelim. Dersimizin serlevhası: “Kur'ân'la Yücelen Sahâbî” dir. Bu noktada sorulması gereken soru şudur: “Kur'ân bir insanı yüceltir mi?” Elbette ki yüceltir. Sadece şahıs bazında değil Kur'ân toplum bazında da yüceltir. böyle bir potansiyeli olduğu için tersi de vardır: Kendinden yüz çeviren şahsı veya toplumu da alçaltır. Bunu bizzat Efendimiz (sas) beyan ediyor. Sözün sultanı olan Efendimiz (sas) bir gün ashâbına ilahî kelâmın değer ve kıymetini öğretme adına şöyle bir söz söyleyecektir: **“Gerçekten Allah, bu kitap ile bazı toplulukları yüceltir, bazılarını ise alçaltır.”**^[625]

Bu sözü belleklerine silinmemek üzere yazan o altın neslin kahramanlarından biri de Hız. Ömer'di. Şahsiyetini adalet, kuvvet ve rahmet üzere oluşturan İslâm'ın yüz akı yiğitlerinden biri olan Hız. Ömer, hep bu sözün gölgesinde yaşamış; İslâm'dan daha büyük bir şerefın olmadığını hayatında birçok tabloda bizlere göstermiştir. Onun on buçuk yıl süren, değil sadece dostlara, düşmanlara bile örnek olan hilafet yıllarının birinde Mekke valisi Nâfi b. Abdülhâris^[626] ile aralarında geçen bir konuşma çok manidardır ve bizler için çok önemli mesajlar taşımaktadır.

Vali Nâfi görevli olduğu bir gün yerine azatlı kölelerden biri olan Abdurrahman b. Ebzâ'yı (v. 70/689 civarı)^[627] vekil olarak bırakarak bazı meseleleri Halife Ömer ile görüşmek maksadı ile Medine'ye doğru yola çıkar. Medine'ye varmadan Uşfân denen mıntıkada Halife Ömer ile karşılaşır. Hız. Ömer, Mekke valisini karşısında görünce ilk önce sorduğu: “Kimi yerine vekil bıraktın?” sorusu olur. Çünkü Hız. Ömer devlet işlerinde çok ciddidir, asla en küçük bir ihmalkârlığa ve disiplinsizliğe yer verilmesine tahammül etmemektedir. Vali Nâfi: “Yerime İbn Ebzâ'yı bıraktım.” der. Hız. Ömer tanımadığı bu şahıs hakkında bilgi almak adına bu sefer de: “İbn Ebzâ kim?” diye sorar. Vali Nâfi: “Bizim azatlı kölelerimizden biridir.” diye cevap verir. Mekke'nin sosyal yapısını çok iyi bilen Hız. Ömer şaşırır ve Nâfi'ye der ki: “Şimdi sen Mekkelilerin üzerine azatlı bir köleyi mi vekil olarak bıraktın?” Nâfi verdiği cevapla Hız. Ömer'e yıllar önce Efendimiz'den (sas) duyduğu sözü hatırlatır. Der ki: “Ey Mü'minlerin Emiri! İbn Ebzâ içimizde Allah'ın kitabını en iyi bilenlerden biridir. Böyle olduğu için zaten ben onu vekil olarak bıraktım.”^[628] Hız. Ömer bir anda sarsılır ve yukarıda aktardığımız hadisi hatırlar. Kur'ân'ın kendisine tabi olup onun ahkâmı ile amel edenleri ve ahlakı ile ahlaklananları nasıl yükselttiğini, yücelttiğini ama ona sırtlarını dönenleri, o yokmuş gibi yaşayanları, onu devri geçmiş bir mesaj olarak anlayanları ya da onu gözden çıkarılacak

kadar basit bir şey gibi ona muamele edenleri yani Kur’ân’ın ifadesi ile onu mehcür bırakanları^[629] ise nasıl alçalttığını ikrar eder ve der ki: “Resûlullah (sas) ne kadar doğru söylemiş: **‘Gerçekten Allah, bu kitap ile bazı toplulukları yüceltir, bazılarını ise alçaltır.’**”^[630]

Muhabbetindeki Derinlik

İşte biz şimdi Kur’ân’la yücelen bir sahâbîye konuk olacağız. Kim bu sahabî? Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe. Büyük mü büyük, yiğit mi yiğit, âlim mi âlim, talebe mi talebe... Hz. Ömer’den başladık, onunla da devam edelim. Hz. Ömer, İranlı Mecûsi bir köle olan Firûz tarafından yaralanıp yatağa düştüğü o günlerde Sâlim’in adını nasıl dilinden düşürmediği o tabloları bilenler bilir. Nasıl mı? Hz. Ömer yaralanıp yatağa düştüğünde Müslümanlar ısrarla kendinden sonraki halifeyi atamasını isterler. İsimler üzerinden bazı tekliflerde bulunurlar. O gün için hayatta olan bazı isimler ön plana çıkar. Hz. Ömer, bu teklifler karşısında: “*Müslümanlar, beni rahat bırakın. 10 senedir yükünüzü bana taşıttınız yetmedi, şimdi ölürken de mi bana yük yükleyeceksiniz? Ben size kimseyi önermem! Gidin kendi aranızda bunu halledin.*”^[631] diyordu. Ama Müslümanlar Hz. Ömer’den bu konuda adım atmasını istiyordu. Hatta bazıları oğlu Abdullah’ı bile teklif ederler ama Hz. Ömer büyük bir hassasiyetle: “*Bir evden bir kurban yeter.*”^[632] sözü ile bu teklifi reddeder. Daha sonra hatırlanacağı üzere o gün için hayatta olan Aşere-i Mübeşşere’den yani cennetle müjdelenmiş on sahâbîden yedisinden birini dışarıda bırakarak altı kişilik bir istişare heyeti seçer ve onların kendi aralarında halifeyi seçmelerini ister. O 6 kişi. Hz. Osman, Hz. Ali, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam ve Sa’d b. Ebî Vakkas’tan oluşuyordu.^[633] Peki, dışarıda bırakılan kimdi? O Saîd b. Zeyd’di. Hz. Ömer biraz önce oğlu Abdullah için söylediği söz gereği amcasının oğlu ve eniştesi olan Saîd b. Zeyd’i ailesinden olduğu gerekçesi ile istişare heyetine almamıştı.^[634] O günlerde Hz. Ömer şöyle bir söz söyleyecekti: “Eğer bugün Ebû Huzeyfe’nin azatlı kölesi olan Sâlim hayatta olsaydı hiç tereddüt etmeden onu kendimden sonra halife olarak vasiyet ederdim. Ben bu vasiyeti yapıp Rabbimin huzuruna gittiğimde Rabbim: **‘Ey Ömer! Neden Sâlim’i Müslümanlara halife olarak bıraktın?’**” derse Rabbime derdim ki: “Ya Rabbi! Ben Allah Resûlü’nün onun hakkında: **‘Sâlim’in Allah’a karşı çok derin bir muhabbeti vardır. O öyle biridir ki Allah’tan korkmamış olsaydı bile yani Müslüman olmasaydı bile günah**

işlemezdi.”^[635] Efendimiz’in (sas) Hz. Sâlim hakkındaki sözüne dikkat edelim: Müslüman olmasaydı bile günah işlemezdi. Ne demek bu? Günaha karşı duruşu normal bir insan gibi değildi. Yani bu günah bu sevap diye meseleye bakmıyor, cennet cehennem için de bunu yapmıyor, kötü ve çirkin olan ne kadar şey varsa hepsini hayatından silip atıyor. Bu tavrın adı “*takvayı içselleştirmek*”tir ve bu da en üst düzeyde Hz. Sâlim’de vardı.

Tabii burada akıllara şöyle bir soru gelebilir: O istişare heyetinde olan altı sahâbî sanki bu hususiyette değil miydi ki Hz. Ömer böyle bir sözü özellikle Hz. Sâlim hakkında söyledi? Buna verilecek cevap iki farklı şekildedir. Birincisi: Hz. Ömer bu ümmete Hz. Sâlim’in değer ve kıymetini öğretme adına bu sözü söylemiştir. İkincisi ise: İstişare heyetinde olan altı sahâbî de çok değerli ve kıymetli idiler. Fakat onların etrafında o gün için bir gruplaşma vardı. Hz. Ömer ümmetin vahdetine zarar verecek bu gruplaşmayı önleme adına dışarıdan bir isim olması gerektiğini düşünüyor, işin neticesinde de buna en layık olanlardan birinin Hz. Sâlim gibi biri olabileceğine kanaat getiriyordu.

Bir Oda Dolusu Adam

Yine Hz. Ömer’in hilafet günlerinde onun adını nasıl bir hasretle andığına şahit oluyoruz. Bir gün ashâbın o gün için hayatta kalanları ile oturmuş sohbet ediyorlarken Hz. Ömer şöyle bir şey söyler: “*Ey Müslümanlar! Hadi bir temennide bulunun, şimdi bir dua etseydiniz Allah’tan ne isterdiniz?*” Orada bulunanlardan biri şöyle dedi: “*Ey Emire’l-Mü’minin! Ben Rabbimden isterdim ki şu oda dolusu kadar altınım olsun. Ben de onları Allah yolunda infak edeyim. Böyle yapmakla o infakın mutluluğunu yüreğimin ta derinliklerinde yaşayayım!*” Hz. Ömer, bu cevaptan memnun olur ama sorusunu yeniler: “*Temennide bulunacak başka biri var mı?*” der. Birisi söz alır, o da der ki: “*Ya Emire’l-Mü’minin! Ben de isterdim ki şu oda dolusu kadar atım olsun, o atları İslâm mücahitlerine vereyim, onlar da o atlara binip cihad meydanlarında koşursunlar, ben de böyle bir hayra vesile olduğum için sevineyim.*” Hz. Ömer bu cevaptan da memnun olur ve üçüncü kez sorusunu yeniler. Bu sefer, mecliste bulunanlardan biri der ki: “*Ey Ömer! Herhalde senin duymak istediğin farklı bir şey var. O halde sen temennide bulun, biz seni dinleyelim!*” Bunun üzerine Hz. Ömer der ki: “*Ben de Rabbimden isterdim ki şu oda dolusu kadar Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel ve Ebû Ubeyde b. Cerrâh gibi adamım olsun ve o adamlarla Allah’ın kelimesini daha da yücelteyim, böyle yapmakla Rabbimi daha da*

hoşnut edeyim.” ^[636] İşte Hz. Ömer’in temennisi adam gibi adamlar yani Sâlim gibi Muâz gibi Ebû Ubeyde gibi adamlar, gerçekten adamlar... Allah bizleri de onların yollarının yolcusu kılsın.

Hz. Sâlim’in şehadetinin arkasından Hz. Ömer böyle bir söz söyleyerek onun adını unutturmuyor. Unutturmayan sadece Hz. Ömer değildi. Mesela Hz. Ömer’in oğlu, o büyük insan Abdullah b. Ömer de onun adını yaşatıyordu. Tabiîn neslinin büyük imamlarından Saîd b. Müseyyeb (v. 94/713) bize naklediyor. Diyor ki: “Abdullah b. Ömer’in bir oğlu oldu. Ona Sâlim ismini verdi. -Sâlim b. Abdullah meşhurdur tarihte^[637]- Ona sordular: ‘Ey Abdullah! Neden oğluna Sâlim ismini verdin?’ Dedi ki: ‘*Oğlum Sâlim’e ismini Ebû Huzeyfe’nin dostu Sâlim sebebiyle verdim.*’ Sonra sözüne şöyle devam etti: ‘Sâlim’i bu derece yükselten, mü’minlerin sevgi ve saygısına mazhar eden şey onun Kur’ân ehli olması, Allah ve Resûlü’ne sonsuz bir muhabbet duymasıdır. Efendimiz (sas) bir gün onun için şöyle demişti: **‘Sâlim’in, Allah’a pek güçlü bir sevgisi vardır.’**^[638]

Onun adını yaşatan sadece Abdullah b. Ömer değildi. Mesela sahâbe içerisinde çocuklarına onun ismini verenlerden biri de Abdurrahman b. Avf’tı. Abdurrahman b. Avf, Hz. Sâlim’i öyle çok severdi ki iki oğluna Sâlim ismini vermişti. Birbirlerinden ayırmak için de Sâlim el-Ekber, Sâlim el-Asğar diyordu.^[639]

Hz. Sâlim ve Kur’ân

Hz. Sâlim böyle bir sahâbî idi. Onun değer ve kıymeti diğer sahâbîler nezdinde bu şekildeydi. Hz. Ömer gibi oğlu Abdullah gibi semahat kahramanı Abdurrahman b. Avf gibi kolay kolay adam beğenmeyen birilerinin dünyasında böyle bir değeri olan biriydi. Onun hayat defterinin sayfalarını çevirmeye başlar başlamaz Müslüman olduğu günden itibaren ta Yemâme’de şehid olacağı ana kadar 24 yıl boyunca hayatının her sayfasında onunla özdeşleşen bir şey görürsünüz. O nedir biliyor musunuz? Allah’ın kelamı Kur’ân’dır. Evet, Kur’ân tüm sahâbenin dünyasında bambaşka bir yerdedir ama Hz. Sâlim’de gerçekten biraz daha başkadır. Birazdan göreceğiz ki onun tüm hatıraları Allah’ın yüce kelamı Kur’ân ileler. İşte bundan dolayı zaten biz de serlevhamızı ‘*Kur’ân’la Yücelen Sahâbî*’ diye belirledik... Onun 24 yıllık iman hayatını şöyle bir gözden geçirirsek şu neticelere ulaşabiliriz:

- O, Kur’ân’ın gerçek bir hamili/hafızıdır.
- O, Kur’ân’ın gerçek bir hadimi/hizmetçisidir.

- O, Kur'ân'ın gerçek bir hârisi/bekçisidir.
- O, Kur'ân'ın gerçek bir hasbisi/beklentisiz bir neferidir.
- O, Kur'ân'ın gerçek bir hatibi/imamıdır.

Kavramlara dikkat edelim: *Hamil, Hadim, Hâris, Hasbi ve Hatib*... İşte Hz. Sâlim'in hayatının anahtar kavramları, şahsiyetinin üzerine bina edildiği ilkeleri bunlardır. Bu bilgiler ışığında şimdi gelin onun hayatını biraz olsun anlamaya çalışalım.

Hürriyetten Köleliğe, Kölelikten Hürriyete

Hz. Sâlim Mekke'de Müslüman olmasına rağmen Mekkeli değildir; Medine'de büyümesine rağmen Medineli değildir. Bundan dolayı o hem muhacir hem ensardır.^[640] Peki, ya nerelidir Hz. Sâlim? Belirttiğimiz üzere aynen İslâm'ın oğlu olan Selmân gibi İranlıdır. Doğum tarihini net olarak bilemiyoruz ancak çok büyük ihtimalle nübüvvetten 20-25 yıl önce doğmuştur.^[641] İran'ın İstahr şehrinde -şu an İsfahan ile Şiraz arasında kalan eski bir yerleşim yeridir- doğmuştur. Daha sonra babası, ailesini de yanına alarak dönemin merkezi yerlerinden biri olan Übülle şehrine göç etmiştir. Orada ticaret ile uğraşan baba, çok zengin ve meşhur biri olmuştur. O günlerde Bizanslılar Sâsânîlerin üzerine bir sefer düzenlemişler, o sefer sırasında babasını ve annesini kaybetmiş ve daha bir çocukken esir olarak pazarlarda satılmıştır. Onu Benî Kelb kabilesinden biri almış, o başkasına satmış, bir başkası Benî Kurayza Yahudilerinden Sellam b. Cübeyr'e satmıştır. Sellam onu alınca o günkü adı ile Yesrib'e getirmiş ve pazarda satarken onu Sübeyte bint Ye'âr isimli bir hanım almıştır. O hanımın yanında birkaç sene kalmış, o zamanlar ticari bir sefer için Medine'ye giden Ebû Huzeyfe -bu Ebû Huzeyfe Efendimiz'in (sas) meşhur sırdaşı olan Huzeyfe b. Yemân^[642] değil Mekkeli Utbe b. Rebia'nın oğlu Ebû Huzeyfe'dir-^[643] Sübeyte ile tanışmıştır. Bu tanışıklığın ardından anlaşılmış ve evlenmeye karar verilmiştir. O evlilikten sonra da beraberce Mekke'ye gelmişlerdir. Sübeyte, Mekke'ye gelin olarak giderken kölesi Sâlim'i de yanında götürmüştür.^[644] Kaderi ilahî işte böyle tecelli edecektir. Allah yürü diyecek ya, birinin yolunu başka biri ile kesiştirecek ya, nereden nereye... Kader budur işte..İlahî bir plan, senaryo ve adım, oynanan roller, insanın bazen aklı duruyor değil mi?

Sâlim o günlerde 10-15 yaşlarındadır. Mekke'ye bu vesile ile gider, gençlik basamaklarını çıkarken de Mekke'de çok sevilen biri olur. Güzel bir

sesi vardır. Elinde onlarca kabiliyet olan biri olarak büyür, kaldığı evde o kadar sevilir ki kölelikten azat edilir ve Ebû Huzeyfe onu kendine evlat olarak edinir.^[645] Evlatlık hukukunu belirleyen ayet^[646] gelene kadar da Ebû Huzeyfe'nin oğlu diye çağrılır. Ayette çocukların babalarından başkasına nispet edilmeme uyarısı gelince evlatlıklar artık kendi öz babalarına nispet edilmeye başlandı. Mesela Zeyd b. Hârise ayet gelene kadar Zeyd b. Muhammed şeklinde çağrılırdı; ayet nâzil olunca Zeyd b. Hârise diye anılmaya başlandı.^[647] Ancak Sâlim ayet gelince babası Ubeyd'e, bir başka rivayete göre Ma'kil'e nispet edilmek istemedi. Çok sevdiği Ebû Huzeyfe ile anılmak istedi bundan dolayı Mevlâ Ebû Huzeyfe diye anıldı ve böylece bilindi.^[648] Bu tamamen onun bir tercihi idi ve böyle yaptı.

Onların arasındaki sevgi örnek alınması gereken bir sevgidir. Ebû Huzeyfe de onu çok ama çok severdi. Sâlim de onu bir baba, bir kardeş, bir arkadaş olarak çok ama çok severdi. Bir müddet sonra Ebû Huzeyfe onu kardeşinin kızı Fâtıma bint Velîd b. Utbe ile evlendirdi.^[649] Böylece onu kendine damat da edinmiş oldu.

İman Edişi ve Başlayan İmtihanlar

Tarihler Milâdî 610'a geldiğinde nübüvvet güneşi Mekke'de parlamaya başladı ve o ilk günlerde Ebû Huzeyfe, hanımı Sübeyte, Ebû Huzeyfe'nin diğer hanımı Sehle b. Süheyl b. Amr iman ettiler. Onlardan bu yeni hadiseye dair bilgiler alan ve o günlerde 20-25 yaşlarında olan Sâlim hiç düşünmeden bu kervana katılır, o da iman ederek^[650] o nurdan halkanın bir neferi olur. Daha ilk günlerde fırsatı kaçırmadan *Sâbıkûnu'l-Evvelîn*'den olma şerefine nail olur.

Ebû Huzeyfe Beni Ümeyye'dendir. Bedir'de Hz. Hamza tarafından öldürülen Utbe b. Rebia'nın oğlu, Ebû Süfyân'ın hanımı olan Hind'in kardeşi dolayısıyla Ebû Süfyân'ın da amcasının oğludur. O aileden Müslüman olanların neler çektiğini biz Hz. Osman'dan biliyoruz. Aynı baskıların daha şiddetlisine, daha acımasızcasına Ebû Huzeyfe ve ailesi de muhatap olmuştur. Sâlim de o evin bir sakini olarak çok sıkıntılar çekmiştir ama bir an olsun imanına yakışmayacak işler yapmamıştır. Efendisi Ebû Huzeyfe daha fazla dayanamayıp Habeşistan'a hicret etmiştir ancak o annesi sayılan Sübeyte^[651] ile Mekke'de kalmıştır.^[652] Efendimiz (sas) o zorlu günlerde mü'minler birbirlerine sahip çıksınlar diye kardeş kılıyordu, genelde de zayıf olanları güçlü olanlara kardeş kılıyordu. Sâlim'i de Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a

kardeş kılacaktı.^[653] Mekke'nin o sıkıntılı süreci böyle bir yardımlaşma ile aşılabacaktı. Hz. Sâlim, 13 yıllık zorlu bir hayattan sonra çocukluk yıllarının geçtiği Medine'ye hicret edecekti.

Muhacirlerin İmamı

Efendimiz'den (sas) bir müddet önce Yesrib'e varan Sâlim oraya hicret eder etmez cemaatin bir adım önüne imam olarak geçirilmiştir. Onun imam olarak seçilmesinin üzerinden değer ve kıymetini daha iyi anlamamız gerekir. İçlerinde Hz. Ömer, Ebû Seleme ve daha nicelerinin bulunduğu cemaate imam olarak namaz kıldırması, Efendimiz (sas) gelene kadar da herkes onun imamlığına rıza göstererek arkasında namaz kılmıştır. Efendimiz (sas) gelip Mescid-i Nebevî'nin inşaatı başlayınca da Efendimiz (sas) yine ara ara onu Kubâ Mescidi'ne imam olarak göndermiş,^[654] o hep muhacirlerin imamı diye anılarak bu konudaki yerini ve değerini göstermiştir. Onun Medine'deki ismi zaten: “İmamü'l-muhacirîn/ Muhacirlerin imamı” şeklindedir.^[655]

Mescid-i Nebevî inşa edilip Suffa tesis edildikten sonra da Hz. Sâlim buranın hem talebesi hem hocası olarak çok aktif bir halde isminden söz ettirmiştir. O ilk günlerde Efendimiz (sas) ensar-muhacir kardeşliğini de tesis etmiştir. İbn Sa'd'ın (v. 230/845) verdiği bilgiye göre 50 muhaciri 50 ensara^[656], Makrîzî'nin (v. 845/1442) verdiği bilgiye göre ise 93 muhaciri, 93 ensara kardeş kılmıştır.^[657] Hz. Sâlim'in nasibi ise çok fazla tanımadığımız ama tanımamız gereken bir yiğit olan Muâz b. Mâ'is olmuştur.^[658] Kim olduğuna dair bir iki cümle söyleyelim sadece. O da aynen Sâlim gibi Kur'ân'ın hem hamili, hem hadimi, hem hârisi, hem hasbisi, hem de hatibidir. Bedir ashâbındandır. O gazve sırasında ciddi bir yara almıştır. Bazı rivayetlere göre o yaranın üzerine şehid olmuş, başka rivayetlere göre ise ya Bi'ri Maûne'de ya Mute'de şehid olmuştur.^[659] İşte Hz. Sâlim'in Ensar kardeşi böyle biridir.

Hz. Sâlim, Suffa'da talim ve terbiyeye başlayınca çok geçmeden Efendimiz (sas) tarafından fark edilmiş ve özel bir konumda değerlendirilmiştir. O birçok sahâbîye o günden sonra bizzat Efendimiz'in (sas) işareti ile muallimlik yapmıştır. Böylelikle Hz. Sâlim, Medine'de farklı bir konum elde etmiştir. Özellikle o, Kur'ân kıraati, Kur'ân ilmi ve Kur'ân kültürü konusunda hep aranan bir adam olmuştur. Üç ifade kullandık dikkat ettiniz mi? Kur'ân kıraati, Kur'ân ilmi ve Kur'ân kültürü. Bu üç ifadenin de Hz. Sâlim'in hayatında nasıl bir yer bulduğunu beraberce anlayalım.

Hz. Sâlim ve Kur'ân Kıraati

Hz. Sâlim'in Kur'ân kıraati konusunda nasıl bir değer ifade ettiğini anlamamız açısından eldeki mevcut kaynaklar içerisinde birkaç rivayet aktarılır da herhalde en güzeli Ahmed b. Hanbel ile İbn Mâce'nin Hz. Âişe'den aktardıkları şu rivayettir:

Efendimiz (sas) yatmak için Hz. Âişe'nin odasına çekildiği bir günün gecesinde odanın sahibi olan Âişe validemizin olmadığını görür. Bekler, bekler epey sonra Âişe validemiz odasına gelir. Efendimiz (sas) merakla Âişe validemize sorar: **“Ey Âişe! Sana ne oldu da bu kadar geç geldin?”** Öyle ya, ne görmüştü ki ya da ne olmuştu ki Âişe validemiz gecikmişti? Başka zamanlar olsa Efendimiz'den (sas) önce koşar gelir odasına, odasını hazırlar, sevinir ve Efendimiz'in (sas) gelişini beklerdi. Şimdi çok büyük bir şey olması gerekirdi ki Âişe validemizi meşgul etsin. Âişe validemiz dedi ki: **“Ya Resûlullah! Odama gelmek için Mescid'den geçerken bir sahâbînin Kur'ân okurken sesini duydum. O kadar güzel okuyordu ki o anda orada kalakaldım. Eğer seni bekletmemiş olsaydım halen dinlemeye devam ederdim.”** Âişe validemizin bu sözleri üzerine Efendimiz (sas) meraklandı: **“Peki, kimdi o?”** diye sordu. Âişe validemiz: **“Bilmiyorum.”** dedi. Efendimiz (sas) daha da meraklandı. Âişe validemiz öyle kolay kolay kimseyi beğenmezdi, bu kadar beğenmişse onu bir öğrenmek gerekirdi. Efendimiz (sas) merakla odasından çıktı, Suffa ashâbının bulunduğu yere doğru geldi. Halen Kur'ân sesi gelmeye devam ediyordu. Efendimiz (sas) yaklaşınca o zatın Sâlim olduğunu gördü. O kadar sevindi ki o anda o mübarek dudaklarından şu sözler döküldü: **“Ümmetimin içerisinde senin gibi güzel Kur'ân okuyan birini var eden Rabbime hamdolsun.”**^[660]

Orada Efendimiz (sas) Hz. Sâlim'i kendisine verilmiş bir nimet olduğunu kabul ederek Allah'a hamdetmiştir. Bu rivayetin üzerinden biz Hz. Sâlim'in Kur'ân kıraatinde elde ettiği seviyeyi anlamaya çalışalım.

Hz. Sâlim ve Kur'ân İlmî

Hz. Sâlim'in Kur'ân ilmine gelince bu konuda iki önemli rivayete şahit olacağız. İlki Abdullah b. Ömer'in dile getirdiği şu mühim sözüdür, diyor ki: **“Resûlullah (sas) bize: ‘Kur'ân'ı şu dört kişiden alın/öğrenin!’** dedi. Kim onlar: **“Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Kâ'b, Muâz b. Cebel ve Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim.”**^[661] Görüldüğü üzere bizzat Efendimiz'in (sas)

işareti ile Kur'ân konusunda otorite kabul edilen dört isim sayılır ve onlardan birinin Hz. Sâlim olduğu belirtilir...

Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde aktardığı cümle de çok önemlidir. Der ki: “Sâlim Yemâme’de şehid olunca insanlar: ‘*Gitti Kur’ân’ın dörtte biri!*’ dediler.”^[662] Sözü, ifadenin verdiği mesajı anlıyoruz değil mi?

Yemâme meydanında Hz. Sâlim korkusuzca düşmanın karşısına çıkınca ashâbtan bazıları: “Sâlim, böyle yapma! Bu ümmetin sana ihtiyacı var. Sen şehid olursan kim Kur’ân’ı insanlara öğretecek?” dediklerinde o şöyle diyordu: “*Gün Kur’ân’ın lafızlarının korunması günü değil, gereklerinin yerine getirilmesi günüdür.*”^[663] Böyle diyerek şehid olacak, o şehid olduğunda da insanlar: “*Gitti Kur’ân’ın dörtte biri!*” diyeceklerdi.

Onun Kur’ân ilmini anlayacağımız ikinci rivayeti bize Kettânî (v.1385/1962), İbn Eşte’den (v. 360/971) ve Süyûti’den (v .911/1505) aktarır, der ki: “Sâlim daha Efendimiz (sas) hayatta iken Kur’ân’ı bir kitap halinde toplamıştı. Yanında özel Kur’ân olan birkaç sahâbîden biri idi. O kitabını topladıktan sonra ona ne ad vereceğini düşündü. Önce ona *Sifr* adını vermeyi düşündü, sonra bundan vazgeçti. Çünkü *Sifr*, Yahudilerin Tevrat’ın bazı tefsirlerine verdikleri bir isimdi. Sonra düşündü, düşündü ve en sonunda Habeşistanlılardan ilham alarak *Mushaf* ismini vermeyi uygun gördü. Böylece düzenlediği Kur’ân’a ilk kez o *Mushaf* adını verdi.”^[664] Gerçi bazıları bu rivayete itiraz ederek Hz. Ebû Bekir’in ilk kez *Mushaf* kelimesini kullandığını söylerler.^[665] Ancak bu rivayetleri şöyle birleştirebiliriz: Sâlim, kendi derlediği Kur’ân’a ilk kez *Mushaf* ismini koymuş, Hz. Ebû Bekir ise devlet eli ile derlenen ilk resmi Kur’ân’a *Mushaf* ismini koymuştur. Hz. Sâlim’in Kur’ân’ı cemetmesi ve onu iki kapak arasında toplaması onun Kur’ân ilminin ne kadar büyük olduğunu bize gösteren en büyük delillerdendir.

H. Sâlim ve Kur’ân Kültürü

H. Sâlim’in Kur’ân kültürüne gelince Kur’ân kültüründen kastın ne olduğunu anlıyoruz değil mi? Bununla kastımız hem Kur’ân’ın hayata taşınması hem de Kur’ân’ın oluşturduğu zihni yapı ile tüm hayatın onun ekseninde değerlendirilmesidir. Yani, Kur’ân’ın gerçek manada hafızı, muhafızı, hârisi, hadimi ve hamili olunmasıdır. Onun yaşayan bir Kur’ân olması konusunda da çok şey söylenir de biz özellikle Yemâme’de onun söylediği bir söz üzerinden Kur’ân kültürünün ne boyutta olduğuna şahit

olacağız. Söylenen bu söze dikkat edelim ve sözün altında yatan derin mana üzerinde biraz tefekkür edelim.

Hatırlanacağı üzere Hz. Ebû Bekir döneminde peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseylemetü'l-Kezzâb'a karşı yapılan savaşın adı Yemâme idi. Bu savaşta Sâlim, muhacirlerin bayraktarıydı. Savaşın bidayetinde İslâm ordusu bir sarsıntı geçirmiş ve dağılmaya yüz tutmuştu. O zorlu anlarda, Hz. Sâlim: “Biz Resûlullah zamanında böyle yapmazdık!” diyerek bulunduğu yeri terk etmemek için kendine bir siper kazdı ve orada sarsılmadan durma adına yerini aldı. ^[666] İşte o anlarda Hz. Sâlim, elindeki bayrağı düşürmeme adına şöyle haykırıyordu: “*Eğer bu bayrağı bırakıp kaçarsam ben kötü bir Kur’ân hamili/taşıyıcısı olayım!*” ^[667]

Söz anlaşıldı mı? Ne demek istiyor Hz. Sâlim? Hani insan bir şey üzerine yemin içer, eğer bu işten vazgeçersem şöyle olayım, böyle olayım diyerek kararlılığını belirtmeye çalışırken kendisi için ağır olan ifadeleri kullanır ya... Mesela der ki: “Eğer bunu yapmazsam Allah beni rezil etsin, Allah beni perişan kılsın!” şeklinde ifadeler kullanır ya Hz. Sâlim de kararlılığını bizim pek alışık olmadığımız bir yemin üzerinden yapıyor: “*Eğer bu bayrağı bırakıp kaçarsam ben kötü bir Kur’ân hamili olayım!*” diyor. Onun nazarında en büyük yemin bu çünkü düşeceği en kötü durum bu. Kur’ân’ı bilmek, hıfz etmek, hafız olmak, âlim olmak ama sadece taşımak, sadece taşıyıcısı olarak hayata aktarmamak... Bu yeminlerin en ağır olduğu için Hz.Sâlim bu yemini seçiyor.

Biz sadece bu söz üzerinden onun saf Kur’ân kültürünün hangi noktada olduğunu anlamaya çalışalım. Bu noktada Yemâme’den bir sese daha kulak vermeliyiz. O ses kimin sesi biliyor musunuz? Sâlim’in sevgilisi desek doğru bir tabir kullanmış oluruz. Evet, Ebû Huzeyfe’nin sesi. O ne diyor? O da diyor ki: “*Ey Kur’ân cemaati! Haydi, Allah’ın kelamını güzel amellerle süsleyin. Bu meydan Allah’ın ayetlerinin amellerle ortaya konulması gereken bir meydandır.*” ^[668] Ebû Huzeyfe’nin de Sâlim gibi bir feryatta bulunması hem Yemâme’nin ne kadar zorlu bir yer olduğunu bize göstermekte hem de sahâbede var olan saf Kur’ân kültürünün nasıl zihin altı müktesebatlarını oluşturduğunu bize öğretmektedir.

Cihad Meydanlarının Kahramanı

İşte Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe (ra) böyle biriydi. Suffa’nın en gözde hoca ve talebelerinden biri olarak Kur’ân’ın yücelttiği bir sahâbî olarak bize birçok alanda örnek ve model olabilecek miraslar bırakmış biriydi. O ilim

noktasında böyle olduğu gibi mücadele alanında da böyleydi. Zaten gerçek bir Kur'ân hamili, hârisi ve hasbisi de ancak böyle olurdu. Bunun bir gereği olarak biz Hz. Sâlim'i Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke Fethi başta olmak üzere tüm gazve ve seferlerde Efendimiz'in (sas) arkasında görüyoruz.^[669] Efendimiz'in (sas) gitmediği, sahâbeden bazılarının komuta ettiği nice seriyyede yer aldığını, orada hem bileği ile hem ilmi ile gereken ne ise onu yaptığını görüyoruz.^[670] Bir eksiklik ve yanlışlık olduğunda anında kükreyen bir arslan gibi hakikat adına tavrı aldığına şahit oluyoruz. Mesela, Benî Cezime hadisesinde Hz. Hâlid b. Velid bazı hatalı adımlar atınca onu uyarmış, onun bu uyarılarından Efendimiz (sas) daha sonra haberdar olunca bu tavrından memnun olmuştu.^[671]

Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe Bedir günü kahramanca savaşmış, o zorlu savaşta Umeyr b. Ebû Umeyr'i öldürmüş, ortaya koyduğu o güzel kametten dolayı da Efendimiz'in (sas) taltifine mazhar olmuştu.^[672] Uhud Gazvesi'nde de hemen Resûlullah'ın (sas) yanı başında yerini almıştı. Kaynaklarımız onun bu savaş sırasında nasıl Efendimiz'i (sas) savunduğunu, özellikle Efendimiz (sas) yaralanınca O'nunla nasıl ilgilendiğini ve yaralarını sarmak için nasıl seferber olduğunu, elleri ile Efendimiz'in (sas) mübarek bedeninin üzerinde bulunan kanları temizlediğini rivayet ederler.^[673]

Biz onu zorluk seferi olan Tebûk Seferi'nde de görüyoruz. Tebûk Seferi sırasında bir ara Müslümanlar büyük bir panik yaşamış, askerler derin korkuya kapılmıştı. Duyulan bir ses onlarda bu halin yaşanmasına sebep olmuştu. Yaşanan kargaşadan etkilenen Abdullah b. Amr b. Âs ne yapacağını bilemez bir haldeyken uzaktan Sâlim'i fark etmişti. Sâlim kılıcına sımsıkı sarılmış, sakin bir vaziyette beklemekteydi. Abdullah kendi kendine şöyle dedi: *“Gideyim de Bedir Savaşı'na katılmış şu salih kimsenin yanında durayım ve onun gibi hareket edeyim.”* Aynen dediği gibi de yaptı. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) dışarı çıktığında bu iki sahâbî dışındaki mü'minlerin panik içindeki halini görünce biraz sinirlendi. İnsanların yalnızca Allah'tan korkması gerektiğini hatırlatarak tevekkül noktasında uyarılarda bulundu ve bu iki sahâbîyi bütün orduya örnek gösterdi.^[674] Abdullah b. Amr diyor ki: *“Sâlim'in sayesinde ben de Efendimiz tarafından övüldüm!”*^[675] Biz bu rivayet üzerinden sahâbe limanına sarılmanın ne kadar önemli olduğunu anlamalı ve halen o limanların var olduğunu unutmamalıyız.

Şehadeti ve Bıraktığı Mirasları

Hiz. Sâlim, Efendimiz (sas) ile geçirdiği hayatının bütününde böyle bir halde idi. Onun vefatının ardından Hiz. Ebû Bekir halife olunca o sıkıntılı günlerde de hep kendisine yakışır işler yaptı. İşte Yemâme Savaşı onlardan sonuncusu idi ve o savaş sırasında şehid olacaktı. O gün tarihler Hicrî 12'yi gösteriyordu. Hiz. Sâlim o günlerde ya 43 ya da 48 yaşlarında idi.^[676] Savaşın meydanında elindeki bayrağı düşürmeme adına inanılmaz bir gayret ortaya koydu. Aynen Uhud'da Mus'ab b. Umeyr gibi sağ eli kesilince sola, sol eli kesilince bacaklarının arasına bayrağı aldı ve yere düşürmeden bu dünyadan çekip gitti.^[677] Son nefeslerini verirken yanındaki sahâbîye efendisi, kardeşi, bir yönü ile babası sayılan Ebû Huzeyfe'yi sordu. Onun da şehid olduğunu duyunca sevindi. *“Demek aynı gün aynı yerde beraberce Rabbimize ve Efendimiz'e doğru yürüyeceğiz.”* dedi. *“Ne olur beni onun yanına gömün! Biz bu dünyada onunla hiç ayrılmadık kabirde de ayrılmayalım. İnşallah Rabbim bizleri cennette de ayırmayacaktır.”*^[678] dedi. Müslümanlar öyle yaptı. Hayatları beraber olan bu iki yiğidi ölümde de ayırmadılar, yan yana Yemâme toprağında defnettiler.^[679] Allah ona da Ebû Huzeyfe'ye de yüz binlerce kez rahmet eylesin. Bizleri onların yollarından ayırmasın.

Efendimiz (sas) ile 23 yıl beraber yaşayan, ondan (sas) sonra da sadece 1 yıl yaşayıp şehid olarak bu dünyadan ayrılan Hiz. Sâlim'in hadis rivayet edip etmediğı biraz ihtilaflıdır. Birçok hadis imamımıza göre Hiz. Sâlim'in rivayeti yoktur. İbn Hacer (v.852/1449), *el-İsâbe*'de ona ait iki rivayetten bahseder. Bu iki rivayet Efendimiz (sas) ile alakalı iki hatıra olduğu için aktarmakta fayda vardır. O rivayetlerden ilki şudur, diyor ki Hiz. Sâlim: *“Resûlullah ile bir işim vardı. Görüşmek için Mescid-i Nebevî'ye gittim. Baktım yok, oturup hanesinden çıkmasını bekledim. Bir müddet sonra hanesinden çıktı, biraz yürüdükten sonra mescidin sağ köşesine doğru geldi ve tekbir alıp namaza başladı. Ben şimdi bitirir diye beklerken Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ ve Mâide sûrelerini okudu.”*^[680] Dikkat edelim, okunan sûreler tam 5 cüz, 125 sayfadır. Efendimiz'in (sas) nafîle namazları işte böyle idi. Hiz. Sâlim bunlardan birine şahit olmuş ve onu bize aktarmıştır.

İkinci rivayet ise şöyledir: Diyor ki Hiz. Sâlim: *“Efendimiz (sas) bir gün şöyle buyurdu: ‘Kıyamet günü birçok insan Tihâme Dağı gibi sevaplarla geldiğini zanneder. Allah Azze ve Celle ise onların amellerini boşa çıkarır ve onları şiddetli bir şekilde cehenneme atar.’* Efendimiz'in (sas) sözlerini dehşet içerisinde dinleyen Sâlim sordu: *“Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah, biz o kimseleri nasıl tanıyacağız? Seni hak Peygamber*

olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki ben onlardan biri olmaktan çok korkuyorum.” Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“Ey Sâlim! Onlar namaz kılarlar, oruç tutarlar fakat kendilerine haram bir şey teklif edildiğinde Allah’tan hiç korkmadan o haramı işlerler. Allah da onların amellerini, ibadetlerini kabul etmez.”**^[681]

Allah hepimizi muhafaza etsin ve bizlerin haramlara, günahlara karşı daha duyarlı olmamızı nasip eylesin.

Hz. Sâlim’in üzerinden alınması gereken mesajlara gelince faslın başında onun Kur’ân’la olan bağını ifade etmek için beş cümle söylemiştik. Ne demiştik, bir daha hatırlayalım:

- O, Kur’ân’ın gerçek bir hamili yani hafızıdır.
- O, Kur’ân’ın gerçek bir hadimi yani hizmetçisidir.
- O, Kur’ân’ın gerçek bir hârisi yani bekçisidir.
- O, Kur’ân’ın gerçek bir hasbisi yani beklentisiz bir neferidir.
- O, Kur’ân’ın gerçek bir hatibi yani imamıdır.

Kavramlara dikkat edelim: *Hamil, Hadim, Hâris, Hasbi ve Hatib...*

Şimdi bu kavramların üzerinden dünyamıza bazı mesajlar taşıyacağız. Ama bu bölümü son bir hadis ile nihayete erdirelim. Efendimiz (sas) bir gün ashâbı ile otururken: **“Şüphesiz insanlar içerisinde Allah’a yakın olan kimseler (Mukarrebûn) vardır.”** buyurdu. Sahâbîler: “Ey Allah’ın Resûlü, onlar kimlerdir?” diye sorunca Efendimiz (sas) şu cevabı verdi: **“Onlar, Allah’ın dostu ve has kulları olan Kur’ân ehlidir.”**^[682]

Efendimiz (sas), “Halilullah” olmanın kapısının kapanmadığını ve yolunun ne olduğunu, bunun da ancak Kur’ân ehli olmaktan geçtiğini söylemiş oldu. Bizler de yine Resûlullah (sas) tarafından Kur’ân ehli olduğu işaret edilen bir büyük sahâbînin hayatına şahit olmuş olduk. İnşallah bu nebevî beyanı ve o beyanın hayattaki karşılığı olan Hz. Sâlim’in hayatını iyice anlayanlardan olur ve bunun gereğini yerine getirme adına ortaya gayret koyanlardan oluruz. Mevlâ bizleri bu gayreti ortaya koyanlardan etsin.

^[625] Müslim, “Müsâfirîn”, 269; İbn Mâce, “Sünne”, 16.

^[626] Nâfi b. Abdülhâris, Ashâb-ı Kirâmdan olup Mekkelidir. Mekke’nin fethedildiği gün Müslüman olmuş, ondan sonraki hayatını da hep güzellikle yaşamıştır. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1984; İbnü’l-Esîr, *Usdû’l-Ğabe*, V, 284, 285; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 54; İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 581, 582.

[627] Abdurrahman b. Ebzâ biraz ihtilaflı olsa da Resûlullah'ı (sas) görüp sohbetine eriştiği için sahâbeden sayılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm ve fıkıh konularındaki bilgisiyle tanınmış ve Resûlullah'tan (sas) rivayetlerde bulunmuştur. Bkz. Raşit Küçük, "Abdurrahmân b. Ebzâ", *DİA*, I, 159, 160.

[628] Müslim, "Müsâfirîn", 269; İbn Mâce, "Mukaddime", 16.

[629] **"Resûl o gün diyecek ki: Ey Rabbim! Kavmim şu Kur'ân'ı mehcür/terk edilmiş bir şey hâline getirdi!"** Furkân 25/30.

[630] Müslim, "Müsâfirîn", 269; İbn Mâce, "Mukaddime", 16.

[631] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 403, 404.

[632] Taberî, *Târih*, IV, 228.

[633] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 404.

[634] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 137, 138.

[635] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 177; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 403.

[636] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 252.

[637] Sâlim b. Abdullah, babası Abdullah b. Ömer'e her yönü ile çok fazla benzemektedir. Annesi, İran hükümdarı Yezdicerd'in kızıdır. İlimde çok büyük bir seviye elde etmiş ve yaşadığı dönemin en meşhur fakihlerinden olmuştur. Bkz. Eyyüp Said Kaya, "Sâlim b. Abdullah b. Ömer", *DİA*, XLVIII, 47-48.

[638] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 178.

[639] Sâlim el-Ekber'in annesi Ümmü Külsüm bint Utbe, Sâlim el-Aşgar'ın annesi Sehle bint Süheyl'dir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 139.

[640] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 94.

[641] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 384.

[642] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, II, 339-367.

[643] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2195; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 68, 69; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 197; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 92, 93.

[644] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 679; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 382, 383; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 135, 136; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 94.

[645] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 679; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 382, 383; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 135, 136; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 94.

[646] Ahzâb 33/5.

[647] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 44, 45.

[648] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 679; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 382, 383; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 135, 136; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 94.

[649] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 94; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 680.

[650] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 383; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 135.

[651] Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe ile annesi sayılan Sübeyte bint Ye'âr ve daha sonra yanında büyüyeceği diğer anneliği Sehle bint Süheyl b. Amr arasındaki ilişki çok önemli ve istisnai bir özellik taşımaktadır. Yıllar sonra Sehle bint Süheyl, Allah Resûlü'ne (sas) gelecek ve diyecekti ki: “Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, benim yanımdadır. O, erkeklerin ulaştığı şeye [ergenlik çağına] ulaştı. Bundan sonra ben nasıl davranayım?” Onun bu sözü üzerine Hz. Peygamber: **“Onu emzir! Onu emzirdiğin zaman mahreminden haram olan şey [nikâh, ondan dolayı da] sana haram olur.”** buyurdu. Sehle bint Süheyl: “Ama ey Allah'ın Resûlü! Onun sakalları çıkmış!” dediğinde Efendimiz: **“Onun sakallarının çıktığını elbette ben de biliyorum!”** demiştir. Bunun üzerine Sehle bint Süheyl beş kere bir kaba sütünü sağmış, Sâlim de bu sütü içmiş, böylece süten dolayı bir evlatlık oluşmuştu. Bu durum daha sonra başta annelerimiz ve sahâbenin diğerleri içerisinde tartışılmış ve şöyle karara bağlanmıştır: “Bu, Allah Resûlü (sas) tarafından sadece Sâlim'e mahsus olarak verilmiş özel bir ruhsat idi.” İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 94-96.

[652] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 383; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 135.

[653] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 96.

[654] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 96; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 680.

[655] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 96; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 680.

[656] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 226.

[657] Makrîzî, *İmtaü'l-Esmâ*, I, 69.

[658] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 96; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 136.

[659] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1852; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 196; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 466; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 662, 663.

[660] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLII, 196; İbn Mâce, *İkâme*, 176; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 680.

[661] Buhârî, “Fedâilü'l-ashâb”, 26, 27; “Fedâilü'l-Kur'ân”, 8.

[662] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 251.

[663] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 383; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 162.

[664] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, II, 351.

[665] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, II, 351.

[666] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 97.

[667] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 681; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 383.

[668] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2195; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 68, 69.

[669] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 679, 680; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 382, 383; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 135, 136; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 96, 97.

[670] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 679, 680; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 382, 383.

[671] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 98.

[672] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 148.

[673] İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 178.

[674] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX, 344; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, IX, 300.

[675] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIX, 344; Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, IX, 300.

[676] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 384.

[677] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 681.

[678] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 681; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 384.

[679] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 681; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 384; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 97.

[680] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 680.

[681] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 177; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 681.

[682] İbn Mâce, "Sünne", 16.

❖ Sâlim b. Übeyd'in Hayatından Mesajlar ❖

❖ Kur'ân, bir zamandan konuşan ama zamanlar üstü olan, bir mekândan konuşan ama mekânlar üstü olan, belli muhataplara konuşan ama sadece o muhataplara takılı kalmayan bir kitaptır. Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe gibi gerçek bir Kur'ân hamili olmalı, sözün ağırlığına uygun bir şekilde davranmalısın ki bu ilahî kelâmdan hakkı ile istifade edebilesin.

❖ Kur'ân, emsalsiz olduğuna ve benzerinin oluşturulamayacağına dair meydan okuyan bir kitaptır. Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe gibi gerçek bir Kur'ân hadimi olmalı, değerlerine karşı asla şüphe duymamalı, Kur'ân'ı temel kaynak olarak kabul edip Hz. Peygamber'in (sas) beyanlarını doğru bir şekilde kavramalısın ki bu ilahî sermayeden hakkı ile nasibdar olabilesin.

❖ Kur'ân, bir ucu kendi otoritesinde, bir ucu yere sarkıtılmış, tutacak eller bekleyen Hablullah/Allah'ın ipidir. Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe gibi gerçek bir Kur'ân hârisi olmalı, o ipe sımsıkı sarılmalı, ahkâmı ile amel etmeli, ahlakı ile ahlaklanmalısın ki bu ilahî kitaptan hakkı ile beslenebilesin.

❖ Kur'ân, akıl-yürek dengesini koruyarak mesajlarıyla akli ikna ederken kalbi de tatmin/teskin eden ilahî bir hitaptır. Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe gibi gerçek bir Kur'ân hasbisi olmalı, beklentisizliği esas almalı, "Hizmet burada, ücret orada." demeli, hiçbir pazarlığa girişmemelisin ki bu ilahî kaynaktan hakkı ile faydalanabilesin.

❖ Kur'ân, az söz ile çok şey ifade eden, ölçülü lafız ile manaya hakkını en güzel biçimde veren ilahî bir hitaptır. Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe gibi gerçek bir Kur'ân hatibi olmalı, yaşayarak temsil etmeli, elde Kur'ân gibi bir mucize varken başka şeylere tenezzül etmemeli, beklenen gayreti ortaya koymalısın ki bu ilahî nağmeden hakkı ile karşılık bulabilesin.

Saâdet Asrı'ndan Bir Dağ
CEBELE B. HÂRİSE

Radiyallahu Anhu

Ağrı

عن جبلة بن حارثة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صل
الله عليه وسلم: إِذَا أَخَذْتُ مَضْجَعَكَ مِنَ اللَّيْلِ فَاقْرَأْ {قُلْ يَا أَيُّهَا
الْكَافِرُونَ} ثُمَّ نَمْ عَلَى خَاتِمَتِهَا فَإِنَّهَا بَرَاءَةٌ مِنَ الشَّرِّكَ

*Cebele b. Hârise'den (ra) rivayetle, Allah Rasulü şöyle buyurmuştur:
"Gece yatağına girdiğinde uyumadan önce Kâfirun Sûresi'ni sonuna
kadar oku, böylece uyu. Muhakkak o, şirkten beraattır."*

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 256)

"Ben Zeyd'den önce doğmuşum ama o benden büyüktür."
Cebele b. Hârise (ra)

(Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, I, 223)

*Adı: Cebele b. Hârise
Anlamı: Yaratılış ve dağlar
Künyesi: Bilinmiyor.
Lakabı: Ehû Zeyd/Zeyd'in Kardeşi
Baba Adı: Hârise b. Şurahbil
Anne Adı: Sû'da bint Sâ'lebe
Kabilesi: Kudaâoğulları/Yemen
Doğum Yeri: Yemen
Doğum Yılı: N. Öncesi, 35/ Milâdî, 575
İslam'a Girişi: Hicretin 3. veya 4. senesi
Sohbet Süresi: 6-7 yıl
Rivayeti: 1
Savaşları: Bilinmiyor.
Görevleri: Bilinmiyor.
Vefat Yeri: Bilinmiyor.
Vefat Yılı: Bilinmiyor.
Vefat Yaşı: Bilinmiyor.*

Saâdet Asrı'ndan Bir Dağ CEBELE B. HÂRİSE (Radiyahallahu Anhu)

Sahâbenin rehberliğinde başlatılan yürüyüşün 74. programına bizleri kavuşturan Rabbimize sonsuz hamdler olsun. Üsvetü'n-Hasene olan, hayatın her anının ve her alanının tartışılmaz rehberi olan Efendimiz'in (sas) mübarek ellerinde yetişen o güzide nesil, o Kur'ân cemaati, o sünnetle yoğrulan ve böyle olduğu için en güzel kıvama kavuşan bahtiyarlar topluluğu kıyamete kadar gelecek olan tüm mü'minlere ve mü'minelere tartışılmaz olarak rehberdirler, öncüdürler, modeldirler, örnektirler.

İşte biz bu programlar ve dersler vesilesi ile biraz daha onları yakından tanımak, tanışmak, hayatlarımızı onların rehberliği altında yeniden tesis ve inşa etmek amacındayız. Rabbim bizleri bu yoldan, bu çabadan ve bu heyecandan mahrum bırakmasın, aziz dinine hizmet ettirerek bizlere şeref kazandırsın.

Neden Ağrı'da Cebele b. Hârise?

Bu fasılda güzel ilimiz Ağrı'da, benim de çok iyi bildiğim ve doğduğum topraklara çok yakın olan bu güzel vilayette ve Ağrı Dağı'nın eteklerinde **“Saâdet Asrı'ndan Bir Dağ”** diyerek Efendimiz'in (sas) dünyasında farklı bir yeri olan bir aileye ve o ailenin bir ismine misafir olacağız. 82 ilde anlatılacak, gündem edilecek sahâbî efendilerimiz belirlenirken bazı hususlara dikkat edilerek tespit edilmeye çalışıldı. Sıra Ağrı'ya gelince Arapça kaynaklarda Ağrı Dağı'nın isminin **“Cebelü'l-Hâris”**^[683] diye geçtiği zihnimize düştü. Cebelü'l-Hâris der demez akla gelen ilk isim de Zeyd b. Hârise'nin abisi Cebele b. Hârise oldu. Böyle olduğu için düşündük ki hakkında çok fazla malumat olmasa bile onun üzerinden başka mesajlara

değınme vesilesi ile Ağrı'nın nasibi Hz. Cebele olsun. Böyle belirlendi, bir yönü ile Ağrı Dağı ile ilişkilendirildi.

Asıl konumuza geçmeden bir hususa dikkatleri çekelim: Coğrafyanın bir konusu olarak dağ, malum olduğu üzere çevresine göre daha yüksekte kalan, toprak ve kayadan oluşan yerlere verilen biri isimdir. Ama Kur'ân'a ve Sünnet'e göre dağ dediğimizde başta coğrafya olmak üzere birçok farklı alanlara dair mesajlar elde ediyoruz. Örneğın Kur'ân, yeryüzünde neden dağların var olduğunu bize birkaç ayette bahsederken onların yeryüzünün sarsıntılarını önlemek adına yere çakılmış kazıklar olduğunu^[684], tabiri caizse Allah'ın (cc) yeryüzüne çaktığı çiviler olduğunu beyan eder.

Nebe Sûresi'nin 6-7. ayetlerinde Rabbimiz buyurur ki:

وَالْجِبَالُ أَوْتَادٌ أَنَّمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادَ

“Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da o beşiğın ayakları niteliğinde kazıklar kılmadık mı?”^[685]

Kur'ân'ın ilk muhatapları olan o günün insanları ayette geçen *mihâd/beşik* kelimesinin de *evtât/kazıklar* kelimesinin de manasını anlıyor, maksadını ise tam olarak kavrayamıyorlardı. Çünkü böyle bir bilgiye o gün için vakıf değillerdi. Ama bizler şimdi o bilgiye sahibiz, konumuz olan dağı ele alırsak neden Rabbimizin dağlar için *evtât* dediğini daha iyi anlarız. Sebebi şu ki: Dağlar aynen kazıklara benzer. Kazıklar nasıldır? Yere çakıldıkları zaman görünen kısım ne kadar ise görünmeyen kısım ondan katbekat daha fazladır. Dolayısıyla bir dağ, yerin üstünde ne kadar ise onun kat kat daha fazlası yerin altındadır. Şimdi yapılan ilmi ve bilimsel çalışmalar bu bilgileri bize veriyor. Mesela, dünyanın en yüksek dağı Çin-Nepal sınırında yer alan Everest Dağı'dır. Bu dağın yüksekliğini 8848 metre, yani yaklaşık 9 km. olarak verirler. Son yapılan araştırmalara göre bu dağın yer altındaki köklerinin uzunluğu 125 km civarındadır.^[686] Yani Everest Dağı 9 km, semaya uzanabilmesi için bunun tam 14 katı yerin altında kökünün olması şarttır. Semaya ne kadar uzarsa onun katbekat yer altına kök salması gerekir yoksa semaya doğru başını kaldıramaz. Aynı şey Ağrı Dağı için de geçerlidir. Büyük Ağrı Dağı'nın yüksekliği de 5137 metredir. 10-15 kat kökü olduğu söyleniyor dolayısıyla en az 50 kilometrelik yani 50.000 metrelik bir kökü var yer altında. Buradan şu neticeyi çıkarabiliyoruz: *Dağ olabilmek, sağlam bir kök ile mümkün olabilir.*

Peygamberler ve Dağ

Peygamberler ve Dağ dersek böyle bir başlık açarsak aklımıza neler gelir? Çok şey değil mi? Mesela ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'in dünya hayatına bir dağda başladığını hatırlarız. Cennetten dünyaya geldiklerinde Hz. Âdem ile Hz. Havvâ, birbirleri ile Arafat Dağı'nda buluşmuş, bundan dolayı o dağa tanışma, buluşma anlamında *Arafat* ismi verilmişti.^[687] Yine insan neslinin ilk mayası *Müzdelif* Dağı'nda atılmıştır. İsmin kökü olan *izdelefe* yaklaşma demektir. Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın ilk orada yakınlaştığı söylenilir. Bundan dolayı da o mekâna *Müzdelif* denmiştir.^[688]

İnsanlığın ikinci atası Hz. Nûh (as) için *Cûdî* Dağı önemli bir dağdır değil mi? İnsanlık ikinci kez buradan neşet etmiştir. *Cûdî* neresidir? Bazıları Ağrı Dağı olduğunu söylese de son yapılan araştırmalar bu dağın Şırnak, Cizre arasında 2000 küsur metre yükseklikteki aynı ad ile anılan *Cûdî* Dağı olduğu yönündedir.^[689] Yani *Cûdî* Dağı bir yönü ile insanlığın ikinci Arafat Dağı, *Müzdelif* Dağı'dır.

Milleti olmak ile iftihar ettiğimiz Hz. İbrahim'in (as) hayatında dağlar önemlidir. Onun dağlar arasındaki yolculuğu insanlık tarihinin en önemli olaylarından. Harran civarındaki dağlarda başlayan serüveni, Faran dağlarına kadar ulaşmış, o dağların bir meyvesi olarak İsmail; İsmail soyunun en has meyvesi ise Efendimiz (sas) olmuştur.

Hz. Musa'nın (as) hayatında dağlar önemlidir: *Tûr-î Sînâ/Sînâ Dağı*, Kur'an'ın andığı önemli bir dağdır.^[690] Birçok peygambere vahyin indiği bir dağ olan *Zeytin Dağı* –ki âcizane biz o dağa Filistin'in, Kudüs'ün Hira-Nûr Dağı deriz- Hz. İsa için çok önemli hatıraları olan bir dağdır.^[691]

Efendimiz (sas) ve Dağ

Peki, *Efendimiz (sas) ve Dağ* desek neler gelir aklımıza? Neler gelmez ki? Çobanlık yaptığı volkanik dağlar, hakikati aradığı ve işin neticesinde bulduğu *Hira* mağarasını sinesinde saklayan *Cebel-i Nûr/Nûr Dağı*, onlarca hatırayı yaşadığı *Ebû Kubey's Dağı*, Taif yolunda hatıraları olan *el-Ahmer Dağı*, hicretin zorlu yolunun ilk basamağı olan *Sevr Dağı*, Medine'deki *Uhud Dağı*, *Sel'â Dağı* ve daha niceleri...

Efendimiz'in (sas) dağlarla arası çok iyiydi. Onları, İslâm'ın doğal müttefikleri olarak kabul eder, cansız varlık olarak bakmaz, şuursuz ama canlı kardeşleri olarak görür, onlara karşı hep ihsan ve ikram, sadakat ve

vefa gösterirdi. Bundan dolayıdır ki ne zaman bir savaş yapsa hep sırtını bir dağa yaslardı. Bu çok ilginçtir her savaşında böyledir, arkasında muhakkak bir dağ vardır. Bu adım bir yönü ile askeri stratejidir de düşmanın arkası açık, kendi arkası bir dağda... Neden? Düşmanın arkası açık olsun ki kaçabilsin, kaçanların da peşine düşülmesin; kendi arkasında dağ olmalı ki olumsuz bir durum olursa sığınılsın, böylelikle iki taraf için de zayıyat az olsun.

Biz sadece Uhud'un böyle olduğunu biliriz ancak Efendimiz'in (sas) hemen hemen tüm gazvelerinde bu böyledir. Huneyn gibi askerini konuşlandırmadan gelen saldırı dışında kendisi askerlerini konuşlandırınca arkasına bir dağı alıp öyle konuşlandırmıştır. Mesela Bedir'de arkada *Nube Dağı* vardır; Uhud'da zaten *Uhud Dağı* vardır; Hendek'te *Vakim* harresi, *Vebre* kayalıkları ve *Sel'â Dağı* vardır.^[692] Bunun gibi tüm savaşlarında sırtını verecek bir dağı vardır.

Hız.Peygamber (sas) bütün bu dağlarla bazı hatıralar yaşamıştır ama en fazla hatırayı hiç şüphesiz Uhud Dağı ile yaşamıştır. Birkaç hatırayı burada zikretmiş olalım.

Uhud gazvesi bir mağlubiyet ile neticelenince sahâbeden bazıları o mekân için ve Uhud Dağı için biraz olumsuz konuşmaya başlamışlardı. Efendimiz (sas) bu sözleri işitince o konuşulanlardan hoşnut olmadı, bilakis Uhud'un değerini insanlara öğretme adına: **“Uhud bir dağdır. O bizi sever, biz de onu severiz.”**^[693] buyurdu.

Bir başka gün Efendimiz (sas) yanına Hz.Ebû Bekir'i, Hz. Ömer'i ve Hz.Osman'ı alarak Uhud Dağı'na gitmişti. Önce dağın eteklerinde bulunan şehidler ziyaret edilmiş, ardından dağın üstüne çıkılmıştı. O anlarda dağ üstünde o kadar kıymetli ve şerefli insanların bulunmasından bir sarsıntı geçirmişti. İşte tam bu esnada Hz. Peygamber (sas) dağa hitaben demişti ki:

اُبْتُ أَحَدُ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ وَصِدِّيقٌ وَشَهِيدَانِ

“Usbut Uhud! Fe innema aleyke nebiyyün ve sıddıkün ve şehidan/Yerinde sabit dur ey Uhud! Senin üstünde bir nebi, bir sıddık ve iki şehid var!”^[694]

Bir defasında ise Hz. Peygamber (sas) zühd abidesi Ebû Zer el-Gıfârî ile birlikte Harre mevkiinde yürürken Uhud Dağı'na bakmış ve: **“Ey Ebû Zer! Şu Uhud Dağı kadar altınım olsa üç gün sonra borçlarım için ayırdıklarım**

hariç elimde tek dinar dahi bırakmadan hepsini infak ederdim!” buyurmuştur.^[695]

Küçük İbrahim’in Vefatı ve Uhud

Yine biz Hz. Peygamber (sas) ile Uhud Dağı arasındaki münasebeti küçük İbrahim’in vefatında görüyoruz. Hatırlanacağı üzere Efendimiz (sas) Hicret’in 7. yılında kendisine Mısır mukavkısı/hükümdarı (Cüreyc b. Mîna) tarafından hediye olarak gönderilen Mâriye validemiz ile evlendi. Mâriye validemiz, Hz. Hatice’den sonra Efendimiz’e (sas) çocuk doğuran ikinci hanım olacaktı. Bu evlilikten bir yıl sonra yani Hicret’in 8. yılında Allah Resûlü (sas) 58 yaşında iken bir erkek çocuğa sahip oldu. Bu nur topu gibi olan çocuğa Efendimiz (sas), atası Hz. İbrahim’in adını vermişti. Allah Resûlü (sas) İbrahim’in doğumuna o kadar sevinmişti ki onun sevincini tasvir etmek bile imkânsızdır. İbrahim, o yanık sineye bir ilaç olmuştu. Efendimiz (sas) onu çok sevmiş, yıllar sonra gelen o bebek bir saâdet vesilesi olmuştu. Onun (sas) ne kadar sevindiğini şuradan da anlayabiliriz: İbrahim doğduktan sonra Cebrâil ne zaman Efendimiz (sas) ile görüşmeye gelse: **“Ya Ebâ İbrahim/Ey İbrahim’in Babası”** diyerek hitap ediyordu.^[696]

Ama Efendimiz’in (sas) bu sevinci çok uzun sürmemiş, Allah (cc) İbrahim’i de bir hikmete bağlı olarak çekip almıştı. İbrahim, 16 ya da 18 aylıkken yani tam sevimli zamanlarında sineleri yakarak gitmişti. Yani o, 58 yaşındaki Peygamber’in hemen hemen her gün gidip ziyaret ettiği bir meyve iken vefat edecekti. Onun vefat anlarını Abdurrahman b. Avf (ra) şöyle tasvir eder: “Ben, Resûlullah ile birlikte Medine’de otururken bir haber geldi: İbrahim hasta... Hemen Efendimiz (sas) kalktı Avâlî bölgesine doğru koşmaya başladı. Efendimiz (sas) orada Muhayrik’tan kalan bahçelerin birini Mâriye annemize vermiş, İbrahim orada annesi ve sütannesi ile birlikte kalıyordu. Koştı, ben de koştum, eve vardık, İbrahim’i hemen kucağına aldı, onun son demleri idi. Efendimiz (sas), İbrahim’e sarıldı ve ağlamaya başladı. Ben: ‘Ya Resûlullah! Sen de mi ağlıyorsun, bunu bize menetmemiş miydin?’ dedim. Resûlullah mübarek başını kaldırdı: **‘Ey Abdurrahman! Benim menettiğim ölünün üzerine bağıra bağıra onda olmayan hasletleri sayarak yapılan ağlamadır. Yoksa bir merhametten olan gözyaşını ben menetmedim.’** dedi. Daha sonra Efendimiz (sas) yine İbrahim’e sarıldı, ağladı, ağladı ve İbrahim Resûlullah’ın (sas) kucağında ruhunu teslim etti. O anda Efendimiz (sas) yüreğindeki o derin acı ile öyle bir üzülmişti ki oradan Uhud’a doğru bakışlarını çevirerek ve Uhud’u derdine ortak kılarak demişti

ki: ‘Ey Uhud! Eğer bugün İbrahim’in firakı ile bize çöken hüznün sana çökseydi sen bu acıya dayanamaz paramparça olurdun!’^[697]

Evet o acı öyle bir acıydı ki Allah Resûlü’nün (sas) yüreğini yakıyor, yıllardır bir erkek evladının isteği ile yanan yürek şimdi buldum dediği bir anda onu kaybetmenin acısı ile yanıyordu. Dikkat edelim, o acıya Efendimiz (sas) Uhud’u ortak kılıyor ve Uhud Dağı ile adeta dertleşiyordu.

İşte böyle bir anda itidale, dengeye dair tüm şeylerin alt-üst olma ihtimalinin bulunduğu bir anda Hz. Peygamber (sas) şöyle diyordu: **“Gönül mahzun olur, göz yaşarır ama bu dilden Rabbimi hoşnut etmeyecek tek bir söz çıkmaz. Vallahi, ey İbrahim! Bizler senin ayrılığınla çok mahzunuz.”**^[698]

Bu sözler Allah Resûlü’nü ağlattığı gibi sahâbeyi de gözyaşlarına sevk ediyordu. O anlarda Allah Resûlü ağlıyor, Mâriye validemiz ağlıyor, tüm sahâbe ağlıyor, Medine ağlıyordu. Efendimiz (sas) bu haldeyken İbrahim’i yıkamaya takati kendinde bulamadı. Onu Fadl b. Abbas ve süt annesi Ümmü Bürde yıkadılar. Küçük bir seririn/yatağın üzerine koydular ve kucakta taşınarak Avâlî’den Bakî Kabristanlığı’na kadar taşındılar. Kabristana geldiklerinde sahâbe sordu: “Ya Resûlullah! İbrahim’i nereye defnedelim?” Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“Onu salih selefimiz Osman b. Maz’ûn’un yanına defnedelim.”**^[699]

İşte imtihanların en ağırını Efendimiz (sas) böyle yüreğinde taşıyor ve o zorlu anlarda Uhud’u derdine derman, ağır yüküne arkadaş kılıyordu.

Sahâbe ve Dağ

Bu konuda son bir bahis olarak *sahâbe ve dağ* desek bunun için neler söyleriz? Nahl Sûresi’nin 15 ve 16. ayetinde Rabbimiz şöyle buyurur: **“Allah yeryüzünde sarsılmayasınız diye sabit dağlar, nehirler ve belki yolunuzu bulursunuz diye yollar ve işaretler meydana getirmiştir. (İşte yıldızlar da o işaretlerden biridir ki) Yıldızlarla da yönlerini bulurlar.”**^[700]

Bu iki ayeti okuyunca hep zihin dünyamıza aslında ayetin asıl mesajı ile alakası olmamasına rağmen Ashâb-ı Kirâm efendilerimiz gelir. Siz isterseniz buna: “Dervişin zikri ne ise fikri o olur.” deyin ama ayetlerde geçen üç nitelendirme her zaman bize böyle bir telkinde bulunur. Bu kısa iki ayetteki üç kelime insanlığa kazandırdığı üç faydayı hatırlatmak için kullanılır.

1- Revâsiye: رَوَاسِي Sabit dağlar anlamına gelir. Yerküreye adeta kazıklar gibi çakılan bu dağlar, her türlü sarsıntıyı dengelemek gibi bir görev icra

ederler. Arzın hareketliliğini ve üzerinde bulunan şeylerin dengelenmesini sağlarlar.

2-Enhâr: أنهار Nehirler anlamına gelir. Nehirlerin insanlara sağladığı faydalar sayılmayacak kadar çoktur. Ama burada özellikle nehirlerin yol bulma faydasına dikkat çekilmiştir.

3- Necm: نجم Yıldız demektir. Yıldızlar semanın kandilleridir. Bu kandiller yolunu ve yönünü kaybedenlere rehberlik eder. Bu yıldızlardan istifade etmeyi bilenler isterse ıssız ve karanlık çöllerde olsun yine yolunu ve yönünü bulur, selamete varmak istedikleri menzile gider.

İşte ayetlerde ifade edilen bu üç kelime ve bu kelimelerin insanlığa sağladığı faydalar bize hep sahâbe neslini hatırlatır. O ilk ve örnek nesil gerçekten sonraki tüm Müslümanlar için sabit dağlardır, yol gösteren nehirlerdir ve yön bulduran yıldızlardır. Bugün yaşadığımız bu karanlık çağda her zamankinden daha fazla *yersizlik*, *yolsuzluk* ve *yönsüzlük* içerisinde yaşamak zorunda bırakılmışızdır. Etrafımıza bakmaya gerek yok, aslında kendi nefislerimiz bu iddiamızı anlamamız için yeter de artar bile. Yüreğlerimiz büyük bir sarsıntı içerisinde, neleri ne için ne adına yaptığımızdan bihaber yaşıyor, ilkesiz tavırlarla hem kendimizi hem yanı başımızdaki insanları bitiriyor, hepsinden önemlisi kulluktan ve ibadetten zevk almama gibi çok ciddi bir sarsıntı geçiriyoruz. Böyle bir sarsıntıya maruz kaldığımız için yürüyecek yollarımızı ve varacak menzillerimizi yani yönlerimizi kaybetmiş durumdayız. Dolayısıyla bu çağın insanları olarak çok acil bizi sağlamlaştıracak, her türlü sarsıntılarımızı sükûnete erdirecek sağlam dağlara, bize yol olacak nehirlerle ve bize yön gösterecek yıldızlara ihtiyacımız var. İşte bu tespiti yaptığımız anda 14 asır öncesinden bize seslenen: “*Gelin, kurtuluş bizde, rehberlik bizde, örneklik bizde!*” diye haykıran bahtiyarlar ordusunun o gür sedasını duymaya başlayacağız.

Onlar bizlerin, Müslümanlığımızın aynalarıdır. Vahyin oluşturmak istediği ideal insan tiplerinin hayal ve ütopya değil yaşanmış gerçekleridir. Allah Resûlü’nün (sas) mübarek ellerinde yetişmiş yeryüzünün en nasipli insanlarıdır. Bir insan sarrafı olan Peygamberimizin (sas) oluşturduğu nübüvvet potasında işlenmiş, madenleri ortaya çıkarılmış, her biri hayatın farklı bir alanında zirveleştirilerek abidevî bir şahsiyet haline getirilmiş yiğitlerdir.

Onlar tarihin belli bir zaman diliminde yaşamış, belli bir mekânda varlık göstermiş ama zaman ve mekâna hapsolünmeden her çağa ve zamana seslenme kudretinde olan seçilmiş insanlardır.

Onlar hakiki mü'minler, Allah'tan razı olmuş ve O'nu razı etmiş, takvayı hayatlarının eksenine yerleştirmiş örnek bir nesildir.

Onlar aklî olgunluğu yani rüşdü en güzel bir şekilde elde etmiş, birbirlerine karşı merhametli; inkârcılara karşı ise şiddetli; ibadete ve kulluğa ise sevdalı hayırlı bir topluluktur.

Hepsinden öte onlar sarsıntı içerisinde olanlara sabit dağlar, yolunu kaybedenlere yol olan nehirler, yönlerini yitirenlere yön gösteren yıldızlardır.

Dolayısıyla karanlık bir çağda yaşamak zorunda olan biz Müslümanlar her zamankinden daha fazla bu yüce ruhları tanıma, onlarla hemhal olma, onları yolumuzun rehberleri, gecelerimizin hidayet meşaleleri ve gündüzlerimizin refikleri yani dostları edinmek zorundayız. Eğer bu bahtiyarlar topluluğunu hakkı ile tanıyıp aradaki zaman ve mekân ayrılığına takılmadan bu günlerden o günlere köprüler kurup pencereler açabilirsek başta muallimler muallimi ve bu ordunun başkomutanı olan Hz. Muhammed (sas) olmak üzere sağının adamı olan Hz. Ebû Bekir'in, solunun adamı olan Hz. Ömer'in, iki nur sahibi olan Hz. Osman'ın, velayet tahtının tartışılmaz sultanı olan Hz. Ali'nin ve yüzlerce pak ve pakize simanın kokularını her an hissedecek ve onlarla bir arada yaşamının saâdetine erme imkânı bulmak mümkün olacaktır.

İşte şimdi biz bu fasılda bir dağın eteklerinde bir dağı başka bir dağla buluşturmak için Cebele b. Hârise diyecek, onu biraz olsun tanımaya çalışacak ve onun hayatının üzerinden dünyamıza bazı mesajları taşımaya gayret edeceğiz. Mevlâ hakkı ile tanıyabilmeyi hepimize nasip eylesin.

Zeyd b. Hârise Gibi Bir Kardeşe Abi Olmak

Hz. Cebele'yi biz onun küçük kardeşi olan ve İslâm tarihinde çok önemli bir yeri olan, Efendimiz'in (sas) dünyasında da gerçekten farklı bir konumu olan Zeyd b. Hârise'nin üzerinden tanımaya çalışmalıyız.

Aslen Yemen'in Kudâogulları'nın Kelb kabilesine mensup olan bu aile Araplar içerisinde savaşçılığı, cesareti, kahramanlığı ile meşhur olmuş bir ailedir.^[701] Babaları Hârise b. Şürahbil, bölgede tanınan ve sevilen birisidir. Anneleri Su'dâ bint Sa'lebe, cömertliği ile meşhur Tayy kabilesindendir. Hatırlanacağı üzere cömertlik deyince Arapların örnek gösterdikleri bir isim Hâtim et-Taî bu kabiledendir.^[702] Hâtim et-Taî, nübüvvet sofrasına erişememiştir ama oğlu Adî b. Hâtim yetişmiş ve Müslüman olmuştur.^[703] Baba tarafından cesaret, anne tarafından sahavet bu ailenin en temel özelliğidir.

Nübüvvetin Mekke sokaklarında yankılanmasına başlamadan yıllar önce Zeyd b. Hârise, daha 5-6 yaşlarında bir çocuk iken annesi Su'dâ bint Sa'lebe ile birlikte Tayy kabilesine yani dayılarına gitmek için bir kervana dâhil olur ve yola çıkarlar. Yolda kervan eşkıyaların saldırısına uğrar, o saldırı sırasında Zeyd'in annesi gözlerinin önünde öldürölür, o da getirilip Ukaz panayırında köle olarak satılır. Onu, Hz. Hatice'nin yeğeni olan Hakîm b. Hizâm satın alır. Yıllarca Hakîm'in yanında kalır, bu dönem içerisinde Zeyd gelen geçenlerle kabilesine ve babasına haberler gönderir. Kendisinin nerede olduğunu onlara duyurmak için her türlü vesileyi kullanır. Şiirler okur, haberler gönderir ama bir netice çıkmaz. Hakîm b. Hizâm, yıllar sonra Zeyd'i halası Hatice validemize düğün hediyesi olarak verir. Hatice annemiz Efendimiz (sas) ile evlenince Hakîm böyle bir adım atar. Hatice validemiz de genç Zeyd'i eşi Muhammed'e hediye eder. Zeyd o günden sonra Efendimiz'in (sas) bir an olsun yanından ayrılmaz ve onu tanıdıkça ona hayran olur. Öyle ki anayı, babayı, kabileyi, aileyi unuttur. Kimselere artık haber falan göndermez, aradığını bulmanın mutluluğu ile Efendimiz'in (sas) arkasından bir dakika bile ayrılmaz.^[704]

Günlerden bir gün Zeyd'in babası Hârise ve amcası Kâ'b sora sora Zeyd'in izini bulurlar. Zeyd'in Efendimiz'in (sas) yanında olduğunu haber alınca doğruca bu eve gelirler. Evde Efendimiz'i (sas) görür ve durumu anlatırlar, Zeyd'i almaya geldiklerini ve ne kadar fidye istenirse istensin vereceklerini vadederler. Efendimiz (sas), Zeyd'i çağırır. Zeyd, yıllardır görmediği baba ve amcasını bir anda karşısında görünce heyecanlanır ve koşar onlara sarılır. O anlarda ağlamaktadır Zeyd. Ama bu gözyaşlarının iki sebebi vardır: Biri baba ve amcasına kavuşmanın sevinç gözyaşları diğeri ise Hz. Muhammed'den ayrılma gözyaşlarıdır. Zeyd ne yapacağını şaşırmıştır. Zeyd'in babası Hârise, Efendimiz'e (sas) der ki: "Ey Muhammed! Ne kadar istiyorsan iste ücretini ödeyerek Zeyd'i alıp memleketimize götürelim." Efendimiz (sas) der ki: **"Hayır, hiçbir ücret istemiyorum. Sadece Zeyd'e soralım, sizinle gelmek mi istiyor, yoksa burada benimle kalmak mı istiyor? Eğer sizinle gelmek istiyorsa tek bir dirhem almadan onu alıp götürebilirsiniz. Yok, eğer benimle kalmak istiyorsa binlerce dirhem verseniz bile onu asla size vermeyeceğim."**^[705]

Bunun üzerine Zeyd'e sorarlar: "Ey Zeyd, yap tercihini. Babanı mı seçiyorsun, Muhammed'i mi?" Zeyd hiç tereddüt etmeden Hz. Muhammed'i seçer. Çünkü o da tanımış o da o lezzeti almış o da âşık olmuş o da o bambaşka iklimin içerisinde girmiştir. Baba ile amca bir anda neye

uğradıklarını şaşırırlar, biraz da kızarak Zeyd’e derler ki: “Yazıklar olsun sana ey Zeyd! Sen hürriyeti köleliğe, babanı başkalarına, memleketini yabancı yerlere tercih mi ediyorsun?” Zeyd der ki: “Ey babacığım ve ey amcacığım! Annemi kaybedip köle pazarında satılınca yıllardır ağlayıp sızladım ve size kavuşacağım günün özlemi ile yanıp durdum. Ama ne zaman ki Muhammed’i (sas) tanıdım, ne zaman ki Muhammed ile aynı mekânı paylaşmaya başladım vallahi gözümün önünde katledilen annemin acısını ve sizin firakınızın yüreğimi yakıp kavuran acısını unuttum. Muhammed tüm dertlerime derman oldu! Şimdi ben onu nasıl bırakır sizinle gelirim? Eğer onu terk edersem inanın onun ayrılık acısına asla dayanamam.”^[706]

Zeyd b. Hârise bir taraftan bunları söylüyor, bir taraftan da ağlıyordu. O ağlarken Efendiler Efendisi de ağlıyor, Zeyd’in baba ve amcası da ağlıyordu. Zeyd’in babası Hârise, oğlunun Muhammed’e duyduğu aşkı görünce onu zorlamak istemedi ve onu Muhammed’in (sas) yanında bırakarak kavmine geri döndü. Efendimiz (sas) Zeyd’in bu asil davranışını görünce hemen Zeyd’in elini tutarak Kâbe’ye gitti. Elini havaya kaldırarak dedi ki: “**Ey insanlar! Bundan sonra Zeyd, Muhammed’in oğludur. Zeyd bundan sonra Zeyd b. Hârise değil Zeyd b. Muhammed’dir. Zeyd benim varisim, ben de Zeyd’in varisiyim.**”^[707] Zeyd b. Hârise, Efendimiz’e (sas) duyduğu aşkın mükâfatını işte böyle almıştı. O yıllar yılı Muhammed’in oğlu Zeyd diye anıldı. Ta ki aradan yaklaşık 30 sene geçtikten sonra Medine’de nâzil olan Ahzab Sûresi’nin 5. ayeti^[708] İslâm’da evlatlığın sınırlarını çizene kadar bu böyle devam etti.

Zeyd b. Hârise artık Hz. Hatice ile Hz. Muhammed’in (sas) kutlu yuvasının bir ferdi idi. Bir müddet sonra önce evlenip Medine’ye giden, sonra kocası ölünce yeniden Mekke’ye dönüp Efendimiz’in (sas) yanına gelen, Efendimiz’in (sas) annemden sonra annem dediği^[709] Ümmü Eymen validemiz ile evlenecektir. Bu evlilikten hepimizin yakından tanıdığı Üsâme^[710] dünyaya gelecekti. Milâdî 610’da Efendimiz (sas) nübüvvet ile vazifelendirilince Zeyd b. Hârise 31 yaşında, hanımı Ümmü Eymen 50 yaşlarındadır. İkisi de ilk Müslümanlardan olarak o altın silsilenin içerisinde yerlerini almışlardır.^[711]

Efendimiz (sas) yıllar yılı yanında olan Zeyd’i çok iyi tanımıştı. Onun özellikle savaş meydanlarındaki başarısını fark etmiş, savaş idaresi ve asker ile olan münasebeti ile onun bir erkân-ı harp olduğunu öğrenmişti. Böyle olunca da Efendimiz (sas) Zeyd’e hep böyle görevler vermiştir. Zeyd,

Mûte'de şehid olana kadar Efendimiz (sas) ile birlikte hemen hemen 20 gazvenin hepsine katılmıştır. Ayrıca 55 serriyyede ona yakın seriyyenin komutanı olmuş ve bu seriyyelerin sonuncusu olan Mûte'de de şehid olmuştur.^[712] Allahu âlem eğer Zeyd b. Hârise hicretin 8. yılında Mûte'de şehid olmasaydı Efendimiz (sas) geri kalan 2 yılda da yine onu hep bu işlerde istihdam eder, kendinden sonra gelen halifeler de böyle yapardı.

Zeyd b. Hârise şehid olunca Efendimiz (sas), bu sefer kendi ellerinde yetişen oğlu Üsâme'yi böyle bir alanda istihdam etti. Üsâme'nin de babası gibi bu alandaki kabiliyetine Efendimiz (sas) şahit olmuştu. Hatırlanacağı üzere Allah Resûlü (sas) vefat edeceği sırada 3000 kişilik ordunun komutanı olarak 17 yaşındaki Üsâme'yi görevlendirmişti. Ordu hareket edemeden Efendimiz (sas) vefat etmiş, daha sonra Hz. Ebû Bekir o orduyu Üsâme komutasında Bizans topraklarına göndermişti.^[713] Üsâme'yi o günden Hicret'in 54. yılında Medine'de vefat edeceği ana kadar da birçok savaşta ya komutan olarak ya asker olarak görmekteyiz.^[714]

Zeyd b. Hârise Ailesini İmana Taşıyor

Zeyd b. Hârise'nin abisi olan ve bugün bu meclisin/faslın asıl sahibi olan Cebele b. Hârise'nin adını ilk olarak biz başta İbn Sa'd (v.230/845) olmak üzere birçok kaynakta geçen Zeyd b. Hârise kaybolunca babası Hârise b. Şerâhbîl tarafından okunan bir şiirde görüyoruz. O şiirde Hz. Zeyd'in Ömer ya da Amr, Kays, Yezid ve Cebele adlarında dört erkek kardeşi olduğunu öğreniyoruz.^[715] Daha sonraki süreçlerde biz sadece Cebele'nin ismine rastlıyoruz. Diğer kardeşleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamıyoruz.

Milâdî 610'da Efendimiz (sas) vahye muhatap olunca Zeyd b. Hârise kölelerden iman eden ilk şahıs olarak tarihe geçecektir.^[716] O günden sonra da Zeyd b. Hârise 13 yıl boyunca Efendimiz'in (sas) hep arkasında yerini alacaktır. Malum olduğu üzere nübüvvetin 10. yılında Taif yolculuğuna Efendimiz (sas) onu alarak çıkacak ve Zeyd kendini o gün Efendimiz'e (sas) adeta bir kalkan edecek, ona atılan taşları engelleme adına bambaşka bir gayret ortaya koyacaktı. 13 yılın sonunda Zeyd b. Hârise de diğer Müslümanlar gibi Medine'ye hicret edecekti. Efendimiz evinden, Ehl-i Beyt'inden ayırmadığı bu güzel aileyi ensarın çok önemli isimlerinden biri olan Üseyd b. Hudayr'a kardeş kılacaktı.^[717] Onların bambaşka bir kardeşlikleri olacak ve âleme kardeşlik hukuku adına çok önemli mesajlar vereceklerdi.

Zeyd b. Hârîse'nin Medine'de olduğu yıllar babası Hârîse b. Şerâhbîl Medine'ye gelecek ve iman edecekti.^[718] Babasının iman etmesine çok sevinen Zeyd, abisi Cebele için de dua dua yakaracaktı. Bir müddet sonra babası vefat edince bu sefer Cebele Medine'ye gelecekti. Onun geliş amacı artık yıllardır ayrı yaşadığı kardeşini alıp baba ocağına geri götürmektir. O ana kadar İslâm'ı ve Efendimiz'i (sas) iyi tanımayan Cebele belki Zeyd kararını değiştirmiştir, diyerek Medine'ye gelir ve ona geri dönmeyi teklif eder. Ancak Zeyd b. Hârîse ona Hz. Peygamber'i (sas) asla terk etmeyeceğini, bu birliktelikten neler kazandığını anlatmaya başlar. Cebele, Zeyd'den bazı şeyleri dinleyince çok farklı duygulara kapılır. Bir müddet Medine'de kalan Cebele b. Hârîse, İslâm toplumunu tanıdıkça hayran olur, özellikle Efendimiz'e (sas) karşı yüreğinde farklı bir muhabbet oluşur ve çok geçmeden Zeyd'i tekbirlere sevk eden o güzel an gerçekleşir ve Cebele b. Hârîse gelip Efendimiz'in (sas) huzurunda iman eder.^[719]

Kim Daha Büyük?

O günlerden sonra artık Cebele b. Hârîse de Medine'nin bir sakinidir. Onun Hz. Zeyd'in kardeşi olduğunu öğrenen Müslümanlar, bazen sorarlar: “Cebele! Sen mi büyüksün, yoksa Zeyd mi?” Cevap nasıldır biliyor musunuz? Aynen Hz. Abbas'ın verdiği cevaptır: “*Ben önce doğdum ama o benden büyüktür!*”^[720] Efendimiz'in (sas) çok sevdiği amcası Hz. Abbas da Efendimiz'den (sas) iki yaş büyüktü, ona da sorulduğu zaman böyle cevap veriyordu: “*Ben önce doğdum ama o benden büyüktür!*”^[721] Bu cevap öylesine verilmiş bir cevap değildir. Özellikle meseleye Hz. Cebele'nin penceresinden bakarsak imanına, hidayetine vesile olan, kendisini Efendimiz (sas) ile buluşturan ve yine kendisinden yıllar önce Müslüman olup iman adına birçok hayırda önde olan kardeşine ben ondan yaşça büyüğüm, demeyi bile edebe aykırı görüyor, büyük bir ihtiram ve vefa ile: “*Ben önce doğdum ama o benden büyüktür!*” diyordu. Bu hassasiyet bizlere de örnek olmalıdır.

Rivayet Ettiği Hadis

İbn Hacer'in (v.852/1449) el-İsâbe'de aktardığına göre Hz. Cebele'nin Efendimiz'den (sas) aktardığı tek bir hadis vardır. O da şudur: Bir gün Cebele b. Hârîse, Efendimiz'in (sas) huzuruna gelmiş ve gece yatağa girdiğinde hangi duaları okuyup yatması gerektiğini sormuştur. Efendimiz (sas) de buyurmuşlardır ki: “**Gece yatağına girdiğinde uyumadan önce**

Kafirun Sûresi’ni sonuna kadar oku, öylece uyu! Muhakkak o, şirkten beraattir.”^[722]

Bu bilgiyi alıp bir ömür hayatından çıkarmayan Hz. Cebele, bizim bir hakikati öğrenmememize vesile oluyor. Kafirûn Sûresi, günün son okunacak ayetleridir ve bu sûre bir bilinç ile okunmalıdır. **“Leküm dînüküm ve liye dîn/ Sizin dininiz size benim dinim bana.”^[723]** diye biten bu ilahî beyanı anlayarak okumak, gecenin son ayeti bunu kılmak, bunu söyleyerek yastığa başını koymak, sabah bu bilinç ile uyanıp gereğini yerine getirmek gerçekten üzerinde durulması gereken bir meseledir.

Zeyd b. Hârise Mûte Yolcusu

Tarihler Hicret’in 8. yılını gösterdiğinde Allah Resûlü (sas) şehid edilen elçisi Hâris b. Ümeyye’nin kanının hesabını sormak için Mûte’ye doğru bir ordu gönderecektir. Bunun üzerine 3000 kişilik bir ordu hazırlanmasının emrini verir. Ordu bir taraftan hazırlanırken Efendimiz de (sas) o güne kadar hiç yapmadığı bir işi yapacaktır. Mescid-i Nebevî’de ordunun komutanlarını belirtme adına der ki: **“Ordunun komutanı Zeyd b. Hârise’dir. Eğer Zeyd şehid olursa komutan Cafer b. Ebî Tâlib’tir. Eğer Cafer şehid olursa komutan Abdullah b. Revâha’dır. eğer Abdullah da şehid olursa Müslümanlar kendi aralarında birini seçip komutan tayin etsinler.”^[724]**

Efendimiz’in (sas) bu üç ismi birbirleri arkasına sayması bir anda Mescid’in havasını değiştirmişti. İş anlayanlar ağlamaya başlamışlardı. Çünkü Allah Resûlü (sas) hiçbir zaman böyle bir atama yapmamıştı. Hep bir komutan atar, eğer onun başına bir iş gelse Müslümanlar kendi içlerinden birini komutan olarak seçerlerdi. Ama bu sefer farklı idi. Üç isim arka arkaya sayıldı, bu onların şehadet müjdesi idi. Efendimiz (sas) minberden inince kaynaklar kim olduğunu söylemez ama ihtimal Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ya da bir başka büyük sahâbî gözyaşları içerisinde: **“Ya Resûlullah! Keşke sağ kalsalardı da onlardan biraz faydalansaydık. Cafer’e doyamadan onu şehadete gönderiyoruz.”^[725]** dedi. Efendimiz (sas) hiçbir şey diyemeden hücre sine çekildi.

O günler Yahudi bir âlim var Medine’de. Adı Numan b. Funhus. Bu hadiseyi duyuyor, anında Efendimiz’e (sas) gelerek diyor ki: **“Ebû’l-Kasım, eğer gerçekten sen bir peygamber isen söylediğin üç isim de ölürler. Çünkü Benî İsrail’in peygamberlerinden biri bir komutanın yerine başka bir komutan atamışlarsa asla o komutan sağ olarak savaştan geri**

dönmemiştir.”^[726] Efendimiz (sas) bu Yahudi âlime de hiçbir şey söylemiyor çünkü Efendimiz de bunun böyle olacağını çok iyi biliyor. O isimleri Efendimiz’e (sas) söylettiren Allah’tır. Yoksa Efendimiz (sas) bir beşer olarak nereden bilecek bunu?

O Yahudi âlim daha sonra Hz. Cebele’nin kardeşi Zeyd b. Hârise’ye gidiyor, aynı sözü ona da söylüyor ve onu vazgeçirmeye çalışıyor ama mümkün mü? Zeyd ölüme güle oynaya giden bir yiğittir. Diyor ki: “*Ben şehadet ederim ki o şüphesiz Allah’ın peygamberidir. Bizim hakkımızda ne demişse o haktır, en hayırlısıdır.*”^[727] Sonra Yahudi âlim sırası ile Cafer’e gidiyor, Abdullah b. Revâha’ya gidiyor ve onları da gitmeme konusunda ikna etmeye çalışıyor ama ikisinden de aldığı cevap aynı oluyor. Her birini bir şehadet aşığı olarak gitmek için can atıyor olarak buluyordu.

Peki, ne oluyor? Aynen Allah Resûlü’nün (sas) dediği gibi oluyor. İslâm ordusu şu an Ürdün sınırları içerisinde kalan Mûte’ye gidiyor. Çok şiddetli bir savaş oluyor ve söylendiği gibi üç sahâbî de arka arkaya Mûte’de şehid oluyor. Sonra komutayı Hâlid b. Velid alıyor ve 3000 kişi ile 100.000 kişilik düşman ordusunu büyük bir taktik ve strateji ile atlatıyor, fazlaca zayıat vermeden geri çekmeyi başarıyor.^[728] Bu savaşın tüm tablolarını Allah, peygamberine Medine’de gösterdi. Efendimiz (sas) üç komutanın da arka arkaya şehid olduğunu gördü ve bundan ashâbını haberdar etti. Efendimiz (sas) bir taraftan anlatıyor, bir taraftan gözyaşlarına hâkim olamıyordu. Ashâb da büyük bir heyecan ile olanları o kutlu lisandan işitiyordu.^[729]

Bütün Şerefleri Onunla Kazandık!

Kardeşinin şehadet haberini duyan Hz. Cebele, gözyaşlarına boğuluyordu. Onu teselli etmek isteyenlere verdiği cevap ise şu idi: “*Vallahi ben onun şehadetine üzülmiyorum. O ölümlerin en güzeline erişti. Benim tek üzüntüm, biz Hârise’nin oğulları her ne şeref kazandıksa onun sayesinde kazandık. Şimdi o gitti, bizim de şerefimiz bitti!*”^[730] diyor, gözyaşı döküyordu. Allah (cc) kendisinden ebeden razı olsun, onun şerefinin daim olduğunun en büyük işareti aradan 14 asır geçmesine rağmen Ağrı’da onun adına kurulan şu meclistir. Kim bilir, kıyamete kadar kaç kez Müslümanlar onun da kardeşi Hz. Zeyd’in de yeğeni Üsâme’nin de yengesi Ümmü Eymen’in de yine bir sahâbî olan babası Hârise’nin de mektebine dâhil olacak ve onlardan ilham alarak onların limanlarına sığınarak kulluk adına neler öğreneceklerdi... Rabbim bizleri de öğrenenlerden eylesin.

Bu hakikatleri çok iyi öğrenmiş biri olarak Bediüzzaman Said Nursî'nin (d.1878-v.1960) “Bir rü'yâ-yı sâdika” diyerek aktardığı bir rüyayı burada biz de aktarmak istiyoruz. Diyor ki o dertli sine: “*Meşhur Ağrı Dağı denilen Ararat Dağı'nın altındayım. Birden o dağ, müthiş infilak etti. Dağlar gibi parçaları dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki merhum validem yanımdadır. Dedim: ‘Ana, korkma! Cenâb-ı Hakk'ın emridir. O Rahim'dir ve Hâkim'dir.’ Birden o halette iken baktım ki mühim bir Zat bana diyor ki: ‘İ'caz-ı Kur'ân'ı beyan et!’ Uyandım. Anladım ki bir büyük infilak olacak. O infilak ve inkılaptan sonra Kur'ân'ın etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur'ân kendini müdafaa edecek ve Kur'ân'a hücum edilecek. İ'cazı onun çelik bir zırhı olacak ve şu i'cazın bir nev'ini, şu zamanda izharına haddimin fevkinde olarak benim gibi bir adam namzet olacak ve namzet olduğumu anladım .”^[731] Allah (cc), bu sözlerin sahibi Üstad Bediüzzaman Hazretlerinden ebeden razı olsun. Gerçek bir Kur'ân hadimi oldu, sarsılmaz bir dağ oldu ve bir ömür hizmet etti halen etmeye devam ediyor. Rabbim bizleri de inşallah Kur'ân'ın hizmetçisi eylesin ve yolunda iken memnun ve razı olacağı bir şekilde canlarımızı alsın. Bizi sadıkların yolundan ayırmasın. Onların yolunda yürümenin en temel şartı ise onları hakkı ile tanımaktır. Bu tanıma iştiyakından da bizi mahrum etmesin.*

Bu bölümde son söz olarak aktarılan bilgiler üzerinden ideal kulluğun modelini öğrenenlerden olma arzusu ile bazı mesajları bu meclisten/fasıldan almalı ve biraz üzerinde kafa yormalıyız. Cebele b. Hârîse'yi biraz olsun tanımaya çalıştığımız bu bölümde dikkat ettiyseniz beş şeyi dağ ile ilişkilendirdik. Neydi bunlar?

1. Peygamberler ve Dağ
2. Efendimiz ve Dağ
3. Sahâbe ve Dağ
4. Hz. Cebele ve Dağ
5. Biz ve Dağ

Bu beş ifade üzerinden bazı mesajlar almalı ve onları hayatımıza taşımaya gayret etmeliyiz. Mevlâ hepimizi istifade edenlerden eylesin.

[683] Hikmet Tanyu, “Ağrı Dağı”, *DİA*, I, 481, 482.

[684] “*Yeryüzüne, insanlar sarsılmasın diye sabit dağlar yerleştirdik; rahat gidebilsinler diye aralarında geniş yollar var ettik.*” Enbiyâ 21/31:

“Allah gökleri gördüğünüz gibi direksiz yaratmış, sizi sallar diye yeryüzüne sabit dağlar koymuş, orada her türlü canlıyı yaymıştır. Gökten su indirip orada her hoş çiftten yetiştirmiştir.” Lokmân 31/10.

[685] Nebe 78/6, 7.

[686] Kur’ân Araştırmaları Grubu, *Kur’ân Hiç Tükenmeyen Mucize*, s. 145.

[687] Hz. Âdem ile Hz. Havvâ’nın yeryüzüne indikten sonra Arafat’ta buluşup tanışmaları veya Cebrâil’in Hz. İbrâhim’e haccın nasıl ve nerelerde yapılacağını öğretirken Arafat’a geldiklerinde ona: “Arefte?” (anladın mı, tanıdın mı?) diye sorması onun da “Aeftü.” (anladım, tanıdım) demesinden dolayı o dağa Arafat veya Arefe dendiği kaynaklarda zikredilmiştir. Bkz. Abdullah Boks, “Arafat”, *DİA*, III, 262.

[688] Dursun Ali Şeker, “Müzdelife”, *DİA*, XXXII, 239.

[689] Hikmet Tanyu, “Cûdî Dağı”, *DİA*, VIII, 79, 80.

[690] **“Onunla içinde yediğiniz birçok meyvelar bulunan hurmalık ve üzüm bağları, Tûr-î Sînâ’da yetişen ve yiyeclere yağ ve katık veren zeytin ağacını var ettik.”** Mü’minûn 23/20: **“İncire, zeytine, Sînâ Dağı’na ve şu emîn beldeye yemin ederim ki biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.”** Tîn 95/1-5.

[691] Osman Cilacı, “Barnaba İncili”, *DİA*, V, 77, 78.

[692] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 355, III, 83, 301; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 11, 12, 39, 67.

[693] Buhârî, “Cihâd”, 71; Müslim, “Nikâh”, 462.

[694] Buhârî, “Fedâilü Ashâbü’n-Nebî”, 5; Tirmizî, “Menâkıb”, 59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIX, 159.

[695] Müslim, “Zekât”, 32.

[696] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 123.

[697] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 125.

[698] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 126.

[699] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 131.

[700] Nahl 16/15, 16.

[701] İbn Habib, *el-Muhabbar*, s.178, 179.

[702] Bkz. Süleyman Tülücü, “Hâtim et-Tâî”, *DİA*, XVI, 472, 473.

[703] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1244-1246; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, IV, 7-10; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 168-170.

[704] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 42-44.

[705] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 44.

[706] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 44.

[707] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 44.

[708] “Onları (evlât edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin. Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yok fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.” Ahzâb 33/5.

[709] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 243.

[710] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 33; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 194-197; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 170-172; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 68-81.

[711] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 328; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 188.

[712] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 33; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 73, 74.

[713] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 33; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 196.

[714] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 33; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 197; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 172; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 81.

[715] Şiirin tamamı şu şekildedir:

Ne yaptığını bilmeden onun, ağladım Zeyd'e...

Hayatta mıdır ki [dönüşü] ümit edilsin, yoksa ecel mi geldi ona?

Vallahi bilmiyorum, her ne kadar sorsam da...

Arzın ovasında mı helak oldun, dağda mı yoksa?

Keşke bir bilsem, bir zaman dönüşün olacak mı?

Dünyalık sevinç olarak senin dönüşün yeter bana!

Doğduğu zaman güneş, hatırlatır onu bana.

Gün bitip akşam yaklaştığı zaman, düşer o yâdıma...

Rüzgârlar estiği zaman hoplatır, onu anmayı...

Ey ona olan bitmez üzüntüm ve hey korku...

Çalışacağım ben de yeryüzünde beyaz develer var güçleriyle nasıl koşarlarsa

Ben dolaşmaktan usanmayacağım, develer bıkmadıkça!

Hayatımı feda edeceğim ya da gelecek idealim bana...

Her kişi fanidir, emel onu aldatsa da...

Ona şefkat göstermesi istendi, Kays ve Amr'ın her ikisinden de.

Yezîd'den de onlardan sonra Cebel'den de...” İbn Sa'd, Tabakât, III, 42, 43.

[716] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 328.

[717] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 47.

- [718] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 339.
- [719] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 256; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 510.
- [720] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 256.
- [721] Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, I, 165.
- [722] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 256.
- [723] Kafirûn, 109/6.
- [724] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 756; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 131; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 241.
- [725] İbn Esîr, *el-Kâmil*, II, 234.
- [726] Ebû Nu'aym, *Delâil*, s. 529; Beyhakî, *Delâil*, IV, 361, 362.
- [727] Ebû Nu'aym, *Delâil*, s. 529; Beyhakî, *Delâil*, IV, 361, 362.
- [728] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 763; İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 133.
- [729] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 762; Ebû Nu'aym, *Delâil*, II, 529; Beyhakî, *Delâil*, IV, 369.
- [730] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 256; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 510.
- [731] Bediüzzaman Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 240.

❦ Cebele b. Hârise'nin Hayatından Mesajlar

❦ İnsanlık tarihinin en kâmil muallimleri olan Peygamberler, Allah'ın yeryüzünü sabitlemek için yarattığı dağlarla sükûnet bulmuşlardır. Onların hayatlarında var olan dağları birer ayet gibi okumalı, anlamaya çalışmalısın. Siyer-i Nebi'nin doğru anlaşılmasında Siyerü'l-Enbiyâ'nın etkisini unutma ki daha fazla istifade edebilesin.

❦ İnsanlık tarihinin en zirve hali olan Efendimiz (sas) dağları kendine sırdaş, yoldaş, barınak ve sığınak edinmişti. Varlık sancısını yüreğinin ta derinliklerinde çekerken Hira, O'na (sas) liman olmuştu. O'nun kâinat kitabını nasıl okuduğunu iyice anla ki etrafında olan binlerce ayeti fark edip doğru bir şekilde okuyabilesin.

❦ İnsanlık tarihinin peygamberlerden sonra en güzel örnekleri olan sahâbe nesli sarsıntı içerisinde olanlara sabit dağlar, yollarını kaybedenlere yol bulduran nehirler, yönlerini şaşırana yön gösteren yıldızlardır. Ashâb-ı Kirâm efendilerimizin din binasındaki yerini iyice öğren ki o değerli kametleri hakkıyla tanıyabilesin ve onlarla seviyen yükseltebilesin.

❦ İnsanlık tarihinin en güzel örneklerinin içerisinde bir örnek olan Hz. Cebele'nin hayatı tefekkür ederek okunmalıdır. Onun hayatı: “Beşer zulmeder, kader adalet eder” ilkesi gereği görünürde şer gibi olan bazı hadiselerin, sonunda nasıl hayra dönüştüğünün en güzel misallerinden biridir. Öyleyse kadere rıza göster ki her türlü kederden emin olabilesin.

❦ İnsanlık tarihinin en hayırlı ümmeti, hepimizin içinde bulunmakla iftihar ettiğimiz Muhammed'in (sas) ümmetidir. Bu büyük ailenin içerisinde olmanın hakkını ödemek, sağlam bir akide, güçlü bir irade, Kur'ânî bir ahlak, büyük bir emel ve zorluklara karşı sabır ile mümkündür. O halde Ağrı Dağı gibi sarsılmaz bir imanı elde etmelisin ki mahrum yüreklere hidayet nurlarını taşıyan bahtiyarlardan kılınabilesin.

Hayırların Öncüsü
SA'D B. HAYSEME

Radiyallahu Anhu

Kars

أُرُونِي سُعُوداً كَالسُّعُودِ الَّتِي سَمَتْ بِمَكَّةَ مِنْ أَوْلَادِ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ
أَقَامُوا عَمُودَ الدِّينِ حَتَّى تَمَكَّنَتْ قَوَاعِدُهُ بِالْمُرْهَفَاتِ الْبَوَاتِرِ

Peygamber'in şairi Hassan b. Sabit onun hakkında şöyle diyordu:

"Bana ya Amr b. Âmir'in evlatlarından biri ya da Mekke'de yükselen Sa'dlar gibi Sa'dlar gösterin. Onlar dinin direğini bir daha kaymaması için sapasağlam bir şekilde dikmişlerdir."

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 703)

Sa'd, Bedir günü babasıyla savaşa kim gidecek diye kura çekti. Sa'd babasına şöyle dedi: "İşin sonunda cennet dışında bir mükafat olsaydı seni kendime tercih ederdim ama ben bu seferimde şehid olmayı umuyorum."

Sa'd b. Hayseme (ra)

(Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I, 20)

Adı: Sa'd b. Hayseme

Anlamı: Mutlu, sakın ve iyi halli

Künyesi: Ebû Hayseme / Hayseme'nin babası

Lakabı: Sa'dü'l-Hayr / Hayırlı Sa'd

Baba Adı: Hayseme b. Hâris b. Mâlik

Anne Adı: Hind bint Evs b. Adî

Kabilesi: Amr b. Avfoğulları/Evs

Doğum Yeri: Medine

Doğum Yılı: N. Öncesi, 26/Milâdî, 584 (?)

İslam'a Girişi: Nübüvvetin 11. yılı

Sohbet Süresi: 2 yıl

Rivayeti: Yok.

Savaşları: Bedir

Görevleri: Yok.

Vefat Yeri: Bedir

Vefat Yılı: Hicrî, 2/ Milâdî, 624

Vefat Yaşı: 40 (?)

Hayırların Öncüsü SA'D B. HAYSEME (Radiyahallahu Anhu)

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a, salât ve selâm yolumuzun yegâne rehberi olan Efendimiz'e, binlerce selam onun (sas) mübarek ellerinde yetişen ve bize kulluk yolunda rehber olan Ashâb-ı Kirâm efendilerimize, o sahâbî efendilerimiz içerisinde bir yiğit olan hayırların öncüsü olan ve bu fasılda biraz olsun hayatını anlamaya çalışacağımız Sa'd b. Hayseme'ye, selam ve yine binlerce selam ashâbın sevgisini ve sevdasını yüreklerimize eken adını bilip bilmediğimiz tüm âlimlerimize, ariflerimize, rehberlerimize özellikle Kars deyince akla gelen ilk isim olan Ebü'l-Hasen el-Harakânî'ye^[732] (v. 425/1033) ve yüreğinde sahâbe sevdası olan tüm kardeşlerimize olsun. Allah'ın selamı, mağfireti, nimeti, hikmeti, atıfeti, bereketi hepimizin üzerine olsun.

Sa'd b. Hayseme ve Kars

Rabbimize ne kadar hamd etsek azdır. Milyonlarca kez hamdolsun ki 82 İl 82 Sahâbî projesinin 75. programına eriştik. Bundan önceki 74 programda Saâdet Asrı'nın her biri bir yıldız olan o güzide cemaatin önemli simalarından birine misafir olduk. Çok şeyler öğrendik. İnşallah öğrendiklerimiz ile hayatlarımızı imar eder, onların cihana bıraktıkları derin izleri kavrayarak Rabbimizin bizden beklediği kulluk kalitesini ortaya koyarız.

Bugün bu fasılda, 75. programda Kars'ta "Hayırların Öncüsü" serlevhasında çok büyük bir isme ve çok farklı bir kamete misafir olacağız. Neden Kars için Sa'd b. Hayseme seçildi? Bunun için birkaç cümle söylersek şunları söyleyebiliriz: Osmanlı bakiyesi olarak yaşadığımız şu

topraklar, tarih boyunca İslâm adına temsil ettikleri misyon gereği her türlü sevgiyi hak etmektedir. Bu memleketin her karışı bizler için çok ama çok önemlidir. Bundan dolayı biz hayır adına bir iş yaptığımız zaman deriz ki: “Edirne’den Kars’a; Sinop’tan Hatay’a her tarafa bu hayrı ulaştıralım.” Artık Edirne’den Kars’a deyince memleketin bir ucundan diğer bir ucuna her taraf kastedilmiş olur. Medine’deki büyük İslâm medeniyetinin temellerinde çok önemli isimler vardır da özellikle iki tane isim var ki bu iki isim biraz daha farklıdır. İşte onlardan birisi Es’ad b. Zürrâre’dir -ki o Edirne’de anlatıldı. [733]- Biri de Sa’d b. Hayseme’dir. İnşallah o da bugün Kars’ta anlatılacaktır. Dolayısıyla İslâm’ın iki kalesi bu memleketin iki kalesi sayılan Edirne’de ve Kars’ta gündem edildi, edilecek; biri orada anlatıldı, diğeri burada anlatılacaktır. Rabbim gerçek manada bize anlatabilmeyi, o güzel ismi güzelliğine yakışır bir şekilde yansıtabilmeyi nasip etsin. Onun bu güzel meclisinden bizleri eli boş olarak döndürmesin.

Birbirine Benzeyen İki Güzel

Edirne’nin nasibi olan Es’ad b. Zürrâre ile Kars’ın nasibi olan Sa’d b. Hayseme birbirlerine çok benzerler.

İkisi de ensarın muhacirlerindendir. Ensarın muhacirleri bu ifade hatırlanacağı üzere büyük sahâbî Abdullah b. Mes’ûd’a ait bir ifadedir. O diyor ki: “Onlar ensarın muhacirleridir. Çünkü onlar daha Medine Dâr-ı şirk iken Akabe’ye gelerek Efendimiz’e biat etmişlerdir.” [734] Bu ifadeden de yola çıkarak bu iki önemli sahâbî için şu tespitleri yapabiliriz:

- *İkisi de Yesrib’in ilklerinden, sâbikûne’l-evvelîndendir.*
- *İkisi de çok büyük hayırların öncülerindendir. Yerinde ve zamanında öyle adımlar atmışlardır ki attıkları o adımlar çok büyük hayırların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.*
- *İkisi de Akabe biatlarının sadıklarındandır. Söz vermiş, el uzatmış, ondan sonra Allah hayat verdikçe tüm imkânlarını verdikleri o sözleri yerine getirmek için seferber etmişlerdir.*
- *İkisi de o biatlar sırasında seçilen nakiplerden, temsilcilerdendir.*
- *İkisi de gül devrini göremeden, İslâm’ın devlet oluşundan, ganimetlerden nasiplenmeden tüm ecirlerini cennete bırakarak giden beklentisiz yiğitlerdendir.*

Bu kadar ortak yönleri olmasına rağmen bazı hususlar vardı ki Es'ad b. Zürâre bir adım öndeydi; bazı hususlar vardı ki Sa'd b. Hayseme öndeydi. Onların da neler olduklarına geleceğiz.

Dârü's-Sa'd ve Sa'd b. Hayseme

Sa'd b. Hayseme'nin hayat defterinin sayfalarını çevirmeden iki önemli hususa dikkatleri çekelim. Bunlardan ilki şudur: Bugün sahâbenin hayatını okurken bazı isimlerin bazı özel şeylerle öne çıktıklarını görürüz. Mesela, ilimle öne çıkan sahâbî efendilerimiz olduğu gibi cihad ile öne çıkanlar da vardır. Mücadele sahasında öne çıkanlar olduğu gibi elçilikle, valilikle öne çıkanlar vardır. İşin bir başka boyutunda infakla öne çıkanlar olduğu gibi zühd ile öne çıkanlar vardır. İsimler üzerinden konuşsak mesela Hâlid b. Velid dediğimiz zaman aklımıza gelen kılıç olur çünkü o *Seyfullah*'tır, Allah'ın kılıcıdır. Abdullah b. Abbas dediğimiz zaman aklımıza gelen ilim olur çünkü o *Tercümânü'l-Kur'ân*'dır. Hz. Osman dediğimiz zaman aklımıza gelen Allah yolundaki infakları olur, o *Zinnureyn* olarak defaatle malını Allah yolunda sıfırlayacak kadar infakta bulunmuştur. Ve daha nice isimler...

Peki, Sa'd b. Hayseme der demez aklımıza gelen ilk şey nedir? Nedir biliyor musunuz? Bir evdir. Evet, yanlış duymadınız bir ev. İslâm tarihinde 23 yıllık Siyer'in sayfaları içerisinde 5 tane evin çok önemli fonksiyonu olmuştur. Onlardan ilki *Dârü'l-Erkam*'dır. O evin nasıl bir değer, kıymet ve önem taşıdığını hepimiz çok iyi biliyoruz.

Diğeri *Dârü'l-Ebû Bekir*'dir, o ev onlarca insanı imana taşıyan bir evdir. Özellikle Mekke dönemlerinde evinde okuduğu Kur'ân nicelerinin yüreklerinin kapalı kapılarını açacak, nicelerini imana taşıyacaktı.

Üçüncüsü, *Dârü'l-Es'ad*'dır: Es'ad b. Zürâre'nin evi. O ev Medine'nin ilk *Dârü'Erkam*'ıdır, çok farklı bir evdir. Niceleri o evde hakikat yolculuğuna başlamıştır.

Dördüncüsü *Dârü'l-Külsûm*'dür. Külsûm b. Hidm'in evidir ki o ev Efendimiz'in (sas) Medine'de ilk misafir olduğu evdir, daha sonra o evin hemen yanı başında Kubâ Mescidi inşa edilecektir.

Beşincisi ise şimdi hayatına biraz olsun şahit olacağımız Sa'd b. Hayseme'nin evidir ki o ev *Dârü's-Sa'd*'dır. Nasıl bir evdir, o evde neler olmuştur, onu birazdan göreceğiz. Demek ki Sa'd. b. Hayseme der demez aklımıza ilk gelen şey evidir ve evindeki büyük ama çok büyük hizmetidir.

Asr-ı Saadet'in Sa'dları

İkincisi, bugün koca bir İslâm Medeniyeti'nden bahsediyorsak ana yatağı Medine olan büyük bir iman hamlesinden bahsediyorsak tabii bunun altında Ashâb-ı Kirâm efendilerimizin çok önemli adımları ve gayretleri vardır. Ancak özellikle adı Sa'd olan Medineli yedi sahâbî var ki onların gayretleri biraz daha farklı, biraz daha özeldir. Böyle olduğu için şiirlere konu olmuştur,^[735] isimleri farklı bir şekilde anılmıştır. Bu *Suud* olanlar yani Sa'dlar, adları Sa'd olan yani kelime anlamında olduğu gibi mutlu, sakın ve güzel bu insanların İslâm Medeniyeti'nin temelinde özel bir yerleri olmuştur. Bunların dördü Evs'ten, üçü Hazrec'tendir. Kimdir bu isimler biliyor musunuz?

1- Sa'd b. Ubâde (Hazrec): Hazreclilerin sancaktarı olan lider sahâbî.

2- Sa'd b. Rebî (Evs): Kardeşlik kameti ile melekleri kendisine imrendiren sahâbî.

3- Sa'd b. Osman (Evs): Oğluna Resûlullah'tan dua alan sahâbî.

4- Sa'd b. Muâz (Evs): Vefatı ile arşı titreten sahâbî.

5- Sa'd b. Ubeyd (Hazrec): Kâdisiye'nin kahramanı ve şehidi olan yiğit sahâbî.

6- Sa'd b. Zeyd (Evs): Bedir Gazvesi'nin yiğitlerinden olan sahâbî.

7- Sa'd b. Hayseme (Hazrec): Hayır işlerinin öncüsü olan sahâbî.

İşte bu yedi bahtiyar Sa'd'dan biri olan Sa'd b. Hayseme bugün burada Kars'ta ev sahibimiz, biz onun misafiri... Bakalım bize neler neler anlatacak...

Doğumu ve Ailesi

Sa'd b. Hayseme Medineli, Hazrec kabilesinden Amr b. Avfoğulları'ndandır.^[736] Babası Hayseme b. Hâris,^[737] annesi Hind bint Evs^[738] ikisi de Müslüman olarak sahâbî olma şerefine kavuşmuştur.^[739] Doğum tarihi biraz ihtilafli olsa da milâdî 584'tür.^[740] Yani nübüvvetin güneşi Mekke'de doğduğu zaman 26 yaşlarında, iman şerbetini içtiği zaman ise 36, 37 yaşlarındadır. O da her Yesribli gibi şirkin hâkim olduğu bir ortamda yetiştiği için Câhiliye denen dönemi yaşamış, o karanlık zaman dilimlerinde sıradan bir insan gibi hayatını devam ettirmiş, babası Hayseme'nin tüm ısrarlarına rağmen evlenmemiş, o günkü toplumda erken evlilik çok yaygın olmasına rağmen o böyle bir adım atmamıştır.^[741] Onun

neden evlenmediği, Allah'ın ona bu adımı neden attırmadığı yıllar sonra anlaşılacaktır.

Günler böyle giderken Efendimiz (sas) 10 yıl boyunca Mekke'de insan takatini zorlayan bir çaba ortaya koyar ama Mekke'nin nüfusu o günler 10.000 civarı iken ancak 250 insanı bu dinin hakikatlerine inandırabilir. Bu 250 insanın da yarısına yakını ise o günlerde Habeşistan'dadır.^[742] 10 yıllık bu sürecin ardından Efendimiz: *“Acaba bu iş Taif'te olur mu?”* diye oraya gider ama Taif de kapılarını iman davasına kapatır ve Efendimiz (sas) oradan da eli boş döner. Ama durmaz, duramaz, dava risaletin davasıdır, dava iman davasıdır, iman varsa eğer tüm kapılar zorlanmalıdır. Bu maksatla Efendimiz (sas): *“Bu iş Mekke'de olmadı, Taif de buna kapılarını kapattı. O halde ben de Mekke'ye dışarıdan gelen tüccar ve hacıların çadırlarını dolaşırım.”* düşüncesiyle sağına Hz. Ebû Bekir'i soluna Hz. Ali'yi alarak çadırları dolaşmaya başlar.^[743]

Efendimiz (sas) o günler 51 yaşında, Ebû Bekir o günler 49 yaşında, Ali de o günler 21 yaşlarındadır. Neden Efendimiz Ebû Bekir ve Ali ile o geceyi yürümüştür? Çünkü Kureyş, dışarıdan gelen heyetlerin İslâmî davete kulak tıkamaları için boş durmuyor, ellerinden gelen her çabayı yerine getiriyordu. Özellikle bu menfi propagandayı iki isim, iki ayrı sıfatla yapıyordu. Bu iki isimden biri amca Ebû Leheb, diğeri ise Mekke'nin en önde gelen isimlerinden biri olan Ebû Cehil'di. Ebû Leheb, bazen Efendimiz'den önce bazen onun hemen arkasından onun dolaştığı ya da dolaşacağı çadırlara gidiyor: *“Onu dinlemeyin, o benim yeğenimdir. Ben onun çocukluğunu bilirim, ona ailesi bile yüz çevirmiştir. İşte ben amcasıyım ama onun karşısındayım.”* diyerek davetin tesirini kırmaya çalışıyordu. Ebû Cehil ise: *“O bizim içimizden çıkmış bir mecnundur; içimizdeki zayıf ve köleleri kandıran bir sihirbazdır. Ona sadece içimizdeki fakir, fukara, köle ve esirler inanıyor.”* diyordu.^[744] İşte Efendimiz (sas) bu iki isme ve bu iki ismin kullandığı iki sıfata karşılık Mina'nın zorlu yollarını iki isim ve o iki ismin taşıdığı iki ayrı sıfatla yürüyordu. Neden o geceleri solunun adamı Ömer ile değil de risâletin abisi olan Ali ile yüründüğünü biz buradan anlıyoruz. Aslında Efendimiz (sas) sağına Hz. Ebû Bekir'i soluna Hz. Ali'yi alarak o yola revan olması şu anlama geliyordu: Eğer Kureyş bana sadece zayıfların ve kölelerin inandığını söylüyorsa bunun en büyük yalan olduğunun ispatı Ebû Bekir'dir. Çünkü Ebû Bekir, Kureyş içerisinde en saygın isimlerden bir tanesidir. Dâru'n-Nedve'nin sakinlerindendir, büyük bir nesep âlimidir. Benî Teym'in en önemli ismidir. Ali'nin sola geçirilmesinin

hikmetine gelince aslında onun varlığı ise Ebû Leheb’e ve onun dediklerine verilmiş bir cevaptır. O amcadır hem de üvey amcadır, davete karşıdır. İşte Ali de amcaoğludur hem de özdür hem de Ebû Talib’in oğludur.^[745] Demek ki Muhammed (sas) ailesi tarafından dışlanmış birisi değildir. Hz. Peygamber’in (sas) attığı adımlarının hikmeti anlaşılıyor değil mi? Hangi işe bir adam istihdam etmişse hangi birine bir rol biçmişse öyle bir isabet kaydetmiştir ki 14 asırdır bizi de âlemi de kendine hayran bırakmıştır.

İşte o günler Efendimiz (sas) 15 ya da 20 çadıra ve onlarca şahsa bu daveti götürmüştür.^[746] Peki, sonuç ne olmuştur? Bir iki istisnai olay dışında ortaya çıkan sonuç pek de iç açıcı değildir. O Mina geceleri boyunca gidilecek her yere gitmiş, karşılaştığı her şahsa bu işi davet etmiş ama hepsi çeşitli sebep ve mülahazalarla bu daveti kabul etmemişlerdi. Efendimiz (sas) risaletin davasına sahip çıkacak, imanın mesajına yatak olacak bir yer arıyordu. Bundan dolayı aramaya devam etmeliydi. O gün ne yazık ki olmadı, eli boş mahzun bir halde evine doğru yöneldi. “*Bu sefer de olmadı...*” dercesine evine doğru yürümeye başlamıştı.

Akabe’deki Buluşmalar ve Verilen Sözler

Mina’dan Cemat’a doğru yürürken Akabe denen yerde küçük bir çadır ile karşılaşmışlardı. Sordurmuş o çadırı, Yesrib’ten gelen Hazreclilere mensup küçük bir kafilenin olduğunu öğrenmişti. Birbirleri ile akraba altı delikanlının kaldığı bir çadırdı bu çadır. Hz. Ebû Bekir: “Ya Resûlullah! Son olarak bu çadıra da bir gidelim! Onlara da bu daveti arz edelim.” demiş, Efendimiz (sas) Ebû Bekir’in bu görüşüne uyarak o çadıra yönelmişti. İşte o çadır, Edirne’de bu proje kapsamında anlattığımız büyük insan Es’ad b. Zürâre ve beş arkadaşının kaldığı çadırdı. Efendimiz (sas) bu delikanlıların yanına gidecek, onlarla konuşacak, onlara Kur’ân’dan bazı ayetler okuyacak,^[747] gençler de bu fırsatı kaçırmayarak iman şerbetini içeceklerdi.^[748]

Yesrib’in o ilk iman kfilesi, Efendimiz (sas) ile bir yıl sonra aynı zaman ve aynı mekânda buluşmak üzere ayrılacak ve gelip Yesrib’te büyük bir iman mücadelesi başlatacaklardı. O mücadelenin bir meyvesi olarak Sa’d b. Hayseme de iman edecek ve Es’ad’ın vesilesi ile ensarın muhacirlerinden biri olacaktı.^[749]

Nübüvvetin 12. yılı, tarihe birinci Akabe Biatı diye geçen o ikinci görüşmeye 9’u Hazrecli, 3 Evs’li 12 kişi katılacaktı.^[750] Akabe’de bu ikinci buluşmada yine Efendimiz’in (sas) yanında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali vardır.

Bu ikinci buluşmada bazı maddeler üzerinden Efendimiz (sas) onlardan biat alır. Bu maddelerin şunlar olduğu kaynaklarımızda belirtilir:

1. *Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak*
2. *Hırsızlık etmemek*
3. *Zina yapmamak*
4. *Her ne gerekçe ile olursa olsun çocukları öldürmemek*
5. *İftira ile zina mahsulü çocukları başka kocalara nispet etmemek*
6. *Yapılacak tüm hayırlı işlerde Hz. Peygamber’e karşı çıkmamak ve ona itaat etmek* ^[751]

Bu görüşmeden sonra Efendimiz (sas) onlara hem o güne kadar nâzil olan Kur’ân ayetlerini hem de onların talebi üzerine o ayetleri onlara öğretecek bir Kur’ân muallimi olan Mus’ab’ı verir. Hatırlanacağı üzere onlar bir Kur’ân muallimi istediklerinde Efendimiz (sas) hiç düşünmeden onlara Mus’ab’ı önerecekti. Mus’ab b. Umeyr (ra) bir yıl içinde inanılmaz bir çaba ve gayret ortaya koyarak Yesrib’i Medine yapar, hemen hemen her eve iman taşır, arkasına 75 insanı alarak İkinci Akabe Biatı için Mekke’ye doğru yola çıkar. ^[752] Aslında o günler hac ve ticaret maksadı ile Yesrib’ten Mekke’ye gelen insan sayısı İbn Sa’d’ın rivayeti ile 500’ü aşkındır. ^[753] Bunlar gruplar halinde yola çıkmış, Müslüman olanlar Efendimiz (sas) ile buluşacaklarını diğer Müşrik Medinelilerden gizlemektedirler. Bu kafileler Mina’ya ulaşınca Mus’ab onların yanından dikkat çekmeden hemen uzaklaşır ve durumu Efendimiz’e (sas) arz etmek için onun yanına gelir. Mus’ab, Yesrib’teki iman çalışmasının meyvelerini Efendimiz’e (sas) anlattıkça Efendimiz (sas) sevinecek ve Mus’ab’ı bu büyük başarısından dolayı taltif edecekti. Hatta diyecekti ki: **“Desene Allah senin vesilen ile Yesrib’e hayrı ulaştırdı. Bundan böyle sen Mus’ab b. Umeyr değil Mus’abü’l-Hayr’sın.”** ^[754] Mus’ab, şu an 75 Müslüman’ın Mina’da olduğunu, biat için beklediklerini de söyleyecek ama Efendimiz (sas) asla işi aceleye getirip bir sıkıntıya uğramasına fırsat vermeyecekti. Efendimiz (sas) her zaman olduğu gibi o günlerde de büyük bir tedbir ve bunun gereği olan büyük bir strateji ile yürüyecekti. Mus’ab’a diyecekti ki: **“Artık senin görevin tamam, fazla ortalarda gözükme ve Yesriblilerle burada bir daha buluşma. En azından Mekkeliler kimin Müslüman olduğunu anlamasınlar.”** ^[755] Mus’ab söyleneni yapacaktı.

Önce Abbas, Sonra Resûlullah (sas)

Efendimiz (sas) Akabe’de bulunan Yesriblilere nasıl ve ne zaman gidecekti? Efendimiz (sas) onlara Mina’nın son günü gitmeyi düşünüyordu. Neden mi? Çünkü bu buluşma çok büyük bir olaydı. Eğer Mekke bu kadar insanın bir anda Müslüman olduğunu duyar ve biat ettiklerinden haberdar olursa mesele ciddi manada sıkıntıya girebilirdi. Bundan dolayı da Efendimiz (sas), Mina’nın son gününü beklemeye başladı. Peki, kim gidip Yesriblilere Efendimiz’in (sas) o gün geleceklerini haber verecekti? Elbette ki hiç kimse! Çünkü kim gitse bu dikkat çekerdi. Birkaç gün Medineliler beklediler, baktılar gelen giden yok bu sefer içlerinden ileri gelen iki kişi seçtiler. Bunlar gidecek Efendimiz’i (sas) bulacak ve onunla görüşüp haber getireceklerdi. Seçilen bu iki kişinin şöyle bir özellikleri vardı: Onların Müslüman olduğunu Müslümanlardan başka kimse bilmiyordu. Bunlardan biri *Berâ b. Ma’rûr*, diğeri ise ileride çok meşhur bir sahâbî olacak olan doğruluk abidesi *Kâ’b b. Mâlik*’ti. Ancak ortada şöyle bir problem daha vardı: Bu iki insan Efendimiz’i (sas) hiç görmemişlerdi. Nasıl olacak da Efendimiz’i (sas) bulacak ve O’nunla görüşeceklerdi? Bu iki Müslüman, şöyle bir karar aldılar: *“Biz Efendimiz’i tanımıyoruz ama amcası Abbas’ı tanıyoruz. Önce Abbas’ı bulalım, sonra Efendimiz’i buluruz.”*^[756]

Böyle bir karar gereği Kâbe’ye geldiler ve Hz. Abbas’ı aramaya başladılar. Derken Abbas’ı orta yaşlarında, bakanların yüreğine serinlik veren nur yüzlü biri ile bir köşede oturur buldular. Hz. Abbas’a kendilerini tanıttırdılar daha onlar sözlerini yeni bitirmişlerdi ki Efendimiz (sas), Kâ’b b. Mâlik’e döndü: **“Demek Kâ’b sensin... Demek meşhur şair Kâ’b sensin...”**^[757] dedi. Kâ’b b. Mâlik diyor ki: *“Efendimiz (sas) benim şairliğimi öne çıkararak benimle öyle güzel konuştu ki hayatım boyunca o ilk buluşmayı ben unutamadım.”*^[758] Onlar bu sözlerin sahibinin Efendimiz (sas) olduğunu anlamışlardı. Efendimiz ya Mus’ab’tan ya başka birinden Kâ’b’ın şairliği ile bilgileri ta o günler öğrenmişti. Bundan dolayı da Kâ’b’ı görünce sevindi ve böyle bir tepki verdi. Sonra orada bir müddet oturdular, konuştular. İşin sonunda Efendimiz (sas) onlara dedi ki: **“Mina’nın son günü Akabe’de, gecenin yarısında ben size geleceğim. Bu görüşmemizden kimselerin haberi olmasın. Sadece Müslümanlar orada toplansın, uykuda kalanlar uyandırılmasın, Akabe’ye gelmeyenlerin peşine kimseler gönderilmesin.”**^[759] Berâ b. Ma’rûr ve Kâ’b b. Mâlik bu direktifleri alarak çadırlarına geri döndüler ve Mina’nın son gününü beklemeye başladılar.

Büyük Buluşma

Son gün gece yarısı sabırların artık tükendiği bir zaman diliminde beklemekten yorulan o iman insanlarının yanına Efendimiz (sas) o gün için daha açıkça Müslüman olduğunu söylemeyen amcası Abbas'ı alarak Mina'ya doğru yürüdü. Neden ilk iki biatta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali ile çadırlara gitti de şimdi Müslüman olmamasına rağmen Abbas ile beraber gitti? Bu seçim bile Efendimiz'in (sas) risalet davasındaki stratejisini anlamamız bakımından çok önemlidir. Efendimiz ilk iki biatta Hz. Ebû Bekir'i, Ebû Cehil'in yaydığı propagandayı önlemek; Hz. Ali'yi ise Ebû Leheb'in propagandasını önlemek için almıştı. Ebû Cehil: "Muhammed'e sadece içimizdeki zayıflar inanıyor." demişti ama Allah Resûlü (sas) bölgenin tamamı tarafından tanınan bir nesep âlimi olan Ebû Bekir ile yürüyerek bu iddiaya cevap veriyordu. Amcası Ebû Leheb ise: "Onu ailesi bile dışlamış, ailesinden ona inanan hiç kimse yok." diyordu. Efendimiz, Ebû Talib'in oğlu Ali'yi yanına alarak onun da iddiasına böyle karşılık veriyordu. Ama şimdi Müslüman olmamasına rağmen amcası Abbas ile Mina'nın o zorlu yollarını yürüyecekti. Neden? Çünkü Abbas, Benî Haşim'in en önde gelen ismi olarak Medinelilere bazı mesajlar verecekti. Yeğeninın meselesinin bir kabile meselesi olmadığını eğer böyle olsaydı asla Kureyş'in onu bu denli sıkıntıya sokamayacağını, Muhammed'in sahipsiz biri olmadığını, işin ehemmiyet ve önemini iyice fark edip ona göre bu ağır yükün altına girmeleri gerektiğini söyleyecekti. Yani orada olması gereken en iyi isim Abbas olduğu için amca Abbas o yolda yeğeni ile birlikte yürüyecekti.

Medineliler, gecenin karanlığında diğer Müşrik yakınlarına belli etmeden yavaş yavaş Akabe denen yerde toplanmaya başladılar. Tam 75 kişiydiler. Bunlardan ikisi kadındı. Kadınlardan biri Nesibe bint Kâ'b, diğeri ise Esmâ bint Amr'dı. 75 kişiden 64'ü Hazrecli, 11'i Evsli idi.^[760] İki hanım da Hazrecli idi. 75 Müslüman yürekleri yerinden çıkacak bir heyecan ile bu büyük buluşmayı beklerken Efendimiz de (sas) amcası Abbas ile oraya doğru yürüyordu. O gün Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali'ye nasıl bir görev verilmişti biliyor musunuz? Biri bir uçta diğeri başka bir uçta gözetleme yapacak, herhangi bir tehlike anında durumu Efendimiz'e (sas) bildireceklerdi.^[761]

Böyle bir anda Efendimiz (sas) onların yanına gitti. Günlerdir hatta aylardır O'nu (sas) görmeyi, ona kavuşmayı hayal eden o yiğitler şimdi umduklarına nail olmanın mutluluğunu yaşıyordu. Ama zaman çok kısaydı ve mekân çok müsait değildi. Bunun için ne konuşulacaksa bir an önce konuşulmalı ve iş karara bağlanmalı idi. Bundan dolayı hemen konuya

girildi. İlk konuşan Hz. Abbas oldu. Şöyle dedi Hz. Abbas: “*Ey Yesribliler! Sanmayın ki biz yeğenimiz Muhammed’e sahip çıkmaktan aciziz. Biz 13 yıldır O’na sahip çıkıyor ve O’nu himaye ediyoruz. Ama şimdi yeğenim size gelmek istiyor. Eğer siz bu ağır yükü taşıyacaksanız bu işin altına giriniz. Yok, eğer bugün burada verdiğiniz sözleri yarın tutmayacaksanız hiç bu işe bulaşmayın.*”^[762] Hz. Abbas’ın sözleri çok netti. Meseleyi çok net ve kısa bir şekilde özetlemişti. Medineli Müslümanlardan biri söz aldı: “Ey Abbas! Biz buraya ne için geldiğimizi çok iyi biliyoruz. Nasıl bir işe girdiğimizin de farkındayız. Bundan dolayı sen rahat ol. Ama biz Peygamberimizi duymak istiyoruz. Bize o söylesin, bizden neler istiyor o bize konuşsun.”^[763]

Bunun üzerine Efendimiz (sas) söze başladı. Allah’a hamd ettikten sonra bir miktar Kur’ân ayeti okudu. Sonra sözünü şöyle devam ettirdi: “**Ey Yesribliler! Ben sizden beş şey üzere söz almak, biatlaşmak istiyorum.**” Medineliler: “Söyle Ya Resûlullah!” dediler. Efendimiz (sas) saymaya başladı:

- 1- **Zorlukta ya da kolaylıkta emirlerime itaat edeceğinize,**
- 2- **Varlıkta ya da yoklukta hiçbir şeye takılmadan infak edeceğinize,**
- 3- **İnsanlara ve nefislerinize iyiliği emredip kötülükten nehyedeceğinize,**
- 4- **Hiçbir kınayıcının kınamasından korkmadan Allah’a tam anlamıyla güveneceğinize,**
- 5- **Sizin içinize geldiğimde çocuklarınızı, ailenizi ve mallarınızı koruduğumuz gibi beni de koruyacağımıza dair sizden biat istiyorum.**”^[764]

Maddelere dikkat edelim...Bir önceki biatta Efendimiz (sas), altı madde üzerinden biat istemişti. Bunların hemen hemen hepsi ahlakî idi ve bireysel mesajlar taşıyordu. Şimdi ise beş maddede onlardan biat istiyordu. Bu beş maddenin ise hepsi toplumsal mesajlar taşıyordu. Yani iş bireyden, şahıstan topluma doğru kayıyordu. Neden peki? Çünkü nefisler ıslah olmuş, nefisler ihya olmuştu. Şimdi inşa zamanı idi, ıslah ve ihya olanların eliyle âlemi inşa etme zamanı gelmişti. Bundan dolayı da Efendimiz (sas) böyle maddelerden oluşan bir konuşma üzerinden onlardan biat istiyordu.

Biatlaşma ve Atılan Adımlar

Efendimiz (sas) sözlerini bitirir bitirmez Berâ b. Ma'rûr: "Ya Resûlullah! Uzat elini biat edeyim. Allah'a yemin olsun ki seni kendi çocuklarımızı korur gibi koruyacağız. Biz savaşçı kişileriz, kahramanlığı atalarımızdan devralmışız, bundan dolayı içimizde en ufak korku yoktur!"^[765] dedi. İnsanlar biat için hazırlanmışken o topluluk içerisinde olan bazıları işi aceleye getirmek istemiyor, taşların iyice yerine oturmasını sağlamaya çalışıyordu. Bunun için bazı konuşmalar oldu. Ebû'l-Heysem et-Teyyihânî, Es'ad b. Zürâre ve başkaları konuştular.^[766]

Bu sefer sözü son kez Hz. Abbas aldı ve dedi ki: "Ey Yesribliler! Kime niçin biat ettiğinizi iyice anladınız değil mi"? Onlar da: "Evet." dediler. Hz. Abbas bir kez daha tekrarlardı: "Ona biat etmek, bütün dünyayı karşınıza düşman almak demektir. Anlaşıldı değil mi?" "Evet." dediler. Bu sefer biri kalktı: "Peki ya Resûlullah! Bunca şeye karşı bize ne var?" dedi. Ne vardı? Tek bir şey değil mi? "Cennet" vardı. Bundan sonra orada bulunan 75 kişi tek tek biat etti.^[767]

Biat işi bitince orada iki önemli işin kararı alındı. Bunlardan ilki şu idi: Efendimiz (sas) Yesrib'te düzeni sağlayacak, kabileler arası ilişkileri tanzim edecek ve hepsinden önemlisi iman hizmetini yürütecek nakibler/temsilciler seçmek istedi. Bunu kendisi yapabiliirdi. "Falanca, falanca olsun." diyebilirdi ama böyle yapmadı. 64 Hazrecliye 9; 11 Evsliye 3 temsilciyi aralarında seçmelerini istedi ve tamamen seçimi onların inisiyatifine bıraktı. Hemen oracıkta bu seçimi yaptırdı.

Hazrecli 9 kişi şunlardı:

- 1- Esad b. Zürâre
- 2- Sa'd b. Rebî
- 3- Abdullah b. Revâha
- 4- Râfi b. Mâlik
- 5- Berâ b. Ma'rûr
- 6- Abdullah b. Amr b. Harâm
- 7- Ubâde b. Sâmit
- 8- Münzir b. Amr
- 9- Sa'd b. Hayseme

Evs'ten olan 3 isim ise şunlardı:

10- Üseyd b. Hudayr

11- Sa'd b. Ubâde

12- Rifâa b. Abdülmünzir [768]

Nakibler seçilince Efendimiz (sas) onlar için şöyle buyurdu: **“Bu nakibler Hz. İsa’nın havarileri gibi kendi kabilelerinin kefilî olacaklardır.”**[769] Daha sonra onlara gerekli talimatlar verildi.

Biattan sonra yapılan ikinci ve önemli iş hicretin kararlaştırılması oldu. Efendimiz (sas) onlara: **“Hazır olun, muhacir kardeşleriniz için evlerinizi hazırlayın.”**[770] emrini verdi. Konuşmalar bitmiş, yapılacaklar yapılmıştı. Efendimiz (sas) tam o iman insanları ile vedalaşacaktı ki gecenin karanlığını sarsan bir ses duyuldu: “Ey Kureyş! Muhammed Yesriblilerle buluşmuş, onların çadırlarında bir şeyler konuşuyor. Sizin aleyhlerinize onlarla ittifaklar kuruyor.” Sesin sahibi kim bilmiyoruz tam olarak bilinmiyor da. Bazı rivayetler şeytan olduğunu söylerler.[771]

Ama bu ses Kureyş’i ayağa kaldırmaya yetmişti. Efendimiz (sas) hemen orayı terk etti. Orada bulunan Medineliler de aceleden orayı boşalttılar ve herkes kendi çadırına döndü. Sabahın erken saatlerinde Kureyşliler bir heyetle Yesriblilerin kaldığı çadırlara geldi. Sordukları ilk soru: “Muhammed ile ne konuştunuz?” oldu. Çadırlarda bulunan Müslümanlar ses çıkartmadılar, müşrikler ise yeminler ederek onunla konuşmadıklarını söylediler. Hatta Abdullah b. Übey b. Selül: “Ya siz aklınızı mı yitirdiniz? Benim kavmim benden habersiz hiçbir iş yapmaz, nasıl olur benim haberim olmadan onlar Muhammed ile görüşürler?” diyerek onları çadırdan kovdu.[772] Ama bir kez kurt düşmüştür Kureyş’in aklına. Başka şeyler yapmaya kalkıştılar, sonra birileri engel olarak: “Kervanlarınız oradan geçiyor, sakın onlara zarar vermeyin yoksa çok büyük zarara uğrarsınız.” dediler. Derken Yesrib heyeti ve Müslümanlar biraz zorlansalar da Yesrib’e dönüyorlar ve hazırlıklara başlıyorlar.

İşte İslâm tarihinde çok önemli bir yeri olan Akabe Biatları böyle neticeleniyor. Sa'd b. Hayseme de bu önemli hadisenin içerisinde böyle yerini alıyordu. Bu biatlar o kadar önemlidir ki halen Müslümanlar olarak bizler tarihimiz içinde bu olayın hakkını tam anlamıyla ne yazık ki takdir edememiştir. Atılan adımın ne kadar değeli ve önemli olduğunu Kâ'b b. Mâlik şöyle ortaya koyuyordu: *“Bedir insanlar arasında daha fazla meşhur olmasına rağmen vallahi bizim yanımızda Akabe, Bedir’den daha önemlidir. Çünkü Akabe’deki biatlar olmasa idi Bedir yaşanmazdı.”*[773]

Hicret ve Sa'd b. Hayseme'nin Evi

Akabe sonrası olanlar malum. Mekkeli Müslümanlar hicret için Medine yollarına düşüyor; zayıf, kimsesiz ve hastalar dışında hemen hemen tüm Müslümanlar hicret ediyordu. En son Efendimiz (sas) ve Hz. Ebû Bekir önce Sevr'in yollarına sonra hicret yollarına düşüyordu. Daha sonra da Hz. Ali, kendi ailesini ve Efendimiz'in (sas) ailesini alarak hicret yollarını yürüyordu. Efendimiz (sas) zorlu bir yolculuktan sonra sadık dostu Hz. Ebû Bekir ile birlikte Kubâ'ya ulaşıyordu.^[774]

Efendimiz (sas) Kubâ'da kaldığı günlerde orada talim ve terbiye adına bazı adımlar atıyordu. Külsüm b. Hidm'in infak ettiği arsayı Kur'ân'ın da beyan ettiği üzere “takva üzerine”^[775] inşa ediyordu. Özellikle bekâr sahâbîlerin bir kısmı yeni yapılan o küçük mescidde kalmaya başladılar ama orası çok da müsait değildi. Mescidin hemen yanı başında hatta evinin bir kapısı mescide açılan Sa'd b. Hayseme, o ilk günlerde Efendimiz'e (sas) geldi: “*Ya Resûlullah! Ben bekâr bir adamım, evim ise müsait. Zaten amcanız Hamza, Zeyd b. Hârise ve birkaç Müslüman benim misafirimdir ama evimde halen yer var. Söyleyin ihtiyacı olan gelip bizim evimizde kalabilir.*”^[776] Efendimiz (sas) bu sözlerle çok sevindi ve bu hayırlı teklifi kabul etti. Böylelikle muhacirlerden bazılarını Sa'd'ın evine gönderdi. Burası “Dârü'l-Uzzâb” veya “Beytü'l-Uzzâb” yani “Bekârlar Evi” diye isimlendirilmişti.^[777] Şöyle bir şey desek daha doğru olacak: Medine'nin ilk talebe evi, ilk öğrenci evi burası idi. Ev müsait olduğu için Efendimiz (sas) de akşamları o eve gider, sahâbe ile o evde sohbet ederdi. Kubâ'dan ayrıldıktan sonra da o ev yaklaşık bir buçuk sene hep bir sohbet evi olarak kaldı.^[778] Bekârlar evi denir oraya ama boşa zaman geçirilen, vakit öldürülen bir ev değil Allah'ın mesajlarının öğrenildiği ve öğretildiği bir ev oldu.

Evden Alınan En Önemli Ders: Şehadet Sevdası

O evin nasıl bir ev olduğunu biz evin sahibi olan Sa'd b. Hayseme'den öğreneceğiz. Yaşı 35'e ancak merdiven dayamıştı. O da Akabe'de Efendimiz'e (sas) el uzatıp biat etmişti. Yesrib'e döner dönmez evini bir mektebe çevirmiş, bekâr olmanın rahatlığı ile evinden büyük bir tâlim/egitim-öğretim başlatmıştı. O tâlim boyunca önce kendisi en üst düzeyde istifade etmiş sonra da evinde kalan arkadaşlarının istifade etmesini sağlamıştı. Hicretin üzerinden bir buçuk yıl geçtikten sonra babasının zoru ile evlenmişti. Cemile bint Ebî Amr^[779] isimli bir hanım ile evlenmiş, hanımı

birkaç ay sonra hamile kalmıştı.^[780] Tam o günler Efendimiz (sas) Bedir’e doğru yola çıkacak, Sa’d anında kılıcını kuşanmış Efendimiz’e (sas) yetişmek için koşmaya başlamıştı. Babası Hayseme: “Oğlum! Bir evden iki kişinin birden cihada çıkması zor olur. Bak sen yeni evlisin, hanımın hamile. Dur, ben gideyim sen kal!” demişti. Sa’d: “*Vallahi babacığım, şu an kulaklarım Bilâl’in sesinden başka hiçbir şey duymuyor. Gözümde ne evliliğim ne de doğacak çocuğum var. Tek bir şey düşünüyorum, tek bir şey gönlümde var o da Allah yolunda şehid olmak.*”^[781]

Sa’d, kurmuş olduğu öğrenci evinden ne öğrenmiş anlaşıldı değil mi? Demek o evde futbol konuşmamışlar, demek o evde dizilerin analizini yapmamışlar, demek o evde genç bunlar nasıl evlenecekler nasıl ev, iş, aş sahibi olacaklarını konuşmamışlar. Ya ne konuşmuşlar? Ne konuşacaklar, ölümlerin en güzeli olan şehadeti, güzel yüzlü ölüm olan şehadeti konuşmuşlar...

Baba Hayseme, bakar ki oğlunu böyle ikna edemeyecek bu sefer asıl söyleyeceğini söyler: “Oğlum! Bak ben de günlerdir cihad aşkı ile yanıp tutuşuyordum. Ne olur bana bu fırsatı ver ben gideyim. Sen gençsin başka bir savaşa da sen katılırsın, ne olur beni dinle!” Sa’d b. Hayseme’nin gözleri dolar: “Babacığım! Vallahi istediğin bunun dışında bir şey olsaydı emrin başım üstüme ama baksana Allah beni cennetine çağırıyor, ben nasıl bu çağrıya icabet etmem? Kusura bakma babacığım mesele cennete çağrı olunca gözüm başka bir şey görmüyor!”^[782] Baba-oğul aralarında böyle tartışırlar, sonunda kur’a çekmeye karar verirler. Kur’a çekilir ve kur’a Sa’d’a çıkar. Böylece Sa’d Bedir’e katılır, kahramanca o meydanda savaşır ya bin savaşçıya bedel Amr b. Abdüvüd’ün ya da Tu’ayme b. Adî’in attığı ok ile şehid düşer ve Bedir’in 14 şehidinden biri olur.^[783]

Babası Hayseme b. el-Hâris ise bir yıl sonra Uhud’a katılır o da Uhud’da umduğuna nail olur ve o da o gün şehadet şerbetini içer.^[784] İşte Sa’d böyle biriydi. *Dâru’s-Sa’d*’ın sahibi olan Sa’d böyle bir yiğitti. Böyle olduğu için Efendimiz (sas) ona *Sa’dü’l-Hayr/Hayırlı Sa’d* diyordu.^[785] Az yaşayıp çok iş yapan Sa’d, evini risaletin davasına açıp oradan yiğitler yetişmesini sağlayan Sa’d, Allah ve Resûlü’nü memnun eden Sa’d...

Sa’d b. Hayseme’nin şehadetinden birkaç ay sonra hanımı doğum yapacak ve bir oğlu olacaktır. Ona Abdullah ismi verilecek, şehid olmasına rağmen Sa’d b. Hayseme “Ebû Abdullah” künyesinin sahibi olacaktı. Abdullah’ın

nesli devam edecek, İbn Sa'd'ın (v.230/845) verdiği bilgiye göre Hicretin 200. yılına kadar da o nesil sürecektir.^[786]

Allah (cc), Sa'd'a da adını andığımız diğer tüm sahâbe-i kiram efendilerimize de rahmet eylesin. Yollarından, cihana bıraktıkları derin izlerden bizleri ayırmasın. Mevlâ bizlerin evlerini de saâdet asrının o güzel evlerinin bir şubesi kalsın. *Dârü'l-Erkam* gibi Kur'ân'ı, *Dârü'l-Ebû Bekir* gibi namazı, *Dârü'l-Es'ad* gibi peygamber sevgisini, *Dârü'l-Külsûm* gibi infakı, *Dârü's-Sa'd* gibi beklentisizliği esas alan evlerden eylesin.

Ebü'l-Hasen el-Harakânî'den Bir Hatıra

Faslın başında Ebü'l-Hasen el-Harakânî hazretlerine selam vererek başlamıştık. Sözün sonunu da onun bir hatırasını, üzerinde tefekkür etmemize vesile olması duası ile aktarmak istiyoruz. Aktaracağımız bu tablo Ferîdüddin Attâr'ın (v.618/1221) *Tezkiretü'l-Evliyâ*'sında detaylıca yer alır. Biz biraz özet bir şekilde aktaracağız: Şeyh Harakânî'nin şöhretini duyan Gazneli Mahmud (v.421/1030), adamlarıyla birlikte biraz da onu imtihan maksadıyla Şeyh'in yanına gelir. Sultan, yanına geldiğinde Şeyh Harakânî ona özel bir ilgi göstermediği gibi ayağa da kalkmaz. Sultan bazı sorular sorar ve şeyhi sınar. Aldığı tatminkâr cevaplar ve şeyhin mehabeti karşısında irkilir, endişesi sevgi ve saygıya dönüşür. Şeyhe bir kese altın ihsanda bulunmak istese de Harakânî bunu reddeder. Bu sefer ondan bir hatıra olsun diye herhangi bir eşyasını ister. Harakânî de sultana bir gömleğini verir. Görüşme tamamlandıktan sonra sultan, veda ederken Şeyh Harakânî onu ayakta uğurlar. Sultan, şeyhin kendisini yolcu ederken ayağa kalktığını görünce sorar: “Efendim, geldiğimizde ayağa kalkmadınız ama yolcu ederken ayaktasınız. Sebebini öğrenebilir miyim?” Şeyh Harakânî cevap verir: “İlk gelişinizde padişahlık gururu ve bizi imtihan niyetiyle geldiniz ama şimdi tevazu hâliyle ayrılıyorsunuz. Kibre karşı kibir, tevazu hâline ise saygı gerekir.” Bu cevaptan çok etkilenen Gazneli Mahmud: “Bana son bir nasihatle bulunur musunuz?” demesi üzerine Harakânî: “Dört şeye dikkat et: *Takva, cemaatle namaz, cömertlik ve halka şefkat.*” cevabını verir.^[787]

^[732] Hicrî V. asrın en önemli mutasavvıflarından olan Ebü'l-Hasen el-Harakânî, Bistâm'ın kuzeyindeki Harakân köyünde çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, uzun ve bereketli bir hayatın sonunda 73 yaşlarında vefat etmiştir. Hayatı bkz. Süleyman Uludağ, “Harakânî”, *DİA*, XVI, 93, 94.

^[733] Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, I, 113-140.

[734] Nesâî, *Bey'at*, 13.

[735] Örnek olarak bir şiir vermek gerekirse meşhur şair Hassân b. Sâbit'in şu şiirini verebiliriz:

“*Bana Amr b. Âmir'in çocuklarından olan ve
Mekke'de yükselen Sa'd'lar gibi Sa'd'lar gösterin!
Onlar dinin direğini bir daha sarsılıp kaymaması için
Sapasağlam dikmişlerdir.*” İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 703.

[736] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 702; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 429; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 155; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 554.

[737] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 522; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 195; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 41; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 364, 365.

[738] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2654; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 279.

[739] Sa'd b. Hayseme'nin Ebû Dayyâh Nu'mân b. Sâbit isminde anne bir kardeşi vardır. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 554.

[740] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 703; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 430.

[741] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 702; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 429.

[742] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 442; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 195.

[743] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 80, 81; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 203.

[744] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 81, 82.

[745] Ebû Leheb'in annesi *Lübnâ bint Hâcir*, Ebû Talib'in ve Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın anneleri ise *Fatıma bint Amr*'dır. Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber'in Albümü*, s. 222, 224.

[746] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 204.

[747] Okunan ayetler, İbrahim Sûresi 37-52. ayetleridir. Bkz. Ebû Nu'aym, *Delâil*, s. 298.

[748] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, I, 127-132.

[749] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 702; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 429; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 155; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 554.

[750] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 90-93; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 207.

[751] Buhârî, “İmân”, 11; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 207.

[752] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 56; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 207, 208.

[753] İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 208.

[754] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 127; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 175.

[755] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 56; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 208.

[756] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 100.

[757] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 100.

- [758] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 100.
- [759] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 101.
- [760] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 102.
- [761] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 103.
- [762] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 103; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 208.
- [763] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 103; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 208, 209.
- [764] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 115.
- [765] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 103; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 209.
- [766] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 103, 104; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 209.
- [767] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 103, 104; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 209, 210.
- [768] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 104, 105; el-Mağlûs, *Siyer Atlası*, s. 145.
- [769] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 107.
- [770] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 106.
- [771] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 109.
- [772] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 109, 110.
- [773] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 170.
- [774] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 160; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.
- [775] ***“Binasını Allah korkusu (takva üzere tesis eden) ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”*** Tevbe 9/109.
- [776] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 161; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.
- [777] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 161; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.
- [778] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 161; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 221.
- [779] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 554.
- [780] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 554.
- [781] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 702; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 430.
- [782] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 702; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 430.
- [783] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 555.
- [784] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 195; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 41; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 365.
- [785] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 430.
- [786] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 554.
- [787] Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, 701-703.

❦ Sa'd b. Hayseme'nin Hayatından Mesajlar

❦ Dârü'l-Erkam, Kur'ân'ın ta'lim edildiği, sağlam bir akidenin öğrenildiği, akılların ve ruhların eğitildiği bir evdi. Bulunduğun ortamları Allah'ın kelamı olan vahye teslim et ki sahâbenin hasbiliğine erişebilesin.

❦ Dârü'l-Ebû Bekir, namazın hayat tarzı haline getirildiği, mü'minin mi'racı olarak görüldüğü, Allah (cc) ile dertleşmenin en güzel yolunun secdeden geçtiğini unutmayan bir evdi. Bulunduğun ortamları namaz ekseninde tanzim et ki adımlarını sadıkların sertacına kavuşturabilesin.

❦ Dârü'l-Es'ad, Peygamber sevgisinin ve sevdasının imanın azığı olarak edinildiği, Mus'abların ayak izlerinin olduğu bir evdi. Bulunduğun ortamları Hz. Peygamber'in (sas) tanınmasına, anlaşılmasına ve nebevî mirasın kavranılmasına zemin olabilecek bir hale getir ki o saadetli insan gibi muhabbet kahramanlarının kervanına katılabilesin.

❦ Dârü'l-Külsûm, Allah'ın kuluna bahsettiği nimetleri yine O'nun yolunda harcayarak şükrünü eda etmek için gayret gösteren bir evdi. Bulunduğun ortamları ilmin, irfanın, hikmetin ve infakın konuşulduğu yerler haline getir ki takva mescidlerinin şubesi olabilecek hayırların sahibi kılınabilesin.

❦ Dârü's-Sa'd, paylaşmanın esas alındığı, beklentisizliğin ise ilke olarak belirlendiği ve hiçbir karşılık hesabının yapılmadığı bir evdi. Bulunduğun ortamları yerine ve zamanına uygun bir şekilde risalet davasının hizmetine aç ki hayırların öncüsü, Bedirlerin şahidi ve şehidi, asırların ise unutturamayacağı bir kametin sahibi olabilesin.

Arslan Pençesi
SA'D B. EBÎ VAKKÂS

Radiyallahu Anhu

Balıkesir

قَالَ عَلِيٌّ: مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
يَجْمَعُ أَبَوَيْهِ لِأَحَدٍ غَيْرِ سَعْدٍ وَيَقُولُ: أَرُمُ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي

*Hız. Ali diyor ki: Efendimiz'in (sas) anne ve babasını bir arada anarak
Sa'd'dan başkası için: "At Ey Sa'd! Anam, babam sana feda olsun!"
dediğini işitmedim.*

(Buhârî, "Cihad", 80)

*"Oğlum! Zenginlik istersen onu kanaatle birlikte iste
çünkü kanaat bitip tükenmeyen bir sermayedir."*
Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra)

(İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, III, 164)

Adı: Sa'd b. Ebi Vakkâs

Anlamı: Mutlu, sakın ve iyi halli

Künyesi: Ebü'l-İshak/ İshak'ın babası

Lakabı: el-Esed fî Berâsinihî/ Arslan Pençesi

Baba Adı: Ebû Vakkâs/Malik b. Ubeyd

Anne Adı: Hamne bint Süfyân

Kabilesi: Zühreoğulları/Mekke

Doğum Yeri: Mekke

Doğum Yılı: N. Öncesi, 17/ Milâdî, 593

İslâm'a Girişi: Nübüvvetin ilk günleri

Sohbet Süresi: 23 yıl

Rivayeti: 271

Savaşları: Bedir, Uhud, Hendek; Râbiğ

Görevleri: Harar, Buvat serriyeleri vs. / Kûfe valiliği, kumandanlık

Vefat Yeri: Bakî' Kabristanlığı/Medine

Vefat Yılı: Hicrî, 55/ Milâdî, 657

Vefat Yaşı: 82

Arslan Pençesi SA'D B. EBÎ VAKKÂS (Radiyahallahu Anhu)

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, âlemlere rahmet olarak gönderilen Kutlu Nebi'ye salât ve selam, o Nebi'nin mübarek ellerinde yetişmiş olan bütün Ashâb-ı Kirâm efendilerimize selam, o güzel topluluğun içerisinde çıkan ve âleme iman adına, din adına, mücadele adına çok önemli izler bırakan başlarımızın tacı Sa'd b. Ebî Vakkâs'a selam, onun adına kurulan bu meclise uzaktan yakından teşrif eden tüm kardeşlerimize de selam olsun. Rabbim es-Selâm ismi ile bize muamelede bulunsun. Aramızda selâmı yaysın, o selâmlar da Daru's-selâm olan cennetin kapılarını bizlere açsın.

Ne kadar Rabbimize hamdetsek azdır, bizi 82 İl 82 Sahâbî projesinin 76. programına kavuşturdu. Balıkesir'de, bu güzel vilayetimizde Asr-ı Saâdet'in en önemli isimlerinden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı bize anlatma imkânı verdiği için de ayrıca Rabbimize binlerce hamd-u senâlar olsun.

Balıkesir, medreseleri ile meşhur bir yerdir.^[788] Peygamber medresesi dediğimiz zaman da oradaki talebelerden akla gelen ilk isimlerden biri Sa'd b. Ebî Vakkâs'tır. Bundan dolayı o büyük insan burada bizlerin ev sahibi olacaktır. Rabbim bizlere gerçek manada bu büyük şahsiyeti hakkıyla anlayabilmeyi/anlatabilmeyi nasip etsin.

Hamiyet ve Hamaset Kahramanı

Sa'd b. Ebî Vakkâs dediğimiz zaman biraz da olsa Siyer'den haberdar isek aklımıza ilk olarak gelecek şeyler şunlardır:

- İslâm adına havaya kalkan ilk yumruğun sahibi
- İslâm adına düşmana atılan ilk okun sahibi

- İslâm adına düşmandan gelen ilk okun muhatabı
- Hz. Peygamber'i (sas) korumak için Medine'de evinin önünde nöbet bekleyen ilk gözlerin sahibi
- Hz. Peygamber'in (sas) kendilerine anlattığı risalet davası için yanıp tutuşan ilk yüreklerin sahibi
- ve daha neler neler...

Bu söylediklerimin hepsinin üzerinden siz Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın şahsiyetinin anahtar kavramlarının neler olduğunu anlamışsınızdır. Onun çok ama çok özelliği vardır da özellikle onun hayatında iki kavram biraz daha belirgindir. Nedir bu iki kavram?

Hamîyet ve Hamaset

Hamîyet, mukaddesatı koruma arzusu; *hamaset* ise cesaret, korkusuzluk, yiğitlik ve kahramanlıktır. *Hamaset*, aslî itibarı ile güzel bir hususiyet/özellik olmasına rağmen bazen insana itici gelebilir. Bu güzel hususiyeti itici duruma düşüren şey ise hamasetin sadece sözde kalmasıdır. Eğer *hamaset* sadece lisanda kalır ve söylenen şeylerin, dile getirilen bazı hususiyetlerin altları eylemlerle doldurulmaz ise duyanlara pek de tesir etmediği gibi boş yere heyecanların da zayi olmasına sebep olabilir. Ama Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hamaseti sözde değil özde bir hamasettir. O da o altın nesil gibi konuştuğunu yapan, yaptığını konuşan bahtiyarlar ordusunun bir neferidir.

Eğer bir insanda dinî sorumluluktan kaynaklanan bir *hamîyet* varsa imanın heyecanından kaynaklanan bir *hamaset* varsa onda *heybet* de vardır. Bunlar varsa yine inancının ona yüklediği bir *hassasiyet* vardır ve bunların hepsi varsa derin bir Allah korkusu olan *haşyet* de vardır. Demek ki Sa'd b. Ebî Vakkâs demek *hamîyet*, *hamaset*, *heybet*, *hassasiyet* ve *haşyet* demektir.

Bütün bunların hepsi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ta var. Nasıl olduğunu birazdan göreceğiz de sadece burada size bir söz, bir tespit aktaralım. İbn Hacer (v.852/1449) ile İbn Sa'd (v.230/845) bize haber verirler. Bu iki İslâm âlimi derler ki: “Allah Resûlü'nün *ashâbı* içerisinde cesareti, heybeti ve kuvveti ile öne çıkmış dört kişi vardı. Bunlar: Hz. Ömer, Hz. Ali, Zübeyr b. Avvam ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'tı.” [789] Sadece bu söz bile Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın nasıl bir hamîyet, hamaset, heybet, hassasiyet ve haşyet insanı olduğunu bize gösterir. Öyleyse gelin bu büyük insanı biraz olsun tanımaya çalışalım.

Nasıl Bir Aile? Nasıl Bir Zemin?

Sa'd b. Ebî Vakkâs, Peygamber Efendimiz'in (sas) annesi Hz. Âmine'nin de mensubu olduğu Zühreoğulları kabilesindendir.^[790] Babasının asıl adı Mâlik'tir. Sa'd'ın babası Malik b. Üheyb, İslâm'ın diriltlen mesajlarına yetişmeden Mekke'de vefat edecekti.^[791] Ama babasının künyesi Ebû Vakkâs yani "Vakkâs'ın babası" anlamında olduğu için Sa'd da babasının bu künyesi ile anılarak Sa'd b. Ebî Vakkâs diye meşhur olmuştur. Dolayısıyla asıl adı Sa'd b. Mâlik'tir. Zaten bazı kitaplarda Sa'd babasının asıl adı ile anılarak Sa'd b. Mâlik diye isimlendirilir.^[792] Sa'd'ın babasının Ebû Vakkâs diye nitelendirilmesinin sebebini bilmiyoruz. Çünkü Vakkâs isimli bir çocuğunun olup olmadığına dair herhangi bir bilgiye kaynaklarımızda rastlamıyoruz. İlk dönem kaynaklarda baba Mâlik'in *Utbe*, *Âmir*, *Sa'd* ve *Ümeyr* adlarında dört oğlunun; *Sekine*, *Halide* ve *Ümare* isminde de üç kızının olduğundan bahsedilmektedir.^[793] Utbe dışında tüm kardeşleri Müslüman olmuşlardır. Utbe, Uhud'da Hâtib b. Ebî Beltea'nın eliyle öldürülmüştür, diğer kardeşleri hakkında ise kaynaklarımızda iman edişleri ve sonraki hayatlarına dair bilgiler mevcuttur.^[794] Özellikle Bedir şehidlerinden olan küçük kardeşi Ümeyr, çok farklı bir delikanlıdır.^[795]

Sa'd'ın babası Mâlik'in mensup olduğu Zühreoğulları, Mekke'nin bilinen ve güçlü ailelerinden biriydi. Soy silsilesi beşinci baba Kilâb'ta Allah Resûlü (sas) ile birleşmektedir. Yine dördüncü baba Zühre'de Aşere-i Mübeşşere'nin diğer bir ismi olan Abdurrahman b. Avf ile birleşir. Üçüncü baba Abdümenaf'ta ise Efendimiz'in (sas) annesi Âmine validemiz ile soyu birleşir.^[796] Bundan dolayı biraz uzak dahi olsa Sa'd, Allah Resûlü'nün (sas) dayızadelerinden gelir. Ne kadar uzak olursa olsun Peygamber Efendimiz (sas) hep onu yakın görmüş ve Sa'd'ı gördüğü zaman gururlanarak yanındakilere: "***Sa'd benim dayımdır. Kimin böyle bir dayısı varsa göstereyim bakalım!***"^[797] diye övünmüştür.

Sa'd'ın annesine gelince, annesi, Hamne bint Süfyân b. Ümeyye'dir. Anne tarafından da Allah Resûlü'ne (sas) akrabadır. Annesi Ümeyyeoğulları'ndandır ve Ebû Süfyân'ın amcasının kızıdır. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın annesi Hamne, yıllar yılı İslâm'ın mesajlarına karşı büyük bir inat ve öfke ile karşı duracak, en sonunda da küfür üzere ölecektir.^[798]

Baba Mâlik, Mekke'nin sayılı tüccarlarından biriydi. Zühreoğulları genelde siyasi açıdan ziyade ticari ağırlıkları olan bir aileydi. İşte böyle bir ailenin çocuğu olarak Sa'd, bazı ihtilaflar olsa da en fazla itibar edilen tarihe göre Milâdî 593'te doğmuştur.^[799] Bu tarihi esas alırsak Sa'd, Allah

Resûlû'nden 22 yaş, hidâyetine vesile olan Hz. Ebû Bekir'den 20 yaş küçüktür.

Bir Rüya ve Arkasından Gelen İman

Sa'd b. Ebî Vakkâs, çocukluk yıllarından itibaren hem ailesi hem de *Mekke* halkı tarafından sevilen bir delikanlı olmuştı. Babası onu atıcılıkta çok iyi yetiştirmiş, ticareti ona öğretmiş ve ona alanlar açmıştı. Anne Hamne, çocukları içerisinde en fazla ondan razı idi. Sa'd, anne ve babasına oldukça saygılı, onların bir dediğini iki etmeyen birisiydi. Günler böyle geçip giderken Sa'd on yedi yaşlarına gelmişti. O gün tarihler milâdî 610'u gösteriyor, aylar Ramad'ı yani Ramazan'ı gösteriyordu. Varlık âlemi yıllardır hasretini çektiği büyük buluşmaya şahit oluyor, semanın emini Cibril arzın emini Hz. Muhammed'e (sas) vahyin ilk mesajlarını ulaştırıyordu. Allah Resûlû (sas) olayın tesiri ile kendisini Hatice validemizin şefkatli kollarına atıyor, biraz sakinleşince de bu yeni dine yakınlarını davet ediyordu. Hatice validemiz ilk iman eden olarak bu şerefi kimselere kaptırmıyor, sonra on yaşındaki küçük Ali bu halkanın ikinci neferi, sonra Zeyd b. Hârise bu kutlu halkanın üçüncü neferi ve Hz. Ebû Bekir de hür erkeklerin ilki olarak halkanın dördüncü Müslüman'ı oluyordu.

İşte daha o günler, yani nübüvvetin ilk günleri ve iman edenlerin sayısı halen bir elin parmaklarını geçmediği günlerde Sa'd bir rüya görür. O rüyanın etkisi ile Hz. Ebû Bekir ile görüşür. Rüyasını ona anlatınca Hz. Ebû Bekir şöyle der: “*Gel ey Mâlik'in oğlu! Seni rüyanda gördüğün o dolunay ile, o yolunu aydınlatacak nur ile tanıştırayım!*”^[800]

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Sa'd'ı alarak beraberce yürümeye başladılar. Sa'd'ın merakı arttıkça artmıştı acaba Ebû Bekir kendisini kime götürecekti? Yaşı daha on yedidir. Belki çok gençti ama o tüm Mekkelileri tanırdı. Acaba rüyasında gördüğü o dolunay kimdi? Yürüdüler önde Hz. Ebû Bekir arkada Sa'd... *Ecyad* mevkiine geldikleri zaman birini gördü Sa'd. Tanıyordu ama çıkaramamıştı çünkü karşısında duran zat, sırtı kendilerine dönük halde o gün için hiç görmediği bazı hareketler yapıyordu. Ayakta bir şeyler okuyor, sonra rükûa eğiliyor, sonra secde yapıyordu. Hayran hayran Sa'd bu ibadeti/namazı seyretmişti. Namaz bitince o namazın sahibi bir anda onlara dönmüştü. Sa'd'ın dili tutulmuştu. Dönen uzaktan halası sayılan Âmine'nin oğlu Muhammed'den başkası değildi. Aynen rüyadaki gibi yüzü bir ay gibi parlıyordu. Sa'd ne diyeceğini şaşırmış, hayran hayran Efendimiz'e (sas) bakakalmıştı. O güne kadar çok görmüş, çok sohbet etmişti ama o gün

halasının oğlu Muhammed bambaşka idi. Efendimiz (sas), Sa'd'ı yanına çağırdı ve ona bu yeni dinden bazı şeyler anlattı. Tohum zaten daha dün akşam gördüğü rüya ile yüreğine atılmıştı Sa'd'ın. Son bir şey lazımdı o da o yüce cümleyi söyleyerek iman halkasının bir neferi olmaktı. Sa'd orada ve o anda kelime-i tevhidi dile getirerek Müslüman oldu ve bu bahtiyarlar ordusunun ilk neferlerinden olma şerefine nail oldu.^[801] Böylece on yedi yaşında iman şerbetini içti Sa'd.^[802] Daha tertemiz, saf ve ümmi iken zihni ve aklı başka şeylerden kirlenmemiş iken... Tertemiz başlamış ve tertemiz noktalayacağı bir hayat için şimdi Mekke'nin sokaklarını arşınılıyordu. Efendimiz (sas) diyordu ki: **“Ey Sa'd! Sakın Müslüman olduğundan aileni özellikle de anneni haberdar etme!”** Tamam, diyordu Sa'd. Ama ne kadar iman sinede saklanabilirdi ki? Hem de bunu saklayacak olan büyük bir hamasetin sahibi olan Sa'd ise... Daha ilk gün o da diğerleri gibi sokaklarda imanını haykırmak istiyor, dünya-âlemi bu yüce mesajdan haberdar etmek istiyordu. Ama gizlemesi gerekiyordu o da adeta sinesine taş basarak gizleyecekti. Bir müddet Sa'd bunu başaracaktı.

Dökülen İlk Kan ve Sonrasındaki Hadiseler

O ilk günlerde Müslümanların sayısı Mekke'de artınca Mekkeliler huzursuzlaşacak ve bir gün Kâbe'de bir hadise çıkarıp Hâris b. Ebî Hâle'yi şehid edeceklerdi. Hâris b. Ebî Hâle, Hz. Hatice'nin ilk eşi Ebû Hale b. Zürâre'den olan çocuğu idi. Yani Hâris, Hz. Hatice'nin oğlu, Allah Resûlü'nün (sas) ise oğulluğuydu. Dolayısıyla risalet davasının ilk kurbanı Peygamber evinden biri oluyordu. Biz hep Sümeyye ve Yâsir'i İslâm'ın ilk şehidleri olarak bilirdik ama derinlemesine araştırınca Hâris b. Ebî Hâle'nin İslâm'ın ilk şehidi, Yâsir ve Sümeyye'nin ise ilk şehid ailesi olduğunu görmekteyiz.^[803]

Bu elîm hadise, Efendimiz'i (sas) çok üzmüştü. Artık Kâbe'de şu an için toplu ibadet etmenin imkânsız olduğunu fark etmiş ve elinin altındaki yiğitlerden ya Kâbe'nin dışındaki vadilerde ya da münferiden namaz kılmalarını istemişti. Efendimiz'in (sas) bu isteği gereği ilk halkanın bahtiyar mensupları küçük gruplar halinde Mekke'nin dışına çıkar, orada toplu bir biçimde ibadet ederlerdi. İşte böyle bir günde Sa'd b. Zeyd, Habbab b. Eret, Ammâr b. Yâsir, Abdullah b. Mes'ûd ve Sa'd b. Ebî Vakkâs Mekke dışında Ebû Dübb vadisinin bir yerine ibadet etme maksadı ile gitmişlerdi. Bu yiğitler namaz kılarlarken içlerinde Ebû Süfyân ve Ahnes b. Şerik'in de bulunduğu bir grup Mekkeliler tarafından görüldüler. Bu Mekkeliler namaz kılan

müminlerin yanına geldi ve daha yeni karşılaştıkları bu manzara ile dalga geçip alay etmeye başladılar. Müslümanlar sessizce onların sözlerini dinliyor, karşılık vermiyorlardı. Ama Mekkeliler işi daha da çığırından çıkarıp Müslümanları iyice kızdırmaya çalıştılar. Orada bulunan sahâbîler hiçbir şey demiyorlar ve dememek için de kendilerini zor tutuyorlardı. İşte ne olduysa bu anda oldu ve hamaset sahibi Sa'd b. Ebî Vakkâs dayanamadı, yakınında duran bir deve kemiğini aldığı gibi orada kendileri ile alay eden müşriklerden biri olan Abdullah b. Hattal'ın kafasına sertçe vurdu ve adamı yaraladı. Adamın başından kanlar akmaya başladı. Bu hal müşrikleri korkuttu, Müslümanları ise cesaretlendirdi ve orada bulunan diğer sahâbîler de bir anda müşriklere saldırmaya başladılar. Derken müşrikler zor bela canlarını kurtararak kaçmaya başladılar.^[804]

Sa'd b. Ebî Vakkâs daha ilk günlerde, İslâm adına ilk kanı döken insan oluyordu. Tabii bu olay gerek Mekke'deki müşriklerde gerekse Müslümanlarda oldukça büyük yankı uyandırdı. Hadise, Allah Resûlü'ne (sas) intikal edince Efendimiz (sas) hamaset ve gayretinden dolayı Sa'd'ı kutladı ama: **“Keşke yapmasaydın.”** da dedi. Neden? Çünkü daha İslâm bir avuç insanın sırtında. İş daha yeni başlamış, tabiri caizse yumurtalar yeni çatlamış, daha tohumlar yeni filizlenmiş. Vaktinden önce mindere çıkmanın neticesini Allah Resûlü çok iyi biliyor. Ancak sadece şiddetin dilinden anlayan o kara yüzlü insanlara anladıkları dilden konuşmanın zamanı değil, diyor ve sahâbeye sabrı yani mukteza-ı hale muvafık bir direnmeyi telkin ediyordu.

Bu hadise sonrasında iman eden Erkam b. Ebî'l-Erkam'ın evini bir mektep olarak açmasının ardından Müslümanlar artık oraya gidip gelmeye başlamışlardı. Artık risalet davasının yiğitlerinin yetişeceği/yoğrulacağı pota bulunmuş ve Dârü'l-Erkam, Efendimiz'in (sas) muallimliğinde eğitim ve öğretime başlamıştı. Bu medresenin baş öğrencilerinden biri de Sa'd b. Ebî Vakkâs'tı. O da her gün bu medreseye gelir, öğreneceğini öğrenir, muallimler mualliminin mübarek ellerine teslim olarak kendisine biçilen rolü yerine getirmeye çalışırdı. Bu ilk günlerde öğrenilen en temel ders “haşyet”ti. Bunu da unutmamak gerekir.

Annesi İle Olan İmtihanları

O günler Sa'd b. Ebî Vakkâs için çok zorlu bir dönemin başlangıcı olmuştu. Bu gencecik yürek şimdi imanın imtihanını verecekti. Ailesi, Sa'd'ın Müslüman oluşunu duyunca önce gençlik hevesidir geçer, diye düşündüler.

Bir müddet ses çıkarmadılar. Ama Sa'd iman yolunda gayret göstermeye başlayınca önce sözlü uyarılar geldi. En fazla abisi Utbe ile annesi Hamne bu işi hazmedemiyor ve Sa'd'ı iman yolundan alıkoymak için gayret gösteriyorlardı. Anne Hamne, çocukları içerisinde kabiliyeti ve güzel ahlâkı sebebi ile öne çıkmış Sa'd üzerinde çok hesaplar yapmıştı. Çünkü o güne kadar çocukları içerisinde kendisine karşı en fazla ilgi duyan hep Sa'd olmuştu. Şimdi o Sa'd'ı yavaş yavaş kaybettiğini zannediyor ve bu ortaya yeni çıkan dinin, çocuğunu kendinden koparacağını düşünüyordu. Sa'd ara ara annesine bu yeni dinin mesajlarını anlatıyor, İslâm'ın ana ve baba haklarına olan titizliğinden örnekler veriyor ama anne Hamne bir türlü bu "Atalar Dini"nden vazgeçmiyor, vazgeçmediği gibi büyük bir nefret ile İslâm'a yaklaşıyor ve oğlunu oradan koparma adına elinden geleni yapmaya çalışıyordu. Ama anne ne yaparsa yapsın Sa'd yoluna baş koyduğu bu dinden yüz çevirmiyor hatta gün geçtikçe daha da bu dine bağlanıyordu. Anne baktı ki olacak gibi değil, oğlu Sa'd'ı çok hassas olduğu bir noktadan vurmaya çalıştı, dedi ki: "Eğer sen bu dinden vazgeçmezsen ben hiçbir şey yemeyeceğim, içmeyeceğim ve burada kapının eşiğine oturup duracağım. Açlıktan ölüp gitsem bile ağzıma bir lokma almayacak ve bu halde öleceğim. Sen de insanların içerisinde anne katili diye anılacak ve bu işin vicdan azabı ile karşı karşıya kalacaksın." Sa'd b. Ebî Vakkâs ne dediyse annesini ikna edemedi ve annesi başladı dediğini yapmaya. Sa'd yalvardı, yakardı annesini o halden vazgeçiremedi. Bu sefer annesinin karşısına geçip ona dedi ki: *"Vallahi anneciğim! Seni ne kadar sevdiğimi sen benden daha iyi bilirsin. Ama unutma ki seni ne kadar çok seviyorsam bu sevginin on katı hatta daha fazlası kadar Allah ve Resûlü'nü seviyorum. Eğer birini diğerine feda edeceksem iyi bil ki feda edeceğim sen olursun, Allah ve Resûlü değil. Yeminle söylüyorum ki yüz canın olsa ve her gün bir tanesi gözümün önünde çıksa ben yine de hak dinimden dönmeyeceğim."* [805]

İmanına hayran olduğumuz Sa'd... Bu sözleri söylerken daha 17-18 yaşındadır. Peki, bu sözleri Sa'd'a söylettiren nedir? İmandır başka bir şey değil... Değil miydi *iman insanı insan eder, belki de kâinata sultan eder ve hakiki imanı elde eden kâinata meydan okur...* İşte Sa'd hakiki imanı elde etmiş, şimdi de imtihanların en zoru ile karşı karşıya kalmıştı. Üç gün anne Hamne yemedi, içmedi, açlıktan takati kesildi, rengi soldu, konuşamamaya başladı. Sa'd annesini bu halde görünce ona bir şey demedi ama çok müteessir oldu, gözlerinden yaşlar boşandı ve acaba ben böyle davranmakla anneme karşı haksızlık mı ediyorum, demeye başladı. Bu vicdan muhasebesi

ile doğruca Allah Resûlü'nün (sas) yanına geldi ve başından geçenleri anlatmaya başladı. Allah Resûlü (sas) karşısında duran bu genç yiğidin imtihanın ağırlığının boyutunu görünce ona dua etti, dayanması için telkinde bulundu. Ama asıl sözü Allah (cc) söyleyecekti. Tefsirlerimizde ve esbabü'n-nüzûl kitaplarımızda içerik olarak birbirlerine yakın iki farklı ayetin bu olay üzerine indiği söylenir.^[806] İlki Ankebût Sûresi 8. ayet,^[807] diğeri ise Lokman Sûresi 14 ve 15. ayetleridir. ^[808] İnen bu ayetler ile Allah, kıyamete kadar gelecek olan Müslümanlara itaatin özellikle de anne ve babaya ihsan ve itaatin önemini öğretecek ama bu işin en temel noktasında da “*Günahta itaat yoktur.*” diyecekti. İsra Sûresi'nde söylendiği gibi onlara “*üf/of*”^[809] bile demek yok, onlar başlarımızın tacıdır. Ana ve babalarımızı sırtlarımızda taşısak bile kesinlikle haklarını ödemiş sayılmayız. Ama onlar bizi Allah'ın yolundan saptırırlarsa işte orada itaat yoktur.

Hız. Sa'd'ın annesi bir müddet sonra ondaki bu kararlılığı görünce vazgeçti ve oğlu ile olan mücadelesini başka zeminlere kaydırıldı. İbnü'l-Esîr'in (v.630/1233) bize naklettiğine göre o günlerde anne Hamne, komşularının da yardımı ile Sa'd'ı evinin bir odasına kilitlemiş ve ona tehditler savurmuştu. Demişti ki: “Ya girdiğin o yeni dini terk edersin ya da açlıktan bu odada ölüp gidersin!” Bu tehditlere rağmen Sa'd b. Ebî Vakkâs hep iman yolunda sarsılmadan durmuş, işin neticesinde de kazanan o olmuştu.^[810]

Anne Hamne bu yıllarda Sa'd'ı bu yeni dinden koparamadığı gibi kendi bakış açısına göre de başka bir “kurban” daha verecekti ve derdi bir iken iki olacaktı. Sa'd, kendinden 10 yaş küçük olan, o gün için daha 8-10 yaşlarında bir çocuk olan küçük Ümeyr'i de imana taşıyacaktı. Ümeyr'in de Müslüman olduğunu duyunca anne Hamne iyice çıldırmış, bu sefer Sa'd'a yaptıklarının aynısını ona da yapmaya başlamıştı. Küçük oğlu Ümeyr'i dininden soğutmak için yakıcı güneşin altında durmaya ve yemeyip içmemeye yemin etti. Sa'd, annesinin kardeşine yaptığı bu yemini duyunca onun yanına gitti ve dedi ki: “*Vallahi ana! Cehennem ateşi durağın oluncaya kadar istersen yeme ve içme. Biz asla dinimizden vazgeçmeyeceğiz.*”^[811]

Anne ne yaparsa yapsın Ümeyr'den de aynı karşılığı görüyor, bu bir parça çocuk bile bir dağ gibi yerinde sabit duruyor, küçücük bedeni ile iman yolunda sebat ediyordu. Aradan yıllar geçecek Ümeyr de abisi Sa'd ile birlikte Medine'ye hicret edecek, Bedir'e yaşı küçük olmasına rağmen zorla katılacak ve Bedir'in on dört şehidinden biri olma şerefine nail olacaktı.^[812]

Ödenen Bedeller, Çekilen Sıkıntılar

Mekke yılları böyle geçip giderken baskılar hiç azalmıyor, gün geçtikçe şiddetleniyordu. Biraz ailesinin baskıları azalmıştı ki Mekke Müslümanlara karşı bir ambargo kararı alır. Bu karara göre Şib-i Ebû Talib'te/Ebû Talib Mahallesi'nde Müslümanlar muhasara altına alınacak ve tüm Mekke'den tecrit edilecekler, hiç kimse onlara mal satmayacak ve onlardan mal almayacaktı. Hiç kimse onlara kız vermeyecek ve kız almayacaktı. Tam üç yıl bu insanlık dışı muameleye tâbi olacaklardı. Sa'd b. Ebî Vakkâs bu üç yıl boyunca bir gün olsun Allah Resûlü'nün (sas) yanından ayrılmayacak ve bu zorlu günlerin her anını Efendimiz (sas) ile birlikte yaşayacaktı. Sa'd o günlere ait yaşadıklarını yıllar yılı kimselerle paylaşmayacaktı. Ama bir gün Kûfe'de vali olduğu ve o günlerin üzerinden elli yıldan daha fazla bir zaman geçmiş iken sonradan Müslüman olan bazı bedeviler, altın halkanın bir neferi olan bu güzide insanı haksız yere bazı iftiralarla dillerine doladıklarında dayanamayacak ve Şib-i Ebû Talib'teki bir hatırasını dile getirecekti. O gün Sa'd şöyle diyecektir: *“Günler olmuştu da ağızımızdan bir lokma geçmemişti ve ben gecenin karanlığında dolaşırken küçücük bir deri parçasına rastlamıştım. O toprağın içindeki parçayı alıp yıkamış, sonra ısıtıp çiğnemiş, böylelikle açlığımı birkaç gün dindirmiştim. Biz böyle günlerden geçerek geldik, şimdi ey İslâm'ın rahat zamanlarına erişenler! (Mirasyediler) Sizler şimdi bizleri mi beğenmiyorsunuz?”*^[813]

Başka bir gün Sa'd b. Ebî Vakkâs o günlerin şiddetini şöyle tasvir edecekti: *“Ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz olmadan Resûlullah ile birlikte çok günler geçirdiğimizi hatırlıyorum.”*^[814]

İşte Sa'd b. Ebî Vakkâs üç yıl boyunca Şib-i Ebû Talib muhasarasını/ambargosunu Efendimiz (sas) ile birlikte böyle zorluklar içerisinde geçirmiş ve en sonunda da Allah Resûlü'nün (sas) hayatının en zorlu dönemi olan hüznü yıllarında yani amca Ebû Talib'in ve anneler annesi Hatice validemizin vefatlarında Efendimiz'in (sas) yanında olmuştu. On üç yıl iman yolunda Mekke'de küçük kardeşi Ümeyr ile her şeye göğüs germiş, yüzlerce olaya şahit olmuş ve her defasında sabit kadem durarak Allah ve Resûlü'nü razı ve memnun etmişti.

Medine'de Başlayan Yeni Hayat

Nübüvvetin on üçüncü yılına gelindiğinde Sa'd b. Ebî Vakkâs otuz, kardeşi Ümeyr on dört yaşındadır ve bu iki kardeş her şeylerini arkada bırakarak iman yolunun yolcusu olarak Yesrib/Medine yollarındadırlar. Zorlu bir yolculuktan sonra vardıkları Medine'de, Hz. Peygamber'in (sas) yolunu

gözlemişler, Efendimiz (sas) gelince de onun arkasından bir an olsun ayrılmamışlardır. Medine dönemi ile birlikte tüm Müslümanlar için yepyeni bir hayat başlamıştır artık. Allah Resûlü (sas) büyük İslâm medeniyetini kurmak için önce Yesrib'i Medine'ye çevirecek, sonra o Medine'den cihana medeniyetin mesajlarını yayacaktı. Bu öyle kolay bir şey değildi ve Efendimiz (sas) bu işin zorluğunu iliklerine kadar hissediyordu. Önce İslâm toplumunun temeli sayılan *Mescid*'in inşasına başlandı. Sa'd bu inşaat sürecinde altı ay boyunca diğer sahâbîlerle beraber çalıştı. *Mescid*'in inşaatı bitince, Efendimiz (sas) muâhât denilen ensar-muhacir kardeşliğini tesis etmek için sahâbeyi bir rivayete göre Enes b. Mâlik'in annesinin evinin önünde, başka bir rivayete göre ise *Mescid*'in avlusunda topladı. İbn Sa'd'a göre 50 muhacir o gün 50 ensara kardeş kılındı.^[815] Ama Makrîzî bu sayının daha fazla olduğunu belirtir ve 93 muhacirin 93 ensara kardeş kılındığını söyler.^[816] Ensar-muhacir kardeşliğinde Sa'd'ın nasibinin kim olduğu konusunda birkaç farklı rivayet vardır. Bazı rivayetlere göre kendisinden önce Medine'ye gelen kardeşi Âmir'e kardeş kılındığı yönündedir.^[817] Ancak küçük kardeş Ümeyr'in Âmir'e kardeş kılındığı bilgisi daha sağlam olduğundan bu konuda en isabetli görüş Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Medine'nin Sa'd'ı olarak bilinen Abdüleşheloğulları'nın lideri, vefatı ile arşı titreten sahâbî olarak taltif edilen Sa'd b. Muâz'a kardeş kılındığıdır.^[818] Tüm sahâbe gibi onlar da kardeşlik adına çok güzel adımlar atmış, birbirlerini öz kardeşler gibi sevmişlerdir.

Medine'de hicretin ilk günlerinde Hz. Âişe kanalı ile bize ulaşan ve başta Buhârî, Müslim ve Tirmizî olmak üzere birçok sahih hadis kaynaklarının ve tarih kitabının aktardığı şöyle bir rivayete şahit oluyoruz: Efendimiz (sas), Yesrib'e hicret edince burada yerleşik Yahudiler ile Evs ve Hazrec içerisinde bulunan münafıklardan çok büyük sıkıntılar görmüştü. Daha İslâm'ın temelleri sağlam bir şekilde atılmamış iken bu Yahudi ve münafık şer cephesi, İslâm'ı yok etme adına birçok komplo ve plan yapmaya başlamışlardı. O günler Allah Resûlü'nün (sas) oldukça endişeli olduğu günlerdi. Böyle bir günün gecesinde Efendimiz (sas), kerime zevcesi Hz. Âişe'nin odasında istirahat etmek için bulunuyorken çok huzursuzdu. Bir o tarafa bir bu tarafa dönüyor, bir türlü uyuyamıyordu. Hz. Âişe, Allah Resûlü'nün (sas) bu halini görünce meraklandı ve sordu: "Ya Resûlallah! Sizi bu kadar huzursuz eden nedir?" Efendimiz (sas) dedi ki: **"Ey Âişe! Duymadın mı falancaların planlarını... Onların bir gece ansızın bize saldırıp zarar vermelerinden korkuyorum."** Sonra Allah Resûlü (sas) dedi

ki: **“Keşke ashâbımın içerisinde salih birisi gelse bu gece evin önünde nöbet tutsa da ben de biraz uyuyabilsem.”**^[819] Hz. Âişe anlatmaya devam ediyor: “Daha Efendimiz (sas) bu temenniye yeni dillendirmişti ki dışarıdan bir kılıç sesi duyduk. Allah Resûlü (sas) içeriden seslenerek kapıda duran ve o kılıç sesinin sahibi olan şahsın kimliğini öğrenmek için: **“Kim o dışarıdaki?”** diye seslendi. Dışarıda duran: “Yâ Resûlullah! Benim Sa’d b. Ebî Vakkâs.” diye cevap verdi. Efendimiz (sas) sevinmişti, dışarıda duran Allah Resûlü’nün dayım dediği yiğitler yiğidi Sa’d’dı. **“Ey Sa’d! Gecenin bu saatinde seni buraya getiren nedir?”** dedi Resûlullah. Sa’d dedi ki: “Yâ Resûlullah! Münafıkların söylediği sözleri duydum, yatamadım, ya sana bir şey olursa diye endişelendim. Yatakta dönüp duracağıma senin odanın kapısının önünde nöbet tutmak istedim. Ben buradayım Yâ Resûlallah! Sen rahatına bak, ben sabaha kadar burada nöbet tutacağım.” Allah Resûlü, Sa’d’ın bu sözlerinden o kadar memnun oldu ki ona hayır dualarında bulundu ve rahatça uyumaya başladı.”^[820]

Hamîyet kahramanı... O gün sabah namazına kadar Sad’ın gözüne uyku girmemiş, nöbet tutmuştu. Onun nöbeti *Mekke*’de daha on yedi yaşında iken başlamış, Medine’de devam etmiş, *Kâdisiye*’de de devam edecek ve en son bereketli bir hayat ile son nefesini verdiği anda bitecekti.

Harp Sevdalı Bir Adam

Allah Resûlü (sas), İslâm binasının temellerini Medine’de çok sağlam atmak istiyordu. Bunun için de tüm vesileleri zorluyor, elinden geldiğince bu işin bir an önce başarıya ulaşması için bütün imkânlarını seferber ediyordu. İşte bu amaçla daha hicretin üzerinden 6-7 ay geçmeden sağa-sola seriyyeler göndermeye başlamıştı. Bu küçük birliklerin amacı hem civar yerlerde olan bitenden haberdar olmak hem Mekke’nin gidişatını takip edip özellikle onların ticari kervanlarının peşine düşerek Mekke’yi ekonomik yönden sıkıştırmak ayrıca da Medine dışındaki kabilelere İslâm’ın mesajını duyurmaktı. İşte bu amaçlarla Efendimiz (sas), hicretin ikinci yılında meydana gelecek Bedir Gazvesi’ne kadar birine kendisinin de iştirak ettiği tam sekiz tane seriyye/birlik oluşturup çeşitli hedeflere yönlendirmişti.^[821] Bu sekiz seriyyenin hemen hemen hepsinin içerisinde bir yiğit vardı ki hiçbirinden geri kalmamıştı. O yiğit Sa’d b. Ebî Vakkâs’tan başkası değildi. Allah Resûlü (sas) ne zaman falanca yere bir birlik gidecek diye çağrıda bulursa hafif kısa boylu, kıvrıkcık saçlı, esmer tenli, bakanların bakmaya doyamadığı 30 yaşındaki bir yiğit: “Ben Yâ Resûlullah!” diyerek öne atılır

ve görev almak için elinden geleni yapardı. Bu görevlere o kadar heveslidir ki Allah Resûlü (sas) bir gün onun hakkında şöyle diyecektir: **“Sa’d b. Ebî Vakkâs harp hastası/sevdalı bir adamdır.”**^[822] Yani o risalet mesajlarının ötelere taşınması için her zaman meydana atılan, bir iş duyduğunda yapmak için hemen elini havaya kaldıran bir yiğittir. O şahsiyetinin anahtarları olan hamiyet ve hamaset ile yerinde duramayan bir kahramandır. İşte bu yiğit *Bedir* öncesi tertip edilen sekiz seriyyeye ya komutan olarak ya er olarak ama her zaman bir görev alarak katılmış ve her seferinde de kendisine verilen vazifeyi liyakatiyle yerine getirmişti. Bu seferlerin ikincisi olan Rabiğ Seriyyesi’nde Sa’d b. Ebî Vakkâs, İslâm tarihinde bir ilke daha imza atacaktı. Hatırlanacağı üzere Mekke’de daha İslâm’ın ilk günlerinde eline geçirdiği bir deve kemiği ile bir müşriğin kafasına vurmuş, onu yaralamış ve risalet tarihinde ilk kanı dökerek bir ilke imza atmıştı. Şimdi ise hicretten sekiz ay sonra Rabiğ Seriyyesi’nde risalet davası adına ilk oku atarak yine tarihe ismini bu alanda da bir ilk olma özelliği ile tekrar yazacaktır.

O sefer sırasında Müslümanlar Rabiğ bölgesine geldikleri zaman Ebû Süfyân komutasında *Mekke* müşriklerinin 200 kişilik bir birliği ile karşılaştılar. İki birlik sıcak çatışmaya girmeden birbirlerine güç gösterisinde bulunmaya başladılar. Mekkeliler en iyi kılıç kullanan ve ok atanları ile bir şeyler yapıp Müslümanları korkutmak istiyordu. Bu arada Sa’d dayanamadı ve birliğin komutanı Ubeyde b. Hâris’in yanına gelerek: “Ne olur bana izin ver de şunları biraz korkutayım.” dedi. Ubeyde biraz gönülsüzdü ama Sa’d zorlayarak izni kopardı. Sa’d b. Ebî Vakkâs torbasında bulunan yirmi oku alarak Mekkelilere biraz yaklaştı ve okları öyle hızlı ve seri bir biçimde mahirce attı ki bir anda Mekkeliler kendilerini büyük bir ok yağmurunun altında hissetti ve Müslümanlara yardımcı kuvvetlerin geldiğini zannedip dağılmaya başladılar. Mekkeliler gerisin geriye kaçarken Sa’d şiirler okuyor, Müslümanlar ise Sa’d’ı bu cesaretinden dolayı kutluyordu. O gün, Sa’d’a düşman tarafından atılan bir ok isabet edecekti. O ok, İslâm tarihinde savaş halinde bir Müslüman’a isabet eden ilk ok olacaktı. Böylece Sa’d bu konuda da yine bir ilke imza atacaktı.^[823]

İşte Sa’d b. Ebî Vakkâs böyle bir şeref de sahibi oluyor, risalet davası uğruna ilk kanı akıtan da ilk oku atan da ve ilk oku yiyen de yine kendisi oluyordu. Birlik *Medine*’ye dönüp olay Allah Resûlü’ne (sas) anlatılınca Efendimiz de memnun oluyor ve Sa’d’ı yine böyle hayırlı bir işin öncüsü olduğu için kutluyordu. Diğer tüm seriyyelerde de Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı

görüyor, cesaret ve kahramanlığına şahit oluyoruz. Ama asıl onu Bedir ve Uhud'da görecek, hamaset ve hamiyetine hayran olacağız.

Küçük Ümeyr'in Büyük Adımları

Hicretin ikinci yılı ve aylardan Ramazan... Allah Resûlü (sas) kurmuş olduğu istihbarat ağı ile bir haber alıyor: Ebû Süfyân büyük bir kervan ile Şam'a doğru hareket ediyor. Bu haber üzerine Allah Resûlü (sas) o kervanı ele geçirmek için sahâbesine derhal hazırlanmalarını emrediyor. Bir anda 300 küsur yiğit Efendimiz'in (sas) önünde sıraya diziliyor ve onun emrini beklemeye başlıyor. Sıraya giren askerler arasında on ila on altı yaşları arasında çocuklar da var. Bu çocuklar sanki analarından süt yerine imanın aşkını emmişler, babalarından Resûllullah'ın (sas) sevdasını öğrenmişlerdi. Bilâl'in "*Hayye ale'l-cihad/Haydi cihada!*" nidasını duyunca kılıçlarını taşıyacak kudretten aciz olan bu yavrular: "*Lebbeyk Ya Resûlallah/ Baş göz üstüne Ya Resûlallah!*" deyip orduya seçilmek için sıraya dizilmişlerdi. Komutanlar komutanı önünde duran yiğitlerini kontrol ediyor, kimine bazı tavsiyelerde bulunuyor, kimini yaşı küçük diye ayırıyor, kimine de farklı bir vazife veriyordu. O anları Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle anlatır: "O gün kardeşim Ümeyr, on altı yaşlarında idi. Bir lahza yerinde durmuyor, bir o tarafa bir bu tarafa kaçıp duruyordu. Merak ettim bu halini ve yanına vararak dedim: 'Ey Ümeyr! Neyin var senin, neden bir o tarafa bir bu tarafa kaçıp duruyorsun?' Ümeyr dedi ki: 'Ey Sa'd! Baksana Allah Resûlü yaşı küçük olanları ordudan ayırıyor. Ya beni de ayırırsa ya bana da çık derse ya beni de bu iman ile inkârın ilk karşılaşmasından mahrum bırakırsa ben ne yaparım!' Ben de: 'Sen kılıcını beline as gel, senin boyun onlardan biraz daha uzundur, belki Allah Resûlü bunun için seni alabilir.' dedim. Ümeyr: 'Hayır, Sa'd! Kılıcımı belime bağlarsam hiç almaz. Çünkü kılıcım boyumdan uzundur, yere sürülüyor. Allah Resûlü beni bu halde görürse kesin geri çevirir. Bunun için önce beni seçsin, sonra kılıcımı bağlarım." dedi. Bu sözler üzerine Sa'd b. Ebî Vakkâs: "Git sıraya gir, inşallah Allah Resûlü seni seçecektir." dedi. Abisinin bu telkinleri ile Ümeyr gitti, o çocukların arka tarafında durdu. Efendimiz (sas) onlara doğru yürüyünce parmakları üzerine biraz daha dikildi, boyunu daha uzun göstermeye çalışıyordu. Efendimiz (sas) o anlarda bazı çocuk sahâbîleri ayırdı. Her ayrılan ağlamaya başladı. Sıra Ümeyr'e gelmişti, daha Allah Resûlü'nün (sas) o mübarek lisanından bir şey çıkmadan Ümeyr ağlamaya başlamıştı. Efendimiz (sas) önce onu da ayırmıştı ama Ümeyr öyle ısrar etmiş, öyle yalvarmıştı ki sonunda Efendimiz (sas) ona izin

vermişti. Allah Resûlü'nden (sas) izni koparınca koşa koşa eve gitti, kılıcını aldığı gibi abisi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın yanına gelmişti: "Haydi Ey Sa'd! Şimdi kılıcımı bağla!" dedi. Abi Sa'd b. Ebî Vakkâs kılıcı küçük kardeşi Ümeyr'in beline bağladı. Gerçekten kılıcın uçları yere sürünüyor ve Ümeyr kılıcı zor taşıyordu. Ama buna rağmen yine de Ümeyr o gün hayatının en sevinçli gününü yaşıyordu ve bu sevinci Bedir'in meydanında akıtacağı kanı ile noktalayacaktı. [824]

Bedir'in en sıcak anlarında Ümeyr yaralanıp yere düşmüştü. Abi Sa'd onu o halde görünce koşa koşa yanına gelmişti: "Ey Ümeyr'im! Ey ismi gibi küçük olan taze gül, yaralandın mı?" demişti. Ümeyr gözünde yaş, yüzünde sevinç: "Sa'd, ben gidiyorum, Allah ve Resûlü uğruna feda olarak gidiyorum. Sevdığım, özlediğim şehadet uğruna gidiyorum." dedi. Ümeyr, abisi Sa'd'ın kollarında son nefesini verdi. Sa'd ağlamaya başladı ve gözyaşları içinde çatlayan dudaklarının arasından şu cümleler süzülüyordu: "*Güle güle Ümeyir'im! Az yaşadın ama öz yaşadın. Benden sonra geldin hem imana hem bu hayata... Ama benden önce gidiyorsun hem şehadete hem cennete...*" [825] Ümeyr'in şehadeti abi Sa'd'a daha da bir güç verdi. Kardeşinin kanlar içerisinde olan bedenini bir kenara bıraktı ve harbe döndü.

Savaş Meydanında Ahlâk Dersleri

O gün Sa'd iki elinde iki kılıç adeta önüne çıkanları biçiyordu. Sahâbeden Abdullah b. Mes'ûd, Bedir'de Sa'd'ı anlatırken diyordu ki: "*O gün Sa'd yaya idi ama uzaktan görenler onu atlı zannederdi. Çünkü öyle savaşıyordu ki ancak bir binek üzerinde olan öyle savaşabilirdi.*" [826]

Bedir'in kızıştığı bir anda Sa'd b. Ebî Vakkâs yaya olarak müşrik ordularının piyade kısmına yaklaşmış ve piyadelerin komutanı Saîd b. Âs ile karşı karşıya gelmişti. Saîd, Mekke'nin korkusuz savaşçılarından biriydi. Elinde "Zülketife" isimli bir kılıç vardı. Saîd ne zaman bu kılıç ile savaşmışsa onun bu kılıcından sağ kurtulan olmamıştı. Şimdi Sa'd, bu kılıcın karşısındaydı. Karşılıklı vuruşmaya başladılar. Herkes nefeslerini tutmuş bu vuruşmayı seyrediyordu. Bir aralık Sa'd, Saîd'i yere devirdi ve son bir kılıç darbesi ile onu Bedir'de tarihe gömdü. Elindeki efsane kılıcını aldı ve onunla vuruşmaya başladı. Derken Mekke ordusu dağıldı ve kaçmaya başladılar. İman ordusu inkâr ile karşılaştıkları bu ilk savaşta 70 müşriği öldürmüş, 70'ini de esir almıştı. Bedir'de on dört Müslüman da şehid olmuştu. İşte on dört kişiden bir tanesi de Sa'd'ın kardeşi Ümeyr'di. Savaş bitince Sa'd, Allah Resûlü'nün (sas) yanına geldi. Efendimiz (sas) kardeşinin

şehadetinden dolayı Sa'd'ı kutladı. O anda Efendimiz de Sa'd da çok duygulanmıştı ve gözlerinden yaşlar boşanmıştı. Böyle duyguların coştığı bir ortamda Efendimiz (sas) denge adına hepimize ölçü olacak bir müdahalede bulundu. Sa'd'a döndü ve dedi ki: **“Ey Sa'd, aldığım o kılıcı götür ganimet mallarının içerisine koy. O sadece senin hakkın değil tüm Müslümanların hakkıdır.”**^[827]

Bundan sonra olanları bizzat Sa'd b. Ebî Vakkâs anlatır. Müslim ve Tirmizî'de geçen uzunca bir hadiste Sa'd b. Ebî Vakkâs der ki: “Efendimiz Saîd'den aldığım o güzel kılıcı yerine koymamı söyleyince ben dönüp Allah Resûlü'nden bir daha o kılıcı bana vermesini istedim. Bu sefer Allah Resûlü daha sert bir ifade ile bana o kılıcı koymamı istedi. Ben de o kılıcı götürüp yerine koydum. Daha sonra Enfâl Sûresi'nde esirler ve ganimetlerle ilgili ayetler indi ve ganimetlere ait düzenlemeler vazedildi.^[828] Bu sefer Allah Resûlü beni çağırdı ve: **‘Ey Sa'd! Şimdi gidip alabilirsin’**. dedi. Ben de gittim, o kılıcı aldım.”^[829]

Bu hadiseden çok önemli mesajlar çıkarmak mümkündür. En önemli mesaj hiç şüphesiz Allah Resûlü'nün (sas) kamu malına karşı gösterdiği hassasiyettir. Karşısında duran dayısının oğlu, yiğit bir cengâver ve kardeşini din uğruna feda eden bir ağabeydir. Kendi öldürdüğü bir düşman askerinin kılıcını almıştır. Ama ne olursa olsun daha o konuda Allah, elçisine herhangi bir hüküm vazetmediği için Efendimiz kendiliğinden bir insiyatif kullanma yerine verilecek hükmü bekliyor, en yakınlarına bile asla kamu malını kullanmaları yönünde bir ayrıcalık tanımıyordu. Çünkü Efendimiz (sas) halkın malını haksızca yiyenlerin ve bu konuda sınırları ihlal edenlerin karınlarını ateşle doldurduklarını çok iyi biliyordu. Bunun için bir tek hurmanın dahi haksızca alınmasına tahammül etmiyor, kendi almadığı gibi ashâbının da almaması yönünde onları eğitiyordu. İşte biz *Bedir*'de Sa'd b. Ebî Vakkâs'a yaptığı uyarıda bunu görüyoruz.

Dualara İcabet Şartı Helâl Lokma

Bedir sonrası Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın, Allah Resûlü (sas) ile aralarında bir hatraya şahit oluyoruz: Sa'd o günlerin birinde geldi ve yoluna baş koyduğu Efendimiz'den (sas) bir dua istedi. Dedi ki: “Yâ Resûlullah! Bana dua eder misin, benim de dualarım müstecab olsun, yani el-Mücîb olan Allah katında kabul görsün. Ellerim ilahî dergâha doğru açıldığı zaman boş dönmesin.” Bu duaya bizim de çok ihtiyacımız var değil mi? Biz de ne kadar isteriz kabul edilen bir duanın sahibi olabilmek. İlahî dergâhta boş çevrilmeyen çağrı ve

davetlerin sahibi olabilmek. Bunun için Efendimiz'in (sas) vereceği cevabı çok merak ediyoruz. Allah Resûlü (sas) "dayım" diyerek taltif edip sevdiği Sa'd'a döndü ve dedi ki: **"Ey Sa'd! Temiz (helal) şeyler ye! Duası kabul olunan bir kimse olursun. Muhammed'in canını kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki kişi haram bir lokmayı midesine indirir de bu sebepten kırk gün (duası) kabul olunmaz. Hangi kulun eti (bedeni) haram, murdar ve faizden büyüyüp gelişirse ateş ona daha lâyıktır."**^[830]

Helal lokma ve duanın makbuliyeti... Çok önemli mesajlar bunlar. Bu uyarıyı yaptıktan sonra o elleri hiçbir zaman boş dönmeyen Âlemlerin Sultanı ellerini kaldırıyor ve diyor ki: **"Allah'ım! Sen Sa'd'ın dualarını boş çevirme. Sen Sa'd'ın dualarına icabet et. O dua ettiği zaman duasını kabul buyur!"**^[831] Allah Resûlü'nden (sas) böyle bir duayı almıştı Sa'd b. Ebî Vakkâs. Bu duayı bir kez de Uhud'da alacaktı. Artık dost düşman herkes Sa'd'ın havaya kalkan elinden korkmaya başlamış, onun lisanından çıkan sözlerin ilahî dergâhta karşılık bulacağından endişe duymadan Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan hayır duaları almak için yarışıyorlardı.

Sahâbe içerisinde böyle bir ayrıcalığa sahip olan Sa'd b. Ebî Vakkâs şimdi hicretin üçüncü yılında Allah Resûlü'nün (sas) arkasında Uhud Dağı yolundadır. Efendimiz (sas), Mekkelilerin Bedir'in öcünü almak için Medine'ye saldırmak üzere bir ordu hazırladıkları istihbaratını alınca ashâbı ile istişare eder ve neticede çoğunluk olan gençlerin fikrini kabul ederek Uhud Dağı'nın eteklerinde düşmanı karşılamaya karar verirler. O gün Uhud Dağı'nın eteklerinde 700 sahâbî, 3000 kişilik Mekke ordusuna karşı savaşıyordu. Allah Resûlü (sas) ordusunu dağın eteklerinde konuşlandırdı. Okçuları Ayneyn Tepesi'ne yerleştirdi. Piyadeleri, süvarileri, sancaktarları her birisini bir yerlere yerleştirerek gerekli tedbirleri aldı. Şimdi herkes savaşın başlamasını bekliyordu. İşte tam bu esnada Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Abdullah b. Cahş arasında geçen bir konuşmaya şahit oluyoruz. Abdullah b. Cahş, Hz. Sa'd'ın duasının makbul olduğunu bildiği için ondan şehadet adına bir dua isteyecekti.^[832]

Uhud'da Elde Edilen Şeref

Uhud'da Sa'd b. Ebî Vakkâs o güne kadar hiç kimsenin elde edemeyeceği bir şerefi elde edecekti. O zaten hep ilklerin adamı idi. İlk kez risalet davası uğruna kan dökendi. İlk kez risalet davası uğruna ok atandı. Şimdi bir ilke daha imza atacak ve yoluna baş koyduğu, binler canın o cana kurban olduğu, ilk günden bugüne kadar herkesin: "Anam, babam, nefsim sana feda olsun Yâ

Resûlullah!” dediği Allah Resûlü, Sa’d b. Ebî Vakkâs’a: **“Anam babam sana feda olsun Yâ Sa’d!”** diyecekti. O güne kadar Allah Resûlü (sas) bu sözü hiç kimseye söylememişti. Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok kaynak Hz. Ali’den şöyle bir rivayet naklederler, Hz. Ali der ki: *“Allah Resûlü o güne kadar böyle bir ifadeyi Sa’d b. Ebî Vakkâs dışında başka biri için kullanmamıştı.”*^[833]

Bu hâdise nasıl olmuş ve Efendimiz (sas) Sa’d’a bu sözü nasıl söylemişti? Bilindiği gibi Uhud üç safhalı bir savaştı. Birinci safha ikinci bir Bedir gibiydi. İkinci safha okçuların yerlerini terk etmesi ile başlayan dağılma ve arkasından acı olayların şهادetlerin başladığı anlardı. Üçüncü safha ise savaşın en zorlu ve en çetin kısmı olan ve bizzat Allah Resûlü’nün (sas) de sıcak çatışmanın tam ortasında kalıp yaralandığı zorlu bir bölümdü. İşte bu safhanın başında Allah Resûlü (sas) Uhud’un yamaçlarına doğru tırmanırken yanında sadece iki insan vardı. Bunlardan biri Talha b. Ubeydullah, diğeri ise Sa’d b. Ebî Vakkâs’tı.^[834] O ana kadar Müslümanların birçoğu ve müşriklerin neredeyse tamamı Efendimiz’in (sas) öldüğünü zannediyordu. Allah Resûlü (sas) biraz Uhud’un tepesine doğru tırmanınca durdu ve aşağıda can pazarı yaşayan, oraya buraya koşan, zalim kılıçlar önünde doğranan ya da çözümlenerek sebat edemeyip kılıçlarını elden düşüren Müslümanlara baktı, yaşlı gözlerle onları biraz seyretti. O anda Allah Resûlü’nün (sas) önünde iki seçenek vardı. İlki sesiz kalıp olanları ve olacakların sonucunu beklemek; ikincisi yaşadığını haber vererek biten ümitleri yeniden yeşertip canını tehlikeye atarak İslâm askerlerini etrafında toplamak... Birincisi Efendimiz (sas) için daha kolay ve daha güvenliydi. Zaten olan olmuştu. İkincisi ise zor ve tehlikeliydi. Eğer müşrikler Allah Resûlü’nün (sas) ölmediğini anlarsa bu sefer saldırıp onu öldürebilirlerdi. Zaten İslâm ordusu o an için darmadağın olmuştu. Efendimiz, o Rahmet Peygamberi (sas) her şeye rağmen ikinci ve zor olan seçeneği tercih etti. Kendisini askerleri uğruna tehlikeye attı ve Talha b. Ubeydullah’ın ve Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın: “Yapma yâ Resûlullah! Sesini duyarlarsa müşrikler seni rahat bırakmaz!” demelerine rağmen o var gücüyle haykırarak: *“Helümme ileyye ene Resûlullah!/Bana gelin ben Resûlullah’ım, işte buradayım!”* dedi.^[835] Bu ses, ölü toprağı serpilmiş Uhud’a yeniden hayat bahşetmişti. Adeta ölen ruhlar yeniden dirilmiş, dizlere yeniden derman, dillere yeniden ferman gelmişti. Eller kılıçları yeniden tutmuş ve bir anda İslâm askerleri canlanmışlardı. Efendimiz’in (sas) sesini duyan Uhud’un tepesine doğru koşmaya başlamıştı. Ebû Bekir, Ali, Zübeyr, ensardan Ziyad b. Seken ve arkadaşları, Ümmü

Ümâre ya da bilinen adı ile Nesibe validemiz hemen Efendimiz'in (sas) yanına gidiyorlardı. Bir anda Allah Resûlü'nün (sas) etrafına yirmiye yakın sahâbî gelmişti. Ama gelenler sadece Müslümanlar değildi. Efendimiz'in (sas) ölmediğini duyan bazı müşrik savaşçılar son bir darbe indirip İslâm davasının mesajını bitirmek istiyordu. Bunun için başta Mus'ab b. Umeyr'in katili İbn Kamia olmak üzere Mâlik b. Zübeyr, Abdullah b. Şihâb, Sa'd'ın abisi Utbe b. Ebî Vakkâs ve diğerleri bu küçük topluluğa saldırmaya başladılar. İşte ne olduysa o anda oldu. Efendimiz'in (sas) rubai dişleri kırıldı, kazılan çukura düştü, başındaki miğferin demir halkaları yanaklarına saplandı ve her taraftan okların, kılıçların, mızrakların muhatabı oldu. Yanında olan o yirmi sahâbî Allah Resûlü'nü (sas) koruma adına tarihin görüp yazmadığı bir fedakârlık ortaya koyuyorlardı. Canlarını Efendimiz'in (sas) mübarek canının selameti uğruna feda ediyorlardı. Kimi kılıç sallıyor, kimi ok atıyor, kimi bedenini Efendimiz'e (sas) kalkan ediyordu. Yiğitler yıkılıyordu birer birer Efendimiz'in (sas) önünde. Ensarın gençleri Uhud'un o can pazarında Allah Resûlü'nü (sas) koruma adına canlarını hiç çekinmeden veriyordu.

Hız. Ali, elindeki kılıç ile o zalim adamlara karşı koyuyor, Hız. Zübeyr ile Hız. Ebû Bekir ellerinden geldiğince bir şeyler yapıyorlardı. Hız. Talha da bedenini Efendimiz'e (sas) kalkan yapıyordu. Bu tabloda Sa'd b. Ebî Vakkâs Allah Resûlü'nün (sas) önüne oturmuş, onu koruma adına en büyük kabiliyeti olan ok atma maharetini orada ortaya koyuyor, eline aldığı okları beklemeyen düşmanın üzerine atıyordu. O attıkça Efendimiz (sas) arkadan ona ok uzatıyor, Sa'd'ın her atışında da: **“İrmi! (Yâ Sa'd) Fedake Ebî ve Ümmî/ At! (Ey Sa'd) Anam, babam sana feda olsun.! diyor.**^[836] Bu nasıl bir ödül ya Rabbi! Tüm iman edenlerin kurban olmak için can attıkları anayı, babayı, canı, cananı O'na feda ettikleri Resûlullah (sas), Sa'd'a o gün defalarca **“Anam, babam sana feda olsun!”** diyor. Sadece bunu mu diyor, hayır... Allah Resûlü (sas), Sa'd'a her ok uzattığında: **“Allah'ım! Bu senin okundur yani senin adın için atılmaktadır. İlahî! Sa'd'ın atacağı okun hedefini doğrult ve onun yapacağı duaları kabul buyur!”**^[837] diyor.

Bu tabloda Allah Resûlü (sas) ile Sa'd arasında çok farklı bir atmosfer oluşmuştu. Efendimiz (sas) bazen oku veriyor, vurulacak hedefi de söylüyor, Sa'd da okunu o hedefe doğru doğrultuyor ve bir tanesini kaçırmadan tam hedefinden vuruyordu. Böyle bir ortamda Müşriklerden İbn Urfe künyeli Hibbân b. Arıka isimli bahtsız bir adam yaralı İslâm askerlerine su taşıyan,

onların yaralarını saran Ümmü Eymen validemize bir ok attı. Ümmü Eymen yaralanıp yere düştü. Hibbân bu hale çok sevindi ve güldü. Ama o olanlar Allah Resûlü'nün (sas) çok ağırına gitmişti çünkü Ümmü Eymen'in Allah Resûlü (sas) katında çok farklı bir yeri vardı. Annemden sonra annem dediği iki hanımdan biriydi o. Zeyd b. Hârise'nin eşi, torunu sayılan Üsâme'nin annesi idi. Ümmü Eymen'in yaralanması Efendimiz'e (sas) öyle dokundu ki hemen bir ok uzattı Sa'd'a: **“Ey Sa'd! Şu Allah düşmanını ne olur yere ser!”** dedi. Sa'd: “Sen merak etme Yâ Resûlullah! Ben şimdi onun işini bitiririm Allah'ın izni ile...” dedi ve okunu o İslâm düşmanın üzerine doğrulttu ve adamı tam kalbinden vurarak yere serdi. Efendimiz (sas) tebessüm etti ve dedi ki: **“Sa'd Ümmü Eymen'in intikamını aldı. Ey Sa'd! Allah senin duanı kabul etsin ve oklarını da hedefine isabet ettirsin.”**^[838]

Sa'd o gün attığı ok sayısını kendi bile bilmiyordu. O gün savaş bitene kadar Allah Resûlü'nün (sas) önünde durmuş ve hayatının sonuna kadar da Uhud'daki o tabloyu hiç unutmamıştı. Elde ettiği bu şeref unutulacak bir şeref değildi ki. O unutmadığı gibi ondan sonra gelenler de babalarının bu büyük şerefini hep iftihar ile anacaklardı. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kızı Âişe^[839] kendisini insanlara şöyle tanıtacaktı: *“Ben, Uhud günü Hz. Peygamber'in anne ve babasını feda ettiğini (dile getirdiği) bir muhacirin kızıyım.”*^[840]

O günden sonra da Sa'd b. Ebî Vakkâs, Efendimiz'in (sas) arkasından bir an olsun ayrılmayacak ve onlarca hatta yüzlerce hatıranın sahibi olacaktı. Bunların hepsini anlatmaya imkân yok^[841] ama Hz. Sa'd'ın anlatıldığı bir mecliste Kâdisiye'den bahis açmazsak iş tamam olmaz. Size kısaca onun Kâdisiye'deki kahramanlığını da anlatarak konumuzu toparlayalım.

Arslan Pençesi Kâdisiye'de

Dönem Hz. Ömer dönemidir. İslâm orduları Irak, İran, Mısır, Şam topraklarında destan üzerine destan yazmaktadırlar. Ancak o günlerde Irak cephesinde tarihe Köprü/Cisr Savaşı diye geçen bir savaşta İslâm ordusu büyük bir yara almış ve yüzlerce şehid vermişti. Bu savaş sırasında ordu komutanı Ebû Ubeyd de şehid olmuştu.^[842] Bu mağlubiyet gerek İslâm askerleri arasında gerek Medine'de büyük bir üzüntü ile karşılandı. Halife Ömer hemen sahâbenin büyüklerini -ki içlerinde Hz. Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf gibi Aşere-i Mübeşşere'nin yiğitlerinin olduğu bir topluluğu- topladı ve istişare etmeye başladı. O günlerde Sa'd b. Ebî Vakkâs Halife Ömer tarafından bir görevle Hevâzin bölgesine gönderilmişti.

İstişarede herkes bir şeyler söylüyor, ortaya çok değişik fikirler ileri sürülüyordu. Hz. Ömer başından beri bu önemli cepheyi bizzat kendisi komuta etmek istiyordu. Ama özellikle Hz. Ali ile Abdurrahman b. Avf buna karşı çıkıyor, Halife'nin Medine'yi terk etmesini uygun görmüyor ve yerine başka bir ismi görevlendirmesini teklif ediyorlardı. Başka biri ama kim? İşte sahâbe ve başlarında da Halife, İran topraklarına gönderilecek ismin kim olacağını düşünüyorlardı. Tam bu esnada içeriye bir asker girdi, elinde bir mektup vardı. Mektubu halife Ömer'e uzatınca asker: "Ey Mü'minlerin Emîri! Bu mektubu size Hevâzin'den Sa'd b. Ebî Vakkâs gönderdi." diyordu. İşte o an Abdurrahman b. Avf ayağa kalktı ve: "*Aranan adam bulundu. Ey Emire'l Mü'minin! İran topraklarına aslan pençesi Sa'd'ı gönderebilirsin.*" dedi. Hz. Ömer bu teklifi duyunca heyecanlandı ve o anda büyük bir memnuniyetle kabul etti. [843]

Öyle ya bu iş için ondan daha uygun biri mi vardı? Hemen bir mektup yazarak Sa'd'ı Medine'ye çağırdı, ona yeni görevini anlattı ve bir an önce hazırlanmasını emretti. Sa'd dünden hazırды. Zaten o hamaset ve hamiyet ile yoluna baş koyduğu İslâm'ın sancağını ötelere taşıma adına verilen her göreve "Lebbeyk!" deyip koşardı. Sahâbeyi sahâbe yapan şuur da bu değil miydi? Onlar eylem adamı, görev adamı idiler. Başlarında olan ister yirmi yaşlarında bir delikanlı olan Üsâme olsun, ister siyah tenli Habeşli bir köle olan Bilâl olsun, ister Arap olmayan Selmân olsun ne fark ederdi? Önemli olan risaletin mesajının âleme yayılması idi.

Sa'd b. Ebî Vakkâs hazırlıklarını tamamlamış, kendisi ile birlikte hareket edecek ordu Medine'nin dışında konaklamıştı. Şimdi Halife Ömer, Sa'd'ı ve İslâm askerlerini uğurlamak için onların yanındadır. Ordu hareket etmeye başlamış, ordunun komutanı ile Müslümanların Halifesi Ömer en arkalarda hem yürüyor hem konuşuyordu. Konuşan Halife Ömer'dir, dinleyen ise komutan Sa'd b. Ebî Vakkâs'tır. Hz. Ömer ne diyor biliyor musunuz? Farûk lakablı Ömer sözlerine şöyle başlıyor: "*Ey Sa'd! Sakın Allah Resûlü'nün dayısı ve arkadaşı olman seni gururlandırmasın. Bu gurur seni Allah'ın emrini uygulamaktan alıkoymasın.*" [844]

Bu uyarı çok önemli bir uyarı idi ve Hz. Ömer bunu yaparak aslında Sa'd'ın şahsında hepimizi uyarıyordu. Babalarımızın, ailelerimizin, mensubu bulunduğumuz yapılarımızın hiçbirinin kurtuluş vesilesi olmadığını söylüyordu. İnsanın ailesinin iyi oluşu, babasının hacı, hoca oluşu insanı ne yazık ki kurtarmıyor; asıl kurtuluş yolunun insanın kendi amellerinde olduğu gerçeğinin altı çiziliyordu. İşte Halife Ömer, Sa'd'a bunları söylüyordu.

Sözlerinin devamında da İslâm savaş hukukunun sınırlarını hatırlatıyordu. Müslümanların hukuklu insanlar olduğunu, hayatın her alanının kendine özgü hukuku olduğu gibi savaş ve cihadın da hukuku olduğunu söylüyor, her şart ve durumda bu hukuka uyma zorunluluğunun altını çiziyordu. Diyordu ki: *“Allah, kötülüğü kötülükle değil iyilikle giderir. Allah ve insanlar arasında O’na itaatten başka bir şey yoktur. Allah katında bütün insanlar eşittir. Allah onların Rabbi, onlar da O’nun kullarıdır. Onlara verilen hayat için Allah’ı zikrederek O’nun kanunlarına tabi olarak O’na hamedederler. Sen, Resûlullah’tan ne gördünse nasıl şahit oldunsa aynen öyle hareket et.”*^[845]

Hz. Ömer yapacağı tüm uyarıları İslâm ordusunun komutanı Sa’d b. Ebî Vakkâs’a yaptıktan sonra Hz. Sa’d, İran topraklarına doğru yola çıkıyordu. Sonrasında Kâdisiye Savaşı oluyor ve bu savaşın komutan olan Hz. Sa’d, eşsiz bir kahramanlık ortaya koyuyor, İran’ın tamamının fatihi oluyor ve tarihe bu alanda da adını altın harfler ile yazdırıyordu.

Vefatı ve Arkasından Bıraktığı Manevi Mirası

Tarihler hicretin 55. yılını gösterdiğinde Sa’d b. Ebî Vakkâs hicrî olarak seksen beşe merdiven dayamış ömrü ile gözleri tamamen kapanmış, nûr yüzlü bir piri fani olmuştu. İslâm coğrafyalarının dört bir tarafından insanlar Akîk köyüne geliyor ve o gün için Aşere-i Mübeşşere’den de muhacirlerden de hayatta kalan bu tek insanı ziyaret ediyor, onun müstecab dualarına hissedar olmak için adeta birbirleri ile yarışıyorlardı. Sa’d b. Ebî Vakkâs da o yaşına ve rahatsızlıklarına rağmen her geleni kabul ediyor ve isteyene hayırda olması şartı ile dua ediyordu. O günlere dair bir tabloyu bize Abdullah b. es-Sâib naklediyor. Diyor ki: “Yıllar önce Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı ziyaret etmiştim. Gözleri görmüyordu ama sesimden beni tanıdı ve: ‘Sen Mekke’nin en iyi karîlerinden biri olan Abdullah değil misin?’ dedi. Ben: ‘Evet, ben oyum.’ dedim. Sevindi ve bana dua etti. O zaman dedim ki: ‘Amca! Senin duan makbul oluyor, herkese dua edip duruyorsun kendin için de dua etsen de gözlerin açılabilir mi?’ Bu sorum karşısında gülümseyerek dedi ki: ‘Oğlum! Allah-ü Teâlâ benim hakkımdaki takdiri ne ise en güzeli odur, ben niye takdir edilene razı olmayayım ki?’”^[846]

Aynı sözleri bir gün oğullarından biri de söyleyecekti. Yanında olan oğullarından biri bir gün: “Ey babacığım! Herkese dua ediyorsun, Resûlullah’ın (sas) müjdesi ile de senin duaların ilahî dergâhtan boş dönmüyor. Dua etsen de Allah gözlerindeki rahatsızlığı giderse sen de rahatça görsen daha iyi olmaz mı?” dedi. Sa’d b. Ebî Vakkâs oğlunun bu

talebine karşı dedi ki: “Ey evladım! Rabbimin bu takdirine karşı ben nasıl başka bir talepte bulunabilirim ki? O’nun dilediği benim de en büyük dileğimdir. Şimdi sen benim gözlerimi boş ver sana yapacağım vasiyetime iyi kulak ver. Evde bulunan bir sandıkta biraz eskimiş bir gömlek göreceksin. Beni o gömlek ile kefenle. O gömlek Bedir’de giydiğim gömlekti. O gömlek amcan Ümeyr’in Bedir günü şehid olurken el sürdüğü gömlekti. O gömlek Bedir günü Allah Resûlü’nün (sas) beni teselli etme adına mübarek elini sırtıma sürdüğü gömlekti. İstiyorum ki bu kadar yüce hatıraların olduğu bir gömlek ile Rabbimin huzuruna gideyim.”^[847] Sa’d b. Ebî Vakkâs bu vasiyetinin üzerinden çok geçmeden bu dünyaya veda edip Rahim-i Rahman’a doğru yolculuğa çıktı. Seksen küsur yıllık ömrünü Allah ve Resûlü’nü memnun etme adına harcayarak ömür heybesinde yüzünü ak edecek nice hatıra ile noktaladı ve Bakî’ Kabristanlığı’na defnedildi.

Bize yüzlerce alanda rehber olabilecek hatıralar, mesajlar ve Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından 271 hadis emanet ederek gitti.^[848] Allah kendisinden ebeden razı olsun.

^[788] Balıkesir’de var olan medreselerden bazıları şunlardır: Ali Şuûrî Medresesi, Orta Medrese, Keşkek Medresesi, Eskicami Medresesi, İç İlli Medresesi, Alaybey Medresesi, Hacı Ali Medresesi, Mevlevîhâne Medresesi, Alankuyu Medresesi, Hacı Yahyâ Medresesi, Hacı Kaya Medresesi, Bostan Çavuş Medresesi, Sâkîzâde Medresesi, Hoca Kuyu Medresesi, İncioğlu Medresesi, İğneci Medresesi ve Dârülhadis Medresesi. Bkz. Mücteba İlgürel, “Balıkesir”, *DİA*, V, 14.

^[789] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 713; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 8.

^[790] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 453; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 171; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 151.

^[791] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 453.

^[792] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, II, 453.

^[793] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hiz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 376.

^[794] Yıldırım, *Hiz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 376.

^[795] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1381; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, IV, 287; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, III, 294; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 166.

^[796] Bkz. Yıldırım, *Hiz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 24.

^[797] Tirmizî, “Menâkıb”, 90; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, I, 144; Hâkim, *Müstedrek*, III, 569; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 151.

[798] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 453; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 171.

[799] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 453; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 173, 174.

[800] Taberî, *Târih*, II, 216.

[801] Taberî, *Târih*, II, 216.

[802] Sa'd b. Ebî Vakkâs, kendisi ilklerden olmasını şöyle dile getirecekti: "Ben İslâm dinine girenler arasında üçüncü idim. Ben Allah'ın daha namazı farz kılmadığı günde Müslüman oldum." İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 154.

[803] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 333, 334.

[804] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 350.

[805] Bedreddin el-Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XXII, 127; *Tecrîd-i Sarîh Tercümesi*, XII, 121; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 455.

[806] Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 43, 44; Tirmizî, "Tefsirü'l-Kur'ân", 30; Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s. 241, 245.

[807] **"Biz, insana ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar seni hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim."** Ankebût 29/8.

[808] **"Biz insana, ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) Önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber veririm."** Lokman 31/14, 15.

[809] **"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa kendilerine 'of!' bile deme, onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle."** İsrâ 17/23.

[810] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 282.

[811] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 282.

[812] İbn Hişâm, *Sîre*, II, 338; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1381; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 287; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, III, 294; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 166.

[813] Buhârî, “Fedâilü Ashâbi’n-Nebî”, 15; Müslim, “Zühd”, 12; Tirmizî, “Zühd”, 29.

[814] Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 92.

[815] İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 238.

[816] Makrizî, *İmta’u’l-Esma*, I, 69.

[817] İbn Habib, *Muhabbar*, s. 72.

[818] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 155; İbn Habib, *Muhabbar*, s. 72.

[819] Buhârî, “Cihad ve Siyer”, 70; Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 39, 40.

[820] Tirmizî, “Menâkıb”, 92.

[821] Bkz. el-Mağlus, *Siyer Atlası*, s. 193-218.

[822] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 256.

[823] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 7; Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 11.

[824] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, I, 21; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 36.

[825] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1381; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, IV, 287; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, III, 294.

[826] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 141; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, III, 71.

[827] Müslim, *Fedâilü’s-Sahâbe*, 43; Tirmizî, *Tefsirü’l-Kur’ân*, 9.

[828] **“Eğer Allah’a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir Savaşı’nda) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah’a, Resûlüne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.”** Enfâl 8/41.

[829] Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 43; Tirmizî, “Tefsirü’l-Kur’ân”, 9.

[830] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 321, 399; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, VI, 310; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, XVIII, 168.

[831] Tirmizî, “Menâkıb”, 89; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, XV, 174.

[832] Bkz. Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, I, 277-279.

[833] Buhârî, “Cihad”, 80; Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 5; Tirmizî, “Menâkıb”, 90.

[834] Buhârî, “Fedâilü Ashâbi’n-Nebî”, 14.

[835] Taberî, *Târih*, III, 20.

[836] Buhârî, “Cihad”, 80; Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 5; Tirmizî, “Menâkıb”, 90.

[837] Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat*, III, 125, 126; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, XV, 175.

[838] Halebî, *İnsanü’l-Uyûn*, II, 504.

[839] Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra) hayatı boyunca birçok evlilik yapmış ve bu evliliklerinden 30'un üzerinde çocuğu olmuştur. O çocuklar içerisinde annesi Zebn bint Hâris olan Âişe bint Sa'd'ın farklı bir yeri vardır. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2576; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 474, 475.

[840] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 101.

[841] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 712-715; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 452-456; İbn Abdiberr, *el-İstiâb*, II, 171-174; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 151-166.

[842] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 26, 27.

[843] Taberî, *Târih*, IV, 84; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 451.

[844] Vâkıdî, *Fütûhu's-Şam*, I, 68.

[845] Vâkıdî, *Fütûhu's-Şam*, I, 68.

[846] Halebî, *İnsanü'l-Uyûn*, II, 508.

[847] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 78.

[848] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s.258.

❦ Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hayatından Mesajlar ❦

❦ Hamiyet, mukaddesatı koruma arzusu ve İslâm'ın sana yüklediği sorumluluk duygusundan kaynaklanan bir gayreti ortaya koyma ahlakıdır. Nerede olursa olsun iman ettiğin değerleri muhafaza ve müdafaa etmelisin ki bu alandaki vazifeni yerine getirebilesin.

❦ Hamaset, imanın heyecanından kaynaklanan bir cesaret, korkusuzluk, yiğitlik ve kahramanlıktır. Davranış ve söylemlerinin altını her geçen gün sağlamlaşan bir akide ile besle ki yarı yollarda kalmayasın, ilk günkü heyecanı son güne kadar koruyabilesin.

❦ Heybet, mü'minlere karşı merhametli, inkârcılara karşı şiddetli, haşmetli, vakarlı ve izzetli durabilmektir. Doğru işi doğru zamanda ve zeminde yapmak en büyük hedefin olsun ki adımlarını senden önce aynı yolun yolcusu olan büyüklerin ayak izlerine kavuşturabilesin.

❦ Hassasiyet, Allah'ın koyduğu sınırları iyice öğrenmek ve bunlara azami derecede riayet ederek yaşamaktır. Helâl ve haram çizgilerini iyice öğrenmeli, kul hakkının ehemmiyetini hiçbir zaman unutmamalısın ki dünyanın cazibesine kapılmadan selamete erişebilesin.

❦ Haşyet, Allah'a karşı derin bir korku ve saygı, gerçek ilim erbabının en önemli hususiyeti, dağları dahi paramparça eden ağır bir seviyedir. İhsan şuurunu iyice anlamalı, niyetinin selimiyetini korumalı, ihlâsı sürekli kendine azık edinmelisin ki bu güzel nimeti her daim koruyabilesin.

Dirayet Timsali
ÜMMÜ SELEME BİNT EBÎ ÜMEYYE

Radiyallahu Anhâ

Iğdır

...فَبَكَتْ أُمُّ سَلَمَةَ، فَتَنَظَرَتْ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَا يُبْكِيكِ،
فَقَالَتْ خَصَمْتُهَا، وَتَرَكْتُكِ، أَنَا وَابْنَتِي، فَقَالَ: أَنْتِ، وَابْنَتُكِ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ

“... (Efendimiz (sas) Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’e fazlaca ilgi gösterince) Ümmü Seleme validemiz üzüntüden ağladı. Efendimiz (sas) onun ağladığını görünce: ‘Neden ağlıyorsun?’ diye sordu. Ümmü Seleme dedi ki: ‘Onlara özel ilgi gösterdin ama beni ve kızımı bundan mahrum ettin.’ Efendimiz (sas) dedi ki: ‘Sen de kızın da Ehl-i Beytimdensiniz!’”

(Heysemî, Mecmau’z-Zevâid, IX, 171)

“Resûlullah’ın (sas) en sevdiği amel kolay ve basit de olsa devamlı
olandı.”

Ümmü Seleme (r.anhâ)

(Ebû Nu’aym, Hilyetü’l-Evliyâ, IX, 32)

Adı: Hind bint Ebî Ümeyye

Anlamı: Yüz veya daha fazla deve, kılıç

Künyesi: Ümmü Seleme / Seleme’nin annesi

Lakabı: Ümmü’l-Mü’minîn / Mü’minlerin annesi

Baba Adı: Ebû Ümeyye b. Muğire

Anne Adı: Atike bint Amîr b. Rebîa

Kabilesi: Mahzûmoğulları/Mekke

Doğum Yeri: Mekke

Doğum Yılı: N.Öncesi, 14/Milâdî, 596

İslam’a Girişi: Nübüvvetin ilk günleri

Sohbet Süresi: 23 yıl

Rivayeti: 378

Eşi/Eşleri: Ebû Seleme/Abdullah b. Abdülesed Muhammed b. Abdullah
(sas)

Vefat Yeri: Bakî Kabristanlığı/Medine

Vefat Yılı: Hicrî, 61/ Milâdî, 680
Vefat Yaşı: 85

Dirayet Timsali
ÜMMÜ SELEME BİNT EBÎ ÜMEYYE
(Radiyahallahu Anhâ)

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Kutlu Nebi'ye salât ve selam, o Nebi'nin hanesine girerek her biri hayatın farklı bir alanında bize örnek olan, model olan annelerimize selam, o annelerimizden biri olan ve bu fasılda İğdır'da hayatını biraz olsun tanımaya çalışacağımız Ümmü Seleme annemize selam, yine tüm Ashâb-ı Kirâm efendilerimize, Ehl-i Beyt'e selam, uzaktan yakından Ümmü Seleme annemiz adına kurulan bu güzel sofraya icabet eden siz kardeşlerime de selam olsun.

Rabbim es-Selam ismi ile bizlere muamelede bulunsun, aramızda selamı yaysın, selam da Darü's-Selam olan cennetin kapılarını bizlere açsın inşallah...

İğdır ve Ümmü Seleme Validemiz

82 İl 82 Sahâbî projesi adım adım sonlara doğru yürüyor, bugün 77. programı yapacağız inşallah. Ev sahibimiz ise annelerimizden bir anne Ümmü Seleme annemiz. Neden İğdır için bu annemiz seçildi? Bunun birkaç sebebi var da özellikle iki önemli sebebini sizlerle paylaşalım. Bunlardan biri şu: İğdır Ehl-i Beyt'e sevgisi ve sevdası ile bilinen bir ilimizdir. Hücre-i Saâdet'in sultanları içerisinde Ehl-i Beyt'e en fazla sevdalı isim de Ümmü Seleme annemizdir. İstedik ki iki sevda birbiri ile buluşsun, Ehl-i Beyt'e muhabbet besleyen bir yerde bu sevdanın Asrı Saâdet'teki yerini görmek için Ümmü Seleme annemiz gündem edilsin.

İkinci sebebe geçmeden, Ehl-i Beyt sevgisi konusunda bir iki cümle söylemiş olalım. Sevgi, muhabbet, sevda, çok kullandığımız kelimeler ama üzümlere söyleyelim ki altını pek de dolduramadığımız kelimeler bunlar.

Gerçekten Allah sevgisi dediğimiz zaman Resûlullah sevgisi dediğimiz zaman özel olarak Ehl-i Beyt sevgisi dediğimiz zaman bir şeyler söylüyoruz ancak hayatlarımız bu sevgileri ispat etme adına ortaya ne kadar bir şeyler koyuyor, işte sorgulanması gereken nokta burasıdır. Asıl konumuz bu olmadığı için tam bu noktada üç ayetten esinlenerek üç cümlede meselenin aslını ortaya koymaya çalışalım. Nedir bu üç cümle?

“Allah’ı sevmek, imanın hakkıdır.”

“Peygamber’i sevmek, Allah’ın hakkıdır.”

“Ehl-i Beyt’i sevmek ise Peygamber’in hakkıdır.”

Bu üç cümlelerin Kur’ân’daki delilleri çoktur ama her biri için bir ayet vermek gerekirse şu ayetleri verebiliriz:

Allah’ı sevmek, imanın hakkıdır. (Bakara, 165)^[849]

Peygamber’i sevmek, Allah’ın hakkıdır. (Âl-i İmrân, 31)^[850]

Ehl-i Beyt’i sevmek ise Peygamber’in hakkıdır. (Şûrâ, 23)^[851]

İğdır’da neden Ümmü Seleme annemizin anlatılacağı konusundaki ikinci hususa gelince biraz sonra kısmen hayatına dair izleri aktaracağımız annemizin Resûlullah’tan önceki eşi Ebû Seleme b. Abdülesed, ensar-muhacir kardeşliğinde Medine’deki ilk ilim evlerinden biri olan *Dâru’s-Sa’d*’ın sahibi Sa’d b. Hayseme’ye kardeş kılınmıştı.^[852] Sa’d b. Hayseme’yi Kars’ta anlattık. Bu bağlamda istedik ki hemen yanı başında Ümmü Seleme, dolayısıyla eşi Ebû Seleme de anlatılsın. Efendimiz’in (sas) sünnetlerinden bir sünnet olan *“seveni sevdiğinden ayırmama sünneti”* de burada ihya edilmiş olsun. Rabbim hayırlara ulaştırsın, hakkı ile bu güzel annemizden istifade edebilmeyi bizlere kolaylaştırsın.

Hız. Peygamber’in (sas) Evlilikleri

Hız. Hatice annemizden Reyhâne annemize kadar Hız. Peygamber’in hanesine giren hanım sayısı 13’tür. Nikâh olup zifaf olmayan bir evlilik olarak Esmâ bint Numan’ı da sayarsak sayı 14 olur.^[853] Ama onu saymadığımız zaman sayı 13’tür.^[854] O gününün dünyasında bir erkeğin sınırsız sayıda kadın ile evlenme imkânı vardı. Nisâ Sûresi 3. ayet^[855] nazil olunca bu konuda bir sınırlama getirildi ve mesele bir hükme bağladı. Ancak ortaya konan o hüküm o günün erkeklerini pek de sevindirmedir. Şimdi biz bazı ayetleri nüzûl ortamından koparıp okuduğumuz için tam anlamı ile anlayamıyoruz. Bugünün dünyasından hareket ederek anlamaya çalışıyor ve

çoğu zaman yanlış anlıyoruz. Bir örnek vermek gerekirse ayet nâzil olunca sahâbeden^[856] biri geldi, nikâhı altında on hanım vardı.^[857] Nazil olan ayet dört tane hanım ile bir anda evliliğe izin veriyor fazlasını ise haram kılıyordu. Bundan dolayı gelen sahâbî “Ne yapacağım, nasıl davranacağım?” diye Efendimiz’den bilgi almaya çalışıyordu. Efendimiz de (sas) dört tanesini yanında tutabileceğini, diğerlerini boşaması gerektiğini söyleyecekti.^[858] Sadece dörtten fazla hanım ile bir anda evli bulunmayı Rabbimiz özel bazı nedenlerden dolayı Efendimiz’e (sas) has bir durum olarak kılacaktı.^[859] Bu özel nedenlerin en önemlilerinden biri o günün dünyasında evlilikler üzerinden kurulan bağlarla mesajların farklı kabilelere ulaşma imkânı bulunması idi.

Hatırlanacağı üzere Efendimiz (sas) 25 yaşında kendinden 15 yaş büyük ve daha önce iki evlilik yapmış, o evliliklerden de üç tane çocuğu olmuş Hatice annemiz ile evlenmişti. Bu evlilik tam 25 yıl ve tek eşli olarak devam etmişti. Hatice annemiz kaç kez Efendimiz’e (sas) evlen demişse de: “*Seninle beraber başka bir kadın mı?*” deyip bu konuda kapıları kapatmıştı.^[860] Hatice annemiz dünyaya veda ettiğinde Efendimiz (sas) 50 yaşlarındadır. 2 yıl da Efendimiz (sas) dul kalacak, sonra o günlerde 50 küsur yaşlarında olan Sevde annemiz ile evlenecekti.^[861] Sonra Âişe, Hafsa, Zeyneb bint Huzeyme, Ümmü Seleme ve diğerleri ile evlenecekti.^[862]

Efendimiz’in (sas) yaptığı tüm bu evlilikleri çok iyi anlamalı ve atılan adımları iyice kavramalıyız ki bu konuda ileri geri konuşan cahillerin, müsteşriklerin, iddialarının ne kadar boş ve anlamsız olduğunu iyice anlayalım.

Şunu da hiçbir zaman unutmayalım ki Allah (cc) Kur’ân-ı Kerim’de Nûr Suresi 26. ayette: “**...Kötü erkekler kötü kadınlara, temiz erkekler temiz kadınlara yaraşır.**”^[863] diyor. Elbette bunun istisnaları var ve bu istisnalarını yine bize Kur’ân aktarıyor.^[864] Ancak genel çerçevede eğer Rabbimiz bir hanıma peygamber hanımı olma şerefini nail etmişse o hanım için yeryüzünün en yüce şerefini ve makamını vermiş demektir.

O annelerimiz elde ettikleri o büyük şerefle birlikte peygamber mektebinin en gözde talebeleri ve başkalarının ise muallimleri olmuşlardır. Biz bugün Peygamber mektebi dediğimiz zaman aklımıza Mekke’deki *Dârü’l-Erkam*, Medine’deki *Suffa Mektebi* geliyor, el-Hak doğrudur. Ama hiçbir zaman unutmayalım ki Efendimiz’in (sas) mescidinin hemen yanı başında olan o hücreler, odalar; içinde Âişe’nin, Hafsa’nın, Ümmü Seleme’nin, Safiye’nin,

Meymûne'nin ve tabii ki kızı Fâtıma'nın -hepsine selam olsun- olduğu o odalar birer mekteptiler. Bazen sahâbenin bilmediği nice mahrem konuların âleme duyurulduğu, öğretildiği mektepler ve medresedirler. O odaların sakinleri olan annelerimiz ise tüm ümmetin hem anneleri hem muallimeleridir.

Ümmü Seleme Validemizin Ayrıcalıkları

İşte biz şimdi bu mektebin en gözde muallimlerinden biri olan Ümmü Seleme annemizi anlamaya çalışacağız. Tabii ki her annemiz bizler için çok değerli ve çok önemlidir. Her annemizin hayatı bizler için birçok mesaj ile doludur. Ancak şunu söyleyelim ki gerçekten Ümmü Seleme validemiz, bugün hak ettiği kadar bizler tarafından tanınmamaktadır. O hanenin ilk sultanı olan Hz. Hatice az veya çok biraz bilinir. Hz. Âişe validemiz biraz daha bu konuda nasiplidir o da tam olmasa bile bilinir. Diğerleri de az veya çok bilinir. Ama mesele Ümmü Seleme olunca biz bu annemizden ne öğreneceğimizi bile bilmiyoruz. Bu annemizin Efendimiz (sas) nazarındaki değerini, sahâbenin dünyasındaki değerini ve bize bugünün dünyasına katacağı değerleri bilmiyoruz. Bundan dolayı biz Ümmü Seleme demenin bize katacağı çok önemli mesajlar olduğunu unutmayalım.

Gelin sözün başında Ümmü Seleme validemizin ayrıcalıklarını, özelliklerini, hususiyetlerini şöyle bir maddelemeye çalışalım. Nedir Ümmü Seleme validemizin diğer annelerimizden ayrıcalıkları?

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde Hz. Hatice dışında ilk iman edenlerden biridir. ^[865]

Ayrıca onun ailesi, Efendimiz'in (sas) ailesi dışında ilk iman eden ailedir.

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde Hz. Âişe'den sonra en çok hadis rivayet eden biridir. Hz. Âişe'nin rivayet ettiği hadis sayısı 2210; Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği hadis sayısı 378'dir. ^[866]

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde okuma bilen iki annemizden biridir.

Malum olduğu üzere okuma-yazma bilen Hz. Hafsa, sadece okuma bilen ise Hz. Âişe ile Ümmü Seleme'dir. ^[867]

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde fetva verecek kadar ilme sahip iki annemizden biridir.

Fetva verecek kadar ilim sahibi olan annelerimizden biri Hz. Âişe, diğeri ise Ümmü Seleme'dir. ^[868] Bundan dolayı biz Ümmü Seleme validemizin

değer ve kıymetinin tam takdir edilmesi için: “O bu ümmetin ikinci Âişe’sidir.” diyebiliriz.

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde dirayet, meseleleri değerlendirme ve isabet kaydetmede bazen diğer annelerimizi bir adım geride bırakmış biridir.

İşte bundan dolayı dersimizin serlevhası: “Dirayet Timsali” olarak belirlendi. Özellikle Hudeybiye’deki isabetli görüşü, Cemel Vakası’ndaki duruşu, Kerbela hadisesine yaklaşımı bizim bu meseleyi anlamamızı kolaylaştırmaktadır. 6- Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde, Habeşistan’a hicret eden 3 annemizden biri, Medine’ye hicret eden ise 8 annemizden biridir.

Hatırlanacağı üzere Sevde, Ümmü Habibe ve Ümmü Seleme validelerimiz iki hicretli sahâbîlerdendi.^[869] Yani hem Habeşistan’a hem Medine’ye hicret etmişlerdi. İşte Ümmü Seleme de bu üç annemizden biriydi.

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde en son vefat eden annemizdir. O, hicrî 61, milâdî 680’de^[870] tam 85 yaşlarında bu dünyadan göçüp gitmiştir.^[871] Hz. Peygamber’den sonra 50 yıl yaşaması, o 50 yıl içerisinde yüzlerce hadiseye muhatap olması ve bu hadiselerde hep anneliğe yakışan tavırlar sergilemesi, hepsinden önemlisi hiç eteğine haşa çamur bulaştırmaması yani iz sürmemesi onu çok farklı bir noktaya getirmiştir.

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde ilk evliliğinden olan çocuklarından ikisini âlim ve âlime olarak yetiştiren biridir.

Ümmü Seleme validemiz, Efendimiz’den (sas) önce Ebû Seleme ile evliydi. Allah bu evlilikten onlara iki erkek, üç kız tam beş çocuk ihsan etmişti. Bu beş çocukta özellikle ikisi Ömer^[872] ve Zeyneb,^[873] ilim noktasında ilk muallimeleri olan annelerinden çok şey öğrenmişlerdi. Mesela, Zeyneb öyle bir seviyeye gelmişti ki yaşadığı dönemi bize anlatan Bekir b. Abdullah el-Müzenî (v.108/727)^[874] şöyle diyecekti: “Biz ne zaman Medine’nin fakih hanımlarının adını saysak en başta Zeyneb bint Ebî Seleme’nin adını hatırlardık.”^[875] Bu söz bile onun ilim noktasında nerede durduğunu bize öğretecek düzeydedir.

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde vahyin emin meleği Cebrail’i insan suretinde gören bahtiyar annelerimizden biridir.

Cibril, Efendimiz’e (sas) birkaç farklı şekilde gelirdi. Bunlardan bir tanesi de insan suretinde özellikle de Dihyetü’l-Kelbî şeklinde gelmesi idi. Ümmü

Seleme validemiz, bu buluşmaların en az üç tanesine şahit olmuştur.^[876] Bu da onun istisnai hallerinden biridir.

Ümmü Seleme validemiz, 13 annemiz içerisinde Hz. Hatice'den sonra iman yolunda en fazla bedel ödeyen biridir.

Görüldüğü üzere Ümmü Seleme dememiz bize çok şey öğretecek ve bize bilmediğimiz nice bilginin, farkında olmadığımız nice mesajın ulaşmasını sağlayacaktır.

Doğumu, Ailesi ve İman Edişi

Ümmü Seleme validemizin doğum tarihi milâdî 596'dır, yani nübüvvetten 14 yıl önce Mekke'de doğmuştur.^[877] Dolayısıyla Efendimiz'den 26 yaş küçüktür. Babası Ebû Ümeyye b. Muğire, annesi Âtike bint Âmir... Babası çok iyi bilinen ve Mekke'de sevilen biridir. “*Zâdü'r-rekb/Yolcu azığı*” diye isimlendirilmiştir.^[878] Babası yolculuğa çıktığı zaman onunla birlikte yola çıkanlar yanlarına azık almadan çıkarlardı. Çünkü o beraberinde olanların azık ihtiyaçlarını karşılar, onlara karşı oldukça cömert davranırdı. Bundan dolayı böyle bir lakap ile anılırdı.

Kabileleri Mekke'nin en meşhur kabilelerinden biri olan Benî Mahzûm'dur. Benî Mahzûm hatırlanacağı üzere Ebû Cehil'in, Velid b. Muğire'nin, Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın ve daha nicelerinin mensup olduğu kabilelerdir. Böyle soylu bir aileden olan Ümmü Seleme'nin asıl adı Hind'dir: Hind bint Ebû Ümeyye.^[879] Hind veya bilinen ismi ile Ümmü Seleme, daha nübüvvetin sesi Mekke'de yankılanmadan önce Efendimiz'in halası Berre'nin oğlu ve Süveybe validemizden dolayı da Efendimiz'in (sas) süt kardeşi olan Ebû Seleme ile evlendi.^[880] Ebû Seleme, Efendimiz'in (sas) hem süt kardeşi hem halasının oğlu olduğu için o aile nübüvvetten önce bile Efendimiz'i (sas) çok iyi tanırdı. Onların evliliğinin üzerinden daha birkaç yıl geçmemişti ki milâdî 610'da dünya tarihinin en önemli olaylarından biri olan vahyin nazili başlamış, Efendimiz (sas) Kur'ân'a muhatap olmuş, son Nebi olarak kavminin karşısına çıkmıştı. İlk günlerde iman edenler daha bir avuç iken bu genç aile de karı-koca ikisi birden Efendimiz'e (sas) iman etmişti. Onların iman edişi aileleri olan Benî Mahzûm'u oldukça sinirlendirmişti ve o ilk günler bu genç aile işkence ve baskılarla imanlarının bedellerini ödemeye başlamıştı. Tam 5 yıl çekmedikleri cefa, görmedikleri eza, hakaret, aşağılanma kalmamıştı. Onlar o günlerde bir taraftan *Dârü'l-Erkam*'da, o ilk

potada pişiyor bir taraftan da bu baskı ve işkencelere sabretmeye çalışıyorlardı.

Efendimiz (sas) nübüvvetin 5. yılı damadı Hz. Osman'ın rehberliğinde bir avuç Müslüman'a Habeşistan'a hicret etmeleri için izin verdiğinde Ümmü Seleme ve eşi Ebû Seleme de o kafilenin içerisindeydi. Onlar gidip üç aya yakın bir zaman orada kalınca yanlış bir haber duyup geri dönmüşlerdi. Geri dönmeleri ile işkence ve baskılar daha da artmış, bunun üzerine nübüvvetin 6. yılında ikinci Habeşistan hicreti için Efendimiz (sas) Müslümanlara izin verince bu genç aile de ikinci kez bu hicrete katılmıştı.^[881] Onlar da Cafer b. Ebû Talib'in rehberliğinde deniz aşırı bir ülke olan Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Bugün kaynaklarımızda Habeşistan hicretinde arkalarından gidip onları getirmek isteyen Amr b. Âs'ın neler konuştuğuna dair Necaşi'nin nasıl karşılık verdiğine dair en detaylı rivayeti biz Ümmü Seleme validemizin aktarımı ile okuyoruz. Onun bu rivayeti Habeşistan hicretine dair çok önemli bilgileri bizlere vermektedir.^[882]

Habeşistan'da bir müddet kalan bu İslâm ailesine Allah, orada Seleme ve Ömer isminde iki erkek çocuk, Zeyneb isminde de bir kız çocuğu verecekti. Daha sonra iki kızları daha olacaktı. Onlardan birinin ismi Ümmü Gülsüm, diğeri ise Dürre idi. Büyük ihtimal ile Nübüvvetin 10. yılı sonları veya 11. yılı başları bu iman ailesi üç çocukları ile birlikte Mekke'ye geri dönecekti.^[883] Onlar Mekke'ye gelip bir müddet orada kaldıklarında artık Yesrib'in ayak sesleri duyulmaya başlamış, yavaş yavaş Müslümanlar oraya doğru hicret etmeye koyulmuştu. Yesrib'e hicret etmek isteyen bir aile de onlardı.

İman Yolunda Ödenen Bedeller

Hazırlıklarını yapıp yola çıktıklarında hem Ebû Seleme'nin ailesi hem Ümmü Seleme'nin ailesi onları engellemek için yollarını keserler. İkisi de Benî Mahzûm'dan olan bu aileler, bir anda karşı karşıya gelir ve aralarında ciddi bir tartışma başlar. Öyle ki aileler torunlarını bile birbirlerinden kaçırmaya başlarlar. Ebû Seleme bakar ki iş çok farklı noktalara gelecek, büyük oğlu Ömer'i yanına alır ve Ümmü Seleme'ye: “Biz gidelim, sen olaylar yatışınca daha sonra gelirsin.” diyerek o kargaşadan kaçıp gider. Ancak olaylar durulmaz, bu sefer iki aile diğer torun Seleme'yi aralarında çekiştirip dururlar. Ebû Seleme'nin ailesi Seleme bizde kalacak, derken Ümmü Seleme'nin ailesi yok bizde kalacak, der. Çocuğu çekiştirirken arada kalan Seleme'nin kolu kırılır. Nihayetinde Seleme'yi, Ebû Seleme'nin ailesi yanına alır. Daha iki-üç yaşlarında olan Seleme'yi annesinden ayırırlar. Bunu

yapmakla kalmaz bir de Ümmü Seleme'nin Medine'ye gidişini engellerler.
[884]

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ümmü Seleme validemiz, iman yolunda Hz. Hatice'den sonra en fazla bedel ödeyen annemizdir. Görüldüğü üzere iman adına ailesi paramparça oluyor. Kocasını ile büyük oğlu Medine'de, diğer oğlu Seleme dedesinin yanında zorla tutuluyor, o ise daha bebek olan Zeyneb ile Mekke'de hicret etmelerine imkân verilmiyor. Ümmü Seleme, neredeyse bir sene bu halde her gün ızdırabı daha da fazlalaşarak sabretmek zorunda kalıyordu. O günlerini bize anlatırken diyor ki: *“Akrabalarımız beni ailemden ve çocuklarımdan ayırınca bir yıla yakın bir süre her sabah Safa Tepesi'nde Ebtah denilen yere çıkıyor, Kâbe'ye doğru dönerek Rabbime dua ediyor, bazen de dayanamıyor, o akrabalarımı lanetler diliyordum. Orada akşam veya akşama yakın bir zamana kadar oturur hem onları lanetler hem de gözyaşı dökerdim. Bir gün, ailemden olan biri yanıma geldi. Halimi görünce bana acıdı. Gidip aileme: ‘Şu zavallı kadını kocasından ve oğlundan ayırdınız, niçin onu hâlâ serbest bırakmıyorsunuz?’ dedi. Bunun üzerine ailem bana: ‘İstiyorsan kocanın yanına git.’ dedi. Abdülesedoğulları yanında bulunan oğlum Seleme'yi de bana geri verdiler.”*[885]

Böylece tam bir yıldır annesinden ayrı olan Seleme annesine kavuşur ve onlar hemen başka bir engelle karşılaşmamak için yola koyulurlar. Onların tek başlarına yola çıktığını gören, daha o günlerde Müslüman olmamasına rağmen çok vicdanlı biri olan Osman b. Talha, Ümmü Seleme'yi ve iki çocuğunu alıp Yesrib'e kocasına teslim etmek için götürür. Osman b. Talha'nın kim olduğunu hatırladık mı? O, Kâbe'nin anahtarlarının sahibi idi. Bir insan sarrafı olan Efendimiz (sas), Osman'daki o cevheri keşfettiği için başta amcası Hz. Abbas olmak üzere niceleri o anahtarın peşinde iken Efendimiz (sas) Mekke'nin fetih günü o anahtarı yine Osman'a verecekti. Ümmü Seleme validemiz, Osman b. Talha'nın bu iyiliğini hiç unutmayacaktı ve şöyle diyecekti: *“Ben, Arap erkekleri içerisinde ondan daha nazik, ondan daha edepli, ondan daha iyiliksever birini görmedim.”*[886]

Medine'de Başlayan Yeni Hayat

Osman b. Talha, büyük bir iyilikle parçalanmış bu aileyi bir araya getirdi. Artık o aile için Medine hayatı başlayacaktı. Mescid inşa edilecek, ensar ile muhacir arasında kardeşlik tesis edilince Efendimiz (sas) Ebû Seleme'yi, Asr-ı Saâdet'in ilk öğrenci evinin sahibi olan Sa'd b. Hayseme ile kardeş

kılacaktı.^[887] Bu kardeşlik ile de yepyeni bir hayat başlayacak, Medine'nin tüm bahtiyar insanları cihana en büyük etkiyi bırakacak olan Mescid'den ve Mektep'ten süzülen hakikatleri öğrenmeye çalışacaklardı.

O günlerin birinde Efendimiz (sas), söz nasıl bir noktaya gelmişse şöyle bir hadis irad buyurmuştu: **“Karı ile koca ikisinden biri vefat ederse diğeri evlenmeyip namusunu korursa Allah cennette onları birbirleri ile buluşturur.”**^[888]

Sahâbenin talim/egitim yöntemini bir hatırlayalım. Onlar, yeni bir şey öğrendiklerinde eve vardıklarında o öğrendiklerini müzakere eder, daha iyi anlamaya çalışırlardı. O gün o evin konusu bu hadisti. Ümmü Seleme validemiz bu hadis üzerinden kocasına dedi ki: “Gel sözleşelim, hangimiz önce ölürse ölsün diğeri evlenmeden ona kavuşsun. Böyle yaparak cennette de beraber olalım.” Ebû Seleme: “Hayır.” der. “İnşallah Allah bana şehadet nasip edecektir. Eğer ben ölürsem sen muhakkak evlen. Ben inanıyorum ki Allah sana benden daha hayırlı bir koca ihsan edecek. Ben de bunun için dua edeceğim.” diyecek ve şöyle dua edecekti: *“Allah'ım! Benden sonra benden daha hayırlı, onu üzmeyecek ve ona eziyet vermeyecek birisini kendisine nasip et!”*^[889] Ümmü Seleme annemiz: “Senden hayırlı kim olabilir bu dünyada Ey Ebû Seleme!” diyecek ve söz orada bitecek.

Gerçekten Allah, Ebû Seleme'ye istediği şehadeti nasip edecekti. Bedir'e gidecek olmayacak, Uhud'a gidecek, orada derin bir ok yarası alacak, şimdi olacak diyecek ama yine olmayacak, o yara iyileşir gibi olacak, bunun üzerine Katan Seferi'ne katılacaktı. Hicretin 4. senesinde Benî Esed kabilesinden Hüveylidoğulları'nın Medine'ye hücum etmek üzere olduğu haberi yayıldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sas), Ebû Seleme'yi (ra) çağırarak muhacir ve ensardan meydana gelen 150 kişilik bir kuvvete komutan tayin edip gönderdi. Ebû Seleme (ra), Hz. Peygamber'in (sas) kendisine emrettiği şekilde harekete geçti. Onun komutasındaki birlik Feyd bölgesindeki Katan suyuna kadar vardı. Büyük bir çarpışma olmamakla beraber seriyeye, büyük bir ganimetle muzaffer bir şekilde Medine'ye döndü. Bu harekât esnasında Ebû Seleme'nin (ra) iyileşmiş gibi görünen yarası tekrar açılmaya başladı. Büyük bir kan kaybına uğradı ve yaralı bir şekilde evine vardı. Vefat etmek üzere iken Resûlullah (sas) kendisini ziyaret etti, onun yaralanışına çok üzüldü ve ona hayır dualarda bulundu.^[890] Bu esnada da o, ruhunu teslim etti. Hz. Peygamber (sas), süt kardeşi ve halasının oğlu olan Ebû Seleme'nin ölümüne çok ama çok üzüldü. Cenaze namazını bizzat

kendisi kıldırdı. Tam dokuz tekbir alarak ancak bitirebildi namazı. Sonra kendi elleri ile Bakî' Kabristanlığı'na defnetti.^[891]

Büyük Şerefe Doğru

Ümmü Seleme validemiz çok sevdiği eşini kaybetmenin derin hüznünü yaşayacaktı. O kadar üzülecekti ki günlerce kendine gelemeyecekti. O günlerde Efendimiz (sas), kendisini ziyarete gittiğinde ona şöyle diyecekti: **“Ey Ümmü Seleme! Dertler seni zorladığında ve musibetlerin ağırlığı yüreğini sıktığında şöyle de: ‘Allah’ım! Bana bu musibetin ecrini ver ve ardından da ondan hayırlısını nasip eyle!”**^[892] Ümmü Seleme, Efendimiz'in (sas) kendisine öğrettiği bu duayı hep yapacak, yine kendi sözü: *“Bu duadan sonra sükûnet yüreğimi kaplayacaktı.”*^[893] diyecektir.

İddet süresi bitince birçok sahâbî onunla evlenmek isteyecekti ama Ümmü Seleme gelen teklifleri hep reddedecekti. Onunla evlenmek isteyen biri daha haber gönderecekti. Efendimiz (sas) iman yolunda bunca bedel ödemiş ve Mekke'de soylu bir aileye mensubiyetinden dolayı “Onun üzerinden mesajı o aileye ulaştırabilir miyim?” düşüncesi ile Hâtıb b. Ebî Beltea'yı, Ümmü Seleme'ye aracı olarak gönderecektir. Hâtıb b. Ebî Beltea, Ümmü Seleme'ye bu teklifi götürünce Ümmü Seleme hem çok sevinir hem de çok endişelenir. Endişesini de şöyle beyan eder: *“Ey Hâtıb! Dünyanın en büyük şerefi Efendimiz'e hanım olmaktır. Ama benim üç tane mazeretim var: Birincisi, ben dul ve yaşlı bir hanımım. -O günlerde 31-32 yaşında ama böyle diyor- İkincisi, benim beş çocuğum var. Onların Efendimiz'i rahatsız etmesinden endişem var. Üçüncüsü, ben çok kıskanç bir kadıyım. Efendimiz'in hanesinde başka kadınlar da var. Korkarım ki onlarla iyi geçinemeyip Efendimiz'i (sas) üzer, bir azaba muhatap olurum.”* Hâtıb bu bilgileri alır, Efendimiz'e (sas) getirir. Efendimiz (sas) bunları dinler, sonra kalkar kendi Ümmü Seleme'nin evine gider. Ona der ki: **“Ben sana talip oldum ama sen üç mazeret söylemişsin. Birincisi, talip olan talip olunandan farklı değildir. Ben senden daha yaşlıyım. İkincisi, senin çocukların benim çocuklarımdır. Onlar benim hanemde öz çocuk muamelesi görecektir. Üçüncüsüne gelince kıskançlık, hased bir hastalıktır. Ben o hastalığın iyileşmesi için dua edeceğim.”**^[894] Bu sözler üzerine Ümmü Seleme o teklifi kabul eder, böylece evliliğe karar verilir. Çok geçmeden bir velime/düğün yemeği verilir ve Ümmü Seleme o hanenin sultanlarından biri olur. O gün tarihler hicretin 4. yılıdır ve aylardan Şevval'dir.^[895] Bunun özellikle altını

çizelim, sebebini biliyorsunuz: “İki bayram arası düğün hayırlı olmaz.” diyen bir Câhiliye anlayışı var. O gün de böyle bir anlayış olduğu için Hz. Peygamber (sas) bu batıl anlayışı uygulaması ile sonlandırıyor.

Peygamber Hanesinin Sultanı

O günden sonra Ümmü Seleme annemiz için yepyeni bir hayat başlayacaktır. Kaç yıl? Tam 6 yıl... 6 yıl boyunca Efendimiz (sas) ile birçok hatıranın sahibi olur.

Ümmü Seleme annemizin Peygamber evine gelmesi evin diğer hanımlarını biraz endişelendirir. O anlardan birini Âişe annemiz şöyle anlatıyor: “Resûlullah (sas), Ümmü Seleme ile evlenince insanların onun güzelliğinden bahsetmelerinden dolayı çok üzül müştüm. Sakinleşip de onu görmek için gittiğimde bana anlatılandan da güzel olduğuna şahit oldum. Bu durumu Hafsa’ya anlattım. Hafsa: ‘Hayır! Allah’a yemin olsun ki bu ancak bir kıskançlıktır. O, onların dediği kadar değildir.’ dedi. Ben onun Ümmü Seleme’yi görmesini temin ettim. Onu görünce de: ‘Onu gördüm ve kesinlikle senin dediğin gibidir. Gerçekten de güzeldir.’ dedi. Onu daha sonra da gördüm. Yemin olsun ki Hafsa’nın dediği gibiydi. Fakat ben hâlâ kıskanıyordum.” [896]

Ama daha sonra Âişe annemizin o hanede en iyi anlaşacağı isimlerden birisi Ümmü Seleme annemiz olacaktı. Çünkü o çok açık sözlü, dürüst, düşüncelerini cesaretle dile getirebilen bir hanımdı. Bu konuda pek çok örnek vardır. Bir tanesini zikredersek şunu söyleyebiliriz: Resûlullah’ın (sas), hanımlarına uyguladığı geçici ayrılık döneminde Hz. Ömer (ra), başta kendi kızı Hafsa (ra) olmak üzere Resûlullah’ın (sas) hanımlarını onu üzdükleri için azarlamak istemişti. Diğerleri seslerini çıkarmadıkları halde Ümmü Seleme (ra), Hz. Ömer’e: “*Resûlullah (sas) burada iken sizlere ne oluyor? Bizim işimizin gözcüsü müsünüz? Eğer o bizi uyarmak isteseydi uyarırdı. Resûlullah’tan istemeyeceğiz de kimden isteyeceğiz? Sizinle ailenizin arasına herhangi bir kimsenin girmesine razı olur musunuz? Biz bu konuda sizi görevlendirmedik.*” diyerek karşı çıkmıştır. [897] Bu sözü Hz. Ömer’e söylemesinin üzerinden onun nasıl bir dirayete sahip olduğunu anlamamız gerekir.

Bugün sebeb-i nüzûl kitaplarına ve bazı tefsirlere baktığınızda Ümmü Seleme’nin Hz. Peygamber (sas)’e sorduğu sorular neticesinde birçok ayetin indiğini görmekteyiz. Mesela, Âl-i İmrân 195; Nisâ 32; Ahzâb 33, 35 ve daha niceleri... [898]

Ehl-i Beyt'ten Olmak

Ahzâb 33 ile alakalı kitaplarımızda geçen biri Ümmü Seleme'nin oğlu Ömer'e, diğeri kızı Zeyneb'e ait iki rivayeti burada paylaşmamız gerekir.

Ömer b. Ebî Seleme rivayet ediyor ve bu hadisi Tirmizî bize naklediyor. Diyor ki Ömer b. Ebî Seleme:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“Ey Ehl-i Beyt! Gerçekten Allah, sizden her türlü kiri (günah ve çirkinliği) gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister.”^[899] ayeti, annem Ümmü Seleme'nin evinde/odasında nazil oldu. Bu ayet inince Efendimiz (sas) hemen Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çağırdı. Onların üzerine bir örtü örttü ve dedi ki: **“Allah'ım! İşte bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Onlardan kiri gider ve onları tertemiz kıl!”** Efendimiz (sas) böyle yapınca annem Ümmü Seleme dedi ki: “Ya Resûlullah! Ben de onlarla beraber miyim? Yani ben de Ehl-i Beyt'ten miyim?” Efendimiz (sas) dedi ki: **“أَنْتِ عَلَى مَكَانِكَ وَأَنْتِ عَلَى خَيْرٍ/ Enti al'â mekaniki ve enti al'â hayr/ Sen zaten yerindesin/mekânındasın ve sen hayır üzerinesin.”**^[900] Nasıl güzel bir müjde veriyor Efendimiz (sas) anlaşıyor değil mi?

Kızı Zeyneb bint Ebî Seleme'nin rivayetine gelince bu rivayeti de Taberanî, *Mu'cemü'l-Kebir*'de şöyle naklediyor:

“Resûlullah, annem Ümmü Seleme ve ben (Zeyneb) birlikte odamızda otururken birden içeriye Hasan, Hüseyin, arkalarından anneleri Fâtıma girdi. Efendimiz (sas) onların gelişi ile öyle sevindi öyle sevindi ki hemen kalktı, onları kucakladı, kokladı, öptü; birini bir dizine, ötekini öteki dizine oturttu. Fâtıma'yı ise hemen yanı başına oturttu ve dedi ki: “Rahmetullahi ve Bereketuhu aleyküm Ehle'l-Beyt. İnnehu hamidün mecid/ Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun ey Ehl-i Beyt. Şüphesiz Allah, hem Hamid, hem Mecid'dir.” Annem Ümmü Seleme bu manzara karşısında duygulandı ve ağlamaya başladı. Efendimiz (sas) anneme baktı ve dedi ki: “Neden ağlıyorsun ey Ümmü Seleme?” Annem dedi ki: “Ya Resûlullah! Onlara o kadar ilgi gösterdin ama beni ve kızımı böyle bir ilgiden mahrum ettin.” Efendimiz (sas) tebessüm etti ve dedi ki: **“Enti ve'bnetiki min Ehl-i Beyti/Sen de kızın da zaten Ehl-i Beyt'tensiniz.”**^[901]

Söz bu, müjde bu, kazanılan şeref bu...

Hudeybiye'deki Takdire Şayan Tavrı

Ümmü Seleme annemizi, Efendimiz (sas) ile beraber birçok sefer ve gazvede görüyoruz. Hatırlanacağı üzere Hz. Peygamber (sas) bir sefere çıkacağı zaman âdeti üzerine hanımlarından iki veya üç tanesini yanına alırdı. Şayet bir hanımını götürecekse aralarında kur'a çekerdi. Kur'a kendisine çıkan Hz. Peygamber (sas) ile savaşa katılırdı. Ümmü Seleme (r.anha) hicretin beşinci yılında yapılan Hendek Savaşı'na, Müreysi Gazvesi'ne, Benî Mustalık Gazvesi'ne, Devmetü'l-Cendel Gazvesi'ne, Hicret'in yedinci yılında Hayber'in Fethi'ne, Mekke'nin Fethi'ne, Huneyn Savaşı'na ve Taif kuşatmasına, Veda Haccı'na yani 4. yıldan 10. yıla kadar birçok hadiseye Hz. Peygamber (sas) ile birlikte gitmiştir.^[902]

Burada bütün bu seferlerdeki hadiselerini anlatmak elbette mümkün değildir. Ancak bir tablo var ki aktarılmazsa Ümmü Seleme'nin nasıl bir dirayet timsali olduğu tam olarak anlaşılamayacaktır. O tablo Hudeybiye hadisesi sırasında ortaya koyduğu o eşsiz tavrıdır.

Hudeybiye'yi bir hatırlayalım. Efendimiz (sas) gördüğü bir rüya üzerine 1400 sahâbî ile umre maksadıyla Medine'den Mekke'ye doğru yola çıkmış, Mekkeliler onları şehre sokmamış, derken bir antlaşma yapılmış, o antlaşmaya göre de Müslümanlar o yıl umre yapmayacak bir sonraki sene gelip umre yapacaklardı. Antlaşma bitince halen o zamana kadar ihramlı olan sahâbeye, Efendimiz: **“Herkes kurbanımı kessin, tıraşımı yaparak ihramdan çıksın.”** dedi ancak sahâbede hiçbir tepki olmadı. Sahâbenin o anda oradaki sessizliği -hâşâ- asla emre itaatsizlik değildi. Onlar o kadar inanıyorlardı ki Efendimiz'e... Eğer o demişse bize gireceğiz Mekke'ye umre için, kesin girilecektir. Belki son anda bir şey olacak biz yine Mekke'ye gireceğiz, beklentisi vardır. Ama o anlarda Efendimiz (sas): **“İhramdan çıkın.”** diyor. İhramdan çıkmak demek Mekke'ye kesinkes bu sefer girmeyeceğiz demektir. Sahâbenin o anda yaşadığı sarsıntı o kadar büyük bir sarsıntıdır ki onu anlatmak bile zordur.

Efendimiz'in (sas) emrine karşı sahâbe sessiz kalınca buna Allah Resûlü (sas) çok üzüldü ve başka hiçbir şey demeden direk çadırına çekildi. Çadırında Ümmü Seleme validemiz vardı. Efendimiz (sas) Ümmü Seleme ile istişare etmeye başladı. Bir peygamberden bahsediyoruz, bir siyasi ve dini meseleden bahsediyoruz ve o peygamberin hanımına değer verip onunla istişare etmesinden bahsediyoruz. Çok önemli şeylerden bahsediyoruz değil mi? Herkes buradan kendi dünyasına bazı mesajlar taşınmalıdır...

Ümmü Seleme validemiz büyük bir dirayetle dedi ki: “Ya Resûlullah! Onlar şu anda çok farklı bir ruh halinde. Eğer sen onların üzerine söz ile gidersen Allah korusun içlerinden bazıları sana karşı edep çizgilerini zorlayacak tavırlara bürünebilir. Senin bu sene umre yapmayacağından emin olmaları için sen dışarı çık, onlarla hiç konuşmadan direkt kurbanını kes, berberini çağır ve tıraşını ol. Göreceksin ki senin ashâbın sana asla itaatsizlik etmeyecektir.”^[903] Fikri görüyorsunuz değil mi? Bu ne zekâ, bu ne dirayet, bu ne isabet... Ümmü Seleme validemizin ashâbın o zor anlarında yanlış bir tavra düşmemeleri için söylediği bu söz ona şeref olarak yeter de artar bile.

Efendimiz (sas) Ümmü Seleme’nin dediği gibi yaptı. Bütün gözler onun üzerinde iken eline bıçağı aldı, kurbanını kesti. O (sas) kesince sahâbe ne yaptı? Ümmü Seleme validemiz anlatıyor sahâbenin ne yaptığını: “Efendimiz (sas) kurbanını kesince sahâbe bir anda kurbanlıklarına yöneldi. En ilk ben keseyim diye birbirlerinin üzerinden yarışmaya başladılar. Öyle bir heyecan ile bunu yaptılar ki ben onların hallerinden korkmaya başladım. Eline kurbanlığını alan hemen kurbanını kesmeye başladı.”^[904]

Anne Olmak Kolay mı?

Sahâbenin o zor anlarında attığı adım ile onları bir yanlışla düşmekten kurtaran anne... Zaten anne olmak bu değil mi?

Anne olmak, Rahman’ın merhametinden en fazla nasiplenen olmaktır.

Anne olmak, şefkat kahramanı olmaktır.

Anne olmak, beklentisiz, hesapsız, kitapsız bir sevgi kahramanı olmaktır. Ahzâb Sûresi’nin 6. ayetinde: **“En nebiyyü evlâ bi’l mü’minine min enfüsihim ve ezvâcuhü ümmühâtühüm/Peygamber mü’minlere kendi öz canlarından daha evladır, önceliklidir. Onun hanımları ise mü’minlerin anneleridir.”**^[905] buyrulmaktadır.

Bu ayet nazil olunca, Ümmü Seleme validemiz aslında çok utangaç biridir ama tüm sahâbeye çocuklarını diye hitap etmeye başlar. Mesela onu biz Hz. Osman’ın karşısında görüyoruz. Hz. Osman’ın hilafet günlerinde onu uyarırken söze: “Ey oğulcuğum!” diye başlar. Diğer annelerimiz bu konuda Ümmü Seleme’yi biraz eleştirince Ümmü Seleme der ki: *“Allah’ın bize verdiği bu büyük şerefi siz nasıl dikkate almazsınız? Biz onların hepsinin annesi, onlar ise bizim çocuklarımızdır.”* ^[906]

Bu tavır, bir yönü ile Ümmü Seleme validemizin Kur’ân’ın mesajlarına kendine direkt muhatap sayması, her ayete, her mesaja, Peygamber’in her

nidasına: “*lebbeyk/baş göz üstüne*” diyerek icabet etmesidir. Hani o bir gün odasında saçlarını hizmetlisine taratırken, Efendimiz (sas) mescidinde karşısında duran ashâbına bir şeyleri anlatmak için: “**Ya Eyyühe’n-Nas/Ey İnsanlar!**” deyince Ümmü Seleme validemiz hemen ayağa kalkar, baş örtüsünü alır , mescide doğru koşmaya başlar. Hizmetlisi bu tavrı görünce: “Ne oldu ey anneciğim! Sanki peygamber seni mi çağırdı bu ne telaş, bu ne heyecan?” dediğinde Ümmü Seleme validemiz: “Peygamberimiz, ‘Ey insanlar!’ dedi. Ben de bir insanım. O nidaya, o çağrıya ben de muhatabım, ben de koşmalıyım.” diye cevap verir.^[907] Ne kadar önemli bir tavır, ne kadar önemli bir mesaj değil mi?

Gelin Hz. Ali’nin hilafet günlerine, gelin bir kardeş kavgası olan Cemel Vakası’na... O vakaya doğru Hz. Âişe yürümeye karar verince Ümmü Seleme önce onun karşısındadır. Der ki Hz. Âişe’ye: “*Ey Âişe! Allah bizleri onlara anne kılmışken sen nasıl kalkar Ali gibi bir evlada karşı bu tavra bürünürsün. Annelere düşen kavgaya zemin hazırlamak değil barışa katkı sağlamaktır.*”^[908]

Ama ok yaydan bir kere çıkmıştır. Ümmü Seleme bakacak ki Âişe validemizi ikna etmek mümkün değildir, bu sefer Ali’nin yanına gidecek ve gözyaşları içinde Hz. Ali’ye diyecek ki: “*Ey oğlum! Eğer Efendimiz (sas) evlerinizde oturun ve vakarınızı muhafaza edin, demeseydi vallahi kılıç elimde senin arkanda yerimi alırdım. Çünkü ben çok iyi biliyorum ki senin davan, senin duruşun hak bir duruştur. Ancak ben gelemesem de oğlum Ömer’i sana asker olarak veriyorum. O bana canımdan daha kıymetlidir. Ama senin davan ondan daha kıymetlidir.*”^[909]

Tavırlar ve Mesajlar

İşte Ümmü Seleme’nin tavrı... Çok şeyler söylenir değil mi bu tavra ve bu sözler üzerine? Gelin 10 Muharrem 61’e bir gidelim. Nedir o gün? Kerbela günü, kerb-u bela günü, bela ve musibet toprağında Câhiliye’nin taassubunu diriltmek isteyenlere karşı Hüseyin’in canını feda ettiği gün... O gece bir rüya görür Ümmü Seleme. Efendimiz’i (sas) görür saçı, başı, sakalı toz toprak içerisinde. Ümmü Seleme, Efendimiz’i (sas) o halde görünce: “Ya Resûlullah! Nedir bu haliniz? Neden bu toz-toprak üstünüzü kaplamış?” der. Efendimiz: “**Ey Ümmü Seleme! Hüseyinim katledildi, Kerbela toprağında Ehl-i Beytimin kanı döküldü!**”^[910] der. Ümmü Seleme kan-ter içerisinde uyanır. Sabahın erken saatlerinde habercileri gönderir Irak’a doğru: “Bu haber doğru mudur? Gidin bana haber getirin.” diye. Habercilerin gidip

gelmesi 20 günü alır neredeyse. Hüseyin'in katledildiği haberi Medine'ye ulaşınca Ümmü Seleme üzüntüsünden yatağa düşer, "Hüseyin, Hüseyin..." diyerek ızdırabını ortaya koyar ve bu hal üzere de son nefeslerini verir. Kerbela hâdisesinin üzerinden 20 gün geçmiş iken bu dünyaya veda eder ve Bakî' Kabristanlığı'ndaki istirahatgahına çekilir.^[911] Allah (cc) ona binlerce kez rahmet eylesin.

Ümmü Seleme validemizin kısa bir hayatına şahit olduk ve onun bize öğrettiği en önemli derslerden birkaçına muhatap olduk. Bilmem fark ettiniz mi? Efendimiz (sas) üzerinden ideal bir eşin kimliğine dair, Ümmü Seleme annemizin hanımlığı üzerinden ideal bir hanım kimliğine dair, çocuklarına karşı ilgi ve alakasından dolayı ideal bir anne kimliğine dair, Ümmü Seleme annemizin Efendimiz'in (sas) mübarek lisanından çıkan her söze kendini muhatap saymasının üzerinden ideal bir talebeye dair ve Hz. Âişe'ye ile Hz. Ali'ye karşı tavrından ideal bir dosta dair çok mühim mesajlar vardı.

Bir daha tekrar edelim:

- İdeal bir eş
- İdeal bir hanım
- İdeal bir anne
- İdeal bir talebe
- İdeal bir dost

Tüm bu alanlara dair Ümmü Seleme annemizin o bereketli hayatından çok güzel örnekler vardı. Biz de bu alanlar üzerinden bazı mesajlar tespit etmeye çalışacağız. İnşallah çıkarılan bu mesajları üzerlerimize alır ve gereklerini yerine getiririz.

Ümmü Seleme annemizin 378 tane hadis rivayet ettiğini söylemiştik. O hadislerden iki tanesini biri bir hedef olsun diye bize özellikle de hanımlarımıza diğeri de bu meclisimizin son duası olsun diye aktaracağız.

Diyor ki Ümmü Seleme annemiz: "Efendimiz (sas) buyurdular ki: 'Kocası kendisinden razı olduğu halde ölen kadın cennetlidir.'^[912] Bu nebevî beyan hem bir müjde, hem bir hedef, hem de önemli bir mükellefiyeti önümüze koyuyor.

Diğeri rivayet ise hepimizin çok iyi bildiği bir duadır. Efendimizin (sas) mübarek lisanından düşürmediği dualarından biri de şu idi:

يَا مُقَلَّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

“Yâ mukallibe’l-kulüb, sebbit kalbî al’â dinike!”

“Ey kalpleri evirip çeviren Allah’ım! Kalbimi, dinin üzerinde sâbit kıl!”

Ümmü Seleme annemiz bu duaya çokça şahit olunca: “Yâ Resûlullah! Niye bu duâyı çokça yapıyorsun?” diye sormuştu. Cevap şu olmuştu: **“Ey Ümmü Seleme! Çünkü Âdemoğlunun kalbi Allah’ın iki parmağı arasındadır. (O’nun iradesi altındadır.) O (cc) dilediğini düzeltir, dilediğini karıştırır.”**
[913]

[849] **“İnsanlardan bazıları Allah’tan başkasını Allah’a denk ilahlar edinir de onları Allah’ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah’a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Allah’a ait olduğunu ve Allah’ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilselerdi.”** Bakara 2/165.

[850] **“(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”** Âl-i İmrân 3/31.

[851] **“İşte Allah’ın, iman eden ve iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur. De ki: Ben buna karşılık sizden yakınlarıma (Ehl-i Beyt’e) karşı sevgi duymanızdan başka bir ücret istemiyorum. Kim bir iyilik işlerse onun sevabını fazlasıyla veririz. Şüphesiz Allah bağışlayan, şükürün karşılığını verendir.”** Şûrâ 42/23.

[852] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 273; İbn Habib, *el-Muhabbar*, 73.

[853] Esmâ bint Numan, Hz. Peygamber’in (sas) evlenmek istediği ama son anda ortaya çıkan bir hadiseden dolayı evlenmediği bir hanımdır. Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 126, 127.

[854] Bkz. Yıldırım, *Hz. Peygamber’in (sas) Albümü*, s. 100-125.

[855] **“Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.”** Nisâ 4/3.

[856] Bu sahâbînin Gaylân b. Seleme es-Sakafî olduğu rivayet edilir. Bkz. Tirmizî, “Nikâh”, 31; İbn Mâce, “Nikâh”, 40.

[857] İbn Habîb, İslâm’ın zuhûru sırasında 10 kadınla evli olanın sadece Gaylân b. Seleme değil şu isimlerin de 10 kadın ile evli olduklarını belirtir: Mes’ûd b. Mu’attib, Mes’ûd b. ‘Amr b. ‘Umeyr, Urve b. Mes’ûd, Süfyân b.

Abdullah, Ebû Akîl Mes'ûd b. Âmir b. Mu'attub. İbn Habib, *el-Muhabbar*, s. 357.

[858] Tirmizî, “Nikâh”, 33; İbn Mâce, “Nikâh”, 40.

[859] **“Ey Peygamber! Mehirleri verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri, amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde kendisini peygambere hibe eden mü'min kadını, diğer mü'minlere değil sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık). Kuşkusuz biz, hanımları ve ellerinin altında bulunan cariyeleri hakkında mü'minlere neyi farz kıldığımızı biliriz. (Bu hususta ne yapmaları lâzım geldiğini onlara açıkladık) Ki sana bir zorluk olmasın. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.”** Ahzâb 33/50.

[860] Yıldırım, *Risalet Davasının Annesi Hz. Hatice*, s.71, 72.

[861] Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 102, 103.

[862] Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 100-125.

[863] **“Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu sonuncular, (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar. Kendileri için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.”** Nûr 24/26.

[864] Tahrîm 66/10-12.

[865] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2654; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278.

[866] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 257, 258.

[867] Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 540

[868] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, I, 197, 198.

[869] Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 103, 111, 117.

[870] Hicrî 59, Milâdî 679'da vefat ettiğini söylenler de vardır. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 99.

[871] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2656; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278.

[872] Bkz. Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 154, 155.

[873] Bkz. Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 158, 159.

[874] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 222-225.

[875] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2522.

[876] Müslim, “Fedâilü's-Sahâbe”, 100, Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, X, 45.

[877] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2656; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278.

[878] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2654; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 89.

[879] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2654; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 89.

[880] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2654; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 89.

[881] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2654; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 89.

[882] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 446-452.

[883] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2654; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 89.

[884] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 129.

[885] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 129, 130.

[886] İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 130.

[887] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 273; İbn Habib, *el-Muhabbar*, 73.

[888] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 90.

[889] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 91.

[890] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1080, 1081; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 148, 149; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 244; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 272-275.

[891] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1081; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 275.

[892] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 90.

[893] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 90, 91.

[894] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2655; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 92, 93.

[895] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 98.

[896] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2655; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 98.

[897] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2655; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 191.

[898] Tirmizî, "Tefsirü'l-Kur'ân", 4; Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s.104; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 305.

[899] Ahzâb 33/33.

[900] Tirmizî, "Tefsirü'l-Kur'ân", 34.

[901] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebir*, XXIV, 281.

[902] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2655; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 278.

[903] Buhârî, "Şurût", 15; Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, V, 56.

[904] Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, II, 613.

[905] Ahzâb 33/6.

[906] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 190.

[907] Müslim, "Fedâil", 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLIV, 169.

[908] Yıldırım, *Suffa Meclisleri Kur'ân Dersleri*, s.180.

- [909] Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 129.
- [910] Tirmizî, “Menâkıb”, 99; Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebir*, XXIII, 373.
- [911] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2656; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 278.
- [912] Tirmizî, *Radâ*, 10; İbn Mâce, *Nikâh*, 4.
- [913] Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, XXIII, 366.

❦ Ümmü Seleme'nin Hayatından Mesajlar ❦

❦ İdeal bir eşin nasıl olmasını öğrenmek istiyorsan iman ettiğin Peygamberinin hayatına iyice müracaat etmelisin. O (sas) Allah'tan vahiy alan, fetanetin zirvesinde olan, Cebrail ile canlı bir bağ kuran biri olmasına rağmen hanımlarına değer verip istişare ediyorsa sen nasıl başka bir yol arayabilirsin ki?

❦ İdeal bir hanımın nasıl olmasını öğrenmek istiyorsan yeryüzünün en güzel örnekleri olan sahâbenin hayatına iyice müracaat etmelisin. Vahyin canlı tanıkları olan, Peygamberin terbiyesinde yetişen, davranışlarına göre ayetler inen o neslin hanımları eşlerine itaat edip belli hususları korumuşlarsa sen nasıl başka bir örnek arayabilirsin ki?

❦ İdeal bir annenin nasıl olmasını öğrenmek istiyorsan kıyamete kadar gelecek tüm müminlerin anneleri olan Peygamber hanımlarının hayatlarına iyice müracaat etmelisin. Meleklerin gezdiği o evde eğer onlar kâmil manada annelik yapmış, binlerce mü'mini yetiştirmiş ve buna rağmen hiçbir vazifelerini ihmal etmemişlerse sen nasıl başka bir rehber arayabilirsin ki?

❦ İdeal bir talebenin nasıl olmasını öğrenmek istiyorsan en güzel örneğin en güzel örnekleri olan Suffa Mektebi'nin talebelerinin hayatlarına iyice müracaat etmelisin. Temelinde sağlam bir iman ve sarsılmaz bir ihlâsın olduğu, bilgi öncelikli değil amel öncelikli bir tedrisatın yapıldığı, müfredatının Kur'ân ve Sünnet olduğu bir örnek dururken sen nasıl başka yerlerde derdine derman arayabilirsin ki?

❦ İdeal bir dostun nasıl olmasını öğrenmek istiyorsan en ağır imtihanlara maruz kalmasına rağmen hakkaniyetten ve vefadan yüz çevirmeyen Ehl-i Beyt'in mensuplarının hayatlarına iyice müracaat etmelisin. Kur'ân: "Sadıklarla beraber olun."^[914] demişse ve Peygamber: "Size iki ağır emanet bırakıyorum: Allah'ın kitabı ve benim Ehl-i Beytim."^[915] demişse sen nasıl başka yerlerde kendine dost arayabilirsin ki?

[914] Tevbe 9/66.

[915] Tirmizî, "Menâkıb", 104; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 170.

Küçük Anne
ÜMMÜ EYMEN

Radiyallahu Anhâ

Bolu

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَلْيَتَزَوَّجْ أُمَّ أَيْمَنَ

“Kim cennet ehlinden bir hanım ile evlenmek isterse
Ümmü Eymen ile evlensin”

(İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 432)

*Ben Resûlullah'ın Allah katında olmasının daha hayırlı olduğunu
bilmediğim için ağlamıyorum. Ben, gökten vahiy kesildiği için
ağlıyorum.”*

Ümmü Eymen (r.anhâ)

(Müslim, “Fezâilu's-Sahâbe”, 103)

Adı: Bereke bint Sa'lebe

Anlamı: Bereket, nimetin çoğalması

Künyesi: Ümmü Eymen / Eymen'in Annesi

Lakabı: Hadinetü'r-Resûl / Resûlullah'ın Dadısı

Baba Adı: Sa'lebe b. Amr b. Hısn b. Malik

Anne Adı: Tespit edilemedi.

Kabilesi: Habeş

Doğum Yeri: Habeşistan

Doğum Yılı: N. Öncesi, 50/Milâdî, 560

İslam'a Girişi: Nübüvvetin ilk yılları

Sohbet Süresi: 23

Rivayeti: 5

Eşi/Eşleri: Ubeyd b. Amr / Zeyd b. Hârise

Vefat Yeri: Bakî Kabristanlığı/Medine

Vefat Yılı: Hicrî, 21/ Milâdî, 644

Vefat Yaşı: 85

Küçük Anne ÜMMÜ EYMEN (Radiyallahu Anhâ)

82 İl 82 Sahâbî projesinin 78. programına bizleri kavuşturan Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

İnsanlık ailesine örnek ve model olsunlar diye gökteki o parlak yıldızları yetiştiren muallimler muallimi, Efendimiz, kurtarıcımız, rehberimiz, önderimiz, en güzel örneğimiz Peygamberimize sonsuz salât ve selam olsun.

O'nun (sas) mübarek ellerinde yetişen tüm sahâbî efendilerimize selam olsun.

Bugün Bolu'da adına meclis kurulan Allah Resûlü'nün (sas) dünyasında çok ama çok özel bir yeri olan Ümmü Eymen annemize selam olsun.

Onun adına kurulan bu meclise uzaktan yakından teşrif eden siz kardeşlerime de selam olsun.

Ümmü Eymen annemizin bu güzel vilayetimizde anlatılmasının sebebi şudur: Tarihi ile, bereketli yağmurları ile, ormanları ve yeşili ile bir yönüyle Anadolu'ya analık yapan bu güzel ilimizde anne der demez Asr-ı Saâdet'te akla gelen ilk isimlerden biri olan Ümmü Eymen'i anlatalım dedik. Bunun için de Bolu'ya Ümmü Eymen annemizi seçtik.

Rabbimiz gerçek manada anlatabilmeyi, o güzel annemizi biraz olsun yansıtabilmeyi, hepimize anlayabilmeyi ve kavrayabilmeyi, anladıklarımızı da hayatlarımıza aktarabilmeyi ve o mesajlar çerçevesinde yaşayabilmeyi nasip eylesin. Bu güzel fasıldan istifadelerimizi ziyadeleştirsın ve bizi eli boş olarak döndürmesin.

Ümmü Eymen Annemizden Neler Öğreneceğiz?

Ümmü Eymen annemizden çok ama çok şey öğreneceğiz. Göreceksiniz o bize mücadele adına, sebat adına, ilim adına, irfan adına, muhabbet adına neler öğretecek ve daha neler neler söyleyecek... Ancak Ümmü Eymen der demez aklımıza gelen ilk şey onun anneliğidir. Gerçekten o anneliği ile öne çıkmış, anneliği ile çok önemli adımlar atmış, anneliği ile bambaşka mesajlar vermiş biridir. Onun anneliği diğer tüm anneler gibi sadece bir hane ile sadece bir alan ile sadece kendi doğurduğu çocukları ile sınırlı değildir. Biz bu manada Ümmü Eymen annemizin hayatına bakarsak şöyle bir tablo görürüz:

- O, 17 yaşlarında Ümmü Muhammed'dir.
- O, 36 yaşlarında Ümmü Eymen'dir.
- O, 55 yaşlarında Ümmü Üsâme'dir.
- O, 60 yaşlarında Ümmü Nebi'dir.
- O, 1000 yaşlarında Ümmü Ümmet'tir.

Bunların ne demek olduğunu birazdan hep beraber göreceğiz ama birer cümle ile açıklamak gerekirse Ümmü Eymen validemiz, yıllarca insanlık tarihinin en şerefli, en kâmil, en değerli insanı olan Efendimiz'e (sas) ta nübüvvet öncesi hayattan başlayarak dadılık yapmış daha doğru bir ifade ile annelik yapmış biridir.

Ümmü Eymen, ileride sahâbî olacak ve Huneyn'de şehid olacak olan Eymen b. Ümmü Eymen, ya da babasının nisbeti ile Eymen b. Ubeyd'in annesidir.^[916]

Ümmü Eymen, ileride Üsâme gibi tarihe altın harflerle yazılacak ve birçok önemli meselede adı olacak, Peygamber'in sevgilisi olacak olan Zeyd'in hanımı, dolayısıyla Üsâme'nin annesidir.^[917]

Ümmü Eymen, yıllarca Efendimiz'in (sas) adeta bir annesi gibi ona şefkat kollarını açan birisidir.

Ümmü Eymen, kıyamete kadar gelecek olan tüm mü'minlerin annesidir. Ona: **“Anne!”** diyen Efendimiz (sas) olduğuna göre^[918] o bizim de annemizdir. Biz ona: **“Anne!”** deriz de inşallah Rabbim ondan: **“Evladım!”** diyen sözünü duymayı da bizlere nasip eder.

Öyleyse gelin doğumundan vefatına kadar anaların anası diyeceğimiz o güzel anneyi, o Ümeyme'yi yani anneciği yani küçük anneyi daha 10 küsur yaşlarında Efendimiz'e (sas) anne gibi olma şerefine nail olan o büyük İslâm kadınına biraz olsun tanımaya çalışalım.

Habeşistanlı Ümmü Eymen'in Ne İşi Var Mekke'de?

Tarihler Milâdî 560'ı gösterdiğinde Necâşî'nin memleketi Habeşistan'da Sa'lebe b. Amr'ın bir kızı olur. Babası kızına Bereke yani Bereket adını verir.^[919] Her insana isminden bir nasibi vardır ya, ileride Ümmü Eymen künyesi ile tanınacak olan Bereke validemiz de isminden nasiplenene biri olarak çok büyük bereketlere nail olur. Bereke 10, 11 yaşlarına geldiğinde tarihler Milâdî 571'i gösterdiğinde kutlu doğuma 50 küsur gün kala Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak için fillerle donatılmış bir ordu ile Mekke'ye gelir ama Allah (cc) Beyti'ni korur, sürü halinde uçan kuşlar (tayran ebâbîl) belirir ve çok büyük bir mucize ortaya çıkar.^[920] İşte o hadiselerin canlı tanıklarından biri olan Bereke, o gün ordunun içerisinde ailesi ile birlikte yer almıştı. Anne ve babası o hadise sırasında ölünce, 10-11 yaşlarında olan Bereke ya direkt Mekke'nin seyyidi/efendisi olan Abdülmuttalib'in evine veya köle pazarından alınarak bu eve hizmetli olarak girer.^[921]

Kader'in nasıl işlediğini görüyor musunuz? Kimin aklına gelir o kız çocuğu büyüyecek de Mekke'de bir Peygamber çıkacak da onun bakımını üstlenecek de kıyamete kadar gelen tüm mü'minlere anne olacak... Bu neticeyi Allah'tan başka kimseler bilemez. Öyleyse ey bu çağın kadını ile erkeği ile Ümmü Eymen'in rolünü oynamak durumunda kalan Müslüman! Neden başına bir musibet, bir imtihan geldiğinde ortalığı velveleye veriyorsun? Nereden bileceksin 30 yıl, 40 yıl, 50 yıl sonra nelerin olacağını? Nereden bileceksin Allah'ın senin hakkındaki programını, tayin edilmiş kaderini? Hal böyle ise ne gelirse başına kaderim de kadere rıza göster, unutma beşer zulmeder ama kader-i ilahî adalet eder.

Ümmü Eymen validemiz ya da o günkü adıyla Bereke validemiz 10-11 yaşlarında Abdülmuttalib'in evine gelir. Abdülmuttalib birkaç ay önce vefat eden oğlu Abdullah'ın hanımı yani gelini Âmine'ye onu hediye eder^[922] ve aradan çok geçmeden Muhammed (sas) âleme teşrif eder.

Anaların Anasının Gidişine Şahit Olan Anne

Efendimiz'in (sas) doğumuna, süt annesi Halime'ye verilmesine, çocukluk devresine şahitlik yapan Bereke 17 yaşlarında iken o günler 6 yaşında olan küçük Muhammed ve annesi Âmine ile birlikte Yesrib'e giderler. Hatırlanacağı üzere Efendimiz (sas) o yaşlarda Yesrib'e gidişinde babasının kabrini ziyaret edecek, babasının dayıları olan Neccâroğulları'nı görecek, onlarla tanışacak, bir ay orada kalacak, yüzmeyi orada öğrenecek, Enise ya

da Üneyse isimli bir kız çocuğu ile hatıraları olacak^[923] ve arkasından dönüş için harekete geçeceklerdi.^[924] Ebvâ denilen hüznün mekânına gelince Hz. Âmine orada hastalanacak artık yürüyecek takatı kalmayacaktı.

Yürekleri dağlayan o anları Ümmü Eymen validemiz şöyle anlatıyor: “Âmine validemizin son demleri... Sarılmış yavrusuna, öyle sıkıca bir sarılmış ki Efendimiz’in (sas) biraz canı yanmış, gözler buğulanmış...” Efendimiz (sas) annesine sormuş: **“İyileşeceksin değil mi anne?”** Âmine validemiz: “Hayır.” demiş: “Bu hastalığın adı ölümdür.” 6 yaşında bir çocuk ölümün ne olduğunu bilir mi? Efendimiz (sas) biliyor, nereden biliyor? Babasından biliyor. Sorduğu soru şu oluyor: **“Yani seni bir daha göremeyecek miyim?”** Kelimeler düğümleniyor genç Âmine’nin boğazında. Ümmü Eymen anne ile oğlunu teskin etmeye çalışıyor, o anda Âmine validemizin elleri yere düşüyor ve ruhunu Rahman’a teslim ediyor. Efendimiz (sas) yerde uzanmış annesine sarılıyor ve ağlamaya başlıyor ve ağlıyor, ağlıyor... Ümmü Eymen onu teskin etmeye çalışıyor ama ne fayda? Sadece Efendimiz’in (sas) lisanında çıkan: **“Ya ümmî, ya ümmî/Ey Annem, ey annem!”**^[925] oluyor.

Bir müddet sonra Ümmü Eymen, Efendimiz’in (sas) ellerinden tutarak O’nu oradan uzaklaştırıyor ve O’na anlayabileceği şekliye bir şeyler anlatıyor. Herhalde Ümmü Eymen validemiz, Efendimiz’e (sas) bu acıyı bir müddet sonra unutursun bu da geçer benzeri şeyler söylüyor -ki bunu nereden çıkarıyoruz, elbette Efendimiz’in (sas) verdiği cevaptan- Efendimiz (sas) o anlarda Ümmü Eymen validemize diyor ki: **“Ey Bereke! Anne yüzü unutulmayacak bir yüzdür.”**^[926]

Bu ne muhteşem bir sözdür! 6 yaşında bir çocuk bunu nasıl söyler? Doğru değil mi, annesinin yüzünü unutan var mı? Hiç annesini görmemiş, doğum üzerinde ya da çok küçükken annesini kaybeden biri bile zihninde bir anne portresi belirlemiştir. İşte Efendimiz (sas) daha 6 yaşında iken bu sözü söylüyor.

Anne yüzünün nasıl unutulmadığına dair bir örnek verelim Efendimiz’in (sas) hayatından. Bu rivayeti bize Beyhakî (v.458/1066) *Şuabü’l-Îmân* adlı eserinde aktarır. İhtimal o günler Efendimiz’in (sas) yaşı 50 küsur belki 60 yaşlarındadır yani annesinin vefatının üzerinden neredeyse 50 yıl geçmiştir. Mescid-i Nebvî’de o kutsi cemaate yatsı namazını kıldırır, sonra cemaatine döner. Gözleri yaşlanmıştır, bir şeyler söyleyecek ama bir türlü kelimeler dile gelemeyecektir. Öylece birkaç dakikalık beklemeden sonra der ki: **“Namazda Fatıha Sûresi’ni okurken birden aklıma annem düştü. Dedim**

ki kendi kendime: ‘Keşke annem şimdi hayatta olsaydı namazı bitirip eve gittiğimde bana: ‘Ey Muhammed!’ diye seslenseydi ben de: ‘Lebbeyk!/Buyur anneciğim!’ deyip onun seslenmesine karşılık verseydim.” [\[927\]](#)

İşte 6 yaşında “*Anne yüzü unutulmayacak bir yüzdür.*” diyen bir çocuğun, 50 sene sonra yani 56 yaşında bir peygamber olarak anneye duyduğu özlemi budur. Ümmü Eymen validemiz, o zorlu anlarda küçük Muhammed’i teskin eder sonra orada bulunan kervanın diğer sakinleri Âmine validemizi Ebvâ’da bulunan ebedi istirahatgâhına yolcu ederler. Efendimiz’in (sas) o anda annesinin üzerine atılan toprağa bakması, sonra kabrinin başında durması, sonra onunla vedalaşarak Mekke’ye doğru yola koyulması insanın yüreğini dağlayan tablolardır. [\[928\]](#)

Peygamber’e (sas) Anne Olmak

O günden sonra Ümmü Eymen, *Ümmü Muhammed*’dir. O’nun (sas) elinden tutup dedesi Abdülmuttalib’e emanet ettiği günden ta Hz. Hatice ile evleneceği ana kadar Efendimiz’e (sas) tam bir annelik edecektir. Efendimiz (sas) hayatında sadece iki kadın için: “**Annemden sonra annem**” [\[929\]](#) diyecektir. Hatırlanacağı üzere annesi Âmine, süt annesi Halime, diğer bir süt annesi Süveybe, bunların dışında iki kadın için: “**Annemden sonra annem**” diyecektir. O kadınlardan biri Ümmü Eymen, diğeri ise gerçekten bir anne gibi yakınlık gördüğü Hz. Ali’nin annesi Fatıma bint Esed’dir. [\[930\]](#) İşte Ümmü Eymen validemizin Efendimiz’in (sas) dünyasındaki yeri böyle bir yerdir. Sahâbenin niceleri O’nun dünyasına nübüvvetten sonra girmiş olmasına rağmen Ümmü Eymen, doğumunda Efendimiz’in (sas) yanı başındadır, Ebvâ’da yanı başındadır, düğününde yanı başındadır, nübüvvetin o ilk süreçlerinin tamamında yanı başındadır, 13 yıl Mekke’de yanı başındadır, 10 yıl Medine’de yanı başındadır. Annelik zaten budur değil mi? En zorlu süreçlerde evladının yanında olmak... İşte Ümmü Eymen böyle biridir. Tarih, Efendimiz’in (sas) onun için söylediği şu sözü hiç unutmayacaktır: “**Ümmü Eymen Ümmî ba’de Ümmî/Ümmü Eymen annemden sonra annemdir.**” Sözüünün devamında Resûlullah (sas) diyecektir ki: “**Bu (hanım) Ehl-i Beytimden geriye kalan kimsedir.**” [\[931\]](#)

Ümmü Eymen validemiz, Efendimiz’in (sas) Hz. Hatice ile evleneceği zamana kadar yani 25 yaşlarına kadar hep onun yanında olacaktı. Ne zaman ki Efendimiz (sas) Hatice annemiz ile evlenecek, o günlerde Efendimiz (sas)

Hatice annemizden gördüğü ihtiram ve saygıya sevinerek Bereke'yi azat edecek, işte o zaman da Bereke için yeni bir dönem başlayacaktı. Hz. Bereke azat edildiğinde takriben 35-36 yaşlarında idi. Azat edilmesinin ardından aslen Medineli olan, Neccâroğulları'ndan Ubeyd b. Amr isimli zat ile evlenecek ve Yesrib'e gidecekti.^[932] Çok güzel ve saadetli bir hayatın sahibi olacaktı. Bir müddet sonra bir oğulları olacak, ismini Eymen koyacaklardı.^[933] İşte Ümmü Eymen künyesi bundan dolayıdır.^[934]

Ama gelin görün ki Ümmü Eymen bu mutluluğuna bir türlü sevinemiyordu. Çünkü o Mekke'yi ve özellikle de Efendimiz'i (sas) çok özliyordu. Bundan dolayı da ara ara Mekke'ye dönmenin hesaplarını yapıyordu. Ümmü Eymen yeniden Mekke'ye nasıl kavuşacağını hesap ederken kocası hastalandı ve bu hastalığının üzerinden çok geçmeden de vefat etti. Ümmü Eymen hiç vakit kaybetmeden oğlu Eymen'i de yanına alarak Mekke'ye döndü ve Efendimiz'in (sas) hanesine yeniden dâhil oldu.^[935] Ümmü Eymen, bundan sonraki hayatının tamamını Efendimiz'in (sas) arkasında geçirecek, bir daha da ayrılmayacaktı.

Günler böyle geçerken tarihler milâdî 610'a yaslanacak ve tarihin en büyük hadiselerinden biri olan son vahyin nazili gerçekleşecekti. O günlerde Ümmü Eymen annemiz 50 yaşlarındadır. Oğlu Eymen ile birlikte Peygamber hanesindedir. Efendimiz (sas) risaletin mesajlarını hanesine taşıdığı zaman ilk iman edenlerden birisi de bu anne ve oğul olacaktır. Ümmü Eymen validemiz, Efendimiz'in (sas) 40 yıllık hayatını çok iyi bilen biri olarak nübüvvetten önce de onun hayatında bazı olağanüstülüklere şahit olmuş, Yesrib'te Yahudi âlimlerden gelecek son nebi ile alakalı mesajları duyan birisi olarak^[936] o ilk günlerde hiç tereddüt etmeden iman etmişti.^[937]

Cennet Ehlinden Bir Hanım

O ilk günlerin birinde Efendimiz (sas) bir gün, annemden sonra annem dediği Ümmü Eymen validemize bakmış ve şöyle demişti: **“Her kim cennet ehlinden olan bir kadınla evlenmek istiyorsa Ümmü Eymen ile evlensin.”**^[938] Söz anlaşıldı değil mi? Bu söz sadece Ümmü Eymen validemizi evlendirmek için söylenen bir söz değildi. Sözün asıl değeri, Efendimiz'in (sas) bir hanım hakkında onun cennet ehlinden olmasını beyan etmesiydi. Cennet ehlinden olan bir kadın ile evlenmek, cennetin kapısını zorlamak demektir ya, bu sözü Efendimiz'den (sas) duyar duymaz o günler 34-35 yaşlarında olan Zeyd b. Muhammed yani Zeyd b. Hârise, kendinden 19-20

yaş büyük olan yani 53-54 yaşlarında olan Ümmü Eymen validemiz ile evlenmek istediğini Efendimiz'e (sas) söyledi. Efendimiz (sas) Zeyd'i çok severdi, onun bu sözüne de çok sevindi ve hemen onları evlendirdi.^[939] Evliliklerinin üzerinden çok geçmeden nübüvvetin 5. yılında Allah onlara Üsâme'yi nasip edecekti. Ümmü Eymen annemiz 55 yaşından itibaren artık *Ümmü Üsâme*'dir. Üsâme gibi büyük bir kametin annesi olacaktır. O Üsâme ki ileride çok büyük bir komutan olacak, daha 17-18 yaşlarında iken içlerinde Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in ve daha nice ismin olduğu bir orduya komutan olarak atanacak,^[940] daha sonra İslâm tarihinde destan niteliğinde nice büyük hadiseye imza atacak,^[941] Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından bize 128 tane hadis rivayet edecekti.^[942] İşte o Üsâme'nin annesi Ümmü Üsâme yani Ümmü Eymen...

O günden sonra bu iman ailesi Mekke'de her türlü sıkıntıya, işkenceye, hakarete katlanacak ve imanlarının bedellerini en ağır şartlarda ödeyecekti. Nübüvvetin 10. yılında yani hüzn yılında Hatice annemizin Efendimiz'i (sas) boynu bükük bıraktığı yıllarda Ümmü Eymen annemiz artık *Ümmü Nebi*'dir. Efendimiz'i (sas) teskin etme, onun hayatındaki o boşluğu doldurma bu annemize nasip olacaktır. Efendimiz (sas) de nice zaman hep onun şefkat yüklü sinesinde kendine yer bulacaktır. Günler böyle geçerken artık iman davası Mekke'ye dar gelmeye başlayınca hicret adımları başlamış, bu iman ailesi de yıllarca hatıraları olan Mekke'ye sırtını dönerek Yesrib yollarına düşmüştü.

Hicret Yollarında ve Hicret Yurdunda

O hicret yollarında başta İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ı olmak üzere birçok kaynaktan aktarılan bir hatırayı burada Ümmü Eymen validemizden bizzat dilinden dinleyelim. Diyor ki: “Hicret yolculuğu sırasında er-Revhâ denilen mekâna geldiğimizde artık susuzluktan mecalim kalmamıştı. Suyumuz bitmiş, ben de bitap düşmüştüm. Ümitlerimizin bittiği o anda nereden geldiğini bilmediğim bir kova önümde belirmişti. İçi su doluydu, hemen aldım onu kana kana içtim. Vallahi o gün içtiğim o su bir başka idi ve o suyu içtiğim günden beridir artık susamıyorum.”^[943] Sözü'nün devamında şöyle diyor Ümmü Eymen validemiz: “Eskiden oruçlu iken öğle sıcağında susuzluk çekerdim. Bu suyu içtikten sonra ise susuzluk çekmedim. Hatta sıcak günde oruç tutsam dahi yine susuzluk çekmezdim.”^[944]

Allah (cc), o hicret yolcusuna katından böyle bir ikramda bulunmuştu. Hicretten sonra Efendimiz (sas) o iman ailesini Medine'nin en meşhur isimlerinden biri olan Üseyd b. Hudayr'a kardeş kılmıştı.^[945] Artık onlar için yepyeni bir hayat, yepyeni bir safha başlamıştı. Ümmü Eymen annemiz, Ümmü Nebî olarak bir gölge gibi hep Efendimiz'in (sas) arkasında idi. Hicretin 2. yılı kocası Zeyd'i Bedir'e göndermiş, gönderirken kendisi de gitmek istediğini söylemiş ama Efendimiz'in (sas) hanımlara müsaade etmediğini bildiği için ısrarcı olmamıştı.

Biz Peygamber'in annesi olan o güzide hanımı 70 yaşlarında Uhud'da görüyoruz.^[946] Allah aşkına kim demiş Allah yolunda gayret sadece erkek işidir? Kim demiş sadece genç işidir? Kim demiş sadece belli insanların işidir? Allah yolunda gayret iman işidir iman... Ne yaşa bakar ne başa ne cinsiyete bakar ne başka bir şeye... İşte Ümmü Eymen annemiz Uhud'a böyle bir sevda ile gelmişti. Onun amacı İslâm askerlerinin geri hizmetlerine yardımcı olmaktı. Ama savaşın orta bir yerinde iş başka yerlere doğru kaymış, Ümmü Eymen annemiz de Uhud'un yamaçlarına doğru gelmişti. O Uhud'un yamaçlarına gelirken İslâm askerlerinden bazılarının kaçtıklarını gördü. Kaçan askerlere ne dedi biliyor musunuz? Sözü şudur: *“Yazıklar olsun sizlere! Kadınlar gibi korktunuz mu? Bari gidin evlerinize ipleri ellerinize alın ve bükün! Kılıçlarınızı ise bana bırakın, ben sizin yerinize çarpışayım. Korkakların karnı hiçbir zaman doymasın!”*^[947] Sözlere bakın, sözlere... Bu halde Ümmü Eymen annemiz Uhud'un yamaçlarına geldi ve oradaki yaralı askerlerle ilgilenmeye başladı.

O anlarda Sa'd b. Ebî Vakkâs, Allah Resûlü'nün (sas) önüne oturmuş, onu koruma adına en büyük kabiliyeti olan ok atma maharetini orada ortaya koyuyor, eline aldığı okları beklemeden düşmanın üzerine atıyordu. O attıkça Efendimiz (sas) arkadan ona ok uzatıyor, her atışında da: **“İrmi ya Sa'd! Fedake Ebî ve Ümmî/At ya Sa'd! Anam babam sana feda olsun!”** diyordu.^[948] Sa'd b. Ebî Vakkâs'a söylenen bu sözün değeri tam anlamı ve değeri anlaşılabilir mi? Tüm iman edenlerin kurban olmak için can attıkları, anayı, babayı, canı, cananı ona (sas) feda ettikleri Muhammed (sas), Sa'd'a o gün defalarca: **“Anam, babam sana feda olsun!”** diyordu. Sadece bunu mu diyordu? Hayır! Allah Resûlü (sas) o gün Sa'd'a her ok uzattığında: **“Allah'ım! Bu senin okundur yani senin adın için atılmaktadır. İlahî! Sad'ın atacağı okun hedefini doğrult ve onun yapacağı duaları kabul buyur!”**^[949] diyordu. İşte tam böyle bir ortamda müşriklerden İbn Urfe künyeli Hibbân b. Arıka isimli bahtsız bir adam yaralı İslâm askerlerine su

taşıyan, onların yaralarını saran Ümmü Eymen validemize bir ok attı. Ok Ümmü Eymen validemize isabet etti ve onu yere düşürdü. Hibbân b. Arıka Ümmü Eymen'in yere düşmesini alay konusu yaptı, onun bu haline çok sevindi ve güldü. Ama o anda olanlar Allah Resûlü'nün (sas) çok ağırına gitmişti. Sanki o ok Ümmü Eymen'e değil de Efendimiz'in (sas) yüreğine isabet etmiş gibiydi. O hal Efendimiz'e (sas) öyle bir dokunmuştu ki hemen bir ok uzattı Sa'd'a: **“Ey Sa'd! Şu Allah düşmanını ne olur yere ser!”** dedi. Sa'd dedi ki: “Sen merak etme ya Resûlullah! Ben şimdi onun işini bitiririm Allah'ın izni ile.” Bunun üzerine okunu o İslâm düşmanın üzerine doğrulttu ve adamı tam kalbinden vurarak yere serdi. Efendimiz (sas) bunu görünce tebessüm etti ve dedi ki: **“Sa'd, Ümmü Eymen'in intikamını aldı. Sa'd, annemin intikamını aldı. Ey Sa'd! Allah senin duanı kabul etsin ve oklarını da hedefine isabet ettirsin!”**^[950]

Ümmü Eymen annemizi aynı kametle bir yönü ile bidayeti ikinci bir Uhud olan Huneyn Savaşı'nda görüyoruz. O savaş sırasında oğlu Eymen şehid düşecek,^[951] şehid annesi olmanın mutluluğunu ve saadetini tadacaktı. Ama aklı hep Efendimiz'de (sas) olacak, dağılan İslâm ordusunu toplama noktasında yine kendi edası ile uyarılarda bulunacak^[952], böylece o gün de yaptıklarından dolayı Efendimiz'den (sas) takdir görecekti.

Bazı Hatıralar

Ümmü Eymen validemizin Efendimiz (sas) ile hatıraları gerçekten çoktur. Her an Resûlullah (sas) ile beraber olduğu için nice hadiseye şahit olmuş, nice olayın bizzat içinde bulunmuştu. Onu biz Bedir'in arkasından Hz. Fâtıma'nın düğününde görüyoruz. Adeta Hz. Fâtıma'ya da annelik yaparak ilgilenmesinde bu haliyle de Efendimiz'i (sas) teskin etmesinde görüyoruz.^[953] Onu biz İfk hadisesinde Âişe annemize atılan o büyük iftira sırasında Efendimiz'i (sas) teskin edişinde görüyoruz.^[954] Onu biz Hudeybiye'ye doğru yola çıkan Efendimiz'e (sas) söylediklerinde, Mûte'de şehid düşen kocası Zeyd'in arkasındaki metanetinde ve daha nice hadisede görüyoruz.^[955] Şöyle bir ifade kullansak emin olun herhangi bir mübalağa olmaz: *“O, 10 yıllık Medine hayatında hep Efendimiz'in (sas) yanında, onunla gülen, onunla ağlayan biri olmuştur.”* Mesele anlaşılсын diye bir gülmesine, bir ağlamasına, bir de üzerinde tefekkür edilmeye vesile olması için birkaç tane farklı örnek verelim.

Bir gün annemiz Efendimiz'e (sas) gelir. İhtimal Huneyn sonrasıdır, epey ganimet elde edilmiştir, Efendimiz (sas) de her isteyene bir şeyler vermektedir. Ümmü Eymen annemiz de: "Gidip Resûlullah'tan bir deve isteyeyim, bana da versin, hiç değilse ona biner biraz işlerimi kolaylaştırırım!" der. Bunun üzerine Efendimiz'e gider ve talebini O'na iletir. Der ki: "Ya Resûlullah! Bana da binmek için bir deve verir misin?" Efendimiz (sas) gayet ciddi bir eda ile annesine: **"Tamam, sana dışı bir devenin yavrusunu vereyim!"** dedi. Ümmü Eymen annemiz biraz bozuldu, sözün inceliğini anlamamıştı. Bunun üzerine dedi ki: "Ya Resûlullah! Ben yavru deveyi ne yapayım! O nasıl beni taşır, bana doğru dürüst bir deve ver." Efendimiz (sas) yine gayet sakin bir eda ile: **"Tamam anneciğim! Sana bir dışı devenin yavrusunu vereceğim!"** dedi. Ümmü Eymen annemiz yine anlamadı, biraz sitemkâr bir eda ile: "Ben ne yapayım deve yavrusunu!" dedi. Bu sefer Efendimiz dedi ki: **"Ey Anneciğim! Her deve bir dışı devenin yavrusu değil mi? Sen neden benim verdiğimi beğenmiyorsun?"** Ümmü Eymen annemiz, Efendimiz'in (sas) kendisine şaka yaptığını anlamıştı. Orada hem o hem Resûlullah hem de sahâbe tebessüm etmişti. ^[956] Ümmü Eymen, Efendimiz'i (sas) ayrıca neşelendirdiği için tebessüm ediyor ve O'nun sevinmesine seviniyordu.

Başka bir gün ise Ümmü Eymen validemiz Efendimiz (sas) ile ağlayacaktı. Bir gün Efendimiz (sas) hasta bir çocuğu kucağına almıştı. Çocuk hastalığın tesiri ile inliyordu. O inledikçe Efendimiz (sas) de ağlıyordu, çocuk inledikçe Efendimiz (sas) şefkati ile ağlıyordu. Onun o halini gören Ümmü Eymen validemiz de ağlamaya başladı. Ona dediler ki: "Ey Ümmü Eymen! Sen neden ağlıyorsun?" Cevap nedir biliyor musunuz? *"Resûlullah ağlarken ben nasıl ağlamam!"* ^[957] Ana, ana o... Tam annedir o, Nebi'nin annesidir o... Allah ondan ebeden razı olsun. O gözyaşlarının ardından Hz. Peygamber (sas) buyurdular ki: **"Ben ağlatan şey, yüreğimde beliren acıma hissidir. Mü'min daima hayır üzeredir, o bedeninden ruhu çıkarken bile Allah'a hamd eder."** ^[958] Bir başka hatırayı Cehcâh el-Ğifarî anlatıyor: "Kavmimden İslâm'a girmek isteyen bir grupla Medine'ye gelmiştik. Akşam namazında mescidde bulunduk. Resûlullah (sas) selam verince: **'Herkes yanında oturanın elinden tutsun ve onu yemeğe götürsün!'** buyurdu. Ben yalnız kalmıştım. Yapı itibari ile iri ve uzun boylu bir kimseydim. Kimse beni gelip almamıştı. Beni de Resûlullah (sas) kendi evine götürdü. Benim için bir keçi sağdı. Hepsini içtim. Bir daha benim için bir keçi sağdı, onu da içtim. Doymayınca bir daha bir daha böylece tam yedi keçi sağdı. Hepsini içtim,

daha da doymamıştım. Sonra bana bir tencere yemek geldi, onu da bitirdim. Benim bu halimi gözlemleyen Ümmü Eymen dayanamayıp: ‘Resûlullah’ı aç bırakanı Allah aç bıraksın!’ dedi. Bu sözü Resûlullah (sas) duyunca: **‘Sus Ümmü Eymen! O rızkı yedi, bizim rızkımız ise Allah’a aittir!’** buyurdular. Sabah olunca mescidde toplandık. Arkadaşlarım kendilerine ne ikram edilmişse söylediler. Ben de: “Benim için yedi keçi sağıldı, ben de o sütlerin hepsini içtim; bir tencere de yemek yedim.” dedim. İkinci gün akşam vakti olunca Resûlullah (sas): **‘Herkes yanındaki adamın elinden tutsun, evine götürsün.’** buyurdu. Yine mescidde Resûlullah (sas) ile benden başka kimse kalmadı. Bunun üzerine Resûlullah (sas) beni bir daha evine götürdü. Benim için bir keçi sağdı. Bu sefer içtim ve doydum. Ümmü Eymen benim bu halimi görünce çok şaşırdı ve: ‘Bu dünkü misafirimiz değil mi? Dün yedi keçi sağdık doymadı ama bugün bir keçinin sağılması ona yetti!’ dedi. Bu sözler üzerine Resûlullah (sas): **‘Bugün o mü’mindir, bir tek mideyle yedi. Dün ise yedi mideyle yemişti. Kâfir yedi mideyle yer; mü’min ise tek bir mideyle yer.’** buyurdular.” [\[959\]](#)

Ümmü Eymen validemiz bir gün Hz. Peygamber’e (sas) kızarmış bir kuş göndermişti. Bu ikrama çok sevinen Hz. Peygamber (sas) gelen yemeği yememiş: **“Allah’ım! Bana kullarından en sevimlisini şimdi gönder de gelip benimle birlikte yemek yesin!”** demiş, bir müddet sonra Ümmü Eymen çıkıp gelmiş, o sofrada oturup Efendimiz (sas) ile yemek yemişti. [\[960\]](#)

Ümmü Eymen annemiz Habeşistanlı olduğu için aynen Habeşli Bilâl (ra) gibi bazı harfleri çıkaramaz, Arapça bazı cümleleri tam telaffuz edemezdi. O cümlelerden bir tanesiydi: “Es-Selamu Aleyküm!” selam ifadesi. Ne zaman böyle selamı verse karıştırır, aleyküm diyemez, garip bir şey derdi bu da görüşmelere sebep olurdu. Bunun üzerine Efendimiz (sas) annesine dedi ki: **“Anacağım! Sen kendini zorlama. ‘Selam’ de yeter, senin ‘Selam’ değişini biz tam selam olarak kabul ettik.”** [\[961\]](#) Anne-oğulun muhabbeti bu işte. Annesine de kurban, oğluna da...

Anne-oğulun en zor günü şüphesiz Efendimiz’in (sas) Refîk-i Â’la’ya yürüdüğü gündü. O gün Medine sanki Ümmü Eymen validemizin üstüne yıkılmış gibiydi. Çok acı bir gündü ve bir anne için evladını toprağa emanet etmek ne ise Ümmü Eymen bu acının katbekat daha fazlasını çekiyordu. [\[962\]](#) Ama sabretmekten başka çare yoktu, o da sabrediyordu. Efendimiz’in (sas) vefatının ardından İslâm devletinin başına Hz. Ebû Bekir geçmişti. O günlere ait yürekleri yakan ama buna rağmen çok önemli mesajlar veren bir tablo aktarılır.

Semanın Kapıları Üzerimize Kapandı

Efendimiz'in (sas) vefatının acısı halen yüreklerde tazedir. O günlerde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer bir araya gelirler, ne yaparlarsa yüreklerindeki fırtınayı dindiremezler. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e der ki: "Ömer, gel anneciğe, Ümmü Eymen'e gidelim. Nasıl Resûlullah (sas) hayatta iken onunla teselli oluyorduyduysa biz de gidip onunla teselli olalım." Böylece Ümmü Eymen validemizin evine doğru yürürler. Onların uzaktan geldiğini gören annemiz başlar ağlamaya. Çünkü her zaman Efendimiz (sas) sağına Ebû Bekir'i, soluna Ömer'i alır oraya gider, şimdi ise Ebû Bekir ve Ömer var ama o tablonun en güzel parçası olan Efendimiz (sas) yoktur. Ümmü Eymen annemiz, Efendimizli günleri hatırlayıp gözyaşlarına boğulmuştur. O halde içeri girer Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer. Ümmü Eymen onları gözyaşları ile karşıladığında Hz. Ebû Bekir şöyle der: "Ey Anneciğim! Biz buraya seninle teskin olmak için geldik ama sen bizden daha fena bir haldesin. Sen ölümün bir hak olduğuna ve onun bir gün Resûlullah'a kavuşacağına inanmıyor muydun ki böyle gözyaşı döküyorsun!" Hz. Ebû Bekir'in bu sözlerine karşı Ümmü Eymen annemiz gözyaşlarını silecek ve şu tarihi sözünü söyleyecekti: *"Vallahi, ben ölümün hak olduğuna inanıyorum ve bir gün onu Resûlullah'ın tadacağını da biliyordum. Ben Resûlullah'ın vefatına üzülüyorum ancak ondan daha fazla şuna üzülüyorum: O bizim içimizde iken vahiy sağanak sağanak üzerimize yağıyordu. Bizler iyi şeyler yapınca vahiy geliyor ve bizi tasdik ediyordu. Kötü şeyler yapınca da vahiy geliyor ve bizi tenkit ediyor, yanlışımızı düzeltiyordu. Ama şimdi Resûlullah vefat etti, semanın kapıları üzerimize kapandı. Allah bizimle bundan sonra Resûlullah hayatta iken konuştuğu gibi konuşmayacağı için ben ağlıyorum!"* [963]

Anlayışına kurban olduğumuz annemizin sözlerini görüyor musunuz? Bu sözleri duyunca Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer de ağlamaya başladılar. Onun sözleri, vahyin canlı tanığı olmanın kıymet ve değerini öğretecek nitelikte idi. Bu çok büyük bir ayrıcalıktı, sahâbe de bu ayrıcalığı kazanmış, elde etmiş bir nesildi.

Hz. Ebû Bekir hilafette olduğu yıllar artık Ümmü Eymen'in anneliğini en son yerine getireceği safha idi. Binlerce yıl sürecek olan, bizi de içine alacak olan, kıyamete kadar da devam edecek olan "Ümmü Ümmet/Ümmet'in annesi olmak" konumunu sürdürecekti. 2,5 yıl boyunca Hz. Ebû Bekir'e hep moral kaynağı olacak, sonra Ömerli günlerde Ömer'in arkasında olacaktı.

Hiz. Ömer, Hicrî 23'te şehid edildiğinde gözyaşları içerisinde şunu söyleyecekti: “Ömer'in vefatı ile İslâm zayıfladı, İslâm güç kaybetti.”^[964]

Vefatı ve Mesajları

Hiz. Ömer'in vefatının üzerinden bir yıl geçmeden 85 yaşlarında olan Ümmü Eymen validemiz de ebedi âleme doğru yürüyecekti.^[965] Onun vefatına Medine öyle bir üzülecekti ki Resûlullah'tan (sas) geriye kalan bir hatıranın daha kaybolması onları derinden yaralayacaktı. Hiz. Osman cenaze namazını kıldırarak ve onu Bakî' Kabristanlığı'nda Hiz. Ali'nin annesi Fatıma bint Esed'in kabrinin hemen öncesinde bir yere defnedeceklerdi.^[966] Rabbim kendisine ebeden rahmet eylesin ve bizi kendisinden nasıplendirsın.

Onun ümmete anneliğinin nasıl devam ettiğine dair tarihten iki örnek verip sonra sözü 21. asırda onun evladı olmaya aday olan bizlere getirelim. Üsâme b. Zeyd'in mevlâsı Harmele'nin anlattığına göre o, Abdullah b. Ömer ile birlikte otururken el-Haccâc b. Eymen geldi, rükû ve secdesini tam yapmadığı bir namaz kıldı. Haccâc b. Eymen Ümmü Eymen validemizin torunu, Huneyn'de şehid olan Eymen'in oğludur. el-Haccâc selam verince, İbn Ömer onu çağırıp şöyle dedi: “Ey kardeşim! Namaz kıldığını mı sanıyorsun? Sen namaz kılmadın, namazını iade et.” Harmele dedi ki: Bunun üzerine Haccâc hiçbir şey demeden namazını iade etti yani tekrar kıldı ve çıkıp gitti. O gidince Abdullah b. Ömer bana: “O kimdi? Onu tanıyor musun?” diye sordu. Ben: “Evet, nasıl tanımam, o el-Haccâc b. Eymen b. Ümmü Eymen'dir.” dedim. O anda öyle bir üzüldü ki Abdullah b. Ömer, “Allah senin hayrını versin, neden bana onun Ümmü Eymen'in torunu olduğunu söylemedin? Vallahi, eğer Resûlullah onu görseydi onu çok ama çok severdi.” dedi. Harmele sözlerine şöyle devam ediyor: Abdullah b. Ömer bu sözleri söylerken bir taraftan ağlıyor, bir taraftan da Ümmü Eymen'in Resûlullah (sas) katındaki değerinden bahsediyordu.^[967]

Bu rivayet üzerinden anlayalım yıllar sonra bile Ümmü Eymen'in anneliğinin nasıl devam ettiğini...

Gelin bir de Ömer b. Abdülazîz (v.101/720) devrine gidelim. O günlerin birinde Üsâme b. Zeyd'in mevlâsı İbn Ebû'l-Furât, el-Hasan b. Üsâme b. Zeyd ile tartışıp münakaşa etti. İbn Ebû'l-Furât, konuşmasının bir yerinde el-Hasan'a: “Ey İbn Bereke!” dedi. Bununla Ümmü Eymen'i kastediyordu. el-Hasan, “Şahit olun!” dedi ve olayı, o dönemde Medine kadısı veya Ömer b. Abdülazîz'in Medine valisi olan Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a taşıdı ve olanları ona anlattı. Ebû Bekr, İbnü'l-Furât'a: “Ey İbn Bereke

sözünle neyi kastettin?” diye sordu. “Onu ismiyle çağırdım.” dedi. Ebû Bekir şöyle dedi: “Sen bu sözle onu ve onun İslâm’daki durumunu küçümsemeyi kastettin. Resûlullah (sas) ona: ‘Ey anneciğim ve ey Ümmü Eymen!’ derdi. Sana ceza vermezsem Allah beni affetmez.” dedi ve bunun üzerine ona 70 kırbaç cezası uygulattı.^[968]

Bu iki rivayet üzerinden biz Ümmü Eymen’in sonraki yıllarda bile Müslümanların dünyasında nasıl yer aldığını anlamaktayız. Aradan yıllar geçse bile Ümmü Eymen annemizin zihinlerde nasıl canlı bir şekilde kaldığını ve insanların ondan nasıl büyük bir iştiaqla bahsettiğini görmekteyiz. Rabbim sonuna kadar onu bize unutturmasın ve ondan nasiplenmeyi bizlere kolaylaştırsın.

Şiiri ve Rivayetleri

Ümmü Eymen annemiz çok iyi bir şairdir. Onun Efendimiz’in (sas) vefatı ardından söylediği şiiri^[969] burada biz de aktarmayı uygun görüyoruz.

Ey gözüm! Cömertçe davran ve çokça ağla
Doldur gözlerini, ayrılığa şifa olan yaşlarla.

Bugün Peygamber aramızdan ayrıldı
Olmadığı için gecenin karanlığı üzerimize yayıldı.

Onun ayrılığı imtihanların en şiddetlisi
Sabır göstermek, yüreklerin en ağır meselesi.

Ağlayın, kaybettiğimiz en hayırlı beşere
Vahiy ile desteklenen o en güzel Resûl’e.

Bugünden sonra gözlerimizden yaşlar kurumayacak
Bu halimiz, hayırlı akıbetlerle O’na ulaşana kadar baki olacak.

Karanlık zamanlarda yaşarken kavuştum ben Sana
Vuslatımla rahmete ve nura eriştim, oldum Sana Ana.

Ey tertemiz nesebin en son halkası
Sensin bu güzel yürüyüşün en hoş sedası.

Ümmü Eymen annemizin Resûlullah'tan (sas) duyup bize aktardığı beş tane hadisi vardır.^[970] Bu hadislerden birkaç tanesini aktaralım. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*'inde naklediyor, Resûlullah (sas) buyurmuşlardır ki: **“Kasten namazı terk etme! Zira kim kasten namazı terk ederse Allah ve Resûlü'nün zimmetinden uzaklaşmış olur.”**^[971]

Bir diğer rivayetinde Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştur: **“Hırsızın eli (çaldığı) bir kalkan değerine ulaşırsa kesilir.”** Resûlullah (sas) zamanında bir kalkan bedeli bir dinar veya on dirhem idi.^[972]

Bir defasında Ümmü Eymen validemiz bir miktar un elemiş veelediği unu Peygamber (sas) için ekmek yapmak istemişti. O hali gören Resûlullah (sas): “Bu nedir?” diye sormuş, Ümmü Eymen de: “Bu, memleketimizde yaptığımız bir çeşit ekmektir. İstedim ki aynısından sana yapayım!” demişti. Bunun üzerine Resûlullah (sas): “Bunu (yani elekle ayırdığın kabuklu kısmı) şuna (yâni elemiş olduğun una) bir daha kat, sonra yoğur.” buyurmuştu.”^[973]

^[916] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 104; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 346; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 216; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 392.

^[917] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 33; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 194-197; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 170-172; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 68-81.

^[918] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666.

^[919] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 290; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 378.

^[920] Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 89-101; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 78-80.

^[921] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 290.

^[922] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 290.

^[923] Hz. Peygamber (sas) yıllar sonra Medine'ye hicret edip oraya yerleşince Benî Adî'nin surlarına baktığı zaman zihni çocukluk yıllarına gidiyor ve şöyle diyordu: **“Ben Üneyse adında ensardan bir kızla bu surların üzerinde oynuyordum. Dayılarımın bazı çocuklarıyla buraya konan kuşları uçuruyorduk.”** dedi. Ayrıca kaldıkları eve baktı ve: **“Annem burada benimle birlikte misafir oldu. Babam Abdullah b. Abdülmuttalib de bu evde defnedilmiştir. Ben, Adî b. en-Neccâr'ın kuyusunda (havuzunda) güzel yüzüyordum.”** dedi.” İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 104.

^[924] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 224, 225; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 104, 105.

^[925] Âişe Abdurrahman, *Terâcim Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, s. 159, 160.

^[926] Âişe Abdurrahman, *Terâcim Seyyidât Beyti'n-Nübüvve*, s. 160.

^[927] Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, VI, 195.

- [928] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 225, 226; İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 104.
- [929] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666.
- [930] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, 92, 93.
- [931] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 243.
- [932] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 242.
- [933] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 104; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 346; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 216; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 392.
- [934] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 242.
- [935] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 242.
- [936] Ümmü Eymen validemiz o olayı şöyle anlatır: "Yahudilerden bir grup tartışarak Resûlullah'a bakıyorlardı. Onlardan birisinin şöyle dediğini işittim: "O, bu ümmetin peygamberidir ve burası da onun hicret yeridir." İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 104.
- [937] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 242.
- [938] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 243.
- [939] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 243.
- [940] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 33; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 196.
- [941] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 33; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 194-197; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 170-172; İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 68-81.
- [942] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 259.
- [943] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 243.
- [944] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 243.
- [945] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 47.
- [946] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2667; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 245.
- [947] Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, I, 164.
- [948] Buhârî, "Cihad", 80; Müslim, "Fedâilü's-Sahâbe", 5; Tirmizî, "Menâkıb", 90.
- [949] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, III, 125, 126; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, XV, 175.
- [950] Halebî, *İnsanü'l-Uyûn*, II, 504.
- [951] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 104; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 346; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 216; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 392.
- [952] Ümmü Eymen validemiz, Huneyn günü dağılan İslâm ordusunun askerlerine bir taraftan çok ağır ifadeler kullanacak, diğer taraftan: "Allah konumunuzu güçlendirsin!" diye dua edecekti. Ümmü Eymen validemizin

sözlerini işiten Efendimiz (sas): “Sus, ey Ümmü Eymen! Sen, dili zor **birisin.**” diyecekti. İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 244.

[953] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 23, 24.

[954] İfk hadisesinde Hz.Peygamber (sas) Ümmü Eymen validemiz ile istişare ettiğinde o şöyle demişti: “Ben işitmediğim bir şeyi işittim demekten kulağımı, görmediğim şeyi gördüm demekten gözümü sakınırım! Ben, onun (Âişe’nin) hakkında hayırdan başka bir şey olabileceğini bilmiyor ve sanmıyorum.” Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, II, 430, 431.

[955] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2666-2668; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 290, 291; İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 242-246.

[956] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 243.

[957] Nesâî, “Cenâiz”, 13.

[958] Nesâî, “Cenâiz”, 13.

[959] Buhârî, “Et’ime”, 12.

[960] İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, XLII, 248.

[961] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 244.

[962] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 336, 337.

[963] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 311; X, 245.

[964] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 246.

[965] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2668; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 291.

[966] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2668; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 291.

[967] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 245.

[968] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 246.

[969] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 288.

[970] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 270.

[971] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLV, 357.

[972] Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, XXV, 88.

[973] İbn Mâce “Et’ime” 44.

❦ Ümmü Eymen'in Hayatından Mesajlar ❧

❧ Dünya hayatı musibetlerle, belalarla ve imtihanlarla doludur. Öyleyse başa gelen her hadiseye rıza gösterip gönderen makama teslim olmak en doğru tavidir. İsyân değil istiğfar azığın olsun ki sıkıntıların arkasından büyük mükâfatlara mazhar olabilesin.

❧ Kendine hedef ve ideal olarak neyi belirlersen adımlarını ona göre atarsın. Öyleyse hedeflerini büyütebileceğin kadar büyült ki şehidlerle yastığını birleştirebilesin, şehidlere ana olabilesin. Menfaat değil merhamet azığın olsun ki engellere takılmadan menzile varabilesin.

❧ Annelik yeryüzünde bir kadının elde edebileceği en yüce mertebe ve makamdır. Öyleyse bütün hesaplar, bu asli vazifeyi yerine getirme üzerine yapılmalıdır. Sabırsızlık değil, sebat azığın olsun ki sahâbe hasbiliğinde evlatlar yetiştirebilesin.

❧ Hz. Peygamber'e karşı duyulması gereken sevgi imanın bir gereğidir. Öyleyse bu sevgi her sevginin ve sevdanın önüne alınmalıdır. İkna değil ittiba azığın olsun ki sevginin ispatı olabilecek ameller ortaya koyabilesin.

❧ Allah adına ve Allah namına yapılan hiçbir iş unutulmaz, unutturulmaz. Öyleyse bütün hesaplar el-Hasib olan Rabbimize göre yapılmalıdır. İhlâssızlık değil ihsan şuuru azığın olsun ki her işini rıza dairesi içerisinde yapabilesin.

H . Ömer Gibi Bir Hanım ŞİFÂ BİNT ABDULLAH

Radiyallahu Anhâ

Sinop

عَلِّمِي حَفْصَةَ رُقِيَّةَ النَّمْلَةِ كَمَا عَلَّمْتِيهَا الْكِتَابَةَ

Efendimiz (sas) Şifâ validemize şöyle dedi: “Hafsa’ya yazıyı öğrettiğin gibi nemle/karınca rukyesini de öğret.”

(Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLV, 46)

Şifâ bint Abdullah: “Resûlullah’a bir gün: ‘Hangi amel daha faziletlidir?’ diye soruldu. Resûlullah (sas) şöyle cevap verdi: ‘Allah’a iman etmen, onun yolunda cihad etmen ve mebrur bir hac yapmandır.’

Şifâ bint Abdullah (r.anhâ)

(Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLV, 48)

Adı: Leylâ bint Abdullah

Anlamı: Karanlık ve Uzun Gece

Künyesi: Ümmü Süleyman/Süleyman’ın annesi

Lakabı: Şifâ/Şifa veren, tedavi eden

Baba Adı: Abdullah b. Abdişems b. Halef

Anne Adı: Fatıma bint Vehb b. Amr

Kabilesi: Adıyyoğulları/Mekke

Doğum Yeri: Mekke

Doğum Yılı: N. Öncesi, 45/Milâdî, 565

İslam’a Girişi: Nübüvvetin ilk günleri

Sohbet Süresi: 23 yıl

Rivayeti: 12

Eşi/Eşleri: Ebû Hasme b. Huzeyfe

Vefat Yeri: Bakî Kabristanlığı/ Medine

Vefat Yılı: Hicrî, 20/ Milâdî, 641

Vefat Yaşı: 76

Hz. Ömer Gibi Bir Hanım ŞİFÂ BİNT ABDULLAH (Radiyahallahu Anhâ)

82 İl 82 Sahâbî projesinin 79. programında bizleri Sinop Durağan'da bir araya getiren Rabbimize sonsuz hamdler olsun. İki cihan serveri Efendimiz'e, önderimize, rehberimize salât ve selam olsun. O'nun (sas) mübarek ellerinde yetişen tüm sahâbe efendilerimize selam olsun. Bugün adına burada meclis kurulan Asr-ı Saâdet'in önemli simalarından biri olan Şifâ bint Abdullah validemize selam olsun. Onun adına kurulan bu meclise uzaktan yakından gelen kardeşlerime de selam olsun.

82 İl 82 Sahâbî projesinde, sahâbî efendilerimiz belirlenirken bazı kriterlere bağlı olarak seçimler yapıldı. Böyle bir projede kesin Şifâ bint Abdullah anlatılmalıydı çünkü o çok önemli bir isimdi. Nerede anlatılmalı diye düşünürken hanımların aktif olarak hayatın içerisinde yer aldıkları, ülkemizin en mutlu ilinde, Asr-ı Saâdet'in en bahtiyar hanımlarından biri olan Şifâ validemiz Sinop'ta gündem edilmeli diye düşündük ve böylece onu bu il için belirledik.

Bilen bilir, onu tanıyan tanır; tanımayan ise bu fasılda biraz olsun onun hakkında malumat sahibi olarak böyle büyük bir insanın meclisinde bulunmanın bahtiyarlığını yaşayacaktır. Duamız şu olsun ki: Rabbimiz bu büyük annemizi hakkı ile tanımaya bizleri muvaffak kılsın. Onun hayata bıraktığı izleri anlamayı bizlere kolaylaştırsın, onun ve onun gibi saâdet asrının sakinlerini bize rehber, öncü, model ve imam kılsın.

Kabiliyet ve Özellikleri

Şifâ bint Abdullah der demez hemen karşımıza beş temel kavram çıkar. Bunlar: *Dirayet, Maharet, Celadet, Liyakat ve Emniyet*'tir. Bu kavramların

onun hayatında nasıl karşılık bulduğunu birazdan göreceğiz ama öncesinde belirlenen serlevha olan: “Hz. Ömer Gibi Bir Hanım” başlığının neden seçildiğine kısaca değinelim. Hani maharetli bir insanı tasvir ettiğimizde hepimizin çokça kullandığı bir deyim var ya: “Adamın/Hanımın on parmağında on hüner var.” deriz. Gerçekten bu ifade Hz. Şifâ için kullanıldığında güzel bir isabet kaydedilmiş olur. Onun on parmağında yirmi hüner var neredeyse... Şifâ validemiz böyle biri olunca tabii ona serlevha seçmek de kolay olmuyor. Şimdi hangi özelliğini öne çıkarıp hangisini arkaya bırakacaksınız ve bunu yaparken gerekçeniz ne olacak?

Mesela biz onu: “*Suffa Mektebi’nin İlk Yazı Muallimi*” diye bir başlık altında anlatabilirdik. Çünkü o bizzat Efendimiz (sas) tarafından Suffa dediğimiz Peygamber mektebine, nebevî medreseye bir yazı öğretmeni olarak atanmıştı.^[974] Okuma-yazma bilen erkekler bile sayılı iken^[975] Hz. Şifâ okuma-yazma bilen bir hanım olarak bilinirdi.^[976] Efendimiz (sas) de onun bu özelliğinden dolayı onu muallime olarak atamıştı. Biz bu özelliğini öne çıkarabilir ve onun bu özelliğini serlevha olarak belirleyebilirdik, öyle yapmadık.

Yine biz onun için: “*Asr-ı Saâdet’in İlk Hanım Hattatı*” diye bir serlevha belirleyebilirdik. Okuma-yazma dışında özellikle hat konusunda yani güzel yazı konusunda da çok maharetli biriydi.^[977] Bu özelliğini nazara vererek bir başlık belirleyebilirdik, onu da yapmadık.

Yine biz: “*Asr-ı Saâdet Dünyası’nın İlk Kadın Muhtesibi*” diye bir başlık belirleyebilirdik. Muhtesib çarşı, pazar denetleyicisi; ister buna polis diyelim ister zabıta diyelim ister her ikisini birleştirip kullanalım fark etmez, şimdilerde kamu güvenliği diyorlar ya aynen öyle işte. Şifâ validemiz bu görevi yapan biri olarak tarihe geçmiş birisidir. Hisbe teşkilatı, İslâm medeniyetinin dünyaya kazandırdığı bir teşkilattır.^[978] İslâm medeniyeti dediğimiz bu büyük birikim, insanlığa ilk üniversiteyi, ilk hastaneyi, ilk rasathaneyi, ilk anayasayı kazandırdığı gibi hisbe teşkilatını da kazandırmıştır. İşte bu teşkilatın bir denetleyicisi olarak Hz. Şifâ’yı görüyoruz. Efendimiz (sas) Medine çarşısını kurup belli bir seviyeye getirdikten sonra o pazarı denetlemeleri (sâhibü’s-sûk) için iki hanımı muhtesib olarak atamıştı. Onlardan biri Semrâ bint Nüheyk^[979] idi, diğeri ise Şifâ bint Abdullah idi.^[980] Hz. Ömer (ra) hilafeti döneminde Hz. Şifâ’yı yine bu görev için istihdam etmişti.^[981] İşte biz bu istisnai görevlendirmeyi nazara vererek *Asr-ı Saâdet’in İlk Kadın Muhtesibi* diyebilirdik, onu da demedik.

Yine biz: “*Asr-ı Saâdet’in En Gözde Hanım Doktoru*” diye bir serlevha belirleseydik ve Şifâ validemizi bu özelliği ile anlatmaya çalışsaydık isabet kaydedermiydik? İnanın ederdik... Çünkü Şifâ validemiz, Asr-ı Saâdet’in altı hanım doktorundan biridir ayrıca o Rukye tedavisini -ne olduğuna birazdan değineceğiz- sahâbe içerisinde en iyi bilendir.^[982] Diğer beş hanım doktorun isimlerini de verelim: Âişe bint Ebî Bekir, Esmâ bint Ümeys, Kuaybe bint Sa’d el-Eslemî, Ümmü Kays bint Mihsan, Ümmü Seleme^[983]...

Yine biz: “*Asr-ı Saâdet’in En Gözde Hemşiresi*” başlığında onu tanısaydık inanın yine isabet kaydederdik. Şifâ validemiz, adını bildiğimiz o günün dünyasının on iki hemşire sahâbîsinden biridir.^[984] Bu alanda neler yapmış, nasıl işler ortaya koymuş bunlar üzerinde yoğunlaşsaydık yine onu farklı bir noktadan tanıyabilirdik. Ama biz bu özelliğini de öne çıkarmadık.

Yine biz onun âlimlik, muallimlik, kâtiplik, hatiblik, şairlik özelliğini öne çıkarsaydık ve bunlardan biri ile serlevhamızı belirleseydik yine isabet kaydedermiydik, meramımızı dile getirebilirdik. Ama biz bunu da yapmadık. Ya ne yaptık? Şifâ validemizin gözden kaçan bir hususiyetini biraz nazara vermeye çalıştık. Yaşadığımız şu çağda kaybettiğimiz bir özelliği, bir güzelliği onun hayatından öğrenip hayatlarımıza taşımak için: “*Hiz. Ömer Gibi Bir Hanım: Şifâ bint Abdullah*” dedik.

Neden “Hiz. Ömer Gibi Bir Hanım” Serlevhası Seçildi?

Böyle bir serlevhanın belirlenme sebebi nedir? Birçok sebebi var da en başta hatırlanması gerekenler şunlar olmalıdır: Şifâ bint Abdullah demek, kadın olmasına rağmen Hiz. Ömer (ra) gibi İslam’ı anlayıp yaşamaya gayret eden, İslam’ı temsil etme noktasında onun gibi ortaya bir duruş sergileyen bir hanım demektir. Hatırlayalım Hiz. Ömer’i, o malum olduğu üzere İslam’ın yüz akı olan bir şahsiyetti... Onun şahsiyetinin anahtar kodları üç tane idi: *Kuvvet, adalet ve rahmet*... Hiz. Ömer’i (ra) anlamaya çalışırken bu üç anahtar kavram üzerinde durmuştuk.^[985] Kuvvet bir yönü ile izzet, celadet ve heybetti. Ancak bunlar olunca adalet tesis edilebilirdi. Adaletin remzi, işareti olan teraziye hatırlarsak o terazi elle tutulan bir terazi idi ve iki kefesi vardı. İnsanlık tarihi, adalet terazisinin doğru çalışması adına Hiz. Ömer’den çok şey öğrendi. Şu an bile tüm mahkeme salonlarının üst tarafında yazan: “*Adalet mülkün temelidir.*” sözü ona ait bir sözdür ve bu söz gerçekten söz olarak kalmamış, özellikle on buçuk yıllık devlet yönetiminde sahada uygulanarak gösterilmiştir. Peki, Hiz. Ömer (ra) bunu nasıl gerçekleştirmiştir? Adalet terazisinin o iki kefesinden birine Hiz. Ömer (ra) kuvveti koymuştur

çünkü adaletin mutlak anlamda tesisi ancak otorite ile mümkün olabilirdi. Kuvvet, otoritenin bir işaretidir. Ancak kuvvet kefesi bir başka kavram ile dengelenmeliydi. İşte o kavram ancak rahmet olabilirdi. Hz. Ömer (ra), kuvvet kefesini adalet ile dengeleyerek adalet üstü bir adalet anlayışı geliştirmiş, bununla da sadece dostlara değil düşmanlara da örnek ve model olmuştur.

Tam bu noktada bir soru soralım ve diyelim ki: Hz. Ömer (ra) ve zahitlik dersek aklımıza neler gelir? Eğer zahitliği bugün çoğunluğun anladığı gibi anlarsak asla Hz. Ömer ile zahitliği bir araya getiremeyiz ve bu konu hakkında çok fazla bir şeyler söyleyemeyiz. Çünkü zahitlik ve zühd konuşulmaya başlandığında Müslümanların zihin dünyalarında işten güçten el-etek çeken, bir hırka bir lokma anlayışına sahip, insanlardan uzak, sürekli ibadet halinde bir hayat belirir. Böyle olduğu için zahitlik dediğimizde Ebû'd-Derdâ aklımıza gelir, Abdullah b. Ömer aklımıza gelir, Abdullah b. Amr b. Âs aklımıza gelir, Selmân-ı Farişî aklımıza gelir, bir zühd kahramanı olan Ebû Zer aklımıza gelir ama Hz. Ömer aklımıza hiç gelmez. Biz Hz. Ömer dediğimizde, elinde kılıç Allah için gadaplanan: “Bırak beni ya Resûlullah! Şunun kafasını koparayım!” diyen biri belirir ama ilk anda bilinen anlamda zahitlik ve zühd ile Hz. Ömer arasında bir bağ kuramayız...

Hz. Ömer (ra) ve Zahitlik

İşte biz: “*Hz. Ömer Gibi Bir Hanım: Şifâ bint Abdullah*” başlığındaki bu dersimizde çok şey öğreneceğiz de Şifâ validemizden, asıl bir şeyi daha öğreneceğiz: Zühd denince, zahitlik denince aklımıza gelmesi gereken ilk mesajın ne olması gerektiğini öğreneceğiz. Başta İbnü'l-Esir'in *el-Kâmil*'i olmak üzere onlarca tarih ve tabakât kitabımızın verdiği bir örneği tam burada aktaralım. Şifâ validemiz, bir gün dışarıda -sokakta ya da başka bir yerde- yavaş yavaş konuşan, omuzları düşmüş, dünyaya küsmüş, namaz kılariken iki büklüm olan her hallerinden riya içerisinde oldukları anlaşılan bir grup insan gördü. Şifâ validemiz yanındakilere: “Kim bu tavırların sahibi olanlar?” diye sordu. Birileri dedi ki: “Bunlar bizim zahitlerimizdir. Dünyaya küsmüş, kendilerini Allah'a vermişlerimizdir.” Bu söz karşısında zahitliğin gerçek manasını zühdün en zirve hali olan Suffa Mektebi'nde öğrenmiş olan Şifâ validemiz dedi ki: “*Zahid dediğiniz bunlar gibi mi olur? Zahid dediğiniz Ömer gibi olur.*” ^[986]Söze bakın söze... Devam ediyor sözlerine Şifâ validemiz, bir de Hz. Ömer'in zahitliğinin portresini bize çiziyor: “*O öyle bir zahitti ki Allah için bir söz söylediği zaman o sözü*

işittirir -yani net konuşur- insanlar duyduğu zaman bir aslan kükremesi gibi yiğit birinin sözlerini duyarlar; yürüdüğü zaman süratli yürür, öyle riyakârca tavırlara girmez; dövdüğü zaman ise elinin değdiği yeri acıtır, incitirdi. Bunlarla beraber o gerçek bir zahit idi.”[987]

Yıkıldı mı zihinlerdeki zahitlik tanımı, onun yerini Hz. Ömer’in ortaya koyduğu tanım aldı mı? Neymiş zahit? Üç cümlede bir daha özetleyelim:

1- *Allah için konuşunca aslan gibi kükreyen,*

2- *Yürüdüğü vakit büyük bir vakar ile yürüyen, asla sünepe bir görüntü vermeyen,*

3- *Yumruğu hazır bekleyen, vurduğu zaman inciten, acıtan.*

Bu tanımı başka biri yapsa belki kabul görmeyebilir ve itirazlar gelebilir ama bu tanımı dillendiren Suffa Mektebi’nin en gözde hanım talebelerinden biri olan Şifâ validemiz olunca kim bu söze itiraz edebilir ki? Bu sözü doğru anlayanlar zahitliği yanlış yerde aramazlar, zühdü nereden nasıl bulacaklarını çok iyi bilirler. Hz. Ömer’i (ra) çok iyi tanıyan biri olarak Şifâ validemiz zahitlik deyince işte bundan dolayı Ömer (ra) aklına geliyordu. Çünkü O, Hz. Ömer’den buna dair çok şeyler duymuş ve görmüştü.

Gerçek Tevekkül Ehli Kimdir?

Şifâ bint Abdullah validemiz, Hz. Ömer’in (ra) hilafet günlerine ait bir hatıraya şahit olmuştu. O günlerde, Yemen’den bir grup insan Medine’ye gelir. Bunlar herhangi bir iş ile iştiğal etmeyen, çalışmayan, eski püskü elbiseler içerisinde Mescid’in bir köşesinde oturup kendilerini ibadete veren kimselerdir. Hz. Ömer, hemen dikkatini çeken bu grubun kimler olduğunu öğrenmek için: “Bunlar kimdir?” diye sorar. Birileri: “Bunlar Allah Teâlâ’ya tevekkül eden/mütevekkilûn kimselerdir.” diye cevap verir. “Peki, bunların ihtiyaçlarını kimler karşılıyor?” diye sorar Hz. Ömer. Orada bulunanlardan biri: “Biz karşılıyoruz ey Ömer!” diye cevap verir. Hz. Peygamber’in (sas) Risalet Mektebi’nde bu konuda çok önemli dersler alan Hz. Ömer, bu cevap karşısında der ki: “*Hayır, bunlar mütevekkil/tevekkül eden değil müteakilûndur/yiyicilerdir. Size mütevekkilin kim olduğunu söyleyeyim mi?*” der. “Evet.” cevabını alınca şöyle buyurur: “*Mütevekkil, tohumu toprağa eken sonra da Allah Teâlâ’ya tevekkül eden kimsedir.*” [988] Yani kimselere yaslanmadan, yük olmadan, rızkını insanlardan değil sadece Allah’tan bekleyen kimse mütevekkildir. Hz. Ömer (ra), bu sözü ile İslam’ın nasıl bir insan istediğini de beyan etmiş oluyordu. O başka bir sözünde ise

şöyle diyecekti: “Sizden birisi: ‘Ya Rabbi rızkımı gönder!’ diye oturduğu yerden rızık istemesin. Biliyorsunuz ki gökyüzü ne altın ne de gümüş yağdırır.”^[989] Bu sözler Hz. Ömer’in zahitliğe, zühde yüklediği anlamların ne olduğunu bize göstermektedir. Bunlara şahit olan Hz. Şifâ validemiz de bundan dolayı gerçek zahitliğin Ömerce olabileceğini söylemiştir.

Bu önemli mesele iyice anlaşılсын diye bir örnek daha verip öylece asıl konumuza geçelim. İlim semamızın en parlak yıldızlarından biri olan İmam Muhammed’i (v.189/805) az yada çok hepimiz tanırız.^[990] O, Hanefi mezhebinin en meşhur imamlarından biridir. İmam Ebû Hanife’nin (v.150/767) en gözde talebelerinden biridir. Hatırlanacağı üzere İmam Ebû Hanife’nin o ilim mirası İmam Ebû Yûsuf (v.182/798), İmam Muhammed ve İmam Züfer (v.158/775) gibi her biri müctehid olan talebelerinin üzerinden bize gelmiştir. Bir gün talebeleri İmam Muhammed’e derler ki: “Ey İmam! Bize bir zühd kitabı yazsanız... Ara ara dünyaya daldığımız zaman o kitabı okusak da kendimizi toparlasak olmaz mı?” Israrlar çoğalınca İmam tamam der, bir müddet sonra talebelerine bir kitap uzatır. Kitabın adı nedir biliyor musunuz? “*el-Kesb/Alış-veriş, Kâr Kitabı*” Talebeler bu kitabı görünce şaşırırlar, bunun üzerine İmam der ki: “*Alış-veriş hukuku ile alakalı kitap yazdım ya işte o bir zühd kitabıdır. Çünkü zahid adam, dağda tek başına yaşayan değil çarşıda, pazarda ticaret yaparken haramlardan, mekruhlardan ve şüpheli şeylerden sakınandır.*”^[991] Bu söz İmam Muhammed’in zahitliği ne kadar doğru anladığının bir işaretidir.

İşte Şifâ validemiz bu meseleyi doğru anlayabilenlere ilham kaynağı olmuş birisidir. Biz de bu fasılda onun misafiriyiz, inşallah bizleri de kabul eder, bizlere de zahitliği hem de Ömerce zahitliği anlatır. Buyrun onun hayat defterinin başına...

Ailesi ve Mekke Hayatı

Şifâ bint Abdullah Mekke’de doğmuştur. Nübüvvetten 45 yıl önce, Milâdi olarak 565’te...^[992] Yani Efendimiz’den (sas) 5-6 yaş büyüktür. Babası Abdullah b. Abdüşems b. Halef, annesi Fatıma bint Vehb b. Amr. Babası Adiyyoğulları’ndan, annesi Mahzûmoğulları’ndan. Nasıl bir aileye mensup olduğunu buradan daha iyi anlıyoruz. Adiyyoğulları Hz. Ömer’in ailesi; Mahzûmoğulları Ebû Cehil’in, Velid b. Muğire’nin, Erkam b. Ebi’l-Erkam’ın ailesi... Hz. Ömer ile dördüncü baba Abdullah’ın soyları birleşir dolayısıyla bir yönüyle Hz. Ömer’in amcasının kızı sayılır. Bu yakınlıktan dolayı Medine döneminde hep Hz. Ömer’in yanındadır. Annesi Fatıma bint Vehb ise

Efendimiz'in (sas) babaannesinin yeğenidir. Efendimiz'in (sas) babaannesi, yani Abdülmuttalib'in hanımı kimdi? Fatıma bint Amr...^[993] Fatıma bint Vehb, babaanne Fatıma'nın kardeşi Vehb'in kızıdır. Dolayısıyla Şifâ validemiz, Efendimiz'in (sas) babaannesinin yeğenin kızıdır. Anne tarafından Efendimiz'e (sas) böyle bir yakınlığı vardır.^[994]

Şifâ validemiz, Mekke'de doğup büyürken İslam öncesi dönemde de adını o bölgede duyurmuştur. Çok kabiliyetli bir hanım olduğu için elinden her iş gelirdi. Ama onu Câhiliye döneminde biz, rukye tedavisi ile önce çıkmış biri olarak görüyoruz.^[995] Rukye nedir? En genel anlamı ile diyebiliriz ki rukye, hastalıklardan ya da ruhî/psikolojik rahatsızlıklardan kurtulmak amacıyla dua yolu ile tedavi olmaktır.^[996]

Bir Tedavi Yöntemi Olarak Rukye

Böyle bir tedavi yöntemi İslam ile başlamış bir uygulama değil, Câhiliye Araplarının da yaptığı bir işti. Câhiliye Arapları rukyeyi tedavi amacıyla kullandıkları gibi hastalık öncesi koruyucu hekimlikte de kullanıyorlardı. Mesela nazar değmesine, akrep ve haşerat ısırmaalarına, vücudun herhangi bir yerinde hissedilen ağırlara ve sihire karşı rukye yapıyorlardı.^[997]

Şu anda da bir tedavi şekli olarak uygulandığı için ve biraz farklı noktalara da çekildiği için bu konuya az da olsa değinmekte fayda görüyoruz.

Rukye meselesi bugün insanlarımızın içerisinde farklı şekillerde anlaşılmakta ve değerlendirilmektedir. Bunun en temel sebebi ise bu meselede Efendimiz'in (sas) beyanlarının içinde birbirlerinden farkı mesajlar olmasıdır. Bugün biz bu meseleyi anlamak açısından ilgili hadislere baktığımızda birbirine tamamen zıt iki farklı mesajın delillerini görebiliriz. Nedir bu iki mesaj?

1- Rukye ile tedavi bir çeşit muskacılıktır, şifayı Allah (cc) dışında başka şeylerden beklemektir dolayısıyla kesinlikle haramdır.

Mesela bu konuda Efendimiz'in (sas), Buhârî ve Müslim'de geçen: **“Allah'a tevekküllerini zedelemeyip rukyeye, üfürükçülüğe başvurmayanlar doğrudan cennete girecekler.. ”** şeklinde bir hadisi vardır.^[998]

Muğire b. Şu'be'nin (ra) naklettiği bir rivayette ise Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: **“Kim dağlama ile tedavi olur veya rukye yaptırırsa tevekkülü terk etmiş olur.”**^[999]

2- Rukye, Efendimiz'in (sas) uyguladığı ve uygulamasına müsaade ettiği bir çeşit tedavi yöntemidir dolayısıyla caizdir.

Bunun dayanağı olarak da birkaç hadis görmek mümkündür. Yine Buhârî ve Müslim başta olmak üzere onlarca hadis kitabında Efendimiz'in (sas) bizzat kendisi bazı hastaları ziyaret ettiği zaman onlara çeşitli ayetler ve dualar okuyup üflemiştir.^[1000] Torunları Hasan ve Hüseyin'e hastalıklarında veya kötülüklerden korunmaları için okuyup üflemiştir.^[1001] Yine Efendimiz (sas) bu konuda bazı sahâbîlere müsaade etmiş hatta başta Şifâ validemiz olmak üzere bazılarını ise teşvik etmiştir.^[1002]

Mesela Câbir b. Abdullah'ın naklettiğine göre: “Resûlullah (sav) önce rukyeyi nehyetti. Amr b. Hazm ailesinden biri Resûlullah'a gelerek: “Ey Allah'ın Resûlü, bizim akrep sokmasına karşı yaptığımız bir rukye vardı. Ancak siz rukye yapmayı yasakladınız.” dediler. Resûlullah onlardan bu işi nasıl yaptıklarını sordu, onlar da yaptıkları rukyeyi arz ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (sas): **“(Siz bunu yapmaya devam edin) Bunda bir sakınca görmüyorum. Kim kardeşine bir fayda sağlayabiliyorsa sağlasın.”** buyurdu.^[1003]

Yine Avf b. Mâlik el-Eşca'î (ra) şöyle bir rivayet nakleder: Biz Câhiliye'de rukye yapardık. Sonra Resûlullah'a (sas): “Ey Allah'ın Resûlü, bu konuda ne dersiniz?” diye sorduk. Resûlullah (sas): **“Rukyelerinizi bana arz edin. Şirk ihtiva etmediği müddetçe rukye yapmakta bir sakınca yoktur!”** buyurdular.^[1004]

Peki nasıl anlamalıyız burada birbirleri ile zıt gibi görünen mesajları? Aslında cevabı çok kolay: Rukye, uygulama amacı ve uygulama yöntemine göre ya helal ya haramdır. Nasıl olur bu? Şifayı okuyanda ya da okunanda sanarak hakiki Şafi'nin Allah olduğu unutulursa bu şirk olur dolayısıyla haram olur. Ancak, Şafi olanın Allah olduğu hiç hatırdan çıkarılmadan sadece tedavi maksadı ile şifaya bir vesile olsun diye yapılırsa bu helal olur.

Böyle anlamamız, hadislerde bu iş için müspet ve menfi Efendimiz'in (sas) söylediği bazı uyarılarının ne maksatla dile getirildiğini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Yoksa hadislerdeki o sözleri ve uygulamaları nasıl anlayacağız? Mesela Efendimiz (sas) kendisi rukye ile tedavi olmuştur vefatına yakın. Hz. Âişe validemiz onun üzerine Kur'ân'dan bazı ayetleri okuyarak üflemiştir.^[1005] Kendisi gece yatağına girdiğinde Felak, Nâs sûrelerini okuyup üflemiş eli ile bedenini mesh ederek yatmıştır.^[1006] Sahâbeden Ebû Said el-Hudri'ye,^[1007] Câbir b. Abdullah'ın dayısına,^[1008]

Esmâ bint Ümeys'e, ^[1009] Ebû'l-Lahm'ın hizmetçisi Ümeyr'e, ^[1010] Enes b. Mâlik'e, ^[1011] bugün anlamaya çalışacağımız Şifâ validemize ve daha birkaç sahâbîye bu konuda izin vermiştir. ^[1012]

Ama Efendimiz (sas) yine birkaç hadisinde tevekkül inancını zedelememek, şirk kapısını zorlamamak için özellikle kadınların kocalarının kendilerini daha fazla sevmesi için arabulmak ya da ara bozmak için kısmet açmak için kısmet kapatmak için ya da buna benzer şeyler için yapılan okumaları ise kesinlikle yasaklamıştır. ^[1013]

Bu alanda hadislerin söylediği mesajları alt alta koyduğumuzda şu neticeleri çıkarabiliriz:

1- Şifayı mutlak manada verenin Allah (cc) olduğu unutulmadan, şifayı sadece Allah'tan bekleyerek bazı ayet ve dualarla okuma yapılabilir.

2- Okunan dualar kesinlikle ya Kur'ân'dan, ya Efendimiz'den (sas) ya da selef-i salihîn dediğimiz büyüklerimizin yaptığı dualardan oluşmalıdır. Asla o lafızların içerisinde şirke dair bir kelime, cümle bulunmamalı ve bu dualar Efendimiz'in (sas) izin verdiği şekil ile yapılmalıdır. Ne olduğu belli olmayan, halkın ters ayet dediği boş ve anlamsız sözler olmamalı, garip garip işlerle de yapılmamalıdır.

3- Meşru ve helal işler için yapılmalıdır. Yani birinin arasını bozmak, birinin arasını yapmak, birini eve bağlamak, birini evden çıkarmak amacı taşımamalıdır. Bu bir tedavi şeklidir, bir şifa talebidir. Hastalık varsa onun tedavisi için yapılmalıdır. Yoksa boş ve anlamsız kuruntular için böyle bir yola başvurulmamalıdır.

4- Bu işi meslek haline getirenlerden değil salihliğine güvendiğiniz insanlardan dua alma maksadı ile yapılmalıdır. Hani halktan bazıları der ya falanca hocanın -gerçi onlar hoca falanda değildir de- nefesi kuvvetli, diye... Böyle bir şey yok. Nefes insanın salihliği ile alakalıdır. Salih ameli çok olanın nefesi kuvvetli olur. Peki, salih amel nedir? İnsanın başkasının iyiliği için yaptığı amellerdir. Bir işin salih amel olabilmesi için başkalarına fayda vermesi şarttır.

5- En güzel rukye takvadır. O elbiseyi giyen cevşenini yani zırhını kuşanmış olur, bunun için asıl mesele takva elbisesini kuşanmaktır.

Mekke Dönemindeki Hayatı

Rukye ile alakalı bu kadar açıklamanın ardından yeniden Şifâ validemize dönersek işte o rukye konusunda ta Câhiliye döneminden beri okuma ile tedavi yapan bir doktordu. Kaynaklarımız onun asıl adının Leylâ olduğunu söylerler.^[1014] Ama o rukye tedavisi ile insanların şifaya kavuşmasına vesile olduğu için Şifâ ismi ile anılmaya başlamış ve bu isim ile meşhur olmuştur.

Zaten Asr-ı Saâdet dünyasında adı Şifâ olan İbn Hacer, İbnü'l-Esir'e ve İbn Abdilberr'e göre ise dört hanım vardır. Özellikle bu dört hanımdan ikisi zaten doktor ve ebedir. Onlardan biri bizim bu fasılda konumuz olan Şifâ validemiz, diğeri ise Abdurrahman b. Avf'ın annesi Şifâ bint Avf'tır.^[1015] Hatırlanacağı üzere o Efendimiz'in (sas) ebesi idi. Diğer iki Şifâ isimli sahâbîye gelince biri Abdurrahman b. Avf'ın kız kardeşidir, ona annesinin ismi koyulmuştur.^[1016] Bir diğeri ise Şifa bint Abdurrahman el-Ensârî'dir.^[1017] Bilmiyoruz belki de bu hanımın da gerçek ismi bu değildir belki o da doktordur belki de diğer Şifâ'lara istinaden bu isim konulmuştur. Allahu âlem...

Şifâ bint Abdullah Mekke'de böyle bir konumda iken İslam'ın sesi duyulmaya başlandı. Şifâ validemiz o sesi duyar duymaz iman edenlerden biri oldu. Onun Hz. Ömer'den daha önce iman ettiği söylenir. Hz. Ömer nübüvvetin 6. yılı iman etmişti ama Şifâ validemiz çok daha önceleri iman etmiş, daha o ilk yıllarda Dârü'l-Erkam'dan istifade etmeye başlamıştı.^[1018]

O yıllar, Ebû Hasme b. Huzeyfe ile evlenmişti.^[1019] Allah (cc) ona bu evlilikten Süleyman isminde bir oğlan ve Leylâ isminde bir kız bahşetmişti.^[1020] Şifâ validemizin ikinci bir evlilik yapıp yapmadığı ihtilaflıdır, bazı kaynaklarımıza göre kocası Müslüman olmayınca ondan boşanmış başka biri ile evlenmiş ve o evlilikten de Ebû Hâkim künyeli bir oğlu olmuş^[1021], başka kaynaklara göre ise kocası Mekke Fethi'nden sonra iman edince onunla yeniden evlenmiş ve ondan bir çocuğu daha olmuştur.^[1022] Allahu âlem diyerek, çocukları hakkında kısaca bilgi verelim.

Güzel Evin Güzel Çocukları

Şifâ validemizin oğlu Süleyman b. Ebû Hasme, nübüvvet döneminde doğmuştu. Şifâ validemiz oğlunu Kur'ân yolunda yetiştirmişti. Onun nasıl biri olduğunu şuradan anlayabiliriz: Hz. Ömer, hilafet günlerinde onu Ramazan ayında kadınlara teravîh kıldırın diye imam olarak atamıştı. O yıllarda mescid büyüyüp cemaat fazlalaşınca, kadınlar imamın sesini duymamaya başladılar. Bunun üzerine Hz. Ömer, Süleyman'ı özel olarak

kadınlara imam olsun diye atadı ve o da yıllarca kadınlara teravih namazı kıldırırdı.^[1023]

Diğer oğlu Ebû Hâkim için kaynaklarımızda fazlaca bilgi aktarılmamaktadır ^[1024] ama kızı Leylâ hakkında önemli bilgiler kaydedilmektedir. Leylâ bint Ebî Hasme, ilk Müslümanlardandır. Hz. Ömer'in babasının azatlı kölesi Âmir b. Rebîa ile evlenmiştir. Hz. Ömer, onlara çok işkenceler yapmıştır. Hz.Ömer'in işkencelerinin yüzünden Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmışlardır. Hatta hatırlanacağı üzere onlar Habeşistan'a hicret etmek için hazırlık yaptıklarında Ömer onların yanına gelmiş, neden gittiklerini sormuş, Leylâ validemiz de: "Senin yüzünden!" deyince bir anda Ömer'in rahmet damarı harekete geçmiş ve gözleri dolmuş, hemen orayı terk etmişti. Daha sonra eve gelen Âmir b. Rebîa'ya hanımı Leylâ olanları anlatınca demişti ki: "Ömer o kadar duygulandı ki ben onun iman edeceğini sanıyorum." Bu söz üzerine Âmir b. Rebîa şöyle demişti: "Vallahi! Ömer'in babasının ölmüş eşiği kalkar Müslüman olur da Ömer Müslüman olmaz."^[1025] Daha sonra bu iman ailesi Habeşistan'a gitmiş ve yıllarca orada kalmıştı.^[1026]

Söz Leyla bint Ebî Hasme'den açılmışken onula alakalı hadis kitaplarımızda geçen bir rivayeti de burada aktarmakta fayda var. Resûl-i Ekrem (sas) Efendimiz bu çilekeş iman ailesini çok severdi. Sık sık evlerine gidip onları ziyaret ederdi. Bir ziyaretinde Leylâ bint Ebî Hasme'nin (r. anhâ) bir davranışına şâhid oldu. O, çocuğunu eve çağırıyor çocuğu gelmiyordu, bunun üzerine Leylâ çocuğuna şöyle seslendi: "Gel! Bak sana ne vereceğim." O anlara şahit olan Efendimiz (sas): **"Çocuk yanına gelince ne vereceksin?"** dedi. Leylâ validemiz de: "Ona hurma vereceğim." diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz (sas), Leylâ validemize şöyle söyledi: **"Eğer çocuğa bir şey vermeseydin bu söz, defterine bir yalan olarak yazılacaktı."** buyurdu.^[1027]

Kimse aldatılmamalıydı. Aldatılan bir çocuk hatta kendi çocuğumuz bile olsa böyle yanlış bir hareket yapılmamalıydı. Çocuklarımızın bu tarz ahlâkî zaafiyet içeren davranışları öğrenmesine dahi fırsat verilmemeliydi. Zira Efendimiz (sas): **"Aldatan bizden değildir."** buyurmuştu.^[1028]

İşte Leylâ bint Ebî Hasme böyle biri idi. Yıllarca Habeşistan'da kalmış, sonra Medine'ye gelmiştir.^[1029] Medine'ye geldikten sonra Âmir b. Rebîa'dan boşanıp Şürahbil b. Hasene ile evlenmişti.^[1030]

Şifâ validemizin eşi Ebû Hasme b. Huzeyfe, İslâm'ın ilk yıllarında hanımının yoğun çabalarına rağmen bir türlü iman etmemişti. O, 13 yıl Mekke'deki hayatı boyunca kocasını imana taşımaya çalışsa da bunu başaramamış, en sonunda eşinden boşanarak çocuklarını da yanına alarak iman adına Medine'ye hicret etmişti.^[1031] Şifâ validemizin bu manada gayreti ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur. İman adına ödenen bedel ile alakalı bir davranıştır onun yaptığı...

Bir Doktor Olarak Şifâ Validemiz

Efendimiz (sas), bir iman abidesi olan Şifâ validemizi tanıdıkça daha çok sevmiş ve ona Hakâkin denen mahallede bir ev vermişti.^[1032] Şifâ validemiz çocukları ile birlikte o evde kalmıştı. Medine'ye hicret eder etmez Mescid, Mektep ve Menzil'de, Efendimiz'in (sas) talim ve terbiyesinden istifade etme amacı ile bulunmuştu. Özellikle biz onu Hz. Ömer'in kızı Hafsâ validemizin yanında çokça görüyoruz. Akrabalığın verdiği yakınlıkla Şifâ validemiz çoğu zamanını Hafsa validemizin yanında geçirmişti. Aralarında öyle bir münasebet kurulmuştu ki Hafsa validemiz bir yönü ile onun hocası, bir yönü ile onun talebesi olmuştu. O, Hafsa validemizden Efendimiz'e (sas) ait şeyleri öğrenir, kendisi de Hafsa validemize okuma-yazma öğretirdi. Hatırlanacağı üzere Peygamber evinde okuma-yazma bilen tek annemiz Hafsa validemizdir^[1033]; Âişe ve Ümmü Seleme validelerimiz sadece okuma bilirler^[1034] ama Hafsa validemiz hem okuma hem yazma bilir, bunu da ona öğreten Şifâ validemiz olmuştur.^[1035]

Bir gün Efendimiz (sas) Şifâ validemize şunu da söyleyecektir: **“Ey Şifâ! Hafsa'ya yazıyı öğrettiğin gibi nemle (karınca) rukyesini de öğret.”**^[1036]

Bu nebevî beyanı şöyle birkaç açıdan değerlendirebiliriz:

- 1- Şifâ validemiz, Hafsa validemizin yazı öğretmenidir.
- 2- Şifâ validemiz, rukye konusunda ehil biridir.
- 3- Efendimiz (sas), Şifâ validemizin yaptığı rukyeye bu sözü ile cevaz vermiştir.
- 4- Efendimiz (sas), Hafsa'nın da bu rukyeyi öğrenmesine müsaade etmiştir.
- 5- Burada ifade edilen rukye özellikle rukyetü'n-nemle/karınca rukyesidir.

Peki, nedir karınca rukyesi? Bu rukye, bugün halk içerisinde bilinen karınca duası değildir. O duanın Efendimiz’e (sas) nispeti yoktur. Hiçbir sahih ve mevsuk hadis kitabımızda geçmemektedir. Gerçi karınca duası diye bilinen o duanın metninde yanlış veya şirk içeren herhangi bir ifade yoktur. O duada güzel ifadeler kullanılmakta, en son da Ashâb-ı Kehf’in isimleri geçmektedir.^[1037] Ancak belirttiğimiz gibi Efendimiz’e (sas) nispeti olmayan bir duadır. Burada Efendimiz’in (sas) Şifâ validemizden istediği rukyetü’n-nemle yani karınca rukyesi, Ebû Davûd ve Tirmizî’de geçen başka bir hadiste anlamını bulmaktadır. O hadisi daha doğrusu rivayeti bize nakleden Enes b. Mâlik der ki: *“Efendimiz (sas) bize zehirlenmeye karşı, göz değmesine yani nazara karşı bir de nemleye/karıncaya karşı rukye yapılmasına ruhsat verdi.”*^[1038]

Bu hadisin şerhini yapan âlimlerimiz derler ki buradaki nemle/karınca bilenen manada karınca değil bir hastalık çeşididir. Halk arasında siyircik ve ısırgan denen bir çeşit cilt hastalığıdır. Bu ateşli bir hastalık şeklinde de olur, siğil dediğimiz derinin üst tabakasında kabarcık şeklinde de olur. Hadiste ifade edilen de budur.^[1039]

Efendimiz (sas), Şifâ validemize özellikle Hafsa’ya onu da öğret demesinin sebebi ise şudur: Şifâ validemiz bir gün Allah Resûlü’ne (sas) gelerek: “Ya Resûlullah! Ben dua ile bazı hastaları tedavi ediyorum? Bunun bir sakıncası var mı?” diye sormuş, Efendimiz (sas) önce hangi hastalıkları tedavi ettiğini öğrenmiş, sonra okuduğu duaları sormuş, duaları dinledikten sonra da: **“Devam et, bu duaları oku. Şifâ veren Allah’tır, inşallah senin vesilen ile hastalar şifa bulacaktır.”**^[1040] İşte Efendimiz (sas) onun bu kabiliyetini bildiği için aynısını Hafsa validemize de öğretmesini istemiştir. Şifâ validemiz, Medine’de böyle bir kabiliyetini Müslümanların faydasına kullanması için Efendimiz (sas) tarafından izin aldıktan sonra da bu bir yönü ile doktorluk sayılan hizmetine devam etmiştir.

İman Şehri Medine’deki Hatıraları

O günler, Efendimiz (sas) Şifâ validemizi çok sevdiği için bazen öğle uykusunu/kaylûlesini onun evinde yapardı. Efendimiz (sas), Şifâ validemizin evine gittiğinde Şifâ validemiz çok sevinir, elinden geldiğince Efendimiz’i (sas) rahat ettirmeye çalışırdı. Hatta Efendimiz’in (sas) yattığı yatağı ve yastığı asla başkalarına vermez, onları sadece Efendimiz (sas) için saklardı. Bir de Allah Resûlü (sas) rahat etsin diye pijamaya benzer bir iç elbise bulmuş, onu da sadece Efendimiz’in (sas) giyinmesini istemişti. Daha sonra

Şifâ validemiz o yatağı, yastığı ve pijamaları bir ömür yanında en değerli hazine ve hatıra olarak saklamış, vefat ederken de oğlu Süleyman’a en büyük hediye, miras olarak onları vermişti. Sonra o emanetler torunlarına geçmişti. Emeviler döneminde Mervân b. Hakem torunlarından o yatağı, yastığı ve o pijamaları satın almış, kendi yanında saklamıştı. ^[1041]

Efendimiz (sas) Şifâ validemizi iki iş için özel olarak görevlendirmişti. Biri Semra bint Nüheyk gibi muhtesib yani zabıta olarak ^[1042] diğeri ise Suffa’da hanımlara yazı öğretmesi için muallim olarak... ^[1043] Bu iki işi de yüzünün akı ile yapmıştı. Hatta onun muhtesibliğini bir dönem Hz. Ömer de devam ettirmişti. ^[1044] O işin Ömer tabiatlı insanların yapacağı bir iş olduğunu hatırlamakta fayda var. Heybeti, celadeti, kuvveti, adaleti olmayan birinden böyle bir iş beklenmezdi. Çarşı pazarı denetleyecek birinin karşıdaki insana bu işi yapabileceği konusunda bir güven vermesi gerekirdi, gerçekten Şifâ validemiz tam da böyle biri idi.

Celadet ve Adaletine Bir Örnek

Şifâ validemizin celadetine dair başta İbn Hacer olmak üzere birkaç kaynağımızda şöyle bir rivayet aktarılır: Bir gün Efendimiz’e (sas) bir soru sormak için Mescid’e doğru gider. Tam Mescid’in kapısında Efendimiz (sas) ile karşılaşır, sorusunu soracağı anda namaz vakti girmiştir, o anda Efendimiz (sas) hemen Mescid’e doğru yönelir. İhtimal ki Şifâ validemiz o gün hastadır, kendisi namaza dâhil olmaz, kızı ile damadı Şürahbil’in evine gelir. Eve gelir ama evde damadını iç giysileri ile bulur. Validemiz bir anda Ömer hiddeti ile gadaplanır ve damadına: “Sen utanmıyor musun namaza gitmeyip evde durmaya!” der. Başka şeyler de söyler, iyi bir fırçalar damadını... Damadı çok büyük bir komutandır, eşi emsali olmayan biridir; ikinci bir Halid misali cihad meydanlarının korkusuz bir yiğididir. Yine o vahiy kâtibidir, şu an Ürdün’de medfundur, el-Cezire fetihleri sırasında Anadolu’ya da gelmiş biridir, bu proje kapsamında onun adına bir makam olduğu için Kilis’te anlattığımız bir komutandır. ^[1045] Kayınvalidesinden iyi bir azar işiten Şürahbil b. Hasene der ki: “Ya Haleû/Teyzeciğim! ^[1046] Yavaş ol, tam namaza çıkacaktım, Efendimiz geldi ve bize: **“Ödünç elbiseniz var mı?”** dedi. O’na yok diyemedim. Üstümdeki elbiseyi çıkardım ona verdim. Ama ben elbisesiz kaldım. Başka elbisem de olmadığı için namaza gidemedim.” ^[1047] Şürahbil sözlerini bitirince kayınvalidesi Şifâ validemiz gözyaşlarını tutamadı ve söylediği söz şu oldu: “Anam babam sana feda

olsun ey Şürahbil! Seni boşuna kınamış, boşuna ayıplamışım. Hakkını bana helal et, sen büyük bir hayır yapmışsın ben ise dinlemeden sana bu sözleri söylemişim.”^[1048] Bunun üzerine Şürahbil, kayınvalidesini teskin etmek zorunda kalmıştı. Burada sahâbenin cemaatle namaza hassasiyetini, fedakârlığını, din gayretini iyice anlamak ve kendi dünyalarımıza buralardan mesajlar taşımak zorundayız. Ayrıca buradan alınması gereken en önemli derslerden birisi de Şifâ validemizin yanlış yaptığını öğrendiği an hemen özür dilemesi ve damadından helallik almasıdır.

Hadis Rivayetindeki Yeri

Şifâ bint Abdullah validemiz, bize Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından tam 12 tane hadis rivayet etmiştir.^[1049] Kendisi bizzat Efendimiz (sas) ile yaşadığı hatıraları veya bizzat dinlediği hadisleri rivayet ettiği gibi başta Hz.Ömer olmak üzere birkaç sahâbiden de hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise oğlu Süleyman b. Ebî Hasme, torunları Ebû Bekir b. Süleyman ile Osman b. Süleyman; Hz. Hafsa, Ebû Seleme b. Abdurrahman ve hizmetçisi Ebû İshak rivayette bulunmuşlardır.

Onun rivayet ettiği hadislerin birkaç tanesini dersimizin içinde kullandık. Hayatına dair en önemli hatıra olan Hz.Hafsa validemize rukyeyi öğretmesi ile alakalı hadisi rivayet eden bizzat kendisidir. Rivayet ettiği diğer hadislerle baktığımızda hep de tabiatına uygun rivayetleri bize ulaştırdığını görürüz. Mesela o bize yağmur duası ile alakalı bir rivayet ulaştırır, cemaat ile namazın ehemmiyetine dair bir hadis rivayet eder, mescide gitmenin önemine dair bir hadis rivayet eder.

Şifâ validemizin rivayet ettiği birkaç hadisi biz de burada aktaralım. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde geçen rivayette Şifâ validemiz diyor ki: “Bir gün içimizden biri Efendimiz’e (sas) hangi amelin Allah katında daha faziletli olduğunu sordu.” Hatırlanacağı üzere Efendimiz (sas) böyle sorulara her zaman aynı cevabı vermezdi. Bazen muhatabın özelliğine göre, bazen durumuna göre bir cevap verirdi. O gün gelen cevap, üç amelin en faziletli olduğunu söyleyecekti. Efendimiz (sas) dedi ki: **“Allah’a iman etmen, onun yolunda cihad etmen ve mebrur bir hac yapmandır.”**^[1050] İman, cihad ve mebrur bir hac...

Şifâ validemizin cemaatle namazın önemine dair Hz. Ömer’den naklettiği rivayet ise şöyledir: Hz. Ömer bir gün erkenden çarşıya giderken mescid ile çarşı arasında evleri olan Şifâ validemizin evine uğrar ve oğlu Süleyman’ı sabah namazında göremediğini söyleyerek onu sorar. Hz. Ömer’in bir halife

ve imam olarak sabah namazına gelmeyen birini fark etmesi ve bunu gelip sorması dikkat çekicidir. Şifâ validemiz der ki: “Süleyman geceyi namaz kılarak geçirdi. (Yorulduğu için evde namazını kıldı) Sonrasında göz kapaklarına hâkim olamadı, uyuyor.” Bunun üzerine Hz. Ömer: “Sabah namazında cemaate gelmen bütün geceyi ibadetle geçirmenden daha tercihe şayandır!” dedi. [1051]

Şifâ validemiz bir başka rivayette Efendimiz’in (sas) yağmur duasına çıkarken nasıl davrandığını bize şöyle tasvir eder: “Resûlullah (sas) cuma günü mescidde yağmur duası yaptı, ellerini kaldırdı. ‘Rabbinizden bağışlanma dileyin, o çok bağışlayandır!’ dedi ve ridasını ters çevirdi.” [1052] En son rivayet bize çok güzel bir hatırayı ve bilgiyi verecek... Ömer b. Abdülaziz, Ebû Bekir b. Süleyman b. Ebî Hasme’ye: “Allah’ın kulu emîrû’l-mü’minîn’den” ibaresini ilk defa kim kullandı, diye sordu. Ebû Bekir dedi ki: “Bana Şifâ bint Abdullah rivayet etti.” dedi ki: “Lebîd b. Rebîa ve Adiy b. Hâtim Medine’ye geldiler, Mescid’e girdiler, orada Amr b. Âs’ı buldular, ona: “Ey İbnü’l-Âs, bizim için emîrû’l-mü’minîn’den izin istesen.” dediler. Amr b. Âs da: “Bu isim konusunda siz isabet ettiniz, o emirdir biz de mü’minleriz!” dedi. Amr b. Âs, Hz. Ömer’in yanına girdi ve ona “es-Selâmu aleyke yâ emîrû’l-mü’minîn!” dedi. Hz. Ömer de ona “Bu ne?” dedi, Amr da: “Sen emirsin biz de mü’minleriz” dedi. O günden sonra böyle devam etti. [1053]

H. Ömer’in Karşısında Ömerce Bir Duruş

O, böyle bir hayatın sahibi iken ve Efendimiz (sas) ondan razı ve memnun bir halde vefat etmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde de aktif olarak toplumda yer aldığını görmekteyiz. İki halife de ona çok değer verir, onun görüşlerini alır, bazı meselelerde onunla istişareler ederdi.

H. Ömer (ra) döneminde kaynaklarımız onun adını vermeden bir olay anlatırlar. Ancak o olayda adı anılmayan hanım sanki Şifâ validemizdir çünkü onun tavrına çok benzemektedir. Nedir olay? H. Ömer’in (ra) hilafet günleridir, genç Müslümanlar bir şikâyet için onun huzurundadır. Gençler diyor ki: “Ya Emire’l-Müminin! Hanımlar mihr oranlarını artırdıkça artırdılar. Birbirleri ile adeta yarışır gibi davranıyorlar. Biz de bundan dolayı evlenemiyoruz. Hanımları bu konuda uyarsanız da böyle yapmasalar!” Hz. Ömer gençlerin bu makul taleplerini hoş karşıladı ve o gün Mescid-i Nebevi’de bir hutbe verdi, hutbesinde bu meseleye değindi. O anda hanımlar bölümünden bir ses yükseldi. Seslenen hanım diyordu ki: “Ey Müminlerin

Emiri! Sen nasıl Allah'ın bize verdiği hakkı bizden esirgiyorsun. Allah, Kur'ân'ında: '...Onlara kantar kantar yüklerle mehir verseniz bile geri almayın.' ^[1054] demiyor mu?" Bu itiraz karşısında Hz. Ömer'in tavrı nasıldır? Maslahatı mı konuşmuştur yoksa anında geri adım atarak bu sözünden vaz mı geçmiştir? Koca Halife, Allah'ın kitabına rağmen konuşmamak için: "*Esabet imraetün ve ahta Ömer/ Kadın isabet etti, Ömer ise hata etti.*" demiş ve kendisini Allah'ın kitabını o kadın kadar bilmemekle kınamıştır. ^[1055] Bu tavır bize çok şey söylemelidir. İşte perdenin gerisinden Ömer'in karşısında Ömerce konuşan o kadın, büyük ihtimalle Hz. Şifâ'dır.

Şifâ validemizin Hz. Ömer ile başka bir hatırasını daha okuyoruz kaynaklarımızda... Hz. Ömer (ra) savaş ganimetlerinden elde edilen bazı elbiseleri Medine'de dağıtırken Âtike bint Üseyd'e, Şifâ validemize verdiğinden daha iyi bir elbise vermişti. Bunun üzerine Şifâ validemiz, Hz. Ömer'e gidip bunun nedenini sormuş ^[1056] ve Âtike'ye kendisinden daha iyi bir elbise verdiği için sitem etmişti. ^[1057] Hz. Ömer (ra) gibi güçlü ve heybetli bir halifenin karşısına çıkıp uygulamalarını eleştirmesi, onun doğru bildiğini söyleme ve hakkını arama konusunda ne kadar cesur olduğunu göstermektedir.

Böyle bir hayatın sahibi olan Şifâ validemiz Hicretin 20. yılında, Milâdî 641'de Medine'de 76 yaşlarında vefat etti ve Bakî Kabristanlığı'na defnedildi. ^[1058] Allah kendisinden ebeden razı olsun.

Hz. Şifâ annemizin üzerinden çok önemli mesajlar almamız gerekiyor... Özellikle konunun başında verdiğimiz onun şahsiyetinin anahtar kavramları üzerinden hayatlarımıza mesajlar taşırsak bu çağda da sahâbî hasbiliğini yansıtmış oluruz.

Neydi o beş kavram?

- *Dirayet*
- *Maharet*
- *Celadet*
- *Liyakat*
- *Emniyet*

^[974] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLV, 46; İbn Hacer, *Tehzîb*, XII, 428.

^[975] Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldan*, s. 539, 542.

^[976] Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldan*, s. 540; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2551.

^[977] Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldan*, s. 540; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2551.

[978] Hisbe teşkilatı hakkında daha fazla bilgi için bkz: Cengiz Kallek, “Hisbe” DİA, XVIII, 133-143; Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saadet’te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 56-64.

[979] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2542; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 419.

[980] Kettânî, *et-Terâtîbu’l-İdâriyye*, I, 448, 449.

[981] Kettânî, *et-Terâtîbu’l-İdâriyye*, I, 449.

[982] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2551; İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 162, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 423.

[983] Kettânî, *et-Terâtîbu’l-İdâriyye*, II, 33, 35, 180.

[984] Kettânî, *et-Terâtîbu’l-İdâriyye*, II, 179-183.

[985] Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, I, 254.

[986] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 335; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, III, 59-60.

[987] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 335; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, III, 59-60.

[988] Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *Kitâbü’l-Kesb*, s. 88.

[989] Gazzalî, *İhya’u Ulumi’d-Dîn*, II, 80.

[990] Bkz. Aydın Taş, Mehmet Özşenel, “Şeybânî, Muhammed b. Hasan” DİA, XXXIX, 38-43.

[991] Zernûcî, *Ta’lîmu’l-Mute’allim*, s. 28.

[992] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2551; İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 162, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 423.

[993] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, Hz. Peygamber’in Albümü, 62.

[994] Muhammed Emin Yıldırım, Hz. Peygamber’in Albümü, s. 24.

[995] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2551; İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 162, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 423.

[996] İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, XIV, 332; Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, X, 154.

[997] Ali Çelik, *İslâm’ın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları -Hicaz Bölgesi-*, s. 258.

[998] Buhârî, *Rikâk*, 50; Müslim, “İmân”, 374.

[999] İbn Mâce, “Tıb”, 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 249.

[1000] Buhârî, “Meğazi”, 38; Ebû Dâvûd, “Tıb”, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 48.

[1001] Buhârî, “Ehadis-i Enbiya”, 10; Ebû Dâvûd, “Sünne”, 20; Tirmizî, “Tıb”, 18; İbn Mâce, “Tıb”, 36.

[1002] Buhârî, “Tıb”, 35; Müslim, “Selâm”, 59; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 212.

[1003] Müslim, “Selâm”, 63; İbn Mâce, “Tıb”, 34.

[1004] Müslim, “Selâm”, 64; Ebû Dâvûd, “Tıb”, 18.

[1005] Buhârî, “Tıb”, 38, 40; Müslim, “Selam”, 46, 47, 48, 49; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 45, 108, 120, 124.

[1006] Buhârî, “Tıp”, 32, 41; “Fedâilu’l-Kur’ân”, 14; Müslim, “Selam”, 50, 51; Ebû Dâvûd, “Tıb”, 19; İbn Mâce, “Tıp”, 38.

[1007] Buhârî, “Tıp”, 33, 39; “İcâra”, 16; Tirmizî, “Tıp”, 20; Ebû Dâvûd, “Tıp”, 19.

[1008] Müslim, “Selâm”, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 302, 393;

[1009] Resûlullah (sas) Esmâ bint Ümeys’e: “Neden kardeşimin (Ca’fer b. Ebî Tâlib’i kastediyor) oğullarını zayıf/bitkin görüyorum, bir şeye ihtiyaçları mı var?” diye sordu. Esmâ: “Hayır fakat onlara çok nazar değiyor.” diye cevap verdi. Resûlullah (sas) “Onlara rukye yap.” buyurdu. Rukyeyi Resûlullah’a (sas) arz ettim. “Tamam, bu şekilde rukye yapabilirsin!” buyurdu.” Müslim, “Selâm”, 60; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 333.

[1010] Tirmizî, “Siyer”, 9; Ahmed, b. Hanbel, *Müsned*, V, 223.

[1011] Abdülaziz b. Suheyb anlatıyor: “Sâbit el-Bünânî ile Enes b. Mâlik’in (ra) yanına girdik. Sâbit: ‘Ey Ebû Hamza, rahatsızım.’ dedi. Bunun üzerine Enes (ra): ‘Sana Resûlullah’ın (sas) rukyesini uygulayayım mı?’ diye sordu. Sâbit’in ‘Evet.’ demesi üzerine Enes (ra): ‘İnsanların Rabbi, sıkıntıları gideren Allah’ım! Şifa ver. Şifa veren ancak sensin. Senden başka şifa veren yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayacak şekilde şifa ver!’ dedi.” Buhârî, “Tıp”, 38; Ebû Dâvûd, “Tıp”, 19; Tirmizî, “Cenaiz”, 4.

[1012] Buhârî, “Meğazi”, 38; Ebû Dâvûd, “Tıp”, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 48;

[1013] Müslim, “İmân”, 371; İbn Mâce, “Tıp”, 39; Nesâî, “Zinet”, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 380, 397, 439.

[1014] İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 162; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 423.

[1015] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2552; İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 424, 425.

[1016] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2552; İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 424.

[1017] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 424.

[1018] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2551; İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 424, 425.

[1019] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2194; İbnü’l-Esir, *Usdü’l-Ğabe*, VI, 66; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 195.

[1020] İbn Sa’d, *Tabakât*, X, 289.

- [1021] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 290.
- [1022] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2194; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 66.
- [1023] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 800, 801; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, II, 547; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 210.
- [1024] İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 290.
- [1025] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 457, 458.
- [1026] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2625, 2626; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 249; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 462; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 289.
- [1027] Ebû Dâvud, *Edeb*, 79; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 447; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2626.
- [1028] Müslim, *İman*, 164.
- [1029] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2625, 2626; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 249; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 462; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 289.
- [1030] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2625, 2626; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 249; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 462; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 289.
- [1031] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2194; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 66; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 195.
- [1032] İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 163; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 423.
- [1033] Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldan*, s. 540.
- [1034] Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldan*, s. 540.
- [1035] Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldan*, s. 540.
- [1036] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLV, 46; Ebû Dâvûd, "Tıp", 18.
- [1037] Halk arasında karınca duası diye bilinen dua şu şekildedir: "Ey Cebrail'in, Mikail'in, İsrail'in, Azrail'in, İbrahim'in İsmail'in, İshak ve Yakub'un Rabbi olan Allah'ım! Ey bereketleri indiren, Tevrat, Zebûr, İncil ve Kur'ân'ı indiren Rabbim! Güç ve kudret yalnızca büyük ve yüce olan Allah'a aittir. Apaçık Hak ve yegâne Mâlik olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Sözünde sadık ve emin olan Hz. Muhammed Allah'ın elçisidir. Ey Rabbim! Ey Rabbim! Ey diri ve Kaim olan! Ey celal ve ikram sahibi! Ey büyük (azim) olan arşın sahibi! Senden beni helal ve hoş bir rızık ile rızıklandırmanı istiyorum, senin rahmetinle ey merhametlilerin en merhametlisi! Debernuş, Şazenuş, Kefeştetayyuş, Kıtmir, Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş..." (Ashâb-ı Kehf'in isimleri)
- [1038] Müslim, *Selâm*, 57, 58; Tirmizî, "Tıp", 15; İbn Mâce, "Tıp", 34.
- [1039] İbnü'l-Esir, *en-Nihâye fi garîbi'l-hadîsi ve'l-eser*, V, 120.

[1040] el-Makrîzî, *İmtâu'l-Esmâ*, X, 50; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 57; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 423.

[1041] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, I, 195.

[1042] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, I, 448, 449.

[1043] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, I, 449.

[1044] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, I, 449.

[1045] Bkz. Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, III, 87-108.

[1046] Hz. Şürahbil'in kayınvalidesine böyle hitap etmesi aralarında ayrıca bir nesep yakınlığı var mıdır merakına bizi sevkedebilir. Ancak böyle bir bağın olmadığını tespit edebiliyoruz. Hz.Şürahbil'in annesi Hasene, Benî Cumah'ın antlaşmalılardan; Şifâ validemiz ise Adıyyoğulları'ndandır. Dolayısıyla 'teyzeciğim' hitabının o günlerde kayınvalide için kullanılan bir hitap olduğu neticesini çıkarabiliriz.

[1047] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2552; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 162.

[1048] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2552; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 162.

[1049] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 264.

[1050] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XLV, 48.

[1051] Mâlik b. Enes, *Muvatta*, IV, 230.

[1052] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXIV, 312.

[1053] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I, 64.

[1054] Nisa 4/20.

[1055] Ebû Dâvûd, "Nikâh", 28; Tirmizî, "Nikâh", 21.

[1056] Hz.Ömer (ra) Âtike bint Üseyd'e daha güzel elbise vermesinin nedenini, onun neseben Resûlullah'a (sas) daha yakın olması olarak açıklamıştı. Bkz: Muhammed Yusuf Kandehlevî, *Hayatu's-Sahâbe*, II, 207.

[1057] Muhammed Yusuf Kandehlevî, *Hayatu's-Sahâbe*, II, 207.

[1058] Ziriklî, *el-A'lâm*, III, 168.

❦ Şifâ bint Abdullah'ın Hayatından Mesajlar

❦ Dirayet, hadiseleri kavrama, algılama ve sonuç çıkarma yeteneği Allah'tan hakkıyla korkanlara bahşedilecek furkan özelliğidir. ^[1059] Takvayı kendine elbise olarak edin ki feraseti elde edebilesin.

❦ Maharet, bir işte uzmanlaşma, beceri kazanma, hüner elde etme, Allah'ın lütfettiği imkanları daha da genişletmektir. Sana verilenleri verenin yoluna harca ki gerçek manada şükürü eda edebilesin. ^[1060]

❦ Celadet, yiğitlik, bahadırılık, muhkemlik, Allah adına yeri ve zamanı gelince gadaplanmaktır. Şiddetini küfür, nifak ve günah üzerinde yoğunlaştır ki merhameti hak edene verebilesin. ^[1061]

❦ Liyakat, işin hakkını verme, ehliyet sahibi olma, bulunduğu konuma değer katma, Allah'ın: "Emanetleri ehline verin!" ^[1062] fermanına uygun davranmaktır. Bu konuda gerekli hassasiyeti göster ki hakkı ve hukuku koruyabilesin.

❦ Emniyet, itimat, güven, sadakat, bütün bir âlemi elinden ve dilinden emin kılma hali; iman ettiğin Peygamber'in en önemli vasfıdır. ^[1063] Değil sadece dostlara, düşmanlara bile bu durumunu itiraf ettir ki ümmet olma iddiasının altını doldurabilesin.

^[1059] "Ey iman edenler! Eğer Allah'tan hakkı ile korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir." Enfal 8/29.

^[1060] "Hatırlayın ki Rabbiniz size: 'Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracığım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!' diye bildirmişti." İbrâhim 14/7.

^[1061] "Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin/şiddetli, kendi aralarında ise merhametlidirler..." Fetih 48/29.

^[1062] "Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür." Nisâ 4/58.

^[1063] "Size Rabbinin vahyettiklerini tebliğ ediyorum ve ben sizin için emîn bir nasihatçiyim." A'raf, 7/68.

**Kâdisiye'nin Kahramanı
EBÛ MİHCEN ES-SEKAFÎ**

Radiyallahu Anhu

Artvin

كَفَى حُزْنًا أَنْ تَدْحَمَ الْخَيْلُ بِالْقِنَى وَأَتْرَكَ مَشْدُودًا عَلَيَّ وَثَاقِيَا إِذَا
قُمْتُ عَنَانِي الْحَدِيدُ وَغُلَّقْتُ مَصَارِيْعَ مِنْ دُونِي تَصُمُّ الْمُنَادِيَا

*Ne hazindir, çarpışırken / Süvariler meydanda,
Ben ise prangalara / Vurulmuşum burada,
Kıyam edecek olsam / Prangalarım buna mani,
Kitlendi üzerime kepenkler / Sağır olmuş tellallar.*

(İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 271)

“Rahim olan Allah’a ediyorum tevbe çünkü O,

Kulunun günahını affeder alışkanlık haline getirmedikçe.”

Ebû Mihcen es-Sekafî (ra)

(Ebû Hilal, *Dîvânu Ebî Mihcen es-Sekafî*, s. 16)

Adı: Amr b. Habib

Anlamı: Ömürlü, ömür sürmek

Künyesi: Ebû Mihcen/ Mihcen’in babası

Lakabı: Tespit edilemedi.

Baba Adı: Habib b. Amr b. Ümeyr es-Sekafî

Anne Adı: Kunûd bint Abdullah

Kabilesi: Sakîf/Taif

Doğum Yeri: Taif

Doğum Yılı: Bilinmiyor.

İslam’a Girişi: Hicretin 9. yılı

Sohbet Süresi: 2 yıl

Rivayeti: Birkaç tane

Savaşları: Kâdisiye, İran ve Azerbaycan

Görevleri: Askerlik ve şairlik

Vefat Yeri: Azerbaycan

Vefat Yılı: Hicrî, 30/ Milâdî, 650
Vefat Yaşı: Bilinmiyor.

Kâdisiye'nin Kahramanı EBÛ MİHCEN ES-SEKAFÎ (Radiyahallahu Anhu)

Bizleri üç yıllık bir yürüyüşün neticesinde “82 İl 82 Sahâbî” projesinin 80. programında Artvin’de buluşturan Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

Bizlere doğru yolda nasıl doğru yürünmesini öğreten âlemlere rahmet, muallim, mübelliğ ve rehber olarak gönderilen yegâne önderimiz olan Efendimiz’e sonsuz salât ve selamlar olsun.

Bizlere İslâm’ın nasıl yaşanacağını hayatları ile mücadeleleri ile davalarına olan sadakatleri ile ahlakları ile gösteren adını bilip bilmediğimiz tüm sahâbî efendilerimize sonsuz selamlar olsun.

O, sahâbîlerden biri olan fazlaca tanımadığımız ama tanımamız gereken bir isim olan ve bu fasılda bizim mihmandarımız olan Ebû Mihcen es-Sekafî’ye binlerce selam olsun.

Rabbim hepimize es-Selam ismi ile muamelede bulunsun, aramızda selamı yaysın, selam da Darü’s-Selam olan cennetin kapılarını bizlere açsın inşallah...

Artvin’in Nasibi

“82 İl 82 Sahâbî” projesi planlanırken, her ile bir sahâbî efendimiz belli kriter ve ilkelere riayet edilerek belirlendi. Ancak bu kriter ve ilkelere uymayanlar da vardı yani ne mezarları ne makamları ne hatıraları ne yakınları o bölgede mevcut olmamasına rağmen seçilenler de oldu. Bazı sahâbî efendilerimiz vardı ki böyle bir proje içerisinde muhakkak anlatılması gerekirdi. Çünkü onların yaşadıkları hayat, bugünün dünyasına ve bu dünyanın muhatapları olan bizlere bir şeyler söylemekte, çok önemli mesajlar vermekteydi. İşte o isimlerden biriydi Ebû Mihcen es-Sekafî...

Bu sahâbî efendimizin Tâîf'te başlayıp Azerbaycan'da biten bir hayatı var. Kabrinin ya İran'ın Cürcan şehri ya da daha doğru bir tespit ile Azerbaycan'da olduğu söylenir.^[1064] Bu yere en yakın ilimiz Artvin olduğu için istedik ki Artvin'de onun adına bir meclis kurulsun ve Artvin'den Azerbaycan'a veya Cürcan'a bir selam ve dua gönderilsin. İşte bundan dolayı Artvin için Ebû Mihcen es-Sekafî seçildi. Rabbim hayırlara vesile kılsın ve hayırlarla neticelendirsin inşallah.

Belki birçoğumuzun ilk defa duyduğu bu ismin, Efendimiz (sas) ile sadece bir yıllık bir beraberliği var. Peygamber mektebine bir yıl talebe olmuş bir isim o... Bir yıl gibi kısa bir zaman olmasına rağmen ve pek tanınmamasına rağmen bize çok önemli mesajlar vermesi aslında mühim bir noktaya dikkatlerimizi çekmiş oluyor. Nedir bu nokta? Eğer Hz. Peygamber (sas) ile beraberliği bir yıl olan bir sahâbî bile bize birçok mesaj veriyorsa düşünün siz onunla 10, 15, 20, 23 yıl beraber olan diğer sahâbîleri... Bir yıl beraber olan Ebû Mihcen'i anlatıp onun hayatının üzerinden dersler çıkarabiliyorsak artık siz düşünün Hz. Ebû Bekir'i, Hz. Ömer'i, Hz. Osman'ı, Hz. Ali'yi, Hz. Hatice'yi, Hz. Âişe'yi, Hz. Mus'ab'ı, Hz. Selmân'ı...-Hepsine selam olsun-

Sahâbenin Rehberiyetinin Önemi

Peki, bizler Ebû Mihcen es-Sekafî'nin hayatının üzerinden neler öğreneceğiz? İnanın çok şey... Ne kadarını anlatabiliriz/yansıtabiliriz, doğrusu bilemiyorum ama özellikle sağlıklı bir sahâbe algısı oluşturabilmek için olmazsa olmaz olan beş temel konuyu onun rehberliğinde anlamaya çalışacağız. Nedir o beş temel konu?

1. Beşeriyetlerin İzharı
2. Zafiyetlerin Islahı
3. Kabiliyetlerin İnşası
4. Mesuliyetlerin İdraki
5. Rehberiyetlerin İhyası

Sahâbî demek ne demekmiş biraz da bu ifadelerin üzerinden daha iyi anlamamız gerekiyor. Hayatı hakkında kaynaklarımızda verilen bilgileri çok sınırlı olan hatta bir iki sayfayı geçmeyen bir sahâbîden bile bu kadar mesaj çıkarabiliyor ve bu kadar önemli dersler alabiliyoruz. Şimdi biraz bu beş maddeyi açalım.

1. Beşeriyetlerin İzharı

Ne demek bu? Bazen biz sevdiğimiz insanları gözümüzde öyle yüceltir öyle yüceltiriz ki adeta onları beşer olmaktan çıkarır melek konumuna yükseltiriz. Şimdi bizlerin zihninde var olan sahâbe algısına bir bakalım, bunu rahatlıkla görürüz. Onlar melekler gibi bir nesil, hiçbir hataları yok, hiçbir beşerî zafiyetleri yok, hiçbir sıkıntıları yok... Peki böyle mi? Böyle olmadığını bizzat Kur’ân bize söylüyor. Kur’ân’a bu nazarla baktığımızda sahâbeyi doğrudan anlattığı ayetlerin yarısında hatta yarısından biraz fazlasında onların hatalarını anlattığını görürüz. Bedir esirleri konusunda ikaz edilmeleri,^[1065] Uhud’da yaptıkları,^[1066] İfk hadisesine karışmaları,^[1067] Huneyn’de dağılmaları,^[1068] bir cuma günü hutbede Efendimiz’i (sas) ayakta bırakıp gelen kervana koşmaları,^[1069] Tebûk Gazvesi’nde geride kalmaları^[1070] ve daha neler neler...

Neden anlatır Rabbimiz bunları? Mesaj şudur: *“Ey insanlık! Size örnek olarak gösterilen Peygamber de onun mübarek ellerinde yetişen nesil olan sahâbe de sizler gibi beşerdir. Beşer oldukları için zaten size örnek olmuşlardır. Meleklerin insana örnek olması mümkün mü? O halde beşeriyetlerini unutmadan onlarla münasebet kurun ki hem doğru anlayasınız hem hayal kırıklıklarına uğramayasınız.”*

Ne yazık ki sahâbenin bu beşer olma özelliği unutulduğu için tarih içerisinde bazı sahâbî efendilerimizin karıştığı menfi bazı tablolar bir türlü doğru anlaşılamıyor ve o tablolardan gerekli dersler çıkarılamıyor. Mesela Hz. Âişe annemizin Hz. Ali’nin karşına Cemel Vakası’nda çıkması anlaşılamıyor. “Nasıl olur bu kadar büyük iki isim savaş meydanında karşı karşıya gelir?” deniyor. Burada ihmal edilen ve unutilan hakikat iki tarafın da insan olduğu ve beşer olduğu hakikatidir. Aslında Kur’ânımız daha ilk günden Hz. Âdem’in çocukları Habil ile Kabil’in yani iki peygamber oğlunun kavgasını bize anlatmıştı.^[1071] Hz. Ya’kûb’un çocuklarını anlatmıştı.^[1072] Beşer ise şaşar demişti. Beşer ise yanlış yapar, beşer ise sürçer, çamura batar, günah işler demişti. Ancak biz bunları ihmal ederek insanüstü bir sahâbî algısı oluşturduk. Üzülerek belirtelim ki halen de ihmal ediyoruz. Birini seviyoruz bu sevdiğimiz bir hoca olabilir, siyasî bir lider olabilir, bir muallim olabilir, bu olabilir, şu olabilir... Nasıl seviyoruz? O şahsı beşer olmaktan çıkararak seviyoruz. “Benim hocam asla hata etmez. Benim liderimin mümkün mü hata etmesi? Benim gönül verdiğim biri asla yanlış yapabilir mi?” diyoruz.

İşte tüm bu yanlışları düzeltecek bir mesajdır aslında sahâbenin beşeriyetlerini unutmamak... İnsanlık tarihinin en ideal nesli ve topluluğu olan sahâbe bile beşerse ve beşeriyetten dolayı bazı zafiyetleri olmuşsa diğer tüm insanlar için de bu geçerlidir. Bunu unutmamak insanın bizlere sahâbeden daha fazla istifade etme imkânı verecek ve bugünün dünyasını değerlendirme adına da bizlere çok önemli katkılar sağlayacaktır.

2. Zafiyetlerin Islahı

İnsan beşerse eğer zafiyetleri muhakkak olur. Kimin zafiyeti yok ki? Sahâbe neslinin de vardı. Ama onların muallimleri olan Efendimiz (sas) ve onun ellerinde yetişen o güzide neslin içerisindeki bazı isimler, bu özelliği unutmadan var olan zafiyetleri ıslah etmeye gayret ettiler. Her insanın zafiyetleri başka başkadır. Bu doğru teşhis edilirse tedavisi de doğru yapılır. Bunların üstlerinin örtülmesi doğru değildir, yok saymak çözüm değildir. Mesela bu nazarla sahâbenin iklimine baktığımızda özellikle Efendimiz'in (sas) kimin neye karşı zafiyeti varsa önce onu teşhis ettiğini, sonrasında ise onu çok güzel bir şekilde tedavi ettiğini görmekteyiz. İki isim üzerinden örnek vermek gerekirse şu örnekleri verebiliriz. Örneklerden ilki hepinizin tanıdığı bir zühd abidesi ve Efendimiz'in (sas) deyiimi ile **“Ümmetin Mesihî”**^[1073] olan Ebû Zer'dir. Hz. Ebû Zer'i hepiniz az çok tanıyor, nasıl biri olduğunu biliyorsunuz.^[1074] Onun dünya malına karşı oldukça mesafeli bir tavrı vardır, kendisi bu konuda çok farklı bir noktada durmaktadır. Kendisi böyle olduğu için herkesin de böyle olmasını istemektedir/arzu etmektedir. İşte o Ebû Zer (ra) bir gün Efendimiz'e: “Ya Resûlullah! Herkese devlet işlerinden bazı görevler verdin. Bana da bir görev versen, bir valilik, memurluk, bir vazife...” dediğinde ne demişti Efendimiz: **“Ey Ebû Zer! Sen o işlerin adamı değilsin. Ben kendim için istediğimi ancak senin için isterim. Altında kalacağın bir görevi sana vermem.”**^[1075] Hz. Ebû Zer'i (ra) çok iyi tanıyan Efendimiz (sas) onun bu işi yapamayacağını bildiği için ona başka bir vazife vermemiş, onda olan özelliklere bakarak yapabileceği işlere onu yönlendirmişti.

İkinci örneği Adıyaman'ın sakini olan Safvan b. Muattal^[1076] üzerinden verelim. Bu sahâbî efendimizin bilinen bir zafiyeti vardı. Bir çoğumuzda var bu zafiyet: Uykuya düşkünlük... Efendimiz (sas) böyle bir zafiyeti nasıl ıslah etmişti? Onu ordunun artçısı yaparak yani ordunun gerisinde istihdam ederek tedavi etmişti. Madem uykuyu seviyor ve yatınca kolay kolay uyanamıyor: **“O halde yatsın, ne zaman uyanırsa o zaman ordunun geride**

bıraktıklarını toplayıp gelsin!” demişti.^[1077] İşte Efendimiz’in (sas) insan unsurunu değerlendirmesi ve bu konuda zafiyetleri ıslah etmesi bu şekilde idi. Ebû Mihcen’in üzerinden de benzer örnekleri burada zikredeceğiz.

3. Kabiliyetlerin İnşası

Kabiliyetsiz insan yoktur. Ama kabiliyetinin farkında olmayan insan çoktur. Bir insanın bazı zafiyetlerinin olması onun hiçbir kabiliyeti olmayacağı, hiçbir işe yaramayacağı anlamına gelmez. Ne yazık ki bu hakikat çoğu zaman ihmal edildiği için kendimizin veya etrafımızdaki insanların bazı yanlış ve hatalı durumlarını gördüğümüzde hemen ümit kesiyor, artık bir şey çıkmayacağı konusunda bir hüküm oluşturuyor ve o zafiyetlerin kurbanı oluyoruz. Her insanın aslında bir maden olduğunu unutuyor, her insanda bir başka kabiliyet ve özelliğin olduğunu ihmal ediyoruz. Böylece hem köreliyor hem köreltiyoruz. İşte sahâbe nesli ve özellikle bu fasılda anlamaya çalışacağımız Ebû Mihcen es-Sekafî bize bunu da öğretecek ve kabiliyetlerin inşası konusunda çok önemli mesajlar verecek.

4. Mesuliyetlerin İdraki

Mesuliyet, sorumluluktur. Herkes taşımakla mükellef olduğu sorumluluğunun farkında olmalıdır ve kendinden istenilen vazifeleri yerine getirmelidir. Bu konuda asla bahanelere sığınmamalı, bahaneler üretmemeli, iş başa düştüğünde sağına, soluna bakmadan kendisine yakışan tavrı ortaya koymalıdır. Hele hele bazı zafiyetleri varsa insanın onların kurbanı olarak mesuliyetlerini yerine getirme adına geri durmamalı bilakis bu konuda adım atmayı ıslahın en önemli vesilesi olarak görmelidir.

5. Rehberiyetlerin İhyası

Bu beşinci maddenin iki yönü var: Biri Ebû Mihcen ile alakalı, diğeri bizimle alakalı... Ebû Mihcen ile alakalı olan yönü onun önce Hz. Ömer’i sonra Sa’d b. Ebî Vakkas’ı kendine rehber olarak edinmesi ve o rehberiyetin gölgesinde yürümesidir. Bizimle alakalı yönüne gelince, rehberiyetsiz yürünemeyeceği hakikatinin farkına varılmasıdır.

Bu hususlar hakkında daha çok şey söylenir ama biz bu kadar ile iktifa edelim ve Ebû Mihcen es-Sekafî’nin hayat defterinin sayfalarını beraberce çevirmeye başlayalım.

Tâifli Bir Şair

Ebû Mihcen es-Sekafî (ra) ismindeki nispetten de anlayacağımız üzere Sakifli yani Tâiflidir. Asıl adının ne olduğu konusunda kaynaklarımızda birkaç isim geçmektedir: *Amr*, *Malik*, *Abdullah* denmiştir. Ama büyük ihtimalle adı Amr, künyesi Ebû Mihcen'dir, künyesi ile meşhur olduğu için ismi konusunda ihtilaflar oluşmuştur.^[1078] Babası *Habib b. Amr* ya da *Hubeyb b. Amr*'dır. Annesi ise *Kunûd bint Abdullah*'tır.^[1079]

Kabileleri Sakif içerisinde yaşamıştır, bilinen tanınan biridir. En önemli özelliği ise şair olmasıdır. O günün dünyasında şairin çok önemli bir yeri vardır. Şairler toplumun bilge insanlarıdır, bugünlerde kanaat önderi diyorlar ya öyledir. Onlara ilham geldiği zannedilir hatta bazılarının melekleri veya cinleri olduğuna inanılır, farklı nazarlarla değerlendirilirlerdi.^[1080] Ebû Mihcen de böyle biriydi. O günlerde şirk içerisindeydi, Câhiliye insanının hayatı nasıl ise onun hayatı da öyleydi, sınır tanımaz bir yaşamı vardı. Nübüvvet gelince de bu hali devam etti. Tâif'te oturan Ebû Mihcen'in tam 21 yıl hayatı böyle sürüp gitti.^[1081]

Tâif ile Mekke arasında çok sıkı ilişkiler vardı. Birçok Mekkelinin yazlığı Tâif'teydi. Oranın iklimi ve coğrafyası farklı olduğu için orası yayla hükmündeydi. Nasıl şimdilerde yazları insanlar köylerine, yaylara gider; o gün de Mekkeliler senenin belli aylarını Tâif'te geçirirlerdi.^[1082] Böyle olduğu için de Mekke'de olan-biten her haberden Tâiflilerin, Tâif'te olan biten her haberden Mekkelilerin haberi vardı.

Tâif'te ikamet eden Ebû Mihcen 21 yıl boyunca İslâm'a ait birçok şey duymuştu. Nübüvvetin 10. yılı Efendimiz (sas) Tâif'e gelince bundan haberi vardı. Efendimiz'in (sas) taşlandığını ya görmüş ya duymuştu. Sonrasında Müslümanların Medine'ye hicret etmelerini duymuş, Bedir'de galip geldiklerinden haberdar olmuş, Uhud'dan, Hendek'ten yani Medine'de ve Mekke'de gelişme adına ne varsa hepsini yakinen takip etmişti. Ancak hiçbir şey onu İslâm'a yakınlaştıramamış, bilakis İslâm'a karşı düşmanlığının artmasına sebep olmuştu. Her geçen gün Efendimiz'e (sas) ve getirdiği dine karşı düşmanlığı, nefreti yüreğinde derinleşmişti.^[1083]

Düşmanlıkta Zirve Oluşu

Onun düşmanlığının nerelere vardığını anlayabileceğimiz bir tabloya beraberce şahit olalım. Hicretin 8. yılı Efendimiz (sas) Mekke Fethi'ni tamamladıktan sonra Hevâzin kabilelerinin üzerine yürümüş, Huneyn Gazvesi

olmuş, oradan da Tâif'e yönelmişti. Tâifliler, İslâm ordusunun kendilerine doğru geldiklerini haber alınca surlarla çevrili kalelerinin içlerine girmiş ve kapıları kapatarak gelen İslâm ordusunu ok yağmuruna tutmuşlardı. İslâm ordusu yirmi veya otuz gün boyunca kalenin etrafında konuşlanmış ama hiçbir şey yapamamışlardı. Çünkü çok sağlamdı Tâif'in kalesi ve onlar da sürekli Müslümanlara ok atıp kaleye yaklaşımlarına imkân vermiyorlardı. İşte o anlarda bir ses duyuldu. Sesin sahibi kalenin üzerine çıkmış, Müslümanlara şöyle haykırıyordu: *“Ey Muhammed'in köleleri! Siz, vallahi şimdiye kadar bizden daha iyi çarpışan kimselerle karşılaşmadınız ve en kötü yerde tutulup kalmadınız. Siz, umduğunuz şeylere erişmeden dönüp gideceksiniz. Bizler, çok katıyız ve katı kalpliyiz. Vallahi, bizim teslim olacak, boyun eğecek kabilemiz yok. Tâif'i sağlam ve sarp bir kale yapmışsızdır!”*

Kimdi bu öfke dolu sesin sahibi? Evet, bu sesin sahibi Ebû Mihcen'den başkası değildi. Onun bu sözü bitince, Hz. Ömer (ra) ona karşılık verdi. Dedi ki: *“Ey İbn Hubeyb! Sen, bu deliğinden çıkıncaya kadar geçimliklerini kesmeye devam edeceğiz. Sen sadece, er geç deliğinden çıkacak bir tilkisin.”* Hz. Ömer'in bu sözüne karşılık Ebû Mihcen şöyle dedi: *“Ey İbn Hattab! Siz, tüm asmaları keserseniz bile su ve toprak ile onlar tekrar meydana gelmez mi?”* Hz. Ömer dedi ki: *“Sen, suyun ve toprağın yanına gitmeye güç yetiremeyeceksin ki! Sen içeride ölünceye kadar biz senin deliğinin kapısından ayrılmayacağız.”*

Hz. Ömer böyle söyleyince Hz. Ebû Bekir, Ömer'e: *“Ey Ömer! Böyle söyleme. Çünkü, Resûlullah (sas): ‘Tâif'in fethine izin verilmedi.’* dedi. Hz. Ömer şaşırdı, biraz da kızgın bir ifade ile: *“Bunu sana Resûlullah mı söyledi?”* diye sordu. Ebû Bekir: *“Evet.”* dedi. [\[1084\]](#)

İşte o anda Ebû Mihcen şöyle bir şiir okudu:

*Öldüğüm zaman beni bir asmanın kenarına gömün,
Kemiklerim ölümünden sonra onun köklerinden içsin.
Çöllerde beni gömmeyin çünkü ben,
Öldüğüm zaman onun tadına bakamamaktan korkuyorum.* [\[1085\]](#)

Niye bu şiir anlaşıldı değil mi? Ebû Mihcen inanılmaz derecede şarabı seven biridir. İçkiye karşı acayip bir zafiyeti vardır. Bundan dolayı yanındakilere eğer ben ölürsem beni bari bir üzüm asmasının altına gömün de oradan üzerime gelen üzüm suları beni rahatlatsın diyordu. Onun bu düşmanlığının ve sonrasında bu zafiyetinin nasıl düzeldiğini şimdi göreceğiz.

Tâif kuşatması sırasında bedevî liderlerden Uyeyne b. Hısn ile Ebû Mihcen arasında bir hatıra yaşanır. Bu hatırayı İbn Sa'd şöyle aktarır:

“Uyeyne, Resûlullah (sas) ile birlikte Tâif'te bulundu. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Bana izin ver, Tâif kalesine gidip onlarla konuşayım.’ dedi. Resûlullah (sas) ona izin verdi ve o da onların yanına gitti. ‘Bana güvence verir misiniz, yaklaşıyım?’ dedi. ‘Evet!’ dediler. Ebû Mihcen onu tanıdı ve ‘Onu yaklaştırın!’ dedi. Yaklaşıp kaleye girdi. Onlara: ‘Anam babam size feda olsun. Sizin şu durumunuz beni sevindiriyor. Araplar arasında sizin gibisi yok. Muhammed sizin gibisiyle karşılaşmamıştır. Kalenizde sıkı durun. Bu durum bıktırıcıdır. Kaleniz çok sağlamdır. Silahınız da çoktur, okunuz da hazırdır, yiyeceğiniz de suyunuz da boldur. Bitmesinden korkmayınız!’ dedi. O çıktığında Sakîfliler Ebû Mihcen’e dediler ki: ‘Onun buraya girmesinden hoşlanmadık. Kalemizde veya bizde iyi gitmeyen bir şeyi görüp de Muhammed’e haber vermesinden korkarız.’ Ebû Mihcen dedi ki: ‘Ben onu tanırım. Muhammed ile beraber olsa bile içimizde ondan daha fazla Muhammed’e karşı olan biri yoktur.’ Resûlullah (sas), Uyeyne döndüğünde ona: **‘Onlara ne dedin?’** diye sordu. O da: ‘Onlara ‘İslâm’a girin. Vallahi Muhammed, teslim olmadığınız sürece evlerinizin önünden gitmez. Kendinize güvence alın. Sizden önce Kaynukâ, en-Nadîr, Kurayza ve Hayber gibi kaleye gizlenmiş, sığınakları olan silahlı ve donanımlı insanlarla karşılaştı dedim ve gücüm yettiği kadar onları ümitsizliğe düşürdüm.’ diye cevap verdi. Resûlullah (sas) sessizce onu dinledi. Sözünü bitirince ona dedi ki: **‘Yalan söylüyorsun. Onlara böyle böyle dedin.’** diyerek onun ne söylediğini teker teker anlattı. Uyeyne, ‘Estağfirullah!’ dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Bırak beni şunun boynunu vurayım.’ Akabinde Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: **‘İnsanlara benim arkadaşlarımı öldürdüğümü söyletmem.’** Ebû Bekir o gün ona çok sert çıktı ve dedi ki: ‘Yazıklar olsun sana Uyeyne! Aslında sen hep batıl yoldaydın. Seninle nice günlerimiz oldu. Hendek, Benî Kurayza, en-Nadîr ve Hayber günleri! Adam toplayıp bize karşı kılıcınla savaştın. Sonra sen -iddia ettiğin gibi- Müslüman olmuştun. Şimdi de düşmanı bize karşı kışkırtıyor musun?’ Bunun üzerine: ‘Allah’tan mağfiret istiyorum ey Ebû Bekir! Tövbe ediyorum. Bunu kesinlikle tekrarlamayacağım.’ dedi.”^[1086]

Bu kuşatma sırasında Ebû Mihcen'in attığı oklardan birkaç Müslüman'ın şehid edildiği ve yaralandığı kaynaklarımızda kayıt edilir. [\[1087\]](#)

Fetih Ahlakı

Tam bu noktada önemli bir nebevî ölçüye dikkatleri çekelim. 20 ya da 30 gün sürüyor Tâif kuşatması... Biraz daha sürse ve Müslümanlar kuşatmayı kaldırmasa belki Tâif fethedilecek. Ama Efendimiz (sas): **“Kuşatmayı kaldırıyoruz!”** [\[1088\]](#) diyor. Bu kuşatma sırasında 13 Müslüman şehid oluyor. [\[1089\]](#) Peki, neden Efendimiz (sas) kuşatmayı kaldırıyor? İslâm'ın cihad anlayışını, fetih ahlakını anlayacağımız çok önemli bir örnektir bu hadise. Efendimiz (sas) bakıyor ki Tâifliler teslim olmayacak, bu halde kale kuşatılsa hepsi kılıçtan geçirilecek, onlar ölmesin yaşasınlar, bir gün onlar da Mekkeliler gibi anlayacaklar hakikati, diyerek kuşatmayı kaldırıyor ve Müslümanlara geri dönmelerini söylüyor. Gerçekten üzerinde ciddi ciddi durulması gereken bir adımdır, bu adım... Nebevî siyaseti, Peygamber ufkunu, fetih ahlakını ve cihad anlayışını anlamamız gereken bir mesajdır bu mesaj.

Hız. Peygamber (sas) Tâif kuşatmasını kaldırdığını söyleyince Müslümanlar dönüş için hazırlıklara giriştiler. O anda sahâbîlerden bazıları Efendimiz'in (sas) yanına gelip dediler ki: “Ya Resûlullah! Tamam döneceğiz de Sakifliler okçuları ile çok ama çok canlarımızı yaktılar. Bir sürü kardeşimizi yaraladılar, 13 tane şehidimiz var. Onların aleyhine bir dua etsen yani bir beddua etsen de hiç değilse yüreğimiz biraz huzur bulsa.” Bu sözler üzerine Efendimiz (sas) ellerini kaldırdı ve herkesin başka şeyler duymak istediği o anlarda şöyle dedi: **“Allah'ım! Sakiflilere doğru yolu göster ve onları bize getir!”** [\[1090\]](#)

İşte Rahmet Peygamberi... İşte İslâm'ın fetih anlayışı... Yok etme, toprak ele geçirme, iktidar sağlama, ganimet elde etme, bunların hiçbirisi değil. Diriltme, yaşatma, saâdete taşıma, asıl amaç bu...

Efendimiz'in (sas) bu duasının üzerinden bir yıl geçmemişti ki Sakifliler grup grup Medine'ye gelip Müslüman olmaya başlamışlardı.

Hidayet Yolunda

Tarihler hicretin 9. yılı Ramazan ayını gösterdiğinde Tebük'un arkasından artık kabileler fevc fevc İslâm'a girerlerken Ebû Mihcen her geçen gün etrafındaki çemberin daraldığını iyice görüyor, içinde İslâm'a karşı olan

nefret derinleştikçe derinleşiyordu. Yanına aldığı beş arkadaşı ile beraber Medine'ye, Efendimiz (sas) ile görüşmeye gidiyor. Amacı Müslüman olmak değil bir güvence alarak Tâif'te yaşamaya devam etmektir.

O, beş arkadaşı ile Medine'ye geldiğinde Efendimiz (sas) onları Mescid'de karşıladı. Onların müşrik olarak Mescid'e girmeleri bazı sahâbî efendilerimizi rahatsız etmişti. İçlerinden birileri Efendimiz'e (sas) gelerek dedi ki: “*Ya Resûlallah! Onlar müşrik oldukları halde mescidimize girdiler, böyle olur mu?*” Efendimiz (sas) buyurdular ki: **“Yeryüzü hiçbir şeyden kirlenmez!”**^[1091] Yani onların yüzünden mescidimize bir şey olmaz. Sahâbenin o anda anlamadığı bir hususa yine Efendimiz (sas) dikkat çekiyordu. Daha sonra Efendimiz (sas) gelen heyetin Mescid'in bir köşesine kurulacak çadırda ağırlanmasını istedi. Efendimiz'in (sas) bu adımının ne anlama geldiğini anlayamayan Muğire b. Şu'be, Tâiflilerle akrabalık ve dostluk bağından dolayı onları kendi evinde misafir etmek istedi. Efendimiz'e: “Ya Resûlullah! Ebû Mihcen ve arkadaşlarını müsaade edersen evimde ağırlamak istiyorum.” dedi. Efendimiz: **“Ben kavmini ağırlamandan seni menedecek değilim. Ancak ben onların bizi görmeleri, tanımaları, Kur'ân dinlemeleri, yüreklerinde var olan ön yargıları gidermeleri için Mescid'de kalmalarını istiyorum.”**^[1092] dedi. Anlaşıyor değil mi Efendimiz'in (sas) derdi? Görsünler, tanısunlar, şahit olsunlar, dinlesinler ve böylece imana yürüsünler. Çok önemli mesajlar var burada, inşallah hepimiz alıyoruzdur bunları.

Böylece kalmaya başladılar Mescid'de. Kaldıkça, Müslümanların hallerini gördükçe, Kur'ân dinledikçe, namaz için saf bağlayan o kutlu cemaate şahit oldukça, aylardan Ramazan olduğu için Müslümanların oruçlarına, sahurlarına, teravihlerine, ibadetlerine şahit oldukça hayran oldular ve kendilerini ancak 10-15 gün zorla küfürde tutabildiler. “Zorla küfürde tutabildiler” ifadesini özellikle kullandık. Nedenine gelince, onlar İslâm'a ve Müslümanlara ait bazı güzelliklere şahit oldukça kalplerinden onlara karşı bir sevgi ve ilgi oluştuğunu fark ettiler ve Müslüman olmamak için direndiler. Kendilerini ikna etmeye çalıştılar ama daha fazla dayanamadılar ve Ramazan'ın ortalarında gelip iman ederek o kutlu kervana katıldılar.^[1093] İman eder etmez namaz ve oruç hayatlarına girmişti. 15 gün boyunca Hz. Bilal onlara yemek taşımıştı. O günden sonra Ramazan'ın sonuna kadar onlara sahur ve iftar yemeği götürmüştü.^[1094]

Zafiyetler Nasıl Islah Ediliyordu?

Artık Ebû Mihcen için yepyeni bir hayat başlamıştı. Ama bu hayata başlamasının üzerinden kısa bir zaman geçmişti ki Efendimiz (sas) Refik-i Ala'ya yürümüş, vefat etmişti. Ebû Mihcen iman edince sadece bir yıl Efendimiz'i (sas) Müslüman olarak görecekti. Ondan sonra Hz. Ebû Bekir'in, ardından Hz. Ömer'in hilafet günlerine şahit olacaktı. Ancak Ebû Mihcen'in çok büyük iki tane derdi, daha doğrusu iki tane zafiyeti vardı.

Bunlardan bir tanesi ve en büyüğü içkiye olan zafiyeti idi. Haram olduğunu bilmesine rağmen, kötülüklerini bilmesine rağmen bir türlü o hastalıktan kurtulamıyordu. Bundan dolayı da kaç kez Hz. Ömer tarafından had cezasına çaptırılmış, kendisine had cezası uygulanmıştı.

O günlerde içki haddinin nasıl uygulandığını Sâib b. Yezîd (ra) bize şöyle aktarıyor: *“Resûlullah (sas), Ebû Bekir ve Ömer'in hilafetinin bir döneminde içki içmiş kişiyi getirdi ve ona ellerimizle, ayakkabılarımızla ve cübbelerimizle vururduk. Ömer de hilafetinin ortalarına kadar kırk kırbaç vurdurdu. Ancak daha da ileri gidip fesat çıkardıklarında onlara seksen kırbaç vurmaya başladı.”*^[1095]

Hz. Ömer, içki içenlerin artmasından dolayı had cezasını iki katına çıkarmış ve bunu Ebû Mihcen'e de uygulatmıştı.

Ebû Mihcen es-Sekafî'nin ikinci zafiyeti ise şu idi: O Medine'de ikamet ederken gönlünü ensardan bir adamın hanımına, yani evli bir kadına kaptırmıştı. Ara ara bu evin önünde dolaşır, bazılarını da dayanamaz içindeki bu sevdâyı söylerdi. Şimdi belki “Sahâbe diye bilinen bir ismin böyle zafiyetleri olur mu? Ya da varsa neden bunları dillendiriliyor?” diye aklımıza pek çok soru gelebilir. Ama en başta dedik onlar da insan, beşer ve her beşerde olan zafiyetler onlarda da var, bakalım böyle zafiyetler nasıl ıslah edilmiş ve nasıl iş neticelenmiş...

Hz. Ömer, bir rehber olarak, bir devlet başkanı olarak Ebû Mihcen'in bu zafiyetlerinden haberdar olunca aleni olarak her içtiğinde ona had uygulamıştı. Kaynaklarımız bu had cezasının tam yedi kez uygulandığını söyler.^[1096] Evli olan hanıma dair sözleri de duyulunca onu bu işten uzaklaştırmak için o gün için Irak cephesinde olan Sa'd b. Ebî Vakkas'ın yanına göndermeye karar vermişti.^[1097] Hz. Ömer'in attığı adımın ne anlama geldiği muhakkak anlaşılmıştır. Nasıl ıslah ediliyormuş zafiyetler? Kabiliyetine göre o insanı meşgul ederek, boş bırakmayarak, aklında, zihninde, hayatında var olan sıkıntıyı ona unutturacak işleri ona yükleyerek... İşte bir rehber olarak Hz. Ömer, Ebû Mihcen'i cepheye göndererek onu tedavi etmek istemiştir.

Ebû Mihcen es-Sekafî o haliyle gelip Kâdisiye Savaşı öncesi Müslümanlara kavuşmuş ve o ordu içerisinde yer almıştır. Peki, ne olmuştur? Ne olacak, zafiyeti tam olarak ıslah olmadığı için orada da içmiştir. Sa'd b. Ebî Vakkas böyle bir ortamda Ebû Mihcen'in içmesine kızmış, onu zincirlerle bağlatmış, bir müddet sonra had uygulamaya karar vermiştir. [\[1098\]](#)

Yğitler Meydanı Kâdisiye

Kâdisiye Savaşı'nın İslâm tarihindeki yerine bir bakalım ki o savaş içerisinde Ebû Mihcen'in büyük bir mesuliyet şuuru ile ortaya koyduğu o önemli kameti iyice anlamış olalım. Kâdisiye, İslâm tarihinin ikinci bir Bedir'idir. O savaş ile İran'ın kapıları İslâm'a açılmış, coğrafyalar İslâm ile tanışmış, binlerce insanın yüreğine İslâm'ın hidayet nuru taşınmıştır. O savaş o kadar önemliydi ki o ordunun içerisinde Hz. Sa'd ile birlikte Bedir'e katılmış 99 sahâbî de vardı. Onların olması bu savaşın ikinci bir Bedir olarak algılanmasına sebep olmuştu. Ayrıca bu ordu içerisinde Hudeybiye ashâbından ve sonrasında iman edenlerden 310 sahâbî, Mekke Fethi'nde bulunmuş veya sonrasında iman etmiş 300 sahâbî ve bilinen sahâbe çocuklarından da 700 kişi olduğu kaynaklarımızda belirtilir. [\[1099\]](#)

Böyle bir tablonun olması ayrıca Hz. Sa'd'ın ordunun komutanı olması hadisenin değerini anlamak açısından önemlidir.

İslâm ordusu Kâdisiye'de gelip konaklayınca Hz. Sa'd, Hz. Ömer'in emri gereği savaştan önce işi barış yolu ile halletme adına karşı tarafın komutanı Rüstem-i Zâl'a elçi gönderdi. Giden elçi olumlu bir cevap ile dönmeyince durum Hz. Ömer'e bildirildi.

Hz. Ömer bu sefer Hz. Sa'd'a askerleri içerisinde güçlü, kuvvetli ve vakarlı olanlardan bir heyet belirleyip onları Sasanî İmparatorluğu'nun Kralı Yezdicerd'e göndermesini istedi. Sa'd b. Ebî Vakkas, hemen Hz. Ömer'in emrini yerine getirdi ve Nu'man b. Mukarrin başkanlığında on dört kişilik bir heyet seçti. Bu heyetin gidişi ve orada konuşulanların detaylarına daha önce aktarıldığı [\[1100\]](#) için burada değinmeyeceğiz ancak önemli bir tablo var ki onu anlatmadan geçemeyeceğiz. Şöyle ki:

Giden heyet, komutanları Sa'd'ı yapılan tüm konuşmalardan haberdar ettikten sonra, Hz. Sa'd savaştan başka bir yol olmadığını anlamıştı. Ordusuna savaş hazırlığı emrini verdiğinde, Sasanî ordusu da Rüstem-i Zâl'ın komutasında hazırlıklara başlamıştı. 120.000 askerden oluşan bu ordunun içerisinde 33 tane de fil vardı. Müslümanların sayısı ise onların dörtte biri kadardı. Böyle olmasına rağmen Müslümanlarda derin bir huzur

ama Sasanî ordusunda büyük bir endişe vardı. Özellikle Rüstem, gördüğü bir rüyanın da etkisi ile savaşıma noktasında pek hevesli değildi. O gördüğü rüyayı yanındaki kâhinlere tabir ettirmiş, onlar da o rüyayı Müslümanların galibiyeti olarak yorumlamıştı. Bundan dolayı Rüstem, savaş yapmadan sorunu çözebilir miyiz, diye Müslümanlardan bir elçi istemişti. Bu talep üzerine Sa'd b. Ebî Vakkas, Rib'î b. Amr isimli bir sahâbîyi ona göndermişti. Rüstem, İslâm elçisinin geleceğini duyunca yolları kırmızı halılarla, çadırının içerisini altın ve gümüşlerle süslenmiş minderlerle, etrafı gücünün timsali olacak ihtişamlı şeylerle ve ipekli perdelerle donatmıştı. Bunu yapmaktaki amacı gelen İslâm elçisinin bu ihtişamı görerek etkilenmesini sağlamak ve sahip oldukları gücü İslâm askerlerine ileterek onların yüreklerine korku salmaktı. Ancak Rib'î b. Amr *“En büyük şeref İslâm'dır.”* ilkesince yetişmiş önemli bir isimdi. O İslâm'dan aldığı güç ve kuvvetle hiçbir şeye takılmadan, büyük bir vakarla o yolları yürüdü, atından indi ve onu çadırların direklerinden birine bağlayarak Rüstem'in huzuruna doğru yürümeye başladı. Askerler: *“Kılıcını bırak! Öyle komutanın huzuruna gir!”* dediklerinde, sert bir ifade ile: *“Ben kendi keyfim ile sizin komutanınız ile görüşmeye gelmedim. O davet etti, ben de geldim. Kılıcımı alırsanız görüşmeden döner giderim.”* dedi.

Bu sözler Rüstem'e iletilince, Rüstem: *“Bırakın gelsin.”* dedi ve Rib'î belindeki kılıç ile Rüstem'in huzuruna çıktı. Rib'î b. Amr'ın bu vakur edası oradakilerin hepsini etkilemişti. Dili tutulsun diye çaba harcayan Rüstem'in kendi dili tutulmuştu. Rüstem bu halde Rib'î b. Amr'a sordu: *“Ey Elçi! Sizi buralara getiren amaç nedir? Neden topraklarımıza geldiniz?”* Rib'î b. Amr dedi ki: *“Biz sizleri kula kul olmaktan kurtarıp Allah'a kul etmeye geldik. Biz sizleri dinlerin sömürsünden kurtarıp İslâm'ın rahmetine kavuşturmaya geldik. Biz sizleri dünyanın darlığından kurtarıp ahiretin genişliğine kavuşturmaya geldik. Kim bunları kabul ederse biz de onu kabul eder, ondan vazgeçeriz. Kim de bu davetimize karşı çıkarsa Allah'ın vadettiğine kavuşuncaya kadar onunla savaşıyoruz.”* Oradakiler büyük bir merak ile: *“Allah'ın vadettiği nedir?”* diye sordular. Rib'î dedi ki: *“Şehid olanlarımıza cennet, sağ kalanlarımıza zafer!”* Bu sözler Rüstem'i de orada bulunanları da sarsmıştı. Bu derin sarsıntı ile Rüstem, Rib'î b. Amr'a dedi ki: *“Sen İslâm ordularının komutanı mısın?”* Rib'î b. Amr dedi ki: *“Hayır, ben sadece sıradan bir askerim. Fakat Müslümanlar bir vücudun azaları gibidirler. Onların en alt seviyesinde olan birinin verdiği söz, en üst seviyede olan kişilerin vereceği söz gibidir.”* Rüstem'in şaşkınlığı daha da

artarak yanındaki müşavirlere dönüp dedi ki: “Eğer bu İslâm ordularının sıradan bir askeri ise kim bilir çadırındaki komutanları nasıl biridir. Eğer komutanları böyle biri ise kim bilir Medine’deki halifeleri/liderleri nasıl biridir?” Rüstem’in diyemediği hakikati de biz diyelim: Eğer halifeleri böyle biri ise kim bilir o halifeyi de yetiştiren Hz. Muhammed (sas) nasıl biridir... Rüstem bu sözler karşısında: “O zaman bize biraz mühlet verin, adamlarımızla görüşelim.” dedi. Rib’î dedi ki: “Biz Peygamberimizden: **‘Düşmanınıza üç günden fazla mühlet vermeyin.’** uyarısını işitmişiz bundan dolayı kararınızı çabuk verin.” Rüstem: “Tamam.” dedi. Bu görüşmelerden sonra da Rüstem yine elçi istedi, Hz. Sa’d ona yine elçiler gönderdi ama hiçbir sonuç alınamayınca savaş kaçınılmaz oldu.^[1101]

Kâdisiye Meydanında Gizli Bir Kahraman

Savaşın başlayacağı gün iman ordusunun komutanı Sa’d b. Ebî Vakkas çok hasta idi. Hatta yerinden kalkacak takati yoktu. Ama buna rağmen askerlerinin önüne geçti ve onlara öğle namazını kıldırdı. Namazdan sonra askerlerine döndü ve onlara cihadın, şehadetin, Allah yolunda gayret etmenin önemine dair bir konuşma yaptı. Sözüünün sonunda dedi ki: “*Size dört tekbir getireceğim. İlk tekbirimi duyunca hazırlanın, ikinci tekbirimi duyunca silahlarınızı kuşanın, üçüncü tekbirimi duyunca süvarilerinizi harekete geçirin. Dördüncü ve son tekbirimi duyunca: ‘La havle vela kuvvete ilah billâh’ deyin ve var gücünüzle düşmana saldırın.*” Sonra askerlerine Enbiya Sûresi’nin 105. ayetini okudu: “**Andolsun ki, Zikir’den (Tevrat’tan) sonra Zebur’da da yeryüzünde ancak iyi kullarımın mirasçı olacaklarını yazmıştık.**”^[1102]

Sa’d b. Ebî Vakkas dediği gibi ilk tekbiri getirerek İslâm ordusunu harekete geçirdi. Tam dört gün boyunca Kâdisiye meydanında adeta ikinci bir Bedir yaşandı. Zaman zaman Müslümanlar çok zor anlar yaşadı. İşte o anların birinde Ebû Mihcen zincirlere bağlı olduğu esnada bir anda karşı tarafın saldırması ile İslâm orduları da saldırı durumuna geçmişlerdi. Ama karşı taraf çok kalabalık ve düzenliydi. Bir anda İslâm ordularına saldırdılar ve İslâm ordusu çok zor anlar yaşamaya başladı. Bu tabloyu uzaktan seyreden Ebû Mihcen, zincirlere vurulmuş bir halde gözyaşlarını tutamadı. Yanında olan Sa’d b. Ebî Vakkas’ın hanımı Selmâ bint Cafer b. Sakîf’e rica etmeye başladı: “Çöz beni, gidip kardeşlerime yardımcı olayım. Eğer şehid olursam ne alâ, eğer kurtulursam gelirim yine beni bağlarsın.” dedi. Sa’d b. Ebî

Vakkas'ın hanımı Selmâ bir müddet tereddüt geçirdi. O anlarda Ebû Mihcen şöyle bir şiir okudu:

*Yeter artık atlar mızraklılarla giderken
Benim bağlı durmamın üzüntüsü.*

*Ayağa kalkarsam demirler çökertiyor beni,
Bağıranı sağır eden kapılarsa kapanıyor yüzüme.*

*Çok servetim ve çok kardeşim vardı,
Şimdi bırakıp gittiler, hiçbiri yok.*

*Allah'a caymamak üzere söz veriyorum,
İçki içilen yere gitmeyeceğim.* [\[1103\]](#)

Selmâ bu ısrarlara dayanamadı ve Ebû Mihcen'i çözdü ve ona Sa'd b. Ebî Vakkas'ın Belkâ isimli atını verdi. Ebû Mihcen atına bindi, yüzünü kapadı, eline kılıcını aldı ve dörtmala İslâm ordularının içerisine daldı. Öyle bir naralar atarak geliyordu ki bir anda savaş meydanı çalkalanmaya başladı. Tekbir getirip düşmanın üzerine saldırıyordu. İnsanları görülmedik bir şekilde birbirine katıp döküyordu. Herkes onun bu durumundan şaşkına düşmüştü. Kimse onu tanıımıyordu. Kimisi: "Bu ya Hâşim'in adamlarındandır ya da Hâşim'in kendisidir." derken Sa'd ise: "Ebû Mihcen mahpus olmasaydı bu Ebû Mihcen bu da benim atım Belkâ'dır diyecektim." diyordu. Bazı kimseler de: "Bu Hızır Aleyhisselâm'dır!" diyor, bir başkası: "Eğer melekler fiilen harbe iştirak etmiyor olsaydı bu bir melektir diyecektik." diye düşünüyordu. [\[1104\]](#) Düşman askerleri ise Müslümanlara takviye birliklerin geldiğini zannetmişlerdi. Böyle olunca Müslümanlar toparlandı ve saldırıya geçti. Günün sonunda Müslümanlar Ebû Mihcen'in de o kahramanca tavrı ile Kâdisiye Savaşı'nı kazandı. [\[1105\]](#)

Arındıran Hadler ve Mesuliyet Bilinci/Ahlakı

Ebû Mihcen, savaş Müslümanların lehine neticelenince geriye döndü ve yine kendini zincirlere bağlattı. O esnada ise şu şiiri okudu:

*Övünmek gibi olmasın, Sakif de bilir ki
Bizler onların en iyi kılıç kullananlarıyız.*

*En fazla ve en büyük zırhlar bizdedir,
Savaşta en çok dirençli olanlarız biz.*

*Kadis gecesi beni tanımadılar,
Kimseyi duyurmadan çıktığımı,*

*Hapsedilsem işte musibet odur,
Bırakılırsam ölümü tattırırım onlara.* [\[1106\]](#)

Sa'd b. Ebû Vakkas büyük bir sevinç ile çadırına döndüğünde hanımı Selmâ, ona savaşın sonucunu sordu. Sa'd dedi ki: "Vallahi tam yenilmek üzereyken nerden geldiğini kim olduğunu bilmediğimiz beyaz elbiseli bir yiğit savaşın kaderini değiştirdi. Sonrasında ise kaybolup gitti, aramamıza rağmen onu bulamadık." Hanımı güldü: "Onun kim olduğunu sana haber vereyim mi?" dedi. Sa'd merakla: "Evet!" dedi. Hanımı zincirler içerisinde bağlı olan Ebû Mihcen'i işaret etti ve: "Bu!" dedi, sonra olayı Sa'd'a anlattı. Sa'd b. Ebû Vakkas öyle bir uygulandı ki hemen Ebû Mihcen'i çözdürdü ve sonra: "Ey Ebû Mihcen! Bu sefer sana had uygulamaktan vazgeçtim. Yaptığın bu büyük amelden dolayı seni bağışladık." dedi. Ne yaptı sizce Ebû Mihcen sevindi mi? Yoksa "Bu sefer paçayı yırttık." deyip sevinç naraları mı attı? Hayır, gözyaşları içerisinde: "Ey Allah Resûlü'nün sadık dostu! Böyle yapma. Neyse cezam ver. Eğer o cezayı bana uygulamazsan ben Rabbimin huzuruna nasıl çıkarım. Hayır Ey Sa'd! Ne olur beni temizle, beni arındır." dedi. Sa'd b. Ebû Vakkas istemeden Ebû Mihcen'e had cezası uyguladı. Ama o had cezası Ebû Mihcen'in son cezası olmuştu. [\[1107\]](#) Çünkü Ebû Mihcen büyük bir tevbe ile bir daha içki içmemiş, kendisine uygulanan o son had ve yaptığı o büyük amel onu bu beladan kurtarmıştı.

İşte burada Ebû Mihcen'in ortaya koyduğu tavır, onun nasıl bir mesuliyet şuuru içerisinde olduğunu göstermektedir. Eğer bir insanda mesuliyet şuuru bu noktada olmasa ondan böyle bir amel ortaya çıkması mümkün değildir.

Ebû Mihcen (ra) mesuliyetinin idraki ile o meydanda böyle bir iş ortaya koymuş ve daha sonra had meselesinde de yine bu idrakin vesilesi ile uygulanmasını istemişti. Efendimiz (sas): "**Hadler kefarettir.**" [\[1108\]](#) demişti ya işte o temizlenmek için böyle bir kamet ortaya koymuştu. Onun bu hassasiyetini daha iyi anlamamız, sahâbenin bu konudaki hassasiyetini daha iyi kavramamız için bir örnek verelim.

Aktaracağımız hadisenin kahramanı Amr b. Semûre b. Habib'tir. Bu sahâbî hakkında çok fazla bilgiye sahip değiliz.^[1109] İbn Mâce'nin naklettiği habere göre bu sahâbî efendimiz, kabilenin birine ait bir deve çalar. Kimseler görmemiştir. Aradan epey bir zaman geçer, bir müddet sonra vicdan azabına mağlup olur ve Efendimiz'in (sas) huzuruna gelerek suçunu itiraf eder ve der ki: *"Tahhirnî Ya Resûlullah!/Beni arındır, temizle Ya Resûlullah!"* Efendimiz (sas) olayı tahkik ettirir, gerçekten kabilenin devesi çalınmıştır. Amr'ın ısrarı sonucunda Efendimiz (sas) bu zatın sağ elini kestirir. Asıl bundan sonrası çok önemlidir. Sa'lebe isimli zat, Amr'ın elinin kesildiği tabloyu bize aktarırken der ki: "Amr'ın eli kesilip kolundan koparıldığında ben yanıdaydım. O kopan koluna şöyle bir baktı ve dedi ki: *'Beni senden temizleyen Rabbime hamdolsun.'*"^[1110] İşte mesuliyet şuuru budur...

Kâdisiye'den sonra cephelelerden cephelere koşan Ebû Mihcen es-Sekafî tam 17 yıl boyunca cihad meydanlarında yerini alacak ve Hicretin 30. yılı milâdî 650'de Azerbaycan fetihleri sırasında ya şehid olarak ya da yolda şahit olarak orada veya Cürcan'da vefat edecekti.^[1111] Allah (cc) kendisinden ebeden razı olsun.

Hadis Rivayeti

Ebû Mihcen es-Sekafî, Efendimiz'den (sas) sadece bir iki hadis rivayet etmiştir. Onun rivayet ettiği hadislerden bir tanesini burada aktaralım.

Efendimiz (sas) buyurmuşlardır ki: **"Üç şey vardır ki bu hususlarda kendimden sonra ümmetim hakkında korkuyorum: Kaderi inkâr etmeleri, yıldızların/burçların insana etkilerine inanmaları ve sultanların/idarecilerin haksızlıkları, zulümleri."**^[1112]

^[1064] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2353; İbnü'l-Esîr, *Üsdül'-Ğabe*, VI, 272; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 312.

^[1065] Enfâl 8/67-69.

^[1066] Âl-i İmrân 3/152.

^[1067] Nûr 24/11.

^[1068] Tevbe 9/25.

^[1069] Cuma 62/11.

^[1070] Tevbe 9/117.

^[1071] Mâide 5/27.

^[1072] Yûsuf 12/7-21.

[1073] “Ebû Zer, İsa b. Meryem gibidir. İsa b. Meryem’in tevazuuna bakmak isteyen Ebû Zer’e baksın. Zühdü ve ibadeti İsa b. Meryem’e en çok benzeyen Ebû Zer’dir. Ebû Zer yeryüzünde İsa b. Meryem’in zühdüyle yürür.” Tirmizî, “Menâkıb”, 108; İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 258.

[1074] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, I, 281-310.

[1075] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, II, 538.

[1076] Bkz. Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, III, 65-85.

[1077] İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğabe*, III, 32.

[1078] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2350; İbnü’l-Esîr, *Üsdül’-Ğabe*, VI, 271; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 309.

[1079] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2350; İbnü’l-Esîr, *Üsdül’-Ğabe*, VI, 271; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 309.

[1080] Nasuhi Ünal Karaaslan, “Şair” *DİA*, XXXVIII, 299.

[1081] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2350; İbnü’l-Esîr, *Üsdül’-Ğabe*, VI, 271; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 309.

[1082] Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Tâif” *DİA*, XXXIX, 443.

[1083] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2350; İbnü’l-Esîr, *Üsdül’-Ğabe*, VI, 271; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 309.

[1084] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, III, 935.

[1085] Ebû Hilal, *Dîvânu Ebî Mihcen es-Sekafî*, s. 23.

[1086] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 20.

[1087] İbn Sa’d, Hz. Ebû Bekir’in oğlu Abdullah’ın Ebû Mihcen’in attığı ok ile yaralandığını şöyle nakleder: “Biz onların Tâif’ten başka herhangi bir savaşa katıldıklarını duymadık. O zaman Resûlullah (sas) ile beraber Tâif’e gitmiş, Ebû Mihcen tarafından atılan bir ok nedeniyle yaralanmıştı. Yarası bir süre devam ettikten sonra iyileşmiştir. Ancak bu yarası daha sonra tekrar nüksetmiş ve bu sebeple Resûlullah’ın (sas) vefatından sonra hicrî 11. yılın Şevvâl ayında Ebû Bekir es-Sıddîk’ın hilafeti döneminde vefat etmiştir. Bu nedenle kendisi Tâif şehidlerinden sayılmıştır.” İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 175, 176.

[1088] Vâkıdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, III, 935.

[1089] Tâif kuşatması sırasında şehid olan sahâbîler şunlardır: Saîd b. Saîd b. Âs b. Ümeyye, Urtufa b. Cennab, Abdullah b. Ebî Bekir, Abdullah b. Ebî Ümeyye b. Muğîre, Yezid b. Zem’a b. Esved, Abdullah b. Âmir b. Rebiatü’l-Anezî, Sâib b. Hâris b. Kays, Cüleyha b. Abdullah b. Muharibü’l-Leysî, Abdullah b. Hâris b. Kays, Sâbit b. Ceza’, Hâris b. Sehl b. Ebi

Sa'saa, Münzir b. Abdullah ve Rekîb b. Sâbit b. Sa'lebe. İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 129; Vâkıdî, *Kitabü'l-Megâzî*, III, 938.

[1090] İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 131; Vâkıdî, *Kitabü'l-Megâzî*, III, 937.

[1091] Vâkıdî, *Kitabü'l-Megâzî*, III, 946.

[1092] Beyhakî, *Delâil*, V, 300.

[1093] Vâkıdî, *Kitabü'l-Megâzî*, III, 947.

[1094] Vâkıdî, *Kitabü'l-Megâzî*, III, 968.

[1095] Buhârî, *Hudûd*, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIV, 496.

[1096] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 310.

[1097] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2350; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 310.

[1098] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2350; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 310.

[1099] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 393.

[1100] Bkz. s. 135-154.

[1101] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 402, 403; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 67, 68.

[1102] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 410, 411; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 74, 75.

[1103] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 414.

[1104] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 414.

[1105] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 420, 412; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 81, 82.

[1106] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 414.

[1107] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 414, 415; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VII, 76, 77.

[1108] Beyhakî, *Hududu'l-Keffare*, 570; Tirmizî, "Hudud", 12.

[1109] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1137; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, IV, 224, 225.

[1110] İbn Mâce, *Hudûd*, 20, 24.

[1111] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2353; İbnü'l-Esîr, *Üsdül'-Ğabe*, VI, 272; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 312.

[1112] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2350; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 89.

❦ Ebû Mihcen'in Hayatından Mesajlar ❦

❦ İster tarihte yaşamış bir şahsiyet olsun ister şu an yaşayan biri olsun kiminle bir iletişim kurarsan kur, onun bir beşer olduğunu unutma ki yanlış düşüncelere ve yanlış yollara sapmayasın, hayal kırıklıklarına düşmeyesin.

❦ İnsanın aciz bir varlık olduğunu, zafiyetlerinin varlığını, hiç ummadığın zamanlarda ve zeminlerde ummadığın tavırlar gösterebileceğini unutma ki bu eksikleri ıslah edebilesin hem kendinin hem başkalarının sıkıntılarını giderebilesin.

❦ Allah'ın her insana farklı nitelikte kabiliyetler bahşettiğini, ihsan-ı ilahiyyenin her insanda bir şekilde tecelli ettiğini unutma ki hem kendine hem başkasına haksızlık yapmayasın, verilen nimeti nikmete/belaya çevirmeyesin.

❦ Yaratış amacının kulluk olduğunu, kulluğun ise insana mükellefiyetler ve mesuliyetler yüklediğini unutma ki vazifelerini aksatmayasın, zafiyetlerinin kurbanı olmayasın, bahanelere sarılarak kendini felakete sürüklemeyesin.

❦ “Her bilenin üstünde daha iyi bir bilen vardır.” (Yûsuf, 12/76) ilahi fermanını hayatının eksenine yerleştirerek halini ve haddini hiçbir zaman unutma ki rehbersiz kalmayasın, ihtiyacın anında sana uzanacak ellere hasretlik çekmeyesin.

**Büyük İşlerin Adamı
NU‘MÂN B. BEŞİR**

Radiyallahu Anhu

Bayburt

الْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُتَشَابِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا
قَمْتُ عَنَانِي الْحَدِيدُ وَغُلَّقْتُ مَصَارِيْعَ مِنْ دُونِي تَصُمُّ الْمُنَادِيَا

Nu'mân b. Beşîr rivayet ediyor: Efendimiz (sas) şöyle buyurdu:
“Şüphesiz helal bellidir, haram bellidir. Her ikisinin arasında şüpheli
olanlar vardır ki insanların çoğu bunu bilmezler. Kim şüpheli şeylerden
sakınırsa dinini ve ırzını korur...”

(Buhârî, “İmân”, 39)

Azametli, mukaddes ve ebedi olan arşın sahibi ne yücedir.
Bize bir din ve peygamber olarak Muhammed'i (sas) seçendir.
O, Kitab'ı okuyan ve şiddetli azabı olan cehennemden korkutandır.
Okuyanlara istikamet kazandırtan, doğru yolda yürüten, bir rehberi
ulaştırandır.

Nu'mân b. Beşîr (ra)

(Yahya el-Cevrî, Şi'ru Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî, s. 92)

Adı: Nu'mân b. Beşîr
Anlamı: Gelincik, kan
Künyesi: Ebû Abdullah / Abdullah'ın babası
Lakabı: Tespit edilemedi.
Baba Adı: Beşîr b. Sa'd
Anne Adı: Amre bint Revâha
Kabilesi: Malikoğulları/ Hazrec
Doğum Yeri: Medine
Doğum Yılı: Hicrî, 2/ Milâdî, 623
İslam'a Girişi: Doğuştan
Sohbet Süresi: 10 yıl
Rivayeti: 124
Savaşları: Suriye, Cezire Fetihleri vs.

Görevleri: Valilik, Kadılık
Vefat Yeri: Bîrîn/Humus/Suriye
Vefat Yılı: Hicrî, 64/ Milâdî, 684
Vefat Yaşı: 61

Büyük İşlerin Adamı NU‘MÂN B. BEŞİR (Radiyahallahu Anhu)

Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun. Bizi üç yıllık uzun bir yolculuktan sonra 82 İl 82 Sahâbî projesinin son dan bir önceki programına, yani 81. programına kavuşturan Rabbimize hamd olsun.

Âlemlere Rahmet olarak gönderilen rehberimiz, önderimiz, yegâne kurtarıcımız Efendimiz’e yüz binlerce kez salât ve selam olsun.

Onun (sas) mübarek ellerinde yetişen, her biri hayatın bir başka alanının rehberi ve önderi olan tüm Sahâbî efendilerimize selam olsun.

Bugün Bayburt’ta adına meclis kurulan büyük işlerin adamı Nu’mân b. Beşir’e selam olsun.

Onun adına kurulmuş bu meclise, onu tanıyıp hayatından aldıkları mesajları hayatlarına taşıma gayreti ortaya koymak isteyen siz kardeşlerime de selam olsun.

İslâm Tarihinde Bayburt

Neden Baybur’ta^[1113] Nu’mân b. Beşir anlatılacak? Bunun birkaç sebebi var. Proje oluşturulurken Anadolu’da sahâbe izlerini araştırmaya başladık. Sıra Bayburt’ta gelince ilginç bir tablo ile karşılaştık. Bayburt’ta merkezde, ilçelerde, köylerde 124 tane sahâbeye nispet edilen kabir, makam, türbe varmış. Boşuna Bayburtlular: “Gez Anayurdu, Gör Bayburt’u!” demiyorlar. Tabii böyle bir iddia bizi biraz daha bu araştırmayı derinleştirmeye itti. Bugün tarihi kaynaklarımızın bize verdiği bilgilere göre Bayburt ilk olarak Emevî hükümdarı Abdülmelik b. Mervân (v. 86/705) zamanında İslâm orduları ile tanışıyor^[1114] ve o seferler Hişâm b. Abdülmelik’in (v. 125/743) zamanına kadar devam ediyor. O günlerde tarihler hicrî 124 veya 125’dir. Bu

tarih, sahâbenin tamamının vefat ettiği bir tarihtir. Hatırlanacağı üzere en son vefat eden sahâbî Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî'dir (v. 100/718-19).^[1115] O da birçok kaynağın belirttiği gibi hicrî 100'de vefat etmiştir. Dolayısıyla bu topraklara sahâbînin geldiğini söylemek tarihen mümkün değildir. Ancak tabiîn neslinden itibaren buralar İslâm askerlerinin gidiş gelişlerine şahit olmuştur. Çok büyük ihtimalle başta Abdülvehhâb Gazi (v. 122/740[?])^[1116] olmak üzere türbeleri bulunan yirmiye yakın yer,^[1117] en hayırlı ikinci nesil olan tâbiîn neslinden itibaren buraya gelen büyük insanların hatıralarına binaen oluşturulmuştur.

Ama burada bir hususa dikkatleri çekmek ve herhalde Bayburtluların çoğunun bile bilmediği bir bilgiyi paylaşmak gerekiyor. İslâmî ilimler sahasının önemli simalarından bazıları *Bayburtî* nispeti ile daha doğrusu *Bâbertî* -Arapçada böyledir- nispeti ile kendilerini tanıtır. Onlardan bir tanesi meşhur Hanefî fakihi Ekmelüddîn Muhammed el-Baberti'dir (v. 786/1384).^[1118] Bu büyük âlimimiz döneminin en meşhur fakihlerindendir. Arap dili, kelâm ve fıkıh sahasında ciddi bir otoritesi bulunan Seyyid Şerîf el-Cürcânî (v. 816/1413)^[1119] onun talebesidir. Osmanlı ve ilim dediğiniz zaman aklımıza gelecek ilk isimlerden biri olan Molla Fenârî (v. 834/1431) onun talebesidir.^[1120] Meşhur Şeyh Bedreddin Simâvî (v. 823/1420) onun talebesidir.^[1121] Kırkı aşkın eseri olan bu büyük İslâm âlimine Bayburtlular kesinlikle sahip çıkmalıdır.

Neden Bayburt İçin Nu'mân b. Beşir Seçildi?

Biz tekrar neden Bayburt için Nu'mân b. Beşir'in (ra) seçildiğine gelirsek bunun sebeplerine dair birkaç hususu şöyle özetleyebiliriz:

1. Nu'mân b. Beşir (ra) küçük yaşına rağmen Efendimiz'in (sas) dünyasında büyük hatıralar bize taşıyan bir isimdir. Kendisi yaşça küçük ama yaptığı işler çok ama çok büyüktür. Aynen Bayburt gibi. Kendisi küçük etkisi büyük ya Bayburt'un, Nu'mân b. Beşir de böyle... Düşündük ki böyle bir bağ kuralım ve Nu'mân b. Beşir'i kendisi küçük etkisi büyük bir ilimizde anlatalım.

2. Nu'mân b. Beşir (ra) ilerleyen sayfalarda kısmen göreceğimiz üzere meşhur sahâbî Abdullah b. Revâha'nın yeğenidir.^[1122] Yani o Mûte'nin büyük ismi, Nu'mân b. Beşir'in dayısıdır.^[1123] Dayısını Gümüşhane'de gündem etmiştik, istedik ki yeğenini de ona yakın bir il olan Bayburt'ta anlatalım.

3. Bayburt'un Taht beldesinde Kabaktepe denilen yerde Abdullah b. Revâha'nın adına bir makam vardır. Dolayısıyla Nu'mân b. Beşir'in dayısının makamı Bayburt'tadır. Böyle olduğundan dayısının adının olduğu bir yerde o olsun istedik. Çünkü dayısı ile onun arasında çok güçlü bir bağ var ve bu bağ burada da zikredilsin, hatırlatılsın istedik. İşte bunlardan dolayı Bayburt için Nu'mân b. Beşir (ra) seçilmiş oldu.

Hayırlara vesile olsun... Rabbimiz bu büyük sahâbî efendimizi gerçek manada anlayabilmeyi, tanıyabilmeyi, kavrayabilmeyi ve onun hayatından aldığımız mesajlar ile yaşayabilmeyi hepimize nasip eylesin.

İstikamet ve İstikrar Abidesi

Nu'mân b. Beşir (ra) der demez yaşadığı 61 yıllık hayatı ile çok ama çok şey söyleyen bir büyük sahâbî demiş oluruz. Onun kısa ama bereketli hayatını her boyutu ile anlatmak elbette mümkün değildir. Biz onun hayatının en temel bölümlerine dair bazı bilgileri paylaşacağız ama öncesinde özellikle Nu'mân b. Beşir (ra) üzerinden farklı bir mesaja dikkatleri çekelim.

Onun doğum tarihi hicretin 2. yılıdır. Hicretin 2. yılı Cemaziyelevvel ayı yani Efendimiz'in (sas) hicretinin üzerinden daha henüz 14 ay geçmişken Medine'de doğuyor. Onunla Abdullah b. Zübeyr arasında şöyle bir bağ var: Hicretten sonra Medine'de doğan ilk muhacir çocuğu, Nu'mân b. Beşir ise Medine'de doğan ilk ensar çocuğudur.^[1124] Hicretin 2. yılında doğduğuna göre Efendimiz (sas) ile beraberliği sadece 8 yıldır yani Efendimiz (sas) vefat ettiğinde Nu'mân b. Beşir 8 yaşında bir çocuktur.

Peygamber ikliminde doğan ve o iklimde yetişen Nu'mân b. Beşir, ileride çok büyük bir şair, hatip, asker, vali, âlim, fakih, kadı olacak, birçok önemli hadiseye adı karışacak, çok zor dönemler geçirecek, İslâm tarihinin en acı hadiselerini yaşayacak, Hz. Osman'ın şehid edilme hadisesinin şahidi olacak, bir kardeş kavgası olan Cemel'i görecektir, hilafet ile saltanat arasındaki kavga olan Sıffin'ı görecektir, Hz. Ali'nin cahil ve taassupkâr bir zümre olan Haricilerle olan münasebetlerine şahit olacak, arkasından Hz. Ali'nin şehadetini görecektir, Hz. Hasan'ın neler çektiklerini görecektir, daha da acısı Hz. Hüseyin'in Kufe'ye gönderdiği elçisi Müslim b. Akil'i görecektir, Kербala'yı en derin acısı ile yaşayacak ve daha nice hadiselerin bizzat içinde olacak ve hicrî 64'te Suriye'de, Humus şehrinin bir köyü olan Bîrîn'de çok feci bir şekilde öldürülerek şehadet şerbetini içecekti.^[1125] Nu'mân b. Beşir (ra) bu kadar yoğun, fırtınalı, zor, şartları ağır, imtihanları

çok olan bir hayatı savrulmadan, eğilmeden, kırılmadan, kirlenmeden, yanlışlara kapı açmadan tamamlayacaktı. İşte bu noktada asıl sorulması gereken soru şudur: “Nu‘mân b. Beşir, nasıl yetişti ki bunca imtihana rağmen istikamet ve istikrarını koruyabildi? Biz nasıl yetiştik ki en küçük imtihanlarda savrulma gibi bir durum ile baş başa kaldık. Neden istikamet çizgisini bizler muhafaza edemiyoruz?”

Bu sorulara şöyle bir soru daha ekleyebiliriz: “Asr-ı Saâdet rehberliğinde çocuk eğitimi nasıl olur?” Çünkü Nu‘mân b. Beşir, böyle bir zeminde yetişti. Belki bizler Medine zemininden mahrumuz, Hz. Peygamber’in (sas) sesinden ve sedasından mahrumuz, sahâbe dediğimiz o güzel örnek ve modellerden mahrumuz ama bütün bu mahrumiyetlere rağmen sahâbenin çocuklarını nasıl yetiştirdiğine dair bazı ip uçları yakalarsak inşallah bu konuda bizler de hayatlarımızda var olan bazı eksiklikleri giderebiliriz ve bizler de Allah’ın (cc) bize emanetleri olan çocuklarımızı yetiştirme konusunda bazı adımları daha sağlıklı daha gerçekçi daha doğru daha uygun bir şekilde atabiliriz.

Asr-ı Saâdet’in Rehberliğinde Çocuk Eğitimi

“Nu‘mân b. Beşir’in (ra) hayatının ekseninde ve Asr-ı Saâdet’in rehberliğinde çocuk eğitimi nasıl olur?” diye sordüğümüzda karşımıza şu beş temel alan çıkar:

1. Merhamet Meltemi
2. Muhabbet Azığı
- 3- Sorumluluk Şuuru
- 4- Adalet Duygusu
- 5- İtaat Bilinci

Bu beş temel alan ne yazık ki bugün anneler ve babalar olarak tam anlamı ile tesis edemediğimiz alanlar olduğu için arızalı nesiller yetiştiriyoruz, bundan dolayı da bir türlü istediğimiz, özlediğimiz neticelere ulaşamıyoruz. Ama saâdet asrında çocuklar, müthiş bir *merhamet meltemi* altında yetişiyorlar. Talim ve terbiyenin zemininde merhamet olduğu için menfaate dayalı bir şey görmüyorlar. *Merhamet gördükleri için merhamet yansıtıyorlar.*

İkinci olarak *muhabbet azığını* alıyorlar. Seviliyorlar, seviyorlar, sevgi soluyorlar. Sevmeyi anne ve babadan öğreniyorlar. Hepimizin üzerinde durup düşünmemiz gereken bir sözü Hz. Ebû Bekir’in oğlu Abdurrahman b. Ebî

Bekir bize şöyle naklediyor: “Hz. Ebû Bekir (ra) Ufeyr isminde birine rastladı. Ona: ‘Resûlullah’tan sevgi hakkında ne duydun?’ diye sordu, o da şöyle dedi: ‘**Sevgi de düşmanlık da verasetle kazanılır.**’ dediğini işittim.”^[1126]

“*Sevgi de düşmanlık da verasetle kazanılır.*” Çok farklı ve çok derin anlamlar taşıyan bir cevap değil mi? Aslında söylenen belli, biz sadece burada sevgi üzerinden bir değerlendirme yaparsak sevgi ve muhabbet babadan evlada, anneden evlada, dosttan dost, arkadaştan arkadaş, insandan varlığa geçen bir şeydir. Veraset budur. Böyleyse ne demiş oldu Efendimiz (sas): “*Eğer siz muhabbeti hayatınızın esası kılar ve bunu yansıtırsanız evlatlarınız da sizlerden bunu alır, onlar da hayatlarına bunu yansıtır.*”

Üçüncüsü *sorumluluk şuurudur*. Çocuk kaç yaşında olursa olsun bir sorumluluk alması, yaşına, başına, konumuna göre yük taşımayı küçükken öğrenebilmesidir. Bu çağın insanın en önemli eksiklerinden biri büyüyememe problemi. Etrafımıza şöyle bir baktığımızda yaşı 20, 30, 40 olan ama halen aklı, zihni büyüyememiş olan koca koca çocuklar görmek mümkündür. Bu nesil, bedenlen büyürken yani fiziksel buluşa ererken aklî buluş olan rüşte bir türlü erişemiyor. Şimdi biz, Peygamber Efendimiz’den (sas) öğrendiğimiz üzere gençleri evliliğe teşvik ediyor ve bu konuda adımlar atılmasını arzuluyoruz. Sahâbeden örnekler veriyoruz: 15-17 yaşlarında baba olan, anne olan Asr-ı Saâdet gençlerinden bahsediyoruz. Ama gelin bugüne, erkek tam 30 yaşında kızımız 25- 27 yaşında evlendiriyorsunuz, 10 yaşında çocukların yapmayacağı şeyi yapıyorlar. Beyimiz 30 yaşında halen baba parası yiyor, kızımız 25 yaşında halen bir iş yapacağı zaman annesinin gözüne bakıyor, halen bir sorun ile karşılaştıkları zaman ebeveynlerinin çözmesini bekliyorlar. Kızımız evde bir bardak kırılrsa hemen telefona sarılıyor, anneye nasıl davranması gerektiğini soruyor, en ufak bir tartışmayı hemen anneye, anne de teyzeye, teyze de bütün bir âleme yayıyor. Böyle olunca da küçücük sorunlar içinden çıkılmaz hallere varıyor. Bütün bunlar, sorumluluk şuurunun eksikliğinden kaynaklanıyor.

Dördüncüsü *adalet duygusudur*. Bu duygu tam anlamı ile tesis edilirse kim olursa olsun mutlak manada adaletin gereğini yerine getirme hassasiyetini sağlar. Hak, hukuk, insaf, vicdan, kanaat ve denge alanlarının doğru bir şekilde inşa edilmesine vesile olur. Adalet meselesinde çok şeyler söylenir ama biz alacağımız mesajları Hz. Nu‘mân’ın hayatının üzerinden inşallah alacağız.

Beşincisi ise *itaat bilincidir*. Yani düzenin, disiplinin, nizamın sağlanabilmesi için kendinden olan emir sahiplerine itaat etmesidir. İslâm toplumu itaatkâr bir toplumdur. Bizde asilik yoktur ama koyun gibi güdülme de yoktur. İtaat, iradeyi emir sahiplerine teslim etme değildir. İtaat, sınırlarını Kur’ân’ın ve Sünnet’in belirlediği temel ilkeler çerçevesinde bilinçli ve şuurlu bir şekilde o toplum içerisinde yer almak, ilkeler aşıldığında veya çiğnendiğinde kim olduğuna bakmaksızın iyiliği emretmek, kötülükten ise menetmektir.

Şimdi tüm bunların Nu’mân b. Beşir’in (ra) hayatında nasıl yankı bulduğunu gelin beraberce bir görelim.

Ailesinin Tamamı Sahâbî

Nu’mân b. Beşir’in (ra) gözlerini açtığı eve şöyle bir bakarsak karşımıza şu şekilde bir tablo çıkar: Babası sahâbî, annesi sahâbî, amcası sahâbî, dayısı sahâbî, anneannesi sahâbî, kız kardeşi sahâbî yani nereye başınızı çevirseniz orada güçlü bir şekilde sahâbe ikliminin olduğunu görürsünüz.

Babası Beşir b. Sa’d İkinci Akabe Biatı’nda bulunmuş, öncesinde Mus’ab’ın vesilesi ile iman şerbetini içmiş biridir. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Efendimiz (sas) ile birçok hatırası vardır. Elbette onun en önemli hatırası Efendimiz’in (sas) vefatından sonra Hz. Ebû Bekir’in halife seçilme hadisesinde Benî Saîde Sakifesi’nde ortaya koyduğu o önemli tavrı ve ona ilk biat eden ensar olma özelliğidir. [\[1127\]](#)

Annesi Amre bint Revâha’dır. Asr-ı Saâdet’in önemli hanımlarından biridir. Hz. Peygamber’e (sas) iman eden, biat eden, hatıralar yaşayan bir annedir. Onun nasıl bir anne olduğu yetiştirdiği çocuk olan Nu’mân’dan bellidir zaten. [\[1128\]](#)

Anneannesi Kebşe bint Vâkıt’tır. O da iman etmiştir o da Efendimiz’e (sas) biat etmiştir. Torunu Nu’mân b. Beşir ile bazı hatıralar yaşamış biridir. [\[1129\]](#)

Dayısı Abdullah b. Revâha’dır. Onu anlatmaya gerek var mı? Saâdet asrının unutulmaz isimlerinden biridir o... Peygamber sevdası ile yürüyen bir yiğit, bir şair, bir hatiptir o... Bambaşka bir ufkun ve seviyenin insanıdır o... Mûte’nin şehidlerinden [\[1130\]](#) biridir o... Amcası Simâk b. Sa’d’dır. Ensarın ilk Müslümanlarındandır, babası gibi Bedir’in ve Uhud’un gazilerindendir. Çok önemli bir simadır. [\[1131\]](#)

Kızkardeşi Ümeyme bint Beşir’dır. Büyük ihtimalle Nu’mân’dan büyüktür. O da iman edip Efendimiz’e (sas) biat etmiştir. [\[1132\]](#)

Böyle bir ortamda yetişmenin elbette avantajları vardır. Nu'mân b. Beşir (ra) başını nereye çevirse orada sahâbenin iklimine şahit olmaktadır. Acaba bu bahtiyarlıktan mahrum olan bizler, bu havayı biraz olsun teneffüs etmek için ne yapmamız gerekir? Yapılacak şey bellidir. Onları gündem etmek, sofraların muhabbet konusu olarak sahâbeyi edinmek, evde, işte, pazarda, sanki onlarla beraber yaşıyormuş gibi onları hep dillendirmek.. Böyle yapmak inşallah 14 asır sonra gelsek bile bizleri o iklime dahil edecek, az da olsa o güzel zeminden bizleri de nasiplendirecektir.

İlk Günlerde Alınan Nebevî Dua

Nu'mân b. Beşir (ra) işte böyle bir zeminde doğdu. Doğumunun 7. gününde annesi Amre bint Revâha bir kundağa sararak oğlunu alıp Efendimiz'in (sas) huzuruna götürdü. Efendimiz (sas) bebek Nu'mân'ı kucığına aldı, sonra Efendimiz (sas) ağzına bir hurma aldı ve iyice çiğnedikten sonra Nu'mân'ın ağzına koydu. Hatırlanacağı üzere buna *tahnîk* denir. Siyer ve hadis kaynaklarımızda geçtiği üzere Efendimiz (sas) en az 14 bebeğe bizzat kendisi tahnîk yapmıştır.^[1133] İşte o 14 isimden bir tanesi de Nu'mân b. Beşir'dir. Efendimiz (sas) mübarek ağzında hurmayı iyice yumuşattıktan sonra Nu'mân'ın damağına o hurmayı sürer, Nu'mân da afiyetle dilini, ağzını oynatmaya başlar, Efendimiz de bu halden memnun olarak: **“Ne olacak, ensarın çocuğu tabii hurmayı sevecek!”** diye latife yapar. O anda annesi Amre bint Revâha: “Ya Resûlallah! Onun mal ve evladının çok olması için dua eder misiniz?” diyecektir. Bunun üzerine Allah Rasulü (sas) şöyle dua edecektir: **“Allah onu dayısı (Abdullah b. Revâha) gibi övülmüş halde yaşatsın, şehid olarak öldürsün ve bu halde cennetine alsın!”** Bu duaya şaşıran annesine Efendimiz (sas) dedi ki: **“Dayısının yaşadığı gibi yaşamasına gönlün razı olmaz mı? Dayısı övülen birisi olarak yaşadı, şehid edildi ve cennete girdi.”**^[1134]

Daha ilk günlerde Nu'mân b. Beşir'in aldığı dua, böyle bir duadır. Dayısı Abdullah b. Revâha gibi övülmüş bir halde yaşasın, şehid olsun ve o hali ile cenneti kazansın... Gerçekten de Nu'mân b. Beşir aynen Efendimiz'in (sas) dediği gibi olacaktı. Dayısı gibi yaşayacak ve övülecek, hayatını şehadet ile noktalayacak ve inşallah cennette de en alî makamların sahibi kılınacaktı.

İbn Sa'd, Nu'mân b. Beşir'in doğumunun ilk günlerine dair bir başka rivayeti şöyle aktarır: “Annesi Amre, onu Peygamber'e (sas) doğduktan yedi gün sonra götürmüş. Kafasında ana rahminde bitmiş saç varmış. Allah Resûlü (sas), o saçın çocuğun kafasında kalmasını istememiş ve **‘Ana rahminde**

biten saçını tıraş edin!’ buyurmuş. Bu emre binâen onun başı tıraş edilmiş. Akabinde Allah Resûlü (sas) ona bereketle dua etmiş ve: **‘Akîka kurbanı olarak bir koyun kesin!’** buyurmuş. Bu olay, hicretin on dördüncü ayının başlangıcına tekabül eden Rebûlâhir ayında vuku bulmuştur.” [1135]

İşte böyle bir Peygamber duası ile büyüyecekti Nu‘mân b. Beşir... Onun Efendimiz (sas) ile geçirdiği sekiz yıllık süre içerisinde birçok hadiseye şahit olduğunu bize aktardığı hatıralardan anlıyoruz. Ama özellikle biz, biraz önce dikkatleri çektiğimiz çocuk eğitimi ile alakalı bazı hatıraları paylaşmak istiyoruz.

Güzel Hatıralar, Önemli Mesajlar

Bir gün Nu‘mân b. Beşir sokakta oynamaktaydı. Efendimiz (sas) küçük Nu‘mân’ı yanına çağırdı. Hz. Peygamber’e o sıralarda Tâif üzümünden hediye gelmişti. Nu‘mân’a o üzümünden biraz uzatarak: **“Bunu annene götür.”** dedi. Küçük Nu‘mân annesine götürmek için bir salkım üzümü aldı. Çocuk bu, üzümünden bir tane aldı hoşuna gitti, bir tane daha aldı, bir tane daha derken annesine ulaşana kadar elinde üzüm kalmamıştı. Nu‘mân üzümü yol boyunca yiyip bitirmişti. Birkaç gün sonra Hz. Peygamber küçük Nu‘mân’a rastladı. Üzümleri sordu: **“Salkımları ne yaptın, annene ulaştırdın mı?”** Nu‘mân boynunu büktü, utana utana: “Hayır.” dedi. Hz. Peygamber (sas) tebessüm etti, Nu‘mân’a sarıldı, merhamet meltemini estirerek ona latife yaparak: **“Seni gidi غدر güder/Seni gidi vefasız.”** dedi. [1136]

Bir başka örnekte de Nu‘mân b. Beşir’de sorumluluk şuurunun nasıl oluştuğuna dair çok önemli bir hatırayı görmekteyiz. Yine kendisi hadiseyi şöyle aktarmaktadır:

Ashâbtan bir grupla beraber Mescid-i Nebevi’de oturuyorduk. Yaşça büyük olan sahâbîler kendi aralarında konuşuyorlardı. Bir ara söz şöyle bir noktaya geldi: *“Hangi amel Allah katında daha değerlidir?”* O anda sahâbeden biri dedi ki: “Ben Müslüman olduktan sonra hacılara su dağıtmak dışında hiçbir ameli önemsemiyorum. Herhalde bu amelden daha hayırlı bir amel yoktur.” Bu sözün üzerine başka bir sahâbî de dedi ki: “Hayır bence Mescid-i Harâm’ı tamir etmek daha önemlidir. Allah’ın yeryüzünde mescidini tamir etmekten daha hayırlı iş mi olur?” Bir diğer sahâbî ise şöyle dedi: “Bence Allah yolunda cihad hepsinden önemlidir. Cihaddan önemli amel mi olur?” O gün günlerden cuma idi. Yavaş yavaş kalabalık artınca söze karışanlar çoğaldı, sesler yükseldi, o anda Hz. Ömer (ra) onlara müdahalede bulundu ve dedi ki: *“Resûlullah’ın minberi yanında sesinizi yükseltmeyin! Ben*

tartıştığınız bu konuyu namazdan sonra Resûlullah’a soracağım.” Namazdan sonra Hz. Ömer, Efendimiz’e (sas) bu konuşulanları anlattı ve işin aslını sordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu olaya binaen Tevbe Sûresi 19. âyeti indirdi. Ayet diyordu ki: **“Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Harâm’ı onarmayı, Allah’a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Hâlbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.”**^[1137] Böylelikle Allah’a imanın ve Allah yolunda cihadın sayılan tüm amellerden daha hayırlı olduğu ortaya konuyordu.^[1138]

Bu hadiseye şahit olan Nu‘mân b. Beşir, buradan kendi dünyasına sorumluluk şuuru noktasında çok önemli mesajlar taşıyordu. Hem aktardığı bu rivayetle hem de yaşadığı hayatla bize de bu konuda önemli mesajlar vermiş oluyordu.

Hepimiz Aynı Gemideyiz!

Bir başka rivayet daha görüyoruz Hz. Nu‘mân’ın sorumluluk şuurunun inşasında... Bu rivayet, Hz. Peygamber’in (sas) geçmiş ümmetlerin hatıralarına dair anlattığı çok güzel bir örnektir. Hadis kitaplarımıza gemi kıssası diye geçen bu hadiseyi bakın Nu‘mân b. Beşir bize nasıl anlatıyor:

Allah Resûlü (sas) buyurmuşlar ki: **“Allah’ın sınırlarında duran ile bu sınırları aşan insanın durumu şuna benziyor: Bir grup insan aralarında kura çekerek gemiye bindiler. Kura sonunda bir kısmı üst kata, bir kısmı da alt kata düştü. Geminin alt katında bulunanlar su almak istediklerinde üsttekilerin yanından geçerci. Dediler ki: ‘Biz payımıza düşen yerden bir delik açsak üstümüzdekileri de rahatsız etmemiş oluruz.’ Eğer üst kattakiler, alttakileri yapmak istedikleri ile başbaşa bıraksalar hep birlikte mahvolurlardı. Eğer ellerinden tutup onları engelleseler hem kendileri hem de onlar hep birden kurtulmuş olurlardı.”**^[1139]

Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel’de ise bu kıssa yine Nu‘mân b. Beşir’den biraz farklı olarak şöyle rivayet edilir:

“Allah’ın çizdiği sınırlarına riayet ederek İslâm’ı yaşamaya dikkat gösterenlerle riyakârlık ve yağcılıkla Müslüman geçinenlerin durumu denizdeki bir geminin alt ve üst katını kura çekerek paylaşan insanların durumuna benzer. Bunlardan kimisine geminin alt kısmı, kimine de üst kısmı düşer. Aşağıdakiler su almak için yukarı inip çıkarlarken yukarıdakilerin üzerine su sıçrattılar. Bunun üzerine yukarıdakiler şöyle derler: ‘Yukarıya çıkarak bize eziyet etmenize müsaade etmeyeceğiz.’

Aşağıdakiler de şöyle derler: ‘Biz geminin alt kısmından bir delik açarak suyumuzu oradan alırız.’ Eğer üsttekiler, alttakileri yapacakları bu işten el çektirmezlerse hepsi birden boğulup ölür, onlara engel olurlarsa hepsi birden kurtulur.”^[1140]

Takdir edersiniz ki bu kıssadan alınacak çok önemli mesajlar vardır. O mesajlardan bazıları şunlardır:

- Hepimiz aynı geminin içerisinde yolculuk yapmaktayız.
- Bazılarımız üst katlarda, bazılarımız aşağılardayız.
- Geminin hangi katında olursa olsun yapılan yanlışlara müdahale etmek zorundayız.
- Sadece yanlışları engellemek yetmez, alternatif yollar ortaya koymak durumundayız.
- Tedbirler almazsak geminin batması kaçınılmaz olacaktır, bu hakikati hiçbir zaman unutmamalıyız.

Adalet Duygusu ve İtaat Bilinci

Nu‘mân b. Beşir’in (ra) adalet duygusunun nasıl oluştuğuna dair yine kendisinin anlattığı bir hatıraya beraberce şahit olalım: Diyor ki: “Babam bana malından bir şeyler hibe etmişti. Annem: ‘Bu hibeye Peygamberimizi şahit tutmazsan kabul etmem.’ dedi. Bunun üzerine bana yaptığı hibeye şahitlik yapması için babam beni alarak beraber Peygamberimiz’e gittik. Babam niyetini Efendimiz’e (sas) söyledi. Söylenenleri dinledikten sonra Peygamberimiz (sas) babama: **‘Başka çocukların var mı?’** diye sordu. Babam: ‘Evet, var.’ dedi. Peygamberimiz (sas): **‘Bütün çocuklarına aynı şekilde hibede bulundun mu?’** diye sordu. Babam: ‘Hayır.’ dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (sas): **‘Allah’tan korkun, çocuklarınız arasında eşit davranın.’** dedi. Daha sonra Efendimiz (sas) babama dedi ki: **‘Beni zulüm ve adaletsizliğe şahit tutma! İyilik konusunda çocuklarının sana eşit ve adil davranmalarına sevinmez misin?’** dedi. Babam: “Evet orası öyle!” cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sas): **‘O halde olmaz!’** buyurdu. Babam, Peygamberimiz’in (sas) huzurundan çıktıktan sonra bana yapacağı hibeden vazgeçti.”^[1141]

Buna şahit olan, Efendimiz’in (sas) adalet konusunda titizliğini bizzat gören Nu‘mân b. Beşir’in (ra) adalet noktasında nasıl yetiştiğini, bu söylenenlerden üzerine nasıl mesajlar aldığını anlayabiliyoruz.

İtaat bilinci noktasında da bir hatıra aktaralım. Diyor ki Hz. Nu'mân: "Hz. Peygamber (sas) namazda safları düzeltme konusunda çok ama çok hassastı." Sizce neden? Çünkü namaz mü'minin miracı,^[1142] cennetin anahtarı,^[1143] kabrin ve hesabın ilk sorgusu,^[1144] dinin direği^[1145] ya bu direk doğru bir şekilde tesis edildiğinde hayatta tesis edileceği için Efendimiz (sas) namazla İslâm toplumuna bir düzen, nizam, disiplin yani itaat bilinci aşlamak istiyordu. Bundan dolayı da çok ama çok hassas davranıyor, tabiri caizse ip gibi olan bir saf düzeninin oluşmasını sağlıyordu. Anlatmaya devam ediyor Hz. Nu'mân: "Resûlullah (sas) sanki okları düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim buna alıştığımızı görene kadar böyle yapmaya devam etti. Bir gün namaza çıktığında mihrapta durdu, safların düzeltilmesini istedi. Tam tekbir almak üzere iken göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine dedi ki: **'Ey Allah'ın kulları! Ya saflarınızı tam anlamı ile düzeltirsiniz ya da Allah Teâla sizin aranızda düşmanlık, buğz ve kalplerinize ihtilaf koyar da birbirinizden yüz çevirirsiniz.'**"^[1146]

Bu hatıra üzerinden de anlamamız gerekir Hz. Nu'mân'ın dünyasında oluşan itaat bilincini...

Rivayet Ettiği Hadisler

Nu'mân b. Beşir (ra), Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından bize 124^[1147] veya 114^[1148] hadis aktarır. Tabii bu hadislerin tamamını o Efendimiz'den (sas) bizzat duymamıştır. Şahit oldukları olduğu gibi sahâbeden işitip naklettikleri de vardır. Yaşının küçüklüğü sebebiyle âlimlerin çoğunluğuna göre Hz. Peygamber'den çok az hadis dinlemiş, bu sebeple hadisleri naklederken: **"Helâl bellidir, haram da bellidir."** hadisi dışında, ^[1149] semâa/işitmeye delalet eden lafızlar yerine: "Allah Resûlü buyurdu ki..." ifadesini kullanmıştır. ^[1150] Naklettiği hadislerin çoğunu dayısı Abdullah b. Revâha'dan, Hz. Ömer'den ve Hz. Âişe'den öğrenmiştir. Bu hadislerden beşi *Sahihayn*'de, biri sadece *Sahîh-i Buhârî*'de, dördü sadece *Sahîh-i Müslim*'de yer almıştır. Kendisinden hadis rivayet eden pek çok tâbiîn arasında Şa'bî, Simâk b. Harb, Ebû Kılâbe el-Cermî, Ebû İshak es-Sebî, Urve b. Zübeyr, İbn Âmir gibi âlimler bulunmaktadır.^[1151]

Nu'mân b. Beşir'in (ra), naklettiği 114 veya 124 tane rivayet ile bizim din binamızın teşekkülünde ciddi bir katkısı olmuştur. O rivayetlerin elbette hepsini burada aktaramayız ama 3 hadis var ki onları aktarmasak bu konuda söyleyeceklerimiz noksan kalır. Hangileridir o üç hadis?

1. Hüküm Hadisi
2. Sorumluluk Hadisi
3. En Hayırlı Nesil Hadisi

a. Hüküm Hadisi

Bu mühim hadisi aktarmadan önce bir hususa dikkatleri çekelim. İmam Ahmed b. Hanbel (v.241/855) Kur'ân'dan ve Efendimiz'in (sas) hadislerinden yola çıkarak der ki: "İslâm'ın temelini şu üç hadis oluşturur: **'Ameller niyetlere göredir.'** **'Kim dinimizde bulunmayan bir şeyi ihdas ederse o mutlaka reddedilir.'** **'Helaller bellidir, haramlar bellidir. Bu ikisi arasında şüpheli olan şeyler vardır...'**"^[1152]

Büyük hadis âlimimiz Ebû Dâvûd (275/888) ise: "Müsned hadisleri inceledim. Bunların aslının dört bin kadar olduğunu gördüm. Sonra bunları da inceledim. Bu dört bin hadisin temelini de şu dört hadis olduğunu tespit ettim: Nu'mân b. Beşir'in (ra): **'Helaller bellidir, haramlar bellidir...'** hadisi. Ömer b. el-Hattâb'ın (ra): **'Ameller niyetlere göredir...'** hadisi. Ebû Hüreyre'nin (ra): **'...Allah temizdir ancak temiz olanı kabul eder, Allah peygamberlere emrettiği şeyi mü'minlere de emretmiştir...'** hadisi ve **'Kişinin, kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi Müslümanlığının güzelliğindedir.'** hadisidir. Bunların her biri ilmin dörtte birini teşkil eder." demiştir.^[1153] Bazı kaynaklarda Ebû Dâvûd'un: "Allah temizdir ancak temiz olanı kabul eder." hadisinin yerine: **"Bir mü'min kendisi için sevip arzuladığı şeyi mü'min kardeşi için de sevip istemedikçe mü'min olamaz/imanı kemale ermez."** hadisini zikrettiği kaydedilmektedir. Yine Ebû Dâvud'dan nakledilen bir başka bilgiye göre o fıkhnı temelini şu dört hadise dayandırmıştır: **"Helaller bellidir, haramlar da bellidir, ikisi arasında şüpheliler vardır."** **"Zarar vermek ve zarara karşılık zarar vermek yoktur."** **"Ameller niyetlere göredir."** **"Din nasihattir/samimiyettir."**^[1154]

1- Biz Ahmed b. Hanbel'in İslâm'ın temeli dediği üç hadisi burada aktaralım. *Niyet Hadisi:*^[1155]

"Ameller (başka değil) ancak niyetlere göredir, herkesin niyeti ne ise eline geçecek odur. Kimin hicreti Allah ve Resûlü (rızası ve hoşnutlukları) için ise onun hicreti Allah ve Resûlü'ne müteveccih sayılır. Kim de nâil olacağı bir dünya veya nikâhlanacağı bir kadından ötürü hicret etmişse onun hicreti de hedeflediği şeye göredir."^[1156]

2- *Bidat Hadisi:*

“Kim dinimizde bulunmayan bir şeyi ihdas ederse o mutlaka reddedilir.”^[1157]

3- *Hüküm hadisi:*

“Haramlar bellidir, helaller bellidir. İkisi arasında kalan şeyler -yani hüküm belirtilmeyen şeyler- ise şüpheli olanlardır. Her kim şüpheli şeylerden sakınırsa dinini ve ırzını kurtarmış olur..”^[1158]

Hadis âlimlerinin belirttiğine göre çok önemli mesajlar içerine bu hüküm hadisini Nu‘mân b. Beşir (ra) doğrudan Efendimiz’den (sas) duymuş ve bize nakletmiştir.

b. Sorumluluk Hadisi

“Birbirlerine merhamet, şefkat ve sevgi konusunda mü’minleri bir vücut gibi görürsün. Vücudun bir organı rahatsız olursa diğer organlar uyumadan ve hararetle birbirlerini ona çağırırlar.”^[1159]

c. En Hayırlı Nesil Hadisi

“İnsanların en hayırlısı benim asrında yaşayanlardır (sahâbe). Sonra onları takip edenler (tâbiûn), sonra onları takip edenlerdir (etbâu’ t-tâbiûn). Daha sonra birtakım topluluklar gelir ki onlardan kiminin şahitliği yemininin önüne geçer, kiminin de yemini şahitliğinin önüne geçer.”^[1160]

Zor Zamanlardaki İmtihanları

Nu‘mân b. Beşir’in Efendimiz’den (sas) sonraki hayatı kaynaklarımızda epey anlatılır. Hemen Efendimiz’in (sas) vefatının ardından Benî Saîde Sakifesi’nde konuşulanlar başta olmak üzere o günden dört raşid halifenin tamamının hayatında onun bazı hatıraları vardır. İslâm tarihinin en çalkantılı ve zor dönemlerinde o Şam tarafında yer almış, daha sonra Hz. Muâviye tarafından Suriye ve el-Cezire valilikleri için görevlendirilmişti.^[1161] el-Cezire dediğimiz yer, malum olduğu üzere Anadolu’nun bir bölümüdür.^[1162] Dolayısıyla Hz. Nu‘mân’ın Anadolu topraklarında ayak izleri vardır.

Bir müddet sonra onu Kûfe valiliğinde görüyoruz. Hz. Hüseyin’in elçisi Müslim b. Akîl, Kûfe’ye geldiğinde o zaman vali odur. Hz. Nu‘mân, Ehl-i Beyt’e duyduğu derin muhabbetten dolayı Hz. Hüseyin’in elçisinin yaptıklarına göz yumuyor, insanların ona olan teveccühüne seviniyor, bu konuda onun rahat etmesini sağlıyordu. Bu gelişmelerden haberdar olan

Yezid çok endişelendi ve vali Nu'mân b. Beşir'in gelişmelere karşı aciz kaldığını ifade ederek hemen Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad'a bir mektup yazdı. Mektubunda onu Kûfe valisi olarak atadığını, ne yapıp edip Müslim b. Akil'i tutuklayıp öldürmesini ve Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye sokmamasını emretti. Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyad, Kûfe'ye gitti ve Nu'mân b. Beşir'in azledildiğini ona bildirdi. Nu'mân b. Beşir bu azledilişten sonra oğlu Muhammed'i yanına alarak Dımaşk'a gitti ve oraya yerleşti. Bir müddet sonra Dımaşk kadılığına getirildi.^[1163] Yezid'in yanlış uygulamalarını görünce daha fazla dayanamadı ve o günlerde yavaş yavaş sesi duyulan Abdullah b. Zübeyr'in hareketine dahil oldu. Abdullah b. Zübeyr, hilafetini ilan edince onu Humus valiliğine atadı.^[1164] Bu valiliği bir aralık devam ettirdi. Abdullah b. Zübeyr'in feci bir şekilde öldürülmesinin ardından hilafete Mervân b. Hakem geçti. Mervan yönetimi devralınca Humus halkı, valileri Nu'mân'a isyan etti. Nu'mân b. Beşir, halkın elinden canını zor kurtardı. Halep ile Humus arasında bulunan Maarre kasabasından geçerken bir oğlu burada vefat etti ve oraya defnedildi. Daha sonra bu yer *Maarretünnu'mân* diye anılmaya başlandı.^[1165]

Nu'mân b. Beşir (ra) Humus'un köylerinden biri olan *Bîrîn'e* geldi ama o köyde Mervân'ın adamlarının saldırısına uğradı ve orada hicrî 64'te şehadet şerbetini içti.^[1166] Çok feci bir şekilde öldürüldü. Zalimler başını gövdesinden ayırmışlardı. O anlara şahit olan hanımı Nâile bint Beşir el-Kelbî: "Onun başını benim kucağıma atın! Çünkü buna en layık olan kişi benim!"^[1167] diyerek eşine olan sevgisini ortaya koymuştu. Hatta şair olan kızı Humeyde,^[1168] babasının şehadetini anlatan bir mersiye/şiir okudu, o şiir kaynaklarımızda mevcuttur.^[1169] Kabri halen o köydedir.

İlim, cihad, mücadele ve imtihanlarla dolu olan hayatı böylece noktalanmış oldu. Allah (cc) kendisinden ebeden razı olsun...

Evlilikleri ve Çocukları

Nu'mân b. Beşir (ra) hayatında birçok evlilik yapmış, bu evliklerden İbn Sad'ın verdiği bilgiyi esas alarak^[1170] aktarırsak 7'si erkek, 5'i kız 12 tane çocuğu olmuştur.^[1171] Çocukları İslâm tarihinde bir şekilde isimlerinden söz ettirmişlerdir. Özellikle oğlu Muhammed ve Ebân devrinin en meşhur âlimlerinden olmuştur. Muhammed b. Nu'mân, İslâm tarihinin önemli ismi İbn Şihâb ez-Zührî'nin (v.124/742) hocasıdır.^[1172] Torunlarından Hakem b. Abdusselam da meşhur muhaddislerdendir. Kızlarından ikisi ise İslâm

tarihinde isimleri pek de hoş olmayan hadiselerle karışan iki isim ile evlenmişlerdir. Ümmü Ebân isimli kızı Haccâc b. Yusuf ile ya da bilinen lakabıyla Haccâc-ı Zalim ile Amre isimli kızı ise Hz. Hüseyin'in kanının hesabını sorma iddiası ile çok farklı şeylere tevessül eden Muhtâr es-Sekafî ile evlenmiştir. [\[1173\]](#)

Nu'mân b. Beşîr'in soyu yıllar yılı devam etmiştir. Endülüs'teki etkili ailelerden biri olan Benî Abdüsselam, Hz. Nu'mân'ın soyundan gelenlerdir. [\[1174\]](#)

İşte kendisi küçük yaşlarda Peygamber iklimine dahil olsa da büyük işlerin altına imza atan Nu'mân b. Beşîr böyle biridir. Allah (cc) onun hayatından ve özellikle naklettiği hadislerden hakkıyla istifade edebilmeyi bizlere nasip eylesin.

Bir Şair Olarak Hz. Nu'mân (ra)

Hz. Peygamber'in (sas) şairlerinden olan Nu'mân b. Beşîr'in dayısı Abdullah b. Revâha ile annesi Amre bint Revâha şiir söyleme kabiliyetinde o günün dünyasında zirve isimlerdendi. Onların bu kabiliyetleri Nu'mân b. Beşîr'e ve çocuklarına da intikal etmişti. O soy içerisinde birçok ismin şairlik kabiliyetlerini görmek mümkündür. [\[1175\]](#)

Nu'mân b. Beşîr de hayatının çeşitli dönemlerinde farklı olay ve hadiseler üzerine şiirler okumuştur. Hz. Nu'mân'ın bu şiirleri bir divan hacmine ulaşmıştır. Hâlid b. Külsûm (II./VIII. yüzyıl) bu şiirleri *Mecmû'u şî'ri'n-Nu'mân* adıyla bir araya getirmiştir. Şiirler, Fritz Krenkow tarafından *Şî'rü'n-Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî* ve Bekir b. 'Abdi'l-'azîz b. Ebî Dülef el-'İclî, (Delhi 1337), Yahyâ el-Cübûrî tarafından *Şî'ru Nu'mân b. Beşîr el-Ensârî* adıyla yayımlanmıştır. [\[1176\]](#)

Onun şiirlerinden bir tanesini burada aktarmış olalım.

Nimetler Yurdu

*Azametli, mukaddes ve ebedi olan arşın sahibi ne yücedir.
Bize bir din ve peygamber olarak Muhammed'i (sas) seçendir.
O, Kitab'ı okuyan ve şiddetli azabı olan cehennemden korkutandır.
Okuyanlara istikamet kazandırtan, doğru yolda yürüten, bir rehberi ulaştırandır.
Bilmez misiniz O'nun peygamberi size geldi,
O çok hikmetli ve sözünün eri idi.*

Allah'tan getirdiği hidayeti size ulaştırdı, daveti ve inzarı herkesi kuşatıverdi.

Kim O'nun davetine uyarsa nimetler yurdu cennette saadeti elde edecek!
İşledikleri salih amellerine karşılık inciler, yakutlar, ipekler kendisine giydirilecek!

Bunda şüphe yok, canlarının istediği ve gözlerinin beğendiği her şey onlar için orada olacak!

Kur'ân ve hadislerin anlattığı o nimetler yurdu, elbet benim şiirlerimde anlattıklarımın daha güzel olacak! [\[1177\]](#)

[\[1113\]](#) Ortaçağ Ermeni kaynaklarında *Payberd*; Bizans kaynaklarında *Payper*, *Baberd*, *Paypert*; XIII. yüzyıl sonlarında bu bölgeden geçen Marco Polo'nun *Seyahatnâme*'sinde *Paipurth*, *Baiburt*; Arap kaynaklarında *Bâbirt* (بابيرت); II. Mesud adına 1291'de basılan bir parada *Baypirt*; Akkoyunlu tarihinden bahseden çağdaş eserlerde *Pâpîrt* (پاپيرت) şeklinde geçen kelimenin son hecesi berdin “yüksek kale” anlamına geldiği bilinmekteyse de ilk hecesine bir mâna verilememektedir. Osmanlı dönemine ait kaynaklar bu ismi bugünkü söylenişine uygun olarak *Bayburd* (بايבורد) şeklinde kaydederler. Bkz. İsmet Miroğlu, “Bayburt” *DİA*, V, 225.

[\[1114\]](#) Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, s. 215.

[\[1115\]](#) Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2277, 2278; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 176-178; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 259, 260.

[\[1116\]](#) Battal Gazi diye bilinen ve hakkında birçok menkıbe ve efsane anlatılan İslâm tarihinin meşhur komutanlarından biridir. Azatlı bir köle iken İslâm ile müşerref olmuş, daha sonraki hayatını cihad meydanlarında geçirmiştir. İmam Mâlik onun hakkında şöyle demektedir: “Çokça hac ve umre yapar, gazaya giderdi. Nihayet şehid olduğu zaman yükünün içindeki eşyalara arkadaşlarından ve yoldaşlarından başka hak sahibi olan kişi çıkmadı. Cömert ve eli açık bir kimseydi. Emir Ebû Muhammed Abdullah Battal'la birlikte Rum illerinde şehid edildi ve oraya defnedildi. Allah ona rahmet etsin.” İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 333.

[\[1117\]](#) Bu türbe, camii ve makamların bazıları şunlardır: Câmi-i Kebîr, Şeyh Veysel Camii, Ferecullah Mescidi, Bekir Çelebi Mescidi, Ahî Ahmed-i Zencanî Mescid ve Zâviyesi, Kadızâde Mescidi, Hoca Ali Mescidi, Hasaniye Mescidi, Şeyh Hayran Mescidi, Şingâh Mescidi, Haydarîhâne Zâviyesi, Hoca Yâkut (Yâkutiye), Sultan Fakih, Seyyid Sâlih türbeleri.

[\[1118\]](#) Bkz. Arif Aytekin, “Bâbertî” *DİA*, IV, 377, 378.

- [1119] Bkz. Saadettin Gümüş, “Cürcânî, Seyyid Şerif” *DİA*, VIII, 134-136.
- [1120] Bkz. İbrahim Hakkı Aydın, “Molla Fenârî” *DİA*, XXX, 245-247.
- [1121] Bkz. Bilal Dindar, “Bedreddin Simâvî” *DİA*, V, 331-334.
- [1122] Bkz. Yıldırım, *Sâhabe İklimi*, II, 435-462.
- [1123] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 310; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 60.
- [1124] İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 2000; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 310; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 388.
- [1125] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 310-312; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 60-63.
- [1126] Hâkim, *el-Müstedrek*, VII, 320.
- [1127] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 179; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, I, 398, 399; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, I, 252, 253; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 603, 604.
- [1128] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2581, 2582; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 198, 199; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 441, 442; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 375.
- [1129] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2620; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 242; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 377.
- [1130] Bkz. Yıldırım, *Sahâbe İklimi*, II, 435-462.
- [1131] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 766; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, II, 552; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 212, 213; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 604.
- [1132] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2427; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VII, 24.
- [1133] O isimler şunlardır: Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin, Abdullah b. Ebî Talha, İbrâhim b. Ebî Mûsâ el-Eş'arî, Münzir b. Ebî Üseyd es-Sâidî, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm, Sinân b. Seleme el-Hüzelî, Abdullah b. Hâris b. Amr el-Kureşî, Abdullah b. Hâris b. Nevfel, Abdurrahman b. Zeyd b. Hattâb el-Adevî, Muhammed b. Nübayt, Yahyâ b. Hallâd ez-Zürakî ve Nu'mân b. Beşîr.
- [1134] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 388.
- [1135] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 388.
- [1136] İbn Mâce, “Et'ime”, 29; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebir*, XXI, 173.
- [1137] Tевbe 9/19.
- [1138] Müslim, “İmâra”, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 319.
- [1139] Buhârî, “Kitabü'ş-Şerike”, 3; “Şehâdât”, 30.
- [1140] Tirmizi, “Fiten”, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 310.
- [1141] Müslim, “Vesaya”, 13; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, s. 47; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 318; İbn Mâce, “Hibât”, 1.
- [1142] “**Namaz mü'minin miracıdır.**” Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, I, 226; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, X, 453.

[1143] “Namazın anahtarı abdest, cennetin anahtarı da namazdır.” Tirmizî, “Taharet”, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIII, 29.

[1144] “Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ameli onun namazıdır. Eğer namazı düzgün olursa işi iyi gider ve kazançlı çıkar. Namazı düzgün olmazsa kaybeder ve zararlı çıkar. Şayet farzlarından bir şey noksan çıkarsa Azîz ve Celîl olan Rabbi: ‘Kulumun nâfile namazları var mı, bakınız.’ der. Farzların eksigi nâfilelerle tamamlanır. Sonra diğer amellerinden de bu şekilde hesaba çekilir.” Nesâî, “Salât”, 9; Ebû Dâvûd, “Salât”, 148; İbn Mâce, “Salât”, 202.

[1145] “Namaz dinin direğidir.” Askalânî, *et-Telhîsül-Habîr*, I, 308, 446; Süyûtî, *Câmiü’l-Kebîr*, IV, 10.

[1146] Buhârî, “Ezân”, 71; Müslim, “Salât”, 128; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 349-350.

[1147] İbrahim Hatiboğlu, “Nu‘mân b. Beşir” *DİA*, XXXIII, 234.

[1148] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre*, s. 259.

[1149] İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, X, 448.

[1150] İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, LXII, 119.

[1151] İbrahim Hatiboğlu, “Nu‘mân b. Beşir” *DİA*, XXXIII, 234.

[1152] İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, I, 11.

[1153] İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, IX, 201.

[1154] İbn Receb, *Câmiu’l-Ulûm*, s. 5-6.

[1155] Niyet hadisi hakkında âlimlerimiz çok önemli tespitler yapmışlardır. Abdurrahman b. Mehdî (v.198/813) bu hadis hakkında “İlmin otuz kadar konusunu içine almaktadır.” derken, İmam Şâfiî’nin (v.204/819) “İlmin yetmiş konusunu içine almaktadır.” şeklindeki ifadeleri yanında, Ebû Dâvûd (v. 275/888), Tirmizî (v.279/892) ve diğer bazı âlimler de onun “Dinin üçte birini içerdiğini” belirten sözler söylemişlerdir. Bkz. Nevevî, *Şerhu’n-Nevevî*, XIII, 53-54; İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, I, 11.

[1156] Buhârî, “Bed’ü’l-Vahy”, 1; Müslim, “İmâret”, 155; Ebû Dâvûd, “Talak”, 11.

[1157] Buhârî, “Sulh”, 5; Müslim, “Akdiye”, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXXXIII, 157.

[1158] Buhârî, “İmân”, 52.

[1159] Buhârî, “Edeb”, 27.

[1160] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXX, 292.

[1161] İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, V, 311, 312; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 62, 63.

[1162] el-Cezire, Dicle'nin doğusunda kalan Meyyâfârikân (Silvan), Erzen, Siirt, Zap havzası ve Fırat'ın batısındaki Adıyaman'ı da içine alan geniş bir bölgedir. Hatta bazı âlimlere göre, Musul ve Tikrit bölgeleri de bunlara dâhildir. Bkz. İbn Havkal, *Sûretü'l-Arz*, s. 204; İzzeddin İbn Şeddâd, *el-A'lâku'l-Hatîre*, s. 4-7; Makdisî, *Ahsenü't-Tekâsîm*, s. 136-151.

[1163] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 311; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 62.

[1164] İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, V, 312; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 62.

[1165] Yâkût, *Mu'cemü'l-Büldân*, V, 156.

[1166] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 63; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 391.

[1167] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 391.

[1168] Humeyde bint Nu'mân, şiirleriyle meşhur olmuş bir hanımdır. Özellikle hiciv tarzı şiirler okurdu. Önce Cüzam kabilesinden Ravh b. Zinbâ ile evlenmişti. Onu hicveden şiirler okuyunca eşi onu boşamıştı. İkinci evliliğini yaptığı eşi de yine aynı gerekçe ile ondan boşanmıştı. Kız kardeşi Ümmü Ebân, Haccâc b. Yusûf ile evlenince Haccâc da onun hicivlerinden kurtulamamıştı. Bunun üzerine Haccâc, onu Şam'a sürmüştü. Bkz. el-İsfahânî, *el-Eğânî*, XVI, 53-54.

[1169] İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LXII, 115.

[1170] Çocuklarının ve onların annelerinin isimleri şu şekildedir: Abdullah, Muhammed, Emetullah, Habibe, (Bunların annesi Ümmü Abdullah bint Amr'dır.) Yezid, Ebân, Ümmü Ebân (Bunların annesi Nâile bint Beşir'dir.) Velid, Yahya, Beşir, (Bunların annesi Ümmü Veled'dir.) Ümmü Muhammed/Hümejde ve Amre. (Bunların Annesi de Leylâ bint Hâni'dir.)

[1171] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 386, 387.

[1172] Bkz. Halid Özkan, "Zührî" *DİA*, XLIV, 544-549.

[1173] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 386, 387.

[1174] İbn Hazm, *Cemheretu Ensâbü'l-Arab*, s. 363-365.

[1175] İbn Hazm, *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, s. 364.

[1176] İbrahim Hatiboğlu, "Nu'mân b. Beşir" *DİA*, XXXIII, 234.

[1177] Yahya el-Cevrî, *Şi'ru Nu'mân b. Beşir el-Ensârî*, s. 92.

❦ Nu‘mân b. Beşir’in Hayatından Mesajlar

❦ Merhamet meltemi, çocuklara yansıtılması gereken en önemli esaslardan biridir. Şefkat ve müsamahanın eğitimin temeli olduğunu unutma ki sabırla bu zor işin üstesinden gelebilesin.

❦ Muhabbet azığı, çocuklara verasetle belletilmesi gereken en önemli adımlardan biridir. Terbiyenin muhabbet düzleminde yapılacağını hatırlından çıkarma ki kalpten kalbe köprüler kurabilesin.

❦ Sorumluluk şuuru, çocuklara vurulması gereken en önemli aşıllardan biridir. Zamanını ve muhtevasını iyice ayarla ki telafisi zor olan durumlara düşmeyesin.

❦ Adalet duygusu, çocuklara öğretilmesi gereken en önemli hususlardan biridir. Anlamını ve ehemmiyetini iyice öğret ki hukuka riayet eden evlatların sahibi olabilesin.

❦ İtaat bilinci, çocuklara verilmesi gereken en önemli ilkelerden biridir. Gerekliliğini ve sınırlarını iyice bellet ki saadeti elde edebilesin.

Nübüvvet Medresesinin Hafızası
EBÛ HÜREYRE

Radiyallahu Anhu

Bilecik

لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ لَا يَسْأَلُنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ
أَحَدٌ أَوَّلَ مِنْكَ، لِمَا رَأَيْتُ مِنْ جِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ

“Ey Ebû Hüreyre! Hadise karşı hırsını bildiğim/gördüğüm için bana bu soruyu soracak ilk kişinin senden başkası olmayacağını tahmin etmiştim.”

(Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XVII, 207)

Bir adam Ebû Hüreyre'ye gelerek: “Takva nedir?” dedi. Ebû Hüreyre: “Dikenli bir yola girdin mi?” diye sordu. Adam: “Evet.” dedi. Ebû Hüreyre de: “Nasıl yol aldın?” diye devam etti. Adam: “Dikeni gördüğüm zaman ondan uzaklaştım veya onun üstünden atladım ve ondan uzak durdum.” dedi. Ebû Hüreyre: “İşte takva budur.” dedi. Ebû Hüreyre (ra)

(Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, s. 350)

Adı: Abdurrahman b. Sahr
Anlamı: Rahman'ın kulu
Künyesi: Ebû Hüreyre / Kedi yavrusunun babası
Lakabı: İlmin kabı
Baba Adı: Sahr b. Amir b. Abdizi's-Şera
Anne Adı: Ümeyme bint Subeyh
Kabilesi: Devsoğulları/ Yemen
Doğum Yeri: Yemen
Doğum Yılı: N. Öncesi, 10/Milâdî, 600
İslam'a Girişi: Hicretin 7. yılı
Sohbet Süresi: 4 yıl
Rivayeti: 5374
Savaşları: Mekke Fethi, Yermûk, Cürcan vs.
Görevleri: Bahreyn ve Medine valiliği

Vefat Yeri: Bakî Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı: Hicrî, 58/ Milâdî, 678
Vefat Yaşı: 78

Nübüvvet Medresesinin Hafızası EBÛ HÜREYRE (Radiyahallahu Anhu)

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a, bize peygamberler ve kitaplar gönderen Rahîm ve Rahmân olan Rabbimize, bize o kitabın hayata nasıl aktarılacağını gösteren en güzel örnek olan Efendimiz'i (sas) ve en güzel örnekler olan sahâbeyi bahşeden Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen iki cihan serveri, *Mübeşşir*, *Nezir*, *Sirace'n-Münir*, *Daî*, *Üsvetü'n-Hasene*, *Hulukin Azîm*, *Rahmeten li'l-Âlemin* olan Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'ya binlerce, milyonlarca salât ve selam olsun.

Onun (sas) mübarek ellerinde yetişen tüm sahâbe efendilerimize, adını bilip bilmediğimiz 100 bini aşkın o büyük sevda ve aşk kahramanlarına, *82 İl 82 Sahâbî* projesinde şimdiye kadar adını andığımız, anmadığımız tüm Ashâb-ı Kirâm efendilerimize selam olsun.

Bu projenin son ismi olan ve nübüvvet medresesinin hafızası, peygamber ikliminin köprüsü, kurban neslin en önemli siması, milâdî 6. asrın diğer asırlara ulaşmasının en önemli vesilesi Hz. Ebû Hüreyre'ye de binlerce selam olsun.

Rabbimize ne kadar hamddetsek azdır, hem bize böyle bir hayırlı hizmet nasip ettiği için hem bize o Azîz Peygamber'in ashâbını sevdirdiği için hem memleketimizin her tarafında sahâbe adına meclisleri kurmaya muvaffak kıldığı için hem 3 yıl önce başlayan bu yürüyüşü bugün nihayete erdirdiği için...

Binlerce hamdolsun O'na...

Elbette durmak yok. İlhamını uyku nedir bilmeyen, yorgunluk nedir bilmeyen, bahane nedir bilmeyen, rahat nedir bilmeyen bir nesilden almaya

Çalışanlar durabilir mi? İnşallah bu yürüyüş durmayacak, dünyanın dört bir tarafına sahâbenin 14 asır önce bıraktığı mesaj o mesaja gölge düşürülmeden taşınacak, taşınmaya gayret edilecek. Rabbim bundan bizi geri koymasın, bir an olsun bizi ashâbın yolundan ayırmasın.

Bilecik’in Nasibi

Üç yıl önce bu proje oluşturulurken illerde hangi sahâbî efendilerimizin anlatılması gerektiğı ile alakalı bazı ilkeler belirlenmiş ve bu ilkelere bağılı olarak da isimler ortaya konmuştu. Sahâbe ile alakalı bir çalışmada elbette Eb Hüreyre (ra) gibi bir isim olmalıydı. Bu isim nerede anlatılmalı sorusu sorulunca tereddüt etmeden Bilecik’in karşına onun adını yazmıştık. Sebebi malum, 600 yıl İslâm’a bayraktarlık yapmış olan Osmanlı’nın tohumunun atıldığı bu güzel belde 14 asırdır inanan her insanın yüreğine nübüvvet medresesinin tohumunu atan Eb Hüreyre anlatılmalıydı. Kuruluş’un şehrinde, şeyh Edebâli’nin (v. 726/1326) ^[1178] şehrinde, Ertuğrul Gazi’nin (v. 680/1281-82 [?]) ^[1179] şehrinde, onlara ve onlardan sonra gelen tüm Müslümanlara ilham kaynağı olan nübüvvet pınarının en güzel temsilcilerinden olan ve nübüvvet medresesinin en gr sedalarından olan Eb Hüreyre (ra) anlatılmalıydı. Böyle de oldu hamdolsun. 3 yıl boyunca devam eden ve şimdi Eb Hüreyre (ra) ile nihayete erecek olan bu güzel yürüyüş, ne kadar hoş bir tevafuk ki sahâbenin sertacı olan Hz. Ebû Bekir (ra) ile başlamış ve sahâbenin hafızası olan Eb Hüreyre (ra) ile bu fasılda son buluyor. Mevlâ adını andığımız, anamadığımız tüm sahâbî efendilerimizden ebeden razı olsun.

Kolay mı Eb Hüreyre’yi (ra) Yansıtabilmek?

Eb Hüreyre (ra) gibi bir dev kameti sınırlı bir zaman diliminde ve sınırlı sayfalar içerisinde anlatmak gerçekten kolay değıl. Her boyutu ile anlatmak hiç mümkün değıl. 28 yılı Yemen’de nübüvvetten mahrum bir şekilde geçen, 50 yılı ise nübüvvetin pınarının başında geçen 78 yıllık bir hayatı nasıl anlatabiliriz ki? İlim, iman, ihsan, irfan, izzet, istikrar ve istikamet ile geçen 50 yıllık bir hayatı nasıl tam anlamı ile anlatabiliriz ki?

Eb Hüreyre (ra) dediğimizde ne demiş olduğumuzu şöyle ifade edebiliriz: Bir elimize en önemli hadis kaynağımız olan İmam Buhârî’nin (v.256/870) *Sahih*’ini alsak diğerk elimize ikinci önemli hadis kaynağımız olan İmam Müslim’in (v.261/875) *Sahih*’ini alsak -bilindiğı üzere bu iki değırli

kaynağa *Sahiheyn* deniyor- “Bu iki temel kaynağımızda Hz. Peygamber dışında adı en fazla anılan insan kimdir?” sorusunun cevabı Hz. Ebû Hüreyre olacaktır.

Sadece bu iki hadis kaynağımızda değil geriye kalan diğer kaynaklarımızda Ebû Dâvûd (v.275/889), Nesâî (v.303/915), Tirmizî (v.279/892) ve İbn Mâce’nin (v.273/887) *Sünen*’lerinde, İmam Mâlik’in (v.179/795) *Muvatta*’sında, İbn Hibbân’ın (v. 354/965) *Sahih*’inde, Rûdânî’nin (v.1094/1683) *Cem’u’l-Fevâid*’inde, Ahmed b. Hanbel’in (v. 241/855) *Müsned*’inde; sadece hadis kaynaklarında değil tefsirlerde, akaid ve kelim kitaplarında, tarih ve siyer kitaplarında, fıkıh ve usûl kitaplarında en fazla adı anılan isim Ebû Hüreyre’dir.

Dolayısıyla Ebû Hüreyre demek tefsir demek, hadis demek, sünnet demek, fıkıh demek, siyer demek, tarih demek, akaid demek, irfan demek, zühd demek, cihad demek, ilim demek, istikamet demek, istikrar demek hepsini içine alacak bir şey söylersek: *Ebû Hüreyre demek din binasının en temel taşı demek, İslâm binasının en önemli direği demektir.*”

Nasıl Kazanıldı Bu Konum?

Peki, Ebû Hüreyre’ye böyle bir kamet kazandırtan sebepler neler olmuştur? Neden başka bir sahâbî efendimize nasip olmayan Hz. Ebû Hüreyre’ye nasip olmuştur? Hem de Efendimiz (sas) ile beraber 10, 15, 20, 23 yıl kalan yüzlerce sahâbî efendimiz varken onlardan biri değil de, toplam 4 yıl Efendimiz (sas) ile beraber kalan Ebû Hüreyre böyle bir makamın, mevkiin, konumun sahibi olmuştur.

Elbette bunun belli başlı bazı sebepleri vardır ama temelde beş önemli adımın Ebû Hüreyre’ye bunu kazandırttığını söyleyebiliriz. Nedir bu sebepler?

1. *Derin Bir Sevda*
2. *Güçlü Bir İhtiyak*
3. *Kuvvetli Bir Hafıza*
4. *Ciddi Bir Sorumluluk*
5. *Sağlam Bir Sadakat*

Kısaca bunların ne olduğuna değinelim.

1. Derin Bir Sevda

Hız. Ebû Hüreyre'de olan en önemli özellik bu idi. O, Allah'a, Resûlü'ne, Kur'ân'a, hakikate derin bir sevdâ ile bağlanmıştı. Öyle bir sevdâsı vardı ki o sevdâ için her şeyden vazgeçebilirdi ve zaten vazgeçti de... Düşünebiliyor musunuz, İslâm'dan önceki hayatında bir mesleği var, o aslen fırıncıdır ve mahir biridir.^[1180] Medine'de onun işine ihtiyaç vardır, bu alanda çalışsa ciddi maddi imkânlar elde edebilir. Önceleri köle sahibi olacak kadar durumu iyidir ama o adeta kendi köle olacak bir durumu kabullenmiştir. Günlerce açlığa katlanmayı göze almıştır. İki gün, üç gün, dört gün bir sıcak çorbaya hasrettir. Ama bütün bunlara rağmen Peygamber mescidini terk etmemekte, gidersem bir şeyleri kaçırdım korkusu ile bağrına taş bağlamakta, Peygamber dünyasına şahit olmak için kendisini adeta feda etmektedir.

Allah aşkına sevdâ olmazsa aşk olmazsa bu zorluklara katlanılabilir mi? Bu kadar sıkıntıya, derde, fedakârlığa göğüs gerilebilir mi? Sevmesiniz bir şeyleri sevdâ haline getirmesiniz sevdiğinizin yolunda yürüyebilir misiniz? Onu 4 yıl boyunca Efendimiz'den (sas) bir an olsun ayırmayan bu sevdâsı, aşkı ve heyecanı idi.

2. Güçlü Bir İhtiyak

Ebû Hüreyre'nin (ra) ilme karşı, hakikate karşı, Efendimiz'in (sas) kutlu sözlerine karşı güçlü bir ihtiyakı vardı. Bu konuda bir örnek aktaralım. Efendimiz (sas) bir gün Mescid'de ashâbına bir şeyler anlatıyor. Sözün bir yerinde diyor ki: **“Kıyamet gününde benim şefaatiyle bazıları çok ama çok mutlu olacak.”** Bu sözü Efendimiz (sas) söyler söylemez Ebû Hüreyre: “Ey Allah'ın Resûlü! Kıyamet gününde şefaatinle daha çok mutlu olacak olanlar kimlerdir?” diye sorar. Resûlullah: **“Ey Ebû Hüreyre! Hadislere olan hırsını (titizliğini) gördüğüm/bildiğim için senden önce bir kimsenin bana bu soruyu sormayacağını zaten tahmin etmiştim. Kıyamet gününde şefaatiyle mutlu olacak olanlar, gönülden ‘Lâ ilahe illallah’ diyenlerdir.”** dedi.^[1181] Sadece bu rivayetin üzerinden bile anlayabiliriz Ebû Hüreyre'nin ilme, hadislere olan ihtiyak ve hırsının ne derecede olduğunu...

3. Kuvvetli Bir Hafıza

Ebû Hüreyre'nin (ra) en önemli özelliklerinden biri de onun çok kuvvetli bir hafızasının olması idi. Elbette bunun Allah vergisi bir nimet olduğunu söyleyebiliriz. Ancak şunu unutmayalım ki hafızanın güzel şeyler için

kullanılması ve korunması yani sıhhati, insanın selimiyeti ile alakalıdır. Ne demek bu? İnsan selim olursa hafıza sıhhatli kalır. Hafızanın zayıflaması insanın yediklerinin, içtiklerinin, gördüklerinin, duyduklarının ve konuştuklarının neler olduğu ile birebir bağlantılıdır. Haramlarla arasına mesafe koyamayan birisinin kuvvetli bir hafızasının olması mümkün değildir.

Hız. Ebû Hüreyre'nin nasıl bir hafızaya sahip olduğunu bir örnek üzerinden anlayalım. En az 30-40 sene sonra yeni İslâm ile tanışmış bazı gençler Hız. Ebû Hüreyre'ye soruyorlar: "Ey Allah Resûlü'nün sahâbîsi! Sen nasıl Müslüman oldun?" Ebû Hüreyre başlıyor anlatmaya, uzunca bir anlatımı var ama bir cümlesi bizim için burada çok önemli, diyor ki: "Hicretin 7. yılında kaviminden bir toplulukla Hız. Peygamber (sas) ile buluşmak üzere Medine'ye gelmiştik. Biz Medine'ye vardığımızda Efendimiz'in (sas) Hayber'de olduğunu duyduk. Bunun üzerine Hayber'e gitmeye karar verdik. Hız. Peygamber (sas) kendi yerine Gıfaroğulları'ndan Sibâ b. Urfuta'yı vekil olarak bırakmıştı. İnsanlara namazı o kıldırıyordu. O günün sabah namazını da o bize kıldırdı. İlk rekâta Meryem Sûresi'ni, ikinci rekatta Mutaaffîn Sûresi'ni okudu. Namaz bittikten sonra Sibâ bize bir miktar azık verdi ve bizi Hayber'e doğru yolcu etti."^[1182] 30-40 sene sonra böyle bir anlatım, onun hafızasının ne kadar kuvvetli olduğunu bir işareti değil midir? İşte Ebû Hüreyre'yi elde ettiği konuma taşıyan önemli vesilelerden biri de budur.

Bir gün onun hafızasını test etmek istemiştir dönemin Medine valisi Mervân b. Hakem. Perdenin gerisine kâtibi Ebû'z-Zu'ayza'yı yerleştirmiştir. Sonra Ebû Hüreyre'yi çağırmış ve onlarca mesele hakkında hadisler sormuştur. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadisleri perdenin gerisinde olan kâtip birer birer kayıt etmiştir. Aradan bir yıl geçtikten sonra tekrar Mervân, Ebû Hüreyre'yi çağırmış ve o hadisleri sormuştur. Bir yıl önce söylenen ve kayda geçen o hadisler aynı şekilde o dilden yine rivayet edilmiştir. O unutmayı unutan bir neslin, kilit neslin, anahtar kuşağın bir temsilcisi olarak hadisleri böyle hıfzetmiş ve aktarmıştır. Sonrasında Mervân b. Hakem, yaptığını anlatmış, hafızasından dolayı Ebû Hüreyre'yi tebrik etmiştir.^[1183]

Malum olduğu üzere daha Resûlullah (sas) hayatta iken Ebû Hüreyre (ra) ondan hadis rivayet etmeye başlamıştı. Bu hal bazıları tarafından tenkit edildi ve onun çok hadis rivayet etmesi eleştiri konusu oldu. Kendisini eleştirenlerden birine Ebû Hüreyre (ra): "Resûlullah (sas), dün yatsı namazında hangi sureleri okudu?" diye sordu. O şahıs: "Bilmiyorum." dedi. Ebû Hüreyre adama: "Sen namazda yok muydun?" dedi. O da: "Evet, vardım." diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (ra) hafızalarının

farkını ortaya koyma adına dedi ki: “Ama ben çok iyi hatırlıyorum, ilk rekâta şu, şu ayetleri; ikinci rekâta ise şu ayetleri okudu.” dedi. [\[1184\]](#)

4. Ciddi Bir Sorumluluk

Ebû Hüreyre (ra), Efendimiz’den (sas) duyduklarını aktarma konusunda ciddi bir sorumluluk içerisindeydi. Bu sorumluluğun ne olduğunu anlayacağımız bir sözüne şahit olalım. Ebû Hüreyre diyor ki: “Eğer Bakara Sûresi’nin 159. ayetinde: **‘İndirdiğimiz açık delilleri, hidayet rehberi olan ayetleri, biz insanlara kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler var ya muhakkak ki Allah onlara lânet eder. Lânet edebilecek olanlar da lânet eder.’** ayeti olmasaydı hiçbir zaman size bir şey söylemezdim. Ama ne yapayım, bu ayeti her hatırladığımda ilim adına Resûlullah’tan (sas) duyduklarımı aktarma sorumluluğu beni ezip bitiriyor.” [\[1185\]](#)

İşte kurban neslinin en önemli ismi olan Ebû Hüreyre (ra) böyle bir ızdırabın altında inliyordu. O, bu ızdıraptan dolayı duyduklarını aktarma adına gayret gösterirken tarihte ve günümüzde birileri onu haksız yere eleştiriyor, tenkit ediyor, hatta tahkir ediyor ama Ebû Hüreyre ciddi bir sorumluluk şuuru ile ne kazanacaklarına ne kaybedeceklerine takılmadan Hz. Peygamber’in (sas) kutlu sözlerini insanlara aktarmaya devam ediyor, kıyamete kadar da devam edecek inşallah...

5. Sağlam Bir Sadakat

Sadakat, sıdk olmadan rivayet de olmuyor. Özellikle Efendimiz’in (sas) kutlu sözlerini aktarma noktasında öyle bir hassasiyet olmalı ki kılı kırk yararcasına bir titizlikle bu iş yapılmalı. Biz gerçekten Hz. Ebû Hüreyre’yi (ra) böyle bir konumda görüyoruz. Kendi sözünün üzerinden onun nasıl sağlam bir sadakat üzere olduğunu anlayalım. Diyor ki: **“Eğer hataya düşmekten korkmasaydım sizlere Resûlullah’tan (sas) duyduğum daha çok şey anlatırdım.”** [\[1186\]](#) Demek ki Ebû Hüreyre (ra) duyduğu her şeyi değil emin olduğu, aklında tam anlamı ile tuttuğu mesajları aktardı. Bu adım bile nasıl sağlam bir sadakat üzere olduğunun en büyük işaretidir.

21. Yüzyılda Ebû Hüreyreleşmek Mümkün mü?

Onun kutlu hayatına geçmeden bir noktaya daha dikkatleri çekelim. Ebû Hüreyre’yi Ebû Hüreyre yapan, Ebû Hüreyre’yi sahâbe içerisinde başkalarının erişemeyeceği bir konuma taşıyan çok önemli bir husus daha

var. Bu hususu iyice anlayabilirsek oradan şöyle de bir mesaj alacağız: 21. *Yüzyılda Ebû Hüreyreleşmek mümkün mü?* Onun gibi ilimden nasiplenmek mümkün mü? Onun gibi ilim yolunda, hakikat yolunda yürümek mümkün mü?

Hız. Ebû Hüreyre'yi, insanlığı hayran bırakacak bir konuma taşıyan en önemli sebeplerden biri de hiç şüphesiz aldığı dualardır. Onun hayatına bir de bu nazarla baktığımızda onun arkasında beş farklı duanın olduğunu görürüz. Nedir bu beş dua?

1. *Peygamber Duası*

2. *Anne Duası*

3. *Arkadaş Duası*

4. *Âlim Duası*

5. *Ümmet Duası*

Bu dualara kısaca değinelim.

1. Peygamber Duası

Hız. Ebû Hüreyre (ra) biraz önce değindiğimiz gibi kuvvetli bir hafızaya sahipti. Ancak hadisleri ezberleyebilmek için daha güçlü bir hafızaya sahip olmak gerektiğini bildiği için bir gün Hız. Peygamber'e (sas) hafızasından şikâyetle bulunmuş, Hız. Peygamber (sas) de ona elbisesini yere yaymasını ve konuşması bitinceye kadar öylece bırakmasını, sonra toplayıp sırtına tekrar giymesini tavsiye etmişti. Ebû Hüreyre (ra), Hız. Peygamber'in (sas) bu tavsiyesine uymuş ve o günden sonra duyduklarını bir daha unutmadığını ifade etmiştir.^[1187] Yani Ebû Hüreyre, Peygamber duası almıştı. Sadece bir defa değil kaç kez Efendimiz'den (sas) dualar almıştı.^[1188]

2. Anne Duası

Hız. Ebû Hüreyre (ra), küçük yaşta babasını kaybedince amcasının terbiyesinde büyümüş ama en büyük desteği annesi Ümeyme bint Subeyh'den^[1189] görmüştü. O annesine karşı hep büyük bir sevgi ve saygı içerisindeydi. Annesinin duasını çok önemser, onu almadan adım atmazdı. Bu konuda Âişe annemiz de diyor ki: “Ben annesine ikram ve ihsan konusunda Ebû Hüreyre gibisini görmedim. O annesine karşı çok farklı birisiydi.”^[1190] Âişe annemiz onun annesi ile olan bağıni böyle ortaya koyuyordu. Her gün, yıllarca annesine sabah erken uğrar öyle işine başlar, akşam annesine uğrar varsa bir hizmeti onu kendi elleri ile görür öyle evine

giderdi. ^[1191] Hatta Ebû Hüreyre (ra) sırf annesini yalnız bırakmama adına o hayatta iken hiç hacca gitmemiş ancak annesinin vefatından sonra hacca gitmeye başlamıştır. ^[1192]

Ebû Hüreyre'nin (ra) annesi ile olan ilişkisini iyice anlayabilmemiz için bir tablo aktaralım. Ümmü Hâni bint Ebî Talib'in azatlısı Ebû Mürre bize naklediyor: Dönem Emevî dönemidir. O günlerde vali Mervân b. Hakem'dir. Hac farızası için Mekke'ye giderken yerine vekil olarak Ebû Hüreyre'yi bırakmıştır. O günlerde İslâm devleti neredeyse üç kıtaya ulaşmıştır ve Ebû Hüreyre (ra) böyle bir devletin en önemli şehri olan Medine'nin valisinin vekilidir. Bu görev kendisine verildiği zaman bile annesinin halini sormaktan bir gün olsun geri durmamıştır. Bir haftadır yanı başındaki annesinin yüzünü görmeyen veya uzakta ise sesini duymayan yığınla insanın olduğu bu zamanlarda bu rivayeti anlayabilmek gerçekten zordur.

Ebû Hüreyre (ra) devletin işlerini yürüttüğü, valilik gibi ağır bir yükü taşıdığı o dönem zarfında bile hep annesinin duasını alarak işe başlar, evine dönerken de annesinin duasını alarak giderdi. Şimdi o buluşmalardan birine şahit olalım, bakalım anne-oğul birbirleri ile nasıl konuşuyorlar:

Ebû Hüreyre:

- *Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi senin üzerine olsun anneciğim!*

Annesi:

- *Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi, senin de üzerine olsun biricik yavrum!*

Ebû Hüreyre:

- *Beni küçükken nasıl şefkatle yetiştirip terbiye ettinse Allah da sana merhamet etsin anacığım!*

Annesi:

- *Yaşlılık halimde beni unutmayan ve her zaman bana iyilik ve ihsan eden oğlum! Rabbim senin üzerinden muhafazasını eksik etmesin, merhametini üzerinde daim kılsın!"* ^[1193]

Ebû Hüreyre'yi Ebû Hüreyre yapan, ona inanılmaz bir hafıza kazandıran, Resûlullah (sas) ile sadece dört yıl kalmasına rağmen şimdi hadis deyince akla ilk gelen ismin o olmasının en önemli sebeplerinden biri de annesinden aldığı bu dualardır.

3. Arkadaş Duası

Ebû Hüreyre öyle bir ahlak sahibi idi ki tüm arkadaşları yani diğer sahâbî efendilerimiz hep onu güzellikle, iyilikle ve dua ile anarlardı. Bu konu ile

ilgili de sadece bir örnek verelim. Aşere-i Mübeşşere'den Talha b. Ubeydullah (ra) diyor ki: “Allah Ebû Hüreyre'den razı olsun. Allah'a yemin olsun ki onun, bizim Peygamber'den (sas) duymadıklarımızı duyduğundan asla şüphe etmem. Gerçek şu ki bizler varlıklı kimselerdik, evimiz barkımız vardı. Peygamber'in (sas) yanına ancak sabah ya da akşamleyin gidebiliyorduk. Oysa Ebû Hüreyre hiçbir şeyi olmayan fakir bir insandı. Kendisi Hz. Peygamber'in (sas) misafiri olarak Suffa'da kalır ve yanından hiç ayrılmazdı. Orada ne duyarsa onu da bizlere aktarırdı.” [\[1194\]](#)

4. Âlim Duası

Ebû Hüreyre (ra) başta en hayırlı ikinci nesil olan tabiîn neslinin âlimleri olmak üzere kıyamete kadar gelecek tüm âlimlerin hayır dualarını almıştır ve almaya devam edecektir. Çünkü onun o güzel gayreti olmasa idi o âlimler o bilgilere nereden ulaşacaklardı? Bundan dolayı her âlim, onun adını andıkça dua ve büyük bir minnet ile andı, anmaya da devam edecek... Bu konuda yine sadece bir örnek verelim. Tabiîn neslinin dev kametlerinden biri Saîd b. Müseyyeb'tir (v. 94/713). [\[1195\]](#) Saîd b. Müseyyeb hem Ebû Hüreyre'nin en gözde talebesi hem de damadıdır. Ebû Hüreyre, kızını onunla evlendirmiştir. Saîd b. Müseyyeb ne zaman Ebû Hüreyre'den bir hadis veya bir hatıra nakletse: “Allah Ebû Hüreyre'ye rahmet etsin!” der [\[1196\]](#) yani dua eder, öyle söze başlardı.

5. Ümmet Duası

14 asırdır ümmetin çoğunluğu onu hep hayırla yâd etti. Ebû Hüreyre'yi (ra) sevmeyen, ona buğzeden, ona düşmanlık edenler az da olsa var. Ancak bunlar azınlıktadır, ümmetin çoğu hep Ebû Hüreyre'yi hayır ve vefa ile yâd etti, böyle etmeye de devam edecek. Ebû Hüreyre'nin (ra) kendisi, bu ümmetin daima şahsına dua edeceğini şöyle aktarıyor: “Allah'a yemin olsun ki beni duyan ne kadar Müslüman erkek ve kadın varsa hepsi beni severdi.” Ravi: “Bunu nasıl biliyorsun?” diye sordu. O da dedi ki: “Sürekli annemi İslâm'a davet etmeme rağmen her seferinde beni reddederdi. Bir gün yine kendisini İslâm'a davet ettiğimde Resûlullah (sas) hakkında hoşlanmayacağım şeyler söyledi. Bunun üzerine ağlayarak Resûlullah'ın (sas) yanına gittim ve kendisine: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Ben, (kendi annesini kastederek) Ebû Hüreyre'nin annesini her seferinde İslâm'a davet ettiğimde beni hep reddederdi. Bugün kendisini yine İslâm'a davet ettiğimde hakkında hoşuma

gitmeyecek şeyler söyledi. Onun Müslüman olması için dua et!’ dedim. O da öyle yaptı. Eve geldiğimde kapı kapalı olduğu halde içerden su sırlıtısını duydum. Annem elbiselerini giydikten sonra çabucak başörtüsünü taktı ve ‘Gir ya Ebû Hüreyre!’ dedi. Girdiğimde: ‘Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve resûlühü.’ dediğini duyduğumda (daha önce) üzüntümden ağlamışken (bu sefer) sevincimden ağlayarak koşa koşa Resûlullah’a geldim ve: ‘Müjde ey Allah’ın Resûlü! Allah duanı kabul buyurmuş, Ebû Hüreyre’nin annesine de hidayet vermiş!’ dedim. Daha sonra: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Allah’a dua et de beni ve annemi, erkek kadın bütün mü’mirlere ve erkek kadın her bir mü’mine sevdirsın.’ dedim. Daha sonra Resûlullah (sas): **‘Allah’ımı! Bu kulunu inanmış her bir erkek ve kadına sevdirdi!’** dedi. Bunun üzerine beni duyup da sevmeyen hiçbir mü’min ve mü’mine kalmadı.” [1197]

Dolayısıyla dünya döndükçe Ebû Hüreyre bu ümmet tarafından sevilecek ve duasını almaya devam edecektir. Onun adını andıkça “*Radiyallahu anhu/Allah ondan razı olsun*” diyoruz, onun adını andıkça yüreğimiz kıpır kıpır oluyor, onun adını andıkça bir anda iklim değişiyor, zamanlar değişiyor, zeminler değişiyor, rahmet ve mağfiret meltemleri esiyor. Böyle olduğu için o hep hayırlarla yâd edilecek, hep vefa ile anılacak ve hep dua ile ismi zikredilecektir.

Şimdi tam burada 21. yüzyılda Ebû Hüreyreleşmek isteyenlere bir mesaj verelim. Yapacağınız hayır işler ile bu ümmetin duasını alabilirsiniz değil mi? Âlimlerin, annenizin, arkadaşlarınızın duasını alabilirsiniz değil mi? Bütün bunlar mümkün değil mi? Ya Peygamber duası, onu almak da mümkün mü? Evet mümkün. Bakın Peygamberimiz (sas) nasıl bir dua yapıyor: **“Allah, benim sözümü işitip belledikten sonra onu tebliğ edenin yüzünü ak etsin ve güldürsün!”**[1198] İşte bu Peygamber duasıdır ve bu Ebû Hüreyreleşmenin yolunu gösteren en önemli işaret taşıdır. Rabbim bizleri de yüzleri ak olanlardan etsin inşallah.

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Bu ön bilgiler ışığında gelin hızlı bir şekilde Ebû Hüreyre’nin (ra) hayatına bir bakalım. Onun doğum tarihi milâdî olarak 600’dür yani nübüvvetten 10 yıl önce Devs kabilesinin içerisinde Yemen topraklarında doğmuştur. İhtilaflar olsa da babası Sahr b. Âmir[1199] ona Abdüşems ismini vermiştir. [1200] Müslüman olduğunda Efendimiz (sas) bu adı Abdullah veya

Abdurrahman olarak değiştirmiş^[1201] ama onun kedilere olan ilgisini görünce insanlar ona: “Eb Hüreyre/Kedicik Babası”^[1202] demiştir. Hz. Peygamber’in (sas) bu ifadesi onun lakabı olmuş hem gerçek ismini hem sonradan aldığı ismi unutturmuş ve artık o Eb Hüreyre lakabı ile meşhur olmuştur.^[1203]

Eb Hüreyre ocuk yaşlarda babasını yitirmiş, yetim olarak bymştir. Yetim olduğu için erken yaşta çalışmaya başlamış, bir dönem işçilik/amelelik yapmış, bir dönem fırıncılık yapmış, bir dönem de ileride evleneceği hanım olan Bsre bint Gazvân’ın^[1204] yanında çalışmıştır. Buradan önemli bir mesaja dikkat etmek gerekir: Esasen efendisi/patronu sayılan Bsre bint Gazvân, Eb Hüreyre’nin (ra) ahlakına şahit olunca yıllar sonra onunla evliliği kabul etmiştir.^[1205] O evlilikten *Bilal, Abdurrahman, Muharrer* adında  oğlu ve ismi bilinmeyen ama ileride Saîd Müseyyeb ile evlenecek bir kızı, Abdurrahman ve Müslim isimlerinde de torunları olacaktı. ^[1206]

Eb Hüreyre’nin gençlik yılları böyle geçerken kendi kabilesinden olan ve İşlm tarihinde önemli bir sima olan Tufeyl b. Amr,^[1207] Mekke’nin son demlerinde Efendimiz (sas) ile tanışmış, ondan İşlm’a ait mesajları dinlemiş ve iman etmiştir. İmana ait bilgileri alarak kabilesine dönen Tufeyl b. Amr, insanlara İşlm’ı anlatmaya başlamış ama o günler için pek de başarı elde edememiştir. O ilk günlerde Eb Hüreyre’nin iman ettiğini tahmin edebiliriz. Efendimiz (sas) Medine’ye hicret ettiği günlerde Tufeyl b. Amr, Medine’ye gelmiş ve kabilesini Efendimiz’e (sas) şikâyet etmiştir. Demiştir ki: “Ya Resûlullah! Yıllardır kabilemi İşlm’a davet ediyorum ama bir türlü bir başarı elde edemiyorum. Benim onlardan artık ümidim kalmadı, beni de ok zdler, siz bunlara bir beddua etseniz de benimle kavmimin arasını ayırması için Allah’a bir mnacatta bulunsanız.” Efendimiz (sas) hiçbir şey demeden kibleye doğru dönmüş ve şöyle demiştir: **“Allah’ım! Devslilere hidayet ver, onları İşlm’a ynelt!”**^[1208] Bu işte Peygamber mnacatı ve duasıdır. Buradaki nebevî tavır çok önemlidir. İnsanlardan mit kesme yok, kapıları kapatma yok, beddua etmek yok, başarıya veya neticeye takılma yok, tek bir şey var: Gayret etmek, toprağa tohum ekmek ve ümidi hep yürekte taze tutmak...

Bu duadan sonra Devs kabilesi içerisinde İşlm her geçen gün yayılır, öyle ki hicretin 7. yılı Hayber’in olduğu günler 70-80 aile Medine’ye gelir. Bu aileler içerisinde Eb Hüreyre ve annesi de vardır. Ancak annesi halen o güne kadar iman etmemiştir ve o günden sonra da imanı biraz gecikecektir.

İlk Heyecan, İlk Buluşma

Devs kabilesinin o bahtiyarları Medine'ye geldiğinde Efendimiz'in (sas) Hayber'de olduğunu öğrenirler. Medine'nin vekili olan Sıbâ b. Urfuta'dan bilgileri alınca Hayber'e doğru yola çıkarlar. Onlar Hayber'e geldiklerinde birkaç kale fethedilmiş ama halen savaş bitmemiştir. Efendimiz (sas) gelen bu heyeti karşılar, onlarla tanışır ve hemen gözü heyet içerisinde bulunan ve günlerde yaşı 28 olan Ebû Hüreyre'ye takılır. Efendimiz (sas) onu huzuruna çağırır, ismini sorar, o isminin Abdüşems olduğunu söyler, Efendimiz (sas) "güneşin kulu" anlamına gelen bu ismi Abdurrahman diye değiştirir. Sonra: **"Sen de Devs kabilesinden misin?"** diye sorar. "Evet!" deyince, Efendimiz (sas): **"Vallahi! Ben o kabileden kimi gördümse onda hayır gördüm. İnşallah sen de öyle olursun"** der.^[1209]

Daha sonra Ebû Hüreyre kabilesi ile birlikte savaşa katılır, Hayber büyük bir zafer ile neticelenir, Efendimiz (sas) bu savaştan elde edilen ganimetlerden Devs kabilesine de pay verir. Dönüş yolunda Ebû Hüreyre bir müddet Efendimiz (sas) ile birlikte aynı bineği paylaşır, binekten inince de onun (sas) arkasından ayrılmaz.^[1210] Sadece o zaman değil artık ondan sonraki bütün zamanlarda o Efendimiz'i (sas) bir gölge gibi takip edecektir. Efendimiz (sas), o yolculuk sırasında Ebû Hüreyre'nin zekâsına, hıfzına ve bu alandaki yeteneğine şahit olmuştur. Medine'ye gelince Suffa ashâbı arasına karışan Ebû Hüreyre, 6-7 sene geç gelmesine rağmen öyle bir iştiaqla orada bulunmuştur ki çok geçmeden oranın en gözde talebelerinden biri olmuştur.^[1211] Abdullah b. Ömer (ra) bir gün ona şöyle diyecektir: *"Efendimiz'in en fazla sohbetine devam eden sensin. Onun hadislerini en fazla ezberleyen de sensin!"*^[1212]

Unutmayı Unutan Bir Sahâbî

Ebû Hüreyre (ra) gündüzleri Efendimiz'in (sas) arkasında bir gölge gibi dolaşır, geceleri de herkes uykuda iken o gün duydukları hadisleri yeniden gözden geçirir ve müzakeresini yaparak iyice hıfzeta çalışırdı. Bir gün Efendimiz'in (sas) huzuruna geldi: "Ya Resûlullah! Sizden çok söz duyuyorum ama zayi olmasından korkuyorum. Ne yapsam da bu duyduklarımı unutmasam?" dedi. Efendimiz (sas), Ebû Hüreyre'ye hırkasını çıkarmasını istedi. Ebû Hüreyre hırkasını çıkardı. Efendimiz (sas) hırkayı yere serdi sonra sanki avuçları arasında hırkanın ortasına bir şeyler bıraktı, daha sonra o hırkayı topladı, Ebû Hüreyre'nin kalbi üzerine koydu ve ona dua etti. Ebû

Hüreyre diyor ki: “O günden sonra hafızam öyle bir güçlendi ki bir kez duyduğumu bir daha unutmadım.” [\[1213\]](#)

Bu konuda farklı bir rivayeti de bize Nesâî nakleder: Bir gün Mescid-i Nebevi’ye oturmuş Ebû Hüreyre kendi kendine bir şeyler konuşuyor. Efendimiz (sas) onu fark ediyor. Sessizce ona doğru yaklaşıyor, Ebû Hüreyre dua ediyor: “Ya Rabbi unutturma! Ya Rabbi unutturma!” Efendimiz (sas) onun bu duasına sesli bir şekilde: “**Âmin!**” diyor. Efendimiz’den (sas) âmin sesini duyunca Ebû Hüreyre (ra) çok ama çok seviniyor, neredeyse sevincinden düşüp bayılacak gibi oluyor. [\[1214\]](#) Bu hatıranın detayları Zeyd b. Sâbit’ten (ra) aktarılan bir rivayette şöyle anlatılır: Adamın biri gelip Zeyd b. Sâbit’e bir konuda soru sorar. Hz. Zeyd de ona: “Git, Ebû Hüreyre’yi bul!” der ve sonra şunları ekler: “Zira bir gün ben, Ebû Hüreyre ve falan kişi Mescid-i Nebevî’de Allah’a dua edip Rabbimize zikirde bulunuyorduk. Birden Resûlullah (sas) yanımıza çıkageldi. Nihayet bizim yanımıza gelip oturdu. Biz de durduk. Bunun üzerine: ‘**Yaptığınız işe geri dönün, devam edin!**’ buyurdu. Ben ve arkadaşım Ebû Hüreyre’den önce dua ettik. Rasûlullah (sas) duamıza âmin demeye başladı. Sonra Ebû Hüreyre ‘Allah’ım! Senden arkadaşımın istediğinin aynısını ve unutulmayacak bir ilim istiyorum.’ diye dua etti. Nebî (sas) bu duaya da: ‘**Âmin!**’ dedi. Bunun üzerine biz: ‘Biz de Allah’tan unutulmayacak ilim istiyoruz.’ dedik. Bunun üzerine Resûlullah (sas): ‘**Bu konuda Devsli genç (Ebû Hüreyre) sizi geçti.**’ buyurdu.” [\[1215\]](#)

Efendimiz’in (sas) âmin deyişinin ne anlama geldiğini anlıyoruz değil mi? Resûlullah’ın (sas) onun duasına âmin deyişi, o istenen şeyin kabul göreceği anlamını taşıyordu. Dolayısıyla o, Allah Resûlü’nden (sas) duasına âmin almış biridir. İşte bunlar hep gösteriyor ki aslında Efendimiz (sas), Ebû Hüreyre’ye böyle bir yönlendirme yapmış, teşvik etmiş, hatta dua ve telkinleri ile onu bu ümmetin hafızası konumuna sevk ederek o hafızanın bize 5374 hadis rivayet etmesini sağlamıştır. [\[1216\]](#)

Tabii bu rakama bakarak hemen birileri bazı ileri-geri sözler söyleyebilirler, bunun için de birkaç hususa dikkatleri çekmek gerekir. Hadislerin genel itibari ile miktarı ve bazı sahâbî efendilerimizin rivayet ettikleri hadislerin sayısı genelde bütün varyantlar teker teker sayılarak ortaya konur. Mesela bir milyon hadis dedikleri zaman, aslında tekrarları düşülse belki 100 bin, 200 bin hadis olacaktır. Ebû Hüreyre’nin naklettiği 5374 hadis de tekrarsız 1579 hadistir. [\[1217\]](#)

İtirazlar ve Gerçekler

Tarih boyunca Ebû Hüreyre'ye (ra) belli sebeplerden dolayı düşman olanlar olmuştu, şu anda da bu düşmanlıklarını devam ettiren bazı zümreler ne yazık ki varlıklarını devam ettiriyorlar. Bu zümrelerin kimler olduğuna ve iddialarının neler olduğuna elbette burada giremeyeceğiz. Ancak şu kadarını söyleyelim ki Ebû Hüreyre'ye düşman olanlar aslında din binasının temelini sarsmak istemektedirler. Onun için birileri Ebû Hüreyre diye bir şahsın hiç yaşamadığını, bu şahsın başta İmam Buhârî ve İmam Müslim olmak üzere hadis imamlarımız tarafından uydurulduğunu bile iddia etmişlerdir. Kimileri ise onun güvenilirliğini, ahlakını ve şahsiyetini sorgulamışlardır ve çok menfi iddialar ileri sürmüşlerdir. Kimileri de güya Kur'ân'a, dirayete, ilme, Hz. Peygamber'e (sas) ve Hz. Ali'ye (ra) sevgileri olduğunu söyleyerek Hz. Ebû Hüreyre'ye (ra) düşmanlığı yaymama çalışmışlardır ve halen bunu yapmaya devam etmektedirler. [\[1218\]](#)

Buradan şu hakikatleri hatırlatmak istiyoruz:

- *Onların Ebû Hüreyre takıntısı Kur'ân sevgisinden değil Sünnet düşmanlığından kaynaklanıyor.*
- *Dirayet sevgisinden değil rivayet düşmanlığından kaynaklanıyor.*
- *İlim sevgisinden değil hakikat düşmanlığından kaynaklanıyor.*
- *Peygamber sevgisinden değil sahâbe düşmanlığından kaynaklanıyor.*
- *Ali sevgisinden değil Ömer düşmanlığından kaynaklanıyor.*

Meselenin bir başka yönüne gelirsek genelde Ebû Hüreyre'ye (ra) yapılan itirazlar şu noktadan yapılmaktadır: “Ebû Hüreyre'nin, Efendimiz (sas) ile birlikteliği az olmasına rağmen rivayetlerinin bu kadar çok olması sıkıntılı bir durum değil midir?” İlk bakışta mantıklı gibi gelen bu sorunun/itirazın aslında çok da ilmî bir zemini yoktur. Çünkü hadis rivayetinde isimleri çokça anılan sahâbenin genel itibari ile Efendimiz (sas) ile uzun süre birlikte kalmaları değil ondan sonra uzun bir hayat yaşamaları ile alakası vardır. Bunun sebebine gelince Efendimiz'in (sas) vefatı ile birlikte o yıllarla aralardaki mesafeler uzayınca ortaya çıkan yeni sorun ve problemlere çözümler bulma adına sahâbe, Efendimiz (sas) ile geçirdikleri o yıllarda o sorunlara benzer meselelere Efendimiz'in (sas) getirdiği çözümleri hatırlamış, o bilgiler ile kendi sorunlarına çözümler bulmuşlardır. Dolayısıyla rivayetlerin çokluğu Efendimiz (sas) ile birlikte çok yaşamaktan

ziyade ondan sonra çok yaşamak ile alakalı bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Mesela Efendimiz'den (sas) sonra iki buçuk yıl yaşayan Hz. Ebû Bekir sadece 142 tane hadis rivayet ederken Efendimiz'den (sas) tam 63 yıl sonra vefat eden Abdullah b. Ömer 2630 tane hadis rivayet etmiştir. Yine Efendimiz'den (sas) 13 yıl sonra vefat eden Hz. Ömer 539 hadis rivayet ederken Efendimiz'den (sas) tam 80 yıl sonra vefat eden Enes b. Mâlik 2286 hadis rivayet etmiştir. Efendimiz'den 48 yıl sonra vefat eden Hz. Âişe validemiz ise 2210 hadis rivayet etmiştir.^[1219] Malum olduğu üzere Ebû Hüreyre'nin vefat tarihi ise hicrî 58'dir.^[1220] Yani Efendimiz'den (sas) 48 yıl sonra vefat etmiştir. Bundan dolayı da onun rivayetlerinin çok olmasını yadırgamamak gerekmektedir.

Bu konuda Ebû Hüreyre'yi tenkit eden bazı çağdaşlarına, yani onunla aynı zaman dilimini paylaşanlara Ebû Hüreyre'nin verdiği cevap oldukça manidardır: *“Kardeşlerim beni tenkit ediyorlar ama muhacir kardeşlerimin çarşı pazardaki ticaret işleri kendilerini meşgul ediyordu. Ensar kardeşlerimi ise arazileri ile çifti çubuğu meşgul ediyordu. Ben ise yoksul bir kişi olup Resûlullah (sas) ile oturup onun daha fazla sohbetinde bulunma imkânına sahip oluyordum. Onlar buradan (zaman zaman) ayrılırken ben burada kalmaya devam ediyordum. Onlar, Resûlullah'tan duyduklarını bazen unuturlarken ben hep ezberlemeye çalışıyordum. Benim bir tek işim onların ise bir sürü işleri vardı!”* diyordu.^[1221]

Yine bir gün Âişe annemiz hiç duymadığı bir hadisi Ebû Hüreyre'den işitince biraz kızar gibi oldu ve dedi ki: “Ebû Hüreyre! Ben bile bilmiyorum bu hadisi sen nereden biliyorsun?” Ebû Hüreyre'nin cevabı şöyle oldu: *“Anacağım! Benim ne meşgul olduğum bir aynam ne gözüme sürdüğüm bir sürmem vardı. Beni tek meşgul eden Efendimiz'in (sas) mübarek sözleriydi. Ben bundan başka bir şeyle meşgul olmadım ki bu sözleri duymayı ihmal edeyim.”* Bu sözler üzerine Âişe annemiz tebessüm edecek ve Ebû Hüreyre'yi sükût ile tasdik edecekti.^[1222]

Buna benzer bir rivayet daha aktarır İbn Sa'd: Bir gün Ebû Hüreyre, Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğinden bahsetti: “Kim bir cenaze üzerinde namaz kılsa ona bir kırat (Uhud Dağı) kadar sevap vardır. Kim üzerinde namaz kıldıktan sonra onun ardından defnetmeye de giderse ona iki kırat (Uhud Dağı) kadar sevap vardır.” Bunun üzerine Abdullah b. Ömer: “Bak! Sen neler söylüyorsun? Sen Nebî'den (sas) çok hadis rivayet ediyorsun.” deyince onun elinden tutup kendisini Âişe validemize götürerek ona bu hadisi sordu. O da: “Ebû Hüreyre doğru söylüyor.” dedi. Sonra: “Ey Ebû

Abdurrahman! Allah’a yemin ederim ki pazarlardaki bir alışveriş beni Resûlullah’ın (sas) sohbetinden alıkoyacak değildi. Beni ilgilendiren sadece Resûlullah’ın (sas) bana öğreteceği bir kelime veya onun bana yedireceği bir lokmadan ibaret idi.” dedi. [\[1223\]](#)

Bazı Hatıralar

Ebû Hüreyre’den anlatılacak çok ama çok hatıralar vardır. Takdir edileceği üzere hepsini burada aktarmak mümkün değildir. Biz sadece birkaç güzel hatırayı aktarmakla iktifa edeceğiz.

Ebû Hüreyre (sas) Medine’ye geldiği günlerin üzerinden çok geçmeden bir gün gözyaşları içerisinde Efendimiz’in (sas) huzuruna geldi. Dedi ki: “Ya Resûlullah! Ne yaptım ne ettimse bir türlü annemi imana taşıyamadım. Halen eski dininde dayatıyor ve bana karşı çok kışkırtıcı şeyler söylüyor.” Efendimiz (sas), Ebû Hüreyre’nin bu sözleri üzerine ellerini açtı ve: **“Allah’ım! Ebû Hüreyre’nin annesine hidayet ver. Sen onu İslâm ile şereflemdir.”** diye dua etti. Ebû Hüreyre gönlü rahatlamış bir şekilde eve geldi. Annesinin karşına çıktığı zaman annesinden duymak istediği cümleyi yani şehadet cümlesini duydu. Hemen koşa koşa sevinç içerisinde ve yine gözünden de yaşlar akararak Efendimiz’in (sas) huzuruna geldi ve olanları anlattı. Efendimiz’de (sas) sevindi ve o anda eller bir daha duaya kalktı ve şöyle bir dua edildi: **“Allah’ım! Bu kulunu ve annesini kıyamete kadar gelecek tüm mü’minlere sevdire!”** [\[1224\]](#)

İkinci hatırayı bize yedi kez Ebû Hüreyre’nin evine misafir olmuş Ebû Osman en-Nehdî rivayet ediyor. Diyor ki: “Onu her gördüğümde mutlu oluyor, gözüm aydınlanıyor, Peygamber iklimine dâhil oluyor, onun Hz. Peygamber’e (sas) duyduğu derin sevdaya şahit oluyordum. O gecelerini üçe bölmüştü. Her bir bölümünde ise evinin bir ferdi kaldırıyordu. İlkin kendi kalkıyor, sonra hanımını kaldırıyor kendi istirahat çekiliyor, hanımı istirahat çekileceği zaman hizmetlisini kaldırıyor. Neden böyle yaptığını sorduğumda: ‘Evimiz ibadetsiz kalmasın’ diyordu.” [\[1225\]](#) Yani her an evde biri ibadet halinde olsun... Güzelliği görüyor musunuz? Örnek ve model olsun inşallah bizlere.

Bir başka hatırayı bizzat Ebû Hüreyre’nin kendi lisanından okuyoruz: “Bir gün sadece açlık dolayısıyla evden çıkarak Mescid’e geldim. Orada Resûlullah’ın (sas) arkadaşlarından birkaç kişiyle karşılaştım. Bana: ‘Ey Ebû Hüreyre! Bu saatte dışarı çıkmanın nedeni nedir?’ dediler. Ben de: ‘Açlıktan başka bir şey değildir.’ dedim. Onlar: ‘Allah’a yemin olsun ki

bizim de çıkmamızın sebebi açlıktan başka bir şey değildir.’ dediler. Böylece kalkarak Resûlullah’ın (sas) huzuruna çıktık. O: **‘Bu saatte sizi buraya getiren sebep nedir (neden geldiniz)?’** dedi. Biz de: ‘Bizi buraya getiren açlıktır.’ dedik. Bunun üzerine Resûlullah (sas) içinde hurma bulunan bir tabak getirtti ve ondan her birimize ikişer hurma vererek: **‘Bu hurmaları yedikten sonra üzerinden bir su için, bunlar bugünlük size yetecektir.’** dedi. Bu hurmalardan bir tanesini kendim yedim, diğerini de cebime koydum. Bunun üzerine Resûlullah: **‘Diğer hurmayı niçin kaldırdın?’** dedi. Ben: ‘Onu da anneme götüreceğim.’ dedim. **‘Onu da ye! Onun için sana iki hurma daha vereceğiz.’** dedi. Ben onu da yedim, sonra bana annem için iki hurma daha verdi.” [\[1226\]](#)

Hadis Rivayetlerinden Bir Demet

Ebû Hüreyre’nin (ra) ilim, mücadele, cihad, ahlak, tebliğ ve daha birçok sahada hizmetine şahit olmaktayız. Ama onun en büyük hizmeti, muhakkak Resûlullah’ın (sas) o kutlu beyanlarını hıfzetme ve nakletme konusunda yaptıklarıdır. Bizlere naklettiği yüzlerce hadis ile bilinmeyen nice hakikatin bilinmesini sağlamış, din binasının teşekkülünde çok önemli bir rol oynamıştır.

Ebû Hüreyre başta Resûlullah (sas) olmak üzere Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Übey b. Kâ’b, Üsâme b. Zeyd, Hz. Âişe, Fadl b. Abbas b. Abdülmuttalib gibi sahâbîlerden ve Kâ’b el-Ahbâr gibi tâbiîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de sayıları sekiz yüze varan pek çok sahâbî ve tâbiî rivayette bulunmuştur. Bu sahâbîler arasında Enes b. Mâlik, İbn Abbas, İbn Ömer, Câbir b. Abdullah gibi en çok hadis rivayet eden kişileri; tâbiîler içinde ise Hasan-ı Basrî, Şa’bî, A’rec diye bilinen Abdurrahman b. Hürmüz, Mücâhid, İbn Sîrîn, Hemmâm b. Münebbih, Ebû İdrîs el-Havlânî gibi tanınmış âlimleri; oğlu Muharrer’i, Halife Mervân b. Hakem’i saymak mümkündür. [\[1227\]](#)

Ebû Hüreyre (ra) bir hadis nakledeceği zaman çok farklı bir ruh haline girer, o hadisin hatıraları zihninde canlanır, gözleri yaşarır, sesi titrer ve öylece hadisi naklederdi. Abdülvehhâb el-Medenî şöyle bir hatıra bize aktarmaktadır: “Medine’ye uğradığımda Ebû Hüreyre’nin Mescid’de oturmakta olduğunu gördüm. Etrafında bir sohbet halkası olduğu halde *‘Bana dostum, Allah’ın Nebî’si, Ebü’l-Kâsım anlattı.’* dedi ve gözyaşları dökerek ağlamaya başladı. Sonra tekrar: *‘Bana dostum, Allah’ın Nebî’si, Ebü’l-Kâsım anlattı.’* dedi ve tekrar gözyaşları dökerek ağlamaya başladı. (Ancak

bir şey anlatamadan) ayağa kalktı.”^[1228] İşte Ebû Hüreyre’nin (ra) hadis naklederken hali böyle idi.

Onun naklettiği hadislerden bir demetini burada naklediyoruz.

“İman, yetmiş küsur -bir rivayette de altmış küsur- şubedir. Hayâ imandan bir şubedir.” Bir rivayette şu ziyade vardır: **“Bu şubelerden en üstünü ‘La ilâhe illallah’ sözüdür; en aşağı mertebede olanı da yolda bulunan rahatsız edici bir şeyi kenara çekmektir.”** ^[1229]

“Haramlardan sakın ki insanlar içerisinde en iyi kul olasın. Allah’ın senin için takdir ettiğine razı ol ki insanların en zengini olasın. Komşuna iyi davran ki gerçek manada mü’min olasın. Kendin için sevdiğini insanlar içinde sev ki hakiki manada Müslüman olasın. Fazla gülme, çok şakalaşma ki kalbini öldürmeyip mürüvvat sahibi olasın.” ^[1230]

“Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. Mü’min de halkın, can ve mallarını kendisine karşı emniyette bildiği kimsedir.” ^[1231]

“Emanet kaybedilince kıyameti bekleyin.” (Sahâbiler) **“Emanet nasıl kaybolur?”** diye sordular. **“İşler ehil olmayanlara teslim edilince!”** diye cevapladı. ^[1232]

“Mü’minler arasında imanca en kâmil olanı, ahlakça en güzel olanıdır. En hayırlınız da ailesine hayırlı olandır.” ^[1233]

“Kul Rabbine en ziyade secdede iken yakın olur, öyle ise (secdede) duayı çok yapın.” ^[1234]

“İslâm garip olarak başladı, tekrar başladığı gibi garip hale dönecektir. Gariplere ne mutlu!” ^[1235]

Güzel Sözlerinden Örnekler

Nübüvvet ikliminde yaşayan ve o bereketli zamanlardan çokça istifade eden Ebû Hüreyre (ra) naklettiği hadislerin yanında kendi sözleriyle de bizlere çok önemli mesajlar vermektedir. Onun o güzel sözlerinden birkaç tanesini burada paylaşalım.

Medine’de birisi ev yaptırdı. İnşaat bittikten sonra Ebû Hüreyre eve geldi. Sahibi kapıda duruyordu. Ev sahibi: **“Ebû Hüreyre! Dur, evimin kapısına ne**

yazayım?” diye sordu. Ebû Hüreyre şöyle dedi: “*Evinin kapısına şöyle yaz: Harap olması için yap, kaybetmek için doğur, mirasçı için biriktir.*” [1236]

Bir gün Ebû Hüreyre (ra) şöyle demiştir: “*İnsanlar gittiler, geriye nesnâs kaldı.*”

“Nesnâs nedir?” diye soruldu. O dedi ki: “*İnsan olmadığı halde insana benzeyenlerdir, yani insancıklardır!*” cevabını verdi. [1237]

Ebû Hüreyre şöyle demiştir: “*Altı şeyi görürseniz ruhunuz elinizdeyse onu salıverin yani ölüm elinizde ise ölün, ölümü temenni edin. Bundan dolayı artık ben ölmek istiyorum, o altı şeyin görüldüğü şu zamanlarda daha fazla yaşamak istemiyorum.*” O altı şey nedir, diye soruldu. Dedi ki: “*Beyinsizler idareci olduğunda, yargı para ile satıldığında, can güvenliği kalmadığında, akrabalık bağları koptuğunda, güvenlik ve emniyet ile alakalı görevler liyakatsiz kişilere kaldığında, Kur’ân’ı şarkı gibi okuyan bir nesil ortaya çıktığında!*” [1238]

Ebû Hüreyre (ra) bir cenazenin yanından geçerken şöyle demişti: “*Git, yakında biz de geleceğiz. Etkili bir öğüt, derin bir gaflet... Biri gidiyor, diğeri kalıyor ve kalan ne yazık ki hâlâ aklını başına toplamıyor.*” [1239]

Bir gün talebelerine şöyle demiştir Ebû Hüreyre (ra): “*Nefisleriniz size bazı şeyleri telkin etti. Ulaşamayacağınız şeyleri umuyorsunuz. Yiyemeyeceğiniz şeyleri biriktiriyorsunuz. İçinde oturamayacağınız şeyleri yapıyorsunuz.*” [1240]

Resûlullah’ın (sas) vefatının ardından bir gün Ebû Hüreyre (ra) çarşıya uğrar. Bakar ki insanlar öyle bir dalmışlar ki dünyaya adeta ahiret zihinlerinden silinmiş gibidir. O anda yüksekçe bir yere çıkmış ve şöyle haykırmıştır: “*Mescid’de Resûlullah’ın (sas) mirası taksim edilirken ben sizleri burada görüyorum. Bu ne biçim iş, siz de koşun!*” Bu sözü duyanlar anında mescide doğru koşuşur, girerler Mescid’e ama umduklarını göremeyince dışarı çıkarlar ve: “*Ey Ebû Hüreyre! Taksim edilen bir şey göremedik, sadece bazıları Kur’ân okuyordu ve bazıları ilimle meşgul oluyordu!*” derler. İşte o an Ebû Hüreyre dedi ki: “*İyi ya, Resûlullah’ın (sas) mirası zaten bu değil mi?*” [1241]

Hayatının Son Demleri ve Vefatı

Tarihler hicrî 58’i, milâdî 678’i gösterdiğinde Ebû Hüreyre (ra) 78 yaşlarındadır. Son yıllarında ölümü hep dile getirdiğinde göz yaşlarına hâkim olamaz ve ağlamaya başlar. Birileri: “*Ne o Peygamber’in dostu! Ölüm*

korkusu mu yoksa dünyadan ayrılık hüznü mü?” derler. Ebû Hüreyre şunu der: “Vallahi, ben ne dünyadan ayrıldığım için ne ölüm korkusuna kapıldığım için ağlıyorum. Beni ağlatan şudur: Çıkacağım yolculuk uzun ama benim azığım ise azdır. Bu yolculuk neticesinde cennete mi gireceğim, cehenneme mi? Bunu da bilmiyorum. Bu akıbet korkusu yüreğimi dağlıyor da ona ağlıyorum.” [1242]

O günlerde Ebû Hüreyre (ra) arzularcasına ölümden bahsedince bazı arkadaşları kendisine: “Resûlullah’ın (sas): ‘İster iyi bir insan ister günahkâr bir insan olsun, kimsenin ölümü arzulamasına hakkı yoktur. Zira iyi bir insan ise iyiliklerini artırır, günahkâr ise de ondan pişmanlık duyar.’ şeklindeki hadisinden sonra nasıl olur da ölümü arzularsın?” dediler. Ebû Hüreyre de: “Günahın umursanmaması, (yöneticilerin sefihten olması), ilmin satılması, dost ve akraba ilişkisinin kesilmesi, (kıyamet) alametlerinin çoğalması, içki sarhoşluğu iptilası ve Kur’ân’ı şarkı haline getiren bir neslin ortaya çıkması olmak üzere altı şeyin beni yakalamasından endişe ettiğim bir zamanda nasıl ölümü arzulamam?” dedi. [1243]

O son günlerin birinde Abdurrahman b. Avf’ın oğlu Ebû Seleme, Ebû Hüreyre’yi ziyarete gitmişti. Baktı ki Ebû Hüreyre oldukça hasta, ona dua etmeye başladı ve: “Allah’ım! Sen Ebû Hüreyre’ye şifa ver!” dedi. Ebû Hüreyre de -iki kere tekrarlayarak- “Allah’ım! Beni (sağlığıma) geri döndürme!” dedi. Daha sonra Ebû Hüreyre devamla: “Ey Ebû Seleme! Eğer ölebiliyorsan öl! Ebû Hüreyre’nin nefsinin kudret elinde olduğu Allah’a yemin ederim ki âlimlerin başına öyle bir zaman gelecek ki o zamanda neredeyse onlar ölümü kızıl altına değişmeyeceklerdir. Yâhut insanların başına öyle bir zaman gelecek ki o zaman insanlar bir Müslüman’ın kabrinin başına geldiğinde: ‘Keşke bu kabrin sahibi ben olsaydım.’ diye temenni edeceklerdir.” [1244]

Ebû Hüreyre (ra) hayatının o son demlerinde bir gün arkadaşları ile otururken önlerinden bir cenaze geçti. O cenazeye hayranlık ve iştiaqla bakan Ebû Hüreyre (ra) dedi ki: “Sen git de ben de peşinden geleyim.” [1245]

Bir müddet sonra artık yatağından kalkamaz oldu. Ölüm döşeginde iken Ebû Hüreyre (ra) yanındakilere şu vasiyette bulundu: “Kabrimin üzerine çadır kurmayın, ateş yakarak cenazemin ardından gelmeyin, cenazemi kaldırıncâ acele edin. Eğer salih bir insan isem beni çabuk Rabbime kavuşturmuş olursunuz. Eğer bundan başka bir şey isem beni başınızdan atmış olursunuz. Zira ben Resûlullah’ın (sas) şöyle dediğini işittim: ‘Salih

veya mü'min bir kişi sedyesine konulduğu zaman: 'Beni bir an önce götürün!' der. Kâfir kişi sedyeye konulduğunda ise 'Eyvah! Beni nereye götürüyorsunuz?' der." [\[1246\]](#)

Ölümü bu kadar içtenlikle isteyen Ebû Hüreyre'ye (ra) bir hak olan ölüm, Peygamber şehri olan Medine'de gelip kavuştu. Onun vefatı ile adeta Medine çalkalandı. Binlerce insan cenaze namazına iştirak etmek için akın etti. O günlerde Medine valiliğinden Mervân b. Hakem azledildiği için cenaze namazını yeni vali Velîd b. Utbe kıldırdı. [\[1247\]](#) O gün hayatta olan başta Ebû Saîd el-Hudrî ve Abdullah b. Ömer olmak üzere sahâbeden kim varsa hepsi cenazeye katılıp gözyaşları döktüler. [\[1248\]](#) Cenazenin önünde yürüyen Abdullah b. Ömer (ra) sürekli Ebû Hüreyre'ye rahmet okuyor ve şöyle diyordu: "O, Resûlullah'ın hadislerini ezberleyerek Müslümanlara nakledenlerdendi."[\[1249\]](#)

Medine valisi Velîd b. Utbe, Muâviye b. Ebî Süfyân'a mektup yazarak Ebû Hüreyre'nin vefat ettiğini bildirdi. O da ona yazdığı cevabî mektupta şöyle dedi: "Onun varislerine bak, onlara 10.000 dirhem ver. Onun yakınlarına iyilikte bulun ve onlara iyi davran! Zira o, Osman'a yardım eden ve onunla beraber aynı evde bulunan bir zat idi. Allah ona rahmet eylesin."[\[1250\]](#)

Ebû Yezîd el-Medenî diyor ki: "Ebû Hüreyre bir gün Resûlullah'ın (sas) minberine çıkarak bir basamak farkıyla onun durduğu yerden farklı bir yerde durdu, sonra da şöyle dedi: 'Ebû Hüreyre'yi İslâm'a hidayet eden Allah'a hamdolsun. Ebû Hüreyre'ye Kur'ân'ı öğreten Allah'a hamdolsun. Ebû Hüreyre'ye Muhammed (sas) ile görüşmeyi lütfeden Allah'a hamdolsun. Bana mayalı ekmek yediren ve süslü elbise giydiren Allah'a hamdolsun. Daha önce karın tokluğuna ve nöbetle deveye binmek üzere kendisine işçilik yaptığım Gazvân'ın kızıyla evlenmeyi ve (binmem için) bana binek devesi verdiği gibi kendisine (binmesi için) binek devesi vermemi nasip eden Allah'a hamdolsun."[\[1251\]](#)

Bizler de 14 asır sonra diyoruz ki: "*Bize Ebû Hüreyre gibi bir nimeti veren Allah'a hamdolsun. Unutmayı unutan bir hafızanın sahibi olan bir sahâbîyi bize bahsettiği için Allah'a hamdolsun. Resûlullah'ın (sas) dünyasında neye şahit olmuşsa neler duymuşsa büyük bir sadakatle bize nakleden Ebû Hüreyre gibi bir kameti bize nasip ettiği için Allah'a hamdolsun.*"

Binlerce selam ve rahmet ona olsun. Naklettiği her hadis ona sevap kazandırsın. Çok sevdiği dostu Resûlullah (sas) cennette yoldaşı olsun.

Mevlâ bizleri de onun ve onun gibi Peygamber mektebinin talebeleri olan sahâbe efendilerimizin yolundan ayırmasın.

-
- [1178] Bkz. Kamil Şahin, “Edebâli” *DİA*, X, 393, 394.
- [1179] Bkz. Fahameddin Başar, “Ertuğrul Gazi” *DİA*, XI, 314, 315.
- [1180] Şah Muînüddin Ahmed en-Nedvî, Said Sahib Ansârî, *Asr-ı Saâdet*, II, 301.
- [1181] Buhârî, “İlim”, 33; “Rikâk”, 51; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 246.
- [1182] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 243; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, II, 425.
- [1183] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 106; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, II, 431.
- [1184] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 250.
- [1185] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 246, 247.
- [1186] Dârimî, *Mukaddime*, 25.
- [1187] Buhârî, “İlim”, 43; Tirmizî, “Menâkıb”, 47.
- [1188] Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XIV, 11; Nesâî, “İlim”, 19.
- [1189] İbnü’l-Esîr’e göre ismi Ümeyme değil, Meymûne’dır. Hayatı bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2429, 2430; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VII, 265.
- [1190] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2429.
- [1191] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 245.
- [1192] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 245.
- [1193] Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, s. 18.
- [1194] Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, VI, 133; Tirmizî, “Menâkıb”, 47.
- [1195] Bkz. M. Yaşar Kandemir, “Saîd b. Müseyyeb” *DİA*, XXXV, 563, 564.
- [1196] Ebû Nu’aym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, I, 376.
- [1197] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 243.
- [1198] İbn Mâce, “Mukaddime”, 18.
- [1199] Adının, *Abdünühm*, *Abdüganem*, *Abdüamr*, *Ümeyr* ve *Sükeyn* olduğunu söyleyenler de vardır. Bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2385; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VI, 313; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 332; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 240.
- [1200] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2385; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VI, 313; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 332; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 240.
- [1201] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2385; İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe*, VI, 313; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 332; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 240.

[1202] Ebû Hüreyre'ye bu lakabın verilmesi ile alakalı Abdullah b. Râfi'den şöyle bir rivayet aktarılır: “Ebû Hüreyre'ye: ‘Sana niçin Ebû Hüreyre künyesini verdiler?’ diye sordum. O da: ‘Sen benden vazgeçmeyecek misin?’ dedi. Ben de: ‘Evet, Allah’a yemin ederim ki ben sana saygılı olacağım.’ dedim. Bunun üzerine dedi ki: ‘Ben akrabalarımın koyunlarını otlatırken bir kediciğim vardı. Gece olunca onu ağacın üzerine bırakır, sabah olunca da onu oradan alarak onunla oynardım. Bunun üzerine bana: ‘Ebû Hüreyre (Kediciğin babası) künyesini verdiler.’ dedi.” İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 245.

[1203] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2385; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 313; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 332; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 240.

[1204] Büsre bint Gazvân, Hz. Ömer (ra) tarafından Basra kadılığına atanan meşhur sahâbî Utbe b. Gazvân ve Hz. Osman (ra) ile evlenen Fâhita bint Gazvân'ın kız kardeşidir dolayısıyla Hz. Osman ile Ebû Hüreyre bacanaktırlar. Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2443; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 241.

[1205] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2385; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 313; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 332; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 240.

[1206] İbn Cevzî, *Sıfâtü's-Safve*, s. 249.

[1207] Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 945, 946; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, III, 77-79; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II, 311-315; İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 270-273.

[1208] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 272.

[1209] İbn Sa’d, *Tabakât*, IV, 272.

[1210] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2385; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 313; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 332; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 242.

[1211] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2385-2387; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğabe*, VI, 313-315; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 332-334; İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 240-245.

[1212] Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 435.

[1213] İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 245, 246.

[1214] Nesâî, “İlim”, 19.

[1215] Nesâî, “İlim”, 19.

[1216] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 257.

[1217] Ahmed M. Şâkir, *el-Bâ'isü'l-Hasîs*, s. 188.

[1218] Bu iddiaların kimler tarafından dile getirildiğini görmek için bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?*, s. 183-187.

[1219] İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, s. 257-259.

[1220] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2394; İbnü'l-Esîr, *Usdû'l-Ğabe*, VI, 315; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 335; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 271.

[1221] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 246.

[1222] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 250.

[1223] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 248, 249.

[1224] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2386; İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 243.

[1225] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 260.

[1226] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 244, 245.

[1227] M. Yaşar Kandemir, "Ebû Hüreyre" *DİA*, X, 162.

[1228] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 250, 251.

[1229] Buhârî, "İmân", 3; Müslim, "İmân", 57-58.

[1230] Tirmizî, "Zühd", 2.

[1231] Tirmizî, "İmân", 12; Nesai, "İmân", 8.

[1232] Buhârî, "İlim", 2; "Rikak", 35.

[1233] Tirmizî, "Radâ", 11; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 16.

[1234] Müslim, "Salât", 215; Ebû Dâvûd, "Salât", 151.

[1235] Müslim, "İmân", 232; Tirmizî, "İmân", 13.

[1236] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 385.

[1237] Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, s. 123.

[1238] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 384.

[1239] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 383.

[1240] Ahmed b.Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, s. 145.

[1241] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, II, 115; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I, 329.

[1242] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I, 384.

[1243] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 267.

[1244] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 268.

[1245] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 268.

[1246] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 268, 269.

[1247] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 269.

[1248] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 269.

[1249] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 269.

[1250] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 271.

[1251] İbn Sa'd, *Tabakât*, V, 252.

❦ Ebû Hüreyre'nin Hayatından Mesajlar ❦

❦ İslam'a ve onun değerlerine derin bir sevdâ ile bağlanmalı, kalbin, ruhun, aklın hep bu dava ile meşgul olmalı, sevdiğin değerler uğruna fedakârlıklar yapmalısın ki gerçek manada sevdâ kahramanı olabilesin.

❦ İlme ve belirlediğin hedeflere güçlü bir iştîyak duymalı, heves ile hırsı birbirinden ayırmalı, bu dikenli yolda hiçbir engele ve bahaneye takılmamalısın ki gerçek manada ilim yolcusu olabilesin.

❦ el-Hafız olan Rabbinin sana emanet verdiği hafızana sahip çıkmalı, onu günahlarla kirletmemeli, boş şeylerle zedelememeli, faydasız ilimlerden Allah'a sığınmalısın ki gerçek manada hakikatin muhafızı olabilesin.

❦ Ciddi bir sorumluluk şuuru ile hakkın hatrını her daim âlî tutmalı, hakikatleri onlara yakışır bir tarzda yansıtmalı, ne takdire ne tenkite takılmamalısın ki gerçek manada mücadele insanı olabilesin.

❦ Sağlam bir sadakati bu zorlu yolun azığı olarak edinmeli, başa binlerce iş gelse belki baş bu yola feda olsa yine de doğruluktan ayrılmamalı, sürekli verilecek bir hesabın olduğunu unutmamalısın ki gerçek manada sadıklardan olabilesin.

KAYNAKÇA

A'ZAMÎ, Muhammed Mustafa, *Küttâbü'n-Nebî*, el-Mektebü'l-İslâmî, 1398/1978.

ACUN, Hakkı, "Taş", *DİA*, XL, 142-144, İstanbul, 2011.

AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*, I-XLV, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1429-2008.

AHMED B. HANBEL, *Kitâbü'z-Zühd*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1420/1999.

AİŞE, Abdurrahman, *Terâcimü Seyyidâti Beyti'n-Nebî*, Kahire, 1988.

ALGÜL, Hüseyin, "Evs (Benî Evs)", *DİA*, XI, 541-542, İstanbul, 1995.

ATTÂR, Feridüddin, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, hzr. Süleyman Uludağ, İlim ve Kültür Yayınları, İstanbul, 1985.

AYCAN, İrfan, "Temîm (Benî Temîm)", *DİA*, XL, 418-419, İstanbul, 2011.

AYDIN, İbrahim Hakkı, "Molla Fenârî" *DİA*, XXX, 245-247, İstanbul, 2005.

AYTEKİN, Arif, "Bâbertü" *DİA*, IV, 377-378, İstanbul, 1991.

AZAMAT, Nihat, "Abdülhakim Arvâsî", *DİA*, I, 211-212, İstanbul, 1988.

BAŞAR, Fahmeddin, "Ertuğrul Gazi" *DİA*, XI, 314-315, İstanbul, 1995.

NURSÎ, Said, *Sözler*, Söz Basım Yayın, 2012.

NURSÎ, *Tarihçe-i Hayat*, Söz Basım Yayın, 2012.

BEYHAKÎ, Ebubekir, Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü'l Kübra I-XI*, Thk: İslam Mansur Abdulhamid, Darü'l Hadis, Kahire, Mısır, 1429/2008.

BEYHAKÎ, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, Âmir Ahmed Haydar, Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut, 1416/1996.

BOKS, Abdullah A., "Arafat", *DİA*, III, 261-263, İstanbul, 1991.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah, *el-Edebü'l-Müfred*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1409/1989.

BUHÂRÎ, *Sahih el-Buhârî*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk, 1436/2015.

BUHÂRÎ, *et-Târîhu'l-Kebîr I-IX*, thk. Hâşim en-Nedvî v.d., Dârü'l-Meârifî'l-Osmâniyye, t.y.

CİLACI, Osman, "Barnaba İncili", *DİA*, V, 76-81, İstanbul, 1992.

CUM'A, Ahmed Halîl, *Nisâ min Asri'n-Nübüvve*, Darü İbni Kesîr, Beyrut, 1420/2000.

CUM'A, *Ricâlün Mübeşşerûne bi'l-Cenne*, Dârü İbn Kesîr, Beyrut, 1434/2013.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *es-Sünen*, I-IV, thk. Hüseyin Selim Esedü'd-Dârânî, Dârü'l-Muğnî, 1412/2000.

DAVUDOĞLU, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, I-VI, İzmir, 2013.

DEYLEMÎ, Ebû Mansûr Şehredâr b. Şîrûye b. Şehredâr, *el-Firdevs bime'sûri'l-Hitâb*, I-V, thk. Es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1406/1986.

DİNDAR, Bilal, "Bedreddin Simâvî" *DİA*, V, 331-334, İstanbul, 1992.

DİYARBEKRÎ, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen, *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi'n-Nefîs*, I-II, Dârü Sâdır, Beyrut, t.y.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistanî, *es-Sünen, Müessesetü'r-Risale*, Dımaşk, 1434/2013.

Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mûsâ b. Mihran el-İsfehânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabâkâtü'l-Asfiyâ*, I-X, Dârü's-Saadet, 1974/1394.

Ebû Nu'aym, *Ma'rifetü's-Sahâbe*, I-VII, thk. Adil b. Yusuf el-Azâzî, Dârü'l-Vatan, Riyad, 1419/1998.

Ebû Nu'aym, *Delâilü'n-Nübüvve*, I-II, thk. Muhammed Ruvâs Kal'acî-Abdûlberr Abbas, Darü'n-Nefâis, Beyrut, 1406/1986.

ERSOY, Mehmet Akif, *Safahat*, neş. M. Ertuğrul Düzdağ, TDV Yayınları, Ankara, 2015.

FAYDA, Mustafa, "Bilâl-i Habeşî", *DİA*, VI, 152-153, İstanbul, 1992.

MÜNÂVÎ, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacûlarifin b. Ali, *Feyzü'l-Kadîr*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1433/2012.

GÜMÜŞ, Saadettin, "Cürcânî, Seyyid Şerif" *DİA*, VIII, 134-136, İstanbul, 1993.

HÂKİM, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Muhammed, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn I-IV*, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1990.

HALEBÎ, Ebu'l-Ferec Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed, *es-Sîretü'l-Halebiyye İnsânü'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn*, I-III, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1427/2006.

HÂLÎD, Muhammed Halid, *Yeryüzü Yıldızları 60 Seçkin Sahâbe Hayatı*, terc. Abdülkerim Akbaba, Bekâ Yayıncılık, İstanbul, 2011.

HAMÎDULLAH, Muhammed, *el-Vesâiku's-Siyâsiye*, terc. Vecdi Akyüz, Kitabevi Yayınları, t.y.

HATİBOĞLU, İbrahim, "Nu'mân b. Beşir" *DİA*, XXXIII, 233-234, İstanbul, 2007.

HEYSEMÎ, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân, *el-Mecmâu'z- Zevâid ve Menbâu'l Fevâid*, I-XX, Terc. Heyet, Ocak Yayınları, İstanbul, t.y.

HİNDÎ, Alauddin Ali b. Hüsameddin el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Ekvâl ve'l-Ef'âl* I-XVI, thk. Bekrî Hayyânâ-Safve es-Sekâ, Müessesetü'r-Risâle, 1401/1981.

İBN ABDİLBERR, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Ömer en-Nemerî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Meânî ve'l-Mesânîd*, I-XXIV, thk. Mustafa b. Ahmed el-Ulvî-Muhammed Abdülkebir el-Bekrî, Mağrib, 1387/1967.

İBN ABDİLBERR, *el-İstiâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1415/ 1995.

İBN ASÂKİR, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *Tarihu Dımaşk*, I-LXXX, Dârü'l-Fıkr, Beyrut, Lübnan, 1415/1995.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebubekir, Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe, *el-Kitabu'l Musannef fi'l-Ehadis ve'l-Asar*, I-IX, Thk: Muhammed Abdusselam Şahin, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1426/2005

İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Askalanî, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sâhabe*, I-IV, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1425/2004.

İBN HACER, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I-XII, Matbaatü Daireti'l-Meâri'fî'n-Nizamiyye, 1326.

İBN HAVKAL, Ebü'l-Kâsım Muhammed el-Bağdâdî el-Mevsılî, *Sûretü'l-Arz*, I-II, Dârü Sâdır Ofset Leiden, Beyrut, 1938.

İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazmel-Fârisî ez-Zâhirî, *Cevâmiu's-Sîre (Siyerin Özü)*, terc. M. Salih Arı, Çıra Yayınları, İstanbul, 2004.

İBN HAZM, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, thk. Heyet, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1403/ 1983.

İBN HİBBÂN, Ebû Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban ed-Darimî el-Büstî, *es-Sikât*, I-IX, Haydarabad, 1393/1973.

İBN HİBBÂN, *Sahihu İbn Hibban*, I-XVIII, thk. Şuayb el-Arnaût, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1408/1988.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm, *Sîretü İbn Hişâm*, I-IV, ter. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006.

İBN KESÎR, Ebü'l-Fida İmaduddin İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, I-XV, terc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1994.

İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce*, Müessesetü'r-Risâle, Dımaşk, 1430/2009.

İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed, *Lisanû'l Arab*, I-XVIII, Daru'l-İhya et-Turas el-Arabî, Beyrut, 1999/1419.

İBN MANZÛR, *Muhtasarı Târîhi Dımeşk*, I-XXIX, thk. Rûhiye en-Nuhâs-Riyad Abdülhamid Murat-Muhammed Mutî', Dârü'l-Fıkr, Dımeşk/Suriye, 1402/1984.

İBN RECEB, Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed, *Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem fî Şerhi Hamsîne Hadîsen min Cevâmii'l-Kelim*, I-III, thk. Muhammed el-Ahmedî Ebu'n-Nûr, Darü's-Selâm, 1424/2004.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, I-XI, terc. Heyet, Siyer Yayınları, İstanbul, 2014.

İBN SEYYİDÜNNÂS, Ebül Feth Fethüddin Muhammed B. Muhammed, Uyûnu'l-Eser, Thk. Mahmud Eş-Şerkavî, El-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Amme Li'l-Kitab ,Kahire, 1432/2011.

İBN ŞEBBE, Ömer b. Zeyd b. Ubeyde en-Nemerî el-Basrî, *Tarîhu'l-Medîne*, I-IV, thk. Fehim Muhmammed Şeltut, Cidde, 1399.

İBN ŞEDDÂD, İzzüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ali, *el-A'lâkü'l-Hatîre fî Zikri Ümerâi's-Şâm ve'l-Cezîre*, *el-Me'hed'ül-İlmî el-Fransî li'd-Dirâsât'il-Arabiyye*, Dımaşk, t.y.

İBN KUDÂME, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğnî*, I-X, Mektebetü'l-Kâhire, 1388/1968.

İBNÜ'L-CEVZÎ, *Sıfatü's-Safve*, ter. Abdülvehap Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006.

İBNÜ'L-ESÎR, İzzuddin Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fî't-Tarih*, I-X, terc. Heyet, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2008.

İBNÜ'L-ESÎR, *Usdü'l-Ğabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1424/2003.

İBNÜ'L-ESÎR, Mecdüddin Ebu's-Saâdât el-Mübarek b. Muhammed, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser I-V*, thk. Tahir Ahmed ez-Zâvî-Mahmud Muhammed et-Tanahî, Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, 1399/1979.

İLGÜREL, Mücteba, "Balıkesir", *DİA*, V, 12-14, İstanbul, 1992.

İMAM RABBANÎ, Ebü'l-Berekât Ahmed b. Abdilehad b. Zeynilâbidîn el-Fârûkî es-Sirhindî, *Mektubât*, trc. Abdulkadir Akçiçek, Çelik Yayınevi,

İstanbul, 2011.

KALLEK, Cengiz, “Hisbe”, *DİA*, XVIII, 133-143, İstanbul, 1998.

KANDEMİR, M. Yaşar, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, 160-167, İstanbul, 1994.

KANDEMİR, “Saîd b. Müseyyeb” *DİA*, XXXV, 563-564, İstanbul, 2008.

KARAASLAN, Nasuhi Ünal, “Şair” *DİA*, XXXVIII, 298-301, İstanbul, 2010.

KASTALLÂNÎ, Ahmed b. Muhammed b. Ebû Bekir, *İrşâdü’s-Sârî li Şerhi sahîhi’l-Buhârî*, I-X, el-Matbaatü’l-Kübrâ el-Emîriyye, Mısır, 1323/1905.

KAYA, Eyyüp Said, “Sâlim b. Abdullah b. Ömer”, *DİA*, XLVIII, 47-48, İstanbul, 2009.

KETTÂNÎ, Muhammed b. Abdulhay b. Abdulkebir el-Kettanî, *Hiz. Peygamber’in Yönetimi el-terâtibu’l-idariyye I-II*, terc. Ahmet Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.

KOÇ, Yunus, “Yozgat”, *DİA*, XLIII, 559-564, İstanbul, 2013.

Kur’an Hiç Tükenmeyen Mucize, Kur’ân Araştırmaları Grubu, İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2005.

KURNAZ, Cemal-Tatçı, Mustafa, “Şâbân-ı Velî”, *DİA*, XXXVIII, 208-210, İstanbul, 2010.

KURTUBÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekir, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’âni’l-Kerîm*, I-XX, thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim Atfîş, Darü’l-Kütübî’l-Mısriyye, Kahire, 1384/1964.

KUŞEYRÎ, Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdülmelik, *er-Risâletü’l-Kuşeyriyye*, I-II, thk. Abdülhalim Mahmud-Mahmud b. eş-Şerîf, Dârü’l-Meârif, Kâhire, t.y.

KÜÇÜK, Raşit, “Abdurrahmân b. Ebzâ”, *DİA*, I, 159-160, İstanbul, 1988.

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, “Harre Savaşı”, *DİA*, XVI, 245-247, İstanbul, 1997.

KÜÇÜKAŞÇI, “Tâif” *DİA*, XXXIX, 443-447, İstanbul, 2010.

KÜÇÜKAŞÇI, “Sâlim b. Avf (Benî Sâlim b. Avf)”, *DİA*, XXXVI, 48, İstanbul, 2009.

KÜRDÎ, M. Necmüddin, *Şer’î Ölçü Birimleri ve Fıkâhî Hükümleri*, ter. İbrahim Tüfekçi, Buruc Yayınları, 1996.

MAĞLUS, Sami b. Abdullah, *Siyer Atlası*, terc. Abdullah Karakaş, Siyer Yayınları, İstanbul, 2010.

MAKDÎSÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *Ahsenü’t-Tekâsîm fî Ma’rifeti’l-Ekâlîm*, Mektebü Medbûlî, Kahire, 1411/1991.

MAKRÎZÎ, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali b. Abdülkâdir, *İmtâü'l-Esmâ' bimâ linnebiyyi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafedeti ve'l-Meta'*, I-XV, thk. Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1420/1999.

MÂLİK B. ENES, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir, *el-Muvatta*, I-VIII, thk. Muhammed Mustafa el-A'zâmî, Abu Dabi, 1425/2004.

MÂVERDÎ, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *Ahkâmu's-Sultaniyye*, trc. Ali Şafak, Bedir Yayınları, İstanbul, 2014.

MES'ÛDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Hüseyin b. Ali, *et-Tenbîh ve'l-İşrâf*, thk. Abdullah İsmail es-Sâvî, Darü's-Sâvî, Kahire, t.y.

MİROĞLU, İsmet, "Bayburt" *DİA*, V, 225-228, İstanbul, 1992.

MİZZÎ, Ebu'l-Haccâc Yusuf b. Abdurahman b. Yusuf, *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, I-XXXV, thk. Beşşâr Avvâd Mahmud, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1400/1980.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahih-u Müslim*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk, 1435/2014.

NEDVÎ, Şah Muinüddin Ahmed-Ensârî, Said S., *Büyük İslam Tarihi, Asr-ı Saadet Peygamberimiz ve Ashâbı*, ter. Ali Genceli, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1985.

NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen en-Nesâî*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk, 1435/2014.

ÖKTEN, Sadettin, "Cezerî, İsmâil b. Rezzâz", *DİA*, VII, 505-506, İstanbul, 1993.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, "İbnü'l-Esîr, İzzeddin", *DİA*, XXI, 26-27, İstanbul, 2000.

ÖZCAN, Abdülkadir, "İdrîs-i Bitlisî", *DİA*, XXI, 485-488, İstanbul, 2000.

ÖZERVARLI, M. Sait, "Molla Cezerî", *DİA*, XXX, 241-243, İstanbul, 2005.

ÖZKAN, Halid, "Zührî" *DİA*, XLIV, 544-549, İstanbul, 2013.

SAFEDÎ, Salahuddin Halil b. Übeyk b. Abdullah, *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*, I-XXIX, thk. Ahmed el-Arnaût-Türkî Mustafa, Dârü İhyâü't-Türâs, Beyrut, 1420/2000.

SEMHÛDÎ, Ebü'l-Hasen, Nûrüddin Ali b. Abdillâh b. Ahmed b. Ali el-Hasenî, *Vefâu'l-Vefâ bi Ahbârî Dârî'l Mustafa*, I-IV, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1419/1998.

SUYÛTÎ, Abdurrahman b. Ebî Bekir Celaleddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân I-IV*, thk. Muhammed

SUYÛTÎ, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr I-VIII*, Darü'l-Fikr, Beyrut, t.y.

SÛHEYLÎ, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah, *er-Ravdu'l-Unuf fî Şerhi Sîreti'n-Nebeviyye*, I-VII, Dârü İhyaü't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1412/1991.

ŞAHİN, Kamil, "Edebâli" *DİA*, X, 393-394, İstanbul, 1994.

ŞÂMÎ, Salih Ahmed, *Tehzîbü Hilyeti'l-Evliyâ ve Tabakâti'l-Asfiyâ li-Ebî Nuaym el-İsfehânî*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1419/1998.

ŞÂMÎ, Şemseddin Muhammed b. Yusuf, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd ve Zikri Fedâilihî ve A'lâmü Nübüvvetihî ve Ef'âlühû ve Ahvâlühû fi'l-Mebdei ve'l-Meâd I-XII*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1414/1993.

ŞEKER, Dursun Ali, "Müzdelife", *DİA*, XXXII, 239, İstanbul, 2006.

ŞEYBÂNÎ, Muhammed b. Hasen, *Kitâbü'l-Kesb*, thk. Abdülfettah Ebû Gûdde, Mektebetü'l-Matbûti'l-İslâmiyye, Halep, 1417/1997.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, I-X, thk. Târik b. Avdullah b. Muhammed-Abdülmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, Darü'l-Haremeyn, Kahire, t.y.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I-XXV, thk. Hamdi b. Abdurrahman es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kâhire, 1415/1994.

TANYU, Hikmet, "Ağrı Dağı", *DİA*, I, 481-482, İstanbul, 1988.

TANYU, "Cûdî Dağı", *DİA*, VIII, 79-80, İstanbul, 1983.

TAŞ, Aydın-Özşenel, Mehmet, "Şeybânî, Muhammed b. Hasan" *DİA*, XXXIX, 38-43, İstanbul, 2010.

TÜLÜCÜ, Süleyman, "Hâtım et-Tâi", *DİA*, XVI, 472-473, İstanbul, 1997.

ULUDAĞ, Süleyman, "Harakânî", *DİA*, XVI, 93-94, İstanbul, 1997.

ÜNAL, Halit, "Meymûn b. Mihrân", *DİA*, XXIX, 506, İstanbul, 2004.

VÂHİDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed, *Esbâbü'n-Nüzûl*, thk. İsâm b. Abdülmün'im el-Humeydân, Darü'l-Islâh, 1412/1992.

VÂKİDÎ, Muhammed b. Ömer, *Fütûhu's-Şâm*, I-II, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417/1997.

VÂKİDÎ, *Kitâbü'l-Meğâzî*, I-III, thk. Marsden Jones, Dârü'l-A'lemî, Beyrut, 1409/1989.

YAHYA el-CEVRÎ, *Şi'ru Nu'mân bin Beşir el-Ensârî*, Darü'l-Kalem, 1406/1985.

YAKÛT el-HAMEVÎ, Şihâbüddin Ebû Abdullah, *Mu'cemü'l-Büldân*, I-VII, Dârü Sâdır, Beyrut, 1995.

YILDIRIM, Muhammed Emin, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2014.

YILDIRIM, *Dârü'l-Erkam, Vahyin Nüzûl Sürecinde Şahsiyet Eğitimi*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2008.

YILDIRIM, *Efendimiz'i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2011.

YILDIRIM, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2010.

YILDIRIM, *Risalet Davasının Annesi Hz. Hatice*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2011.

YILDIRIM, *Suffa Meclisleri Kur'ân Dersleri*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2015.

YILDIRIM, *Sahâbe İklimi, I-II*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2015.

YILDIRIM, *Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız?*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2007.

YILDIRIM, *Tarihi ve Sosyal Yapısıyla Siyer Coğrafyası*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2018.

YILDIRIM, *Yaşayan Şehit/Şehîdü'l-Hayy Talha b. Ubeydullah*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2012.

ZEBİDÎ, Zeydü'd-din Ahmed b. Ahmed b. Abdi'l-Latifi'z-Zebidi, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, I-XII, terc. Babanzade Ahmed Naim, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984

ZEHEBÎ, Ebû Abdullah, Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Siyeru Alâmi'n-Nübelâ*, I-XXV, thk. Heyet, Müessesetü'r-Risâle, 1405/1985.

ZERNÛCÎ, Burhâneddin, *Ta'lîmü'l-müteallim fî Tarîki't-Teallüm*, Dârü İbn Kesîr, Beyrut, 1435/2014.

ZİRİKLÎ, Hayruddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali, *el-A'lâm Kamûsü terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ min'el-Arab ve'l-müstarebîn ve'l-müsteşrikîn*, I-VIII, Dârü'l-İlm lil-Mâliyyîn, 1422/ 2002.

ZÜRKÂNÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülbâkî, *Şerhu Mevâhibü'l-Ledünniyye*, I-XII, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1417/1996.

